ROMANUL SECOLULUI

LOUIS GUILLOUX
Sângele negru

Traducere de Mihai Murgu

Bucureşti, 1971
Editura UNIVERS

Maia intră tropăind cu saboţii. nici că-i păsa de omul care dormita, îmbrăcat, pe divan, alături de căţei: ştia că de fapt nu doarme.

„Ce-o fi căutând pe-aici?” Se opri în mijlocul odăii, păru că vrea să ridice storurile, dar se răzgândi.

Pe o măsuţă de la căpătâiul divanului, lângă o carte deschisă şi un teanc de extemporale mâzgălite cu cerneală roşie, coşul ei de lucru. Se plecă peste el scotocind. „Ce i-o fi trebuind? Un ac? un mosor?”

Femeia nu ştia să citească, dar pe el îl enerva gândul că ar putea vedea extemporalele. Derbedeii ăştia de elevi! Au descoperit un nou sistem de a-şi bate joc de el. Unul scrisese, în diagonală, cu litere mari, pe întreaga pagină: Cripure! „Mă numesc Merlin!” De câte ori nu strigase la ei: „Mă numesc Merlin!” lovind cu pumnul în catedră. Da. Ei şi? Asta le stârnea mai degrabă râsul. Şi începeau să strige mai dihai de cum se întorcea cu spatele la ei: „Crip... Crip... Cripure”, şi-i scriau porecla pe tablă. Lepădăturile dracului. Şi asta ţinea de ani de zile!

Maia scotocea întruna.

Nu mai termina.

Era clar că în clipa aceea nu o dorea. Dar mâna lui se încleştă de şoldul femeii, coborî până atinse poala fustei,

dispăru. Alungă câinii, o trase pe Maia. Coşul de lucru se răsturnă, nasturii se împrăştiară. Maia puse pe masă coiful făcut din ziare, pe care-l purta de câte ori dereteca şi, fără să spună o vorbă, se trânti pe divan.

El se aruncă peste ea de parcă ar fi sărit de pe un zid, ţinând într-una ochii închişi, cu un strigăt răguşit, dar prefăcut. „De ce? De ce? De ce?” se întreba.

Mireille, frumoasa prepelicară, trăgea mârâind de un colţ al cuverturii. Turlupin sălta prin cameră şi lătra plângăreţ. Petit-Cru schelălăia strident şi răstit, grăsunul de Judas, un ghemotoc negru şi orb, rătăcea de colo-colo.

— S-a terminat? spuse Maia.

El se ridică. Ea se dădu jos din pat. Cripure, în genunchi pe divan, cu coapsele dezvelite, cu pumnii înfipţi într-o pernă, începu s-o înjure, făcându-se stacojiu. O dambla de-a lui.

— Te-ai întins cu toţi, prin toate şanţurile.

Ce rost mai are să te gândeşti la asta? E o afacere clasată şi lichidată. De altminteri n-a ţinut decât o vreme, apoi s-a măritat, a rămas văduvă. De atunci n-a mai trăit decât cu el şi cu Basquin. Dar pe Basquin l-a cunoscut înaintea lui. Şi apoi nu i-a spus el de o mie de ori că tocmai de-aia, pentru că a fost de meserie… Nici nu merită să-ţi mai baţi capul ca să-nţelegi ce-i cu asta.

— Mai vrei o dată, puişorule?

— M-apucă scârba.

Ea nu mai insistă.

Se mira că încă n-o trimisese să-şi ia doi franci din buzunarul jiletcii lui; cu asta-şi începea ocările. Doi franci, tariful ei…

Îl ajută să se îmbrace. El accepta totul, docil ca un copil.

— Scârnăvie…

Ea nici nu clipi.

Parcă nu ştia că într-o seară, la bordel, el înjurase o fată care tocmai ieşea din cameră împreună cu clientul? S-a năpustit asupra ei. Niciuna, nici două – să se culce cu ea. Spunea că îl excită gândul că se întoarce în camera aia.

Abia l-au potolit. Dar pe urmă n-a mai avut chef de damă şi a plecat. „Sunt şi oameni d-ăştia” gândi Maia. Puţin îi păsa că, ieşind din bordel, Cripure proferase nişte foarte ciudate ameninţări la adresa ofiţerilor, ceea ce-i făcuse pe martorii la această scenă să creadă că era beat sau, poate, nebun.

În sfârşit el tăcu şi se lungi pe divan. Maia îşi luă coiful de hârtie, ridică apoi coşul. Animalele se urcară pe divan şi se culcară alături de el. Întinse mâna să le mângâie.

Maia se întoarse la treburile ei. Cripure o auzea umblând încoace şi-ncolo, măturând, tropăind prin faţa chiuvetei. Sus, Amédée îşi făcea toaleta. Nu mai termina nici el cu plimbatul prin pod, unde i se amenajase o cameră. Cripure era exasperat de zgomotul de paşi care se auzea tocmai deasupra capului său.

Se gândea cu uşurare că asta era ultima zi. Mâine, chinul se va termina. Dar imediat se mânie pe el însuşi din pricina acestor gânduri lipsite de omenie: oare Amede nu va pleca pe front chiar astăzi? După ce l-a suportat cinci zile, putea foarte bine să-l mai suporte câteva ore…

Desigur, în casa aceea căreia dintr-o deprindere burgheză el îi spunea „baraca” mea – de data asta măcar cuvântul se potrivea cu obiectul – nu era prea uşor să găzduieşti un musafir altundeva decât în pod. Căsuţa, pe care Maia o moştenise de la defunctul ei soţ, se compunea numai din două camere, „biroul” în care Cripure se afla acum întins şi, alături de birou, bucătăria, care era în acelaşi timp şi dormitor. Sus era podul, jumătate pod, jumătate mansardă, unde Amédée continua să tropăie cu bocancii lui de trupeţ. Dar avea să plece îndată ca să se întâlnească, după toate probabilităţile, cu vreo damă.

Slavă Domnului. În dimineaţa asta Cripure nu se ducea la liceu decât mult mai târziu. O singură oră de curs – morală, la a treia. „Vax”. Dar după-amiază avea loc festivitatea aia… Ce corvoadă!

Oftă, deschise ochii, constată cu plăcere că obloanele erau închise. Undeva, prin vecinătate, nişte soldaţi făceau

exerciţii, repetau într-una acelaşi marş. Bine bine! Asta-i treaba *lor*. „Iubiţi-vă unii pe alţii! A trebuit ca un Dumnezeu să vină să-i înveţe iubirea, dar n-au avut nevoie de nimeni ca să înveţe ura... Bine!”

Cripure să răsuci pe divan, şi micile dobitoace prinseră să se mişte, să dea din coadă, apoi, cum nici el nu se mai mişca şi închisese ochii, rămaseră şi ele nemişcate.

N-ar fi fost o prea mare deosebire faţă de ziua în care, ca acum, ar fi zăcut întins în sicriu. Ce deosebire? Niciuna în afară de ceva în minus, adică lucrul acela din capul său, atât de van, atât de dureros, pe care el i-l numea pompos gândirea sa, nimic, în minus, afară de această angoasă laşă care-i strângea inima.

Indiscutabil că aseară, când s-a întors acasă de la vila lui, a mâncat şi a băut mai mult ca de obicei. Apoi s-a culcat, dar n-a reuşit să adoarmă decât foarte târziu. De câtăva vreme, nopţile care-i plăceau atât de mult altă dată pentru liniştea şi pacea lor nu-i mai ofereau decât spaime din ce în ce mai mari. Când nu dormea îl cuprindea frica. Trosnea o mobilă: tresărea în pat cu palpitaţii. Maia dormea alături de el un somn fără vise: de plumb. Azi-noapte abia a închis ochii, tot stând şi ascultând până târziu corul soldaţilor ruşi cazaţi în lagărul din vecinătate. Apoi, cum se întâmpla adesea, l-a auzit pe Asel.

Când se înnopta, Aselul – care se ascundea cât era ziua de lungă şi nimeni n-a reuşit să afle cu ce se îndeletniceşte – făcea un incredibil efort: îşi îmbrăca redingota, cobora scara sau ieşea din pivniţa lui. Bătea străzile strecurându-se pe lângă ziduri întocmai ca un borfaş. Toc! Toc! Toc! îşi anunţa apariţia, se apropia târşâindu-şi labele şi, de fiecare dată când se oprea.

vârful de fier al bastonului său care izbea pietrele caldarâmului răsuna ca un clopot dogit. Uneori rămânea multă vreme nemişcat, în picioare, proptit în baston, cu bărbia sprijinită în palmă, stătea multă vrtme aşa, încât Cripure credea că plecase. Dar: Toc! Toc Toc! Şi noaptea răsuna iar de zgomotul solemn al paşilor săi.

De ce venea atât de des? „Şi de ce tocmai pe lângă

casa mea?” Azi-noapte Cripure se ridicase prudent, întredeschisese fereastra: felinarele de gaz în mijlocul tăcerii. Nu era uşor să descoperi silueta aceea din beznă; dar şi mai greu era să nu încerci s-o găseşti. A aşteptat vreme îndelungată ca să poată vedea ciobul acela de noapte strecurându-se pe lângă ziduri: ar fi stat de veghe până în zori. Toc! Toc! Toc! Dar încă nimic decât paşii, nimic decât prezenţa multiplă, gata să se ivească din toate părţile. Capătul de fier al bastonului răsună iar, izbindu-se de pietre, triumfal ca halebarda elveţianului în zilele de sărbătoare. Apoi nimic.

Cripure întinsese gâtul: în picioare sub felinar, Aselul stătea nemişcat ca statuia unui sfânt. În jurul melonului său, lumina gazului strălucea ca o aureolă de vitraliu. Stătea cu bărbia sprijinită în palma stângă, cu mâna cealaltă proptită în baston – o ţintă perfectă! Va veni şi ziua – adică noaptea – când Cripure rei va lua revolverul şi: pac! pac! o să-i vină de hac. Chestia asta nu prea făcea zgomot, abia cât o plesnitură de bici sau de capsă. Sau, mai degrabă, ca un purice pe care-l striveşti între unghii. Farsa se va termina şi pământul se va descotorosi pe veci de Asel.

Aselul dispăru. În sfârşit, Cripure se culcă iar, apoi adormi – cum de a reuşit! – dar avu un somn bântuit de coşmaruri, apoi de o prezenţă fugară: o femeie îi şoptea la ureche: „De ce-ţi vine să plângi?” Cine? Ce era? De cum se trezi, înţelese că musafira nocturnă era Toinette, în a cărei reîntoarcere el continuase să spere până şi în abisurile visului, aşa cum de douăzeci de ani sperase întruna.

Toinette, despre care nu mai aflase nimic, ce s-o fi ales de ea? Poate e o femeie asel, ca aia care de ani de zile bate străzile oraşului, fredonând arii din operete, o cocoşată hidoasă care târa totdeauna după ea, prins în zgardă, un căţel galben şi buimac.

Se simţi ispitit să reia lectura cărţii care stătea deschisă, la căpătâi, dar renunţă – deşi erau *Memoriile* lui Benvenuto Cellini. Întinse mâna să mângâie capul unuia dintre micile lui dobitoace, Mireille, preferata.

Dragi lighioane!

Numai că nici în căţeii ăştia nu trebuie să ai prea multă încredere. Şi ei te pot trăda. În povestioarele pentru copii se vorbeşte adesea de câinele credincios care merge după dricul stăpânului şi se lasă să moară de foame. Da. Dar el a citit la fapte diverse cum unul s-a sinucis şi imediat câinele lui credincios a început să-l halească.

Se auzi cum se trânteşte uşa de la pod, apoi paşii grei ai lui Amédée răsunară pe scară, apăsat, parcă ar fi coborât cineva care-şi termină toaleta din mers, punându-şi centironul sau încheindu-şi vestonul. Ce paşi de rândaş! se cutremura casa.

Intră în bucătărie; Cripure aruncă o privire prin geamul uşii. Amédée o salută bine dispus pe Maia care-şi lăsă treaba la o parte ca să-i servească micul dejun. Bun. Niciun pericol c-o să vină să-i dea bună ziua. Asta va fi mai încolo, când o să plece. Amédée va întredeschide uşa după ce va fi bătut politicos. „Plec… La revedere”. Îşi vor strânge mâinile fără să se privească.

Cripure închise ochii prefăcându-se că doarme. Aşa era sigur că nimeni n-o să vină să-l deranjeze. Maia n-ar fi admis niciun musafir. Dar ce musafiri?

În bucătărie, Amédée îşi lua dejunul pălăvrăgind cu Maia. Auzea râsetele şi pe Maia care tropăia pe ciment cu saboţii de lemn. Dincoace, nimeni. Şopti: „Nimeni!”

Surprins, iritat de sunetul propriei sale voci, deschise ochii şi aruncă prin odaie o privire lungă, bolnăvicioasă, de parcă ar fi căutat o prezenţă dorită sau poate temută.

„Nimeni…”

Nici măcar nebunul ăla de ieri…

Tânărul locotenent era simpatic, dar naiv. Mă rog, asta-l privea. Dacă voia să creadă într-o umanitate… perfectibilă, treaba lui. Într-o zi o să se lovească de pragul de sus şi-o să-şi frângă gâtul. Bietul băiat! Păcat! Fără discuţie că era dotat. Fusese elevul lui cel mai strălucit. Ba mai mult, un caracter nobil „desemnat să fie victimă. Ei, treacă”. Dar victima asta nu era un mieluşel plângăreţ. Locotenentul se răzvrătea, şi astfel te obliga să-l stimezi,

indiferent de ce ai fi putut gândi despre el.

Cripure găsea suficiente justificări pentru conformismul oamenilor care au făcut carieră şi al bătrânilor, dar tinerii! Cu cât se gândea mai mult la chestiunea asta, cu atât mai vârtos îşi spunea că în general tineretul e înşelat într-un mod îngrozitor, iar în rest e resemnat.

Dar tipul ăsta spunea că trebuie măturată toată înşelătoria. S-o mături! Drace… Cripure ar fi vrut cu dragă inimă să fie măturată. Dacă ar fi fost vorba numai să cureţe pământul de banda asta de şarlatani şi nătărăi, să scape lumea de aseli, ar fi dat bucuros o mână de ajutor. Dar să nu i se toarne poveşti, aşa cum a făcut tânărul locotenent, despre victoria omului asupra lui însuşi. „Mofturi, cum ar spune moş Ubu că prea e de râs, orice s-ar zice! Nişte nemaipomenite palavre. Teza mea e integral negativă. Distrug orice idol, şi n-am niciun zeu de înălţat pe altar. Trebuie să ai o experienţă de viaţă prea sărăcăcioasă, ca să îndrăzneşti să crezi în asemenea fleacuri. Auzi, paradis umanitar, eden sociologic! S-aştepte numai să ajungă la patruzeci de ani şi să fie încornorat de femeia iubită. Mai vorbim noi după aia. Ei! în lumea asta fiecare se descurcă singur, fiecare trăieşte pentru el, pentru propria lui piele. Victorii? Da, să iei ce poţi apuca. Da: să fii lup”.

1 Cf. Alfred Jarry, *Ubu roi* (*Ubu rege*).

Stătea nemişcat, străduindu-se să pară adormit. Dar gura, crispată parcă a mânie, pieptul care se ridica fără voia sa, mâinile ca de mort, întinse pe cojocul din piele de capră, nu erau ale unui om adormit, ci ale unui om treaz, sufocat de durere. O resimţise subit, aşa i se întâmpla întotdeauna, cum revine o boală incurabilă pe care te-ai săturat s-o mai supraveghezi şi a cărei reîntoarcere te surprinde când eşti aproape deplin fericit, când sperai că armistiţiul va mai dăinui încă multă vreme. Aşadar asta n-o să se termine niciodată! Contase pe o anume înţelepciune pe care o dobândeşti cu vremea, ca pe un beneficiu sau o recompensă, ca pe un echivalent spiritual al rentei pe care

statul ţi-o serveşte sub numele de pensie, drept recunoştinţă pentru bunele şi loialele servicii aduse. Dar oare durerea care i-a pustiit viaţa nu-l va lăsa în pace astfel ca, înainte de a muri, să aibă şi el răgazul şi norocul de a se privi pe el însuşi şi de a privi lumea în linişte, singura speranţă a cărei îndeplinire, gândea el, îi va face să accepte moartea care, altminteri, n-ar fi decât un furtişag, o ruşinoasă escrocherie?

Dar pe măsură ce îmbătrânea, îşi spunea că ar trebui să renunţe şi la această speranţă, deoarece suferinţa nu abandonează lupta, şi chiar în clipa aceea scrâşnea din dinţi de durere, simţind-o la fel de ascuţită ca a doua zi după catastrofă, după atâta amar de ani.

El a iubit-o pe Toinette – da: a iubit-o – dar pe fiul ăsta, pe Amédée l-a făcut cu o lepădătură de femeie, o slujnică împuţită de hotel la care nimeni nu s-ar fi uitat. S-a întâmplat chiar în anul catastrofei, la câteva luni după ruptura cu Toinette, la Paris, unde se refugiase sub pretext că îşi pregăteşte teza despre Turnier. Un an memorabil în toate privinţele. O ţinuse într-un chef, bând zdravăn, cheltuind fără socoteală, întreţinând femei, pierzând la pocher o bună parte din „averea” sa şi plângând de durere şi mânie, când seara rămânea singur şi se gândea la Toinette. Îi fusese dat ca tocmai în anul acela, când avea, cu bani, se înţelege, câte femei drăguţe şi-ar fi dorit, să-i facă un copil spălăcitei ăleia.

Ea se tot foia prin odaia lui ca să scuture praful, să-i aranjeze aşternutul, nu vorbea nimic, zâmbea şters.

Nu se ştia cine e, ce viaţă duce, iar el nici nu a încercat să afle: o târâtură. Dar de ce a trebuit ca în ziua aceea să fie atât de cald, iar ea să vină să deretice prin odaie îmbrăcată doar cu o bluză? Unde mai pui că bluza era pe jumătate descheiată. „Şi-a descheiat-o într-adins, putoarea”. În orice caz ea nu s-a împotrivit. La fel de docilă a acceptat să fie luată, apoi alungată.

Începând de atunci el o chema şi o dădea afară cum îl tăia capul, un joc crud în care, pentru prima oară, i se întâmplase să aibă ca partener pe cineva mai slab decât el.

Dar o tratase totdeauna cu blândeţe, chiar şi în ziua când ea venise să-l anunţe că e însărcinată. I-a dat bani pentru ca măcar de născut să nască în curăţenie, iar mai târziu recunoscu copilul. Amedie îi purta numele.

Ea nu-i cerea nimic. După aceea, ca şi înainte, era mereu la fel de blândă şi supusă destinului ei, de parcă nimic din ceea ce i s-a întâmplat nu reuşise s-o smulgă din visarea-i indolentă, nici măcar maternitatea. Şi în mod cu totul spontan, în clipa când a părăsit Parisul, el i-a promis c-o să-i asigure o pensie lunară.

S-a ţinut de cuvânt în primii patru ani, fără să se intereseze însă de soarta fiului său. Dar după acest răstimp, i-a intrat în cap că, poate, copilul nu-i al lui, şi că din nou a fost dus, tras pe sfoară ca un imbecil, iar târâtură aia, despre care credea că-i o toantă, a fost totuşi destul de deşteaptă ca din grămada amanţilor ei să-l aleagă pe cel mai fleţ, adică pe el. „Pe mine”. Dobândind astfel „convingerea morală” că vreme de patru ani a fost victima unei escrocherii, şi cum modul acesta de a privi lucrurile îi satisfăcea avariţia, suprimă pensia. Nicio plângere. Târâtură părea că nici nu bagă de seamă că nu-i mai vin banii, deşi ar fi fost foarte simplu să protesteze din moment ce el a comis prostia de neiertat de a recunoaşte copilul ăla de şapte taţi. Asupra acestei afaceri s-a aşternut o lungă tăcere, dar nu şi uitarea.

Când a izbucnit războiul, Cripure îşi făcu socoteala că băiatul târâturii lui a atins vârsta la care poate fi trimis la moarte. Şi voi să-l regăsească.

Scrisorile expediate la vechea adresă i-au fost returnate. Scrise atunci primarului din comuna în care a crescut băiatul: Amédée era mobilizat, şi de un an pe front. Au început să corespondeze şi au convenit că Amédée va veni să-şi vadă părintele chiar în prima permisie.

„O să spunem că-i un nepot”.

Maia s-a declarat de acord.

Ce scenă ridicolă la sosire! Şi hohotul de plâns nervos care-l simţea în gâtlej când l-a zărit pe tânărul ăla, ca şi felul romanesc în care şi-a deschis braţele strigându-i

r „Sărută-mă, eu sunt tatăl tău!” Oare scena despărţirii va fi la fel de grotescă? Se temea de ea cu atât mai mult cu cât îşi făcuse socoteala că venirea lui Amédée era o eroare, un mic burete cu fiere. Nu se mai simţea chiar atât de vinovat faţă de Amédée şi de târâtură. În povestea asta erau şi lucruri care-l lăsau rece, şi nu uita că poate Amédée nici nu-i era fiu.

Dar era, nu era, pentru el rămânea un străin. Manierele lui greoaie aveau într-asta rolul lor, ca şi zgomotul acela de paşi din fiecare dimineaţă, pipa pe care Cripure nu îndrăznea să i-o interzică, deşi-i provoca migrene îngrozitoare, lipsa evidentă de educaţie, pe care nu s-ar fi gândit să i-o reproşeze altcuiva, şi de care el era vinovat. Băiatul acela simpatic, dar un oarecare, apărea în ochii lui Cripure ca o ilustrare vie a unui destin derizoriu. Prezenţa lui Amédée îi reamintea mai crud ca oricând clipa în care totul s-a prăbuşit, pentru totdeauna, şi când a trebuit să se rupă definitiv de Toinette. A pierdut-o pe Toinette, şi astăzi, după atâţia ani, acest fiu necunoscut şi banal îi răsărea din celălalt capăt de lume, pica dintr-un astru, ca o frântură din destinul altcuiva, confundat din eroare cu al său.

O bătaie în uşă: Cripure abia mişcă, încordându-se, totuşi, ca un animal la pândă. Ridică o pleoapă, gest imperceptibil, tocmai de ajuns ca să-l vadă pe Amédée, asemenea unui figurant, eventual recuzabil, al farsei.

— Dormi, tată?

Niciun răspuns. Aşa o să meargă mai repede. Într-adevăr uşa se închise la fel de încet cum se deschisese.

O clipă mai târziu, Amédée era afară şi trecea, umbră chinezească, prin faţa storurilor lui Cripure. Foarte bine. O oră de linişte, pe divan. Oare nu aici era locul cel mai potrivit pentru suferinţă?

Crezuse că „o să treacă” şi că nu era decât o criză ca atâtea altele. Dar nu, dimpotrivă, pe măsură ce îi „dădea înainte”, regăsea tot mai ascuţită durerea pe care o crezuse secătuită dar care mai avea să-i facă încă atâtea destăinuiri.

Cuvintele pe care le spuneau ceilalţi, balivernele lor, îl loveau ca nişte săgeţi ce însemnau puncte pe care el le credea uitate pe suprafaţa amintirii. Vremea aceea a rămas în el ca o epocă autonomă. Amintirea avea viaţa ei proprie, multiplă. Existau mai multe Toinette, toate iubite cu pasiune pe tot parcursul cascadelor imprevizibile ale amintirilor, şi ale amintirii amintirilor. Toate cu acelaşi zâmbet tăcut. Iubirea, ea era fatalitatea acestui zâmbet care, nădăjduia el, îl va însoţi până la capăt, deşi n-a fost scutit de groaza pe care i-o trezea gândul că într-o bună zi totul îi va deveni nu numai indiferent, ci nul, că din dragostea lui nu i-ar mai rămâne decât ruşinea de a nu mai iubi.

Prevedea asta aşa cum mereu a prevăzut totul. Pentru că prevăzuse tot ce i s-a întâmplat, chiar din clipa când a început să se gândească serios la căsătorie, adică *voise*, evident, nu în mod deliberat – poţi oare să-ţi premeditezi propria-ţi pierzanie? – ci în măsura în care, gândea el, destinele noastre, ca să se împlinească, reclamă colaborare îndârjită a fiecăruia şi, în măsura în care operează fatalitatea caracterelor, el voise din prima clipă ca Toinette să-l înşele; şi făcuse totul pentru asta, deşi pretindea tocmai contrariul. Sau, cel puţin, a făcut totul ca să aibă această impresie.

Dar despre Toinette, tăcere! Despre Toinette nimănui, niciun cuvânt! A încercat chiar s-o convingă pe Maia că marele portret al Toinettei agăţat în biroul său era al unei mătuşi, în legătură cu care şi-a dat toată silinţa să inventeze o întreagă istorie, curată pierdere de timp, Maia ştiind foarte bine despre cine anume este vorba.

Această unică imagine pe pereţii casei, excepţie făcând, în bucătărie, un portret în culori al preşedintelui Fallières, pe care Maia l-a decupat din *Petit Journal illustré*, era o copie mărită pe care Cripure o comandase *mai pe urmă*, după o fotografie de amator, găsită în portofel, singura pe care o avea de la Toinette. Celelalte, de la căsătorie şi multe alte fotografii făcute în primul an, a trebuit să le abandoneze, împreună cu hârtiile, cărţile,

amintirile şi restul. Numai datorită obiceiului pe care şi-l făcuse, după logodnă, de a avea totdeauna la el o fotografie de-a Toinettei – ca un licean – reuşise să salveze de la dezastru măcar acea mică imagine a unui surâs. Toinette apărea acolo numai bust, fără pălărie, cu părul destul de răvăşit... Fotografia fusese făcută chiar de el, cu câteva zile înainte de căsătorie, în timpul unei plimbări prin pădure. Ar fi putut să spună ziua, iar despre oră vorbea fotografia singură. Toinette purta agăţat de dantela corsajului un cesuleţ de aur pe care el i-l oferise în aceeaşi dimineaţă.

Poate că din pricina ceasornicului îndrăznea atât de rar să-şi ridice ochii la portret. Prezenţa ceasornicului a ajuns până la urmă intolerabilă, un simbol romanesc, urâtă floare de retorică, „de parcă destinul omului nu s-ar exprima şi el prin simboluri romaneşti şi prin urâtele flori ale retoricii!” Oricum ar fi stat lucrurile, nu se putea face nimic, ceasornicul era acolo, alb şi negru printre dantele, cu cadranul său încremenit, pecetluit, nemişcat ca o lespede – cadranul faimoaselor ceasornice ce s-au oprit totdeauna la ora accidentului şi a morţii.

Trei şi douăzeci. La ora aceea, în ziua aceea era ocupat „cu fotografiatul”, ca o calfă de frizer care-i în vorbă cu o midinetă, ca cel mai de pe urmă dintre micii burghezi, ceea ce şi era, cel mai de pe urmă în toate sensurile cuvântului. Idiot! în ziua aceea, ca în toate celelalte zile ale vieţii sale, dăduse drumul prăzii ca să apuce umbră. Iar ceasornicul era acolo, cu cele două linii oarbe ale acelor sale, ca să-i amintească veşnic ora, clipa, evident cea mai banală a vieţii sale, în care un domn se învârteşte în jurul unui aparat şi pronunţă grav ordinul: nu mişcaţi.

Zâmbetul Toinettei părea să ignoreze prezenţa ceasornicului, dar aşa cum e ignorată prezenţa morţii care-i pe cale să se năpustească asupra ta, asupra ta care nu ştii nimic, sub ochii celorlalţi care asistă, văd, dar nu pot face nimic. Zarurile erau aruncate. Şi ce nume să-i dai Hazardului, după ce Hazardul s-a consumat?

Reapăru Maia. Trebuia să-i pregătească „ţoalele bune?”

— Te duci la bairamul ălora? Ai?

Îi răspunse plictisit, încruntându-şi sprâncenele, dar cu o voce surprinzător de blândă, după injuriile de mai adineauri.

— Bairamul ălora?

Ea crezuse că-i o întrebare. Ar fi trebuit totuşi ca el să ştie mai bine decât ea.

— La decorarea nevestei lui Faurel, deputatul? Ce. ai uitat?

Aştepta în uşă.

— Ştiu!…

Şi adăugă pentru el însuşi, în şoaptă: „O porcărie”.

Generalul, Episcopul, Prefectul, Primarul, mă rog, toată menajeria o să fie acolo în păr.

— Te duci?

El făcu o grimasă, îşi frecă tâmplele cu vârful degetelor, îşi potrivi lornionul pe nas: un tic.

— Trebuie, nu-i aşa, neapărat.

— Păi spune aşa, că dacă mergi la tămbălăul lor, mai bine te îmbraci acu de dimineaţă, şi o să fii atunci gata îmbrăcat. Ei?

— Bine.

— Ce bine? Bine da, sau bine ba?

— Bine da.

— Păi spune aşa.

— Nu-i nicio grabă, Maia… Cât să fie ceasul?

— Nouă.

— Nu-i nicio… Adică, am ore abia la unsprezece.

— Atunci… ce mai treanca-fleanca, să-ţi pregătesc ţoalele bune!

— Da, Maia.

Ba chiar o să plece imediat. O să treacă pe la bancă. Poate şi pe la domnul Point, notarul său.

Dar asta era treaba lui. Deci niciun cuvânt.

Ea deschise şifonierul (într-o cutie de pălării erau îngrămădite roba şi toca lui Cripure, „hainele lui de

papagal", spunea ea) şi-i scoase „ţoalele bune", jacheta, pantalonii şi jiletca. Toate erau rânduite cu grijă, puse la naftalină. Mirosul de naftalină, pe care el nu-l putea suferi, se răspândi prin casă amintindu-i de ceva familial şi trist.

— Ce corvoadă!

— Nu te sileşte nimeni.

Biata Maia! Nu-şi dădea seama! Bineînţeles că nimeni n-o să vină să-l ia de mână şi să-l ducă cu forţa la festivitate. Nici n-o să trimită jandarmii după el. Dar ticăloşii ăia! îi ştie şi pe faţă şi pe dos. Ce pleavă primejdioasă. Gata oricând să se răzbune. Dar, lăsând deoparte răzbunarea, sunt gata oricând să facă rău din simplă plăcere. Mare pricopseală pe capul ei dacă într-o bună zi neisprăviţii ăia – toţi nişte francmasoni, asta se-nţelege – o să facă să fie transferat din oficiu, o să-l trimită cu un picior în cur tocmai în celălalt capăt al Franţei! Oare interesele lui nu sunt aici? Casă, vilişoara…

— Tu nu-i cunoşti!

— Oho, mă doare undeva de ei. Dac-aş fi în locul tău de mult i-aş fi pus cu botul pe labe.

La ce bun să-i mai răspundă. Tot n-ar înţelege. Ea-i peria „ţoalele bune". Un fier de călcat se încingea pe plită. Imediat o să-i calce cămaşa, cravata. Şi, bine-nţeles, dunga la pantaloni. Cu burlanele alea…

I SE ÎNTÂMPLA UNEORI, CA ŞI ASTĂZI, să-i piară chiar şi pofta de răzbunare. Înceta să se mai gândească la notiţele lui risipite prin cărţi, materiale care aveau să servească la marea operă a vieţii: *Crestomaţia disperării*. Acesta era titlul pedant ce se gândea să i-l dea, dacă nu cumva o să-i spună: *Mizeria* sau *Şoricioaica*. Toate erau ale altuia, ale unui străin, iar ambiţia lui de a se justifica printr-o carte: absurdă! „Şi totuşi, dacă aş avea destul talent! E încă o problemă. Dar de ce nu aş avea? Talentul e curaj, e ceea ce-ţi trebuie ca să te omori. Aşa că o să-mi scriu *Crestomaţia*, *Apocalipsul* meu, în sfârşit *Porcul bolnav…*"

Se ridică şi se aşeză la birou. O notiţă?

Scrise:

„Îi citez adesea pe Hoffmann, Edgar Poe, Gogolr nu pentru că aş găsi că viaţa micilor-burghezi provinciali – dar de ce nu şi a celor din Paris! – aminteşte cumva de universurile acestor rrari genii, afară doar dacă am gândi pe dos. O idee pe care o mie de exemple cotidiene te fac s-o înţelegi ca pe o realitate absolută. Din acest punct de vedere mi-aş putea intitula cartea: «*Suferinţele unui mic-burghez* sau *Hoffmann pe dos*»”.

Se mai gândi şi scrise:

„Ei exprimă în univers fantasticul nonfantasticului. De-a-ndoaselea, invers, sufletul de-a-ndoaselea. Îl citez atât de des pe Flaubert, alături de ceilalţi, pentru că scumpul de Gustave, care a fost un mic-burghez, a fost, de asemenea, primul care a încercat, şi uneori chiar a reuşit, să înfăţişeze acest Non”.

Aruncă tocul. A muncit destul îi dimineaţa asta. Destul a tot bătut apa în piuă. „Literatura mă oripilează…”

Clopoţelul: cine ar putea fi? Cine? La ora asta matinală, singurul om care îi mai vizită, Basquin, era desigur pe la lagărul prizonierilor civili. Şi dacă nu-i Basquin, atunci cine? O greşeală, poate.

Saboţii Maiei răsunară pe culoar. Cripure o avertiză:

— Nu sunt aici…

Pufni. Îşi agită de două ori indexul pe dinaintea nasului. Apoi – dar ar fi neadevărat dacă am spune că în vârful picioarelor ci: prin mişcări de nedescris care ar corespunde acestui gest – se duse la divan, se aşeză cu urechea la pândă.

Maia parlamenta. Dar, încă o dată: cu cine?

— Doarme, domnule.

— Pot să aştept, replică celălalt.

— E tare neplăcut. Şi dacă o lungeşte cu somnul până la prânz?

— Cu atât mai rău. O să aştept, totuşi.

— Unde? întrebă Maia, insolentă.

— Afară.

Cripure se ridică şi făcu un pas spre culoar, cu mâna pâlnie la ureche. Vocea nu-i era chiar necunoscută…

— Dar dumneata cine eşti? întrebă Maia.

— Un fost elev.

— Oho, da’ ce, crezi că el nu mai poate după foştii lui elevi? Fost sau nefost, pentru el e tot un drac, asta să-ţi fie clar… Şi cum îţi zice dumitale?

— Étienne Couturier.

— Da? Păi asta-nseamnă că tatăl dumitale e secretar la notarul Point.

— Da, replică nerăbdător tânărul. Dar asta n-are nicio legătură. Am venit să-i dau o scrisoare.

— Lui bărbatu-meu?

— Da.

— Bun. Dă-o-ncca’.

— Iertaţi-mă, doamnă, dar nu pot. Trebuie să i-o dau lui personal.

— E de la notar?

— Nu, doamnă.

— Ia te uită! Atunci de la cine?

— De la un prieten… Un pedagog de la liceu.

— Dă-o-ncca’.

— Nu pot, doamnă.

— Frumoasă purtare, strigă Maia supărată.

Drept cine o lua mucosul ăla? Ce, ea nu era nimic? Nu era nimeni?

— Dacă faci pe deşteptu’, spuse, n-ai decât să treci altă dată pe aici. Şi basta.

— Vă asigur, doamnă, că e absolut necesar.

— Necesar! îl luă în râs Maia. Da’ ce, încă n-ai învăţat să vorbeşti ca lumea? auzi ce păsărească de mare mahăr! Necesar!…

Tocmai se pregătea să-i închidă uşa în nas, ca să-i arate în felul ei că ea *e cineva în casa asta*, când pe neaşteptate se auzi vocea lui Cripure, şi se întoarse brusc, furioasă:

— Tu de unde ai mai răsărit?

— Lasă, Maia, lasă, puicuţo…

Îşi târâse până în uşă paşii lui împleticiţi şi, din prag, zâmbea vag, uriaş şi diform, cu capul prea mic, cu mâini şi

picioare peste măsură de mari. Un veston vechi de vânătoare, de diftină maro, numai pete de cerneală şi de mâncare, căruia-i lipseau mai bine de jumătate din nasturi. În jurul gâtului avea înfăşurat un fular roşu al cărui capăt îl aruncase peste umăr, de parcă era blana de hermină a robei sale de agregat în ziua când se împărţeau premiile, sau la înmormântarea unui coleg. Pe piept îi atârna, legat cu o sfoară, un ţignal de o centimă cu care o chema pe căţeaua

Mireille, căreia îi plăcea să alerge până departe, să sară şi să se zbenguie, riscând astfel să fie muşcată de vreun câine turbat sau să se pomenească cu un bastard în burtă. Pantalonii lui cenuşii, numai cârpituri, care abia se ţineau într-o curea de piele, îi flendurau peste papuci. Iar pe sub haină – o vestă neagră, străveche, dezbumbată, lăsa să se vadă cămaşa pe care purecii lăsaseră mii de semne.

— Lasă, Maia, lasă…

Maia îşi încrucişă, solemnă, braţele:

— E laie sau bălaie? Asta aş vrea eu să aflu.

— Ei, nu-i nimic, Maia. Pofteşte-l, nu-i aşa, să intre. Să intre. Şi întorcându-se spre tânărul musafir: Poftiţi, domnule.

— Nici tu nu ştii ce vrei!

— Lasă, lasă…

— Mereu le-ntorci şi le suceşti. Degeaba i-am tot zis că dormi dacă acum te-ai înfiinţat. Ce afurisit de om bănuitor, spuse ea revenind în culoar.

Ridică exagerat din umeri şi-i făcu tânărului un semn cu degetul mare:

— Acuma intră. Că doar el e stăpânul.

Şi tot bombănind printre dinţi că toate astea n-au nici cap, nici coadă, intră în birou, ridică storurile şi se întoarse în bucătărie.

Étienne rămase în capul culoarului, cu pălăria în mână, cu faţa acoperită de o paloare nervoasă.

De câte ori, de mai bine de un an, nu dăduse târcoale acestei case, fără să îndrăznească să se apropie şi să sune la uşă, de câte ori, prin oraş, nu se ascunsese el pe după

porţi, hotărât, de fiecare dată ca, în sfârşit, să-l oprească şi să-i vorbească. Cripure, singurul om capabil să dea un răspuns întrebărilor lui, singurul pe care l-ar fi putut simţi ca un frate, singurul om din toată banda asta de vânduţi şi de călăi. Niciodată n-a avut însă îndrăzneala să-şi ducă la îndeplinire planurile, mereu a dat înapoi, cufundându-se tot mai adânc în singurătatea lui, zbătându-se într-o lume de beznă, din ce în ce mai rătăcit. De un an, trăia în gând numai cu această uriaşă fantomă infirmă, îndurerată, blestemată de toţi, în faţa căreia el rămăsese mereu, şi rămase şi acum, din pudoare, mut până la exasperare. Toate drumurile erau închise. Relaţiile cu tatăl său, şi, în general, cu toată lumea: un nenorocit de-a v-aţi-aseunselea, în care toţi trişau. Le era teamă de adevăr mai rău ca de moarte. Cel puţin Cripure…

Cripure îl întrebă afabil:

— Ai o scrisoare pentru mine? Parcă aşa mi s-a părut… Dar te rog, te rog… poftim, intră. E de la liceu? continuă el, intrând în birou. De la Director?

— Nu.

Foarte bine. Înseamnă că nu-i nimic grav. Ar fi fost totuşi surprins dacă i-ar fi scris Directorul.

— Nu, reluă Étienne întinzându-i scrisoarea. E un bilet din partea camaradului meu Francis, pe care l-am întâlnit mai adineauri. E pedagog la internat.

— E în ordine… şopti Cripure. Luă scrisoarea şi o puse pe masă fără s-o deschidă. Poate că era ceva în legătură cu examenele, vreo problemă de serviciu. Nimic urgent.

Se aşeză cu greutate în spatele biroului încărcat cu cărţi şi hârtii aruncate claie peste grămadă, un adevărat, grajd, spunea Maia. Îşi frecă trmplele cu vârful degetelor, îşi potrivi lornionul, îşi aranjă proteza dentară în gură.

Étienne stătea în picioare.

Biroul ăsta! Nu-l minţiseră de loc. Chiar că era o pivniţă, ba chiar o pivniţă umedă, de i se vedea pe sub tapiţeria sfârtecată tencuiala gălbejită, zgrunţuroasă, şi pete mari verzi pe tavan; întunecoasă. Simţea că-l înăbuşă

duhoarea de bucătărie amestecată cu mirosurile de cerneală, de praf, de cărţi vechi, ba şi eu putoarea de câine.

— Te rog să ierţi, nu-i aşa, micul incident de mai înainte, spuse jenat Cripure. Cu târfa asta de viaţă, nu-i aşa, spuse el forţându-se să râdă, trebuie să ştii să te aperi… Păcat că ai nimerit tocmai dumneata. Soţia mea, nu-i aşa, are consemnul să mă… E absolut necesar…

Étienne răspunse, bâlbâindu-se şi el. Vizita lui, spuse el, are un anume motiv. Nu şi-ar fi îngăduit ca fără nicio raţiune… importantă, să tulbure solitudinea unui… Nutrea suficient respect faţă de fostul său profesor.

— Ehe, respect, făcu dispreţuitor Cripure.

Nu respect aştepta el din partea tineretului. Ar fi voit – dacă ar fi voit ceva – o camaraderie. Dar nu ţinea nici asta, ca toate celelalte! Relaţiile lui cu elevii! Hm…

— Dar ia loc, domnule.

Étienne se aşeză foarte stânjenit. Nu, hotărât, nu aşa şi-a imaginat întâlnirea. Mai adineauri, când venea încoace, îi treceau prin cap mii de lucruri pe care le-ar fi avut de spus. Cât era de uşor. Nu excludea ipoteza că şi Cripure ar fi fost bucuros că-l vede. Desigur, era copleşit de singurătate. Dar cuvintele dinainte pregătite se poticneau.

— Am venit să vă fac o vizită de rămas bun, domnule.

Cripure ridică încet privirea lui greoaie, leneşă, asupra tânărului. Un obraz ca de copil. Înţelesese, văzându-l tuns, despre ce rămas bun era vorba.

— Chiar azi?

— Diseară, domnule. Dar înainte de a pleca, am ţinut să vă văd şi să vă cer…

Atent, Cripure zâmbea afabil; dar cât părea de departe!

— E foarte drăguţ din partea dumitale, spuse el, şi sunt foarte… mişcat, nu-i aşa, de această… delicată atenţie din partea dumitale. Aşadar… n-ai păstrat bătrânului dumitale profesor o amintire chiar atât de urâtă?

Îşi aminteau de el numai ca să-l ia în derâdere. Atât

de rar se întâmpla ca un „băiat cumsecade”, cum evident că era acesta, să-i facă o vizită.

— Dimpotrivă.

— Oh!

— Vă datorez atât de mult... Dumneavoastră aţi fost... pentru mine... mai mult decât un profesor. Îmi daţi voie să v-o spun?

— Dar se poate, dragul meu?

— Nu mi-aş fi îngăduit-o, continuă Étienne, agitându-se pe scaun, dacă n-ar fi fost această împrejurare care mă va... îndepărta. Acum totul s-a schimbat. Simţeam nevoia să vă văd. Simţeam nevoia să vă spun...

— Te ascult, spuse Cripure din ce în ce mai ţeapăn în dosul redutei sale de hârţoage.

— Iertaţi-mă. Dacă v-am pricinuit anumite supărări, vă rog...

— La şcoală?

— Da, domnule.

— Dar glumeşti, dragul meu. Niciuna. De loc. Dimpotrivă, ai fost un elev extrem de dotat şi... atent. Auzi, ce idei!

— Aş vrea să fiu... cinstit... curat.

Cât de grandilocvent a fost întotdeauna patetismul tinerilor, şi, într-o anume măsură... comic! Iau totul în serios. Ce privire avea şi acesta! Cu un destin ca al său îşi mai făcea scrupule de copil cuminte. Venea să ceară iertarea!

— Lăsaţi-vă copilăria în pace, spuse Cripure. Nu-i acum momentul, nu-i aşa, să te înflăcăreze visurile sau scrupulele. Trăim nişte vremuri... Hm!

Cu mâinile între genunchi, îşi plecă fruntea.

— Ce vremuri? domnule...

Cripure nu-i răspunse. Păru foarte stânjenit.

— Ce-i aia, reluă el, un om curat? Un om care-i hotărât, un om care nu se pleacă. Adică nu un om din turmă. Mă rog, un om aşa cum...

Fraza rămase încă o dată în suspensie. Poate din pudoare. Cel puţin în cazul în care finalul acestei fraze ar fi

fost: „Un om aşa cum *aş fi voit să fiu eu*”.

Ştia bine că n-a fost un astfel de om.

— Dar ceilalţi?

— Care ceilalţi? reluă ironic Cripure... Semenii noştri?... Ohoho!

Palma sa mătură aerul prin faţa frunţii, apoi, prăbuşit în el însuşi, rrse încet, aproape fără zgomot. După ce puştiul ăsta va fi suferit pentru scumpii săi semeni atât cât a suferit el, o să mai vorbim noi...

— Dar războiul?

— Şi ce-ai vrea?

Étienne nu mai spuse nimic.

Asta era, prin urmare, omul pe care-l căutase atâta! Examină feţişoara aceea roşiatică, aproape fără riduri, care se întindea spre propria-i faţă. Fruntea era îngustă şi părul, tăiat scurt, îi creştea chiar de pe frunte: dar ce privire îndurerată! Cât de diferită de privirea pe care o avea pe stradă sau în clasă, când aştepta ea portarul să sune clopoţelul. Privirea aceea deveni mohorâtă. Cripure îşi morfoli buzele, îşi mişcă proteza dentară. Cu un gest ager, care trăda o deprindere îndelungată, prinse, pe guler, un purice şi îl strivi. Îşi frecă tâmplele cu vârful degetelor, îşi potrivi lornionul, şi pe figura lui nu mai mişcă nimic, doar ochii, în clipa când zări un mic volum pe care Étienne îl ţinea pe genunchi de la începutul discuţiei.

— Unde l-ai găsit?

Teza lui despre Turnier!

De când apăruse volumul, acum era pentru prima oară că îl vedea în mâna cuiva. Se schimbă la faţă.

— Mi-l arăţi puţin?

Étienne îi întinse lucrarea.

Era o cărţulie roasă de vreme, care de bună seamă că mucegăise ani în şir în vreun depozit. Ca s-o scoată de acolo fusese necesară multă perseverenţă şi o mare dragoste.

— Cum ai...

— I-am scris unui anticar, domnule.

Étienne n-a spus câtor anticari le-a scris şi de câte

ori. Recunoscu doar că a avut şansa de a găsi, până la urmă, volumul. Ediţia era epuizată. Aşa i s-a spus peste tot.

Teza despre Turnier nu era cea mai importantă lucrare a lui Cripure. Dar era singura de care îşi amintea. Pe celelalte le-a renegat, pur şi simplu. Totuşi, pe vremea când apăruse studiul său asupra *Gândirii mezilor*, Cripure cunoscuse o anume celebritate printre specialişti. Din celebritatea asta n-a mai rămas mare lucru, atâta doar că în oraş se vorbea că la Paris trăise şi el o epocă în care era socotit un om important şi că ştia sanscrita. Unii, ca deputatul Faurel bunăoară, care fără să fie oameni cu adevărat cultivaţi, nu erau nici ignoranţi şi nici nişte idioţi, ştiau că din punctul de vedere al lui Cripure, întreaga filosofie indiană e comprehensibilă numai ca un mijloc de a intra într-o anume stare psihică, acesta fiind de fapt şi ţelul ei, şi nu ca un sistem de concepte. Interpretând în acest sens textele zoroastriene, Cripure vedea în tragedia greacă rezultatul influenţei medice. De aici, câteva lucrări, scurte de altfel, şi articole, scrise într-o limbă mai mult literară decât tehnică. Dar de mult nu se mai gândea el la astfel de fleacuri, uitate şi renegate, şi odată, când un elev făcuse în faţa lui aluzie la aceste lucrări, el s-a răstit: Mezii! Ia mai termină cu prostiile!”

Cripure răsfoia lucrarea. Va trebui oare să-i spună acestui tânăr tot adevărul? Volumul nu era câtuşi de puţin epuizat: pur şi simplu nu s-a vândut. După ce Sorbona refuzase să accepte lucrarea aceea „fantezistă”, Cripure, voind să atragă atenţia opiniei publice, a editat volumul, pe spezele lui, se înţelege. N-a avut niciun cititor şi, ca să nu ajungă să-şi vadă lucrarea zăcând pe la anticari, şi-a adus toate volumele acasă. Întreaga ediţie fusese îngrămădită în pod, în nişte lădoaie. Dar la ce să-i mai povestească toate astea?

— Un anticar din Paris?

— Nu, domnule, din Angers.

— O clipă…

Îşi înfundă faţa! „n batistă, ca un om care presimte că va avea un acces de tuse, şi rămase astfel, o clipă, cu

ochii închişi. Angers!…

De bună seamă că-i matahala aia cu picioare strâmbe, ce stătea ascuns în bârlogul lui, ca un melc în cochilie, avarul ăla scârnav. De câte ori nu s-a dus pe la el cu Toinette! Se distrau plătindu-şi cumpărăturile cu ludovici de aur, numai ca să vadă cum îi tremură avarului

— Îi ştii cumva numele?

— Da, domnule.

Cripure îşi şterse faţa cu batista, îşi scoase lornionul şi îi frecă lentilele.

— Pariez că-i Branchereau.

— Nu, domnule. E un anume Menard.

— Ia te uită…

Da' ce, parcă Branchereau era nemuritor? A crăpat, desigur, de multă vreme, în aurul şi în jegul lui.

— E adevărat că de-atunci… dar, îmi dai voie? întrebă el, plecându-se iar asupra volumului.

— Vă rog.

Cripure îşi potrivi lornionul, examină cu atenţie pagina de gardă, în locul unde, odinioară, scrisese o dedicaţie. Pe vremuri dăruise cartea cuiva pe care-l numise, desigur, „prietenul meu”, dar prietenul s-a grăbit să mărite obiectul, nu fără a fi luat precauţia de a-şi şterge numele infam. Restul dedicaţiei rămăsese. „Prietenului meu… această istorie a unui om mândru şi pur, scrisă de nedemnul său frate François Merlin”.

— O-ho-ho… gemu Cripure, căutând în sertar o lupă. Se încovoie asupra paginii. „Cine? Cine-i? Care-o fi nemernicul?”…

Cripure nu şi-a dăruit întâmplător lucrarea. Şi nici nu şi-a ales întâmplător ca erou pe Turnier. În elaborarea acestei teze existase un amestec de sfidare şi speranţă. Sfidarea consta în aceea că poza în revoltat şi într-o anumită măsură. În martir; speranţa: că Toinette va citi acele pagini şi, prin ele, legătura lor se va reînnoda. Trimisese volumul prietenilor lor comuni sperând că într-o zi va ajunge şi în mâinile Toinettei, care îi va lua cu ea. Pagini întregi fuseseră scrise numai pentru ea, şi numai ea

putea să le înţeleagă sensul, amărăciunea, durerea şi numai ea le putea da un răspuns. Dar n-a răspuns. Această supremă scrisoare s-a pierdut – o cruzime care nu şi-a mai găsit seamăn în istoria lui Cripure. E de crezut însă că îndelungatei deznădăjduiri i-a supravieţuit un anume automatism, deoarece în clipa aceea, uitând de Étienne, Cripure lăsă la o parte lupa inutilă şi începu să răsfoiască volumul, cu nesăbuită speranţă că va găsi în el nişte însemnări, poate ciorna unei scrisori uitate.

Să-i vadă scrisită!

Dar vai! pagină după pagină, marginile erau virgine de parcă volumul abia fusese tăiat; n-a îndrăznit să întrebe nimic. Dacă ar fi întrebat totuşi, ar fi aflat ou mare durere că Étienne l-a primit aşa cum ieşise de sub tipar.

Citi câteva fragmente, ceea ce nu mai făcuse de la apariţia cărţii. Nu urca niciodată în pod. Şi apoi… să se confrunte cu el însuşi! oftă de câteva ori şi bombăni ceva. Cu lupa alături, aduce cu un bătrân anticar sau cu un expert, un doctor Faust ratat, gândea Étienne, aruncând în jurul său o privire îngrozită. Ce noapte! *Das ist deine Weltdas heisst cine Welt*! *1*

Asta este lumea ta! asta se cheamă o lume (germ.).

Trebuie spus ca după *gândirea mezilor* care de altfel data dinaintea căsătoriei sale cu Toinette, Cripure nu făcea decât să se repete. Publicul restrâns care i-a preţuit această lucrare s-a săturat repede. Şi Cripure, de public. După o vreme, totul „a reintrat în normal”. Adică se întâmplase ceea ce Cripure numea „a fi trimis în butoiul tău”.

Datorită propriului său orgoliu, din admiraţie şi dragoste faţă de Cripure, Étienne şi-a interzis mereu să-l întrebe ceva în legătură cu el. Legenda lui însă o aflase.

Se spunea despre Cripure – o spuneau oameni al căror bun-simţ *de neclintit* nu putea fi pus la îndoială – că nu era ceea ce se cheamă un nebun de legat, nebun periculos, dar că era cam ţicnit, puţin cam într-o doagă, aşa cum li se întâmplă ¡marilor spirite, sau chiar: un original, un om deosebit de ceilalţi. O manieră abilă de a

lovi în ideile subversive ale profesorului şi în scandaloasa lui conduită. Era, într-adevăr, un om deosebit, prin diformitatea lui fizică, atât de evidentă, caricaturală, prin limbajul lui pedant, argotic, de licean, prin obiceiul ce şi-l făcuse, cu timpul, de a-şi vorbi sieşi, când era singur, prin mersul său extraordinar, imposibil de imitat. Lucrul cel mai *comic* era că, împreună cu Maia, mergea cu bicicleta la vila lor de pe ţărmul mării. Cripure pedala cu nasul în vânt, privind pe deasupra lornionului, obligat să-şi ţină corpul drept din pricina genunchilor care, la fiecare învârtitură de pedală, se ridicau atât de sus încât mai că se loveau de ghidon. Mergea prudent, foarte serios, cu pălăriuţa de pânză prinsă cu un elastic sau cu o batistă, dacă elasticul se rupea. Vestonul de alpaca strălucea. Cu o puşcă în bandulieră, cu pachete îngrămădite pe portbagaj, mergea să se „dezafume" oleacă, vânând iepuri, ba poate chiar un fluierar sau o rândunică de mare, „biete animale, foarte bune de mâncat". Îl urma Maia şi cei patru câini. Vara, ea era, în general, îmbrăcată în alb, din cap până-n picioare, inclusiv ciorapii. Umflată ca un burduf, cu fesele mari, pedala gâfâind cu nasul înfundat în plasele cu mâncare şi fluiera după câinii care făceau tumbe.

Era de râsul târgului. De mai bine de douăzeci de ani.

Étienne s-a luat o dată la bătaie cu unul care-şi râdea prea făţiş de Cripure.

De unde ştiau ei că a fost cândva căsătorit şi că a divorţat? El nu suflase o vorbă, nimănui, despre trecutul său. Dar în ciuda pudicei sale rezerve, era totuşi un om de sticlă. Toţi îi cunoşteau secretele, la fel de bine ca el însuşi, şi poate că dacă ar fi fost vorba de un altul s-ar fi minunat cum un oraş de douăzeci de mii de suflete era informat de lucrurile cele mai tainice ale vieţii sale. Şi ştiau nu numai că a fost căsătorit, dar şi unde, la Angers, şi că nevastă-sa – îi ştiau şi numele: Antoinette! – l-a trădat din dragoste pentru un frumos căpitan. Şi încă, şi în sfârşit, se mai întrebau ce aberaţie o fi împins o femeie să se îndrăgostească de un asemenea om şi să se mărite cu el. Că Cripure e un savant, nirr. era tiu tăgăduia, ba, când se

ivea prilejul, erau chiar mândri de el. Ştiau foarte bine că publicase o carte despre mezi, o teză despre Turnier şi că ţinea lecţii „la înălţime”. Dar te măriţi cu on om pentru ştiinţa lui? 1 a urma urmelor, Antoinette aia bine-a făcut că l-a părăsit. Nu-i de mirare că lucrurile au luat o asemenea întorsătură când se ştia că savantul ăsta fusese şi mare jucător de cărţi, că alerga după fuste şi, după toate aparenţele, era şi gelos. Încă o dată: bine-a făcut Antoinette. Pesemne că era o femeie delicată, distinsă. Fata unui magistrat! Nu era de loc genul care i se potrivea lui Cripure, aşa cum bine s-a văzut mai pe urmă, când s-a înhăitat cu Maia aia, o fostă damă de bordel, pe care-a cules-o din mocirlă. Oamenii recunosc, de dragul adevărului, că Maia, deşi-i urâtă, ordinară şi analfabetă, îl îngrijeşte cu o delicateţe demnă mai degrabă de o mamă decât de o amantă-servitoare. Dimineaţa ea îi făcea duşul, ea îl spăla, cum speli un copil, îl ajuta să se îmbrace, îi lega cravata, îi înnoda şireturile la ghetele lui monstruoase. O servitoare credincioasă, ca o anume Hélène, de care se pomeneşte foarte adesea în teza aceea, şi care fusese credincioasa servitoare a lui Turnier.

Între Cripure şi Turnier există măcar această asemănare: în cea mai mare parte a vieţii lor, amândoi au avut o servitoare, marea diferenţă fiind că servitoarea lui Turnier nu i-a fost şi amantă. Altă asemănare: amândoi erau fii de burghezi ruinaţi. Turnier tatăl avusese o avere considerabilă, delapidată nu se ştie cum. În ceea ce-l priveşte pe tatăl lui Cripure, dimpotrivă, se ştie foarte bine că războiul din 1870 i-a ruinat întreprinderea şi l-a făcut să decadă din rolul de director de uzină în funcţia de mic amploiat. Turnier fusese încă din colegiu un personaj extrem de strălucitor şi, după cum scria Cripure: predestinat. Evident, predestinat înfrângerii. Dacă la biblioteca municipală nu se afla lucrarea lui Cripure, se puteau totuşi obţine câteva documente despre cel pe care ei îl numeau „o ciudată şi atrăgătoare figură locală”. Étienne l-a rugat pe Babinot să i le arate, iar acesta, foarte mirat de o asemenea cerere, i le-a dat, dar vorbindu-i lui

Étienne despre cu totul alte lucruri, despre „scumpii lui elevi”, despre fiul său care e pe front, de reaua-credinţă a „Doamnei Germania”. Scosese dintr-un raft prăfuit câteva tăieturi de ziar şi un portret. Tăieturile erau nişte articole, lipsite de interes, despre moartea lui Turnier. Cât despre portret, mehipuiţi-vă o figură mică, rotundă, perfectă, o frunte splendidă, o barbă mare şi doi ochi care exprimau o durere sfâşietoare. Se spunea – o spuneau, bineînţeles, cei care-l socoteau pe Cripure un ţicnit – că pentru Turnier drama a început în clipa în care n-a mai avut o lăţcaie. Se pare că Turnier a ajuns la ruină fără să bage de seamă. Era cu capul în nori. A lăsat baltă profesoratul, ceea ce Cripure n-ar fi îndrăznit să facă niciodată, şi s-a instalat la bătrâna lui bonă, într-o casă care înainte vreme aparţinuse familiei Turnier, ca să trăiască acolo tot restul vieţii lui şi să se consacre gândirii. Avea, probabil, pe vremea aceea ceva mai mult de treizeci de ani. Bătrâna bonă Hélène l-a primit pe Turnier cum şi-ar fi primit propriu-i fiu. Iar el s-a urcat de-a dreptul în camera pe care o ocupase când era copil şi a început să care în pod tot ceea ce, în odaia aceea, nu era pat, masă, scaun. La fel a luat de pe pereţi icoanele şi portretele, şi camera a devenit oarecum asemănătoare cu o chilie de schivnic, apoi a tăiat din hârtie roşie o cruce mare pe care a lipit-o pe perete. De-atunci încolo singurul ornament din odaie a fost crucea, care era foarte mare, astfel încât Turnier, ca să-şi închipuie că el însuşi e Crist, n-ar fi avut altceva de făcut decât să se lipească de perete cu spatele şi să întindă braţele. Nu se ştie, spunea Cripure în teza lui, dacă el a înfăptuit vreodată această parodie blasfematorie, o asemenea dorinţă fiind străină acestui spirit religios şi visător, care a trăit zece ani în casa aceea fără să aibă altă preocupare decât meditaţia consacrată tainelor predestinării şi ale răului. Nici măcar o singură dată, în cursul celor zece ani pe care i-a mai trăit, nu s-a interesat de unde-i venea hrana pe care i-o dădea bătrâna Hélène. Şi nu ducea lipsă de nimic. Când s-a aflat în oraş cum trăieşte, fără să schimbe o vorbă cu nimeni, în afară de vagabonzii pe care-i întâlnea întâmplător, când s-a

dezvăluit că şi-a lipit pe perete crucea aceea mare, roşie, oamenii au crezut că a înnebunit. Câţiva prieteni din colegiu, cea mai mare parte negustori, fabricanţi de faianţă, pălărieri, hotelieri şi alţii, s-au întrunit şi au hotărât să-l ajute în taină pe „poet”, şi s-au ţinut de cuvânt, fără ca Turnier să bănuiască vreodată ceva. Când Hélène ieşea în oraş după cumpărături, cineva i-o lua înainte şi plătea pentru ea. Acasă, proviziile de lemne erau completate ca prin farmec, hainele noi luau locul celor vechi, şi la fel cu toate celelalte. Turnier petrecea zile întregi în camera lui, în care se plimba întruna, rugându-se cu voce tare sau scriind. Câteodată ieşea din casă, mergea la mare şi înota vreo jumătate de ceas. Era un înotător remarcabil. Şi lucrurile au mers tot aşa, câţiva ani de zile, până a sosit Mercédès.

E de crezut că Turnier n-a iubit niciodată pe nimeni înainte de a o întâlni pe Mercédès. Ea n-avea încă douăzeci de ani, iar el se apropia de patruzeci. După cum a descris-o Cripure, era strălucitoare, plină de drăgălăşenie şi cu mult suflet. Étienne şi-o imagina într-o rochie lungă, albă, pe cap cu o pălărie cu volane de sub care i se revărsau buclele şi cu o umbrelă pe umăr. Trăia cu familia ei într-un castel. Pesemne că era o familie cam demodată, gândea Étienne, în genul bătrânilor domni cu bastonaş şi monoclu, şi cu neveste ridicole şi ţepene. Familia nu vedea de loc cu ochi buni ceea ce ea numea ocheadele declasatului, ale vagabondului aceluia prăpădit, care lăsa să-i crească barba şi părul ca un ermit şi îşi plimba prin lume o moacă extaziată de călugăr la ceasul rugăciunii. Nu s-a gândit o clipă că Mercédès ar putea să le joace festa şi să se îndrăgostească de Turnier. Étienne îl vedea parcă aievea pe Turnier oprindu-se ca o stană în mijlocul drumului ca s-o contemple pe Mercédès cu privirea lui frumoasă de vizionar, şi pe Mercédès trecând pe dinaintea lui la braţul unei hoaşte oarecare, fără să răspundă la privirile nebunului. Intenţiona chiar s-o salute? Probabil că nu. Situaţia a rămas neschimbată o bucată de vreme.

În sfârşit, şi-au vorbit. Întâlniri nocturne. Bileţele de

dragoste. Întreaga poveste abunda în locuri comune, romantice şi chiar romaneşti. Bileţelele de amor erau depuse în trunchiul scorburos al unui stejar. Desigur că s-au ţinut de mână, dar de sărutat? Nu. Turnier a cerut-o pe Mercedes în căsătorie. Avea să-şi schimbe viaţa şi să redevină profesor. Zestrea i-a refuzat-o orgolios, asta era de altfel una dintre condiţiile căsătoriei. În oraş, toţi se aşteptau la scene spectaculoase. Ar fi voit să-l vadă pe Turnier mergând la frizer să se tundă, să-şi potrivească barba, parfumat şi pomădat, alergând la primărie să-şi „extragă” un certificat de moralitate şi să se prezinte la castel într-un costum nou, cu ghete de lac şi eu ţilindru sub braţ, ca să facă oficial cererea în căsătorie. Lucrurile s-au petrecut însă altfel. Turnier s-a dus într-adevăr la castel; dar aşa cum era el de obicei, iar domnul baron sau marchiz nici măcar nu şi-a dat osteneala să-l primească. A fost dat pe uşă afară pur şi simplu. În aceeaşi seară, în trunchiul stejarului a fost depus un bilet prin care Turnier îi amintea lui Mercedes ceea ce fusese stabilit între ei, anume că dacă îi va fi refuzată mâna, el o va răpi. Ea trebuia să fie gata pentru a doua zi. Dar n-a venit. Tatăl descoperise ascunzătoarea, furase biletul, o expediase pe Mercedes la Paris. Turnier aşteptă două zile. Când înţelese că a pierdut-o pentru totdeauna, s-a dus la mare, a intrat în apă, cum făcea de obicei, şi a înotat în larg până a murit.

Cripure împinse cartea, îşi ridică bărbia, făcând o grimasă de tristeţe şi plictis.

— Turnier era un inadaptabil, spuse, un refractar, se înţelege, dar…

Schiţă un gest vag cu mina, reprobator şi conciliant în acelaşi timp, şi cu o nouă grimasă. – iar îşi mişcă proteza – adăugă plecându-şi privirea:

— …dar umbla cu şiretlicuri.

Étienne tresări.

— Şiretlicuri?

— Deh, ăsta-i adevărul. Controlabil. Ce să-i faci, bâigui el în şoaptă, eu nu vreau, nu-i aşa, să mă erijez în

judecător, dar oricum… oricum, îmi permit să formulez anumite rezerve, noi-i aşa. Au existat şi laturi, hai să le spun: mai puţin nobile.

Îşi ridică fruntea. Étienne îi surprinse privirea, stupefiat că descoperă în ea un fel de ură.

— Ce te interesează la Turnier?

— Intransigenţa lui, domnule.

— Să nu te încrezi în el! replică vocea scăzută, şuierătoare a lui Cripure. Era un om credincios, nu-i aşa… Eu suspectez orice credinţă. Cred, nu-i aşa, împreună cu Stirner, Kaspar Schmidt pe adevăratul său nume – devenise pedant, semn că începea să se pasioneze – cred, deci, că „orice credinţă e o scrânteală”, în cazul în care nu e ipocrizie. Asta n-am luat-o de la Stirner, făcu el ridicând un deget. Scrânteala asta poate fi considerată drept nobilă, dar şi… invers, drept o anume improbitate, spuse el, cu o grimasă de dezgust şi grăbit parcă să se lepede de acest gând.

Urmă o mică pauză, după care Cripure adăugă:

— Singurul criteriu e modul în care trăieşti.

Étienne se auzi răspunzând:

— Sau în care mori.

— O iubea pe Mercedes, nu-i aşa, răspunse Cripure oftând. Sinuciderea nu-l priveşte decât pe el însuşi, cum de altfel… fiecare dintre noi e singur în măsură să pună punct sau nu. Ceea ce n-are nicio legătură cu credinţa. Autentic în acest om era numai dragostea. Restul…

Încă o dată mâna mătură aerul pe dinaintea frunţii.

— Ce vreţi să spuneţi? murmură Étienne. Mai adineauri aţi vorbit de şiretlicuri.

Mimica lui Cripure exprima dezolarea unui om care ştie că-l copleşeşte pe celălalt, dar care, neavând altă ieşire, se resemnează. Mâinile lui mari căzură greoaie peste cărţile ce le avea în faţă. Apoi, reluându-şi atitudinea iniţială, plecă fruntea şi lăsă să-i spânzure între genunchi mâinile-i împreunate:

— Umbla cu şiretlicuri… Ar trebui spus deschis: trişa. Mă gândesc la relaţiile lui cu prietenii.

— Dar e una dintre laturile cele mai mişcătoare…

— De loc! Dar chiar de loc, îl întrerupse Cripure scuturând din cap. Te gândeşti la intervenţiile clandestine ale prietenilor, după ruină?

— Da, domnule.

— Basme! O farsă… Ia să vedem numai; *primo*: Turnier s-a ruinat singur, nu din pricina lui tată-său. Şi-a tocat mica avere şi după aceea, e adevărat, a trăit din subsidiile prietenilor, dar bunătatea acestora din urmă s-a limitat la aceea că nu i-au reclamat niciodată sumele împrumutate. Pentru că, în sfârşit, scumpul meu domn, deşi ceea ce îţi voi spune te va îndurera, n-ar fi cinstit să te las multă vreme fără să afli că Turnier era un mare tapeur!

Şi ca să-şi întărească spusele, lovi de două ori cu indexul în marginea mesei.

Étienne rămase înmărmurit. „De ce s-o fi înverşunând să-l înjosească? De ce?”

Cripure îl observa.

— Îţi spulber iluziile?

— Vreau să ştiu adevărul.

Iar comicăria adolescenţei. Cu o minte ca a lui e, desigur, în stare să creadă în absolut…

— Eşti curajos, spuse Cripure.

— Da.

— Trebuie mult curaj, continuă el cu o voce schimbată. Evident că nu se mai gândea la Turnier. De altfel şi adăugă, făcând cu mâna un gest circular: Spun asta aşa, în general.

— Aş vrea să fiu sigur… că nu-l ponegriţi intenţionat.

Cripure îşi frecă tâmplele – ticul lui – şi făcu o grimasă.

— Ce vrei, replică el cu un uşor zâmbet ce nu prea reuşea să-i disimuleze sarcasmul, fiecare are propria-i estetică. Pe a mea o înscriu într-un anume sentiment al… onoarei

Se opri, îşi întoarse privirea parcă ruşinat.

— Al onoarei?

— O anume fidelitate faţă de tine însuţi. O

intransigenţă absolută, continuă el, aruncându-i de data asta lui Étienne o privire înflăcărată de sfidare. Turnier al dumitale – acest *al dumitale* îl făcu pe Étienne să tresară – nu era întru totul de această părere. Da, domnule. A candidat în alegeri!

N-a mai fost nevoie ca Étienne să răspundă, figura lui descumpănită spunea destule.

— Se poate verifica foarte uşor, reluă Cripure. Evident, când scriam… chestia asta – luă cartea şi o aruncă enervat peste celelalte, în capătul opus al mesei – când scriam… romanul ăsta, nu ştiam nimic. N-aveam la-ndemână documentarea necesară, nu-i aşa. Lăsând la o parte faptul că eram… grăbit. Nu vedeam în Turnier decât omul romantic, pasionat, omul de idei, care se plimba noaptea pe ţărmul mării, meditând. Din punctul acesta de vedere era o figură foarte interesantă, nu-i aşa, un solitar inspirat. Oricum, a trăit ani în şir, în meditaţie, înainte de…

— Mereds?

— Nu chiar, spuse Cripure cu un zâmbet ciudat.

Cu o voce slabă, nazală, explică ridicând indexul:

— Înainte de nebunie.

Rfee.

Ce om ciudat! Şi-apoi ce greu mai respiri în camera asta întunecoasă. Maia făcuse focul în maşina de gătit care duduia. Întredeschisese uşa ea să vină căldura, Dar din pricina căldurii mirosul de câine şi de mucegai devenise de nesuportat. Măcar dacă s-ar fi putut deschide fereastra.

— Nu ştii povestea cu toporul?

— Cu toporul?

— O dată a luat un topor ca să-şi taie braţul. Dar n-a izbutit decât să fie închis într-un azil. Ştii ce-a făcut când a ieşit de-acolo? Şi-a vândut ultimul petec de pământ şi a plecat. S-a făcut… Ei, ia să văd dacă ghiceşti?

Ochii lui Cripure străluceau. Se uita la Étienne cu o răutate rău prevestitoare.

— Nu ghiceşti?

— Nu, domnule.

— Contabil! strigă Cripure râzând în hohote, dar un

râs forţat, pe care nici chiar el nu-l mai suporta şi care se termină brusc. Bineînţeles că lucrurile au luat o întorsătură proastă. *Ei*, nu-i aşa, nu puteau fi mulţumiţi de contabilitatea lui. Aşa că procesele se ţineau lanţ. După aia iar azilul. Şi în sfârşit, după asta…

— Mercedes?

— Ea în persoană… Crezi, fără îndoială, ca toată lumea… Inutil, făcu el, crezând că Étienne voia să vorbească, ştiu ce gândeşti. Ei bine, nu, Mercedes nu era câtuşi de puţin fiica unui castelan, cum greşit se povesteşte, şi eu am greşit primul. Era fata unui burghez oarecare, o prietenă din copilărie, nu un personaj întâlnit din întâmplare. Încă ceva: n-a fost nici prima dragsste a lui Turnier. De loc. Înaintea ei mai iubise destule alte femei. Şi în vremea de care vorbim, întreţinea o foarte strânsă prietenie cu o altă femeie, doamna… îmi scapă numele. E adevărat că a cerut-o în căsătorie pe Mercedes, şi e la fel de adevărat că ea l-a refuzat. Da! ba da…

De data asta nu mai mătură aerul prin faţa frunţii cu o singură mână, ci cu amândouă deodată.

— De fapt, încheie el cu o grimasă de amărăciune, Turnier ăsta, nu-i aşa, a fost un biet om înşelat, un tip nenorocit, certat cu el însuşi, o victimă! Ce dragoste a mai fost şi aceea care n-a reuşit să-i dăruiască decât curajul de a muri? N-ar fi trebuit să renunţe. În lumea asta în care totul se cucereşte, ar fi trebuit să ştie să ia şi cu forţa, strigă el cuprins de furie.

Şi redevenind calm, încetă să-şi mai agite mâinile care se lăsară iar între genunchi, parcă din propria lor voinţă şi, cu capul înfundat între umeri, conchise cu glas scăzut, blând, nu lipsit de duioşie:

— Un falit al vieţii, al gândirii, al dragostei…

Tăcere.

Cripure lăsă capul în pământ, părea să fi uitat complet de prezenţa lui Étienne. Mâinile lui mari spânzurau împreunate între genunchii-i ascuţiţi, gâtul şi-l trase între umeri, şi la ce se gândea oare? La groaznica nelinişte a lui Turnier, de-a doua zi după fuga lui

Mercedes, sau la a lui însuşi, când Toinette… Mai bine ar fi sfârşit-o în ziua aceea, cum a făcut celălalt, care avusese curaj. Şi dacă i-a fost frică de sabia ofiţerului blond, de ce nu luase pistolul şi… Umerii îi tresăriră uşor, un gest de milă pentru el însuşi, fără îndoială, dar nu scoase o vorbă, nici acum uitând de-a binelea de Étienne, cufundat în gânduri.

Căţeii moţăiau şi din când în când suspinau adânc, asemenea unor copii. Étienne stătea nemişcat pe scaun, fascinat, cu sentimentul paralizant că cel mai mic zgomot pe care l-ar face s-ar repercuta între pereţii aceia ca un formidabil ecou – formidabil şi blasfemator.

În bucătărie se auzea clipocitul apei în ligheanul de spălat vase.

Ce ciudat e să fii singur cu omul acesta între patru pereţi înnegriţi de igrasie, în întunecimea din ce în ce mai densă de când a început ploaia ce învăluia întreaga casă într-un zgomot ca un ronţăit, de parcă ar fi fost asediată de o armată de şobolani. Ciudat şi apăsător. Ar fi vrut să fie departe, să lase baltă conversaţia aceea atât de penibilă, atât de mincinoasă. Cât de complicate erau toate, cât de încâlcite şi falsificate. Lumea se minţea pe ea însăşi, şi îl minţea şi pe el. Iar Cripure continua. Se va regăsi oare vreodată prin hăţişul acesta? Va descoperi vreodată un adevăr sub grămada de minciuni? Va avea oare timp? „Ghiceşte sau te devor!” Sfinxul şi-a şi deschis gura: în seara asta – cazarma, peste trei luni…

Îşi trecu palma peste capul tuns în ajun.

În stradă apăru silueta neagră a domnului Primar, cu mâinile înmănuşate în negru, cu umbrelă neagră, cu redingota neagră, tăiată în spate în chip de aripi de corb, cu galoşii fleoşc, fleoşc… Devreme îşi mai începe turneul în dimineaţa asta! Câtor mame şi taţi avea să le mai strecoare astăzi în mână – ţine prietene, e pentru dumneata – biletul în care e înscrisă cu roşu moartea unui fiu adorat? Erau prea mulţi, şi Étienne auzise că domnul Primar „nu mai pridideşte”. I-ar fi trebuit nişte secretari! Remarcă, totuşi, că burta nu-i scăzuse, burta aceea

legislativă, atât de patriotică, făcută pentru eşarfa tricoloră şi pentru paradă, o burtă glorioasă, un adevărat panou, umflată ca o umbrelă deschisă, şi la fel de mare. Oare a însemnat porţile la care n-a bătut până acum, sau la care n-a bătut decât o singură dată? În această noapte mondială a Sfântului Bartolomeu, pe toate le-ar putea însemna cu o cruce. „N-o să mai exist, asta-i tot!” gândi Étienne.

Şi cum o să fie? N-o să mai vrea nimic, n-o să-i mai placă nimic. „Nu se poate imagina”. Ceilalţi o să vorbească de vid, de cruda pierdere suferită… Mama o să-şi pună voalul de doliu spunând că n-ar fi crezut că va trebui să-l reia atât de curând. Iar tata o să se ducă să se ascundă undeva, dar, în ziua aceea nenorocită, nu la cârciumă: în pod, ca data trecută, unde o să plângă ceasuri în şir, aşezat pe o ladă, cu părul plin de pânză de păianjen. Asta va fi totul. Totul? Nu. Dacă va avea „norocul” să nu fie complet pulverizat, cu siguranţă că-i vor aduce cadavrul. Ceremonie la gară, la biserică, la cimitir. Şi de ziua tuturor sfinţilor, o iau de la cap. Un domn oarecare, un Babinot, un Nabucet o să ţină un discurs sub umbrelă. După aia *Marşul funebru* al lui Chopin. Şi, după-amiază, domnii preoţi în odăjdii vor defila printre morminte cu mâinile împreunate, cu spatele cocoşat, vărsând peste durerea lumii ooiul predicilor lor…

Étienne se ridică. Cripure, trezit din toropeală, se scutură ca un dulău.

— Dar ce-i asta?

Era buimac. Cum? Tânărul vrea să plece? Atât de repede. Dar de ce pleacă?

— Pleci?

Étienne ar fi voit să-i răspundă că e tot ce i-a mai rămas de făcut. Dar încă nu spuse nimic, iar Cripure ridică spre el o privire mirată. Ce însemna faţa aceea încordată, crispată, ochii duri, atitudinea ţeapănă?

Mâinile lui Étienne apăreau în penumbră ca două pete luminoase. Cripure nu-i mai vedea trăsăturile: doar silueta zveltă de adolescent ras în cap.

— Trebuie să vă spun că sunteţi singurul om cu care mi-ar fi plăcut să vorbesc. Nu… nu ştiu de ce trăiesc, domnule.

Adăugă cu o voce mai scăzută:

— Şi nu ştiu nici de ce vă spun asta.

Cripure se înfundă iar în fotoliu. Slavă Domnului că biroul era întunecos, dar ar fi dorit să fie şi mai întunecos. îl cuprinse o ruşine sfâşietoare, împotriva căreia toate considerentele sale despre comic şi adolescenţă rămâneau neputincioase. Tăcu. Ploaia încetase. Maia închisese uşa şi nu se mai auzea duduitul maşinii de gătit. În tăcerea aceea totală, el nu mai distingea decât gâfâitul tânărului.

— A trăi, şopti el, vorbindu-şi parcă lui însuşi. Îşi ridică fruntea: Eşti foarte tânăr…

Étienne nu făcu nicio mişcare. Asta era tot ce-i răspundea Cripure? Tot, tot, într-adevăr?

Cripure îşi întoarse privirea. Tăcerea se prelungea, cu cruzime. Apoi spuse:

— A trăi e lucru greu. Peste o clipă adăugă: pentru toată lumea…

Ce efort trebuia să facă spre a-i răspunde!

Étienne ridică încet mâna, fără să vorbească. Apoi o lăsă să cadă; pumnii i se încleştară livizi, ca doi bolovani, iar bărbia îi tremura.

— Întrebarea dumitale, spuse Cripure, tot fără să-l privească, întrebarea dumitale… Era să spună: „Întrebarea dumitale m-a luat pe nepregătite”. În faţa acestei formidabile mărturisiri se opri. Întrebarea dumitale, reluă el încet, Eh… E tocmai întrebarea…

— Nu ştiu nici de ce mor.

Lui Cripure i se păru că Étienne ţipase.

— Dumneata cauţi un idol, murmură Cripure. Vrei să aşezi… un idol între dumneata şi destinul dumitale. Da. Hm… Un idol… E greu să te lipseşti de un idol, nu-i aşa. Încearcă să vezi dacă te poţi împăca sau nu cu idolii. Dar crede-mă, în orice existenţă există un punct în care dragostea întâlneşte dragostea, adică dragostea unui lucru sau a cuiva. Acest punct e centrul lumii, al lumii…

psihologilor, geografilor, imbecililor, oamenilor de geniu. Lumea gravitează în jurul acestui centru, această gravitaţie are legile ei, şi iată-ne astfel în miezul unei ordini… Dar nu, nu asta voiam să spun. De loc nu voiam să spun asta. Viaţa e o afirmare, continuă el pe un ton exaltat, o afirmare! Şi lovi cu palma în masă.

— O afirmare a ce?

— Dar… afirmarea omului însuşi.

Crezu că-l auzise pe Étienne pronunţând cuvântul: absurd – dar nu era prea sigur.

— Absurd? Dar se înţelege. Evident că e absurd. Lumea e absurdă, tinere, şi toată măreţia omului constă în a cunoaşte această absurditate: în asta constă şi toată probitatea lui. Dar, spuse el în continuare, legănându-şi mâna, să mai terminăm cu filosofia. Căci, vezi dumneata, viaţa e ceea ce reuşeşti să stăpâneşti.

— Dar vă întreb încă o dată: cum rămâne cu ceilalţi?

— Ia să ne lăsăm de prostii!

— Dar atunci…

— Pune stăpânire pe fericirea dumitale, îţi spun, fără să ţii seama de nimeni şi de nimic. Nu fi un Turnier. Oamenii Renaşterii erau totuşi altfel de tipi, nişte domni croiţi pe alt calapod. Erau bărbaţi. Ce-ar mai fi râs un Benvenuto de întrebările noastre. Ce ne-ar mai fi dispreţuit. Vai! Lumea a decăzut. Oameni ca aceia n-ar mai putea exista acum. Abia dacă se mai iveşte din când în când câte-un Mangin – ce extraordinară mutră de pişicher, dragul meu – sau un Clemenceau…

Se ridică şi luă de pe masă scrisoarea pe care Étienne i-o dăduse la sosire. O desfăcu în timp ce continua să vorbească.

— Admir, fără rezervă, nu-i aşa, pe acest Clemenceau care, ajuns la capătul carierei sale, se arată îndeajuns de independent şi de detaşat încât să vrea totul, să rişte totul şi să acopere cu insulte o Cameră compusă din imbecili şi nătărăi. Scoase scrisoarea din plic, o agită fără s-o citească încă şi continuă: Cât despre noi, dragul meu, ehei, suntem la pământ, nu-i aşa, s-a zis cu noi… Deşi, la urma urmelor,

avem avantajul că suntem înfrânţi în felul acesta. Ne rămâne, oricum, un anume sentiment al demnităţii. Începu să citească scrisoarea. Sau al onoarei… În rest… Omul nu merită să te ocupi de el.

Cu scrisoarea sub nas, tăcu. Şi dintr-odată se schimbă totul.

Cripure îşi duse mâna la gât de parcă s-ar fi sufocat. Rămase astfel câteva clipe, apoi scoase un răcnet şi, fugind de lângă masă, răsturnând în graba lui nei-ndemânatecă un teanc de cărţi care se împrăştiară pe podea, se năpusti spre uşa de la bucătărie, strigând cât îl ţinea gura:

— Maia! Vino imediat! maia! maia!

I se păru că ea nu răspunde destul de repede. Drept care strigă şi mai tare:

— Maia, fir-ar să fie…

Din bucătărie, Maia îl întrebă:

— Ce mai vrei iar?

— Vino imediat!

— Iaca vin.

Ce răcnete! Ce situaţie penibilă!

— Ia nu mai zbiera aşa, spuse Maia deschizând uşa Rămase în prag, bălăngănindu-şi braţele. De pe degete îi picurau pe podea stropi de apă.

— Ce mai e?

Vocea lui Cripure deveni ciudat de plângăreaţă.

— Iar au deşurubat piuliţele de la biciclete.

— Ce-i aia?

— Piuliţele de la biciclete.

— I-auzi!

— Porcii ăştia de copii! Lepădături… gunoaie. Vor să-mi vadă pielea pe băţ, dar…

Nebun de furie, agita într-una biletul.

La ţipetele lui, câinii răspunseră scheunind şi mârâind, apoi, în cor, începură să urle toţi patru, învârtindu-se prin odaie. Grăsunul Judas, în blana lui neagră şi roşcată, părea o cârtiţă uriaşă, puţin cam beată, Petit-Cru tremura din cap până-n vârful cozii. Turlupin, măturând podelele cu urechile lui mari, stătea gata s-o

şteargă la prima lovitură de sabot pe care i-ar fi dat-o Maia. Numai Mireille, frumoasa Mireille, nobila tovarăşă a partidelor de vânătoare de pe ţărmul mării, animalul lui preferat, îndrăzni să se apropie de el. I se aşeză la picioare, pe labele din spate, ridică spre el botul ei umed, apoi lătrând foarte încet, începu să-i zgârie coapsa cu laba.

— Doamne Dumnezeule, strigă Maia, aici parcă-i balamuc. Nu se mai înţelege om cu om! Ia tăceţi odată. Şi tu în primul rând, spuse ea întorcându-se spre Cripure. Ai o gură cât o şură. Şi voi, făcu ea, marş afară!

Luă câinii unul după altul, cu excepţia Mireillei, şi-i aruncă în bucătărie.

Cripure ţipa întruna, zicând că merge să se plângă la poliţie, că o să-i dea pe *ăia* în judecată. Era o recidivă.

— E o recidivă!

Striga prea tare, cu o voce prea ascuţită. Spusele lui nu păreau nici tocmai fireşti şi nici adevărate. „E o mânie de prost-gust, gândea Étienne, şi în orice caz… destul de impudică”.

Cripure ameninţă:

— Ia nu mai răcni atâta, îl întrerupse Maia brutal. Ce-i? îi ca data trecută?

— Identic.

Ridică arătătorul, gestul unui orator victorios.

— Ia vorbeşte să te-nţeleg şi eu. Is piuliţele de la furcă?

— Da.

— La amândouă?

— Da. La amândouă.

— Şi de unde ştii?

Cripure arătă cu bărbia spre Étienne.

— Da dumneata de unde ştii?

Părea furioasă, şi parcă pe el îşi vărsa focul pentru ceea ce s-a întâmplat.

— Dar să vedeţi că… eu nu ştiam, spuse Étienne.

— E o scrisoare, spuse Cripure.

— Ce tot mormăi acolo?

— Mormăi? Eu? Adică mormăi, nu-i aşa, că…

Măcar dacă ar fi ştiut să citească. El agita biletul sub nasul Maiei.

— M-a înştiinţat, nu-i aşa, un pedagog, prieten de-al domnului… Biletul ăsta, vezi tu Maia, e un avertisment. „Verificaţi piuliţele bicicletelor”.

Braţele lungi ale lui Cripure căzură greoaie de-a lungul corpului. Oftă.

— Şi pe cele de la bicicleta doamnei Merlin.

— Şi abia acum o spune! făcu Maia tresărind. Deşi-i aici de-un ceas.

— Nu ştiam, doamnă. Nu puteam să citesc o scrisoare care nu era a mea.

— El nu ţi-a spus nimic? întrebă Cripure.

— Cine?

— Prietenul dumitale, pedagogul. Când ţi-a dat scrisoarea nu ţi-a spus nimic despre… ce e vorba?

— Nu.

— Aha!

Maia asculta:

— Şi el cum de-a aflat?

Étienne ridică din umeri:

— Nu ştiu.

— Dar cum de nu ştii? Las că mă lămuresc eu cum… Hai să vedem, spuse ea ieşind.

Bicicletele erau proptite sub scara ce urca la camera lui Amédée, într-un colţ întunecos ca o magazie de cărbuni. De altminteri magazie a şi fost, colţul ăsta pe vremea primei căsătorii a Maiei. Dar Cripure îi schimbase destinaţia din pricina gălăgiei pe care o făcea Maia când mergea după cărbuni şi se auzeau scrâşnetul lopeţii pe ciment, bulgării căzând în fundul găleţii, uşile pe care le trântea parcă dinadins când intra şi ieşea. Fel de fel de zgomote care-i dădeau dureri de cap şi îl împiedicau să gândească sau să viseze. Maia scoase bicicletele şi le aduse, una după alta, chiar lângă uşă, mai la lumină. Toţi trei se plecară asupra lor, Cripure ţinându-şi lornionul între degetul mare şi arătător, calm şi mai degrabă curios.

Îşi ţinea, totuşi, răsuflarea.

Sub degetul butucănos al Maiei o piuliţă se mişcă aidoma unui dinte ce stă gata să cadă. O uşoară apăsare: piuliţa se rostogoli la pământ.

— Uită-te… Ia vezi şi la celelalte.

Repetă operaţia de patru ori. Una după alta, într-o tăcere adâncă, piuliţele se rostogoliră la pământ. de cum le-a atins.

— Ei… ai văzut?

Ca şi cum el s-ar fi îndoit vreodată că aşa stau lucrurile!

— Ai văzut? ajunge să le atingi într-o doară, cu vârful degetului…

Cu mâinile în şold, ea privea bicicletele, apoi le trase una cu sabotul spunând:

— Mama lor de rable…

Politicoasă, în ciuda mâniei, nu pronunţă întreaga înjurătură, dar se adresă lui Cripure care, cu spatele la ea, se scărpina în barbă:

— Şi-acum ce-ai de gând să faci?

El nu-i răspunse.

— N-auzi când te-ntreb? Ce-ai de gând să faci?

Vorbele îi săreau din gură; la fiecare cuvânt, umerii ei mătăhăloşi săltau, absorbind parcă în întregime gâtul prea scurt.

Cripure, fără să se-nfoarcă, mormăi:

— S-a zis…

— Doar n-o să stai cu mâinile-n sân…

— S-a zis, repetă Cripure.

Nu se uita la nimic anume şi continua să se scarpine în barbă; deodată se întoarse spre Étienne şi, cu vocea lui şuierătoare, îi explică:

— Trepidaţia… care, nu-i aşa, e foarte puternică atunci când cobori o pantă fără frână, ar fi făcut, desigur, să sară piuliţele… în situaţia asta, roata din faţă s-ar fi desprins ca tăiată, literalmente, iar căderea ar fi fost mortală, nu încape îndoială. Mortală datorită faptului că am fi fost proiectaţi, nu-i aşa, cu capul înainte. Hm… Canaliile. Şi e a doua oară că scăpăm de la o astfel de

tentativă. Prima dată numai pentru că am amânat plimbarea. Acum datorită dumitale… şi prietenului dumitale.

Vorbea cu o voce surdă, înfundată, care n-avea nimic comun cu vocea lui obişnuită.

— Cred că ieri au făcut porcăria asta, spuse el întorcându-se spre Maia. Îţi aminteşti? Când ne luam apetitivul. Ne-am lăsat bicicletele lângă bordura trotuarului.

— Sigur, spuse ea.

— Au avut pesemne o cheie franceză. Fără discuţie că ne urmăreau de multă vreme şi şi-au premeditat lovitura. Nişte puşti de paişpe ani!

— Şi ce? N-o să faci o plângere?

Cripure închise ochii; avea o cută de amărăciune şi de dezamăgire în colţul buzelor. Făcu semn cu degetul că nu.

— Ei… Plângere. Cui?

— Păi, la poliţie.

— Da, la poliţie. Şi contra cui?

Maia se uită spre Étienne.

— Nici dumneata nu ştii?

— Nu.

— Asta habar n-are de nimic.

— Dar, doamnă…

— Hai, mai lasă, Maia… Las-o baltă. Bietul Cripure! gemu el mişcându-şi domol braţul; îşi ridică umerii şi închise ochii pe jumătate. Ah! Ah! Ah! Ah! îmi doreau moartea, urlă el pe neaşteptate şi intră ca o vijelie în birou.

Striga ca un om cuprins de o criză de epilepsie. Uşa se închise bubuind; o clipă de linişte, apoi ei îl auziră ţipând:

— Eu! Eu! Eu!

Étienne îşi muşcă buzele. La fiecare strigăt al lui Cripure, el răspundea printre dinţi:

— Escrocule! Escrocule! Escrocule!

ÎNTÂMPLĂRILE NEPREVĂZUTE ALE RĂZ boiului îl conduseseră la Nabucet pe căpitanul Plaire, prietenul lui

din copilărie, pe care Nabucet nu-l mai văzuse de treizeci de ani şi, în mod sigur, nu l-ar mai fi recunoscut dacă l-ar fi întâlnit pe stradă. Crescuseră, totuşi, împreună dar... viaţa i-a despărţit. Nabucet devenise profesor şi îşi făcuse în orăşelul său o reputaţie de savant şi de om de lume, Plaire, atras de aventură, se reangajase, placase în colonii, avansase în grad. ajungând în cele din urmă căpitan. Între timp rămăsese văduv, la fel ca Nabucet, şi izbucnind războiul, îşi reluă serviciul activ. L-au mutat aici în garnizoană Atunci şi-a amintit de vechiul său prieten, Nabucet, şi i-a scris.

Era la el din ajun: bucurie şi economie. La urma urmelor era foarte plăcut să locuiască la Nabucet. Casa era mare, confortabilă, bine încălzită, foarte bine mobilată. Ce om de gust Nabucet ăsta! Nimic banal în casa lui. Se vedea imediat că-i plac lucrurile frumoase. Avea o mulţime de covoare, de tapiserii şi tablouri. Şi ce moale era patul în care a dormit! Puf curat, în care te cufunzi de tot, şi atât de plăcut, atât de moale că îţi venea să zâmbeşti doar gândindu-te la el. Da, fără discuţie, bine a făcut că a venit aici. Din nefericire n-o să mai poată sta. Anna, bătrâna bonă, părea că nu ţine de loc să-l mai vadă pe-acolo şi, pe de altă parte, căpitanul Plaire prinsese din zbor nişte aluzii făcute chiar de Nabucet în legătură cu anumite hoteluri care prezintă „toate garanţiile”.

Căpitanul n-o să insiste. Chiar în seara asta se va duce la hotel; se va simţi mai puţin bine, e adevărat, dar în schimb va fi mai liber. În orice situaţie găseşti compensaţii şi avantaje.

Iată la ce se gândea căpitanul Plaire, aşezat în faţa unei ceşti de cacao, bună de nici în vis nu-i poţi găsi asemănare. Şi ce frişcă! O savură şi, după ce goli ceaşca, dădu ocol camerei, sugându-şi mustăţile, care erau lungi, cu vârfurile în jos şi încărunţite. „Cam ce fel de viaţă o să duc pe-aci?” gândi el ridicând o perdea.

Făcu o strâmbătură. Parcă viaţa nu-i aceeaşi peste tot? Nu era peste tot tristă? Cerul era cenuşiu, grădina din faţa ferestrei plouată şi desfrunzită. Se gândi la Indochina,

la congaişi. În timp ce aici...

Lăsând să cadă perdeaua, reluă iar povestea pe care şi-o spunea mereu, de ani de zile.

Era o poveste simplă, aproape naivă. Se termină războiul, el se retrage într-un orăşel în care trăieşte din pensie, foarte liniştit şi fără „să-i pese de nimic”, închiriază o căsuţă mai retrasă, unde să nu-l plictisească nimeni şi... şi de fapt povestea de aici începe: se împrieteneşte cu un inspector de la Asistenţa Publică. O prietenie adevărată, intimă. Şi-atunci gata: nimic nu-l mai poate împiedica să angajeze în căsuţa aceea retrasă o fată drăguţă de vreo şaişpe sau optşpe ani. Asta-i. Merge la bunul său prieten, îi spune câteva vorbe la ureche, şi prietenul le cheamă pe pupilele lui cele mai drăguţe. Căpitanul n-are decât să aleagă. Ce zici de blonda aia? Dar mai e şi bruneta ailaltă, pe care dacă o speli... E un vis.» Şi inima căpitanului Plaire începe să palpite. O ia pe micuţa brunetă. Iată-i pe amândoi singuri în toată casa. „O să-ţi fiu ca un tată”. Şi într-adevăr, e bun, indulgent, *rezervat*. Apoi îi dă micuţei fel şi fel de sfaturi, îi cumpără o rochie, într-o bună zi o fardează. „Ce-ar fi să te fardez? Cred că ar fi amuzant”. Şi micuţa se lasă în voia lui, încântată, fericită, copleşită de recunoştinţă. Şi tot aşa, din vorbă în vorbă... Încântător. Nimeni nu bănuieşte nimic: un adevărat vis de paşă...

Acesta era visul lui de cum rămânea singur; îl plimba cu el pe stradă, la cafenea, la cazarmă, pe oriunde s-ar fi dus. A încercat de sute de ori să intre în legătură cu un director de la Asistenţa Publică. Zadarnic. Era chiar ciudat acest soi de... imposibilitate de a-şi face relaţii cu cineva care ocupă un astfel de post. S-ar fi zis că proiectul său întâmpină o voinţă ostilă... „Aş! Aş! Aş!” mormăi căpitanul Plaire încruntându-şi sprâncenele.

Se apropie de o oglindă. Era adevărat că îmbătrânea dar nu era chiar trecut. Obrajii-i erau cam căzuţi, ochii începeau să fie tulburi; părul şi mustaţa cărunte, dar nu avea chelie, tenul era proaspăt, dinţii sănătoşi, iar el era tot viguros. Cincizeci şi opt de ani. I se tot spusese că sunt şi bătrâni de şaptezeci de ani care mai reuşesc să se facă

adoraţi de fete de optsprezece.

Îşi aranjă cravata, se pieptănă, îşi perie mustaţa, dădu cu un strop de lavandă pe obraji şi ieşi.

În ajun, Nabucet îi arătase toată casa. Când s-au despărţit, i-a arătat pe palier o uşă, spunându-i: „Mâine dimineaţă, baţi la uşa asta şi mă vei găsi în camera mea. E foarte simplu”. Căpitanul se apropie de uşa aceea, bătu şi trase cu urechea.

— Intră, intră dragul meu, se auzi vocea suavă a lui Nabucet. Apasă pe clanţă şi intră.

Ceea ce Căpitanul şi făcu.

Ca în fiecare dimineaţă, Nabucet îşi făcea „cultura fizică”. În pijama, gol până la brâu, cu părul şi barba ude, stătea în picioare pe un covor: exerciţii de respiraţie. Se apropie, strânse mâna lui Plaire zâmbind.

— Îmi dai voie să continui?

— Dar… chiar mă interesează, răspunse căpitanul Plaire, uitându-se după un scaun.

Găsi un taburet.

— Continuă, dragul meu. Dă-i drumul!

— Stai puţin… Deschide dulăpiorul din faţa ta. Aşa. Vezi că trebuie să fie pe acolo o sticlă de porto şi nişte pahare. Serveşte-te.

— Cu dragă inimă.

Porto după cacao; de ce nu?

— Ai dormit bine?

— Ca un prunc.

— Sunt încântat.

Şi Nabucet îşi continuă exerciţiile.

Era scund, dar solid, musculos, păros. Şi, în efortul lui, părea că orchestrează universul cu barbişonul. Abia dacă-i dădeai cincizeci de ani. Avea de fapt cincizeci şi cinci. „Cu trei ani mai puţin decât mine. Şi nici nu-i aşa de cărunt”. Pieptul lui Nabucet se bombă încet, muşchii braţelor se încordară, se destinseră uşor, cu multă supleţe. Ce sănătate!

Căpitanul îl privi o clipă, apoi trase un gât de porto, îşi şterse mustăţile şi se ridică să pună paharul pe un

gheridon.

— Dragul meu Adrien, vrei să-ţi spun ceva? îmi îngădui o remarcă?

Nabucet îşi încrucişă mâinile la spate, îşi relaxă umerii, îşi încrucişă picioarele. Gimnastul în repaus.

— Te rog, dragul meu Paul.

Căpitanul îşi înfipse indexul în pieptul lui Nabucet.

— Nu prea le faci cum trebuie, dragul meu.

— Ei!

— Nu… nu ţii măsura, dragul meu Adrien. Ba o iei prea repede, ba prea încet. Dă-mi voie să-ţi spun că asta e nesănătos. Trebuie să ţii măsura, înţelegi? Altfel au de pătimit inima, plămânii, ficatul, tot organismul. M-am omorât spunându-le-o întruna, încheie el plantându-se în faţa lui Nabucet, cu picioarele îndepărtate.

— Cui anume?

— Păi, instructorilor. Îmi dai voie să te…

— Cu plăcere.

— Drepţi! comandă Căpitanul, luând el însuşi poziţia de drepţi. Mâinile pe şolduri. Executară mişcarea împreună. Mâinile pe şolduri! Extensie verticală a picioarelor: începeţi! Unu!

Ridicară încet piciorul drept, privindu-se în ochi. Când piciorul ajunse la orizontală, Căpitanul scoase un soi de mormăit: „Hu!” Şi piciorul îi reveni în poziţia iniţială. La fel şi al lui Nabucet.

— Repaus!

Nabucet îşi încrucişă braţele.

— Acum ai văzut cum trebuie făcut? întrebă Căpitanul. În ritm. Vrei să reluăm?

— Desigur.

— Epţi! Bine. Mâinile la piept. Aşa. Capul drept, umerii bine degajaţi. Trage burta. Bine. Respiră adânc. Bine, foarte bine. Extensie laterală a braţului: începeţi. Unu! Uşurel-uşurel! în măsură. Goleşte-ţi bine plămânii. Aşa. Stai. E perfect. Ai văzut? Ai sesizat nuanţa, metoda? între noi fie vorba, te-ai conservat uimitor de bine. Rar mai vezi asemenea braţe la vârsta asta: niciun dram de

grăsime, numai muşchi. Faci multă gimnastică?

— În fiecare zi.

— Fără aparate?

— Fără.

— Să nu te increzi în aparate. M-am omorât spunându-le-o. Doar nu vrem să devenim acrobaţi, nu? Gimnastica suedeză făcută în măsură, şi n-ai nevoie de altceva. Cu ea nu te mai temi de bătrâneţe.

Îşi goli paharul.

— Ajunge pentru azi, spuse Nabucet. Am o zi foarte încărcată. Îmi dai voie să mă îmbrac?

— Te deranjez?

— De loc. Mai stăm şi noi de vorbă în timpul ăsta.

Nabucet trecu în dosul unui paravan. Căpitanul îşi mai turnă un păhărel, îşi reluă locul pe taburet şi conversaţia continuă.

— Între noi fie spus, reluă Căpitanul, viaţa e scurtă, dragul meu. Şi care e ţelul acestei vieţi, dacă nu fericirea?

— *Carpe diem*, răspunse Nabucet de după paravan.

— Ce-ai spus?

— Trebuie să prinzi clipa care ţi se oferă.

— Aha!

Încă un gât de porto.

— Câţi locuitori sunt aici?

— Douăzeci de mii.

— E un oraş vesel?

— Chiar vesel nu s-ar putea zice. Dar e atrăgător. Captivant. O să vezi şi tu dacă mai stai pe aici… O să te vrăjească.

— Aveţi teatru?

— Da. Şi cinematografe.

— Cafenele?

— Asta-i bună! Dar unde te crezi, dragul meu Paul? Mi se pare că te mai crezi încă prin colonii. E un oraş ca oricare altul, nici mai vesel, nici mai trist. Te temi c-o să te plictiseşti?

— Deci lumea nu se plictiseşte?

— Poţi să mergi la cercul militar sau la recepţiile de

la Prefectură. Faci scrimă? Spadă?

La cuvântul spadă, căpitanul Plaire ciuli urechile.

— În asta, spuse Căpitanul, în asta nu mai am nevoie de profesor…

„Oare s-o fi bătut vreodată în duel?” se întrebă Nabucet.

— Am fost amestecat în treisprezece afaceri de onoare, spuse Plaire. În două am fost personal angajat şi toate, notează-ţi, toate s-au terminat pe teren.

Nabucet fluieră uşor.

— Ei drăcie! Dar eşti un om de temut.

— În chestiuni de onoare n-am făcut rabat niciodată, afirmă solemn Căpitanul.

— Ah! Astea ar trebui povestite. Cercul de spadă va fi meâritat de un recrut ca tine.

Căpitanul Plaire nu mai spuse nimic, şi nici Nabucet. În sinea lui, Nabucet nădăjduia că acest magnific recrut pe care îl va duce la cercul de spadă n-o să facă prea mulţi purici prin oraş. La nevoie o să-i spună două vorbe Generalului. Prietenii din copilărie erau fermecători, dar puteau să pălăvrăgească. Ştiau prea multe despre… origine. Iar acesta i-a vorbit în ajun despre tatăl său, tâmplarul, şi despre mamă-sa care avea o băcănie într-o manieră care… Hm! Va trebui supravegheat. Nabucet i-a arătat limpede că nu-i place să i se vorbească despre familie, că avea în privinţa asta motivele sale personale, dar stângaciul de Plaire ar fi totuşi capabil să facă anumite aluzii care ar da de înţeles că Nabucet minţise când a pretins că tatăl său a fost un „mare antreprenor”, cum minţise şi când a vorbit despre „recepţiile” date de mama sa, care toată viaţa ei n-a avut parte decât de bruftuielile lui şi ale soţului.

La rândul său, Plaire îşi făcea şi el fel de fel de socoteli. Teatrul şi cinematograful sunt bune şi frumoase. Relaţii, recepţii, partide de bridge la cercul militar, şedinţe de scrimă la cercul de spadă… nimic de zis. Dar căsuţa retrasă şi fetişcana aceea drăguţă…

— Sunt gata într-o clipă. Facem câţiva paşi împreună,

nu-i aşa? Tu unde te duci? La comenduire? întrebă Nabucet. Trebuie să trec şi eu pe acolo ca să mai aflu veşti despre General. Deşi ştim de ieri că s-a vindecat. O să-l vedem în curând, spuse el făcându-şi apariţia. Căpitanul holbă ochii fluierând.

— Ia te uită, domnule! Ţinuta număru unu!

Nabucet era strălucitor. O redingotă neagră îi „mula”.

perfect bustul, cămaşa era orbitoare, impecabilă, dunga pantalonului de o rigiditate absolută, şi în pantofii lui de lac te vedeai ca într-o oglindă. Ansamblul era de o eleganţă „discretă” şi „savantă”. Iar cravata le întrecea pe toate.

— În după-amiaza asta o decorăm pe doamna Faurel. spuse Nabucet. Cred că ştii cine e, deşi nu eşti de-aici.

— Soţia Deputatului?

— Exact. Am fost... însărcinat să organizez această mică serbare. Am acceptat chiar... corvoada de a rosti câteva cuvinte, continuă el pe un ton neglijent. Ce vrei, dragul meu... Nu văd cine ar fi putut face asta în locul meu.

„Ce s-ar fi făcut fără mine” – spunea privirea lui Nabucet. Şi era adevărat. Fără el, ei n-ar fi făcut ¡niciodată, nimic. El era cel care lua toate iniţiativele. Cine a fondat Societatea de Conferinţe? Nabucet. Cine conducea Compania de Artă Dramatică? Nabucet. Dacă au putut s-o asculte pe Madelaine Roch cântând *Marsilieza* înfăşurată în faldurile tricolorului, ei bine, lui i-o datorau. Nabucet era vârât în toate, le conducea pe toate. Nu se puteau lipsi de el.

— Şi zici c-o să vină şi Generalul?

— Nu numai Generalul ci şi Episcopul, Prefectul, Primarul... mă rog, toată lumea.

— Văd că eşti cineva, spuse Plaire.

— Ah, pur şi simplu mă spetesc. Dar e necesar dacă vrei să realizezi ceva. Păcat, dragul meu Paul, că nu poţi fi şi tu cu noi.

Nici nu putea fi vorba. Căpitanul era ocupat toată

ziua.

— Altă dată.

— Mi-ar face multă plăcere să-ţi fac cunoştinţă cu prietenii mei. Dar pari trist, dragul meu.

— E adevărat, mărturisi Căpitanul. Dar asta i se întâmpla întotdeauna, chiar şi în colonii. Şi de când era văduv…

— Ascultă, spuse Nabucet, punându-i mâinile pe umeri, de ce nu te recăsătoreşti?

Căpitanul tresări.

— Eu?

— Eşti văduv, nu eşti bătrân, banii nu cred că-ţi lipsesc… Atunci?

— M-am gândit şi eu uneori, spuse Căpitanul plecând capul.

— Şi atunci… de ce nu?

— Nu ştiu. Nu s-a ivit prilejul. Cum să-ţi spun…

Nabucet dădu din cap şi, ridicându-şi mâinile, plescăi din limbă.

— Taratata!… Nu eşti rezonabil. Şi totuşi, dragul meu, asta e unica soluţie.

Îşi luă pălăria, îşi mai privi pentru o ultimă oară imaginea în oglindă.

— Plecăm.

Coborâră scara unul lângă altul. Era o scară largă, aşa că puteau să coboare cu uşurinţă amândoi. Covorul înăbuşea zgomotul paşilor. Peretele era acoperit cu tablouri, gravuri şi fotografii cu dedicaţie. Pe paliere se aflau statuete aşezate pe coloane. Toate vădeau bogăţie, confort şi dădeau un plăcut sentiment de securitate, de fericire burgheză.

Nabucet se legăna în mers, abia atingea cu mâna rampa. Era mândru de el, mândru de casa lui, mândru de rolul pe care în curând avea să-l joace când va fi decorată doamna Faurel, mândru de mersul lui suplu.

— Ai o locuinţă epatantă.

— Da, răspunse Nabucet. Nu-i prea urâtă maghernița mea.

La capătul scării, pe o măsuţă, îl aştepta poşta: ziare, broşuri. Scrisori.

— Îmi dai voie?

— Dar se poate?

Nabucet desfăcu banderolele ziarelor pe care le răsfoi cu o privire severă, se uită prin broşuri. Apoi trecu la scrisori.

Apăru un uriaş câine poliţist şi se îndreptă destul de ameninţător spre Căpitan.

— Aici, Pluto!

Câinele se apropie cu urechile pleoştite. Nabucet aruncă scrisorile pe măsuţă, luă câinele de zgardă şi îl puse să miroasă picioarele Căpitanului.

— Să nu uiţi că e un prieten.

Şi îi dădu drumul.

— Sper c-o să-şi amintească, spuse Plaire, cu un râs forţat.

— De-acum nu mai ai de ce să te temi, dragul meu Paul. Nu numai că Pluto n-o să te atace niciodată, dar a devenit şi apărătorul tău. Nu-i aşa, Pluto?

Câinele se culcă la picioarele stăpânului său.

— E un animal excepţional, spuse Nabucet, reluând scrisorile.

Dar le parcurse distrat şi le băgă în buzunar:

— O să le văd mai încolo. Anna, nişte zahăr dacă eşti drăguţă.

Bătrâna bonă ieşi din bucătărie, aduse zahărul, abia salutându-l pe căpitanul Plaire, un intrus. Apoi dispăru.

— Vreau să-ţi arăt, dragul meu Paul, cât de deştepţi sunt câinii ăştia şi cum pot fi dresaţi. E un animal pe cinste. Dar ce vrei, trăiesc aici într-un fel de tebaidă şi poate că te întrebi de ce. Stau departe de centrul oraşului. Dar află, prietene, că din pricina luminii. Aici lumina e admirabilă. Există peisaje de lumină aşa cum există peisaje de verdeaţă sau de apă. Aici, uneori, e o feerie. Înţelegi însă că trăind într-un loc atât de izolat, prudenţa îmi cere să încredinţez unui paznic credincios grija de a-mi veghea somnul… şi bunurile. Am câteva obiecte de artă, după cum

ţi-ai putut da şi tu seama, şi lucrul acesta se ştie. Ah, se înţelege că nu e colecţia domnului Pierpont Morgan, dar oricât de modeste ar fi colecţiile mele, ele sunt cunoscute şi n-aş fi de loc surprins să mă pomenesc vizitat de anumiţi specialişti…

În timp ce vorbea, fărâmiţa zahărul în căuşul palmei.

— Cu un câine ca ăsta, spuse Căpitanul, nu te temi de nimic.

— În fiecare seară îi dau drumul prin grădină. Imprudentul care ar risca să intre ar fi sugrumat înainte de a putea face trei paşi. Pluto!

Câinele îşi ciuli urechile.

— Să vezi acum, spuse Nabucet. Hai, fă frumos!

Pluto făcu sluj. Nabucet îi puse o bucăţică de zahăr pe bot.

— Asta ţi-o dă căpitanul Plaire, spuse Nabucet.

O mişcare rapidă a capului: bucăţica de zahăr zbură prin aer şi fu hăpăită ca o muscă.

Apoi iar rămase nemişcat.

FI

— Vezi că Pluto ţi-e prieten, dragul meu Paul.

A doua bucăţică de zahăr.

— De data asta ţi-o dă… Kaiserul.

Câinele nu făcu nicio mişcare.

— Nu vrei să iei bucăţica asta de zahăr de la Kaiser! Bravo, bravo, aşa! Dar hai, nu ţi-o dă Kaiserul ci fiu-său, Clovnprinţul.

Câinele tot nu mişcă.

— Ei… atunci domnul Poincaré.

Hop! bucata de zahăr făcu un salt şi fu înhăţată din zbor ca şi precedenta.

— Ce spui de asta? întrebă Nabucet.

— E epatant.

— La loc, Pluto! La loc! Fă frumos, prietene.

Şedinţa continua. A treia bucăţică de zahăr.

— Asta de la generalul Joffre…

Hop!

A patra bucăţică de zahăr.

— De la preasfinţia-sa Episcopul…

Hop!

A cincea:

— Cripure.

Câinele nu mişcă.

— Nu-ţi place de domnul Cripure? făcu Nabucet cu o grimasă. De ce nu-ţi place domnul Cripure, câine afurisit ce eşti? Hai, hai, domnule Pluto, decide-te odată!

Nimic.

— Bravo, bravo! se vede că domnul Cripure nu ţi-e prieten. Atunci nu el îţi dă zahărul, ci… doamna Faurel.

Hop!

— Şi-acum ajunge, conchise Nabucet.

— Cine-i acest Cripure? întrebă Căpitanul.

— E porecla dată unui personaj care ar vrea să-şi dea importanţă, un coleg, un aşa-zis filosof, în fond, un ratat. Porecla-i vine de-acolo că vorbeşte mult despre *Critica raţiunii pure* din care elevii au făcut *Cripure raţiunii tica*. de unde: Cripure. Personal n-am nimic împotriva lui, bietul om! Dar Pluto nu-l poate suferi. Cred că din pricina unei haine de piele de capră pe care o poartă mereu şi care-l face să semene cu o maimuţă uriaşă.

Şi totuşi, Cripure ăsta! Dacă n-ar fi fost el, cu aşa-zisa lui sanscrită şi cărţile lui obscure despre *Gândirea mezilor*… Ei bine, Nabucet ar fi fost primul „intelectual” al oraşului, indiscutabil… Decăzutul acesta de Cripure pare că a atras în căderea sa şi o frântură de glorie – notorietate, mai bine zis! corecta Nabucet când se vorbea de faţă cu el despre lucrările lui Cripure – şi împotriva ei n-aveai cum să lupţi…

Nabucet se aşezase ca să-şi încalţe galoşii. Câinele, după ce-şi primise raţia zilnică de zahăr, plecă. Nabucet ceru permisiunea să mai arunce o privire peste scrisori, şi de data aceasta le citi cu mai multă atenţie. Pesemne că-i aduceau veşti proaste pentru că de mai multe ori plescăi din limbă cu un aer contrariat şi, în fine, îşi vârî scrisorile în buzunar spunând:

— Până la urmă o să mă ia drept ministru. Sub

pretextul că sunt prietenul Generalului… şi al altor personalităţi, nu e zi în care să nu fiu solicitat ba pentru unul, ba pentru altul, ale căror situaţii mi se explică în amănunt. Iar îmi scriu două mame în dimineaţa asta. Şi de ce? Dar n-o să m-apuc acuma să-ţi povestesc toate mizeriile astea. Anna! spuse el ridicându-se, umbrela, te rog! Suntem gata. Plecăm. Şi trecând iar la scrisori: Ce-ar mai vrea să le fac? La urma urmelor nu sunt nici eu un Dumnezeu!

Anna îi aduse umbrela.

— O să mă întorc la prânz şi voi mânca în grabă. Tu ce-ai de gând să faci? îl întrebă el pe Căpitan.

Căpitanul era foarte prins. Fără îndoială că va fi reţinut la masă la popotă. Şi asta nu mai depinde de el. Cel mai înţelept lucru e să nu conteze pe el, ca şi cum n-ar exista. Nu voia să fie o povară. Şi-a pregătit, de altfel, bagajele şi va trimite pe cineva să i le ia.

Dădea aceste explicaţii bâlbâindu-se.

— Bine, spuse Nabucet, cum vrei. Cu o condiţie: să nu uiţi o clipă că această casă îţi aparţine. Promiţi?

A promis.

— Ei bine, acum să mergem. Ne vedem la amiază, Anna.

Pentru moment nu mai ploua; de aceea Nabucet putea, fără să se teamă pentru frumoasele lui haine de ceremonie, să-şi atârne de braţ frumoasa lui umbrelă. Îşi continuară dialogul, mergând fie pe trotuare, când erau practicabile, fie pe drum, dacă nu era prea noroios. Ceea ce făcea ca mersul lor să pară săltăreţ şi repezit. Nabucet izbutea să scoată din acest fel de a umbla mii de efecte elegante, în schimb pe Căpitan îl agasa grozav; se temea pentru frumoasele lui cizme. Ce oraş prost întreţinut. Cel din care plecase, era obligat să recunoască, nu arăta mult mai bine, dar şi-a făcut iluzii despre acesta, ca un tânăr care, călătorind pentru prima oară, îşi închipuie că la douăzeci de kilometri de bârlogul lui va da peste palatul din o *mie şi una de nopţi*.

În chip de palat, iată un zid uriaş, interminabil,

înverzit de muşchi, care din loc în loc ameninţa să se dărâme şi pe deasupra căruia se ivea o pădure de frunzişuri. Nabucet îl lămuri că zidul pe lângă care treceau era al unei mănăstiri, că în dosul acestui zid se rugau şi posteau câteva sute de călugăriţe, evident numai călugăriţe cărora ordinul din care făceau parte le interzicea să stea la căpătâiul bolnavilor. Mă rog, mai sunt şi astfel de cazuri. Căpitanul se declară de acord. Nu era anticlerical în mod deosebit. Dar socotea că, oricum, e păcat ca o fată drăguţă să intre la mănăstire în loc să facă fericit un bărbat – pe al ei – dar la urma urmelor mai trebuie să fie şi d-astea. Şi-apoi nu poţi să ştii niciodată: poate că şi rugăciunile sunt bune. Dar credea el, oare, că ele nu fac altceva decât să se roage?

— Cine ştie ce măscări s-or mai petrece şi-acolo, spuse făcând cu ochiul.

— Ah! N-am fost să văd! replică Nabucet cu o voce care-l făcu pe Căpitan să-şi ciulească urechile. Ia te uită! Se pare că asemenea discuţii nu-l lasă chiar rece.

— E mare pe dinăuntru?

— Uh adevărat palat. Dar mai sunt şi altele. Avem mai multe mănăstiri. Într-una din zilele astea o să-ţi arăt oraşul: vei rămâne uimit, dragul meu. Aici clerul e foarte bogat. Ca să-ţi faci o idee de bogăţia lui, imaginează-ţi, dragul meu Paul, că, după calculele mele, proprietăţile clerului, incluzând aici şi episcopia şi parcul ei, care e splendid, ocupă cam un sfert din suprafaţa totală a oraşului. Şi nu pun la socoteală nici Seminarul, care e mai mare decât o cazarmă, şi, bineînţeles, nici cele treisprezece biserici ale noastre.

— Treisprezece?

— Mai sunt şi câteva capele.

— Auzi, domnule!

O băltoacă îi despărţi pentru o clipă. Nabucet o trecu sprinten. Căpitanul sări stângaci şi îşi împroşcă cizmele cu apa noroioasă. Bombăni supărat.

Nabucet reluă.

— Vezi tu. dragul meu, eu nu mă dezic de religie.

Fără să fiu credincios, nu sunt nici ateu. Ce vrei, noi. noi avem norocul că putem avea o filosofie, la nevoie chiar stoică. Lumea ideilor ne este deschisă. Dar poporul! N-are alt ideal decât rugăciunile. Am văzut, dragul meu, mai zilele trecute, o sărmană mamă distrusă de moartea fiului ei. Se ruga singură într-o capelă în care intrasem cu un prieten, în trecere pe aici, ca să-i arăt o magnifică lucrare din veacul al XIII-lea, un mormânt ducal. Ei bine, în faţa acestei femei – o spălătoreasă oarecare, dacă e adevărat ce mi s-a spus – îţi mărturisesc fără să mă ruşinez că m-au podidit lacrimile. Câte n-ar trebui să facem pentru dezmoşteniţii sorţii!

— E greu!

— Vai, da! Dar există totuşi societăţi de caritate, şi mai ales cele creştine.

— Asta-i adevărat.

— Preasfinţia-sa îmi spunea mai dăunăzi că, pe lângă administraţia societăţilor de caritate şi cea a domeniilor, ar mai fi atâta treabă, că doar un personal numeros ca al unui minister i-ar putea face faţă.

— Îl cunoşti pe Episcop?

— E un om cu totul deosebit.

— Şi pe Directorul Asistenţei Publice?

— Nu vreau să spun, continuă Nabucet, că laicii nu fac nimic. Suntem laici şi am făcut tot ce ne-a stat în putinţă şi continuăm cu perseverenţă. Dar e cert că războiul a relevat surprinzătoarea capacitate a Bisericii în materie de caritate. Da, dragul meu, oamenii aceia fac o treabă admirabilă. Iar eu. În spiritul sfintei uniuni şi al justiţiei, afirm că preotul şi muncitorul socialist sunt fraţi, pe de-a-ntregul demni unul de celălalt, şi că ei trebuie să uite vechile şi vanele lor certuri.

Căpitanul era de aceeaşi părere. Răspunse alene că Nabucet are dreptate şi gândi că ar mai fi putut vorbi şi despre altceva. Găsea că e plicticos şi că are o periculoasă înclinaţie înspre tonul solemn. Ce dracu’, între doi vechi prieteni, prieteni din copilărie, tonul ăsta n-are ce căuta.

La capătul străzii, cerul umed părea că se deplasează

în bloc, împins uşurel spre vest de un vânt ce nu se simţea. Cei doi mergeau ţopăind şi sărind mereu peste băltoace şi gropi şi, în sfârşit, zidul se termină, iar ei trecură pe lângă o clădire cu faţada grosolan tencuită, având prinse la ferestre zăbrele ţâfnoase. Ajunse până la ei un murmur, un bâzâit psalmodiat, tânguitor, un vaiet sfâşietor. Fără îndoială călugăriţele care se rugau.

— E capela!

Nu, asta nu era capela. Capela nu putea fi văzută, era în interiorul mănăstirii.

— Aici e o dependinţă de-a mănăstirii, un azil, o casă de corecţie.

Rostul gratiilor se lămurea şi mai bine.

— N-ai auzit niciodată vorbindu-se de Saint-Bleme?

— Nu.

Deşi avea sucursale mai peste tot.

— Aici însă, spuse Nabucet, e Casa-Mamă. Saint-Bleme e o casă de corecţie unde sunt adunate… înţelegi ce vreau să spun… fetiţele vicioase, încheie el în grabă.

— Ce vorbeşti, domnule!

— Ceea ce auzi e ruga lor. Se roagă şi muncesc în atelier. Bietele fete!

Murmurul rugăciunii se amplifică. Fetele din atelier începeau iar, în cor, să ia mătăniile de la cap: *Ave Maria, gratia plena*…

— Parc-ar fi un bâzâit de albine, spuse Nabucet.

Pe cerul opac, posomorât, nu se vedea nicio pasăre. Din coşuri se ridica încet fumul, se resfira, pierea amestecându-se cu pâcla ce plutea în aer. Murmurul rugăciunilor descreştea, devenind tot mai slab, pe măsură ce ei se îndepărtau. În curând nu se mai auzi de loc.

— Şi ce vârstă au?

— Sunt de toate vârstele. Unele n-au nici treisprezece ani.

— Şi ce lucrează?

— Croitorie. Fac şi podoabe bisericeşti. Cred că lucrează şi pentru nişte case mari de mode din Paris.

Tăcere.

— Sunt nişte fiinţe foarte ciudate, continuă Nabucet, cu o voce cam tremurătoare. Foarte ciudate fiinţe.

— Da? Zău?

Căpitanul căută privirea lui Nabucet, dar acesta mergea privind drept înainte, astfel încât Plaire nu putea să-i vadă decât obrazul bărbos, vârful urechii, gâtul roşu. strâns în gulerul prea ţeapăn şi prea alb.

— Cum adică?

— Cum adică sunt ciudate? Adică, dragul meu Paul, sunt foarte şirete. Trebuie să ai cu ele o răbdare extraordinară. În privinţa asta călugăriţele au mari merite. Am aflat de la nişte prieteni ceva amănunte despre năravurile lor. Chestiunea mă interesează ca… psiholog, ca moralist, şi bineînţeles, şi din punct de vedere umanitar. E foarte greu să-ţi petreci tinereţea închis. Şi nu toate suportă asta. Dar, ce să faci? Abia le liberează, şi ele se reîntorc la păcatele lor.

— Atunci nu mai e nevoie să le închidă.

— Trebuie încercat orice. Societatea trebuie să facă totul pentru aceste sărmane micuţe rătăcite; şi trebuie să se protejeze şi pe ea însăşi. Hm… Să ştii că îşi scriu bileţele. Am văzut şi eu vreo câteva cu propriii mei ochi.

— I-auzi!

— Ştii, desigur, dragul meu. că acest aşezământ, fiind un aşezământ religios. Puterea Publică are asupra lui numai un drept de supraveghere. În schimb Prefectura varsă comunităţii o anume alocaţie, fără îndoială pentru copiii pe care Asistenţa Publică i-a adus aici. Şi astfel Directorul Asistenţei Publice e în permanentă legătură cu Saint-Bleme. Aşa că el mi-a arătat…

Căpitanul deveni stacojiu.

— Îl cunoşti?

— E un băiat excelent, spuse Nabucet.

— Da, zău? Şi cu… cum e?

— Un adevărat tată.

Căpitanul nu mai insistă. Dar acum ştia „una bună”.

— El mi-a arătat bileţelele pe care… şi le scriu domnişoarele astea. O să rămâi uluit: îşi spun una alteia

scumpo, iubita mea… E foarte clar!

— Şi crezi că merg şi mai departe?

Nabucet râse, un râs spart, un râs de bătrân răutăcios.

— Era pe-aici, dar asta rămâne numai între noi, era pe-aici o călugăriţă, fostă fetiţă… pervertită. O credeau perfect vindecată. A făcut jurământul şi s-a călugărit. Avea treizeci şi trei de ani. Într-o bună zi un ţăran a adus nişte vin pentru mănăstire. Ei bine, fosta fetiţă vicioasă a prins momentul şi a reuşit să rămână gravidă.

FI

Şi mica povestire se încheie, aşa cum a început, cu acelaşi rys de bătrân.

— Ce părere ai?

— Toate-s la fel. Ce mai!

Dar Nabucet protestă:

— Nu, nu! În mod cert. Şi fiindcă tot suntem la acest capitol, spuse el, dă-mi voie să-ţi povestesc o altă întâmplare. Ceva ce mi s-a întâmplat chiar mie. Mă interesam de una din fetiţele acelea, adusă la azil chiar de Preasfinţia-sa, sau în orice caz, la insistenţele sale, o micuţă nenorocită, o victimă inocentă. Da, cred că era inocentă, spuse el pe un ton vag plângăreţ. Întâmplarea mi-a fost povestită chiar de Preasfinţia-sa. Micuţa avea paisprezece ani, era o ţărăncuţă timidă, care în viaţa ei n-a văzut decât apucături grosolane şi peste care căzuse nenorocirea de a-şi pierde mama. Rămâne numai cu un tată vitreg care începe s-o bată. Fata fuge o dată. O aduc acasă, iar fuge, şi iar o aduc. Dar fata avea pe dracu-n ea şi fuge pentru a treia oară, şi se zice că a şi furat.

— Nabucet făcu un gest evaziv.

— E prinsă de jandarmi, dusă la tribunal, judecată. Preasfinţia-sa mă pune la curent cu această afacere şi asist la judecată. Fata are o comportare foarte urâtă, plinge, se zbate, ameninţă. Se ia hotărârea să fie închisă la Saint-Bleme. Am fost izbit de figura inteligentă a micuţei. Mă duc la Preasfinţia-sa, îi împărtăşesc impresiile mele. E de acord cu mine că în această chestiune ar putea fi vorba de

o nedreptate strigătoare la cer. Mai trebuie spus că micuţa n-a reuşit să se deprindă cu Saint-Bleme şi că acolo...

— Dar ce legătură are asta cu fetele vicioase? îl întrerupse decepţionat, Căpitanul. Se aştepta la o poveste mai „piperată”.

— Cum ce legătură? Dar a furat.

— Asta-i tot?

— Da, dragul meu Paul, şi furtul e un viciu.

— Da, dar zici că existau îndoieli.

— Aşa cum ţi-am spus. Dar nu asta era problema.

[BH]

Grav era, vezi tu, că în mediul în care o vârâseră, micuţa risca să se contamineze.

— Nu trebuia vârâtă!

— E exact ceea ce i-am spus şi eu Preasfinţiei-sale. Desigur că nu în termenii aceştia brutali, dar i-am dat de înţeles că s-a comis poate o eroare, că eroarea aceasta putea fi reparabilă dacă ar fi binevoit să-mi îngăduie să intervin. Treabă delicată. Ai aici un exemplu al imperfecţiunii legilor noastre. Se pronunţase o sentinţă. Şi-acum era foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să scoţi fetiţa din puşcărie. A trebuit să fac pe dracu’ în patru, de ce să nu ţi-o spun, ca să-mi duc proiectul la capăt. Dar, în sfârşit, datorită intervenţiilor conjugata ale Preasfiinţiei-sale, ale Decanului baroului, care mi-e prieten, ale Prefectului, ale Directorului Asistenţei Publice (Hm! bun! făcu Plaire) am reuşit s-o aduc la mine pe micuţa aia părăsită şi s-o angajez ca servitoare.

— Dar n-am văzut-o prin casă, replică Plaire, din ce în ce mai roşu la faţă.

— Aşteaptă. Stai să vezi sfârşitul. Desigur, n-ai văzut-o decât pe bătrâna mea Anna. E o inimă de aur, să ştii.

Căpitanul nu spuse nimic.

— Un suflet simplu, cum ar zice Flaubert. O comoară de femeie. Nu are încredere decât în mine. A ajuns până acolo, că îmi cere s-o sfătuiesc în ce să-şi plaseze micile ei economii... Dar să revenim la povestea noastră: când buna mea Anna o vede pe copila aceea, îşi ridică mâinile spre

cer... „Ce-o să ne facem cu mititica asta. N-are putere nici să ţină o mătură”. Îi dau de înţeles că nici nu era vorba de aşa ceva. Micuţa era o nefericită. Noi trebuia să ne ocupăm de ea, să ne străduim să-şi recapete încrederea în viaţă. Căci te întreb, dragul meu Paul, în ce constă adevărata bunătate? Care-i adevărata bunătate, cea care acţionează, sau cea care nu acţionează? „Ce drăguţă, ce drăguţă”, spunea Anna. Într-adevăr, micuţa era destul de drăguţă, dar sălbatică. De parcă i-ar fi fost frică de mine. Nu vorbea: dacă o priveam cobora privirea, şi dacă o mângâiam pe obraji, se înţelege că doar aşa, părinteşte, o lua la goană.

— Da, da, continuă.

— Îmi era frică să nu fugă. Ba chiar mă întrebam, văzând-o cum dă târcoale uşii, dacă nu cumva o fi având un fel de manie a fugii. Era o adevărată pisică sălbatică.

— Şi pe urmă?

— Timp de cincisprezece zile am tot încercat s-o îmblânzim. Dar zadarnic, prietene. Nu mânca. Se stingea văzând cu ochii, în ciuda îngrijirilor noastre. Nu spunea decât un singur lucru: că vrea să plece, să se întoarcă acasă.

— Dar a fugit de-eolo.

— Asta-i spuneam şi noi. Ea zicea că totuşi vrea să se întoarcă, şi că de data asta va fi cuminte, că n-o să mai plece. Numai că asta era imposibil. De altfel, s-a şi îmbolnăvit şi a trebuit s-o ducem la spital.

— Dar de ce n-ai îngrijit-o acasă?

— Cum asta, dragul meu Paul; şi dacă ar fi murit în casa mea?

Plaire nu prevăzuse o astfel de eventualitate. Făcu o strâmbătură.

— E-adevărat.

— Ce-ar fi spus lumea? întrebă Nabucet. N-am riscat oare îndeajuns luând la mine o fetiţă în condiţiile pe care le ştii? E adevărat că o aveam pe Anna şi că nu-mi pasă de părerile altora, dar oricum!

— Şi chiar a murit?

— Vai, da, dragul meu.

— La spital?

— A fost ceva îngrozitor. Doctorii nu ştiau ce are. Medicina nu e decât o sărmană ştiinţă, iar medicii nişte bieţi savanţi. Nu înţelegeau de fel acest soi de sfârşeală. Le spusesem să mă prevină dacă starea ei se înrăutăţeşte. Căci gândeşte-te: nu ne avea decât pe noi… pe mine. Şi într-o noapte, e dureros ce-ţi povestesc acum, dragul meu Paul, într-o noapte vine cineva să-mi spună că micuţa e în agonie şi că mă cheamă.

— Oh! Chiar aşa?

— Pentru… durerea mea, asta a venit ca un balsam, trebuie să recunosc. În sfârşit, ea a înţeles; în sfârşit, s-a trezit în ea recunoştinţa. M-am sculat, mi-am făcut toaleta şi…

Nabucet nu mai spuse nimic. Plaire îl privi şi văzu cu mirare că îşi ştergea obrajii.

O lacrimă?

— Ai ajuns prea târziu?

— Nu, nu de asta-i vorba… S-a petrecut ceva cu totul neaşteptat. Eram gata de plecare dar nu mă puteam mişca de loc.

— I-auzi!

— Nu mă puteam hotărî. Mi-era…

— Frică?

— Nu. Nu frică, dar nu puteam merge acolo.

— E surprinzător.

— Eram şi eu foarte mirat. Dar nu mă simţeam în stare să fac un pas. Nu mă puteam decide să deschid uşa.

— E ceva nemaipomenit.

— Nu-i aşa? Nici acum nu-mi pot explica.

— Şi ce-ai făcut?

— Nimic. O bucată de vreme, nimic. Am stat aşa, fără niciun rost…

— Dar până la urmă te-ai dus?

— Da. M-am dus, totuşi. Dar n-aş putea să-ţi spun cum.

— Murise?

— Nu, tocmai, încă nu murise. Când am intrat am întrebat dacă era chiar adevărat că ea mă chemase. A schiţat un uşor gest de refuz... sărmana micuţă, dar cred că totuşi era adevărat, pentru că nu m-a respins când m-am apropiat de ea. Adăugă după o pauză destul de lungă: A agonizat la pieptul meu.

Nu-şi mai spuseră nimic. Povestea se terminase. De ce i-a povestit oare toate astea?

— Sunt puştoaice care. au o viaţă foarte ciudată, spuse Căpitanul.

— Ah, fata asta ar fi putut să şi-o refacă dacă ar fi consimţit. Mă întreb de ce-o fi murit, spuse printre dinţi, vorbind parcă numai pentru el.

Căpitanul era gânditor.

Dacă trebuie să treci prin astfel de păţanii, în cazul când îţi cauţi o servitoare la Asistenţa Publică, e mai bine să te gândeşti de două ori înainte.

— Nu ştii niciodată la ce te expui, spuse el.

Şi Nabucet răspunse:

— Viaţa e o chestiune de... tact. Vezi tu, pierzania mea e că am suflet prea bun. Dumnezeu ştie de ce aş fi putut fi acuzat, numai şi numai pentru că am vrut s-o scot pe micuţa aceea din mizerie. Sunt convins că lumea nu m-ar fi cruţat.

Era adevărat, dar asta n-avea nicio importanţă, chiar din punct de vedere practic. Tot oraşul ştia că Nabucet e un „sărit”, un „cerebral”, dar asta nu le împiedica de loc pe matroanele burgheze să-şi trimită fetele la Compania de Artă Dramatică, unde periodic se prezentau spectacole în genul lui *Pierrots* de Edmond Rostand. Domnişoarele erau fardate şi machiate de Nabucet în persoană. Din când în când, primea câte o palmă.

— Ştii ce-aş vrea eu? spuse. Aş vrea ca toată lumea să fie fericită.

Declaraţia nu primi niciun răspuns din partea Căpitanului.

— Nu eşti de părere?

— Da, dar nu se poate.

— În privinţa asta am opiniile mele. Da, dragul meu, e ceva posibil. Ar trebui întreprinsă o mare cruciadă în lume, care să le dezvăluie oamenilor lumina, pura, simpla lumină a soarelui, pe care nimeni nu ştie s-o privească. Lumina! Câteodată stau ceasuri întregi şi contemplu lumina.

— Când erai puşti parcă făceai şi versuri. În clipele de răgaz mi se pare că erai oleacă poet.

— Şi am rămas. Vezi tu, dragul meu Paul, am şi eu marota mea. La pensie o să mă vezi scriind un mare poem. Ştii ce titlu-i voi da? *Soarele*! *Aş* vrea să îndemn oamenii să redescopere lumina. Am şi o filosofie a mea: oamenii sau sunt solari, sau nu sunt nimic. Iată adevărata revoluţie. Ceilalţi mă fac să râd cu aşa-zisele lor revendicări. Chestiile astea nu servesc decât profitorilor. Să ne întoarcem spre vechile mituri.

— Mai e mult până la Comenduire 7

— De loc. Ajungem într-o clipă. Dar va trebui să trecem printr-un cartier… prin care o să ne ţinem de nas. După aceea ajungem la Comenduire.

Pe măsură ce înaintau, străzile deveneau mai murdare şi mai prost întreţinute. Unele nu aveau trotuare, şi ploaia de mai înainte, în loc să facă bălţi, săpase prin mijlocul lor adevărate pâraie. De-o parte şi de alta, casele erau vechi, dărăpănate, negre. Dar, spunea Nabucet, nu sunt lipsite de pitoresc. Unele case constituiau chiar o mare atracţie pentru turişti, şi, ca membru al *Societăţii de Emulaţie*, el personal depusese toate eforturile pentru ca unele dintre ele să fie considerate drept monumente istorice. Cele mai frumoase, cele din secolele XII şi XIII.

— Dacă nu te deranjează mirosurile, să ne oprim o clipă, spuse îndreptându-şi degetul spre o clădire în ruină, al cărei parter era ocupat de un brutar şi la ferestrele căreia atârnau zdrenţe de toate culorile. Căpitanul se opri şi privi.

Strada puţea a canal, a peşte şi a fum, dar se mai amestecau şi alte mirosuri, de pâine, de rufe călcate, de răşină. Pesemne că prin apropiere era vreun tâmplar. Îl şi

auziră cum taie cu fierăstrăul, ca odinioară tatăl lui Nabucet. Într-o dugheană de cizmar un ciocan începu să bată în calapod, de răsuna toată strada. Căpitanul ridică nasul, privi clădirea şi nu găsi nimic de spus, doar că e murdară, ba chiar infectă, şi că înăuntrul ei fiinţele şi lucrurile putrezeau, desigur, ca într-o pivniţă. Zgomotele muncii se amestecau cu urletele unei hoarde de ţânci, cu vocile femeilor care-şi vedeau de treburi, mergeau după apă la cişmea sau după pâine la brutar. Suna foarte ciudat acest freamăt de viaţă, după rugăciunile de mai adineauri.

— Nu-i aşa că e frumoasă? spuse Nabucet.

— Casa asta?

— Da.

— Ştii… eu nu mă prea pricep.

— Pentru un cunoscător, e ceva cu totul remarcabil.

Şi cu aceeaşi voce miorlăită cu care vorbise despre fetiţă spuse: Sper s-o salvez.

Va pune în joc tot *devotamentul* lui.

— Asta poate că merită, spuse Căpitanul. Nu mă pricep. Dar celelalte…

— Da, ai dreptate. Cartierul va fi demolat. Municipalitatea cumpără tot, şi casele vor fi dărâmate. E prevăzut în planul de înfrumuseţare a oraşului.

— Eşti consilier municipal?

— O, nu. O, nu… îi las pe alţii să facă politică.

Dezvoltă tema: cartierul acesta mizer era o pecingine, un focar de infecţie, de epidemii. Toate bolile veneau de aici. De altfel, „oamenii ăştia” trăiau într-un hal de murdărie respingătoare, abjectă. N-aveai decât să te uiţi la ei.

— Aruncă numai o privire, aşa în fugă, în interiorul unuia din… interioare.

— Cocioabe.

— Asta-i termenul.

— Dar unde o să locuiască toţi ăştia, când se vor demola casele?

— Îşi vor căuta alte locuinţe, dragul meu. Ca toată lumea. Ce-ai vrea să le facem?

Bunul-simţ îi sugeră Căpitanului ideea că drept ar fi. fost să li se construiască altundeva nişte case noi.

— Într-o lună ar fi la fel de murdare ca şi astea, replică Nabucet.

Porniră iar.

— Nu pe-acolo, spuse Nabucet, atingând uşor umărul Căpitanului. E o stradă rău famată.

— Da? Zău?

— Acum ne aflăm într-un soi de… ghetou, deşi nu e nici sământă de evreu. Trecem totuşi pe-aici pentru că e drumul mai scurt. Dar de la asta până la a ne aventura mai ştiu eu pe unde…

— Şi câte aveţi? întrebă Căpitanul care nu zărise decât un singur felinar roşu.

— Trei.

Şi iar tăcere.

Era inutil să-l întrebi pe Nabucet *cum* sunt. Nu folosea la nimic, pentru că, oricum, Căpitanul n-ar fi putut pune piciorul pe-acolo. Una din nenorocirile acestor mici orăşele de provincie era că un căpitan sau un profesor nu puteau să „facă un tur” pe-acolo. Nu existau case elegante, ca în marile oraşe, Toulouse, de pildă, sau Lyon. Cât despre cafenele, să nu mai vorbim. Erau cafenele fără dame. Şi-atunci cum să te descurci?

Căpitanul puse întrebarea la modul abstract, având aerul că se gândeşte nu la el, ci la ceilalţi.

— Cu asta, dragul meu, replică Nabucet, atingi o chestiune care nu mi-e de loc familiară. Nu sunt câtuşi de puţin competent în materie.

— Mă rog… dar dacă ai chef într-o seară?

De o clipă încoace, Nabucet nu mai era acelaşi. Mersul îi devenise mai rapid, părea că nu mai vrea decât să se îndepărteze cât mai iute posibil de strada rău famată şi, în loc să privească înainte, ţinea ochii în pământ. Parcă îl apucase un cârcel de când trecuse pe lângă strada aceea şi întorsese violent capul la vederea felinarelor roşii; iar vocea-i era complet schimbată.

— Nu prea sunt mulţi care ar vrea să petreacă o

seară cum ziceai.

Ceea ce pe Căpitan îl surprinse nespus de mult. Nabucet îşi dezvoltă gândul. Cei mai mulţi se potoleau devreme. Era o eroare să crezi că, de la o anumită vârstă, ar mai fi avut prea multă poftă să facă amor, şi uneori, chiar mai din tinereţe: de pe la treizeci de ani. O bună parte dintre ei deveneau indiferenţi. Se simţeau compensaţi cu apetitivele şi partidele de cărţi.

Alţii, foarte mulţi, deveneau pur şi simplu gastronomi.

— Şi nu se culcă cu femeile altora?

— Nu chiar atât cât s-ar crede.

Şi asta era o legendă. Desigur, mai există unele legături, pe ici, pe colo, dar foarte rar. Încă o dată, oamenii erau mult mai indiferenţi în problema asta decât s-ar fi putut bănui.

Nabucet roşi, se legăna şi salta mergând.

— Poate o să râzi de mine, dragul meu Paul – şi râse el însuşi, un râs jenat de băieţaş făţarnic şi destul de viclean – o să râzi de mine, dar n-am călcat niciodată pe-acolo.

Căpitanul, care nu se mai gândea la felinare, avu naivitatea să întrebe:

— Pe unde?

— Ştii doar… Ştii ce vreau să spun.

— Chiar, nu?

— Da. E adevărul adevărat.

— Adică vrei să spui: aici?

Nabucet dădu din cap. Şi Căpitanul îl întrebă:

— Vrei să spui că niciodată? Nicăieri?

— Niciodată.

O mică pauză.

— Auzi drăcie! Nici când ai fost tânăr?

— Niciodată.

— Eşti primul pe care-l aud spunând una ca asta. Şi de ce?

— Pentru că eu nu asta caut.

— Şi-atunci ce cauţi?

— Afecţiunea.

Căpitanul râse cu hohote. Evident, dacă era vorba de afecţiune…

— Dar femei, la Paris? Demimondenele?

— Nici.

— Eşti un sfânt, prietene.

Nabucet păru că nu-l aude. Continuă:

— Vorbeai de fericire… Ei bine, adevărata fericire e cea pe care o dăruieşti. Şi continuă, vorbindu-şi parcă lui însuşi, fără să-şi mai dea osteneala, sau nemaiputând să construiască fraze complete: Copilă pe care s-o legeni… nu femeie matură… s-o faci să moară din dragoste… iubirea e ceva chiar mai simplu… s-o stăpâneşti până în străfundul ei, s-o faci să plângă…

Puţin câte puţin, Căpitanul dobândi convingerea că, de zece ani de când rămăsese văduv, Nabucet nu s-a culcat cu nicio femeie, fără să fi devenit totuşi gastronom şi, gândindu-se mereu la acest subiect, intră în birourile Comenduirii.

La liceu, în locuinţa portarului, spaţioasă dar întunecoasă, luminată foarte slab printr-o fereastră cu geamul mat, ce dădea spre o ulicioară strâmtă, o fetişcană, evident sora mai mare, se plimba încoace şi încolo, legănând în braţe un copil. Mama călca rufe. Sub fereastră, un tânăr era lungit într-un scaun cu rotile, iar doamna Marchandeau, soţia Directorului, şedea lângă el, într-un fotoliu.

Era singurul musafir care mai venea să stea de vorbă cu mutilatul. La început veneau şi alţii să-l vadă şi-i aduceau dulciuri, cărţi, ziare. Dar oamenii s-au plictisit repede. Tânărul vorbea foarte puţin.

Copilul nu mai plângea: era pe cale s-adoarmă. Alături, în vestiar, vorbeau doi pedagogi.

— Ai citit ziarele, Moka?

— Hm… nu prea.

— Nu eşti curios, prietene. Va să zică războiul te lasă rece? Şi poate, că şi revoluţia din Rusia e un fleac? Dacă ai fi citit ziarele de azi-dimineaţă, ai fi avut dovada că Lenin e

vândut nemţilor. Ce zici de asta?

După toate aparenţele, Moka nu avea nimic de spus în privinţa asta, deoarece nu răspunse nimic.

Mutilatul se întoarse spre doamna Marchandeau.

— Se pare că acum se fac nişte picioare mecanice foarte bune. Am citit în *Excelsior*. Să fie adevărat?

— Desigur.

— Picioare cu care poţi umbla?

— Fără doar şi poate… Trebuie să ai încredere, dragul meu Georges, trebuie să te vindeci complet, şi deocamdată să nu te gândeşti la altceva. Nu crezi?

— N-o să mai fiu niciodată ca înainte.

— Lasă… Lasă… Dacă se face frumos, te scoatem în curte şi o să vină şi ceilalţi răniţi să te vadă. Îl ştii pe Roques, ciobanul?

— Da.

— Ei bine, îl învăţ să citească. E foarte bucuros.

Mama se apropie de fetişcană, se plecă asupra copilului. Încă nu dormea. Ea îi zâmbi, îi gâdilă bărbia cu vârful degetului, îi sărută mânuţa. Alături conversaţia continuă:

— În primul rând, nu îl cheamă Lenin. ci Ulianov. E un client al justiţiei, ca toată banda lui. Nişte contrabandişti şi falsificatori. Dar au fost demascaţi. Au fost descoperite carnetele în care figurau numele lor şi sumele.

— Şi de unde ştii toate astea?

— Adică eu mint?

— Nu spun asta, Glâtre…

— Mai bine te-ai gândi la planul tău.

— Mă gândesc, Glâtre, mă gândesc.

— Şi să-i vorbeşti de el domnului Babinot. El o să-i spună Generalului şi totul va merge strună. Asta măcar va fi o treabă utilă… Mai bine decât să tot spunem tâmpenii despre bolşevici. Ştii ce m-am gândit? Să aranjăm muzeul în vorbitor. Ce zici? Eşti de acord?

— E o idee extraordinară.

Portarul intră în odaie; era un om scund, slab şi

nervos, cu mustăţile mari, de ţăran.

— A sosit domnul Nabucet?

— Nu, răspunse femeia.

— După ce sun de pauză, mă duc în sală să termin cu aranjatul. Să-i spui.

Doamna Marchandeau se întoarse. „Chiar, Doamne Dumnezeule, va trebui să merg la decorarea doamnei „Faurel!” Uitase complet. Desigur că şi soţul ei a uitat, în orice caz, nu i-a spus nimic despre asta. De altfel, de cincisprezece zile… Pierre nu le-a scris nimic de pe front, *intenţionat*.

— Noël, poştaşul, a fost pe-aici?

— Da, doamnă.

Altceva nu mai întrebă.

— Tot nimic? spuse femeia.

— Nimic. Trebuie să mai aşteptăm.

Se întoarse spre rănit şi începu să-i vorbească. Voia să fie şi mai drăguţă cu el în dimineaţa asta: se gândea că n-o să-l poată scoate, chiar ea, în curte…

Noël îşi luă cheile şi, cu caietul de absenţe sub braţ, ieşi. Era timpul să sune de recreaţie.

Elevi, profesori treceau în grupuri prin faţa locuinţei portarului, grăbindu-se. Supraveghetorii intrau, aruncau o privire spre raftul de corespondenţă: „Nimic pentru mine” şi plecau în fugă. În vestiar era linişte. Domnii Glâtre şi Moka, terminându-şi ţigările, s-au dus pesemne să-şi continue interesantul lor dialog, plimbându-se prin galeria curţii de onoare. Clopoţelul sună, dezlănţuind vacarmul recreaţiei şi, aproape imediat, locuinţa portarului fu invadată de o droaie de elevi care-şi cumpărau bomboane, creioane, radiere. Portăreasa lăsă baltă călcatul şi le distribuia marfa, în mijlocul busculadei, descurcându-se şi ea cum dădea Dumnezeu. Fetişcana se retrase într-un colţ, mai departe de zgomot. De altminteri învălmăşeala n-a durat mult. Clopoţelul sună pentru a doua oară şi elevii o luară la fugă; în câteva clipe se făcu iar linişte.

— De ce o decorează? întrebă Georges.

— Pentru că a îngrijit răniţii.

— Aşa!

Se spunea că i-a îngrijit pe cei cu tifos, în alt spital, din apropierea frontului. Aici – jumătate din liceu era transformat în spital – a fost o vreme infirmieră-şefă. Până s-a îmbolnăvit şi ea.

— O cunoaşteţi?

— Din vedere.

— E doamna Dispreţ, făcu portăreasa, care-şi reluă iar treaba. E adevărat ce se zice, că de un cuvânt al naibii de caraghios: se smălţuieşte.

— Se poate.

— Dar ce-o mai fi smălţuitul ăsta?

— Îşi îngrijeşte f-rumuseţea, explică doasana Marchandeau, fără să arate prea multă tragere de inimă pentru acest subiect.

— Ce lume ciudată... Se mai zice că se scaldă în lapte. Să fie oare cu putinţă?

— Nu-i imposibil.

— De ce-ar fi imposibil, spuse Georges. Şi râse, gândindu-se că în laptele în care se scălda ea nu se punea apă, ca în cel pe care-l bea fratele lui.

— Oameni fără conştiinţă, spuse fata. Măcar e-adevărat că a îngrijit contagioşi? O femeie ca aia...

— Să nădăjduim că da, spuse doamna Marchandeau.

Fata nu mai zise nimic. Începu iar să se plimbe prin încăpere. Elevii, cu vacarmul lor, au trezit copilul. Ora de somn trecuse. Începu să cânte la urechea micuţului şi îl legăna zâmbind, cu o expresie de duioşie, aproape copilărească.

Degeaba-i spuneau, maică-sa şi taică-său, că micuţul. pe care nu-l aşteptau, avusese o năstruşnică idee când s-a născut într-o lume ca asta şi că mai bine n-ar fi venit de loc, ştia că ei tot nu cred ceea ce spun, iar ea îl iubea. O să-l crească singură, dacă va fi nevoie, şi pentru el va sacrifica totul. Celui mare i-au tăiat picioarele: cu ăsta n-o să se întâmple la fel sau... „Dormi, micuţul meu, dormi”.

Doamna Marchandeau şi Georges şuşoteau în fundul încăperii în care mirosea plăcut a rufărie încinsă; mama

sta aplecată peste fierul de călcat cu obrajii aprinşi şi părul răvăşit.

— Cine-i? întrebă ea dintr-odată întorcându-se.

Fetişcana ridică ochii şi cântecul i se stinse pe buze: domnul Nabucet stătea în uşă, cu pălăria în mână.

— Vă… vă deranjez?

— Noel e în sală, domnule, răspunse morocănos

Dar Nabucet, văzând-o pe doamna Marchandeau, se îndreptă spre ea.

— Ce surpriză! Ce surpriză fericită… Omagiile mele, doamnă, omagiile mele…

Şi făcu o plecăciune adâncă.

Dintre toţi profesorii, domnul Nabucet era, indiscutabil, cel mai delicat şi mai fin, cel mai cultivat – după Cripure, totuşi – cel mai politicos, cel mai „vieille France", cum spunea chiar el despre el însuşi. Şi într-o asemenea măsură că, dacă în liceu s-ar fi predat bunele maniere, cum se preda, zice-se, în aşezămintele confesionale, întregul oraş, în modul cel mai spontan, i-ar fi încredinţat domnului Nabucet o asemenea sarcină. Chiar dacă nu i-ar fi învăţat pe elevi decât să salute, tot ar fi fost un pas înainte! Te simţeai cu atât mai mişcat de felul în care saluta, cu cât, la început, părea că nu te văzuse, cufundat în cine ştie ce gânduri profunde, sau, de pildă, în contemplarea luminii. Dar prima mişcare a salutului său compensa din plin distracţia iniţială. Ce remuşcări în privire, şi cu câtă vioiciune îşi ridica mâna spre pălărie, cu câtă încetineală şi cu ce gratie o scotea, plecându-şi capul! Dar oare toate astea se pot învăţa? N-o fi vorba de un talent înnăscut?

— Ce surpriză, şopti el din nou, luând mâna pe care i-o întinsese doamna Marchandeau. Nu se lăsase înşelată nicio clipă asupra sensului ce trebuia dat cuvântului: surpriză. Limpede vorbind, asta ar fi însemnat că el era mirat că o găseşte în locuinţa portarului. Vai, vai, dar oare acolo era locul ei?

— Ce mai faceţi? Bine, sper, scumpă doamnă.

— Mulţumesc.

— Şi domnul Director?

— Bine, mulţumesc.

— Îl voi vedea imediat. Apropo, am să vă spun o veste bună: Generalul s-a făcut bine. În curând va fi printre noi, mi s-au dat asigurări ferme. Zeii ne ocrotesc, spuse el cu o voce suavă. Şi se înclină iar.

— Generalul a fost bolnav?

— A avut guturai, doamnă, un guturai îngrozitor, care din timp în timp îl obligă să stea la pat. A fost ceva cumplit.

— Sărmanul General, spuse doamna Marchandeau.

— Ah, tremuram cu toţii. Vă puteţi imagina ce decepţionată ar fi fost doamna Faurel. Ţinea atât de mult să primească decoraţia din mâna Generalului. Dar ne-am ales numai cu spaima.

Râse, un râs mătăsos, elegant, şi îşi frecă mâinile.

Portăreasa observa scena, cu mâinile încrucişate pe fierul de călcat, eu spatele cocoşat. Schimbă o privire cu fiică-sa, care se oprise într-un colţ, strângând copilul la piept, de parcă cineva ar fi vrut să i-l fure. Nu mai zâmbea.

— Şi cum se mai simte viteazul meu prieten? întrebă Nabucet, de parcă abia atunci ar fi remarcat prezenţa lui Georges.

Tot timpul cât vorbise, stătuse în picioare lângă scaunul cu rotile.

— Prost, spuse Georges.

Nabucet făcu o mutră dezamăgită.

— Într-adevăr? întrebă el întorcându-se spre doamna Marchandeau, apoi spre portăreasă. N-avea curajul să se uite la fetişcană.

— Doar n-aţi vrea să cânte, spuse portăreasa.

Vorbise fără voia ei. Dar la urma urmelor…

— Bietul copil, spuse ea.

Ar fi trebuit să-l mai lase în pace, individul, să nu vină să-şi bată joc de el, aşa, în faţă, pomenindu-i de decorată dumisale şi de General!

— Dar, doamnă, replică Nabucet, e de-nţeles. *E de-nţeles*! Nu cerem nimănui imposibilul – ochii lui spuneau

limpede ca portăreasa i-o va plaţi pentru ieşirea ei violentă – nu-i vorba de cântat: problema e să lupte împotriva gândurilor negre, asta e tot, spuse el schiţând cu degetul un gest elegant ca o binecuvântare. Ai şi gânduri negre, nu-i aşa, voinice? îi puse mâna pe umăr.

— Multe.

— Ascultă-mă pe mine: de ce să-ţi faci gânduri negre?

— Lăsaţi, domnule Nabucet, spuse doamna Marchandeau.

Scena asta odioasă o exaspera. Făcu o mişcare, de parc-ar fi voit să ridice de pe umărul lui Georges mâna lui Nabucet. El băgă de seamă şi şi-o retrase singur.

— Băieţelul acesta n-are niciun motiv să fie bucuros. Dar e un băieţaş foarte bun, nu-i aşa, Georges? Face tot ce poate, vă asigur. Şi noi la fel, adăugă ea aproape în şoaptă.

— Daţi-mi voie!

Ah! mai insistă…

— Un mare filosof – domnul Merlin îl cunoaşte, desigur – un mare filosof a spus că tristeţea îl micşorează pe om. Ei bine, tinere, nu trebuie.

— Două picioare în minus e tot o micşorare.

— Raţionează! strigă Nabucet. Îmi ţine piept, vedeţi. Ce vlăjgan, făcu el izbucnind într-un râs molcom, de parcă totul nu era decât o glumă reuşită. E bine că… raţionează, reluă el grav, e bine, e chiar foarte bine… Şi mai ţine minte un lucru: viaţa e interioară. Interi-oară. Şi făcând o întorsătură bruscă, aproape o piruetă, se pomeni faţă în faţă cu fetişcana, strigând: „Ce bebeluş splendid”!

Ea nu mai avu timp să se dea înapoi.

Iar el, ce faţă îngrozitoare avea! Doi ochi tulburi, fără culoare, piele veştedă, mâzgălită cu peri cârlionţaţi, un nas mare care fremăta, vene vineţii, dinţi cenuşii. Îşi înclină capul pe un umăr, ca un virtuoz asupra viorii, şi zâmbi. Dar în ochii lui se mai citea şi sfidarea.

— Ce copil frumos!

— Doarme, domnule.

— Ah, nicio teamă…

Cu o mişcare tremurătoare, parcă involuntară, îşi

strecură mâna fină între corpul copilului şi pieptul fetişcanei. Ea păli, se roşi, ochii i se făcură mari, el zâmbea întruna.

— Lasă-mă în pace, îi spuse, îndepărtându-se.

— O, ce sălbatică…

Cuvintele îi scăpară fără voia lui. Îi era acum ciudă pe el însuşi. Hotărât lucru, nu se supraveghează îndeajuns: oare săptămâna trecută n-a luat o palmă de la o puştoaică de cincisprezece ani?

— Ador copiii, spuse. (Nabucet nu-şi pierdea niciodată cumpătul pentru prea multă vreme.) Se plecă în faţa doamnei Marchandeau:

— Omagiile mele, doamnă.

Ea n-avea ce face, trebui să-i dea mâna.

Salută în dreapta şi-n stânga, făcu o piruetă, aşa cum îşi închipuia el că o făceau marchizii în veacurile strălucite de altă dată, şi dispăru.

— Asta pentru că nu suntem decât portărese! şopti fetişcana, cu lacrimi de mânie în ochi. Iar doamna Marchandeau gândea: „Noroc că nu m-a întrebat nimic de Pierre”…

Mama îşi reluă lucrul oftând.

Nabucet ieşi stacojiu din locuinţa portarului. Un tânăr care traversa culoarul alergând fu cât pe ce să se ciocnească de el. Dar fugi înainte fără să-şi ceară scuze. Şi unde mai pui că era un fost elev, devenit supraveghetor, un fost bursier – un băiat care ar fi trebuit să dea cel puţin o pildă de bună-cuviinţă! în graba lui, tânărul scăpă o carte fără să bage de seamă. Nabucet o ridică zâmbitor. îl strigă:

— Domnule Montfort!

Montfort făcu sânga-mprejur.

— E cartea dumitale, dragul meu Francis, spuse Nabucet ridicându-şi pălăria.

Montfort nu şi-o ridicase încă pe a lui. Înaintă vădit contrariat, lucru pe care Nabucet îl răstălmăci cu bună ştiinţă; căci în loc să-i dea lui Montfort cartea, îi prinse mâna întinsă şi i-o strânse viguros.

— Ce mai faci?

— Mulţumesc, bine, domnule. Făcu un efort vizibil ca să adauge: Şi dumneavoastră?

Nabucet zâmbi.

— Foarte bine, spuse el. E foarte drăguţ din partea dumitale, dragul meu…

Nu-i lăsă mâna lui Montfort şi, zâmbind mereu, cu capul plecat pe un umăr, examina cu ironie ascunsă costumul ciudat al supraveghetorului. Cum îi poate trece prin cap să se înţolească în halul ăsta? De ce cizme? Doar nu face călărie. De ce melon? Era grotesc pe capul acela de adolescent. O pălărie veche, cu borurile tocite, şi evident prea mare, pe care Montfort şi-o pusese pieziş, ca să nu-i cadă pe ochi. Dar oricât era ea de mare, tot lăsa să se vadă o claie de păr negru şi cârlionţat. Buzunarele hainei erau pline de cărţi şi mai avea cărţi şi sub braţ. Un adevărat boem.

— Pari foarte grăbit, dragul meu Francis?

— Da, domnule.

— N-ai putea, spuse Nabucet, privindu-l în ochi, să-mi *acorzi* un minut? Da? Aş vrea să-ţi spun…

Îl duse înspre curtea de festivităţi, un vast careu, pustiu în acea clipă, strâns în cvadrupla armătură a pilonilor care susţineau bolţile galeriei. Aici, în sfârşit, îi lăsă mâna.

— Ştii, nu-i aşa, câtă afecţiune îţi purtăm cu toţii, o ştii? Ei bine, dragul meu, ieri am fost la domnul Director şi… era vorba de dumneata. Mă înţelegi?

— Cât se poate de bine, domnule.

— Domnul Director, continuă Nabucet, e un om de o extraordinară îngăduinţă. E un om bun. Ramarci că nu spun: prea bun, că nu spun: slab. Departe de asta! Dar în situaţia prin care trecem, socotesc, şi el socoteşte la fel ca mine, că… energia e indispensabilă. Nu eşti de aceeaşi părere?

— Indiscutabil.

Vorbind, Nabucet îşi împreună mâinile.

— Cred, şi îţi spun acum o părere oficioasă, dragul meu Francis, cred că are intenţia să te convoace azi la el în

cabinet.

— Bine.

— Nu spune *bine* pe tonul acesta provocator. Domnul Director, eu şi toată lumea de aici ne gândim numai la interesul dumitale, orice a-i crede. Care-i motivul pentru care domnul Director vrea să te convoace, se înţelege că nu ştiu, dar sunt sigur, mă auzi, sunt absolut sigur că ţine foarte mult la dumneata. Foarte, foarte mult. Te consideră un om de elită, un as, cum se spune astăzi. Puse o mână pe umărul lui Montfort şi se opri: Promite-mi că orice se va întâmpla îţi vei da silinţa să te arăţi demn de această afecţiune.

— Dar, domnule Nabucet, nu ştiu despre ce ar putea fi vorba.

— Chiar nu ştii?

— Sunt sigur că în niciun caz, nu e vorba de o greşeală de serviciu. Îmi fac serviciul cum trebuie, declară orgolios Montfort.

— Poate o anumită dezinvoltură vestimentară…

— Câştig şaizeci de franci pe lună, domnule…

Şi la urma urmelor n-o să-l lase odată în pace… ipocritul ăsta? Nabucet exclamă:

— Ei, asta-i acum! Ne şi încăpăţânăm! Dar, dragul meu Francis, lasă-mă, permite-i bătrânului tău profesor – da, bătrân, în curând o să am tot părul cărunt – permite-i, îţi spun, bătrânului tău profesor care, repet, te iubeşte foarte mult. permite-i să-ţi dea un sfat înţelept: nu încerca să lupţi împotriva puterii. Vei fi zdrobit. Ah! Ah! făcu el dându-şi capul pe spate, îţi ghicesc gândurile. Am avut şi eu vârsta dumitale, am trecut şi eu prin răzvrătirile dumitale, care sunt cât se poate de fireşti! Dar ele nu sunt decât un foc de paie, dragul meu, un foc de paie. Hai, vino-ţi în fire, cum mi-am venit şi eu; şi dacă voi apărea vreodată în amintirile dumitale, îţi vei spune: ia te uită, Nabucet acela n-a greşit prea mult. Cunoştea viaţa. Şi-apoi, ia să vedem, oare în aceste clipe nu e nevoie ca fiecare să se gândească la datoria sa? Dar, haide, dragul meu Francis… să nu întârzii. O să ne mai vedem noi şi o să

mai reluăm discuţia asta. Misiunea mea este să-mi urmăresc elevii încă multă vreme după ce au terminat şcoala. Haide! învaţă să trăieşti în realitate. Să nu fii prea… poet.

Îi strânse mâna.

— Şi cartea?

— O, iartă-mă…

Tot timpul cât vorbise, Nabucet ţinuse cartea sub braţ. Spera poate că Francis va uita să i-o ceară. I-o> întinse, uitându-se la titlu în fugă.

— Iartă-mi indiscreţia, dragul meu. Sincer îţi spun că nu m-am uitat într-adins… Se zice că e o carte foarte criticată.

— Mulţumesc, domnule, spuse Francis, luând volumul.

— *Deasupra învălmăşelii* \ spuse Nabucet, clătinând din cap, mă întreb ce-o fi înţelegând prin asta… Mă rog. Şi se uită după Francis, care pleca potrivindu-şi de bine de rău pălăria melon pe claia lui de păr, operaţiune ce nu-i reuşea niciodată de la prima încercare. „Idealist!” murmură Nabucet cu dispreţ…

În locul Directorului, el n-ar fi mers pe căi ocolite. L-ar fi obligat pe… lăţosul ăsta să se îmbrace mai decent, mai demn de funcţia lui, i-ar fi interzis să mai răspândească ideile lui absurde, să mai aducă în instituţie lucrări atât de subversive ca aceea pe care o strânsese de pe jos, o carte nesănătoasă şi de altminteri prost compusă şi prost scrisă de acel detestabil domn Romain Rolland. Şi, la nevoie, l-ar fi dat afară pe… poetul ăsta, ceea ce ar fi fost lucrul cel mai simplu. În acest sens şi insistase ieri pe lângă domnul Director, atrăgându-i atenţia că dacă nu ia seama la asemenea situaţii, va avea neplăceri cu indezirabilul acela. Dar Directorul era un om atât de slab, atât de greu de convins şi, de la o vreme, e foarte trist! Te apucă mila. Nu mai era

1 În orig.: *Au aessus de la mbibe* – cunoscuta lucrare antirăzboinică a lui Romain Rolland.

nici pe departe la înălţimea misiunii sale. Un bărbat

care-i îngăduie soţiei să-şi petreacă în fiecare zi ceasuri întregi la căpătâiul unui rănit e lucru de înţeles, dar în locuinţa portarului, asta era suspect, chiar intolerabil, era o totală lipsă de demnitate. Ar fi trebuit să aibă atâta tact încât s-o facă să înţeleagă că locui ei nu era acolo. Dacă ea voia să facă risipă de caritate, pentru asta avea, mă rog! aşezămintele de binefacere. Putea să meargă acolo. Dar ea nu frecventa pe nimeni. Cât despre poet, în afară de faptul că putea fi periculos, datoria Directorului ar fi fost să-l pună, pur şi simplu, în gardă împotriva nebuniilor juvenile care l-ar duce cine ştie unde. Nicăieri. O să ajungă să crape de foame. Unul din elevii lui Nabucet a ajuns poet, scriitor şi, vă întreb, ce s-a ales din ambiţiile lui? Ce-a devenit? Nabucet l-a întâlnit odată la Paris, pe bulevardul Saint-Michel, în *zdrenţe*, încălţat cu ghete *scâlciate*. Povestea asta cât putea de des actualilor săi elevi, ca să-i prevină, să-i facă să pipăie „realitatea tangibilă", încercând să-i îndemne să-şi ia bacalaureatul măcar cu menţiune. Pentru că bacalaureatul deschidea toate drumurile, în timp ce poezia le închidea pe toate. Asta era formula lui. Dar Directorul părea că nu se mai interesează de nimic. Da, desigur, de câtăva vreme nu mai ştia nimic despre fiul său, ceea ce e dureros, dar. mă rog, *nu era el singurul*.

Sala de festivităţi fiind transformată în spital, decorarea doamnei Faurel urma să aibă loc în bibliotecă. Totul era pregătit pentru ceremonie. Domnul Bourcier, cenzorul, care avea apartamentul lipit de bibliotecă, punea la dispoziţia organizatorilor o cameră unde să se instaleze bufetul. Era o odaie de obicei nelocuită; a fost dichisită în grabă cu drapele, s-au instalat mese, scaune. Economul procură feţele de masă, ceştile de cacao şi cupele de şampanie.

În clipa aceea, Noël şi un tânăr bucătar alsacian, Werner, aranjau pe mese prăjiturile care tocmai sosiseră de la cea mai bună cofetărie din oraş.

Werner era un băiat frumos de douăzeci şi cinci de ani, un blond placid, cu ochii albaştri, sentimentali.

Internat în lagărul de concentrare chiar de la începutul războiului, fusese de curând afectat, ţinându-se seamă de buna lui purtare şi de talentele lui, pe lângă spitalul complementar, instalat în liceu. Ceea ce-l făcea să fie nebun de bucurie.

— Acum am terminat-o cu majurul. Când majurul era beat, îi înjura pe toţi. Da. Şi împrăştia toate grupurile care se plimbau paşnic prin curte.

Noël ştergea paharele.

Werner povesti că odată, în primul an, în lagăr a avut loc o mare serbare: „Oho, o serbare cu care asta, de acuma, pentru doamna Faurel, nici nu se poate compara. Gândiţi-vă numai, domnule Noël, că la serbarea aia s-a prezentat şi o mică operetă într-un act. Da, da. A fost mare veselie. După aia, un concert. Da, da. Eu am făcut şapte sute cincizeci de clătite cu dulceaţă, şi s-au vândut toate, cu acordul domnului Basquin şi al cantinierei, fără de care nu se putea face nimic. Noaptea, la douăsprezece fără un sfert, unul a luat cuvântul şi a ţinut un discurs pe care l-a terminat la douăsprezece, iar lumea striga „Trăiască libertatea”! Şi eu am sunat de miezul nopţii cu trompeta gornistului. Şi în timpul ăsta a intrat în sală un grup de oameni cu torţe; în fruntea lor era o bătrână cu un lampion pe care scria 1914, şi luminarea s-a stins; şi s-a aprins luminarea din alt lampion, pe care scria 1915. O serbare foarte frumoasă, domnule Noël. Toate astea le-am scris amănunţit în jurnalul meu. Dar după aceea a venit mizeria.

— Nu te mai plânge, îi spuse Noël, care se gândea la nefericitul său infirm. Ai avut mare noroc. Mai bine în lagăr dar viu. Ai cumva părinţi?

— Da.

Noël oftă. Bucătarul ăsta aşa de drăguţ şi cumsecade n-avea decât să stea liniştit, să facă ce i se spune şi să aştepte sfârşitul războiului. Părinţii lui o să-l regăsească întreg. În timp ce sărmanul său fiu…

Şi să nu poţi spune nimic, să nu poţi face nimic, să accepţi totul! Ba să te simţi chiar fericit că nu ţi-au tăiat decât picioarele. Ehe! bine l-au mai aranjat ăştia, d-alde

Nabucet. Dar facă ei ce-or vrea, el n-o să scoată o vorbă, e bucuros că are o bucată, de pâine pe care s-o împartă cu bietul infirm!

— Măcar de nu mi-aş fi lăsat pământul ca să mă fac portar.

Faurel îi găsise locul acesta. Noël crezuse că face bine acceptându-l. Munca pământului îl scârbea, şi nevastă-sa îl îndemnase să primească, văzând într-asta numai profituri. Dar ce păcăleală! Abia aveau cu ce să-şi ducă zilele, fără să mai vorbim de umilinţe. Câtă vreme Georges nu fusese rănit, Noël nădăjduise că se va întoarce la pământul lui. Nu era prea bătrân ca să se apuce iar de munca câmpului şi, cu ajutorul nevesti-sii, al fetei şi al băiatului, ar fi putut să-l crească pe ultimul născut cum se cuvine şi să facă din el un om. Era prea târziu. Cât va trăi, va fi tot slugă.

Nabucet intră fără să dea de veste. Galoşii aveau marele avantaj că înăbuşeau zgomotul paşilor. „Dacă ne-a auzit, o să plătim scump vorbele, amândoi”, gândi Noël. Nu era exclus ca Nabucet să fi ascultat la uşă. Noël ştia că are acest obicei şi l-a surprins de două-trei ori trăgmd cu urechea.

— Bună ziua, domnule, spuse.

El *trebuia* să salute primul.

— Bună ziua, domnule, spuse Werner.

— Bună ziua, bună ziua, răspunse Nabucet. Îşi stoase mănuşile. Totul e în ordine?

— Da, domnule.

— Văd că s-au adus prăjiturile. Bun!

Werner roşi până în albul ochilor. Oare acest domn Nabucet ştia exact câte prăjituri sunt… o să se apuce acum să le numere? Se pleca peste farfurii, adulmeca marfa, trecea de la o masă la alta, agale, ca un inspector şcolar în mijlocul unei clase, făcând să se aştearnă tot mai grele tăcerea şi stânjeneala.

— Foarte bine, spuse. Totul pare în ordine. Vă mai trebuie şerveţele?

— Multe, domnule.

— Cereţi şerveţele de la économat. Werner, poţi să pleci. Cred că nu vom avea nevoie de dumneata decât după-amiază, iar până atunci poţi fi mai folositor la bucătăria spitalului. Du-te.

— Da, domnule.

— Dumneata, Noël, urmează-mă. Să mergem să vedem sala.

Ieşi, plesnindu-şi palma cu mănuşile. Noël îl urmă. Doi paşi pe coridor. O uşă cu două canaturi, intrară în bibliotecă.

— Şi aici e totul în ordine?

— Cred că da, domnule.

— O să vedem noi îndată.

Nabucet aruncă prin sală o privire circulară, încruntându-şi sprâncenele, şi şopti: „Bine… Bine… Merge…”

— Ascultă, Noël.

— Da, domnule.

— Ia să-mi deschizi toate ferestrele astea.

Noël deschise ferestrele.

— Foarte bine. Şi-acum du-te şi caută-mi nişte flori. Le duci în bufet. Şi atât. Le voi aranja chiar eu pe mese. Apoi, după ce-mi vei fi adus florile, vezi cum te descurci cu Economul şi fă-mi rost de nişte lemne. Am nevoie de un coş zdravăn cu butuci. Să faci un foc bun în şemineu. De aprins nu-l aprindem decât după-amiază. Înţeles?

— Da, domnule.

— Şi-acum, du-te. Lasă-mă singur. După ce ai dus florile în bufet, baţi la uşa asta. Atât. Eu voi şti despre ce e vorba.

— Da, domnule.

Noël ieşi.

Flori! De unde să le scoată? Şi lemne? Dacă n-or mai fi butuci tăiaţi, o să trebuiască să se înhame la corvoadă. Băieţii mai aveau şi altă treabă decât serbarea asta!

Coborr grăbit.

Nabucet se plimba prin sală cu paşi mărunţi, zâmbind. Se felicita din nou pentru că sala de festivităţi nu

putea fi utilizată. Biblioteca era de preferat şi aranjamentul acesta îi oferea diverse avantaje pe care el le aprecia în mod deosebit. În primul rând, deşi vastă, biblioteca nu era atât de mare încât să permită „materialmente” ca răniţii să fie invitaţi la decorarea binefăcătoarei lor. În felul acesta era înlăturat de la sine un element care, la urma urmelor, se va simţi mult mai bine în altă parte, evident în sala de mese, unde *li* se va „organiza ceva” (ei între ei, noi între noi). Un alt avantaj: într-un atare cadru, ceremonia va lua în mod firesc caracterul unei recepţii particulare şi, cum Nabucet era cel care juca rolul de gazdă, îşi putea oferi, fără prea mari eforturi, iluzia că el, personal, e cel care primeşte toată lumea aceea strălucită. Ceea ce şi-ar fi dorit în visurile lui era, evident, altceva, mai somptuos, un *şir* de saloane cu parchetul lustruit ca oglinda şi o mulţime de feciori de casă ferchezuiţi ca nişte elveţieni, cu ciorapi albi şi nasturi de alamă, care să ofere răcoritoarele, ţigaretele de lux, ţigările princiare etc. Ar fi poruncit să se facă risipă de flori, iar muzicanţii nevăzuţi ar fi cântat melodii „de vrajă”, şi recepţia s-ar fi prelungit într-o petrecere de noapte care s-ar fi desfăşurat într-un parc. Acolo ar fi izbândit el cel mai mare triumf, acolo şi-ar fi consacrat definitiv reputaţia lui de organizator şi de om încântător. Dar poate că o să vină şi asta. Niciodată nu trebuie să disperi. Cine ştie să aştepte o să le aibă pe toate la vremea lor. Ajută-te singur, că te va ajuta şi Dumnezeu. Şi se ştie că nu e de loc nevoie nici să nădăjduieşti ca să întreprinzi ceva, nici să reuşeşti ca să perseverezi. Or, Nabucet reuşea în toate de minune. Cum a reuşit şi cu biblioteca! Sala aceea înaltă şi vastă, de o tristeţe cu totul excepţională, cu şemineul mare, de marmură albă, şi cu sutele de volume legate, toate în negru, a reuşit s-o transforme în ceea ce el numea „o bombonieră”. A fost de-ajuns să i se dea mână liberă. S-a depus o muncă enormă. Noel s-a spetit scuturând praful care s-a încrustat peste tot, în locul acesta solemn, respectat cu solemnitate – nimeni nu punea aici piciorul – a curăţat şemineul şi s-a asigurat că funcţionează bine. Da,

desigur, Nabucet le va oferi oaspeţilor „săi" plăcerea unui foc în vatra şemineului, a unui foc jucăuş, atât de poetic şi atât de plăcut la vedere, lângă care e atât de bine să visezi şi să te întâlneşti cu prietenii. Ideea aceasta părea o nimica toată şi totuşi era o atenţie delicată! Era sigur că Generalul va aprecia această iniţiativă, şi Deputatul, şi soţia Deputatului, în fine, toată lumea. O să se facă deci un foc zdravăn, ca pentru nişte călători veniţi de departe, cu diligenţa. Nabucet îşi freca uşurel mâinile continuând să se plimbe prin sală zâmbind. Era încântat de treaba pe care o făcuse. Sala era din plin împodobită cu flori. Dăduse dispoziţii să fie garnisită cu flori şi lustra ce atârna de tavan, şi care semăna astfel cu un enorm buchet ţinut invers, de o mână invizibilă. Au fost prinse flori şi pe draperii, după buna metodă a credincioaselor care de ziua Domnului întind aşternutul conjugal pe strada pe care trece procesiunea. A avut grijă să se facă ghirlande de flori, care au fost atârnate de-a lungul bibliotecii şi aşezate în fel şi chip în jurul busturilor greceşti, aduse din sala de desen. Profesorul de desen, mătăhălosul şi sumbrul domn Pullier, care de mai bine de douăzeci de ani povesteşte la cafeneaua Machin nebuniile pe care le făcuse pe când era la Bellearte şi se credea un mare pictor de viitor, libarca aceea grasă, i-a dat, într-adevăr, o mână de ajutor şi a compus un magnific pastel, mărime naturală, în care se vedea o tânără Republică tricoloră, aplecată peste leagănul unui nou născut. Legenda – un catren – era scrisă chiar de Nabucet în persoană: Dormiţi dragi morţi în tranşee surpate, Din voi, spic după spic înviază Recolte ce nu vor fi nicicând secerate, La leagănele voastre Franţa veghează.

Acest panou decorativ, foarte încurajator, se întindea pe tot peretele de deasupra şemineului. La dreapta şemineului, o Victorie din Samotrace, la stânga, o Minervă. Căci nu trebuie uitat că această serbare avea să se desfăşoare într-o atmosferă de cordialitate şi de sfântă uniune, lucru de la sine înţeles, dar şi într-o atmosferă de cultură. Oh! Cât de bine s-au potrivit toate, iar capriciile

hazardului-alţii, mai puţin filosofi, ar fi spus: căile Domnului – ce pline sunt de învăţăminte preţioase şi de coincidenţe tulburătoare. Dacă stăteai să te gândeşti „cât de cât”, era uluitor că înmânarea Legiunii de onoare nu putea să aibă loc în sala de festivităţi, ci în bibliotecă, adică într-un loc care, relativ la cultură şi civilizaţie, se poate compara cu ceea ce este o biserică pentru Dumnezeu. Trebuia, evident, să ai ceva spirit ca să înţelegi toate acestea, dar dacă aveai destul spirit şi dacă arta deducţiei şi a înlănţuirilor logice nu-ţi era total străină, pe scurt, dacă erai în stare să judeci corect, ce vedeai? Acolo unde omul de rând nu vedea decât un accident, Nabucet descoperea un simbol. Şi într-adevăr, eroica doamnă Faurel îşi riscase viaţa îngrijind contagioşii, dar de ce oare i-a îngrijit? Care era ţelul final? în discursul din această după-amiază el va spune că ţelul final era triumful culturii.

Doamna Faurel acceptase să îngrijească bolnavii de tifos, cum de altfel soldaţii înşişi acceptaseră boala şi moartea, numai pentru că exista ceva ce trebuia salvat şi transmis generaţiilor viitoare care vor cunoaşte epoca de prosperitate ce avea să înceapă după război, într-un cuvânt, pentru ca toţi copiii şi nepoţii noştri să poată continua, într-o abundenţă de bunuri materiale – necesare, după cum spune sfântul Toma, pentru practicarea virtuţilor – pentru ca ei să poată continua, aşa cum făcuseră şi bunicii lor, să-l citească pe Boileau şi să înveţe pe de rost faimoasa epistolă către Racine despre eşecul *Phedrei*. În discursul său, va şti el să reliefeze aceste idei. Şi tot ce va spune va deveni infinit mai simţit în acest loc, care, hotărât lucru, e bine ales. Se va întoarce spre Venus din Milo şi va face o aluzie savantă la celebrul text al lui Paul de Saint-Victor, pe care de atâţia ani îl dă elevilor săi să-l înveţe pe de rost. „Binecuvântat fie ţăranul grec…” Şi cum ceilalţi – exceptându-l pe Cripure – nu vor şti cine a fost Paul de Saint-Victor, Nabucet va trece drept un erudit, alt avantaj care nu trebuie neglijat. Va vorbi, de asemenea, despre *Rugăciunea de pe Acropole*, şi toţi vor fi frapaţi de eleganţa cu care el va reuşi să ilustreze participarea

doamnei Faurel la această gigantică luptă ce se desfăşoară între cultura luminoasă „care este a noastră" şi sumbrul geniu germanic. Totul va fi de o unitate perfectă. Sinteză. Şi tocmai ca să arate cât mai bine, prin exemple, în ce anume constă acest geniu luminos, al cărui apostol era el, a cerut să fie aduse din sala de desen modelele acelea de ipsos şi aşezate în cele patru colţuri ale bibliotecii. Va face şi nişte aluzii discrete la torsurile acelea perfecte, va vorbi despre „măsura" grecilor, va vorbi de Apolo, de dansatoare… va vorbi chiar şi de filosofi. Şi, pentru că ştia perfect că şi Cripure va asista la ceremonie, a cerut să fie adus din pod şi un bust al lui Socrate, scorojit şi negru, în care Cripure se putea vedea ca într-o oglindă. Un fald al drapelului atingea umerii lui Socrate. Cine ar fi bănuit, înainte de această mică experienţă, că într-o bibliotecă drapelele sunt de un mare efect? Nabucet se temuse la un moment dat că această parte capitală a programului său nu va reuşi. Într-adevăr, te puteai teme că într-un loc atât de închis şi atât de întunecos, drapelele ar putea face o impresie neplăcută. Dar dimpotrivă. Căci, încă o dată: totul depinde de gustul celui care aranjează lucrurile şi experienţa a dovedit că steagurile aliaţilor se îngemănau în „modul cel mai armonios" cu cărţile şi ipsosurile greceşti. Cei patru pereţi acoperiţi cu cărţi erau, deci, îmbrăcaţi şi în drapele, dar în aşa fel ca prăjinile să nu se vadă de sub pânză. Prăjinile erau ascunse în dosul cărţilor, iar drapelele propriu-zise, prinse între ele cu ace de-a lungul pereţilor, păreau o vastă ghirlandă, în care au fost agăţate şi flori.

În sfârşit, reprodusă cu litere imense, lipite pe o fâşie de pânză întinsă deasupra uşii, o frază dintr-un discurs al domnului Poincaré afirma, o dată mai mult. că acest război era un război ai Dreptului. Pentru a face o ultimă inspecţie a sălii înainte de „daţi-i drumul", Nabucet luă loc în fotoliul pe care în curând avea să se aşeze Generalul, şi privind de jur-împrejur, îşi mângâie barba zâmbind întruna.

Un ciocănit în uşă.

— Cioc… cioc… cioc…

Fără să se clintească din fotoliu, Nabucet întrebă:

— Dumneata eşti, Noel? Ai găsit flori?

— Da, domnule. Trandafiri, domnule. Domnul Econom i-a cules din seră, domnule. Erau ultimii.

Economul! Iată încă unul care nu îndrăznea să-l refuze cu ceva.

— I-ai dus în bufet?

— Da, domnule.

— Bine.

Nu mai spuse nimic. Ştia că dincolo de uşă, Noël aştepta să-i dea el voie să plece. Nu era prima oară că se juca în felul acesta cu portarul. Şi Noël ştia că nu trebuie să deschidă uşa, ci să aştepte.

— Pot să plec, domnule?

— O clipă.

Zâmbea, părea că se gândeşte şi îşi face nişte socoteli.

— Lemnele?

— Da, domnule. Am avut grijă. Acum trebuie să tai butucii cu fierăstrăul şi după aceea să-i sparg.

— Bine, Noël, dă-i drumul! Vreau să fii un tăietor de lemne vrednic. Dar grăbeşte-te, grăbeşte-te. Nu mai e timp de pierdut.

— Da, domnule.

Nabucet asculta paşii grei, obosiţi, ai portarului care se îndepărta şi cobora scările.

...să mergem să vedem trandafirul Care-n această dimineaţă şi-a desfăcut Haina lui purpurie în soare...

Nabucet murmură aceste versuri ducându-se la bufet, unde găsi aşezat pe o masă un splendid buchet de trandafiri. Economul a dat tot ce-a avut mai frumos, îi va face o vizită particulară ca să-i mulţumească.

„I-auzi!” Rămăsese ţintuit locului cu un trandafir între degete. La Cenzor era ceartă.

Prin peretele despărţitor, răzbeau până la el strigăte violente. Puse trandafirul pe masă, alergă în vârful picioarelor la uşă, pe care o închise cu cheia, apoi reveni încetişor spre peretele despărţitor, îşi lipi urechea de el şi

nu mai făcu nicio mişcare.

TOATĂ PROBLEMA PĂREA CĂ ESTE DE-A se şti dacă fiul domnului Bourcier, Lucien, ex-locotenent de infanterie, va consimţi sau nu să-şi îmbrace uniforma pentru a merge în după-amiaza aceea la serbarea organizată în cinstea doamnei Faurel. Problema uniformei, la care nimeni nu se gândise, s-a iscat pe neaşteptate, şi toţi erau uluiţi de importanţa nemaipomenită pe care o dobândise aşa, din senin. În câteva minute cearta devenise de o asprime, ba chiar de o anume violenţă, care le dezvălui tuturor cât de adânci erau disensiunile dintre ei. Totul „clocea” de multă vreme de altfel, şi acum, în sfârşit, s-a ivit ocazia.

Mânia e un accident.

Ar fi preferat şi unii şi alţii să evite acest accident, cei doi bărbaţi în special. Nu prea ţineau să-şi spună ce cred unul despre celălalt. Pentru femei – mama şi sora – asta avea mai puţină importanţă.

În problema uniformei ele puneau o pasiune vehementă, pe care şi-o exprimau mergând agitat prin cameră şi gesticulând peste măsură, sau prin mustrări amare, prin fel de fel de demonstraţii şi rugăminţi. Încă nu începuseră să verse lacrimi, dar era clar că nu vor întârzia prea mult.

El rămânea de neclintit.

Problema uniformei – pe care, după cum îi tot împuiau ele capul, urma s-o îmbrace acum pentru ultima oară – pentru el se punea cu atât mai puţin, cu cât nu avusese nicio clipă intenţia să se ducă la serbarea aceea, nici chiar în civil, fapt despre care ele neglijaseră să se informeze. Nici chiar el, în primele clipe ale scenei, nu se gândise să le-o spună imediat; se lăsase surprins şi copleşit de mânie, dar acum se potolea, îşi recâştiga sângele rece şi descoperea latura comică a chestiunii. Ar fi vrut totuşi să nu le necăjească.

Scena avea loc chiar în camera lui Lucien, unde doamna Bourcier intrase mai adineauri, aducând cu mare grijă, pe braţ, faimoasa uniformă, proaspăt călcată, o

frumoasă uniformă de fantezie, destinată să facă senzaţie şi să atragă toate privirile, ale femeilor mai cu seamă. Dar el părea că nu se prea bucură la vederea ei. Că mai degrabă îi repugnă. Doamna Bourcier îşi găsise fiul gata de plecare, îmbrăcat într-un costum gros, de călătorie, un complet gri, călduros şi confortabil, dar prea puţin elegant, pe care el şi-l comandase cu câteva zile în urmă, în vederea plecării. Evident, acum fiindcă era demobilizat şi pentru că avea să plece în Anglia, ea înţelegea să nu-şi mai poarte uniforma, dar astăzi ar fi putut foarte bine s-o îmbrace, mai ales astăzi, având în vedere dublul eveniment, adică decorarea doamnei Faurel cu Legiunea de onoare şi plecarea lui a doua zi de dimineaţă în Anglia; ar fi putut foarte bine să-i facă mamei sale această mică plăcere. Doar n-avea cumva de gând să meargă la festivitate în costumul acela sport? Ar fi fost indecent. Ar fi putut să pară o injurie la adresa tuturor. De ce nu voia să-şi îmbrace uniforma? Nu era în stare nici să înţeleagă, nici să admită una ca asta.

Aşa a început scena, ca răspuns la prima privire mirată a lui Lucien care-şi văzu mama intrând cu uniforma, şi la întrebarea lui: „Dar, ce-i cu asta?”. Ea pusese uniforma pe pat cu multă atenţie. Intră apoi servitoarea, care aducea chipiul şi mănuşile. Se aştepta să-l vadă pe taică-său făcându-şi apariţia cu sabia, şi pe soră-sa venind cu ghetele. Dar nu. Încă nu. Servitoarea s-a descotorosit de chipiu şi de mănuşi, dar nu punându-le pe pat, ci dându-le doamnei Bourcier, care nu voia să lase pe seama altcuiva grija de a organiza pregătirile. Îi plăceau pregătirile aproape la fel de mult ca reuniunile. Nimic n-o incinta mai mult decât o redingotă frumoasă, sau un smoching frumos aşezat pe speteaza unui scaun, cu ghetele de lac la picioarele scaunului, cămaşa cu plastronul alb pe scaun, iar pe cămaşă o frumoasă cravată de gală şi, dacă era cu putinţă, şi un ţilindru. Pentru ea, asemenea lucruri erau de o deosebită frumuseţe, ca o masă bine aranjată sau un tort decorat după toate regulile artei. Cu atât mai sensibilă era la aranjarea uniformei pe

patul lui Lucien, şi nici prin gând nu i-ar fi trecut că tot aşa se aranjează uniformele ofiţerilor pe sicriu.

Când se întâmpla să aibă sicriu.

Servitoarea ieşi; Lucien, care stătea la masă şi tocmai termina clasarea unor acte, se ridică şi se apropie de maică-sa şchiopătând, aşa cum avea să şchiopăteze tot restul zilelor sale din pricina unui glonte în genunchi. Dar nu pentru asta fusese reformat. Schija din plămân îi dăduse de furcă mult mai mult şi a scăpat de pe urma ei ca prin minune. Vindecat, după luni şi luni de spital, acum se simţea înzdrăvenit; în orice caz, destul de zdravăn ca să-şi pună în aplicare proiectul elaborat încetul cu încetul, în timpul bolii. Lăsând la o parte şchiopătatul, părea un om în puteri şi plin de sănătate. Fără să fie prea înalt, era lat în umeri, şi din întreaga sa fiinţă se degaja stăpânirea de sine şi blândeţea, proprii oamenilor care au o lume a lor, dată sau dobândită pentru totdeauna. Faţa îi era încă foarte tânără – Lucien nu împlinise încă douăzeci şi cinci de ani – şi cu toate că nu putea fi vorba nici de cea mai neînsemnată cută, în jurul ochilor avea ceva ce nu aparţinea nici tinereţii, nici bătrâneţii: urme subtile, mai degrabă ghicite decât vizibile, dobândite prin durere şi înţelepciune.

În clipa aceea ştia prea bine ce anume nu vrea şi o spuse.

— Zău, mamă, făcu el, punând afectuos mâna pe umărul mamei sale, dar de fapt, ce importanţă are asta pentru tine?

Îi zâmbi drăgăstos.

La începutul scenei, domnul Bourcier, tatăl, un om greoi şi solemn, şi soră-sa Marthe, un personaj uscat cu o înfăţişare ingrată şi scofâlcită, au stat tot timpul în uşă, fără să fie prea siguri că înţeleg bine despre ce este vorba. Au sosit prea târziu ca să desprindă sensul replicilor tăioase ce-au fost schimbate la început, între mamă şi fiu, dar de îndată ce au descoperit că Lucien refuză să-şi îmbrace uniforma, începură să ţipe, luând cu aprindere partea doamnei Bourcier, Marthe acuzându-l pe Lucien că

„nu vrea să le facă şi lor o plăcere”, iar tatăl reproşându-i fiului că vrea să fie prea independent, adică ingrat. La care Lucien nu răspunse nimic, mulţumindu-se să dea din cap, prin acest gest părând să spună că nu dă prea mare importanţă remarcilor de acest fel. Tatăl se plimba prin odaie cu mâinile la spate, rumegând nişte argumente, aceasta fiind atitudinea lui obişnuită în scenele de familie. Dar ce mai era nevoie să-şi bată capul! Oare nu era el însuşi un argument în carne şi oase? A făcut el nazuri când şi-a luat de dimineaţă frumoasa cămaşă apretată, redingota, când şi-a înnodat la gâtul lui de apoplectic frumoasa cravată albă? Ba dimpotrivă, le-a îmbrăcat pe toate cu plăcere. Marthe stătea lângă mamă-sa, care nici nu se clinti când fiul ei repetă:

— De fapt, ce importanţă are, mamă?

Îi căută privirea, gata să şi glumească, dacă ea ar fi acceptat cât de cât gluma.

Îi răspunse arţăgoasă:

— Nu-ţi bate joc de mine.

Băiatul se îndepărtă şchiopătând. Dar nu mai zâmbea. I se adeverea încă o dată că maică-sa nu era în stare decât să respingă orice act de bunăvoinţă şi să îngheţe zâmbetele.

— Păcat, şopti el.

— Dar, la urma urmelor, spuse tatăl, poate că ai vreun motiv?

Proţăpit în faţa fiului său, tot cu mâinile la spate, îşi îndepărtă picioarele apăsând podeaua cu toată greutatea trupului său de parcă era una eu pardoseala, ca o mobilă.

Ce putea să-i răspundă?

— Nu răspunzi? întrebă tatăl.

— E încăpăţânat, spuse fata.

După un răstimp:

— Dar ce înseamnă tăcerea asta?

Lucien se hotărî să termine odată cu toate, spunându-le:

— Oricum, eu nu mă duc la ceremonie.

— Ce-ai spus?

Lucien nu mai repetă ceea ce spusese, şi mama întrebă:

— Vorbeşti serios, Lucien?

— Ah, mai dă-l încolo, spuse Marthe. Pe toate le face într-adins. Numai ca să ne facă nouă în necaz.

Lucien îi aruncă Marthei o privire lipsită de orice afecţiune. „Alta care ştie cum să trăiască”, gândi el. Dar ar face bine dacă ar vorbi mai puţin. Pentru că dacă se străduia să nu-şi jignească mama şi tatăl, nu era de loc dispus s-o cruţe pe Marthe; dacă ea va insista, o să-i spună el de ce.

— Nu vă gândiţi cât e de urât să ne certăm tocmai în ajunul plecării mele, spuse Lucien, tocmai când plec pentru cine ştie crtă vreme?

Şi gândi: „Probabil că pentru totdeauna”. Dar asta n-o spuse.

Domnul şi doamna Bourcier se priviră miraţi. Ce era cu tonul acesta nou al fiului lor?

— Acuma pozează! spuse Marthe.

Făcându-se că nu o aude el repetă:

— Chiar… nu vi se pare urât?

Tatăl îşi luă atitudinea greoaie, masivă, pe care o avea atunci când îşi certa elevii. În omul acesta exista ceva primitiv şi animalic, o ciudată lipsă de inspiraţie care făcea ca şi cuvintele cele mai simple să le folosească numai cu mare trudă. Era un om care nu izbutise niciodată să scrie o scrisoare fără vreo zece concepte prealabile.

— Urât!… Foloseşti nişte termeni!

— Dar nu-mi răspundeţi?

Mama încercă un şiretlic:

— Răstălmăceşti lucrurile, Lucien. Nu-i vorba de nicio ceartă. De ce nu vrei să-mi faci plăcerea…

— Şi să cedezi, interveni Marthe.

— Taci, Marthe, replică enervată mama. Te rog să taci. Nici nu mă gândeam să spun asta.

— UJF, m-am săturat, strigă Marthe.

Era acum în stare să dea din picioare, ba să şi zgârie. Dacă ar fi zgâriat, poate s-ar fi potolit.

— Te-ai gândit la scandalul pe care o să-l stârneşti? spuse mama. Toată lumea contează pe tine. Şi tu refuzi să te duci. Că parcă aşa ai spus? Refuzi, nu? Aşa a spus, nu, tată?

Tatăl ridică din umeri:

— Evident.

— Ascultă-mă, spuse Lucien, nu există nici cea mai mică şansă să mă faceţi să-mi schimb părerea. În condiţiile astea, n-ar fi mai bine sg ne oprim aici... şi să discutăm despre altceva?

De data asta fata începu să tropăie de-a binelea.

— Oh! Oh! Oh! Oh!

— Ăsta-i ultimul tău cuvânt? spuse mama.

— Te încăpăţânezi? spuse domnul Bourcier.

Lucien se sprijini de masă, cu mâinile în buzunare, cu umerii puţin ridicaţi şi se uită, pe rând, la fiecare. De neclintit.

Ajunseseră la punctul mort al scenei, nu la punctul culminant, ci la clipa de repaus şi reculegere, în care, după primele ciocniri, fiecare personaj angajat în conflict încă mai crede că va putea controla disputa. Dar era prea târziu. împrejurarea care iscase cearta era uitată. Nimeni nu se mai gândea la uniforma întinsă pe pat, ca un corp delict, dar într-un alt proces. După ce şi-a exprimat cât se poate de răspicat hotărârea, Lucien nu mai avea nimic de spus. Acum nu le mai rămânea decât să caute aiurea cu ce să întreţină focul, dar ţinea fiecare, foarte la îndemână, o grămadă de rezerve cu care să-l aţâţe, strânse de ani şi ani de zile. Ar fi avut cu ce să înalţe un rug. Nenorocirea este că pasărea Phoenix renaşte mereu din propria-i cenuşă. Aceste focuri de bucurie ale familiilor burgheze nu erau de loc nişte focuri purificatoare. Lucien o ştia dintr-o lungă experienţă. După ce s-a spus totul, încă nu s-a deşertat nimic. Argumentele care au servit o dată ca să rănească adesea foarte subtil, nu-şi pierdeau niciodată veninul. Puteau fi reluate la infinit, puteau să lovească la sigur şi a suta oară ca şi prima dată, şi, în sfârşit, aşa cum văzuse atâtea exemple în jurul său, puteau să ucidă aşa cum ucide

o otravă. Şi asta numeau ei viaţă de familie, dulceaţa căminului şi alte rahaturi! Când ai ajuns să-ţi dai seama pe câtă ipocrizie şi răutate este întemeiată ceea ce ei numesc o lume… Căci bineînţeles, o scenă de acest fel, atât de trivială, ei o justifică pretinzând că fac totul în numele unor idei nobile, în numele iubirii, ca războiul în numele Dreptului. Lucien era sigur că în mai puţin de un minut, maică-sa avea să-i escrocheze sentimentele, cerându-i să cedeze în numele iubirii filiale, iar dacă Lucien nu cedează, ea va declara pur şi simplu că e un fiu rău. Soră-sa va pretinde o dată mai mult că e de neconceput ca un frate pe care ea l-a iubit totdeauna nespus de mult şi pentru care a făcut atâtea (el se întreba ce anume) să se poarte cu ea atât de „nedemn”. Iar tată-său se va strădui să vorbească despre autoritatea lui de cap al familiei, din fericire fără să încerce în vreun fel s-o facă eficace, doar, eventual, spunând încă o dată că Lucien e un puşti obraznic, aşa cum a spus şi mai înainte. Dar asta nu conta. Se mai putea nădăjdui că vor invoca doar nişte argumente nobile, în faţa cărora Lucien va putea face pe surdul. Dacă însă vor vorbi de interesul familiei.

cum era foarte posibil, Lucien simţea că ar fi în stare să-şi piardă răbdarea.

Deputatul Faurel era „pila” cenzorului.

— Tare te-ai mai schimbat, Lucien, spuse doamna Bourcier lăsându-se să cadă într-un fotoliu, de parcă era frântă.

Da, s-a schimbat. Ce putea face?

— Te-ai făcut aspru.

El dădu din cap fără să răspundă. Ea luă acest gest drept un consimţământ şi spuse:

— Recunoşti, cel puţin?

— Nu-i chiar atât de simplu, mamă.

Regretă că a avut slăbiciunea să răspundă. Dacă va „marşa”, va compromite totul.

— Nu mai ai pic de respect.

Era cât pe ce să-i răspundă că nu putea să respecte în ea ceea ce ura în alţii, numai pentru că-i era mamă.

Tatăl şi Marthe stăteau în spatele fotoliului în care doamna Bourcier se revărsase, îndurerată, cu mâinile pe genunchi, şi felul în oare îşi proptise ceafa de spetează dădea feţei sale cavaline, cretoasă şi uscată, şi în general întregii sale atitudini, o expresie de victimă rece şi dispreţuitoare. Lungă şi îmbrăcată în negru de la gât până la picioare, avea restul în întregime alb, părul, obrajii, buzele, ceea ce se vedea din urechi, ba chiar şi ochii, albaştri în realitate, dar de un albastru foarte şters! Mâinile-i erau, de asemenea, albe, pe mătasea neagră a rochiei. Tatăl pusese o mână pe speteaza fotoliului şi părea foarte stânjenit. Era evident că ar fi voit să fie oriunde altundeva şi să nu fi intervenit în dezbaterea aceea.

Dar nu putea să-şi „părăsească” soţia.

Toţi trei formau un grup perfect pentru un fotograf. Dar nimeni nu avea poftă de râs, nici măcar Lucien, singurul care ar fi fost capabil să râdă de o astfel de poză. Dacă însă tatăl nu se gândea decât să plece, Marthe ardea de nerăbdare să spună şi ea o vorbă, şi profită de tăcerea care tocmai se aşternuse ca să afirme că în toată povestea aceea un singur lucru era adevărat, şi anume că Lucien nu-i mai iubeşte.

— Încă o dată, Marthe, te rog să taci, strigă doamna Bourcier.

— O, spuse Lucien, dar n-are decât...

Începea să se sature.

— N-ai de ce să te amesteci în treburile astea, continuă doamna Bourcier, tot fără să se mişte, adresându-se Marthei care-şi muşca buzele. Mi se pare că dacă cineva are dreptul să vorbească aici, eu sunt aceea. Eu şi tatăl tău. Da, e adevărat, Lucien nu ne mai iubeşte. Anumite influenţe l-au îndepărtat de noi, el ne... dispreţuieşte, spuse ea. Şi Lucien înţelese că maică-sa intrase în transă. Era un fenomen pe care-l observase de nenumărate ori, şi nu numai la mama sa, ci aproape la toate femeile care făceau scene. Şi nu numai observat, ci şi resimţit. Deşi doamna Bourcier nu făcuse încă niciun gest, nu mişcase măcar un deget şi, în aparenţă, nimic nu era schimbat faţă

de situaţia din clipa precedentă, se părea că dintr-odată odaia se încarcă de o electricitate subtilă, ce emană de la ea, răspândindu-se în unde lungi şi infiltrând în toţi o stare foarte diferită de cea de iritare sau de mânie: erau cuprinşi de o stare de angoasă.

Era conştientă oare de această putere de a dezorienta pe care o avea asupra altora? Chiar dacă-şi dădea seama de ceva, în orice caz nu sesiza decât anume semne ce preced o criză de nervi, sfârşitul firesc al acestei scene. Dar puterea de a crea şi de a răspândi angoasa n-avea nimic comun cu criza de nervi. Doamna Bourcier se cufunda într-o stare secundă, un vis de somnambulă şi, într-adevăr, spunea lucruri care nu se spun decât în vis, mărturisea, cu o totală lipsă de milă şi pudoare tot ce gândea în taină despre fiul ei. Evident, era un fiu rău, şi în această acuzaţie se rezumau toate celelalte. Dar ea dădea şi amănunte în legătură cu reproşurile, făcând astfel dovada unei excepţionale memorii, care, în starea de transă, devenea şi mai limpede. Reproşurile nu erau de azi – de ieri, şi problema uniformei nu era decât o amărăciune în plus adăugată celorlalte. Ceea ce numea, cu glas liniştit, calvarul ei, începuse încă din vremea pruncie lui Lucien. Încă de pe când era copil, el dăduse mii de dovezi de răutate sufletească. Nu era drăgăstos, nici ascultător, ci închis în sine, posomorât, şi când îl vedeai îţi venea să crezi că, din pricina ei, copilul e un biet martir, când în realitate lucrurile stăteau tocmai pe dos. Şi pe măsură ce creştea, apucăturile lui urâte creşteau şi ele, se făceau mai vădite. Dar Dumnezeu i-e martor că ea l-a iubit, l-a răsfăţat, l-a cocoloşit mai ceva ca pe un fiu de prinţ. A avut tot ce şi-a dorit, n-a fost lipsit de nicio plăcere şi niciodată, pe vremea studenţiei n-a refuzat să-i dea bani. A plecat pe front, e adevărat, a fost rănit, şi l-au crezut mort, dar nu şi-a făcut decât datoria, şi nu era singurul. Dar asta nu-i îndreptăţea orgoliul sau voinţa de a-i supune pe ceilalţi hotărârilor lui, ceea ce de fapt era aroganţă. Şi ea ajunse la adevăratul şi marele reproş, care n-avea nicio legătură cu uniforma, ci se referea la plecarea lui în Anglia, unde

spunea că vrea să stea o vreme, dar fără să dea altă explicaţie. Ce avea de gând să facă la Londra? Habar n-aveau ce-l putea atrage în oraşul acela. N-a făcut niciodată studii de engleză. Era filosof prin vocaţie, era licenţiat, dar o apucase pe drumul acesta la îndemnul domnului Merlin, la care a fost chiar în ajun, ştia ea, şi care avusese asupra lui o influenţă detestabilă. Mai bine nu l-ar fi cunoscut niciodată, şi nimeni să nu-l fi cunoscut niciodată pe acest dascăl al dezordinii, pe acest duşman al familiei şi al societăţii, care nu crede nici în Dumnezeu, nici în Diavol şi scuipă răul în jurul său cum îşi scuipă un ofticos bacilii. Un pericol public. Ea i-a interzis să-l mai vadă. Dar ce înseamnă să interzici? Să-i interzici ceva lui Lucien! Ea nu mai are asupra lui nicio putere. Acum pleacă în Anglia, ceea ce înseamnă – doar nu-i chiar atât de proastă să nu înţeleagă – că renunţă la studii, după toate sacrificiile pe care le-au făcut pentru el. Ei bine, să plece, să plece!

Vorbise ca un automat, fără să fi făcut cea mai mică mişcare; cuvintele-i ieşeau din gură unul după altul, ca piesele dintr-o maşină de ştanţat. Angoasa ajunsese la culme… Lucien nu-şi pierduse stăpânirea de sine, dar era cuprins de agitaţie, cum era şi Marthe, şi tatăl-său, de o agitaţie mută, întreţesută dintr-o violentă dorinţă de a fugi şi o neputinţă patetică de a opri valul acela de vorbe în care se strecurau atâtea minciuni; în altă situaţie, ea n-ar fi fost în stare să le spună, Lucien o ştia, iar peste o clipă-două avea să le uite complet, aşa cum uită cel ce visează sau cel hipnotizat. Nu era adevărat că a fost un copil rău şi nici că ar fi vrut să lase cuiva impresia că mai că-sa îl martirizează. Asta ar trebui s-o ştie şi ea. Adevărul este că, la fel ca toţi copiii, a fost un copil năpăstuit, apoi un adolescent şi un bărbat năpăstuit, căruia viaţa i-a fost furată cu amănuntul înainte de marea lovitură, emd au încercat să i-o fure cu toptanul. Iată ce ar fi putut spune dacă măcar o clipă ar fi crezut că e necesar să se justifice, sau că maică-sa l-ar fi putut înţelege. Dar ea nu putea, şi nu va putea niciodată. O întâmplare nefericită îi făcea să se despartă urât. Deşi, cu un dram de noroc, s-ar fi putut

despărţi în bună înţelegere, conduşi uşurel până în clipa separării de mâna ipocriziei. La drept vorbind, pentru ea ar fi fost mai bine. Ar fi suferit mai puţin. Îi era milă şi se gândea că e într-adevăr nefericită. Dar ce putea face pentru ea? Nimic. Cauzele suferinţelor ei erau demne numai de dispreţ, ceea ce nu-l împiedica de loc pe Lucien s-o deplângă şi s-o iubească. Dar nu putea să-i sacrifice nimic şi mai cu seamă nu-i putea sacrifica destinul pe care şi l-a ales. Într-adevăr, ea ştia să ghicească bine. Avea har de prezicătoare, pentru că deşi nu-i spusese nimic şi vorbise despre călătorie ca despre un voiaj de plăcere, ea a înţeles cam ce era în capul lui şi că, în orice caz, va renunţa la frumoasa carieră pe care i-o pregătiseră încă din copilărie. Într-adevăr nu, nu se va face profesor. Filosofia oficială o s-o lase aici, împreună cu frumoasa uniformă care-i vine atât de bine! Cât despre Cripure, pe care maică-sa îl făcuse dascăl al dezordinii, ea ar fi rămas foarte mirată dacă ar fi aflat ce crede acum despre fostul lui profesor, şi anume, că e unul de-ai lor, şi că influenţele de care se plângea nu veneau de la el, ci de la câţiva camarazi de luptă ale căror nume nu i-ar fi spus nimic şi care l-au ajutat să se descopere pe sine şi să descopere viaţa. Făcând aceste reflecţii, începu să-şi strângă de pe masă hârtiile, pe care tocmai şi le aranja când intrase maică-sa. Ea interpretă gestul ca pe o provocare, ceea ce nu-l împiedică pe Lucien să continue, foarte calm în aparenţă, dar sfâşiat de angoasă şi de durere. Căci bătrâna, prăbuşită în fotoliu, vorbind într-una ca o nebună, oferea un spectacol înspăimântător. Ceilalţi doi deveniseră de la începutul acestui discurs două umbre tremurătoare, care se schimonoseau, neputincioase şi chinuite de dorinţa de a-şi astupa urechile, pentru că n-aveau cum s-o împiedice să vorbească pe cea care vorbea, şi se învârteau în jurul ei ca doi posedaţi. Dar nu puteau face altceva decât să aştepte, să-şi pună speranţa în criza de nervi care, cu un urlet epileptic, va încheia această tortură generală. Numai că aşteptata criză întârzia.

Când Lucien termină cu aranjatul hârtiilor şi mai află

despre el diferite alte lucruri noi, în special că e avar – aluzie la cele câteva mii de franci pe care le lua cu el – deschise valiza, aruncă în ea claie peste grămadă actele şi câteva obiecte şi îşi îmbrăcă pardesiul.

— Adio, spuse.

Nimeni nu-l reţinu. Mama continua să vorbească. Ieşi cu valiza în mână. Ca să meargă acolo unde voia el să meargă, n-avea nevoie de mare lucru. „Păcat, îşi spuse, luând-o şchiopătând de-a lungul culoarului. Mare păcat”.

Dar n-avea altă alternativă decât să rămână, să accepte şi să moară împreună cu ei, sau să refuze, să plece şi să acţioneze pentru ca toate să se schimbe, ei inclusiv.

Nabucet făcu un salt pânĂ LA uşă, PE

care o deschise fără zgomot, şi, strecurându-se prin culoar ca o umbră, dispăru în bibliotecă. O clipă mai târziu ieşi de acolo, candid, ca să se întâlnească nas în nas cu domnul Cenzor, roşu şi înfierbântat încă de scena care tocmai avusese loc. Dar Nabucet păru să nu bage de seamă nimic. Cu mâna întinsă, cu capul plecat cochet pe un umăr şi cu barba numai zâmbete, îl acostă pe omul acela greoi şi respectabil, care puţea a tutun, a colonie ieftină şi a vax, şi ale cărui mâini – ce mâini bune să tragă palme – erau păroase ca labele de maimuţă.

— Tocmai voiam să merg la dumneata, se sclifosi Nabucet care, ţinând mereu mâna Cenzorului în a sa, reuşi să evite privirea opacă a acestuia, privirea tristă şi ranchiunoasă a ochilor lui exoftalmici, în care lumina se răsfrângea ca într-o apă mrloasă.

— Ai nevoie de ceva?

Încă nu-şi revenise pe deplin din mânie.

— Nu, spuse Nabucet. Nu tocmai, *dragul meu prieten*, voiam doar să te întreb cum ţi se pare că am aranjat sala.

— Aha!

— Te deranjez? întrebă Nabucet, dând, în sfârşit, drumul mâinii Cenzorului.

Hotărât, Cenzorul era un necioplit. Cum naiba se poate comporta în halul ăsta. Certurile de familie nu sunt o

scuză, ce dracu’! Nabucet n-avea doar nicio vină.

Un fel de zâmbet alb: Cenzorul făcea un efort meritoriu.

— Să mă deranjezi? Dar de loc… Aş fi… Chiar voiam să te rog să-mi arăţi sala.

Aşa, foarte bine. Din moment ce salva aparenţele, nu mai avea nimic de zis.

— Permite-mi, spuse Nabucet deschizând uşa bibliotecii.

Şi în timp ce intrau:

— Te rog să-mi spui deschis ce părere ai. Ţin foarte mult la ea.

Frază pe care în seara aceea avea să le-o repete tuturor.

— Dar înainte de toate, reluă el, vreau să-ţi dau vestea cea bună: zeii sunt de partea noastră. Generalul s-a însănătoşit.

Cenzorul părea aiurit. „Ce General?” Era picat din lună. Din fericire îşi aduse aminte.

— Nu ştiam că Generalul a fost bolnav…

— Cred şi eu, strigă Nabucet, pentru că am avut grijă să nu-ţi spun. *Cui bono*? Te-ai fi chinuit, dragul meu, te-ai fi gândit că fără General serbarea e evident ratată. Am vrut să te scutesc de-o grijă ca asta. Şi bine am făcut, pentru că pericolul a fost înlăturat. Prezenţa Generalului e un mare, mare atu.

Domnul Cenzor fu de aceeaşi părere şi se prăbuşi greoi într-un fotoliu.

Oftă.

— Eşti cumva… suferind?

— Nu, nu, de loc, răspunse Cenzorul, bătând darabana cu amândouă mâinile pe braţele fotoliului.

— Sper că nimeni din familie nu e bolnav; doamna Bourcier e bine?

— Foarte bine, spuse Cenzorul, bătând într-una cu degetele în braţele fotoliului.

— Şi fermecătoarea… delicioasa dumitale fată?

— Foarte bine, mersi.

— Lucien?

Cenzorul încetă să mai bată. Se întunecă la faţă, şi cu un mormăit repezit spuse:

— E bine şi Lucien.

Nabucet îşi disimulă cu abilitate strălucirea veninoasă din priviri şi întrebă cu inocenţă:

— Va veni şi Lucien, nu-i aşa? Contăm pe el.

Răspunsul Cenzorului îl lăsă cu gura căscată.

— Da.

„În felul ăsta, gândea Cenzorul, o să mă lase în pace”.

— Bravo, spuse Nabucet. Va fi podoaba noastră cea mai frumoasă. Un rănit autentic. El ar trebui să-i înmâneze decoraţia doamnei Faurel… Chiar m-am gândit, dacă n-ar fi putut veni Generalul…

Dar Cenzorul se ridicase. Scoase dintr-un toc o pereche de ochelari prin care privea ţinându-i între degete.

— Perfect… Florile astea aşezate printre drapele sunt o minune… Statuile… o minune. Şi întorcându-se spre Nabucet: Totul e perfect, dragul meu.

— Da, găseşti?

— Absolut nimic de spus. Totul e perfect.

— Şi… pastelul acesta?

— Ah, pastelul, spuse Cenzorul apropiindu-se de şemineu. Contemplă îndelung capodopera profesorului de desen.

— E perfect.

— Ştii cine l-a făcut?

— Cine?

Lăsă să-i cadă mâna care ţinea ochelarii.

— Domnul Pullier.

— Ah, domnul Pullier? Nu ştiam. E foarte reuşit, e perfect, spuse el ridicând ochelarii la nivelul ochilor…

— Şi statuile?

— O idee excelentă.

— În concluzie, domnule Cenzor, eşti de acord cu toate.

— Dar… totul e perfect, dragul meu.

— Ai citit banderola.

— Unde?

— Deasupra uşii.

Îşi ridică nasul, agită ochelarii şi silabisi… „războiul Dreptului…”

— E perfect.

— Un citat din domnul Poincaré.

— Oho! E perfect.

Se plimbă cu paşi mici, privind mereu prin ochelari.

— Dar apropo, dragul meu, spuse ezitând, unde-s drapelele ruseşti?

Nabucet tresări uşor.

— Ce-i cu ele?

— Oficial nu s-a schimbat nimic, nu-i aşa? Lăsăm vulturii?

Îşi răsucea mereu ochelarii între degete.

— Cum adică? strigă Nabucet. Să fim serioşi. Doar nu-ţi trece prin minte să arborăm drapelele maximaliştilor?

— Desigur că nu, spuse agasat Cenzorul. Nici n-am zis asta.

— Auzi! Drapelul lui Lenin! Oficial, dragul meu prieten, nu s-a schimbat nimic. Oficial trebuie să păstrăm vulturii.

— Foarte bine. Asta, de altfel, se înţelege de la sine, e ceea ce spuneam şi, eu… Dacă e un steag roşu, reluă el făcând o mişcare vagă cu braţul…

— Te îndoieşti?

— Eu?

Citea, oricum, ziarele. Nu era chiar atât de prost. Drept cine-l lua?

— Ştiu că…

Dar Nabucet îl întrerupse:

— Pentru că, spuse el ridicând un deget, dacă ai avea cea mai mică îndoială, e pe-aici cineva care te-ar putea lămuri foarte bine.

Tonul ambiguu al acestei fraze, atitudinea lui Nabucet, privirea care a însoţit aceste cuvinte îl făcură pe

Cenzor să-şi ciulească urechile.

— Aici?

— Chiar aici.

— În clădire?

Ce mai era şi cu povestea asta?

Nabucet îşi desfăcu larg braţele, ridică mâinile – gest de preot accentuat şi mai mult de felul în care îşi închise pe jumătate ochii şi în care răspunse, parcă suspinând:

— N-am crezut nici eu. Dar a trebuit să mă plec în faţa realităţii. *Amicus Plato sed magis amica veritas*[1].

— Dar la urma urmelor, ce vrei să spui? Că aici se face propagandă defetistă?

— Da.

— Cine?

— Pentru că îmi ceri să-ţi spun, replică Nabucet, mă simt obligat să nu-ţi mai ascund că e vorba de Francis Montfort.

— Glumeşti, spuse Cenzorul complet zăpăcit. Ştia şi el, ce naiba, că Francis Montfort era un original, dar de aici până la a-l socoti defetist…

— E un element de dezordine, reluă Nabucet. Îşi pierde vremea scriind poeme aşa-zis revoluţionare: ceea ce încă nu-i atât de grav. Mai rău e că le citeşte elevilor.

— Ce tot spui?

Cenzorul deveni stacojiu. Hotărât, toate mergeau anapoda.

— Adevărul gol-goluţ!

— Şi eu nu sunt informat! strigă Cenzorul ridicând braţele spre cer. E nemaipomenit! Nemaipomenit!

Nabucet mai puse sare pe rană.

— Într-adevăr, spuse el. Cu atât mai mult cu cât dintr-asta s-ar putea isca… aş zice chiar un scandal.

— Dar desigur, exclamă domnul Bourcier, e evident. Dacă-i adevărat că le-a citit elevilor poeme defetiste…

— Părinţii ar avea tot dreptul să se plângă.

— E limpede ca lumina zilei.

— De altfel, spuse Nabucet scoţând din portofel o

---

1 Mi-e drag Platon, dar mal drag mi-e adevărul (lat.).

hârtie împăturită, citeşte asta.

— Dar ce e?

— Citeşte, citeşte! E corpul delict.

Domnul cenzor luă hârtia, îşi potrivi ochelarii şi citi:

Tovarăşe soldat, frate al meu, Ascultă trompeta!

Ridică-te, soldat, ridică-te, RIDI-CĂ-TE! Ia-ţi arma Ta şi porneşte, Tunul TĂU şi TRAGE Asupra ADEVĂRAŢILOR tăi duşmani. Rupe-ţi lanţul, Cătuşele sclaviei Ce-ţi ţin legate mâinile De gâtul tău de Hercule, Sau ÎNCĂ mai vrei moartea? Iar şi iar sângele-ţi în ţărână, Pieptu-ţi sfârtecat, Pumnu-ţi smuls, Măruntaiele-ţi arse, şi între dinţi un pumn de pământ şi crucea de onoare? RIDICĂ-TE! RIDICĂ-TE! RIDICĂ-TE! Soldat, frate al meu, Să sune deşteptarea. PENTRU TINE. PENTRU MOI.

— Simt că mă lasă puterile, suspină Cenzorul, restituindu-i poemul lui Nabucet care-l puse la loc în portofel, fremătând ca un avar ce înhaţă o bancnotă. Şi a citit asta elevilor?

— Cred şi eu.

— Când?

— Ieri.

— Unde?

— În sala de meditaţie.

— Dar, dragul meu Nabucet, de unde ai hârtia?

— Eh! marele revoluţionar e şi un mare zăpăcit, îşi pierde capodoperele. Alţii le strâng. Capodopere. Sărmanul băiat, se crede talentat! Şi face pe modernistul! Ce eroare!

— Treaba asta trebuie înăbuşită în faşă, spuse Cenzorul.

— E şi părerea mea. De altfel Directorul e informat.

— Serios?

— Da. Nu ştiu cum... dar încă de ieri era la curent. Şi cred că are intenţia să-l scuture chiar azi pe tânărul ăsta... idealist.

— Perfect, spuse Cenzorul, glacial.

Era indignat. Va să zică se acţiona fără el şi i se ascundeau anumite lucruri. Ei, sfinte Dumnezeule, dar

dacă vor ca treburile să meargă bine în casa asta, trebuie să se hotărască o dată să acţioneze de comun acord cu el.

— Merg să-l caut…

Se opri brusc.

— Ce-o mai fi şi asta? şopti Nabucet, ciulind urechile.

Nu departe, o clasă întreagă râdea în hohote.

— Pe legea mea, bâigui Cenzorul, dar e un scandal în toată regula.

— Merlin n-are ore în dimineaţa asta?

— Ba da. Dar mai târziu.

Râsetele se înteţeau. Şi pentru că Merlin nu era la lecţii în clipa aceea, vacarmul nu putea veni decât din clasa bătrânului profesor de engleză, domnul Philippon, sau din cea a bătrânului profesor de cosmografie, domnul Laplanche.

— Cred că e la Philippon, spuse Nabucet. Sărmanul de el, nu mai poate stăpâni elevii.

— Mă duc acolo, spuse Cenzorul.

Era clar că lucrurile o luaseră pe făgaşul anarhiei.

Cum plecă etienne, cripure se arunca pe divan, cuprins de o criză de furie. În turbarea sa, alungă „micile dobitoace” stupefiate că-l văd atât de brutal, pe el, care de obicei era atât de blând, atât de drăgăstos cu ele, în stare să le mângâie ceasuri în şir şi să şoptească la urechea frumoasei prepelicare tot felul de vorbe de alint cum nu spunea şi nici n-ar fi putut să spună nimănui. Dar nici chiar frumoasa Mireille n-a fost cruţată. A plecat şi ea, cu urechile pleoştite, urmând cortegiul celorlalţi, spre fundul grădinii, meditând asupra patimilor omeneşti. Cripure se ghemuise pe divan, abia reţinându-şi strigătele, înnebunit de neputinţă.

Cine pe lumea asta, fără să fie sclav sau tiran, şi niciun Socrate, ar fi rămas rece aflând ce s-a pus la cale împotriva lui, şi că urzeala aceea ucigaşă nu venea din gelozie, nici din răzbunare, ci oarecum din ură? îl treceau sudorile şi tremura la gândul că din căderea aceea, evitată doar printr-un mare noroc, i s-ar fi tras moartea la fel de sigur ca şi când ar fi căzut din nacela unui balon – sau din

lună. Şi totuşi, totuşi! Ce moarte putea fi mai frumoasă: el, asasinat, aruncat, şi cu trup şi cu suflet, scuipat, vomat de societate într-o mare băltoacă de sânge. O moarte splendidă. Presupunând că ar mai fi avut, chiar în clipa în care ea survenea, o străfulgerare de conştiinţă, o asemenea moarte i s-ar fi părut, fără îndoială – fără nicio îndoială – o compensaţie de o mie de ori împărătească pentru tot ce suferise în viaţă, dovada dovezilor că banda aceea de nemernici… „Tocmai asta e, strigă el în furia lui, ridicându-se.

— Maia era în bucătărie iar el îşi vorbea singur – tocmai asta e, că nu-i o maşinaţiune de gradul doi. Aia au inspiratori… un inspirator: Nabucet e, nu încape nicio îndoială. Ei, omul ăsta! Şi să nu poţi spune nimic, să nu-l poţi demasca nici chiar faţă de Maia”. A încercat o dată să spună cine e acest Nabucet, dar a citit, atunci, foarte limpede în ochii celorlalţi că îl luau pe el, pe Cripure, drept un biet bolnav atins de mania persecuţiei.

Înnebunit de durere, se luă cu mâinile de cap şi, învârtindu-se prin birou, începu să cheme: „Maia! maia!”

Ce-i? Ce mai vrea iar? N-o să se mai termine odată comedia asta? N-o să-şi poată vedea odată de treabă, liniştită, şi să pregătească ţoalele bune? „Ce-i? Ce ai?” Văzând-o pe Maia, criza de furie i se înteţi. Urlă, ameninţă, vorbi de o camarilă – ce-o mai fi şi aia? – care se înverşuna să-l omoare, de o mină neagră… Maia n-avea chef să-şi piardă vremea. îl apucă zdravăn de mână, şi şterge-o, băiete, că dacă nu îţi fac eu vânt. Ce, iar l-au apucat pandaliile? Care mână neagră? De unde mai scoate aiurelile alea? Hai, gata, băiete… Ai trăncănit destul. Şi în mai puţin de zece minute, lucru nemaipomenit, Cripure era spălat, îmbrăcat din cap până-n picioare, periat, lustruit, învelit în cojocul lui din piele de capră, şi condus afară cât ai bate din palme, prevestindu-i-se că aerul o să-i facă bine şi recomandându-i-se de zeci de ori să nu mai povestească nimănui rahaturile alea. De la primii paşi, aerul avu într-adevăr o influenţă binefăcătoare, cum îi prezisese Maia, şi după nici zece minute de mers, vedea toată povestea cu

alţi ochi. La urma urmelor poate că a greşit ambalându-se. Nabucet ăla e o canalie, desigur, un ticălos şi odată şi-odată o să-l decoreze şi pe el, dar de aici până la crimă!… Da, poate că s-a înşelat. N-a fost rezonabil, n-a prea fost înţelept. Lui Nabucet nu-i sta capul la chestii d-astea, cu biciclete. Era, desigur, preocupat de Compania lui de Artă Dramatică şi de viitoarele spectacole ce le va da în folosul „iubiţilor noştri răniţi” – ce pretext minunat să pipăie fetele; se gândea, desigur, la doamna Faurel. Licheaua! „Şi când te gândeşti că o dată m-am rătăcit şi eu în salonul lui!” N-avusese oare Nabucet un salon deschis în anii ce precedaseră războiului? Desigur, n-a aşteptat decorarea nevestelor de deputaţi ca să-şi desfăşoare zelul. Toţi din oraş – Nabucet zicea: din cetate – care se considerau spirite avide de literatură, de artă şi chiar de ştiinţă, se reuneau la el, vinerea de la cinci la şapte. Nabucet voia să dovedească astfel că Parisul nu deţinea monopolul spiritului şi mai voia – zicea el – să lupte împotriva periculoasei centralizări care făcea din toţi provincialii nişte rude sărace, deşi erau aidoma parizienilor, ba adesea mai valoroşi decât ei, capabili de gânduri dezinteresate, şi Cripure auzise spunându-se că deviza acestui… lingău era: „*Totul pentru* ceilalţi-Să mori de râs, nu-i aşa, să te tăvăleşti, să crăpi de râs, ai, ai, ai! Şi ăsta voia să joace un rol mare. De fapt, Nabucet chiar îl juca! auzise şi Cripure despre salonul lui. Iarna, în faţa unei ceşti de ceai, lângă un foc jucăuş, ce reuniuni „fermecătoare”! Domnul Inspector al Academiei le-a prezentat într-o seară, ca pe o revelaţie, Spania, pe care a văzut-o în timpul ultimului său concediu, fără să poată, vai! asista la o luptă cu tauri (*corrida*). Altă dată, doctorul Blanc le-a ţinut o adevărată conferinţă despre mijloacele de prelungire a vieţii, atât de documentată, încât după expunere tuturor li se păruse că a scăpa de moarte era pur şi simplu o chestiune de *abilitate*, după cum se exprimase chiar Doctorul. În sfârşit, într-o seară, Nabucet îl văzu intrând în salonul său pe Cripure în persoană, stângaci şi timid, care nici măcar nu se gândise să-şi dezbrace cojocul de capră, şi s-a aşezat pe scaun ca

un arici uriaş. Ce victorie, ce triumf pentru Nabucet să-l aibă acolo pe răzvrătitul ăla, care părea că se predase. Cripure venea la el de bunăvoie, fără să fie invitat şi, în ultimă instanţă „ăla şi-ar fi putut permite luxul să nu mă primească”. La asta s-a şi gândit Nabucet, timp de o secundă, încântat că i se oferă un atât de bun prilej de răzbunare, şi încă din partea cui? Chiar din partea victimei. Dar a socotit că e mai inteligent să-l primească, o dată măcar, pe acest „neobişnuit al casei” şi să-l lase să se dea în spectacol. O tactică excelentă. Cripure dezamăgise toată adunarea vorbind cu prea multă înflăcărare de un scriitor străin, un oarecare Ibsen, care părea că îl pasionează peste măsură chiar şi atunci, dar ce-ar mai fi fost astăzi, proslăvirea unui scriitor străin li se păruse total deplasată. Dovedea sentimente ostile culturii franceze. Ce dracu’, zău, ce dracu’, era nevoie de toţi suedezii ăia şi de alţii ca ei?... „Slavă Domnului, exclamase Nabucet, avem tot ce ne trebuie şi ne putem foarte bine lipsi de toţi barbarii aceia de la care n-avem ce învăţa”. Ba, dimpotrivă. Oare în literatură, la fel ca în toate, oamenii ăştia nu erau nişte palizi imitatori ai Franţei? Oare nu francezii au fost totdeauna inventatorii, iar ceilalţi profitau de pe urma invenţiilor? Ce să mai vorbim. Scoteau castanele din foc. Cripure avusese lipsa de tact de a insista, vorbind de un anume Nietzsche – un neamţ – ceea ce-l făcu pe domnul Babinot să-şi ciulească urechile, ca totdeauna când se pomenea în faţa lui de „zuavii” ăia. Pe scurt, Cripure, care venise acolo împins de un plictis mai insuportabil în ziua aceea decât oricând, suferise eşecul cel mai sângeros, sub privirea ironică a lui Nabucet care-l lăsase să-şi dea în petec. Ar face la fel şi-acum, la serbarea aceea, dacă i s-ar oferi prilejul, gândi Cripure, târându-se de-a lungul străzilor.

Pălărioara lui de pânză, trasă pe ochi, cojocul din piele de capră cu pulpanele în vânt, bastonul pe care-l ţinea ca pe o spadă şi efortul penibil pe care-l făcea la fiecare pas, de parcă îşi smulgea picioarele lui lungi de paiaţă dintr-o mocirlă cleioasă, creau impresia că, pe

stradă, Cripure este asemenea unui dansator pe sârmă adormit. Miopia îi sublinia înfăţişarea aiurită şi făcea ca mişcările lui să fie încete, nesigure, ca ale unui beţiv sau ale unuia care se joacă de-a baba-oarba. Părea că se luptă tot timpul cu o pală de vânt şi, pe trotuar, mergea frecându-se de case, cu bărbia ridicată ca un pinten, iar în urma lui bastonul biciuia aerul de parcă ar fi vrut să alunge nişte monştri invizibili ce se înverşunau să-l urmărească. Buzele i se mişcau într-una de parcă şoptea rugăciuni sau descântece. Iar sub braţ strângea o servietă neagră, vechea lui servietă de student, devenită servietă de profesor, un obiect preţios care în dimineaţa aceea nu conţinea doar extemporalele elevilor şi cărţile ce îi vor trebui în curând la ora de curs, fireşte, nu numai atât, ci şi titlurile de rentă pe care intenţiona să le depună la bancă, precum şi un teanc de bancnote. Deşi Maia îl zorise, el reuşise totuşi să nu-şi uite preţioasa servietă, pregătită de cu seară, e adevărat, iar acum se grăbea vrând să treacă pe la bancă înainte de a se duce la liceu. Dar graba-i era zadarnică, pentru că nici astăzi n-avea să scape de supliciul de a-i auzi pe alţii cum vin din urma lui, îl ajung şi îl depăşesc. Oricât de departe s-ar fi aflat ceilalţi, mereu îl depăşeau, chiar şi bătrânii. Ce martiriu! Poate că acum – pentru că nici nu mai putea fi vorba de bicicletă – se va hotărî să cumpere o maşină, un alibi pe patru roate. „Hm… greu, fără îndoială, să manipuleze o maşinărie ca aia”. Ideea era totuşi atrăgătoare, dar se înţelege că numai cu condiţia ca maşina să fie verificată şi pe faţă şi pe dos de cineva competent, Basquin, de exemplu, că altminteri iar l-ar băga în cofă careva ca pe un biet ageamiu… Rămâne de văzut. Până atunci, ar putea să-şi plătească o trăsură, să stabilească o înţelegere cu moş Yves, bătrânul birjar. Numai el mai rămăsese în tot oraşul. Ar urma ca moş Yves să-l ia în fiecare dimineaţă, să-l ducă la liceu. Ce paşă, ce burjui ar mai părea el în birjă! Şi după aceea? Măcar ar termina, Dumnezeule mare! să mai bată uliţele alea adormite, cuiburi, fabrici de aseli, al căror aspect îl făcea uneori să-şi simtă inima grea, ca de o remuşcare, şi

stârneau în el o panică prelungită, din care se smulgea ca dintr-un vis, dar numai şi numai ca să se trezească în faţa unei nenorociri reale. Pe uliţele acelea iarba creştea în voia ei, ca pe ruine sau ca în curţile închisorilor; şi fără îndoială că şi oamenii care trăiau în dosul faţadelor oarbe aveau şi ei inimile năpădite de iarbă. După o draperie ridicată puţin se văd doi bătrâni care joacă o partidă de cărţi în tăcere; o stradă pe care ploaia o face mai mohorâtă, şi, la capătul acestei străzi, se furişează silueta unui asel. Undeva în dosul unor storuri bine închise, vocea ascuţită a unei femei în puterea vârstei cântă *Ave Maria* a lui Gounod, acompaniată la pian de „fetiţa" ei, în timp ce în bucătăria de alături se aud căzând în sertar tacâmurile de argint pe care le freacă slujnica. Ar fi fost în stare, seară de seară, să se simtă cutremurat de spaimă, cutremurat până la lacrimi în faţa sordidului şi a paraginii aceleia.

Ah! De ce nu putea s-o-ntindă! Să-şi rupă lanţurile! Dar de multă vreme ajunsese şi el la fel cu ceilalţi, un om căzut la fund, încătuşat. E prea puţin probabil că va avea vreodată curajul unui gest de eliberare. Aici nimic nu te îndemna la fericitul curaj eliberator totul te împingea spre curajul disperării, aici moartea însemna o evadare. O lume sfârşită. Tocită până la urzeală. Oh! da: s-o-ntinzi. S-o ştergi în Indiile Neerlandeze sau altundeva.

Să-ţi contemplu azurul o, mare ecuatorială!

să întorci spatele acestei aşa-zise civilizaţii căreia… pentru care… războiul Dreptului şi toate palavrele ei sacrosancte! S-o ştergi, să uiţi, să renaşti!

Alţii, pe care îi admira, avuseseră acest curaj. De la o zi la alta s-au lepădat de viaţa lor infamă, au tăiat odgonul care-i lega de un prezent, de un trecut, de un viitor ce se asemănau prin josnicia lor. Liberi, au înfruntat toate riscurile. Dar el… „Dar eu? Pot s-o şterg? Java e departe!" N-o s-o şteargă niciodată decât până la vila lui de pe malul mării, şi toată ziua o să vâneze, o să culeagă scoici sau, dacă-l apucă iar pofta, o să citească. Se va scălda într-o singurătate ce-avea să rămână, câtă vreme încă, neviolată? Marea va fi călduţă: Tu, om liber, mereu vei îndrăgi

marea…

Încă un an până la pensionare.

Câte săptămâni până la vacanţă? înainte de a ajunge să se tăvălească în nisip şi să vâneze fluierari, mai are încă mulţi paşi de făcut şi mai are de spus multe minciuni! Iar ca să încoroneze opera, va suporta corvoada bacalaureatului, va examina pe domnişorii ăia, nişte bieţi ţânci jefuiţi şi înşelaţi în modul cel mai scandalos. Ba chiar va şi profita de această împrejurare. Nu se gândea numai la derizoriul beneficiu de câţiva franci ce i se dădea pentru fiecare teză corectată – niciodată nu se ridica la o sumă mare, dar, oricum, nu era de lepădat – ci la un profit mult mai real: se va duce, ca de obicei, să stea la „Alcázar". De fiecare dată, în sesiunea de bacalaureat, când trebuia să meargă la Semen pentru examenul oral care dura câteva zile, trăsese numai la „Alcázar", adică la bordel. Scria din timp patroanei ca să-i reţină o cameră şi petrecea acolo trei sau patru zile în tovărăşia damelor de consumaţie, care aveau, nu-i aşa, faţă de celelalte femei, şi în general faţă de omenirea aşa-zis civilizată, cel puţin un avantaj primordial: acela de a fi absolut autentice. Se culca prea rar cu ele. Ceea ce-i plăcea era atmosfera, mirosul de bordel, raporturile *frăţeşti* cu nişte femei care nu-şi băteau joc de el, dar nici nu-l compătimeau. Nicăieri nu găsea mai multă linişte ca la „Alcázar". Pentru el era un fel de Java la îndemână. Se rupea de ordinea *lor*. Cripure se ducea la „Alcázar" fără să se ascundă, cu maşina, după orele de examinare, însoţit uneori de un coleg, alt profesor de filosofie, care şi el, în bârlogul lui îndepărtat, făcea, în felul său, pe aselul, un an încheiat, şi judeca sesiunea de bacalaureat cam în acelaşi fel ca şi Cripure.

Oare – o mai fi pe-acolo bruneta aceea înaltă de anul trecut care voia cu orice preţ să ştie ce-i aia „adevărata filosofie" şi căreia el i-a plătit o sticlă de şampanie? Dacă da, o să-i spună povestea cu bicicletele, „ca să vadă"…

Străzi. Se opri pe marginea trotuarului, recitindu-şi această definiţie din dicţionar: *Asel*: *nume vulgar dat nediferenţiat unor crustacee isopode care constituie*

familia onisddelor. Animale eminamente terestre (din regiunile temperate), trăind unele pe ţărmul mării, sub pietre sau prin crăpăturile stâncilor, altele prin locuri umede şi întunecoase: pivniţe, beciuri, sub muşchi sau pe sub scoarţa putredă a copacilor. Cele mai multe se pot încolăci, luând forma unei bile, când se cred ameninţate de vreun pericol.

Puteai să găseşti ceva mai just? Mai oportun? Căci în timp ce el stătea pe marginea trotuarului, Cocoşata cea slabă şi câinele ei galben îşi făcură apariţia în capătul uliţei. Cu mersul ei săltăreţ, părea că ţine hangul în fruntea unui alai de recruţi care veneau cântând, braţ la braţ, cu un imens drapel fluturând deasupra capetelor lor – sau, poate dimpotrivă, recruţii o alungau? Cripure se trase înapoi, ascunzându-se în dosul unei porţi. Ah, ce viziune!

Recruţii înaintau rostogolindu-se parcă pe caldarâm şi păreau că o înjură pe Cocoşată şi urlau de sub pălăriile lor împopoţonate cu panglici şi cocarde; aveau panglici prinse şi la revere. De ce să nu-şi fi băgat şi nişte fire de pătrunjel prin nări! „Vai, turmă nenorocită! îţi meriţi soarta... Tineretul ăsta care acceptă să se lase înşelat. Oh, josnicie şi prostie omenească! Dar răsculaţi-vă odată!” Şi fulgerat de mânie, Cripure se smulse de după poartă şi coborî de pe trotuar ca şi cum s-ar fi avântat în întâmpinarea lor. Vai! îşi scăpă lornionul. Beznă.

Pierdut, bătând aerul cu mâinile, dădu drumul bastonului. Recruţii treceau urlând fioros: Îi vom căsăpi când noi vom dori. Hai, nemţoi spurcaţi, Faţă cu noi daţi!

Fatalitate. Cripure dădea din mâini, căutând orbeşte porcăria aia de lornion care mereu îi făcea figuri d-astea, şi în timp ce recruţii se depărtaseră bine, el stătea tot acolo, ca un înotător în mare primejdie într-o bulboană. O altă mână i-o prinse pe a sa, o mină energică, o mână cel puţin la fel de autoritară ca mâna Maiei de mai adineauri şi, fără să se fi rostit un singur cuvânt, se pomeni iar pe trotuar, cu lornionul într-o mână şi cu bastonul în cealaltă. „Ah, mulţumesc, mulţumesc”, bolborosi el, punându-şi lornionul pe nas. Nu primi niciun răspuns şi, spre marea lui

stupefacţie, Cripure descoperi că misteriosul şi mutul lui salvator era domnul Primar în persoană, care făcea, pe acolo, pe groparul. Domnul Primar n-avea timp să se oprească, era evident. Şi, îndepărtându-se, chiar făcu un semn care voia să spună tocmai asta, un gest schiţat din degete: „N-am timp, dragul meu, nu-mi pot îngădui niciun minut...” Plecă şi se făcu nevăzut tocmai prin locul pe unde, cu puţin înainte, se ivise Cocoşata. Curioasă potriveală. Foarte ciudată mişcare: „Dacă mai ţine mult tot aşa, îşi spuse Cripure, precis c-o să înnebunesc”. Şi o porni iar, învârtind cu furie bastonul şi biciuind ca niciodată monştrii ce se ţineau de nădragii lui.

Umbla numai de o jumătate de oră şi se simţea frânt de oboseală. De câtăva vreme se îngrăşase, dar pusese pe el ceea ce se numeşte o grăsime rea, o grăsime albă, nesănătoasă, părea umflat cu ţeava, şi mai mult ca oricând îi venea foarte greu să bată străzile. Asudase pe sub cojocul din piele de capră. În aerul umed, dar aproape călduţ, se ivi un fel de soare alb. Şi cojocul de capră i se lipise pe spinare. Rarii aseli, ale căror siluete prudente apăreau, din când în când, prin menghina străzilor, păreau că-l privesc pe Cripure cu un anume zâmbet şi că se minunează de el altfel decât o făceau de obicei. Îl spionau? Voiau să ştie unde se duce? Hm... Dar ce-i interesa dacă are sau n-are bani? Nu era treaba lor. Suferea destul din pricină că era obligat să-i vorbească despre treburile acelea... intime, unui funcţionar oarecare, aşa că ce mai e nevoie ca şi alţii să-l spioneze şi să-i chicotească în nas: „Bătrânul ăsta anarhist are totuşi ceva economii la bancă, şi mai e şi proprietar!” Da! Şi? Trebuie să le dea socoteală? Ce, nu-i liber să se contrazică? Oricum, e de mirare cât de sensibili erau la capitolul bani şi imobile, ca şi cum asta ar fi avut vreo cât de mică legătură cu o gândire cinstită.

Aruncă o privire prudentă în jur, înainte de a intra în bancă, loc pustiu, îngheţat, tăcut, deşi umbrele câtorva aseli şopoteau în dosul ghişeelor. N-avea nevoie să-i vadă la faţă ca să-i recunoască. Îi recunoştea din spate. Oameni cărora în viaţa lui nu le-a vorbit şi care, totuşi, îi erau

intimi. Ştia o grămadă de lucruri despre ei! Pe ce căi misterioase ajunseseră până la el revelaţiile acelea, totdeauna triste, despre traiul lor? Poate că nimeni nu-i în stare să-şi păstreze secretele, poate că fiecare e pentru sine propriul său delator? Se aşeză în faţa unei mese pe care îşi puse servieta aşteptându-şi rândul. Se auzeau şoapte ca de rugăciune, sau ca la spovedanie. Un templu? Oh, e o imagine cam simplistă. Templul Aurului. O imagine pe care, bineînţeles, o vânturau toate fiţuicile anarhiste citite de el în tinereţe. Adunătură de cretini! Ah! Să nu mai fi un terchea-berchea, ci un rege al finanţelor, unul dintre stăpânii lumii, cum există vreo câţiva, un Rockefeller, un Zaharoff, un Pierpont Morgan. Ăştia da aşi, tipi cu doxă, nişte indivizi magnifici, nu-i aşa, nişte splendide animale de pradă, nu de soiul domnului Pinche, care se îndrepta acum spre el întrebându-l ce mai face. Cum se simte? Bine, şi dumneata? Avea acest domn Pinche un cap de bătrână pasăre burzuluită, înfipt în minerul unui gât lung. Se-ntorcea de la piaţă, cu o plasă încărcată în mână. Ei drăcie, poartă şi el lornion. În ajun împlinise şaizeci şi şapte de ani, he! he! Dar solid ca turnul primăriei, ştii, în privinţa asta, nimic de spus... De când a ieşit la pensie, lucrează ca să se „întreţină”. Unde fusese înainte de pensie? La registratură.

— Să rămână între noi: scriu; compun un mic roman. E foarte amuzant să creezi personaje.

Scrisese, de asemenea, un mare poem, în genul *Ierusalimului liberat*, dar ceva mai scurt, cam de o mie de versuri.

— Scriu pentru propria mea plăcere. Moştenitorii facă ce-or vrea cu lucrările mele, înţelegi? urmă o pauzăţ iar domnul rămăsese cu gura larg deschisă şi cu mucul ţigării lipit de buză. Ce privire tristă! În mină plasa îi atârna de parcă era de plumb. Trebuie să te sustragi contingenţelor – spuse. Şi uitând că nu scria decât pentru propria-i plăcere: „Aş fi vrut să-mi editez poemul”. N-ar fi fost prea scump, două mii de franci suta de exemplare. Cripure găsea oare preţul exagerat, el care era de-al lor?

Cripure habar n-avea, ce să spună? A publicat pe vremuri o chestie despre un anume Turnier şi o alta despre mezi, dar... „nu-i aşa, nu pe socoteala autorului”. În sfârşit, oricum ar fi stat lucrurile, domnul Pinche şi-ar fi publicat poemul dacă i-ar fi dat voie soţia. „Dar mereu aceeaşi poveste, *dragul meu*, de care nu scapi niciodată: intelectualul faţă cu femeia cazanieră, asta-i! Doamna Pinche mi-a spus: scrie versuri dacă te distrează, eu chiar aprob, la urma urmelor asta nu face niciun rău, dar să te-apuci acum să ne cheltuieşti bănuţii pe chestia asta, nu! şi mai caută-mă pe-afară!” Altă pauză. Altă căscătură. Mucul de ţigară părea un neg uriaş. „Dar dacă o s-ajung vreodată liber”, spuse domnul Pinche. Şi asta fu tot ce înţelese Cripure. Domnul Pinche dispăru ca o furtună, îşi vârî capul într-un ghişeu, ca un cal bătrân în iesle.

Nimic. Nimic de zis. Asta era o continuare. Domnul Pinche era de bună seamă căsătorit de vreo patruzeci de ani: iubirea conjugală e ceva frumos, iubirea aceea despre care ei, desigur, nu-şi vorbeau niciodată, dar care era subînţeleasă, „cum se subînţelege că mortul zace sub lespede”. Ce-i făcea să rămână împreună toată viaţa?

— Fascinaţia.

— E rândul dumneavoastră, domnule Merlin.

Uşurare. Îşi vârî şi el capul într-un ghişeu. Cum e? Operaţiunile bancare au fost bune? Are să se plângă de ceva? De atâtea ori l-au tras pe sfoară, nu-i aşa, că nu se mai putea apropia de ghişeu fără să-l apuce tremuriciul. De data asta însă putea să se considere fericit. Vânzările au fost destul de bune. Câştiga de pe urma lor cam vreo mie de franci. Un beneficiu de zece bătrâne. Bono, bono... Asta-l făcea să mai prindă inimă. Depuse titlurile şi bancnotele ce le avea în servietă, dădu un nou ordin de vânzare, îşi vârî în buzunar biletul de o mie de franci şi plecă de la bancă aproape sprinten. O mie de franci nu e o sumă enormă, dar oricum e o sumă. Puteai să faci cu ei o grămadă de lucruri, să mergi destul de departe. Un bilet până la Marsilia costa mult mai puţin.

La drum, deci! Dar spre liceu.

În scurtele pauze dintre două ore, PE care Nabucet le numea: „o gură de aer, un mic balon de oxigen”, „domnii aceia” obişnuiau să se întâlnească într-o galerie din curtea de festivităţi şi să se plimbe sporovăind. O porneau încet şi măsurat, de parcă erau la promenadă, de cele mai multe ori pe un singur rând, dar şi pe două rânduri când erau cu toţii, în păr. În acest ultim caz, cele două rânduri se aşezau faţă în faţă, ca la cadril. Atunci spuneau că fac pe „lăncierii”. Se cunoşteau de atâţia ani şi ştiau atât de bine mersul fiecăruia, încât manevra aceea a lăncierilor se execută totdeauna cu o perfectă siguranţă, fără să schimbe un cuvânt sau măcar o privire. O altă manevră, nu a lăncierilor, dar care se inspira din ea, era manevra numită a tamburului-major. Când „domnii aceia” nu erau destul de numeroşi ca să formeze două rânduri, dar, prea mulţi totuşi, ca să poată merge în front fără să se stânjenească, unul dintre ei, în general cel care perora, ieşea din rând şi continua să vorbească mergând de-a-ndărătelea] aidoma unui tambur-major, mai ales dacă se nimerea să fie Babinot.

Elevii se minunau că nu se întâmplă niciun accident, că Babinot nu-i calcă în picioare pe Nabucet sau pe Cripure, că domnul Cenzor nu se dă de-a berbeleacul şi nici domnul Director. Într-adevăr, asemenea lucruri nu s-au întâmplat niciodată. Ba dimpotrivă, totul era atât de bine pus la punct, că şi nenorocitul de Cripure putea, fără niciun risc, să ia parte la aceste mici plimbări, cu condiţia, totuşi, să nu fie el cel care merge de-a-ndărătelea. Colegii lui îşi potriveau paşii mărunţi după mersul lui împiedicat, şi el, care pe stradă n-ar fi putut face nici doi metri fără să-şi amintească de infirmitatea sa, aici aproape că o uita.

Cripure strânse câteva mâini şi îşi luă locul în rând. Domnul Babinot făcea pe tamburul-major. Cu nasul lui care părea fals, cu barbişonul triunghiular şi ruginit ca un străvechi vârf de lance, cu mustaţa crescută anapoda, barându-i peremptoriu barbişonul cu o dungă scurtă ca garda unei spade galice, cu mâinile încrucişate sub coada redingotei, cu melonul aruncat pe ceafă, făcea să răsune

lespezile galeriei sub ţintele ghetelor lui grosolane şi perora fonfăit.

— În Franţa avem multe eroine în spatele frontului, avem o mulţime şi din toate clasele. Pe de-o parte doamna Faurel, care în curând va primi o dreaptă recompensă. Dar să nu uităm nici de acele sărmane femei care, neobosite, zi şi noapte, fac o treabă grea, adesea prea grea, în fabricile de muniţii. Am citit recent undeva, despre un fapt deosebit de mişcător, ştiţi că…

Domnii îşi încetiniră paşii.

— Da, reluă Babinot, am citit despre patru sute de tinere care, într-o uzină de undeva din provincie, manipulează un produs chimic foarte poznaş, ştiţi, spuse el făcându-le cu ochiul, că se numeşte acid picric. Cine stă prin preajmă-i câteva zile se îngălbeneşte ca o lămâie. Ei bine, acest mic amănunt nu le-a putut convinge pe muncitoarele noastre să dea înapoi. Cele mai frumoase fete de prin partea locului, vedeţi dumneavoastră, au ţinut să aibă onoarea de a participa în felul acesta la război, făcând o treabă care încă şase luni după încetarea ostilităţilor le va face să fie „ca şofranul”. Mai mult chiar: ele se simt mândre că au devenit astfel surorile aliaţilor lor îndepărtaţi: japonezii, şi ştiţi cum s-au botezat, din cochetărie?

Nimeni nu răspunse.

— Echipa de canari! strigă Babinot, care izbucni într-un hohot vesel de râs.

— I-auzi! I-auzi! I-auzi! spuse unul din domnii aceia, scărpinându-şi vârful nasului. Era profesorul de retorică, domnul Robillard. Ce eroism spiritual. Ce sănătos orgoliu.

Babinot îl aprobă.

— Ştiţi ce le-am dat elevilor ca temă pentru data viitoare la franceză? spuse domnul Robillard. Nu? Ei bine, tocmai ceva despre orgoliu. Comentaţi aceste versuri ale marelui nostru Alfred de Musset:

…orgoliul

E singurul strop de frumuseţe pe care ni-l mai dă viaţa.

El e virtutea sărmanilor şi măreţia regilor.

Bine găsit. Toţi erau de acord. Era tot ce putea fi mai în ton cu vremurile… Domnul Babinot îşi scoase mâinile de sub cozile redingotei şi aplaudă uşurel.

— Eu strig: bravo!

— Oh, spuse un altul, e ceva remarcabil. Cu atât mai mult cu cât ajunge la ţintă pe ocolite.

— Dar e ceea ce trebuie, exact ceea ce trebuie, replică domnul Robillard. Important este să… insinuezi. Să nu insişti prea mult asupra lucrurilor pe care trebuie să le înveţe, ci să le trezeşti inteligenţa, să-i faci să ghicească.

— Şi să-i îndrumi, spuse un altul.

— Dar bineînţeles. Iată, pentru data viitoare mi-am rezervat alte două:

Să nu ne-ncredem în destin şi să fim vigilenţi

După ce-am câştigat o bătălie… Ce spui, domnule Babinot?

— Dar, răspunse Babinot, e excelent! Tinerii de azi vor fi şefi, vor conduce oameni. E bine să cultivăm în ei idei sănătoase.

Directorul trecu melancolic, îmbrăcat încă de pe acum în ţinută de gală, gata pregătit pentru serbarea de după-amiază. Se apropie de micul grup, strânse mâinile.

— Ce veşti mai aveţi, domnule Director?

Directorul îşi plecă fruntea.

— Încă nimic.

— Vai, vai! făcu Babinot.

— E îngrozitor, murmură domnul Robillard. Dându-şi seama însă de stângăcia lui, reluă: Dar, domnule Director, nu trebuie să vă gândiţi încă la… Era gata să spună: nenorociri. Altă stângăcie. Al meu, spuse el, nu mi-a scris o dată timp de două luni. Pur şi simplu pentru că n-a avut vreme.

— Ştiu, ştiu, şopti Directorul.

Ştia şi de ce Pierre nu i-a scris. Ce-a fost şi cu scrisoarea aceea! „Tu m-ai aruncat aici unde mă aflu, tu şi ceilalţi ca tine. Chiar dacă n-o să mor, n-o să mă mai vezi niciodată. N-o să te iert niciodată”. Iată ce glăsuia

scrisoarea.

Directorul oftă.

— Să lăsăm asta, domnilor.

Babinot îşi permise să-l ia afectuos de braţ, renunţând astfel la rolul său de tambur-major.

— Trebuie să alungaţi gândurile negre, spuse el. Ştiţi ce-mi scrie al meu? O întâmplare hazlie care s-a petrecut în tranşee. E ora unsprezece. Maiorul stă adăpostit la postul lui; o avalanşă de obuze. Nimeni nu-şi scoate nici nasul afară, când deodată se zăresc doi bucătari care veneau cu o marmită enormă să le aducă dejunul, trecând liniştiţi şi fără nicio grabă printre explozii. Intră în adăpost ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat şi, bineînţeles, maiorul îi ia la rost: „Sunteţi nebuni de vă plimbaţi tocmai acum? Nu puteaţi aştepta să se termine rafala?” Şi ştiţi ce i-au răspuns bucătarii: Ha, ha, ha! „Dar am gătit nişte rinichi, domnule maior, am făcut rinichi, strigau bucătarii amândoi deodată. Nu puteam întârzia!” Ha, ha, ha! Rinichi. Ziceau că au gătit rinichi... Nu sunteţi de părere că e formidabil? Iată, nu mai târziu decât alaltăieri, primesc o scrisoare în care îmi spune că oamenii lui, într-o...

— Iartă-mă, dragul meu Babinot, spuse Directorul, dar zău, trebuie să urc în birou unde am... nişte treburi. Mă ierţi, nu?

— Se poate, spuse Babinot, cum aş îndrăzni să vă reţin de la muncă, domnule Director?

Directorul plecă.

— Pare complet zdrobit, spuse domnul Robillard. Cred că sunt cincisprezece zile de când nu mai are nicio veste.

— Da, cam aşa.

— E greu, e greu!...

— Ah, dar ce vă povesteam? spuse Babinot. Da, da, o altă anecdotă pe care o ştiu tot de la fiu-meu. Ştiţi că...

Dar în dimineaţa aceea domnul Babinot nu avea noroc. Fu întrerupt încă o dată. Abia plecă Directorul, că în capul galeriei apăru un cuplu ciudat, de care puteai crede că sunt nişte personaje de comedie, cuplul format din cei

doi pedagogi, Glâtre şi Moka, doi nedespărţiţi, *arcades ambo 3*, spunea răutăciosul Nabucet. Se apropiară cu paşi vioi de micul grup.

În liceul acesta bântuit de mania poreclelor, în care Merlin era „Cripure” şi Babinot „Henric al IV-lea”, din pricina barbişonului şi a admiraţiei lui gălăgioase faţă de acest rege farsor şi faţă de supa lui de găină; în liceul acesta în care domnul cenzor Bourcier era „Piele de Măgar”, Nabucet „Doamna Albă” sau „Nu găseşti?” iar Glâtre era „Popa”, Moka se bucura de privilegiul de a avea două porecle, astfel că adevăratul său nume, cel care figura în actul de naştere, era complet uitat. Îi spuneau: „Moka” zis „Ce Dumnezeu?”. Moka era numele câinelui, un fox jigărit şi urduros, pe care-l târa

Arcadleni amândoi (ei. Virgil, *Egloge*, VII, 4).

după el peste tot, ca un demn emul al îngrozitoarei cocoşate, şi de care avea grijă Noel, când stăpânul era la serviciu. Cât despre porecla „Ce Dumnezeu?” toţi o explicau ducându-şi mâna la frunte într-un fel anume.

Veneau amândoi, Moka gesticulând, celălalt, dimpotrivă, foarte calm, gânditor, cu mâinile la spate. În Glâtre, cel rotund şi gras, exista ceva ce părea să-i justifice porecla, mirosea, zicea lumea, a seminar teologic, prin care trecuse în tinereţe. Răspopit sau nu, era îmbrăcat în negru, avea guler tare, ghete solide şi un melon. Dar aducea mai mult cu un „băiat sărac dar curat” decât cu un răspopit.

În ceea ce-l priveşte pe Moka…

Slab şi lung, îl depăşea pe Glâtre cu un cap. Era şi el în ţinută de gală, în vederea serbării, şi arăta splendid în smochingul lui, un smoching făcut de comandă când a trebuit să meargă la cununia unui prieten, şi care mirosea a naftalină de te trăsnea, ceea ce-l făcu pe Cripure să strâmbe din nas. Moka avea un plastron imaculat, ca zăpada, şi ca un adevărat cavaler de onoare, îşi prinsese la butonieră un trandafir alb. Când îşi ridică pălăria ca să-i salute pe domnii aceia, apăru o superbă creastă roşcovană, ca o pălălaie de flăcări deasupra frunţii lui ca laptele. Se

plecă în mod deosebit în faţa lui Cripure, „bunul său magistru”, şi creasta roşcovană îi tresăltă, ca ciucurele de pe tichia unui clovn care se pregăteşte să facă un salt în arenă, i se împrăştie pe frunte, îi ascunse ochii, nişte ochi prea albaştri, ochi de fată.

— Avem un proiect, spuse el, îndreptându-se. Avea vocea ciudat de catifelată. Da, un proiect…

Era vorba, fără îndoială, de un proiect foarte important, căci ochii lui Moka străluceau de maliţiozitate.

— Oho-ho! făcu Babinot. Ia să vedem despre ce e vorba.

Era neîncrezător şi jovial.

— Ne-am gândit, spuse Moka…

— Cum asta, ne-am gândit? îl întrerupse cu aprindere Glâtre. Proiectul e al tău. Ia-ţi deci răspunderea faptelor tale.

— Oho!…

— Ba da, ba da…

— Fie. Şi trosnindu-şi degetele, Moka făcu următoarea expunere: M-am gândit deci să organizez un fel de mic muzeu, în care, vedeţi dumneavoastră, s-ar putea expune fotografii şi obiecte de pe front. Ei?

— Ca de pildă, dulii de obuze sau căşti nemţeşti, preciză Glâtre.

— L-am putea amenaja în vorbitor, spuse Moka.

— Ei drăcie, strigă Babinot care-l apucă pe Moka de braţ şi-l scutură cu o afectuoasă bruscheţe. Dar ştii că e o idee excelentă! Pfff! Zău că da… Trebuie să-ţi spun că m-am gândit şi eu un pic la treaba asta, mai de mult. La drept vorbind, nici nu-mi dau seama, spuse el scărpinându-se în cap, de ce proiectul a rămas baltă… E adevărat că aveam atâtea pe cap! Şi m-am gândit exact ca voi: în vorbitor!

Moka era încântat.

— Gând la gând, spuse el.

Babinot făcu deodată o strâmbătură.

— Ai-ai-ai!

— Ce e? Ce s-a întâmplat?

— Pfii, ce păcat!

— Ce anume, dragă domnule Babinot, spuse Moka. Credea că de-acum totul e pierdut şi proiectul rămâne baltă.

— Ghinion, ghinionul, dragul meu, răspunse Babinot. Chiar azi ar fi trebuit să-i vorbim Generalului despre treaba asta, mă înţelegeţi? Vai şi ce nepotrivire! Ştiţi că e bolnav, nu-i aşa? Şi din păcate azi după-amiază nu va fi cu noi. Ts-ts-ts…

Îşi învârti degetul mic în ureche şi închise un ochi.

Mâna i se agita cu frenezie.

— Cu atât mai rău, spuse el. O s-o facem altă dată. Să vorbim mai întâi cu Nabucet.

— Asta e!

— El e omul care vă trebuie, spuse domnul Robillard.

— Tocmai. E cel mai indicat. Va veni şi Generalul, să facă inaugurarea… Va fi perfect. Ah, ştiţi la ce mă gândesc?

Se opriră cu toţii, făcând cerc în jurul lui Cripure, cu capul plecat şi cu mâinile înfundate în buzunarele cojocului său din piele de capră.

— Voi vreţi în fond, nu-i aşa, întrebă Babinot, să creaţi aci atmosfera de pe front, să aduceţi sub ochii tinerilor noştri imagini de acolo. Da? Bine. E perfect. Dar ştiţi ce i-aş cere eu Generalului? Ia ghiciţi!

Nimeni nu răspunse.

— N-aţi ghicit?

— Nu.

— Ia să vedem, în afară de acest muzeu, spuse el, împreunându-şi mâinile, plesnindu-le una de alta, în completarea acestui muzeu… nu mai vedeţi nimic?

Căutau cu toţii, chiar şi Cripure.

— Priviţi curtea aceasta, spuse Babinot, nu vi se pare ciudat de pustie?

Într-adevăr, elevii se aliniau sub galerii, în faţa claselor. Îndată avea să sune de intrare.

— E un adevărat pustiu! continuă Babinot. Ei bine, ştiţi ce i-aş cere eu Generalului?… Lăsă să treacă e clipă şi ridică un deget: Un mic tun, spuse el… Ha, ha, ha! Nimeni

nu s-a gândit la asta. Un tun frumuşel de şaptezeci şi şapte, capturat de la inamic. Asta i-aş cere eu Generalului. Şi plecă râzând şi strigându-i lui Moka: Gândeşte-te la tun, dragul meu!

Desigur, Cripure îşi iubea ţara, şi în sufletul său iubirea de patrie era poate sentimentul cel mai puţin falsificat. Dar, mă rog, iubirea de patrie nu trebuia confundată, cum făcea Babinot, cu dragostea pentru militari, sau ca atâţia alţii care o confundau cu dorinţa de a muri. Şi mai ales nu trebuia să o confunzi cu o servilă aprobare a conformismului altora. Dar cu Cripure lucrurile stăteau astfel încât chiar şi aici era obligat să se ascundă. Profunda lui iubire de patrie nu o putea mărturisi, cum nu putea mărturisi nici celelalte simţăminte, pentru că nu era de acord cu ei în privinţa felului în care să-ţi iubeşti ţara. Şi într-o vreme când toţi erau cu dragostea de ţară pe buze, numai Cripure nu putea să vorbească despre Franţa, şi suferea din pricina asta, simţindu-se izolat, aici ca oriunde, în singurătatea sau în comedia lui. Pentru că trebuia să simuleze că iubeşte Franţa în felul lor. Ar fi fost primejdios să n-o facă. Ba o dată – şi asta era o amintire mai mult decât penibilă – chiar forţase nota. Se arătase mai şovin decât toţi ceilalţi la un loc. Nimeni nu l-a constrâns să spună ceea ce spusese anul trecut, în discursul de fine de an şcolar. S-ar fi putut foarte bine limita la banalităţile necesare, ar fi putut să rămână la generalităţile pedagogice, prostologice, cum le zicea el, în loc să se lanseze, aşa cum făcuse, într-o grosolană apologie a eroilor, care nici nu i se ceruse. Atunci de ce s-a străduit atâta să compună un discurs demn numai de un politician josnic, şi să vorbească, o oră în cap, de monumentele ce se vor ridica mai târziu, întru nepieritoarea glorie a răcanilor? De ce le dăduse o astfel de garanţie? Căci încă o dată, el s-ar fi putut lipsi de toate chestiile acelea. Nimeni nu-i cerea altceva decât să nu facă opoziţie. Dar, departe de a se opune la ceva, departe de a face procesul acestui război, s-a făcut, din contră, apologetul lui, înfăţişându-l ca o sursă grandioasă şi înfricoşătoare de eroism şi chiar de

frumuseţe, forţându-se să tragă dintr-asta şi învăţăminte. Discursul stârnise o mică senzaţie, dar nu chiar în sensul în care el l-ar fi putut prevedea sau nădăjdui. I s-a arătat prea puţină recunoştinţă pentru acel discurs, tocmai pentru că fusese prea forţat. Unora li s-a părut foarte natural ca şi Cripure să intre în rândurj şi să militeze pentru politica sfintei uniuni, aceasta fiind de altfel tot ce-au înţeles. Dar alţii, ca Nabucet, înţeleseseră perfect sensul insidios al flateriei şi i-au întors spatele ca unui valet care-şi permite să exagereze elogiile, astfel că bietul Cripure a rămas încă o dată „pe tuşă", în ciuda tuturor avansurilor. Bătaie de cap zadarnică.

„Să mergem să predăm morala".

Cu valiza în mânĂ, lucien bourcier străbătea străzile şchiopătând. Ar fi putut să ia birja lui moş Yves şi să meargă imediat în port, la vreo zece kilometri, unde „Devonshire" trăsese la chei încă din ajun. Dar „Devonshire" era un mic cargou care nu primea decât un număr foarte restrâns de pasageri şi nu avea cabine, doar cuşete. De aceea pasagerilor nu li se permitea să urce pe bord decât cu puţin înainte de ora plecării. „Devonshire" ridica ancora mâine, odată cu refluxul, la ora şapte, aşa că Lucien nu se putea îmbarca decât cel mai devreme la şase. Îi rămânea acum să găsească o cameră pentru la noapte. Şi pentru ziua aceea. Era hotărât să se ascundă, să stea singur. Din prudenţă, n-o să ia o cameră la hotel, căci ştia prea bine că maică-sa n-o să aibă astâmpăr până nu i-o găsi ascunzătoarea, ca să-l mai hărţuiască încă o dată. O să trimită prin toate hotelurile din oraş mesageri mai dibaci decât poliţiştii. Dar poate că nu-i va trece prin cap că pensiunea doamnei Villaplane l-ar putea găzdui pe Lucien pentru o singură noapte, şi putea pune prinsoare că în casa aceea bătrână va găsi liniştea pe care şi-o dorea.

Se îndreptă deci într-acolo.

Nu regreta nimic. Mâine va fi la Londra, şi peste câteva zile în Suedia. După aceea va vedea el cum o să treacă mai departe...

În piaţa Primăriei, dugheană lângă dugheană. O

prelată sprijinită în doi ţăruşi, şi gata treaba; recruţii aveau de unde să cumpere chipie, cocarde, steguleţe. La fel, mâncare şi băutură. Sub cerul liber se prăjea morun, se frigeau cârnaţi, pe care ei îi înfulecau cinstindu-se cu rachiu de drojdie. În faţa Primăriei un jandarm făcea apelul.

Lucien trecu prin piaţă, hoinări prin faţa tarabelor, fascinat de tinerii aceia pe care-i privea de parc-ar fi căutat printre ei pe cineva cunoscut. Cei mai mulţi erau fii de ţărani, veniţi de dimineaţă pe jos, în cete, cu câte un scripcar în frunte. Cei din oraş nu stăteau prin piaţă. Şi nici nu consumau morun, pâine neagră şi rachiu de drojdie. Stăteau prin cafenele sau plecaseră acasă ca să le ducă veşti părinţilor: apt serviciu militar sau amânat. Reformări nu se făceau. Vedea printre ei băieţi pricăjiţi care purtau la pălărie semnele apropiatei lor morţi. Dar nu păreau de loc războinici sau pregătiţi pentru moarte. Şi parcă nu prea-şi dau seama că-i pândeşte moartea. Aproape toate feţele acestor tineri, chiar şi cele mai virile, exprimau o încredere, o credulitate copilărească, o patetică ignorare a minciunii. Nici nu le trecea prin minte că ar putea fi trădaţi. Erau cu toţii gata să se lase duşi de mână de cei care-i conduceau, vrând doar ca basmul promis să fie frumos şi nobil. Nu puneau condiţii, nu păreau să se gândească la un asemenea lucru, şi nici nu pretindeau să ştie ce minune, la celălalt capăt al lanţului, va compensa pierderea tinerelor lor vieţi, sau dacă această inocentă acceptare a durerii şi a morţii va sluji măcar la alinarea durerilor lumii. Dar acceptau ei oare? Şi-au pus în sinea lor astfel de întrebări, sau toate consideraţiunile acestea nu erau decât, aşa cum se temea Lucien, consideraţiunile lui proprii, nişte raţionamente de intelectual. Dar nu, nu. N-ar fi însemnat că îi socoteşte pe tinerii aceia incapabili de a gândi?

Lucien respinse cu vehemenţă o asemenea atitudine josnică, faţă de care se simţea cuprins de revoltă. De o mie de ori nu! şi cu orice preţ nu! Gândirea nu era şi nu putea să fie numai privilegiul unora, sau, dacă era, ce preţ mai

avea această gândire care se străduia doar să justifice dispreţul faţă de viaţă? Să justifice ruşinea ce le e impusă oamenilor – unor oameni? De voie, de nevoie, întrebuia găsită o ieşire din această barbarie, trebuie redată vieţii întreaga ei valoare. Nu vieţii aşa cum era ea pentru cea mai mare parte a oamenilor, sfărâmată, mutilată, negată, jefuită, ci vieţii aşa cum ar putea să fie. În piaţă, în jurul frigărilor, în atmosfera aceea de bâlci, ba chiar de chef, se găsea destulă viaţă pură şi nobilă ca să poţi construi o întreagă lume. Observa în trecere gesturi, priviri, în care această viaţă posibilă te lăsa să-i ghiceşti elementele cele mai esenţiale şi mai simple. Era acolo, gata să ţâşnească, fierbinte în adâncul inimilor necorupte, în voinţele adormite pentru o clipă, dar care odată şi odată se vor trezi, şi pentru totdeauna, în gestul delicat şi frăţesc al oamenilor care-şi împărţeau pâinea. Păreau să nu bănuiască de ce sunt în stare, dar în ei totul era pregătit pentru trezire şi pentru cucerire. Numai în ei stătea nădejdea, în forţa lor tânără, în prospeţimea lor. Astfel gândea el rătăcind printre pâlcurile de oameni. Da, numai în ei era nădejdea, dar după ce vor fi rupt, în sfârşitvraja care le ascundea propria lor omenie, sub aparenţe, totuşi, atât de umane, şi vor fi întrezărit Bucuria. Atunci vor vrea s-o cucerească şi vor şti să devină stăpânii ei. Omenirea nu şi-a spus încă ultimul cuvânt. Era o laşitate să pretinzi, cum făcuse Cripure în ajun, că se va scufunda, înecându-se în sânge. Nu. Nu. Omenirea abia gângăvea. Dar după itoate ororile începutului, ea va descoperi până la urmă preţul infinit al vieţii, respectul faţă de viaţă, dragostea adevărată şi frăţească. Întrebarea nu era de a şti care e sensul acestei vieţi, adevărata întrebare, singura, era de a şti: ce putem face cu viaţa? Putem face orice cu ea, dar cu o condiţie: să nu socotim că punctul de plecare e suprimarea ei. Într-asta consta uriaşa revoluţie, şi nu, cum încă mai credea Cripure, în a impune tăgăduirea oricărui gând, ci, dimpotrivă, în a da libertate deplină gândirii, în a dărui toţi sorţii de izbândă nu morţii, ci vieţii. Dar dacă e adevărat că ea nu poate începe decât prin violenţă, va fi

folosită violenţa. Violenţa, de care ceilalţi se folosesc făcând jocul morţii, va putea fi folosită pentru a atinge ţelurile vieţii. Şi dacă e adevărat că în majoritatea ei omenirea e constituită din sclavi, nu e mai greu, la urma urmelor, să le impui acestor sclavi viaţa, decât să le impui moartea. Dintr-un sclav în viaţă poţi face un om liber – dar dintr-un sclav mort? O să se termine, *de asemenea*, şi cu josniciile. Toate revoluţiile de până acum s-au făcut în interiorul unui cerc. Acum se punea chestiunea să sfărâmi cercul, să durezi un început, adică, tocmai ceea ce au făcut pentru prima dată muncitorii şi ţăranii din Rusia, fraţii acestor recruţi. Cât timp va mai trebui încă până când ceilalţi?...

Se aşeză pe o bancă şi rămase acolo, deşi nu era prea cald. Gândurile lui o luară în altă direcţie, îndreptându-se spre camarazii cărora toţi aceşti tineri ţărani aveau în curând să le semene, după ce-şi vor fi pierdut încrederea de acum şi după ce vor fi devenit şi ei nişte neîncrezători. Îşi aminti de ultimele întâlniri cu cei doi prieteni ai săi, Pierre Marchandeau şi Louis Babinot, colegi de clasă şi de studii, pentru care marele eveniment al vieţii fusese, înainte de mobilizare, cursul de filosofie al lui Cripure. Când l-a văzut ultima oară, Pierre abia dacă a deschis gura. Au petrecut o după-amiază împreună. Pierre îşi dezlega limba numai ca să repete că şi-au bătut joc de el. În ziua aceea s-au înţeles pe deplin. Dacă Pierre avea să scape, Lucien ştia că îl va mai întâlni, că se vor reîntâlni în toiul unei noi lupte. Asta s-a petrecut în vremea când erau amândoi în refacere în spatele frontului, într-o regiune cu şesuri întinse şi cu soare. Ultima întâlnire cu Louis Babinot a fost cu totul diferită. Era noapte. Într-o gară de triaj, îşi amintea perfect decorul.

Prin geamurile birourilor, luceau lămpile de petrol şi, pe peron, rarele felinare luminau detaşamentele şi grupurile de soldaţi izolaţi care aşteptau să ia trenul. Sosiseră nişte artilerişti sub comanda unui ofiţer de stat-major: se reîntorceau la bază ca să fie încadraţi în formaţii noi şi îi încânta perspectiva de a trece prin Paris. Planton

era un sergent cu cască, din armata teritorială.

Trenul avea întârziere. Lucien şi Louis intraseră într-o sală de aşteptare, o baracă adâncă ce avea în centru un godin stins, iar pe o latură, un aşternut de paie pe care stăteau lungiţi vreo douăzeci de oameni. Raniţele, puştile, căştile erau aruncate claie peste grămadă. Oamenii erau trişti: se întorceau la unităţile lor. A doua zi trenul de aprovizionare avea să-i debarce pe front. Prin fumul de pipă din sală, licăreau câteva gazorniţe. Afară, din zece în zece minute, trecea câte un tren cu trupe, întârziind din ce în ce mai mult trenul de călători, pe care îl aşteptau artileriştii. Se scurgeau convoaie interminabile de câte patruzeci de vagoane sau chiar mai multe. Pe platforme defilau tunuri, bucătării de campanie, furgoane regimentare, ambulanţe, iar la ferestrele rarelor vagoane de clasa a III-a apăreau capete zbârlite. Toate mergeau „în sus". În sala de aşteptare, oamenii adormiseră. Un ofiţer de serviciu făcea apelul soldaţilor izolaţi. Deşteptarea. Oamenii îşi strângeau pe dibuite echipamentul. Căzu o puşcă. Ofiţerul, cu un felinar orb în mână, făcea apelul, şi oamenii se adunau grupuri-grupuri. „E timpul" spusese Louis Babinot. Trebuia şi el să urce în trenul acela. Lucien, care ieşise din spital şi mergea acasă în convalescenţă, venise acolo anume ca să-l întâlnească pe Louis Babinot. Ofiţerul, sigur acum că toţi sunt adunaţi, o luă în fruntea micului grup pe care-l conduse spre o garnitură de vagoane negre ce urma să fie imediat ataşată la trenul de aprovizionare. Sosiseră nişte jandarmi – de unde-or fi venit? – târându-şi lăzile de campanie.

În amintirea lui toate apăreau ca nişte lucruri întrezărite într-o peşteră, ca nişte imagini dintr-o lume în care se petrec de toate şi nu se întâmplă nimic. Mai rămaseră încă o bucată de vreme pe peron şi Louis Babinot începu să vorbească, cu o voce surdă, monotonă, ce-i tremura în fundul gâtlejului. „O să le spui..." Uruitul trenului, zbârnâitul unui avion care tocmai trecea îi acopereau din când în când glasul. Nu era frig, era o vreme blândă şi din fundul unei grădini din apropiere se

răspândea un miros de pământ reavăn. „Pentru itata, am fost omorât în fruntea plutonului meu, ducându-mi oamenii la atac. E foarte simplu. Te duci să-i spui? îi spui, nu-i aşa? Să-i spui că am fost tot timpul *foarte soldat*. Ţine minte. Asta o să-i facă realmente plăcere. Mă rog, o să te descurci tu. Şi minciuni şi adevăruri. Fiecăruia cât i se cuvine, sau poate după cât îl ţin puterile, adăugă el cu o voce mai înfundată. Maică-mii, nimic. Cred că ea a-nţeles...”

Lucien îi promisese.

Chiar în ziua reîntoarcerii sale, porni în căutarea domnului Babinot. Fiind într-o joi, Babinot nu era la liceu, ci la biblioteca municipală. La funcţia sa de profesor mai adăugase şi pe aceea de bibliotecar municipal, căreia i se consacra cu regularitate joia şi duminica. Un loc muced, biblioteca aia. Şi în primul rând nici nu era o bibliotecă, ci un cabinet de lectură. Pe vremea adolescenţei sale, Lucien intra acolo cuprins totdeauna de spaimă. Două-itrei bătrâne pedante, tăiate parcă dintr-o gravură de Goya, cu gulere înalte înţepenite cu balene şi cu moacele verzi citeau prin lorniete *Revue des Deux Mondes*, iar ici-colo, câţiva domni invalizi se mulţumeau să facă praf gazeta locală. În fundul sălii, într-o cuşcă de sticlă, stătea domnul Babinot în persoană, cu tocă şi redingotă, cufundat în lectura unei opere savante, proaspăt achiziţionată, ceva în genul *Pericolul galben* sau *Oberle*. Asta, pentru zilele de gală. Dar mai erau şi zile găunoase şi Lucien sosise tocmai într-o zi găunoasă. Nimeni. Nicio bătrână pedantă, nici măcar bastonul unui invalid... Domnul Babinot era singur şi... făcea scrimă! Făcea scrimă cu umbra lui. Înarmat cu o floretă strălucitoare – cu siguranţă că şi-a pierdut câteva ceasuri ca s-o lustruiască – făcea impresionante atacuri, degajări şi fandări, atât de absorbit, încât nici nu auzise uşa. Era cu tocă şi în redingotă, şi o batistoaie în carouri îi atârna din buzunar de parc-ar fi fost a treia coadă a redingotei. Un crac al pantalonilor era ridicat până la genunchi, descoperind o şosetă groasă de lină albastră. Lucien închise uşurel uşa. Nebunia acestor domni aveantr-însa ceva apăsător care nu lăsa nicio portiţă comicului,

ci numai mâniei.

În piaţa Primăriei, jandarmul continua interminabilul apel.

Din cealaltă parte a pieţii venea în fugă Francis Montfort, cu părul mai răvăşit ca oricând sub melonul tras pe ochi, şi tot cu cărţile sub braţ. Cozile vestei îi fâlfâiau, iar şiretul dezlegat la un pantoi se târa după el în modul cel mai primejdios.

Ajungând lângă grupurile de recruţi, se opri din alergătură, şi tocmai voia să intre în Primărie când, zărindu-l pe Lucien, se răzgândi şi se îndreptă spre el.

— Mi se pare că ai întârziat, spuse Lucien.

— N-are nicio importanţă, răspunse Francis, gâfâind. Voiam într-adevăr să mă reped până auntru, dar dacă eşti aici…

Îşi puse cărţile pe bancă şi se aşeză.

— Ai timp zece minute?

— Mai încape vorbă!

— Nici nu ştiu de ce alergam. E aşa, un obicei.

Îşi scoase pălăria, îşi strânse părul pe ceafă, privi în jur cu mirare.

— Parc-ar fi bâlci.

— Chiar.

— Ăştia par să nu-şi dea seama. Nu ţi se pare curios? Parc-ar fi o chermesă.

— Vin rar la oraş.

— Da. Trebuie să ţii seama de asta. Ce ciudăţenie, aparenţa aceasta de viaţă care ascunde viaţa însăşi, nu găseşti? Ca o crustă a vieţii. Nu ţi se pare? Ce tâmpenie, să crezi că lucrurile sunt aşa cum le vezi. Ce zici?

— Desigur.

„— E-n ordine. Aşa credeam şi eu, mai de mult – Lucien zâmbi – credeam într-adevăr că nişte ţărani ca aceştia sunt nişte oameni cu totul altfel decât mine. Şi nu credeam c-o să pot ajunge prieten cu un ţăran. E curios, nu-i aşa? Şi cu atât mai mult nu-mi venea să cred că aş putea vreodată iubi o ţărancă.

— Da’ ce, iubeşti o ţărancă?

— Nu. Dar aş putea. De ce nu?

— Eşti un om şi jumătate, spuse Lucien, punându-i afectuos mâna pe genunchi. Dar ce-ţi displăcea la ţărănci?

— Habar n-am… zău că nici nu m-am gândit la asta. Mi se părea că n-au nimic atrăgător.

— Şi ţăranii?

— Bineînţeles că îi socoteam cam prostănaci şi cam… neciopliţi. Asta pe vremea când eu eram prostănacul… Dar m-am schimbat mult.

— Vrei să spui că ai devenit mai inteligent.

— Da. De ce n-aş spune-o?

— Chiar, zise Lucien. De vreme ce e adevărat.

— Ajungi să-ţi dai foarte bine seama ce s-a petrecut cu tine însuţi. Aproape că ai putea să precizezi şi clipa în care s-a petrecut transformarea, nu găseşti? Când” dintr-odată, lucruri pe care în ajun nu le vedeai, devin evidente. Cred că ai trecut printr-asta.

— Da. Dar ce ţi-a devenit dintr-odată evident? întrebă Lucien.

— Ah, spuse Francis râzând, în primul rând că eram foarte prost. Mă lăsam dus de nas.

— Şi-acum nu te mai laşi dus?

— Nu.

— De ce?

— Aşa. Mi-e dragă viaţa.

— Viaţa, pur şi simplu?

— Nu. Dragostea de viaţă… O viaţă adevărată, ce mai, spuse el conştient de neputinţa lui de a se exprima complet. Prea ne-au trădat. A! făcu el deodată, te-ar plictisi dacă ţi-aş citi un poem?

— De loc.

— Zău?

Francis scoase din buzunar un carneţel şi citi: M-aţi înşelat M-aţi minţit Voi redingote

Ghete de lac Pălării ştaif

Care mă luaţi cam de sus! Ia arătaţi-mi şi mie Sufletul vostru nemuritor!

A mai rămas doar vântul care adie

Peste o sută de mii de cadavre.
— L-am scris în cinci minute.
— E bun.
— E bun?
— Foarte bun.
— Să-ţi mai citesc încă unul? Că tot îl am în carnet…
— Cu dragă inimă.

În dumneata, domnule Totul e de paie Printre paie
Totul, în dumneata, doamnă e numai fân.
Plină-i de el căpăţâna
Plini şi saboţii.
Paie şi fân
Peste şi sub piele
Pălăria.

— Nu-i rău, spuse Lucien râzând. Nu-i rău de loc. Şi pe ăsta în cât timp l-ai scris?

Trebuia să se amuze şi el oleacă.

— Dintr-o trăsătură de condei.

— Oho! Foarte bine!

— Da. Ăsta-i mai hazliu. Mi-a luat o jumătate de noapte ca să le recopiez în carnet. Aşa umblu mai uşor cu ele. Dacă le las pe foi volante, dispar. Chiar am pierdut unul care era foarte bun, mult mai revoluţionar decât toate astelalte.

Lucien zâmbi iar, şi Francis reluă:

— N-am mai reuşit să dau de el. Şi sunt cu atât mai mirat, cu cât alaltăieri încă îl aveam. L-am citit foştilor mei colegi, în sala de meditaţie.

„— Serios?

— Ei m-au rugat.

— Şi ce-au spus?

— Ei, au părut foarte surprinşi. Cred că nu le-a> prea plăcut. Ştii, poemul ăla era un apel foarte direct la insurecţie. Şi cred că m-au turnat. Chiar mai adineauri Nabucet mi-a suflat cum că şeful o să mă cheme azi la el.

— Marchandeau e un om cumsecade. Celălalt însă e tot ce poate fi mai murdar. Îl ştiu de multă vreme… Şi ce-o să-i spui lui Marchandeau?

— Habar n-am… Aş fi vrut să-ţi arăt poemul.
— Ţi l-au manglit.
— Crezi?
Era clar: naivul căzuse în capcană.
— În locul dumitale, aş fi cu ochii în patru.
— Dar sunt foarte prudent.
Se vedea cât de colo că Francis se credea un model de şiretenie.
— Bine. O să vedem noi.
— Parcă-mi pasă de ce-o să cârâie Marchandeau! Peste o jumătate de ceas o să fiu declarat apt-serviciu militar.
— E un argument. Şi ce părere ai că mergi acolo?
— E nasol. Dar măcar o să fiu printre fraţi.
Preţ de o clipă nu mai spuseră nimic.
— Nu ţi-e teamă că-i faci pe domnii ăia să te cam aştepte?
— Care?
— Cei din comisie.
— N-are nicio importanţă. Nu sunt grăbit. Dar dumneata?
— Nicio grabă.
— Ştii că au vrut să-l omoare pe Cripure?
Această bruscă schimbare de subiect îl ului pe Lucien…
— Eşti nebun?
— De loc… câtuşi de puţin.
— Să-l omoare pe Cripure?
— Da.
— Cine?
— Băieţii.
Lucien dădu din cap. Elevii nu l-au socotit niciodată pe Cripure altceva decât un element comic…
— Dar n-a fost ceva serios.
— Ba n-a mai lipsit decât… o piuliţă. Ştii că şi acum Cripure merge cu bicicleta. Ieri băieţii au reuşit să deşurubeze piuliţele de la furcă.
— Ia povesteşte.

— L-am prevenit. L-am rugat pe prietenul meu Étienne, cu care m-am întâlnit mai înainte, să-i ducă – un bilet. Din pricina asta am şi întârziat. Cripure a făcut tărăboi.

— Dar povesteşte odată!

— A făcut mare tărăboi. Aproape că s-a scrântit după ce a citit biletul meu. Altceva nu ştiu ce s-a mai întâmplat, dar Étienne o ţine într-una că Cripure e un escroc.

— Povesteşte, omule, făcu nerăbdător Lucien, povesteşte mai limpede.

— Tot ce-ţi pot spune, reluă tânărul, e cum de-am aflat chestia. Foarte curios, o să vezi îndată. Printre elevii pe care-i supraveghez, e unul Blondei. E un copil de vreo doişpe ani, o fiinţă foarte bănuitoare, foarte lingău, foarte disciplinat. Bogat. Un viitor Nabucet. Or, azi-dimineaţă în dormitor fac controlul la piepteni. El şi-l pierduse pe al lui şi îl căuta... fredonând. Francis făcu o pauză şi continuă: Cântatul în dormitor e ceva foarte grav. Dac-ar fi fredonat altul, nu m-aş fi mirat.

Dar Blondei! Mi-am spus imediat că aici trebuie să fie un dedesubt, mai ales că-n timp ce cânta făcea fel de fel de eshibiţii, anume ca să-mi atragă atenţia... M-am apropiat de el. Bineînţeles că am găsit imediat pieptenele, dar lui Blondei nici nu-i păsa şi continua să fredoneze. Iau pieptenul, continuă Francis ridicându-se ca să mimeze scena, şi îl controlez stând cu spatele la Blondei. Eram convins, mă înţelegi, că e vorba de un mesaj. Cântecul lui părea cântecul improvizat al unui copil visător, ceva foarte naiv. Şi abia după ce am tot auzit repetându-se numele lui Cripure, amestecat într-o poveste cu biciclete şi cu piuliţe deşurubate, am început să înţeleg. După aceea a spus totul, limpede, tot fredonând. M-am întors spre el ca să-i dau pieptenele, şi privirile ni s-au întâlnit... A lui era parcă de îndrăgostit.

Lucien ascultase această relatare cu o atenţie pătimaşă şi uitase complet de Cripure, într-atâta îl uimeau spusele lui Francis, imaginea atât de tulbure a copilului aceluia duios şi putred. Nu se îndoia nicio clipă că Francis

spune numai adevărul, deşi povestea lui părea foarte făcută, dar îl întrebă totuşi:

— Eşti sigur că lucrurile s-au petrecut întocmai?

— Ce, nu mă crezi?

— Ba da.

— N-am văzut niciodată ceva mai, cum să-i spun?… mai caracteristic, reluă Francis. Deşi cunosc moravurile acestor mici ticăloşi.

— E-n ordine.

— O să mai avem un poliţist, şi gata.

În privinţa asta ar mai fi fost şi altele de spus.

— Bietul Cripure, şopti Lucien. Nu merita totuşi una ca asta. E ciudat, spuse el cu un zâmbet oarecum timid, dar eu aş încerca să văd într-asta, dacă…

Se întrerupse absent, cu o expresie de durere pe faţă.

— Dacă?

— Nimic. Ceva ca un semn, dacă vrei, spuse Lucien răzgândindu-se. Un avertisment. Dar să lăsăm asta. Bietul Cripure! Ieri am avut o discuţie dureroasă. Într-o anume măsură, Cripure e un om decăzut care nu mai ţine decât la decăderea lui. Dar hai, zău, să treeem peste asta. Nu-i momentul să-ţi povestesc asemenea lucruri, dragul meu Francis, spuse Lucien ridicându-se.

Francis strânse mâna pe care i-o întinse Lucien.

— Ştii, spuse el, cu un anume tremur în glas, ştii, şi eu îl iubesc.

— Ştiu, spuse Lucien. Deşi e un escroc?

— Da.

— Atunci… înţelegi desigur ce greu e să iubeşti pe cineva care trebuie să piară.

— Trebuie? Chiar aşa crezi?

— Aşa vreau, răspunse Lucien. Şi-acum plec. Vreau să fiu singur. Noroc, spuse el. Străduieşte-te să găseşti nişte fraţi cărora să nu le fii duşman, şi nici ei să nu-ţi fie duşmani.

Uimitoare bătrânA mai e şi aceasta doamnă de Villaplane. Dacă imita viaţa, imitaţia era perfectă. Cine ar fi bănuit, văzându-i faţa plinuţă şi netedă, doar puţin cam

galbenă, că avea şaizeci de ani? Un nas pur, o gură încă proaspătă şi în ovalul feţei, de sub buclele de păr abia încărunţit o privire neagră şi ageră: ce strălucitoare trebuie să fi fost la douăzeci de ani! Vocea ei ascuţită dar „distinsă” era încă destul de puternică ca să se facă auzită în toată casa ba chiar şi prin vecini. Ceea ce-i dădea însă doamnei de Villaplane un aer de automat era mersul ei sacadat precum şi, în afară de felul în care apărea şi dispărea, de parcă trecea prin ziduri, arta prodigioasă de a-ţi cădea în braţe, pe nepusă masă, ţeapănă ca o prăjină, cu răsuflarea tăiată: moartă. Că te întrebai dacă într-adevăr ai de-a face cu un cadavru sau cu o jucărie al cărei arc s-a destins. Căzuse aşa de două ori în braţele chiriaşului ei Kaminsky.

Doamna de Villaplane era o nobilă scăpătată. Ani de zile şi-a hărţuit copiii cu fel şi fel de procese, dar pentru că era „prea bună” şi „prea sinceră” pierduse totul, iar astăzi nu mai avea dintr-o „avere frumuşică” decât această casă, transformată în pensiune de familie. Era, spunea ea, stânca ei, Elba ei.

Or, această casă aparţinuse familiei lui Turnier, cel iubit şi apoi urât de Cripure. Ea făcuse parte din bunurile lui Turnier tatăl, iar fiul aici se întorsese după întâmplările nenorocite prin care a trecut, şi, tot de aici. când Mercedes n-a mai venit, a plecat să se arunce în mare.

Pe vremea aceea casa era singuratică, dar de atunci în jurul ei s-a clădit un întreg cartier; casa lui Turnier nu mai era decât o casă ca atâtea altele. Nimeni, cu excepţia cercetătorilor şi a localnicilor curioşi, nu-i mai ştia istoria. E adevărat că într-o vreme doamna de Vil-Iaplane făcuse fel şi fel de intervenţii ca municipalitatea să pună o placă pe faţadă, în amintirea marelui dispărut, dar se izbise de refuzul categoric al acelor domni, în marea lor majoritate clericali, care nu admiteau sub nicio formă să aducă onoruri unui sinucigaş. Trebuie spus că şi Cripure refuzase s-o sprijine în campania ei, desigur din alte motive, care se rezumau în părerea că oameni de felul lui Turnier, care au fost abandonaţi în timpul vieţii, se cuvenea să fie lăsaţi în

pace. Şi astfel, faţada cenuşie a acestei pensiuni de familie nu avea nicio inscripţie decât o firmă de lemn deasupra uşii. Casa însăşi avea o înfăţişare mizerabilă, ceea ce era o permanentă umilire pentru doamna de Villaplane, născută Blanche d'Elloudan, nepoată a unui colonel al Imperiului, fiică a unui prefect. Şi ce colonel, şi ce prefect! Ea cita, ca o trăsătură ce făcea cât se poate de vădit bunul-gust al tatălui ei şi care arăta ce nobilă părere avea el despre rolul pe care îl juca în stat, faptul că n-a „tolerat" niciodată să li se pună cailor săi altfel de zăbale decât zăbale de argint. Un om mare, prefect, nu glumă! Ca să te convingi, n-aveai decât să te uiţi la portretul lui, atârnat în sufragerie, alături de portretul bunicului, alt om mare, după cum bine se vedea dintr-o privire. Lipsea portretul soţului.

În privinţa acestui personaj, dispărut de multă vreme, doamna de Villaplane era de o discreţie destul de suspectă. Nu mai ostoia vorbind despre copiii ei, pe seama cărora punea fel şi fel de crime, dar despre tatăl lor nu scotea un Cuvânt. Încât s-ar fi putut crede că nici n-a existat vreodată dacă prin oraşnu s-ar mai fi găsit, ici-colo, câteva persoane cumsecade, cu memorie bună, care îşi aminteau de parc-ar fi fost ieri de scandalul pe care-l stârnise fuga inexplicabilă a domnului de Villaplane. Căci doamna de Villaplane nu era văduvă, cum s-ar fi putut crede, ci o soţie abandonată, una din acele femei martire, părăsită de un soţ vicios. Toate acestea s-au petrecut în urmă cu vreo douăzeci şi ceva de ani. Nu se spunea însă niciodată ce viciu anume l-a îndemnat pe domnul de Villaplane să rupă brusc tainicele şi fermecătoarele legături ale căsniciei, fără să recurgă la procedura normală a divorţului, ci rezolvând totul pur şi simplu printr-o dispariţie, fără să lase în urmă nici măcar o scrisoare, pusă la vedere, pe birou. Nimic. Nici măcar o scenă. Nici lacrimi. N-a fugit. A plecat pur şi simplu. S-a urcat în tren, luând cu el numai câteva mii de franci, adică exact cât îi era necesar în clipa aceea. Un om dezinteresat. De atunci nu s-a mai auzit vorbindu-se despre el. Câtăva vreme după dispariţia soţului ei, doamna de Villaplane a mai încercat să joace

comedia unei mari dureri, dar rolul a obosit-o foarte repede, în sinea ei nesimţind decât indiferenţă. Şi absenţa portretului soţului din sufragerie nu se explica decât prin aceea că ea nu se gândise niciodată să-l aşeze lângă celelalte două.

Toate acestea însă nu aveau prea mare importanţă pe lângă, de pildă, cea mai neînsemnată ceartă cu oricare dintre chiriaşii ei, şi certurile acestea erau frecvente. Doamna de Villaplane trecea, pe bună dreptate, drept o persoană „fermă pe poziţie" în materie de bună-cuviinţă. Era o gazdă severă. De îndată ce apărea un nou chiriaş, îl examina mai întâi să vadă cum arată şi încerca să-şi facă o părere asupra mediului din care vine, asupra opiniilor lui religioase şi politice, şi dacă acest examen dădea un rezultat satisfăcător, îi explica postulantului, în amănunţime, regulamentul la care trebuia să se supună oricine locuia în casa ei. *Primo*: nu accepta în pensiune decât bărbaţi. Nu era atât de proastă încât să-şi închirieze camerele domnişoarelor ălora de la poştă, sau altor aventuriere care nu se pricep decât să bage intrigi. N-are nevoie de complicaţii. *Secundo*: se înţelege de la sine că aceşti domni îşi dau cuvântul de onoare că nu-şi aduc nicio femeie şi nu invită femei nici măcar la ceai. Nicio femeie, cu excepţia servantei, nu avea voie să le treacă pragul. Cel care nu respecta această lege era pasibil de evacuare imediată. *Tertio*: fiecare locatar trebuia să fie acasă la ora nouă – iarna, la zece – vara. Să nu facă zgomot. Să păstreze curăţenia la closet. Ea nu mai considera necesar să insiste asupra interdicţiei de a găti sau de a spăla în cameră, aceasta fiind o regulă elementară şi generală etc. Toate articolele de mai sus erau consemnate cu propria ei mână pe nişte foi mari de hârtie albastră, atârnate în fiecare cameră deasupra paturilor.

Severitatea doamnei de Villaplane în alegerea chiriaşilor ţinea şi de visul ei de totdeauna de a găzdui numai oameni într-atât de distinşi, încât să-i poată reuni, cel puţin o dată pe săptămână, în salon, la un ceai. Pensiunea ar fi devenit astfel un soi de locuinţă de ţară, în

care şi-ar fi primit prietenii ca altă dată, pe vremea strălucirii ei. În modul acesta ar fi putut să-şi uite decăderea şi sărăcia; ar fi putut ieşi din ea însăşi găsind prilejuri de a vorbi despre sine, ceea ce altminteri nu putea să facă decât pe apucate şi cu totul întâmplător. Din nefericire, toate tentativele de a duce o viaţă mondenă au dat numai rezultate jalnice, ba uneori s-au terminat chiar cu scene penibile şi cu evacuarea locatarilor.

Doamna de Villaplane reuşise să-şi facă prin oraş o asemenea reputaţie, încât astăzi pensiunea ei era aproape pustie. Singurul chiriaş care mai accepta să locuiască acolo era Otto Kaminsky. Dar nu se vorbea oare că ar fi îndrăgostită de el?

Bineînţeles că secretele doamnei de Villaplane nu erau ¡mai ferite decât altele de ceea ce, din lipsa unui termen mai precis, se poate numi indiscreţia generală. Aşa cum în oraş se cunoşteau cele mai mici amănunte din chestiunile cele mai tainice ale vieţii lui Cripure, sau pe care el le credea tăinuite, se ştia, de asemenea, că de un an încoace, această bătrână nebună era cu gândul numai la militarul ăla care, ce-i drept, era foarte puţin militar şi pe sub uniformă rămăsese un adevărat „om de lume”. Pentru prima oară doamna de Villaplane avusese norocul să dea peste un chiriaş într-adevăr distins, tânăr, bogat, citit, pe care îl interesau artele şi care arăta destul de bine, pe scurt, aşa cum visa, de ani de zile, să aibă; pe lângă toate astea mai era şi poliglot. Tocmai în această calitate, de poliglot, fusese afectat pe lângă Prefectură, la serviciul străinilor, ca interpret. Treaba lui era să citească corespondenţa civililor internaţi. Un post de încredere s-ar putea zice.

Din aceste motive, Kaminsky apărea în ochii doamnei de Villaplane ca un personaj deosebit de seducător. Şi în astfel de condiţii e de mirare că s-a îndrăgostit de el? Era un băiat atât de bine, atât de parizian, şi mai avea şi avantajul de a se trage dintr-o rasă străină, exotică. Era evreu, dar pentru doamna de Villaplane, care, fără să ştie de ce anume, ura evreii, el nu era decât polonez, adică:

slav.

Iată deci un om pe care din primele zile a putut să-l invite la un ceai! îi explicase că bunicul ei, înnobilat după Austerlitz, făcuse o carieră aproape asemănătoare cu cea a generalului baron de Marbot, prietenul lui. „Dumneata care eşti un cititor pasionat şi, incontestabil, un spirit pe care toate îl interesează, nu se poate să nu ştii că generalul baron de Marbot vorbeşte pe larg de bunicul meu în *Memoriile* sale. Îi elogiază în mod deosebit cunoştinţele militare, curajul etc”.

Stăteau amândoi sub lumina lămpii, el fumând tutun oriental, ea tricotând un fular. Era o seară cât se poate de intimă, pe care şi-o petreceau lângă căminul în care ardea un foc plăcut. E adevărat că în timpul exilului său, Napoleon îl încurajase pe memorialist în munca sa dedicată preamăririi armatei franceze, iar Kaminsky nu putea deci să nu ştie că baronul nu şi-a menajat niciodată vechii tovarăşi de arme. Era un fapt incontestabil. În relatările lui despre campaniile din Spania şi Portugalia, al căror eşec s-a datorat unor intrigi destul de meschine, el proslăvea tenacitatea şi curajul trupelor imperiale, ca de obicei admirabile, dar punea într-o lumină destul de neplăcută valoarea şi capacitatea de a lua decizii a anumitor şefi. După doamna de Villaplane, bunicul ei avusese în nenumărate rânduri, de-a lungul acestor campanii, un rol de salvator. „Cu asta am spus totul…”

După aceea i-a vorbit de tatăl ei, prefectul. Bineînţeles că a avut grijă să nu omită istoria corturilor ei cu copiii. Doamnei de Villaplane îi plăcea să stârnească mila, şi s-a lungit cât a putut cu această latură deosebit de tristă a vieţii ei: decepţiile de mamă. Kaminsky îi ascultase poveştile mai mult decât atent, fiind chiar de la început captivat, nu atât de fapte, cât de persoana care le relata: unele din trăsăturile ei îl frapaseră de-a binelea. Oare, de exemplu, înainte de a-i face o confidenţă, banală de altminteri, în legătură cu un proces, nu-i ceruse ea „cuvântul de soldat” că n-o să spună nimănui nicio vorbă? îşi dăduse cuvântul fără nicio reţinere şi fără să zâmbească

măcar. După aceea i-a povestit, ca pe o taină, istoria lui Turnier, explicându-i că locuinţa în care se afla aparţinuse altă dată filosofului şi că de aici a pornit el când s-a aruncat în mare. În privinţa asta Kaminsky ar fi dorit să mai afle unele amănunte, dar s-a izbit ca de un zid de o misterioasă rezervă a doamnei de Villaplane care l-a rugat să nu-i mai pună nicio întrebare în legătură cu întâmplarea aceea penibilă. El n-a mai insistat, şi cu asta s-a încheiat seara lor.

A doua zi Kaminsky trimise doamnei de Villaplane un splendid buchet de flori, omagiu cu care ea nu mai fusese obişnuită din tinereţe şi care o emoţionase într-o asemenea măsură, încât i se păruse că o să leşine de plăcere.

Viaţa doamnei de Villaplane dobândise de atunci un nou sens. Psihologii pretind că o idee fixă e o idee care nu se recunoaşte pe ea însăşi, şi definesc astfel nebunia. Din acest punct de vedere, doamna de Villaplane nu era nebună, deoarece era perfect conştientă de dorinţa obsedantă care pusese stăpânire pe ea: să plece cu Kaminsky. Să lase totul şi să plece. Nu-şi dădea seama ce dorea mai mult: să fie cu Kaminsky, sau numai să plece, dar ceea ce ştia foarte bine era că nu putea concepe plecarea fără el.

De un an, Kaminsky însemna pentru ea un imperiu – pământ al făgăduinţei în care ei doi aveau să meargă într-o bună zi. Nici nu se gândea că-i o femeie bătrână. Şi nici nu se întreba dacă el ar accepta s-o ducă acolo sau nu: s-ar fi priceput ea să-l constrângă.

De la sosirea lui Kaminsky şi de când s-a născut acest vis, doamna de Villaplane dobândise conştiinţa trecutului ei. Contempla cu groază ceea ce fusese viaţa ei, şi la dragostea pentru Otto adăuga ceva ca un fel de dorinţă de dreptate. Nu se putea ca viaţa unei femei să nu fie şi altceva decât fusese viaţa ei. Gândul că va muri, fără să fi realizat ceva, o teroriza într-atât, încât tremura de spaimă când se găsea singură în odaie la ea. Trebuia ca el s-o ducă, trebuia ca ea să-şi trăiască alături de el ultimii ani, pentru că altminteri ceva din univers ar fi rămas

compromis. Orice fiinţă trebuie să iubească şi să fie iubită, sau dacă nu… Să iubească şi să fie iubită, mai devreme sau mai târziu. Sentimentul sfâşietor al unei vieţi ratate, a timpului irosit, dădea voinţei ei o forţă patetică.

La început, Kaminsky n-a bănuit nimic. Nu văzuse în doamna de Villaplane decât o femeie bătrână, cam ţicnită, şi rămăsese încă multă vreme chiriaşul ei plin de atenţii, omul de lume, literatul subţire, amatorul de artă luminat, cum fusese din prima zi. A deschis ochii abia în ziua când doamna de Villaplane i-a făcut prima scenă.

Într-o seară, pe nepusă masă, şi fără ca nimic să justifice tratamentul la care a fost supus, doamna de Villaplane năvăli în camera lui, întrebându-l, hodoronc-tronc, dacă în casa ei el se crede într-o ţară ocupată şi dacă are de gând să aducă în pensiunea ei tot ce e mai rău din moravurile militare.

Totul era atât de neprevăzut, încât n-a ştiut ce să-i răspundă, în schimb a început s-o observe mai atent. Din potopul de reproşuri cu care îl copleşea, el înţelesese până la urmă că era acuzat de a fi încălcat grav regulamentul de ordine interioară al pensiunii, deoarece în ajun coborâse, noaptea, în bucătărie, să ronţăie o coajă de pâine. Mărturisi atunci că l-a apucat aşa, o poftă, înainte de culcare. Şi ce-ar fi putut face mai firesc şi mai nevinovat, decât să coboare în bucătărie? Doamna de Villaplane nu voia să audă nimic, în faţa acestei explicaţii a început să strige şi mai şi. Are el vreo plângere în legătură cu masa pensiunii? Sau poate că în casa ei se moare de foame? Şi ţine-o mereu aşa. Ca până la urmă să-i cadă în braţe, pentru prima oară, chipurile leşinată. A trebuit s-o ducă până în patul ei.

Oricare altul în locul lui Kaminsky s-ar fi grăbit să părăsească pensiunea, dar pe el îl reţinea puternicul interes pe care i-l stârnise această scenă. De altfel chiar de a doua zi bătrâna părea că s-a potolit. Dar în relaţiile lor intervenise parcă ceva nou şi în străfundul inimii ei doamna de Villaplane îşi spunea că marcase un punct.

Abia mai târziu, mult mai târziu, când pentru

Kaminsky totul devenise evident – pentru bunul motiv că ea îi mărturisi totul – el înţelese cauza acelei ciudate admonestări. Povestea cu coaja de pâine a fost un pretext. Ceea ce conta, şi Kaminsky putea s-o jure după ce recapitulase anumite date, era că doamna de Villaplane aflase tocmai în ziua aceea că el era amantul Simonei Point, fiica Notarului, că şi-a închiriat o vilă pe ţărmul mării, unde se ducea aproape zilnic în tovărăşia medicului şef Bacchiochi, chiar cu maşina

Prefecturii, condusă de şoferul Léo. Astfel că i se făcuse, nici mai mult, nici mai puţin, o scenă de gelozie.

De atunci, lucrurile merseră când mai bine, când mai rău. Scenele se repetaseră, dar luaseră un alt caracter, dând adesea naştere la perioade de ţâfnă care durau săptămâni întregi.

Atunci nimic nu era mai „comic” decât stratagemele la care recurgeau unul faţă de celălalt. Între ei se stabilise înţelegerea tacită că nu mai trebuie să se întâlnească, nici să se vadă sau măcar să se zărească prin casa în care locuiau împreună. Doamna de Villaplane se aranja să ia masa singură, uneori cerea chiar să i se aducă mâncarea la ea în odaie. Iar dimineaţa, când ieşea de la el ca să meargă la Prefectură, Kaminsky striga din capul scărilor.

— Atenţie! Trec eu…

Şi pentru nimic în lume, căci povestea asta îl amuza foarte mult, n-ar fi făcut un pas înainte de a auzi răspunsul doamnei de Villaplane:

— Calea e liberă!

Pentru moment, erau într-o perioadă relativ calmă. De mai bine de cincisprezece zile ea nu-i mai făcuse scene de amploare; e adevărat că ultima se terminase cu mărturisiri complete. După o expresie neaşteptată din partea ei, „îşi vărsase tot focul…”

El o ascultase fără să clipească. După aceea o sărută cast. Apoi a început să-i explice ce credea el despre dragoste. Adică exact ceea ce credea şi doamna de Villaplane. Ce inteligent e Kaminsky ăsta, şi ce bine înţelege el un suflet de om! Ce spirit receptiv, ce spirit

liber! O clipă nu s-a gândit că o femeie în vârstă poate fi ridicolă pentru că e îndrăgostită. Incontestabil, el a înţeles-o. Despre plecarea lor n-a spus nici da, nici ba. „Vom vedea…”

Cu asta s-a încheiat discuţia. De-atunci n-au mai vorbit despre plecare. „Încă puţină răbdare”.

Dar nu răbdarea era principala virtute a doamnei de Villaplane. Răbdarea nu însemna oare să priveşti cum se scurg zilele, fără să faci nimic, cum ai privi sângele curgând dintr-o rană, fără să-ncerci măcar s-o pansezi? Ea nu mai avea timp de pierdut.

Din ajun o apucase o spaimă, ca un presentiment că lucrurile nu mergeau chiar atâit de bine, cum credea ea de cincisprezece zile încoace, că ceva o ameninţă. După anumite semne surprinse în atitudinea lui Kaminsky începu să aibă bănuiala că el îi ascunde unele lucruri. În ajun, plecând de-acasă după masa de prânz, el avusese un zâmbet ciudat. La cină n-a mai venit. S-a reîntors acasă, de la vila lui, noaptea târziu, adus ca de obicei de Léo; a auzit ea maşina. În vila aia desigur că se petrec nişte orgii! Dacă Kaminsky se întâlnea acolo cu amanta lui, ceilalţi, Léo ăla şi medicul şef Bacchiochi se întâlneau şi ei cu ale lor. Şi nu totdeauna cu aceleaşi. Se spunea că şi mic-burgheze cumsecade din oraş se duceau pe la întâlnirile alea amoroase. Şi nu se mai spunea oare că un anume Basquin, care era, nu ştie ea prea bine ce, pe la lagărul de civili, le furniza femei, alese dintre cele mai tinere şi mai drăguţe? Şi astea se petrec în vreme ce pe ea o apucă urâtul în pensiunea pustie, pe care ar fi dorit s-o ia toţi dracii. Cât să fi fost ceasul când s-a ntors, azi-noapte? Cam două.

De obicei, când i se întâmpla să-l apuce noaptea la vila lui, nu mai venea de loc la pensiune şi stătea acolo până-n ziuă, în braţele curviştinei ăleia de Simone Point. De ce în noaptea asta… Despre încălcarea regulamentului nu-i mai putea spune nimic. Oare n-a comis, într-o clipă de rătăcire, nebunia să abroge pentru el clauza prin care chiriaşii erau obligaţi să fie acasă la ora nouă; şi mai mult: nu i-a dat chiar ea o cheie?

El dormea încă, fără îndoială. În orice caz, încă nu coborâse, deşi era foarte târziu, iar doamna de Villaplane rătăcea prin casă oftând.

Ce era de făcut?

Ceru să i se aducă dejunul pe care nădăjduise că îl va lua împreună cu Kaminsky.

Servanta intră, aduse cafeaua, controlă dacă totul e în ordine, pâinea, untul, zahărul, picăturile, şi ieşi.

Doamna de Villaplane mânca cu o graţie cuceritoare. Mâna ei mică, de porţelan, apuca tartinele cu o delicateţe de pisică. Dar simţea o strângere de inimă şi fiecare îmbucătură îi cădea greu la stomac.

Cerul se întunecă şi sufrageria deveni şi mai tristă, mai plicticoasă. În ramele lor aurite, colonelul şi prefectul păreau că se încruntă, de parcă în adâncurile morţii bunicul şi tatăl au avut un vis şi, în sfârşit, au înţeles ce anume ar fi trebuit să fie viaţa. Doamna de Villaplane descoperi că servanta făcuse o cafea proastă, prea slabă, că tartinele nu erau prăjite ci arse. „Doamne Dumnezeule! Dar cât o să mai dureze tot aşa?”

Urcă în odaia ei.

Încuie cu grijă uşa, apoi ridicând covorul, se întinse pe jos cât era de lungă şi îşi lipi ochiul de o gaură practicată în podea.

Chiar dedesubt era camera lui Kaminsky.

Pentru ca doamna de Villaplane să fie descărcată de orice răspundere, trebuie spus că nu ea făcuse spărtura aceea şi nici nu ceruse cuiva s-o facă. S-a folosit doar de starea proastă a duşumelei. Într-o zi, când Kaminsky era la Prefectură, ea înfipsese vârful umbrelei în gaura aceea, sfărâmând astfel pojghiţa de ipsos cu care era astupată. La atât se mărginea răspunderea ei. Lui Kaminsky, care a doua zi i s-a plâns că a găsit moloz în pat şi a întrebat, ironic, dacă trebuie să se aştepte să-i cadă tot tavanul în cap, i-a replicat că, dacă nu e mulţumit, poate să se mute. Că nu e vina ei dacă e atât de veche clădirea, dacă a fost înainte vreme proprietatea unui om care nu s-a îngrijit să-i facă o reparaţie, nici măcar de cinci parale, şi dacă, după

sinuciderea lui, casa a rămas părăsită ani de zile. Ceea ce voia să însemne că atunci când a achiziţionat-o ea, casa era total părăginită şi că a fost obligată, ca s-o aducă în starea în care e acum, să bage în ea şi ultimii bani pe care copiii ei binevoiseră să i-i lase. Iată cum stau lucrurile.

Şi dacă nici după asta nu e ¡mulţumit, n-are decât s-o spună.

Iar el n-a spus nimic. Nu s-ar fi gândit o clipă să se mute în altă parte, chiar dacă ar fi înţeles rostul găurii care a apărut dintr-odată în tavan. Dar el nu-l înţelesese, şi numai doamna de Villaplane ştia de existenţa acestui observator. Nici chiar servanta nu ştia de el. De altfel, Doamna de Villaplane îşi dereteca singură odaia, în care servanta nu intra niciodată decât ca să-i aducă mâncarea sau să-i dea unele îngrijiri.

Doamna de Villaplane nu s-a gândit o clipă că e necinstit şi odios să-l spioneze astfel pe Kaminsky. Treaba asta devenise o obişnuinţă şi ar fi costat-o prea mult să renunţe la ea. Nu avea absolut nicio remuşcare. Spionajul era viciul ei. Se cuvine să adăugăm că atunci când, după propria ei expresie „făcea de strajă pe crenel”, lua toate măsurile ca să poată pândi cât mai comod. Căci uneori pânda se prelungea ceasuri în şir. De aceea avea grijă să aşeze pe podea, alături de observator, o grămadă de pături şi perne pe care se întindea aproape la fel de confortabil ca într-un pat.

Ce spectacol ar fi oferit această bătrânică întinsă pe burtă printre pături, fără să facă nici cea mai mică mişcare, pentru un străin care s-ar fi nimerit pe-acolo sau pentru un spion mai abil decât ea, care ar fi pândit-o la rândul lui, cocoţat, să zicem, pe acoperiş! Şi ce fiori l-ar mai fi trecut pe observatorul acela dac-ar fi surprins uimitorul zâmbet care în unele clipe apărea pe faţa doamnei de Villaplane! Dar ar fi existat şi momente în care nici cel mai dibaci observator n-ar fi văzut nimic, şi anume atunci când doamna de Villaplane făcea întuneric în propria-i odaie şi se aşeza la postul ei de pândă cu ochiul lipit de mica pastilă de lumină pe care o desena crenelul

ei, imobilă şi aproape fără suflare, cheag de beznă în beznă. Observatorului nu-i mai rămânea decât să se descurce cum o şti.

În dimineaţa aceasta doamna de Villaplane alergă la post cu mare grabă. Se întinse pe podea fără să se mai gândească la obişnuitele pături şi perne. Nu mai era vorba de o şedinţă de agrement. Nici de o treabă de amator: acum trebuia să afle.

Nu înţelese imediat cam ce anume face el. Privirea căzându-i drept în mijlocul camerei, văzu tocmai sub ea, ca la capătul unui fir cu plumb, capul lui Kaminsky, frumosul lui cap negru ca penajul unui corb. Părul lui lins, strălucind de briantină şi despărţit cu o cărare la mijloc, semăna destul de bine cu două aripi. Stătea nemişcat. În picioare, în mijlocul camerei, se gândea, îşi freca uşurel mâinile de parcă şi le săpunea. Şi fredona. Ceea ce pentru ea era dezgustător. Găsea că e vulgar să fredonezi, şi făcu o grimasă. Era foarte mânioasă că nu-i poate striga să tacă. Îşi schimbă poziţia şi îşi lipi urechea de gaură.

Vei revedea iar Parisul
Parisul
Parisul…
Turnul Eiffel şi Piaţa Albă Notre-Da-me
Bulevardele şi frumoasele dame…

Iată ce fredona Kamirisky! Şi-acum iar ochiul, repede!

Proţăpit în faţa şifonierului cu cele două uşi deschise, cânta destul de tare ca ea să-l audă fără să mai stea cu urechea la pândă. Doamna de Villaplane crezu că el caută ceva, bunăoară o cravată, căci era gata de plecare, îmbrăcat cu uniforma, dar fără haină. Spre marea ei stupefacţie, Kaminsky scoase din şifonier nu o cravată, ci tot ce se afla înăuntru. Şi cânta întruna. Cântarea aceea vulgară în care era vorba de Paris îi ritma gesturile când îşi arunca pe pat toată rufăria şi îmbrăcămintea. De asemenea, cărţi, ziare, reviste. Ce l-o fi apucat? S-o fi hotărât să-şi inventarieze lucrurile? Ce, crede că i s-o fi furat ceva şi că pensiunea e un bârlog de hoţi? Doamna de

Villaplane nu-şi dădea seama ce tot meştereşte el acolo, şi când îl văzu plecându-se şi scoţând din raftul de jos al şifonierului… valiza, nu îndrăzni să înţeleagă. Dar simţi că încremeneşte, că moare lângă crenelul ei. Pentru o clipă chiar încetă să se mai uite şi închise ochii, umplându-se ea însăşi de beznă. „Pleacă…” Deci asta presimţea ea de două săptămâni încoace! Asta era explicaţia zâmbetului lui ciudat, din ajun! În sfârşit, secretul atât de bine păstrat ieşea la iveală… Călău odios! De câtă vreme oare şi-a pregătit lovitura? Fără îndoială că încă din prima clipă, de când i-a oferit primul buchet de trandafiri: otrava sub trandafiri. Oh, trădătorul, făţarnicul, om cu două feţe! înnebunită de mânie, se rostogolea şi se zvârcolea pe podele, ca într-o criză de epilepsie, cu mâinile crispate pe covor. Apoi îşi lipi iar ochiul de gaură şi rămase nemişcată.

Mereu bine dispus, Kaminsky îngrămădea în valiză cărţi, lenjerie şi îmbrăcăminte. Rupea ziare, arunca o privire peste reviste înainte de a le lăsa să cadă în coşul de hârtii, privea de jur-împrejur să vadă dacă n-a uitat nimic. Şi cânta întruna. Iar şi mereu despre Parisul acela de petreceri spre care, nu mai încăpea nicio îne-oială, avea să alerge chiar astăzi. Dar de unde o asemenea libertate? Cum putea el, simplu soldat, să scape de legea care-i ţinea pe toţi la posturile lor? Se făceau deci excepţii pentru trădători, iar sperjurilor li se îngăduia, în ciuda războiului, să-şi ducă la capăt planurile lor odioase? Cu ce înalte protecţii reuşise să se sustragă legii? Căci e sigur că nu pleca într-o scurtă permisie. L-a mai văzut ea şi altă dată când pleca în permisie; nu se purta ca acuma. Şi mai ales nu se ascundea de ea. Tăcerea lui, zâmbetul din ajun, secretul în care le pregătise pe toate, oare era nevoie şi de alte dovezi că n-o să se mai întoarcă niciodată? A fost trasă pe sfoară, a fost escrocată, a fost aruncată iar, mişeleşte, în temniţa ei, ea care de atâta amar de vreme nădăjduise, contase pe el! Şi el cânta! Uitase oare de ea? Sau poate că – îi veni un gând chinuitor – cânta anume ca ea să-l audă. Era în stare de aşa ceva!

Lăsă pe masă valiza închisă şi ieşi. Doamna de

Villaplane se ridică repede, coborî în grabă scara şi când el ajunse în vestibul, îl strigă:

— Domnule Kaminsky!

El se întoarse şi zâmbi, liniştit, nevinovat, prietenos, cu o mână pe rampa scării. Faţa lui prelungă, măslinie, cu nas mare, buze groase şi obraji durdulii exprima o fericire pe care nu încerca s-o ascundă. Aştepta:

— Da, doamnă?

În dimineaţa asta ea avea mutra ei de scene tari. Total răvăşită. El îşi scoase ceasul şi îl consultă cu ostentaţie.

— Ah, într-adevăr? făcu doamna de Villaplane, pălind.

Mai coborî câteva trepte. El stătea tot nemişcat. Ea repetă:

— Într-adevăr?

El încetă să mai zâmbească.

— Ce anume? spuse.

— Sunteţi chiar atât de grăbit?

Stătu puţin pe gânduri, apoi, ridicând capul răspunse:

— Nu… La urma urmelor: nu.

— Să mergem în sufragerie.

El puse diagnosticul: ton de o maximă nervozitate. Se prevede o scenă de zile mari.

— Cu plăcere, răspunse coborând ultimele trepte. Ea îl urmă.

Intrară în sufragerie ca doi complici, el gândindu-se, nu fără o anume plăcere, la scena fantastică ce se pregătea. Doamna de Villaplane închise uşa cu grijă.

Pe dată manierele ei se schimbară. Îl privi pe Kaminsky de jos în sus, cu dispreţ, se îndepărtă de el ca şi cum s-ar fi temut să n-o atingă.

— Ţin să vă spun, făcu ea cu o voce stridentă, ţin să vă spun, domnule… că ar fi bine să vă căutaţi o altă locuinţă!

Ei drăcie, dar nici nu s-a aşteptat să spună una ca – asta. Multă şiretenie mai zăcea-n ea!

— Auzi, auzi… spuse Kaminsky aproape în şoaptă.

Dar doamna de Villaplane începu iar:

— Cum adică, să vă suport toate insolenţele? La ce oră v-aţi întors acasă azi-noapte?

Kaminsky îşi regăsi zâmbetul.

— De ce mă întrebaţi, doamnă?

— Pretind să-mi răspundeţi!

Fremăta bătrânica şi tremura toată de mânie.

— Dar, reluă Kaminsky pe un ton intenţionat foarte blând, mă uimiţi! La ce oră m-am întors acasă! Sunt sigur că dumneavoastră, chiar dumneavoastră o să mi-o spuneţi, scumpă doamnă. Faceţi un efort de memorie, străduiţi-vă să vă amintiţi ce oră arăta deşteptătorul dumneavoastră. Sunt într-adevăr destul de grăbit, dar dacă întrevederea noastră va mai dura, fie şi numai cinci minute… nu mi-aţi îngădui să iau loc?… Şi de ce n-aţi şedea şi dumneavoastră? Păreţi cam… obosită în dimineaţa asta. Îmi permit să vă întreb: ce vă mai face inima?

Tot vorbind, apropie de ea un scaun. Ea îl privea cu ochi înflăcăraţi, având faţa schimonosită de o grimasă care, fără îndoială, îi provoca o mare durere. Mâinile ei mici se întinseră spre el, refuzând:

— Lăsaţi-mi inima în pace!

— Dar permiteţi-mi, spuse el iar. Permiteţi-mi să insist.

— Otto!

El se lumină.

— Ah! Aşa e mai bine… E mult mai bine. În sfârşit, eşti iarăşi naturală. Da, e mai bine aşa. Dar ce s-a întâmplat de eşti atât de agitată scumpă… Blanche?

— Vai, Dumnezeule! şopti ea. El păru că nu auzise nimic şi continuă:

— Dar chiar nu vrei să şezi? Nu? Refuzi? în cazul ăsta dă-mi voie să m-aşed numai eu. Sunt şi eu cam obosit… după o noapte ca asta! încheie el pe un ton care o făcu pe doamna de Villaplane să se cutremure din cap până-n picioare şi să strige:

— Cum poţi fi atât de infam?

El holbă ochii, aparent foarte surprins.

— Vai, ce vorbe mari!

— Dar nu înţelegi odată…

Fraza rămase neterminată. Doamna de Villaplane se apropiase de şemineu, de care se sprijini parcă spre a se pune sub protecţia celor două portrete, al tatălui şi al bunicului. Kaminsky îşi dădea perfect seama că în dimineaţa asta ea era surprinzător de slabă, de vulnerabilă. De obicei în timpul scenelor se lăsa cuprinsă de o altfel de violenţă. Adesea ea era cea care avea iniţiativa. Dar în dimineaţa asta, acest avantaj îi era rezervat lui.

— Pot să fumez? întrebă el scoţând din buzunar un pachet de ţigări.

Trecu o clipă. Apoi ea răspunse.

— Pot să te ucid?

El râse în hohote.

Braţele doamnei de Villaplane căzură fără viaţă, de-a lungul rochiei negre.

Când isprăvi cu râsul:

— Să vorbim de lucruri serioase. Am intenţia – spuse el aşezându-se picior peste picior – îşi pusese ţigara în gură, dar nu şi-o aprinse – am intenţia ca în seara asta să chem aici nişte prieteni, la ceai. Vezi vreun inconvenient într-asta?

Ea nu răspunse.

El continuă liniştit:

— Nu. vom fi decât cinci sau şase cel mult. Se poate? Ai ce trebuie? Aş vrea… Dar lasă mutra asta. Când vrei, ştii foarte bine să fii *încă* drăguţă.

Ea nu se clinti.

— Ce spui?

— Cu cine te-ai culcat azi-noapte?

Ei o privi extrem de uimit, de parcă l-ar fi întrebat dacă într-adevăr îl cheamă Otto Kaminsky, dacă e adevărat că e bărbat şi nu… pasăre.

— Dar… cu Simone!

— Şi Leo te-a adus acasă?

— Păi cine altul? Prietenul meu Leo! Cu limuzina

Prefectului, ca de obicei. Dar de ce mă întrebi?

Niciun răspuns. El ridică din umeri.

— Eşti foarte ciudată în dimineaţa asta.

— Da, într-adevăr?

— Da. Stai sprijinită de şemineu fără să faci o mişcare… Iartă-mi comparaţia, dar poate din pricina şemineului – şi eşti atât de mică! Pari… un buştean de foc, un butuc mare.

— Pe jumătate calcinat?

El se gândi o clipă.

— Da. Mai ales din cauza rochiei negre. De ce mă faci să-ţi spun toate prostiile astea? N-aveam de loc poftă. E ciudat: în dumneata există ceva ce mă incită la cruzimi.

Ea închise ochii.

— Şi totuşi, trebuie să-ţi spun că am pentru dumneata, Blanche, vrei să…

— Taci.

Stătea tot cu ochii închişi. Gura ei mică se strânse. Îşi ţinea mâinile una-ntr-alta, lipite de rochie şi degetele i se încleştau gata să se rupă.

— Eşti mai rău decât mine, Otto.

El îi dădu acest răspuns ciudat:

— Fac şi eu ce pot.

Tăcere…

Kaminsky se legăna uşor cu scaunul care scârţâia. Se hotărî să-şi aprindă ţigara.

— Să revenim la lucrurile serioase, spuse, aruncând chibritul în şemineu. Îţi spuneam deci că intenţionez să-mi chem aici, astă-seară, nişte prieteni, la ceai. Numai că aş vrea să-i dau acestei mici recepţii un caracter… vesel. Aş vrea, de pildă, să împodobim puţin sufrageria asta care, între noi fie spus şi fără să se supere nimeni, e destul de mohorâtă. N-am putea aduce nişte flori? Şi ceea ce iar mi-ar plăcea: luminări. Sunt de acord că e cam prea romantic pentru mine, dar, mă rog. Şi cât mă va costa?

Ea părea că nu-l aude.

— Cât va costa? Nu uita că sunt avar!

Pentru prima oară de la începutul acestei scene, ceva

ca un zâmbet trecu peste faţa doamnei de Villaplane.

„... Tot aurul din lume”, auzi el. Dar vorbele abia dacau fost rostite.

— N-am înţeles.

— Nu, pentru tot aurul din lume!

— Oh! Zău! Refuzi? spuse Kaminsky lăsându-se pe speteaza scaunului. Lăsă ţigara să i se consume între degete. Dar cum e posibil? Şi eu care credeam că, dimpotrivă, o să-ţi facă plăcere, eu care credeam c-o să fii împreună cu noi!

— Eu?

De data asta, doamna de Villaplane strigă. Şi nu numai că strigă, ci se smulse de lângă şemineu şi, făcând un pas spre Kaminsky, care se ridică în picioare, îi aruncă în obraz:

— Ticălosule!

El o apucă delicat cu degetele de încheietura firavă a mâinii.

— Nu te enerva. De ce te superi? Totdeauna vezi în vorbele mele nu ştiu ce subînţeles. Nu ştii că eşti... prietena mea cea mai bună, încheie el, cu o voce duioasă, plecându-şi faţa spre faţa doamnei de Villaplane.

Ea se zbătu.

— Dă-mi drumul.

— De ce?

— Dă-mi drumul sau ţip!

— Astea-s vorbe de fetiţă, scumpă Blanche. Să ţipr? De ce? La urma urmelor, dacă ai poftă să ţipi, dă-i drumul. Se zice că asta calmează... O să ţipi, o să vină cineva, eu voi spune că...

— Există oare pe lume ceva mai abject decât omul ăsta?

El o respinse spunând:

— Aşa sunt eu.

Se lăsă iar tăcerea, mai grea, mai densă. În cameră se făcuse aproape noapte. Afară ploua.

— Rămâne deci cum ai spus? făcu el în sfârşit. Adică: nu!

Ea nu înţelese imediat.
— Nu – ce?
— În privinţa ceaiului.
Ea ridică din umeri, exagerat, cu o mică strâmbătură de copil îmbufnat în colţul buzelor.
— Dar ce mă priveşte?
— Deci, da?
— De ce nu? Nu-i treaba mea.
— Cu flori?
— Cu câte flori vrei. Spune-i numai servantei să se ocupe de…
— Şi facem şi un foc mare în şemineu?
— Desigur.
— În sfârşit, ne-am înţeles. Şi vii şi dumneata, nu-i aşa?
— Otto!
— Dacă iar începi să strigi, plec… M-am săturat. Nu mai suport să te aud strigând. Trebuie să vii. E o mică serbare… de adio.
Ea căută ceva de care să se sprijine. Mâna ei găsi speteaza unui scaun.
— Pentru că mă dai pe uşă afară, încheie Kaminsky, privind-o drept în ochi. Pentru că…
De data asta însă nu mai apucă să mai adauge nimic. Doamna de Villaplane ieşi din sufragerie ca o săgeată.
În vestibul, servanta discuta cu Lucien Bourcier.
— Vreţi o cameră, domnule?
— Dacă se poate.
— Pentru o lună?
— O zi.
— Dar nu închiriem camere cu ziua, domnule.
Şi zărind-o pe doamna de Villaplane care năvălea în vestibul, cu figura ei de moartă, servanta strigă:
— Doamnă, doamnă!
Doamna de Villaplane se opri.
Kaminsky apăru şi spuse:
— Ernestine, doamna de Villaplane nu se simte prea bine în dimineaţa asta. Ar trebui să…

— Nu te amesteca în treburi care nu te privesc! îl întrerupse acră doamna de Villaplane.

El zâmbi.

— Te surmenezi.

— Destul!

— Bine. Fă cum vrei.

— Ajunge dacă dai dispoziţii pentru… ceaiul dumitale, spuse ea. Şi de altminteri, ai dreptate, nu mă simt prea bine. Ernestine, vezi ce doreşte domnul, dacă această mică scenă nu l-o fi îndemnat încă s-o ia la goană. Cum, domnule, încă tot mai vreţi să locuiţi la mine?

— Numai o zi, spuse Lucien.

Ea izbucni într-un hohot de râs nervos şi se avântă pe scări.

— Numai o zi! Numai o zi! strigă ea. Bine, da, numai o zi. Ernestine, dă-i domnului o cameră pentru o zi. Numai pentru o zi.

O auzeau cum tot râdea şi striga: „Numai pentru o zi!” în timp ce urca spre odaia ei. Se trânti o uşă. Apoi nimic.

G RIPURE ÎŞI DICTA LECŢIA.

Aşezat sub fereastră, era enorm în cojocul lui din piele de capră, un urs. Stătea cu mâinile-i noduroase pe genunchi.

— Morala, nu-i aşa, e o ştiinţă, nu-i aşa, o artă. Scrieţi!

— O ce?

— O artă, se auzi suflându-se din mai multe părţi. O artă!

— Tăcere! porunci el cu o voce tăioasă, exasperată. Băieţii râseră. Îi ameninţă: Pe primul care mai crâcneşte, îl trimit fuguţa la camera de gardă şi-l căpătuiesc cu patru ore de arest. Ajunge! Continuă, grăbind dictatul: Morala este o ştiinţă sau o artă care-i învaţă pe oameni cum să se comporte în viaţă. Hai, scrieţi!

Peniţele scârţâiră. Scârţâitul ăsta al peniţelor nu era nici el ceva chiar atât de simplu, ci aducea cu zgomotul pe care l-ar face o armată de furnici sau de păianjeni pe nisip.

Îşi scoase ceasul din buzunarul vestei: mai avea un sfert de oră. Ce lungi mai erau orele de clasă, ce lungi mai erau toate, în general! Se auzea, foarte aproape, din clasa învecinată, vocea nazală a domnului Babinot.

— Le Bars e un elev rău, dămnilor?

Clasa răspundea în cor:

— Da!

Iar Babinot:

— Mă! nă! Vă spun că nă! Şi de ce, dămnilor, zic eu că nă? Pen-trucă da-că-Le-Bars-ar-fi-un-e-lev-rău… el ar fi… Hai, dămnilor! Hai! Ce-ar fi, ia să vedem?

— Un rău francez, răspunseră elevii într-un glas.

— E tocmai ceea ce voiam să spuneţi! Ar fi un rău francez. Dar-Le-Bars-e-un-rău-fran-cez?

— Nu.

— *A jortiori* deci, dămnilor, prietenul nostru Le Bars e un bun elev, şi acum ne va spune lecţia. Spuneam deci, domnule Le Bars, spuneam deci că Verdunul.

Se auzi un tropăit, apoi linişte.

— Vă felicit, dămnilor! Luaţi loc!

Iar tropăitul. Şi Babinot reluă:

— Spuneam că Verdunul a înfruntat unsprezece asedii. Ele sunt…?

O voce copilărească începu:

— În 451, Attila…

Cu un oftat, Cripure îşi înălţă capul: propriii săi elevi, cu tocurile în aer, nu aşteptau decât această clipă ca să izbucnească în râs. Îşi dădu seama că a uitat de ei.

— Tăcere, strigă el, pe un ton strident, speriat. Dar râsetele se înteţiră, iar el se ridică, încercând să-şi alunge spaima şi măsurându-şi încă o dată neputinţa.

În picioare era grotesc, nu urs, ci maimuţă, urangutan paralizat, îndoit din genunchi. Visul aluneca peste realitate ca o realitate şi mai ameninţătoare. Aruncă asupra elevilor o privire încărcată de teroare; veselia lor spori.

Din an în an răul devenea şi mai rău. O să-şi încheie oare „cariera” ca un ramolit care stă la pândă în timp ce

elevii joacă cărţi; ca un asel?

— Linişte, potăilor!

Pumnul lui lovi catedra care răsună ca un butoi. Ei tăcură. „Poate că asta nu-i decât o alarmă”, gândi el.

Într-o bancă, un elev plesnea gălăgios din degete:

— Dom’le!

Cripure îşi calculă şansele, aruncând o privire pătrunzătoare spre mutra aceea de canalie, umflată de râs.

— Ce vrei, domnule Centric?

Centric se ridică şi rosti pe nerăsuflate:

— E adevărat, domnule, că Emmanuel Kant, nemuritorul autor al Cripur Raţiunii tice…

Clasa fu cuprinsă de un adevărat delir. Băieţii nu se mai mulţumeau acum să râdă: băteau din palme, tropăiau pe sub bănci şi strigau: „Crip-Crip-Cripure…”

Cripure închise ochii.

— E adevărat că a rămas virgin? încheie Centric.

Cei mai laşi – cea mai mare parte dintre ei – îşi traseră capul între umeri. Centric privea nevinovat, la dreapta, la stânga, ca o pasăre mare.

Împotriva aşteptărilor lor, Cripure zâmbi şi el, apoi râse de-a binelea, încât lanţul de la ceas îi tresălta uşor pe burtă. Oho! e bună, totuşi, nu-i aşa, lipsa asta de respect faţă de idoli! Totuşi…

— Prea mult spirit, nu-i aşa, domnule Centric, şi prea rabelaisian. Să nu se mai întâmple!

Şi râse mai cu poftă.

Centric pufni în râs. Ceilalţi văzând că „a înghiţit-o şi pe asta” îşi ridicară capetele, voind să-i ţină isonul. Pe Cripure îl revoltă atâta laşitate. Hotărât că, indiferent de vârstă, cea mai mare urâciune a omului e ipocrizia lipsită de îndrăzneală.

— Voi, strigă el, să tăceţi, nătărăi ce sunteţi, turmă de înfumuraţi, copii de bani gata! Burghezi împuţiţi 1 Ce căutaţi aici? Cultură? Nici vorbă, nu-i aşa, bandă de… şarlatani! Nu sunteţi decât nişte…

Îi stătea pe limbă această îndrăzneaţă injurie: asasini.

Desigur că undeva, în grămadă, se ascundeau şi cei doi sau trei ticăloşi care au deşurubat piuliţele de la biciclete. Desigur că în clipa aceea tremurau de spaimă la gândul că ar putea sta la arest întreaga zi de joi. O, ce dezgustător! „Dar eu însumi sunt dezgustător, pentru că, în sfârşit...”

Pentru că, în sfârşit, încerca să se păcălească pe el însuşi. Probă că abia dacă s-a mai gândit la povestea aia, că nici acum nu era sigur dacă o să meargă sau nu să se plângă Directorului...

Cineva bătu la uşă. În aceeaşi clipă uşa se şi deschise şi domnul Bourcier intră pe nepusă masă. Vânăt, şi asudat de mânie, Cripure simţea că se sufocă. Braţul său ridicat căzu brusc, schiţă chiar un zâmbet în chip de răspuns la salutul Cenzorului care rămase cu pălăria pe cap. Dar era zâmbetul unui om plouat, prins cu mâţa-n sac, care-şi cere iertare, dar în care se citea şi bucuria – da, bucuria trecătorului ce se simte în primejdie şi vede cum apar pe neaşteptate nişte sticleţi.

Elevii stăteau încremeniţi într-o atitudine de fals respect, dar râdeau pe înfundate. Îşi dădeau seama că în ochii Cenzorului nu ei, ci Cripure era cel mai vinovat.

Domnul Bourcier îşi plimbă pe deasupra clasei privirea-i tristă, opacă, şi multă vreme nu scoase un cuvânt; ochii i se opreau asupra unuia sau altuia, de parcă şovăia în alegerea unei victime. Voia doar să creeze atmosferă, căci ştia cine e victima, şi până la urmă privirea lui greoaie se opri asupra lui Centric.

— Domnul Genitric!?

Centric luă o atitudine ţeapănă, de soldat în poziţie de drepţi, şi bătu insolent din călcâie.

— Vei fi consemnat întreaga zi de joi, vorbi rar Cenzorul. Şi ochii i se holbară sub stufişul sprâncenelor.

Centric zâmbi.

Domnul Bourcier îl privi pe Cripure, care dădu imperceptibil din umeri.

— Bine, domnule Centric, spuse Cenzorul, cu o voce schimbată, gata să se dezlănţuie, dacă asta te face să

zâmbeşti, îţi mai dau încă o zi de consemn. Îţi mai vine şi-acum să râzi?

Era furios că e înfruntat şi abia se mai putea stăpâni.

— Nu, domnule Cenzor.

Insolenţa acestei replici era cu atât mai mare cu cât era vădit că Centric abia se stăpânea să nu izbucnească în hohote de râs.

— Ia seama, domnule Centric, după consemnări urmează eliminarea, m-ai înţeles?

— Da, domnule.

— Şi-acum, treci la arest, imediat!

Centric îşi strânse lucrurile, ieşi foarte sigur pe sine, şi închise cu mult calm uşa în urma lui.

— Asta-i una la mână! conchise domnul Bourcier.

Se întoarse spre ceilalţi şi îi ameninţă cu cele mai aspre pedepse la cel mai mic semn de indisciplină. I-a prevenit că va distruge acest detestabil spirit de nesupunere şi lipsa de respect care se răspândeşte printre tineri şi – aviz amatorilor – va fi neînduplecat cu cei care-s capii răutăţilor.

Îşi încheie apostrofa reamintind împrejurările dureroase în care se zbate Franţa.

— Ar fi o laşitate din partea voastră să profitaţi dea-ndoaselea de libertatea pe care o aveţi datorită lipsei taţilor voştri.

Fraza asta, auzită de mii de ori, le dădu de înţeles elevilor că predica s-a terminat. *Ite missa est.*[2] Cenzorul se întoarse spre Cripure care-şi plecă fruntea.

— Strângeţi şurubul, domnule Merlin.

Şi ieşi în fugă, tot fără să-şi ridice pălăria.

Tăcerea se mai prelungi încă o clipă după plecarea lui, apoi se auziră suspine ironice şi „uf”-uri care îl readuseră pe Cripure la realitate.

— Unde am rămas?

— La... o artă care-i învaţă pe oameni cum să se comporte în viaţă.

— Bun. Să reluăm. Scrieţi titlul: „Morala individuală

---

2 Mergeţi, liturghia s-a sfîrşit (lat.).

şi morala socială”.

Cu spatele încovoiat şi mâinile adânc înfundate în buzunare, reluă dictarea cu o voce sacadată şi iritată, pe un ton care-i contrazicea fiecare cuvânt. Cu ochii morţi în dosul lornionului, căutând lumina ca pe o? amintire, părea o muscă mare ce se izbeşte, bâzâind, de un geam. În pauzele din timpul dictării, gura i se crispa, buzele-i subţiri păreau că dispar, înghiţite, iar vârful bărbiei tremura. Peniţele scârţâiau. Continuă:

— Se pune o întrebare, şi anume: dacă morala individuală trebuie subordonată moralei sociale, sau, dimpotrivă, cea socială celei individuale, sau dacă ambele morale trebuie să fie juxtapuse, beneficiind de drepturi egale. După unii filosofi…

— A sunat de ieşire, domnule, interveni un emul de-al lui Centric. Şi fără să mai aştepte permisiunea lui Cripure, elevii se năpustiră grămadă spre uşă, îmbrâncindu-se din fugă, anume ca, fără să se bage de seamă, să poată smulge din cojocul din piele de capră smocuri-smocuri de păr.

Îşi frecă tâmplele cu vârfurile degetelor – ticul lui – îşi potrivi lornionul şi, cu gesturile şovăielnice ale unuia care la fiecare pas se aşteaptă să cadă într-un abis, ieşi din clasă, închizând uşa. Domnul Babinot, cu mâinile încrucişate pe sub cozile redingotei, se plimba; cu capul plecat, tropăind pe lespezi cu ghetele lui cu ţinte şi mormăind ceva numai pentru el însuşi.

Văzându-l pe Cripure, alergă spre el.

— Ştii – spuse – la ce mă gândeam? La eu! La acest detestabil eu de care vorbeşte filosoful. Ei bine, când spun eu, parcă aş vorbi de un dispărut. Războiul naţional, pericolul naţional, rezistenţa naţională…

Cripure era de-acum departe. Direcţia: bodega.

Străzile, altă belea. Sulpiciu cunoscut. Avea mai bine de o jumătate de oră până să ajungă la cafeneaua Machin. Să se tot târască. Detesta casele. „Toată munca oamenilor de atâtea veacuri ca să realizeze maghernițele astea hidoase. Ce i-a împiedicat să construiască pestetot fântâni, parcuri, palate? De ce nu palatele din o *mie şi una de*

nopţi? Măcar de-aş fi orb!”

Nu era decât miop.

Un pieton trecu pe lângă el şi, văzându-l. mormăi câteva cuvinte de compătimire.

„Şi surd!”

Îşi continuă curajos drumul.

În trecere, zări Prefectura, monument spiritual în felul ei. Când i se întâmpla să treacă dincolo de zăbrelele de la intrare, îl cuprindeau fiorii de parcă s-ar fi aşteptat să le vadă închizându-se în urma lui, ca după un evadat care iar a fost prins.

„Să fug…”

O luă de-a curmezişul pieţei.

Undeva se auzea un claxonat continuu, poate în piaţa Prefecturii, poate în lună. Tot mergând, Cripure descoperi că un automobil îl urma la mai puţin de un metru şi îl claxona. Făcu atunci un salt în lături, gata-gata să se întindă la pământ.

Ceea ce, fără îndoială, fusese de un mare efect comic, deoarece în timp ce el îşi regăsea echilibrul, gâfâind încă din greu, cineva începu să râdă în hohote. Se întoarse: maşina se oprise. La volan, un tânăr militar într-o uniformă fantezistă se prăpădea de râs.

Cripure se sufoca de mânie, dar înainte de a putea scoate o vorbă, un ofiţer – monoclu şi cizme cu carâmbul moale – coborî din maşină şi se îndreptă spre el, cu mănuşile într-o mână:

— Faurel!

Era deputatul, ofiţer de stat-major.

— Iartă-mă, scumpe magistre, spuse Faurel. N-am nimic de-a face cu gluma asta grotescă. Eram pe jumătate adormit: am călătorit toată noaptea. M-a trezit… filfizonul ăsta, cu claxonul lui. Nici n-am avut vreme… Priveşte-l numai! Uită-te cum râde! Corbin!

La volan, „filfizonul” îşi ascundea gura cu mâna.

— Ajunge! ordonă sec Faurel. Vino să-ţi ceri scuze. Se întoarse spre Cripure: Iartă-l, scumpe magistre. E încă un copil. Aminteşte-ţi că până acum doi sau trei ani ţi-a

fost elev.

Încet-încet, Cripure îşi venea în fire. Îşi potrivi Jornionul şi privi în direcţia lui Corbin. Ah, ticălosul…

Iată că acum voiau să-l strivească! Creşteau în grad: după biciclete – maşina.

— Într-adevăr, murmură el, îmi amintesc foarte bine de domnul… Corbin. Şi continuă, adresându-se chiar lui Corbin care. În sfârşit, coborî din maşină: Dar, nu-i aşa, nu te-aş fi recunoscut în acest glorios costum. Nu, n-aş fi recunoscut în dumneata pe fostul meu ucenic filosof de acum… ia să vedem: doi ani.

Corbin răspunse de parc-ar fi stat în poziţie de drepţi.

— E chiar aşa, domnule Merlin.

Pe figura lui, ca o lamă de cuţit, nu se mişcă nicio cută.

— Ei, şi-acum? spuse Faurel.

— Scumpe domnule Merlin, vă rog să mă iertaţi. Nu aveam intenţii rele. Mă bucuram că vă revăd.

Faurel îşi încruntă sprâncenele:

— Asta-i tot?

— Nu le joc feste decât celor pe care îi stimez… sau îi iubesc.

Această neruşinată minciună nu-l împiedică pe Cripure să strângă mâna ce i-o întindea Corbin. Zâmbi:

— Tineretul are multe privilegii…

— În clipa aceasta are privilegiul de a parca maşina, replică Faurel.

Corbin salută şi plecă.

Cripure şi Faurel o porniră încet, deputatul luându-l de braţ pe „bunul său magistru”.

Pe faţa lui Faurel se vedeau urmele unei oboseli ce nu se datora doar călătoriei, dar pe care drumul o accentuase. Obrajii, raşi cu multă grijă, erau veştejiţi, pământii şi brăzdaţi de riduri, iar ochii-i erau umflaţi, încercănaţi şi tulburi. Gura, sub o mustaţă subţire, încă neagră, exprima acea bunătate caracteristică pentru o anume categorie de oameni petrecăreţi – care n-au avut totdeauna parte de petreceri – şi corecta senzualitatea

brutală a nasului coroiat, cu nări pe care un anume tic le făcea să palpite întruna. Sub uniformă, corpul era zvelt şi viguros. Dar în uniformă sau în civil, se vedea oricum că e omul care şi-a petrecut viaţa printre femei.

— E ciudat că te-am întâlnit tocmai în locul acesta, scumpul meu magistru, spuse Faurel cu un ton de o elegantă nepăsare, care-i era caracteristic, dar în care se simţea totuşi o sinceră deferenţă faţă de Cripure. De obicei nu prea umbli prin bastioanele astea guvernamentale, zise el, arătând Prefectura… Dar ce mai face doamna Merlin?

— Oh! foarte bine, răspunse Cripure, sincer mişcat că se interesează de Maia. I se întâmpla foarte rar să audă o asemenea întrebare!

— Sper că nu m-a uitat?

— Eşti deosebit de gentil.

— Am petrecut nişte zile atât de frumoase la vila dumitale, reluă deputatul. Îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri.

Faurel se lăuda că preţuieşte ideile şi că e pasionat de cunoaşterea oamenilor. Îşi dădea seama de valoarea lui Cripure şi totdeauna când îl întâlnea îi vorbea de micile lui opere, mai ales despre *Gândirea mezilor*. Cu ani în urmă cartea asta îl fermecase pe Faurel. Şi îi plăcea, de asemenea, să-l audă pe Cripure vorbindu-i despre tainele sanscritei. Cât de mult ar fi dorit deputatul să ştie sanscrita!

Din fericire, conversaţia se îndreptă de data aceasta în altă direcţie.

— Mai vânezi şi acum?

— Puţin…

— Ei, vilişoara! şopti sentimental Faurel.

— Da, spuse Cripure. Şi zâmbi gândindu-se la ea. „Vilişoara!”

Îşi petrecea la vilă toată vara şi chiar o bună parte din iarnă.

— Să ştii că iarna e la fel de încântătoare.

Într-o seară, s-a plimbat împreună cu Faurel prin împrejurimi. Au mers până la un han, aşezat la o

încrucişare de drumuri, ţinându-se de braţ, ca în clipa aceasta.

Despre ce-au vorbit oare?

— Îţi aminteşti de discuţia noastră despre Rousseau, scumpe magistre?

Mai încape vorbă?

— De parc-ar fi fost ieri. Înainte de a ieşi, îţi aminteşti, am citit împreună pasajul acela uluitor din *Dialoguri*, când el se pregăteşte să-şi ducă manuscrisul la Notredame. E un pasaj de o grandoare… E poate partea* cea mai patetică din întreaga lui operă, şi bineînţeles, *Confesiunile*. E de o frumuseţe, nu-i aşa… zguduitoare.

În seara aceea a spus, probabil, aceleaşi lucruri. Faurel revăzu gestul lui Cripure, oprit în mijlocul drumului. Ridicase un braţ, pentru a măsura parcă întinderea beznei. Jos, marea cânta.

Şi Cripure îşi aducea aminte. Cântecul mării, care le seconda vocile asemenea corului din teatru, îi făcuse să tresară de o duioasă emoţie. Clipă binecuvântată în care cântecul său interior, brusc dezvăluit, se putea armoniza cu alt cântec, al unui element – sau cu un chip de om!

— Mult s-au mai schimbat vremurile, spuse.

Totuşi, în seara aceea între ei se strecurase şi o picătură de otravă. Au discutat despre spinoasa problemă a „bastarzilor”. Cripure susţinuse punctul de vedere al lui Rousseau, iar Faurel se indignase. E adevărat că Faurel nu l-a abandonat pe Corbin, cum făcuse Cripure cu Amédée.

Această amintire urâtă destrămă vraja.

— Da, spuse Faurel, s-au schimbat mult vremurile. Ce se vorbeşte pe-aici de război?

— Privit de-aici, nu-i aşa, războiul pare o poveste. O poveste sângeroasă, dar poveste.

Deputatul închise ochii, dând din umeri resemnat şi dispreţuitor.

— Tristă psihologie, spuse.

— Biologie, spuse Cripure, forţându-se să râdă.

— Mai ales când lucrurile merg atât de prost!

—» Serios?

— Ei! Când se va putea spune totul…

„Eh, gândi Cripure, parcă poţi cunoaşte vreodată dedesubturile războiului? Poţi să afli vreodată amănunftele acestei imense mârşăvii?” Poate că el nici nu dorea. Nu numai că îi plăcea să fie înşelat, dar voia să fie înşelat cu mistere.

— Ce să mai crezi despre o omenire preocupată numai de propria ei distrugere?

— Poate că nici nu merită ceva mai bun.

Ceea ce pe Cripure îl făcu să râdă, de data asta, din toată inima. Cu o astfel de idee se simţea în largul lui.

— Omul n-a fost o necesitate, spuse.

Alt gând plăcut. În ochii lui strălucea maliţia celui care tocmai descoperise unde-i buba.

— Nu s-ar putea spune că totul merge foarte bine, dar oricum, merge ¡mai bine, reluă deputatul. Redresarea morală e pe calea cea bună, dar cu ce preţ!

Ridică ochii spre cer.

— Se pare că am fost la un pas de revoluţie, spuse Cripure.

— La un deget. Uite, atât a mai lipsit, spuse Faurel, făcând să-i pocnească unghia smulsă brusc de sub dinţii din faţă. Dar s-a terminat. În interior nu se mai petrece nimic serios. Câteva incidente neînsemnate, scandaluri mărunte seara, pe la trenurile cu permisionari. Nici nu se poate compara cu ceea ce am văzut! Nu se poate compara. Statul-major a cerut mână liberă ca să reprime şi să dea exemple.

— Multe?

— Vai! Ştii doar, dragul meu, cât de revoluţionar sunt. În fond, am fost totdeauna un mare liberal şi un bun patriot. Dar ce mi-a fost dat să văd! S-au petrecut lucruri îngrozitoare. Oricum, a fost ceva peste măsură. Îmi dădeam seama că situaţia e serioasă şi că armata nu trebuie lăsată să se ducă de râpă. Rămâne între noi, dragul meu, dar să ştii că cinci corpuri de armată au fost în întregime contaminate.

— Chiar atâtea!

— Poate chiar mai multe. Îţi spun doar că situaţia a fost foarte serioasă. Mai ales dacă se ţine seama de starea de spirit din Paris şi din împrejurimi. La 1 mai la Paris a fost grevă. La 2 iunie, cel puţin trei mii de femei greviste au manifestat mai bine de două ore pe bulevardul Champs-Élysées. La 4 iunie, anamiţii au tras asupra mulţimii adunate la Saint-Ouen. Şi aşa mai departe. Gândeşte-te că niciun rebel n-a fost graţiat.

— Şi bineînţeles, spuse Cripure, că oalele sparte le-au plătit cei mai nevinovaţi, cei mai drepţi.

Deputatul lăsă să-i cadă mâinile de-a lungul corpului, în semn de asentiment.

— Niciun graţiat! reluă Cripure. Dar… Poincaré?

— Nu-l cunoşti pe omul ăsta. I-a răspuns lui Painlevé, care ceruse graţierea a doi rebeli, că „nu e ceasul slăbiciunilor”. Doamne Dumnezeule, când se vor sfârşi odată toate astea?

Oftară amândoi, şi merseră un timp unul lângă altul, fără să mai spună nimic.

— Sunt lucruri foarte triste, zise Cripure…

— Care au totuşi laturi destul de comice: închipuie-ţi că Pétaine l-a însărcinat pe Madelin să cerceteze, pentru el, istoria tuturor răscoalelor care au avut loc în timpul Revoluţiei, ca să se inspire din metodele folosite atunci pentru reprimarea tulburărilor. îl consultă bucuros şi pe Henry Bordeaux!

Cripure se strâmba de râs.

— E foarte bună, orice s-ar zice, făcu el. Ha! Ha! Ha! Nu-i chip să te plictiseşti pe lumea asta. Pământul nostru are, oricum, şi părţile lui bune.

Şi conversaţia luă o altă întorsătură, devenind jovială, chiar veselă.

— Am aflat că o decorează pe doamna Faurel.

Deputatul făcu o strâmbătură. Ştia ce părere are

Cripure despre decoraţii şi despre mijloacele prin care se obţin.

— Trebuie să urli ca lupii, spuse.

— Dar e foarte bine.

— Ce? Că o decorează pe soţia mea?

— Da, desigur.

Oh! Bun… Dacă Cripure îl ia aşa…

— Între noi fie vorba, dragul meu, şi eu sunt cam de aceeaşi părere. Va fi o decoraţie binemeritată. Deşi nu era nevoie. Numai că au constrâns-o, mă înţelegi? Şi soţia mea, slabă cum e, n-a vrut să le spună că… puţin îi pasă. Era cât pe ce să folosesc o expresie mai puţin academică!

— Să fim serioşi. Când te expui cum s-a expus ea…

— Da, asta-i adevărat.

— E o mare îndatorire să asist…

— Eşti foarte drăguţ. Sunt adânc mişcat. Sincer, crede-mă. Şi ea la fel. Te iubeşte foarte mult. Sunt adânc mişcat.

Îi strânse mâna.

— Lasă, dragul meu, lasă…

— Ba da, sincer…

— Dar nu m-aş ierta dacă aş lipsi…

— Tocmai… decorarea mă aduce aici, reluă Faurel, ca de altminteri şi nevoia de… a mă reface, de a uita puţin. Ceea ce văd e atât de oribil! Aş vrea să mă culc pe o pajişte şi să trag un pui de somn în mijlocul naturii. De altfel va şi trebui să merg să văd ce-mi fac arendaşii. Asta mă va odihni. Am atâta nevoie de odihnă. Ah, dacă aş avea timp! Te-aş fi rugat să mă găzduieşti o zi sau două în vilişoara dumitale. Dar, trebuie să te mulţumeşti cu ceea ce ai. Nu-i, oricum, minunat că te-am întâlnit chiar în clipa sosirii, deşi, spuse el arătând Prefectura, lângă un loc pe care dumneata nu-l frecventezi! Eh, instituţiile astea oficiale!

— Adică, nu-i aşa, fug de ele.

— Dumneata eşti un înţelept şi n-o spun ca să te flatez. Nu, nu! Şi gestul lui Faurel voia să arate că s-a lepădat de toate flateriile, de toate intrigile în care s-a bălăcit întreaga lui viaţă şi că acum e pur şi simplu obosit. Da, aş da nu ştiu cât, reluă el, ca să mai pot petrece o zi cu dumneata la vilişoară, cum am mai petrecut o dată sau de două ori, şi să mai schimbăm nişte idei. Dar e imposibil.

— Ştiu, ştiu, dragul meu…

— Cred că îţi dai seama de situaţie? Ei, la revedere, dragul meu! Aici eşti singurul om pe care îl revăd cu plăcere, dar mă aşteaptă Prefectul. Sper că pe dumneata nu te aşteaptă, adăugă Faurel, dorind să încheie discuţia pe un ton glumeţ.

Şi dispăru fluturându-şi mănuşile.

Limuzina prefecturii stopa aproape de casa Simonei. Léo întoarse spre fundul maşinii faţa lui turtită, de culoarea aramei, aproape fără nas şi cu nişte buze ca ale unui Buddha. Pleoapele lui cu ciudate gene albe descoperiră nişte ochi cenuşii, tulburi.

— Coborâţi?

— Stai o clipă…

Şi Kaminsky, strângând mâinile Simonei într-ale sale, continuă:

— Iubito… ce-ai crede despre mine dacă înainte de a lua această importantă hotărâre te-aş invita să te mai gândeşti puţin? Dacă m-aş transforma într-un bunic cumsecade şi ţi-aş da sfaturi înţelepte? Să-ţi părăseşti familia! Să pleci cu amantul la Paris! Asta-nseamnă să-ţi faci de cap. Ce spui?

Ea râse: mâinile îi tremurau între mâinile lui Kaminsky.

— Aş crede… ceea ce ai crede şi tu.

— Adică?

— Ei, că eşti pus pe glume.

— Dar de loc! protestă el… Nici gând. Se poate? Răsfăţată cum ai fost de distinsul dumitale tată şi de distinsa dumitale mamă… Cu perspectiva de-a face o frumoasă logodnă notărească… Ai tot ce-ţi trebuie ca să fii fericită, draga mea Simone. Gândeşte-te!

— Asta şi fac.

— Bravo! Arată-mi palma.

— Uite-o!

Îi întinse palma deschisă.

— Nu asta. Stânga.

El se plecă asupra ei. Simone zâmbea. Léo îşi

aprinse, indiferent, o ţigară şi zvârli chibritul pe fereastra portierei.

— *Primo*: O să ai o viaţă foarte lungă, spuse Kaminsky, după o bucată de vreme. *Secundo*: N-o să înnebuneşti niciodată.

Trecu o clipă.

— Ştii că habar n-am să ghicesc? spuse el ridicându-şi ochii.

— Oricum, continuă.

— Data naşterii?

— August 1899.

— August: luna marilor oameni şi a marilor asasini. O să-ţi meargă toate din plin.

— Chiar şi prin asasinat? spuse ea izbucnind în râs.

El nu răspunse. Îşi apropie buzele de palma deschisă şi o sărută.

— Voi avea bani?

— Mai mulţi decât ai putea visa. În rezumat: totul se anunţă bine. August 1899: asta înseamnă că acum ai cu ceva mai mult de optsprezece ani. Eşti puţin în întârziere, dar mai ai timp. Nu joci decât o dată…

Ştia şi ea.

— Deci, ne-am înţeles, reluă Kaminsky. După prânz, Léo te duce la vilă, împreună cu Marcelle. La cinci vin şi eu cu Bacchiochi. După aceea coborâm şi luăm ceaiul la doamna de Villaplane. E în ordine?

— De ce la doamna de Villaplane?

— Pentru că asta o să-i facă o deosebită plăcere! răspunse Kaminsky cu un zâmbet acru.

— Atunci e-n ordine.

— S-a făcut, spuse Léo.

— Ia-o încet înainte…

Léo demară.

Casa Notarului apăru în fundul unei străzi năpădite de buruieni.

— E nemaipomenit cum seamănă casa asta cu o puşculiţă, spuse Kaminsky. Uşile, ferestrele, coşurile, lucarnele, crăpăturile. Toate te fac să te gândeşti la

monezi. De la cine a fost furată hardughia?

— De la două domnişoare bătrâne, spuse Simone.

— Moarte?

— Din pricina asta. Le-a şterpelit chiar şi papagalul, pe care l-a dat apoi la împăiat şi l-a aşezat pe şemineu. Habar n-ai cine-i taică-meu! E-n regulă, Léo… Stop!

Léo opri maşina lângă trotuar.

— Peste un ceas. Aici.

— Ne-am înţeles.

Ieşi sprintenă din maşină. Cei doi bărbaţi se priviră zâmbind.

— Ei? întrebă Kaminsky făcând cu ochiul.

— Am înţeles.

— E o femeie hotărâtă. O să facă tot ce şi-a pus în cap.

— Lucru rar.

— Foarte rar. Mai ales la optsprezece ani. Dar asta, bătrâne Léo, e ca talentul: sau îl ai, sau nu-l ai. Şi când îl ai se vede de la o poştă. Mai târziu o să-şi perfecţioneze tehnica…

Léo porni motorul.

— Şi e din ce în ce mai drăguţă, continuă Kaminsky. Dă-i drumul, fata a intrat în casă.

Apăsă pe accelerator.

— Nu-i genul meu, spuse Léo. E prea brunetă. Are picioare prea lungi. Ochi prea negri. Şi pieptul cam mic. Mie blondele, cu ochi albaştri…

Schimbă viteza. Acceleră iar.

— Şi mai dolofane.

Simone urcă în camera ei. Îşi aruncă mantoul pe pat şi rămase o clipă pe gânduri. Apoi ieşi, se plecă peste rampa scării, strigând:

— Rose!

Niciun răspuns.

Bineînţeles că maică-sa o acaparase iar pe Rose, fără să se gândească şi fără să se întrebe dacă…

— Rose!

De jos îi răspunse vocea seacă a maică-sii.

— Tu eşti, Simone?
— Da. Eu.
Doar i-a recunoscut vocea, nu?
— Pe cine tot chemi?
— Pe Rose, mamă.
— Da… ce-ai cu ea?
— Spune-i să urce.
— Da… ai nevoie de ea?
— Ah!
Simone se crampona de rampă, cuprinsă de turbare. Ce insuportabilă era mania asta a maică-sii de-a se amesteca mereu, în toate, şi de-a pune întrebări fără nicio noimă, numai ca să se afle în treabă.
Jos, lângă scară, mama vorbea stând în picioare cu faţa la perete, fără să-şi ridice capul. Simone îi văzu cocul ascuţit, umerii osoşi.
— Spune-i Rosei să urce şi să-mi facă focul, asta-i tot.
Doar n-o să se lase iar târâtă într-unul din dialogurile acelea exasperante, interminabile…
— Ţi-e frig?
Simone scrâşni din dinţi.
— Ascultă, mamă, spune-i Rosei să urce şi gata.
— Numai că nu ştiu unde-i Rose.
Simone intră iar în cameră, trântind uşa cu furie. Nu putea să-i spună de la bun început că nu ştie unde-i Rose! Ce, ar fi crăpat? Şi când te gândeşti că aşa se petrec lucrurile în fiecare zi, de dimineaţă până seara. „Asta o să mă bage în balamuc…”
Îşi deschise biroul, scoase din el nişte hârtii pe care le puse pe masă. „Toate astea-s de ars…” Ar fi fost mai cuminte să cerceteze hârtiile una câte una, ceea ce ar fi şi făcut dacă focul ar fi fost aprins. Dar ce, parcă o mai interesau… „Scrisori de la diverşi tipi, fotografii: o să le ard pe toate, grămadă…”
Luă o eşarfă şi o agăţă de clanţă astfel încât să astupe gaura cheii: acum maică-sa poate să se tot uite. Apoi reveni la hârtiile ei, goli sertarul, făcu o grămadă din tot ceea ce era de ars şi se aşeză pe duşumea. Un chibrit.

Flăcările începură să se înalţe în şemineu. „De ce m-oi fi înfuriat”. Iar a „marşat”, şi de data asta. De fapt, aşa se întâmpla mereu. Nu-şi amintea să fi fost o zi fără furii în casa asta. „Dar s-a terminat. Ard tot. N-o să iau decât banii, dac-o să pot…”

Privea flăcările zâmbind.

Când se gândea la Simone, trufia îi dădea lui Kaminsky o mare plăcere, deoarece atribuia progresele elevei sale experienţei şi spiritului său, uitând că-i dăduse să-l citească pe Amiel. Simone aflase de toate acestea, dar se purta de parcă n-ar fi ştiut nimic şi, dimpotrivă, îl încuraja recunoscându-i toate meritele pentru ceea ce el numea „o revelaţie”. La asta o îndemna un sentiment de sinceră recunoştinţă precum şi hotărârea, luată de mai multă vreme, de a se mai folosi de el spre a trece peste ultimele şi cele mai grele obstacole ce-o mai despărţeau de libertate şi de bogăţie. S-o ducă numai la Paris! După ce vor ajunge în capitală – încă un cuvânt pe care avea să şi-l şteargă din vocabular – n-o să-i ceară decât s-o mai protejeze câteva luni. Restul o privea numai pe ea.

Despre planul ăsta a avut grijă să nu sufle nimănui un cuvânt. Un instinct viguros o prevenise să tacă până în clipa când va acţiona, iar clipa aceea sosise. Atâta vreme cât a fost vorba de toalete, de maniere, de lucruri *învăţate*, ea îl lăsase pe Kaminsky să se mângâie cu gândul că lui i le datorează pe toate, dar în privinţa lucrurilor *înţelese*, a avut totdeauna mare grijă să tacă, şi Kaminsky, care se credea un spirit fin şi un psiholog profund, nu bănuia nimic.

Într-un mediu josnic, în care şi ambiţia, când exista, era sordidă, Simone crescuse aproape de capul ei şi i-a trebuit atât de multă vreme până să descopere primejdiile ce-o înconjurau, încât îi lăsase s-o logodească cu fiul unui confrate de-al tatălui ei, de parcă perspectiva de-a deveni doamna Notar, o soţie bună şi fidelă şi o bună mamă de familie ar fi fost însăşi perspectiva fericirii. Eroarea aceasta n-a fost însă de lungă durată. Ba chiar a fost salutară spaima pe care i-a provocat-o logodna, şi în

aşteptarea clipei când avea să rupă toate lanţurile, a stricat, până una-alta, târgul. Şi-a dat imediat seama ce anume înţelegeau prin fericire, când vorbeau în faţa ei despre fericire, şi câţi morţi, dintre care jumătate asasinaţi, erau îngropaţi sub scârnava lor ipocrizie. Căci se pricepeau foarte bine să asasineze fără să aibă măcar nevoie de cuţit sau de otravă: mijloacele lor erau mult mai subtile. Lui Kaminsky îi datora o seamă de lucruri ce i-au devenit evidente şi pe care, fără el, le-ar fi descoperit mai târziu, şi, fără îndoială, prea târziu. El a ajutat-o să câştige zece ani, adică viaţa. Ea nu va mai fi *victimă*. Din clipa în care a luat această hotărâre n-a încetat să se gândească la mijloacele pe care le va folosi, rămânând în aparenţă mica provincială care continuă să meargă la biserică. Astfel, ipocrizia devenise pentru Simone o axiomă primordială înainte de a deveni o ştiinţă. Nu căuta să se justifice. De la Kaminsky a învăţat – una din remarcabilele ei achiziţii – că orice justificare nu e decât sau slăbiciune, sau eroare, că trebuie să fii nebun şi demn de dispreţ dacă eziţi, fie şi o secundă, între ipocrizie (considerată şi ea ca o artă) şi perspectiva de a fi *căsăpit*. Cât despre aşa-zisa libertate pe care o au fetele, de la începutul războiului încoace, să nu mai vorbim. Dacă acum se culcau cu mai multă uşurinţă cu un bărbat – dar oare chiar era adevărat? – nu era totuşi un motiv să crezi că dintr-odată au şi devenit libere. Viaţa nu însemna numai asta. Progresele Simonei erau atât de mari, încât nu mai putea admite că libertatea ei ar putea depinde de împrejurări sau chiar de moravuri. Voia să-şi obţină libertatea numai datorită ei însăşi.

Nu mai era nimic de ars. În şemineu, scrisorile, fotografiile erau acum o grămadă de cenuşă pe care ea o vântura cu vătraiul. Bine. După plecarea ei puteau să răscolească vatra cât or vrea: n-o să mai găsească nimic. Şi, de altminteri, n-are nicio importanţă.

„Ce plăcut e să începi o viaţă nouă”, îşi spuse Simone ridicându-se.

Aruncă o privire prin odaia aceea în care de-atâta amar de vreme stătuse priponită. „Şi ce uşor e! şopti. N-ai

decât să acţionezi, să te laşi dus de fapte”.

Pentru ea, în clipa aceea, să acţionezi însemna: să urce la celălalt etaj.

Iată cărţile. Alese un exemplar luxos din *Legăturile primejdioase*, cadou de La Kaminsky, îmbrăcat într-o copertă detaşabilă de marochin. Scoase volumul, pe care îl puse pe masă, luă numai coperta şi ieşi fără zgomot. Scârţâitul uşii abia s-a auzit. Afară trase cu urechea. Nimic. Fără îndoială că Rose nu şi-a făcut încă apariţia, iar maică-sa, Dumnezeu ştie cu ce se ocupă.

Prudentă, totuşi, Simone mai rămase încă la pândă. Apoi, asigurată că nu va fi surprinsă, urcă în vârful picioarelor.

Covorul înăbuşea zgomotul paşilor. Era foarte calmă. O cuprinse un fel de mânie când intră în biroul tatălui ei, plin de mirosul lui, de respingătoarea lui fantomă – duhoare stătută de tutun, de parfum ieftin, un nu ştiu ce suspect. Odaia era joasă, un fel de pod transformat în cameră de lucru, cu ferestre mari, mascate de nişte draperii groase ce-o făceau întunecoasă. Cărţi. Mobilă masivă. Tablouri. Pradă luată de la clienţi.

Se îndreptă hotărâtă spre birou. În dreapta – sertarul cu banii. Idiotul. Nici nu s-a gândit măcar să-l încuie. Ea n-avea decât să tragă sertarul: bancnotele erau acolo, mai în siguranţă, credea el, decât într-o casă de fier. Toţi sunt la fel. Iau mii de precauţii împotriva hoţilor, fără să bănuiască măcar o clipă că propriii lor copii… Zâmbi cu dispreţ scoţând din sertar două pachete de bancnote de câte o mie de franci. Să le mai numere? De ce nu? Le numără liniştită, verificând dacă fiecare pachet conţine cincizeci de bilete. Le legă pe toate cu o sfoară şi le ascunse în copertă. Apoi, la fel de calmă precum intrase, ieşi din birou, după ce însă avu grijă să controleze dacă în sertar nu mai erau ceva bani rătăciţi.

Să furi! Asta se cheamă să furi? Era surprinsă că e o treabă atât de uşoară şi, la urma urmelor, atât de… logică. Da, în treaba asta exista o anume logică. „Doar n-o să-şi închipuie ai mei, gândi ea, c-o să ajung la Paris cu mâinile

goale şi-o să încep să-mi caut de lucru?”

— Simone!

Făcu un salt spre rampă:

— Da!

— La masă!

— Aşa curând?

Abia era douăsprezece. Din motive necunoscute, prânzul se lua azi mai devreme.

Coborî cu cartea sub braţ. Tată-său şi mamă-sa se şi aşezaseră la masă.

În casa aceea rar îşi dădeau bună ziua sau bună seara.

Prânziră în tăcere – excepţie făcând zornăitul bătrânului orologiu, moştenit de la un se mai ştie care unchi, ţăran şi renegat, şi de zgomotele pe care le făceau ei înşişi, înghiţind, respirând, mânuind cuţitele şi furculiţele sau mişcându-se, ceea ce făcea să scârţâie picioarele scaunelor pe parchetul ceruit. Domnul Point îşi citea ziarul pe care-l sprijinise de sticla din faţa lui. Doamna Point părea că se joacă de-a mâncarea cu păpuşile, şi înghiţea bucăţele foarte mici de carne, înfipte în vârful furculiţei, parcă făcând mofturi, eu aerul unui deţinut de vază care ştie ce i se cuvine şi protestează, cum poate şi el, împotriva mâncărurilor din închisoare. Simone îşi aşezase „cartea” lângă farfurie şi o privea din când în când, zâmbind şi fredonând în sinea ei: *„Nu mai e oare mâna mea...”*

Ce altceva ar fi putut fredona când avea în faţă acea capodoperă de bufet în cel mai pur stil Henric al II-lea, cu strălucitoarele-i figuri sculptate pe uşa centrală: un june-prim, cu pantaloni scurţi, strânşi sub genunchi şi cu guler de dantelă plisat, care de cine ştie de câtă vreme tot întindea mâna unei june-prime în rochie lungă, tot cu guler de dantelă plisat, dar, o-ho-ho! decoltată!

Nu mai e oare mâna mea, mâna pe care-o strângi la fel ca altă dată?

Pe deasupra ziarului pe care îl citea domnul Point, apăreau smocuri de păr alb, plin de mătreaţă, o frunte

mare, roşie şi două sprâncene stufoase. Cu mâna lui mare şi butucănoasă întinse un pahar, fără să-şi ridice ochii. Simone îi turnă vin. Gâl-gâl. Ţie-tac.

Dar oare în „căminul” Notarului nu era aidoma ca acum în fiecare zi?

Cu un gest mecanic, mama îşi şterse buzele. De ce? Bineînţeles că nu avea nimic de şters. „E comic”, gândi Simone. De bună seamă că fiecare îmbucătură de-a maică-sii i se aşeza cuminte în stomac, aşa cum îi erau rânduite şi cămăşile în şifonier: raftul zarzavaturi, raftul cărnărie.

„Asta e deci maică-mea!”

Părul de cenuşă, parcă înălbit cu pudră şi, sub fruntea teşită, două crăpături galbene – ochii, două pete de ipsos – pometţii, în cărămizile obrajilor. Citise, scumpa doamnă, în rubrica de corespondenţă din *Petit Echo de la Mode* că: jumate parte glicerină, jumate parte apă e ceva mult mai bun decât cea mai reputată cremă şi costă o nimica toată. Îţi dai, cu ea dimineaţa, pui şi un strat de pudră şi ai pace toată ziua. Numai că ea mereu se ungea prea mult şi pudra se făcea scrobeală. Machiajul e o artă, dar e arta femeilor pierdute şi e cât se poate de sigur că ea nu le invidia! Nu-şi îngăduia mai mult decât reţeta ei economică şi pudra pentru copii, iar gura-i veştedă n-a văzut niciodată rujul, nici chiar în vremea îndepărtată a tinereţii, când sigur c-a fost îndrăgostită şi s-a aruncat la pieptul domnului ăstuia, care acum e atât de absorbit de lectura ziarului, strigându-i ca în *Hematii*: „Eşti leul meu cel mândru, generos!” Bărbia ei lustruită şi dură ca o piatră de mare se îmbina cu menghina fălcilor şi cu lacătele mari care erau urechile. În rest, doamna Point, Notăreasa, nu era decât o rochie neagră, din gât până în vârful picioarelor, ascunse acum sub masă, o fiinţă slăbuţă ce umbla mecanic, cu paşi mărunţi şi puţin adusă din spate, şi a cărei mână, din eroare destul de fină, era ocupată în clipa aceea să se joace cu un inel de aur, atârnat de un lanţ de aur, petrecut pe după gâtul ei de găină bătrână. Caracterul Nouăresei prezenta această ¡trăsătură partidulară şi poate destul de rară, şi anume, că

tăcerile îi erau la fel de sârguincioase ca şi trăncănelile, ceea ce pe Simone o făcea să nu spună: mama tace, ci: mama s-a pornit să tacă, sau: mama numără. Căci într-adevăr, când tăcea, ca în momentul acela, Notăreasa căpăta dintr-odată o înfăţişare ţâfnoasă, de copil care s-a jurat să numere până la zece mii fără să bea şi să mănânce şi voia să nu fie întrerupt. În astfel de momente, era imposibil să-i smulgi un cuvânt, nici cu gluma, nici dac-o luai prin surprindere. Orice i-ai fi spus, ea ar fi replicat printr-o privire împietrită, reprobatoare şi semeaţă, aceeaşi privire cu care l-ar fi făcut să intre în pământ pe neruşinatul ce i-ar fi şoptit la ureche rişte propuneri deşucheate. Chiar şi papa. pe care ea îl adora, şi-ar fi pierdut papalitatea sub privirea aceea.

Tic-tac…

Mâna Simonei căută cartea şi se aşeză peste ea: mişcarea înfrigurată a credinciosului oare-şi pipăie mătăniile, a superstiţiosului care-şi atinge talismanul ca să alunge ura.

O amintire recentă: în bucătărie, mama sta cu spatele la uşă. Bea o ceaşcă de lapte. Intră Simone. Mama nu se întoarce. Pe masă – adică tocmai *la îndemână* – un cuţit imens. Cu o lamă de douăzeci de centimetri, triunghiulară. O secundă de ameţeală: Simone *vede* locul unde trebuie să lovească, între umeri.

Cum să scape de astea? Dar cum scapă oamenii, în general, de accidente? Simone îşi venise în fire, un minut mai târziu, în camera ei, tremurând la gândul că în felul acela totul s-ar fi putut duce dracului.

Îşi ridică privirea, în timp ce curăţa o portocală, şi schiţă un gest de parc-ar fi voit să spună ceva. Maică-sa ajunsese la cel puţin zece mii, tată-său la mica publicitate.

Ce plictiseală!

— Tată!

El coborî puţin ziarul şi-i aruncă fiică-sii o privire piezişă, numai cu un ochi. Pe celălalt. îl închise, jenat parcă de lumină. Ea răspunse cu un zâmbet de poznaşă Lili grosolanei mutre îmbufnate. Semăna cu Primarul. Să fie

fratele lui adulterin? De loc imposibil. Nu se ştia cum îşi aranjează ăştia de-aici aventurile lor amoroase, fapt e însă că, în oraş, când ajungi să cunoşti mai bine oamenii, descoperi nişte asemănări ciudate. După cincizeci de ani lucrurile se explică...

— Ce mai vrei?

Uf! Ce moacă. Umflată, buhăită: un adevărat balon. Roşie ca sângele de bou, cu pungi albe sub ochi. Şi pielea gâtului revărsată peste guler. Mare, mătăhălos, maiestuos, decorat. „Ăsta deci e taică-meu!”

Simone zgâria faţa de masă cu unghia arătătorului, îşi plecă fruntea, preocupată. Tată-său... Un domn gras, prost dispus, pe care-l vede la prânz şi seara. Se aşeză la masă, mănâncă zdravăn şi bea, îşi fumează ţigara de foi, citeşte ziarul, scrie scrisori anonime, îşi fură clienţii: doreşte ca toate astea să ţină cât mai mult, după care să crape cât mai greu cu putinţă, ca să-i scoată pe ciocli din ţâţâni. De obicei, când se-ntoarce acasă îşi sărută nevasta pe frunte. Ea îl sărută pe obraz: poveste fără cuvinte. Cu regularitate, o dată pe săptămână, doamna Point tresare când leul ei se apropie de ea, îşi dă ochii peste cap ca o nebună şi ţipă: „Iar miroşi a femei!” El dă din umeri. De atâţia ani de când se tot duce la bordel, degeaba îşi schimbă ziua, cum ai face cărţile, ea nu se înşală niciodată. „Ăsta-i tata!”

— Ce vrei? spuse el pe un ton exasperat, ca un bolnav pe care l-ai deranja tocmai când a reuşit, în sfârşit, să aţipească un pic.

Ea-l întrebă nevinovată:

— Îţi mai aminteşti din ce ai învăţat când erai tânăr?

Rămase un timp în cumpănă.

— De ce mă întrebi?

— Numai aşa, ca să ştiu.

Unde voia s-ajungă, putoarea? O cunoştea el. Iar voia să-l joace?

— Am făcut liceul, ca toată lumea. Apoi dreptul. Nu înţeleg ce interes...

Mai ales nu înţelege de ce îl deranjează din lectură

ca să-i pună întrebări atât de ridicole. Ochiul lui holbat şi verzui se uita la Simone cu bănuială. „Al de-o să dea peste ea...”

— Ştii engleza?

Deci insista? îşi lăsă ziarul „deoparte. Din când în când e bine să pari că eşti degajat.

— Nu, pe vremea mea nu se dădea atâta importanţă limbilor moderne. Parc-am învăţat ceva germană, dar acum nu mai ştiu o iotă. În privinţa englezei: nimic.

O replică de trei fraze! Un acord la sfârşitul mesei.

— Păcat, spuse Simone.

— Nu poţi să le-nveţi pe toate, replică Notarul, care de fapt nu învăţase niciodată prea mare lucru.

Simone se juca cu cojile de portocală din farfurie.

— E o limbă atât de frumoasă, e minunată!

— O limbă foarte utilă...

— Asta voiam să spun şi eu... Dar e şi muzicală, tată. Ascultă numai: îndepărtă farfuria, îşi propti un cot pe masă şi recită:

p me somewhere cast of Suez, where the best is like the worst. Where there arent Ten Commandments an a man can caise a thirst.[3]

Ochii Simonéi străluceau de o febră ciudată. Ce-o fi-ndemnat-o să spună asta? O nelinişte curioasă ca neliniştea iubirii pusese stăpânire pe ea.

— Şi ce-nseamnă asta?

— E o ghicitoare.

— Ai?

Îl lua peste picior? îşi încruntă sprâncenele. De la o vreme încoace avea nişte apucături cam ciudate.

— Îţi baţi joc de mine?

— Dar nici gând, tată! E din Kipling.

El nu voia să pară ignorant.

— Aha! Şi cam ce-ar vrea să zică?

— E intraductibil.

---

3 Du-mă, corabie, undeva la răsărit de Suez unde cel mai bun dintre oameni e asemeni celui mai rău / Unde canoanele celor zece porunci nu mai sînt, iar omul setea-şi poate potoli (engl.).

Îl privi drept în ochi:

You, bloody, sinner, I'm leaving you and the old witch to night forever, cloping, I mean, with my lover and I stole your quids just a while ago…[4]

— Dar nici asta nu se poate traduce şi e păcat, pentru că e foarte frumos, spuse ea, foarte, foarte frumos. Şi izbucni într-un hohot de râs nervos, răsturnându-se pe speteaza scaunului şi râse întruna, cu ceafa proptită de spetează şi cu mâinile întinse pe masă-Două ciocnituri cu furculiţa în pahar: era mama.

— Ajunge cu prostiile.

Intră Rose şi se plecă temătoare spre urechea Notarului.

— A venit domnul Couturier. Vrea să vorbească eu domnul.

— Iar!

Notarul bătu cu palma în masă.

— Am spus şi o repet de o mie de ori că la masă vreau să am linişte. Linişte! Ai înţeles, Rose? Cu tine vorbesc!

— Da, domnule.

— Îmi pare că n-ai înţeles.

— Ba da, domnule.

— Ei bine, încearcă să nu uiţi. E ultima oară că ţi-o mai spun şi că te previn, la ora prânzului nu sunt acasă pentru nimeni. Pentru nimeni. Şi mai ales pentru salariaţii mei. Dar asta-i curată nesimţire. Ai înţeles? Dacă se mai repetă, tu îţi iei valea.

— Da, domnule.

— Spune-i lui Couturier că o să ne vedem mai încolo, la birou.

— Bine, domnule.

Rose tocmai ieşea.

— O clipă, spuse Simone. Şi întorcându-se spre tatăl ei: Oricum, ar fi bine să-l întrebi ce vrea. Dac-a venit să te

---

4* Tu, păcătos nenorocit, te părăsesc, pe tine şi pe bătrîna vrăjitoare, iar eu o şterg pentru totdeauna cu iubitul, după ce ţi-am furat mai adineauri şi bănişorii… (engl.).

caute la ora asta, ştiindu-te…

Notarul simţea că gulerul îl sugrumă.

— De ce te amesteci?

— Fiu-său se întoarce astă-seară la cazarmă.

— Fiu-său?

— Étienne.

— Bine, spuse domnul Point, încruntându-şi sprâncenele, atunci spune-i să intre. Dar să se grăbească…

Mai bombăni încă până când apăru domnul Couturier.

— Ce s-a întâmplat, Couturier? întrebă el fără să-şi ridice ochii.

Luă un măr din fructieră şi începu să-l cureţe cu coatele proptite de masă.

Firav, scund, cu umerii înguşti, domnul Couturier era un adolescent cu părul cărunt. Se bălăbănea, se uita în tavan. Mina îi rătăcea prin faţa bărbiei, ca pentru a alunga o muscă. În sfârşit, îşi plecă spre notar privirea lui tulbure de beţiv şi bâigui ceva de neînţeles.

— Ce spui? făcu Notarul continuând să-şi cureţe mărul.

— Domnule… Maestre, iertaţi-mă, începu Couturier cu o voce gângavă, am venit să vă solicit… într-un cuvânt, aş avea nevoie… Vă rog să ţineţi seama că dacă v-aş fi văzut azi-dimineaţă la birou, nu mi-aş fi permis să vă deranjez la ora asta, continuă el ca un elev care îşi recită lecţia, dar…

— Vrei să lipseşti?

Couturier încetă să se mai bălăngăne. Mâinile-i căzură de-a lungul corpului. „Pare că tremură”, îşi spuse Simone.

— Da, şopti el.

— Ai vreun motiv?

— Fiul meu, domnule… Maestre. Într-un cuvânt, aş vrea să plec de la birou la cinci… în loc de şapte. O să recuperez. O să iar începu să se bălăngăne, jucându-se acum cu batista.

— În principiu nu-mi prea plac absenţele, spuse

Notarul. Dar nu te pot opri să-ţi conduci fiul. Se pare că se-ntoarce-n seara asta la cazarmă.

— Da, domnule… Maestre.

— Ne-am înţeles. Pleci la cinci.

Couturier nu mai ştia ce să răspundă. Tăcerea lui îl făcu pe Notar să-şi ridice ochii. Privirile celor doi bărbaţi se încrucişară. Pe faţa domnului Couturier apăru o expresie de adâncă durere: iar era privit ca un om căruia i s-a întâmplat ceva, de pildă, a ajuns beţiv.

— Poţi să pleci.

Ieşi în vârful picioarelor, mereu bălăngănindu-se, după ce bâigui o mulţumire pe care ceilalţi abia o auziră.

Notarul se cufundă iar în lectura ziarului. Cât despre Notăreasă, ea număra întruna. Părea că nici n-a băgat de seamă că domnul Couturier a fost pe-acolo.

Simone puse încă o dată mâna pe „carte”.

Servitoarea reveni, aducând cafeaua. Notăreasa o bău dintr-o înghiţitură. După care îşi şterse botul, făcu semnul crucii şi bolborosi o rugăciune pentru ea singură.

Ah! era prea devreme ca să meargă la întâlnirea cu Léo, dar nu era prea devreme ca să plece.

Simone se ridică, îşi luă „cartea” sub braţ şi ieşi. În pragul uşii se opri, făcu o reverenţă şi spuse: When shall we three meet again în thunder, lightning, or în rain?[5]

Căldura, fumul dădeau vitrinelor cafenelei o albeaţă de lapte. Cripure se pomeni şezând pe o banchetă înainte chiar de a se fi gândit că ar fi dorit să intre.

— Băiete!

— Hop!

— Un pahar de anjou!

— Foc!

Gluma asta răsuflată nu-l mai făcea să zâmbească de multă vreme.

Să te opreşti la cafeneaua Machin – el spunea: să evadezi – să sorbi pe îndelete un pahar de vin de Anjou, sau două, sau trei, fără să faci altceva decât să bei, să nu

---

5 Cînd oare ne om mal întîlni toţi trei Fie de-i ploaie, tunet, sau furtună ? (engl.).

te gândeşti la nimic, *să uiţi*, ca cel mai neînsemnat dintre oameni, poate că asta înseamnă bunul-simţ. Poate! Poate că n-ai altceva de făcut pe lumea asta din care ei n-au făcut nimic. Ei: aceşti domni, cum ar fi spus Babinot.

s-ar fi putut, totuşi, face ceva din ea, fără să te prea speteşti. În lumea ce ne-a fost lăsată o dată pentru totdeauna – şi ei spuneau că e opera lui Dumnezeu! – ei ar fi putut rândui o soartă posibilă, dincoace de disperare... „Eh, pe dracu'!"

De fapt nu lumea ne-a fost dăruită o dată pentru totdeauna, ci *viaţa*. E o diferenţă!

— Uf!

Judecând bine lucrurile, cafeneaua Machin preţuia cât oricare alta, ba mai mult decât altele, pentru că era o adevărată bătaie de joc şi pentru că în ochii lui Cripure bătaia de joc preţuia mai mult decât orice. „Bătrâna mea bodegă"! Iubea din inimă bătrâna cafenea, cu banchetele plesnite, cu mesele crăpate şi sticlăria murdară, o iubea după o îndelungată fidelitate, după ce se înhăitase cu ea, aşa afumată cum era, ca un străvechi şemineu lângă care a venit să se aşeze de atâtea ori.

O privire circulară.

Cine erau jucătorii de cărţi?

Prin fumul de pipe şi de ţigări, zărea parcă umbre ce-şi zâmbesc, se bat pe umăr şi trântesc zgomotos cărţile pe feţele de masă. La casă, ca pe un tron, o blondă grasă, înarmată în loc de sceptru ou o lopăţică de strâns banii, îşi plimba peste asistenţă privirea-i de o severitate cretină, de cloşcă. Din când în când, câte un client se ridică şi se apropia de ea. Întindea mâna – gheara – de parc-ar fi stat pe o prăjină, ca să i-o săruţi, poate. Chelnerul, cu un şervet pe braţ, se învârtea tot timpul printre mese cu o grabă de infirmier – făceai comparaţia vrând-nevrând când îi vedeai silueta albă. Totul părea „în ordine". Totul se scălda aici într-o anume eternitate, ca să zic aşa, elementară...

Intolerabil era numai că băcanul era mereu băcan, avocatul – avocat, domnul Poincaré vorbea totdeauna ca domnul Poincaré şi niciodată, de pildă, ca Apollinaire, sau

viceversa…

Iar Cripure, ca Cripure.

Monologă:

„Am reuşit să descopăr minciuna, dar îndrăzneala mea s-a oprit aici. N-am ştiut să acţionez, n-am ştiut să întreprind nimic, n-am reuşit s-o păstrez pe Toinette. Acum sunt bătrân, urât, infirm, singur, în ciuda… celeilalte. Bătut măr. Cu toate că n-am dreptul să mă declar bătut, deoarece n-am dat nicio bătălie. N-am niciun drept. Nu sunt nimic. Nimic decât unul dintre ei”. Privi o vreme spre ceilalţi consumatori. Şopti:

„Sunt unul dintre ei!”

Cu ochii pe jumătate închişi, îşi recită această frază dintr-unul dintre cei mai iubiţi maeştri ai săi: „*Amor fati*[6]: aceasta să fie de-acum înainte dragostea mea. Nu vreau să mă mai războiesc cu urâciunea. Nu vreau să acuz, nu vreau să acuz nici măcar pe acuzatori. Să-mi întorc privirea şi aceasta să fie singura mea negare”.

Un suspin. O şoaptă:

„Cât e de frumos!”

Or, el tocmai dimpotrivă, *nu* şi-a întors privirea. „Cum adică, să-ţi iubeşti destinul? Mofturi, fleacuri! Cât curaj ţi-ar trebui…”

Aselul, cu mutra lui invizibilă şi cu picioare de fontă, cu un umăr mai ridicat decât celălalt şi cu bastonul lui solemn ca bagheta unui vraci, avea oare curaj? „Da, fără îndoială, ah, sunt laşul care-şi pupă-n dos călăul!”

— Băiete!

— Hop!

— Un pahar de anjou!

— Foc!

„Ăsta nu-i decât al doilea pahar, îşi spuse Cripure cu un zâmbet amar. La *Crestomaţie* n-o să mă gândesc serios decât la al treilea. Poate!”

Crestomaţia va fi ceva mult mai serios decât povestioarele lui de altă dată despre mezi. Auzi: mezii! Parcă-l durea pe el undeva de mezi. Şi când te gândeşti că

6 Să Iubeşti ce-ţi este sortit (lat.).

pe vremea aia ei se arătau interesaţi, aproape că i-au făcut o reputaţie de om mare! Ceea ce arată, totuşi, cine sânfrei. Gândirea mezilor, nu zău! Dar era o lucrare mai importantă decât o crezuseră confraţii lui care, de altminteri, nu treceau dincolo de poveştile lor cu declinările. Dacă-i reuşeşte. *Crestomaţia* va fi cu totul altceva. Nu numai un punct de vedere, cum spuneau ei, ci o anume filosofie a contradicţiei şi a durerii. Ar zice…

„Ei şi? şopti… Să citeşti şi să scrii, ce nebunie o mai fi şi asta? La urma urmelor, literatura lor, care exaltă suferinţa, mă calcă pe nervi. Să faci din suferinţă o valoare. E o gogoaşă ucigătoare, cultivată cu multă ştiinţă de nişte prăpădiţi nebuni de orgoliu, care scriu numai ca să demonstreze că sunt mai inteligenţi decât alţii, că au mai mult suflet, că au suferit mai mult şi mai bine decât muritorii obişnuiţi, de parcă asta ar avea vreo importanţă! O, ho, ho! De când există oameni, şi gândesc sau se fac că gândesc, ceea ce-i tot un drac…”

Râse încet în batistă: „Ce ţi-e şi cu viaţa asta”. Şi îşi goli paharul dintr-o sorbitură.

— Băiete!

— Hop!

— Un pahar de anjou!

— Foc!

— Şi… ziarul.

— Care?

— N-are importanţă… Şi ceva de scris.

— Asta-i tot?

— Mulţumesc, da…

— Adică, spuse chelnerul casieriţei, aş putea să-i dau şi anuarul comerţului şi al industriei. Ba poate că şi pe-al Ministerului de finanţe.

Pe tronul ei, casieriţa râse încet.

Chelnerul aduse vinul, hârtie, cerneală, ziarul. Cripure dădu pe gât paharul, deschise jurnalul, citind pe ici pe colo. „Ah, da… Tot războiul hm!… Ia să vedem mai departe…”

Mai departe era tot război.

Rămase visător.

„Fir-ar să fie... Ce m-apuc iar să fac?” şopti el după o clipă. Citea faptele diverse, dar de ce nu recunoştea că citeşte faptele diverse cu speranţa secretă că va afla acolo de moartea ofiţerului blond, rivalul său? Era mania lui de ani de zile.

Oftă lăsând ziarul. „Sunt un ticălos, orice s-ar zice”. Şi plecându-se asupra mesei, luă o foaie de hârtie, muie peniţa în cerneală şi scrise:

„*Notă pentru Cresto*: S-o iubeşti pe T... în ansamblul destinului ei, inclusiv ceea ce eu numesc trăd... *Asta* o *înţeleg* (sublinie cuvintele cu două linii). De ce n-am fost atunci capabil de o asemenea iubire? Aş fi cucerit-o pentru totdeauna”.

Mai sublinie încă o dată cuvintele: *în ansamblul destinului ei*, şi lăsă tocul din mână.

Gândi: „Nu-i adevărat că am dorit vreodată moartea celuilalt!” Totdeauna după ce citea faptele diverse, îşi repeta fraza asta. Din remuşcare, ar fi dorit să-l iubească pe ofiţer. Dar asta ţinea cât ţinea, în general, nu prea mult. La cea mai mică întâmplare, o întâlnire, un cuvânt greşit interpretat, un vis, cădea iar, ca de pe un acoperiş, în gelozia şi în chinurile sale.

Întregul lui destin era o bătaie de joc ce-şi arăta într-una zâmbetul negativ şi zeflemitor. E adevărat că marea iubire a vieţii sale a fost o mic-burgheză. Totuşi, ea era Toinette. Şi datorită unui anume soi de perfecţiune inversă, această mare aventură nu s-a născut şi nu s-a desfăşurat oare în cel mai searbăd oraş din Franţa – dacă nu chiar din lume? Oraş fără mistere, de pe cele mai cenuşii meleaguri: Angers. Până să se fi dus acolo, i s-a tot spus că e un oraş al muzicii şi al florilor, iar el, imbecilul, şi-a făcut în privinţa aceasta fel şi fel de visuri, ca până la urmă să dea peste o fanfară militară şi peste florile militare reunite pe promenadă! Fără îndoială că Franţa nu putea să ofere ceva mai bun, în materie de sordid, decât acest loc atât de lăudat. Dacă Bordeaux era oraşul în care el văzuse cele mai multe ţilindre, Angers era oraşul în care

a întâlnij; cele mai multe pardesie cu gulere de blană. Nicăieri nu văzuse burghezi mai infatuaţi, burghezi mai ţepeni şi mai morocănoşi. Nicio mirare că acolo era o permanentă contrarevoluţie. Şi într-un asemenea loc şi-a petrecut el patru ani de viaţă, anii tinereţii, ca până la urmă să dea peste Toinette, aşa cum pe neaşteptate te-ai pomeni căzând în mare.

Totul s-a petrecut de parcă n-ar fi avut altceva de făcut decât să completeze o anume canava ce i-a fost dată dinainte pentru toată viaţa. Ştiuse totdeauna *dinainte* cum se vor petrece lucrurile, nu numai în privinţa iubirii sale pentru Toinette şi a căsătoriei, dar şi când s-a zbătut să-şi prezinte la Sorbona acea teză orgolioasă, în care, sub pretext că face un studiu despre Turnier, exprimase o mare revoltă, şi multor lucruri le spusese pe nume. Or, el ştia că teza aceea avea să-i fie refuzată şi chiar a fost prevenit. Într-adevăr, nu s-a sfiit să-i facă o vizită profesorului însărcinat să examineze teza, iar profesorul îi spusese că teza nu va fi acceptată, că nici măcar nu i se va admite să şi-o susţină, lucrarea fiind în mod hotărât prea incompletă şi fantezistă, deşi era strălucitoare şi demnă să atragă atenţia unui public literat, ca şi *Gândirea mezilor*.

Cripure se arătase deosebit de politicos faţă de profesor, mai mult decât politicos: timid şi cam speriat. Ceea ce nu-l împiedicase însă ca după ce teza i-a fost oficial refuzată, să facă pe surprinsul şi pe indignatul.

Cei care îl cunoscuseră în vremea aceea îşi amintesc că l-au văzut desfigurat de mânie, declarând, cu gestuli largi, că „e mai tare decât ceilalţi!” şi că îşi va lua el revanşa. Şi-a jucat admirabil rolul, fără să-şi dea poate seama că are un rol, ca unul ce se joacă cu focul şi nu ia aminte la ce face decât după ce se arde. Zadarnic îşi dădea seama, deşi nu şi-o mărturisea, că intenţionat caută să-i fie rănit orgoliul, aşa cum în căsnicia lui cu Toinette, cu bună ştiinţă alergase în întâmpinarea marii lui dureri, iar rana orgoliului şi durerea nu s-au mai vindecat niciodată.

Că toate astea au fost „absurde” nu-l consola de loc, doar poate când se desfăta, într-un anume fel, gândindu-se

că i-a fost totdeauna indiferent dacă îşi ia sau nu doctoratul la Sorbona, şi că Toinette n-a fost niciodată altceva decât o mic-burgheză, iar astăzi, fără îndoială, o doamnă, adică o femeie care nu-i făcută pentru iubire, ci ca să fie detestată. Sau cel puţin aşa-i plăcea lui să creadă. Numai că ura faţă de burghezi, pe care o socotea ca făcând parte din firea lui şi o considera foarte întemeiată, nu era poate decât o manieră de a se ascunde de el însuşi şi de a compensa o anume înclinaţie înspre lucrurile uşuratice şi josnice, în fond: o impostură.

Într-adevăr, n-a găsit că e imposibil să-şi târască iubirea prin faţa primarului şi a popii, cum făcea toată lumea; şi în saloanele pe care le frecventa, patronate de socru-său, magistratul, nu se simţea prea stânjenit. Nu; ba chiar într-un anume fel se simţea flatat că e primit în societatea aceea mai cu moţ, în care colegii lui nu aveau acces. Era primit totdeauna cu consideraţie, ca un om pe care, eventual, se poate conta, ca un spirit ales, şi toţi se străduiau să nu ia în seamă penibila lui infirmitate, care pe vremea logodnei fusese un bun prilej de bârfă. Toinette ar fi putut uşor să facă o partidă mai strălucită! Iar ei cu mare greu s-au resemnat la o căsătorie din dragoste. Mai greu decât s-ar fi resemnat cu moartea.

În beţia lunii de miere, Cripure se simţea egalul tuturor. Fericire efemeră. Foarte curând, firea lui bănuitoare se dovedi mai puternică. Atunci a început îndelungata tortură, care nu mai avea să înceteze, cu mult înainte de a-l fi întâlnit pe ofiţerul blond, în seara aceea când, intrând într-un salon ca s-o ia pe Toinette acasă, la apariţia lui lumea a prins să zâmbească într-un fel anume – sau cel puţin aşa i s-a părut. Toinette era acolo, foarte tânără, veselă, fericită! Dar ce fericire odioasă! Ce-i ascundea oare? Cu cine au văzut-o? Pudrată, cu buzele rujate, şedea lângă un bărbat – un tânăr – şi, fiind fără pălărie, părul îi cădea pe umeri. Era cu braţele goale. Când ea se pleca să-l asculte, fără îndoială că se atingea de tânărul acela, iar el, fără îndoială că, la rândul lui, îi vedea sânii prin decolteu. Dar asta încă nu însemna nimic.

Altceva a fost când, venind într-o seară acasă, l-a găsit nu pe tânărul din salon, ci pe ofiţerul blond, în persoană, care devenise prietenul familiei. Ce era atât de extraordinar în faptul că ofiţerul blond se afla acolo? Doar mai fusese de-atâtea ori. Dar la o întrebare neînsemnată pe care Cripure o pusese în legătură cu nişte draperii, Toinette zâmbi pieziş şi foarte echivoc, apoi îi dădu o grămadă de explicaţii inutile... Iar el, zdrobit, n-a mai spus nimic. De draperii îi păsa lui! După aceea, mult mai târziu, i-a spus totul un coleg, unul din oamenii aceia binevoitori care, în comedii, au rolul să-ţi deschidă ochii, adică să ţi-i scoată. Cripure a plecat. A fugit în aceeaşi seară: i se părea c-a fost ieri. A plecat. Şi fără să-l provoace la duel pe ofiţerul blond. Poate că a fugit cu atâta grabă tocmai de frică să nu fie obligat să se bată în duel şi să fie ucis. Şi s-ar putea ca la urma urmelor Toinette să nici nu-l fi înşelat, poate că între ea şi ofiţerul blond nu s-a petrecut nimic, iar colegul să-l fi minţit.

Luă iar tocul şi scrise:

„*Altă notă*: Regăsesc în sufletul meu, fără cea mai mică surprindere şi fără vreo umbră de dezgust, sentimente despre care credeam că sunt demne de ură: o anume frică ce poate foarte bine să meargă până la laşitate, iar în faţa celor pe care i-am considerat totdeauna drept duşmanii mei, practic o anume linguşire, cea mai josnică dintre toate: aceea care ia masca ironiei şi a independenţei”.

Pauză.

Scrise iar:

„Dar laşitatea şi linguşirea există în mine ca ceva străin. Nu sunt sentimente de care să mă ruşinez, ci nişte ecuaţii, printre atâtea altele, pe care le contemplu”.

Şterse cuvântul contemplu: corectă: *care mă perplexează*.

Lăsă iar tocul.

Îşi ridică ochii, îşi frecă tâmplele cu vârfurile degetelor, îşi potrivi lornionul. „Hm!... ticul meu...”

În sala aceea, pe care pereţii, în întregime acoperiţi

de oglinzi, o făceau să semene cu un acvariu, nu exista nicio fiinţă şi niciun obiect care să nu-i spună lui Cripure, cât se poate de răspicat, că cinstit ar fi fost să se ridice şi s-o ştează.

Iar aruncă o privire circulară. Mereu aceiaşi jucători de cărţi. Cine-or fi oare?

Şi cine era el, pentru ei? Nimic decât sărmanul Cripure, infirmul şi nebunul, inaptul, amantul unei târfe. Dar dacă ei ar fi ştiut…

„Dacă ar şti ei!”

— Chelner!

— Hop!

— Un pahar de anjou!

— Foc!

„Dacă ar şti ei că îi invidiez!”

Dar pentru ei, el parcă nici n-ar fi existat. Încă o dată spiritul s-a renegat şi s-a umilit în zadar. Vană osteneală: la masa de joc nu era nevoie de încă un partener.

Să plece? Să se ducă acasă? La ce bun şi de ce? Aici sau aiurea… „Mereu şi mereu mai jos”, şopti el golindu-şi paharul. Să se rostogolească până în străfundurile josniciei, unde ultimele legături omeneşti se destramă şi putrezesc; poate că le va găsi un echivalent… „E o beţie prostească”, remarcă el zâmbind cu degetul ridicat. „E multă vreme de când am descoperit. cum trebuie să se petreacă lucrurile în privinţa mea: să te tocmeşti, să te tocmeşti cu tine însuţi, să te minţi, să-i minţi şi pe alţii! Cum o mai minţeam şi pe ea! «Unde-ai fost. Eram moartă de spaimă…» «Acolo sau dincolo» Zâmbeaim uşurel, ca pentru a-i da de înţeles: «Vezi cum sunt? Un adevărat visător, un adevărat poet! Ce importanţă are timpul, ce mă interesează pe unde am fost? Nici eu singur nu-mi dau seama ce-am făcut…» în realitate îmi dădeam foarte bine seama. Dacă se întâmpla să plângă, o sărutam şoptindu-i: «Aşa sunt eu! Vrei un soţ, nu vrei un amant?» Eu, amant! Ea mă asculta, eu zâmbeam. «Cât de uşor o poţi înşela,» îmi spuneam. Şi începeam să-i torn la minciuni. Ce nespusă bucurie – să minţi! Ce ştreang bun ca să te

spânzuri! Mă aruncam în braţele ei, mă durea inima, mi se părea că mă apucă plânsul şi, într-adevăr, până la urmă, scoteam şi eu un mic hohot. «Micuţul meu! Dragul meu!» îmi spunea ea mângâindu-mă pe păr. Atunci, mi se întâmpla adesea să mă apuce o nestăvilită poftă de râs pe care încercam s-o stăpânesc. Ei i se părea că sunt hohote de plâns! «Micuţul meu, dragul meu!» Capul mi se prăvălea pe sânii ei, dar să fiu nobil, măcar de formă. Şi mă aruncam la genunchii ei: «Iartă-mă, iartă-mă pentru toate.» «Vai, dar ce ai? Ce-ai făcut? N-am ce să-ţi iert!» îmi spunea ea plângând. Simţeam că devin bun. «Iar trebuie să plec.» îmi dădea tristă pardesiul – cojocul din piele de capră l-am luat mai târziu! Afară se schimbau toate. Îmi aprindeam o ţigară. Pe vremea aceea puteam încă fuma, fără să mă doară capul. «Ei bine, îmi spuneam, ce importanţă are şi ce mă interesează pe mine? Şi ce importanţă am eu în faţa mea însumi?» Simţeam pe obraz un zâmbet murdar şi mergeam să mă îmbăt ca acum. Rânjeam: «Iertare! Dar mă doare undeva de iertarea cuiva...» Şi mă contemplam numai pe mine însumi, simţeam că vanitatea e încântată de ceea ce numeam «belşug de mine!» Dar cel puţin nu eram un imbecil. Ah, Dumnezeule, e cu putinţă, e într-adevăr cu putinţă ca eu să fi fost cum spun, oare nu sunt iar pe cale să mă mint, cum m-am minţit şi atunci? Oare lucrurile s-au petrecut chiar aşa? Nu, nu, nu-i adevărat, îmi amintesc şi de alte fapte. Numai că toate sunt amestecate, pe toate le-am uitat şi, şi...”

— Che... che... iner.

— Hop!

— Un paa-ar de an... jou, te rog.

„Începe să se încălzească”, gândi chelnerul aducându-i paharul.

Era poate al optulea.

Cripure privi la pahar fără să se atingă încă de el şi se strâmbă.

Ceasul era douăsprezece şi jumătate.

Cafeneaua se golea. Unui câte unul ei se duceau

acasă. Nu te joci cu ora de masă, punctualitatea e... ce e? „Nu mai ştiu...”

Îşi ridică ochii: în faţă o oglindă.

„Ia te uită”.

Era plină sala de fum sau i s-a aburit lornionul? Distingea cu greu personajul care-i vorbea. La ureche i-a sunat pe neaşteptate o voce sfâşietoare, care nu l-a surprins, totuşi.

— Scuză-mă, spuse personajul, dar coincidenţa e deosebit de ciudată.

Cripure zâmbi.

— Ia loc, îi răspunse. Şi gândi: Ce curios: s-ar zice că mi-a furat pălăria.

— Da? Mulţumesc, răspunse personajul şi se strecură pe banchetă.

Îşi puse paharul pe masă, îşi scoase lornionul, îşi frecă tâmplele şi şopti o frază pe care Cripure n-o înţelese, dar în care era vorba de „singurătate”. Vorbi, de asemenea, când tare, când încet, de ceva anume ce l-a plesnit peste obraz.

— Ce?

— Păi... iubirea mea. Ce mai!

— Foarte curios, şopti Cripure.

Iar celălalt reluă:

— Dumneata eşti un om bun. Ţi-o citesc în ochi. Ai murit din pricina unei femei, nu? întrebă el făcându-i cu ochiul.

— Am murit?

— Doar vorbesc limpede. Şi o ştii prea bine. Şi o chema Toinette, reluă el pe nerăsuflate, apoi întoarse grăbit capul la stânga şi la dreapta ca să fie sigur că nimeni n-a auzit această confidenţă şi n-a surprins secretul acesta divin. Cripure îl imită, privind la rândul său de jur-împrejur, şi un zâmbet de extaz ilumina faţa lui bătrână.

— Prietene!

— N-au auzit nimic?

— Nu. Apropie-te. Mai spune o dată...

— Toinette, repetă vocea, încet de tot.

— Toinette… Toinette…

Cripure închise ochii.

Ce l-o fi apucat? întrebă casiera. Iar chelnerul îi răspunse:

— Habar n-am. Cred că-i gata făcut.

— Sper că n-o să-mi adoarmă aici; ba să mai şi înceapă să sforăie.

— S-a mai întâmplat, nu de mult. A trebuit să-l urc în trăsură. Ce corvoadă. N-aş vrea să fiu în pielea, cioclilor care-o să-i care sicriul. Mai ales că un mort trage mai greu decât omul viu, asta se ştie.

Căscă: îi era foame.

Cripure deschise ochii. *Celălalt* era tot acolo.

— La fel am păţit şi eu. Mi-era teamă să nu mă omoare. Şi am fugit.

— Tot la Paris, şi dumneata?

— Exact. Să scriu, chipurile, o teză despre Turnier, despre celălalt aiurit.

— Ştiu!

— De fapt, am tras un chef!…

— Vreau să-ţi spun că mă simţeam ca înmormântat în fundul ocnei. Şi aveam ca tovarăş de lanţ, reţinechestia, un soi de pitic… Nu ştiu de ce-ţi spun toate astea. Şi mereu îşi schimba chipul: Răzbună-te, răzbună-te…

— I-auzi!

— Preţul lumii pierdute… Singur şi criminal. Nu trebuia să fug, şopti Cripure.

Tăcere.

— Eu… îl văd în vis pe papa. Da, da. Pe preasfinţia-sa. Seamănă cu Ludovic al XI-lea din manualul de istorie, de când eram copil. Şi bea zdravăn, dragul meu, ca un husar, în sănătatea unui spânzurat. Eu nu văd – decât picioarele spânzuratului, încălţate cu nişte pantofi foarte eleganţi. Da. Şi mai târziu, tot în vis, aflu, dragul meu, că persoana despre care credeam că e papa nu e decât nunţiul papal. Iar spânzuratul nu e mort, nu e mort de tot. Aşa că vin nişte oameni, îl scot din ştreang, îl întind pe un pat şi o tânără femeie îi şterge uşurel de sudoare faţa palidă şi

rece. Înţelegi?

— L-am cunoscut foarte bine, spuse celălalt.

— Atunci nu mai insist. Bei ceva?

— Un păhărel de anjou.

— Che… e… iner!

Din motive foarte temeinice, chelnerul nu făcu nicio mişcare. Din gura lui Cripure nu ieşise nici cel mai neînsemnat sunet. De altfel, Cripure nici nu se atinsese încă de paharul din faţa lui. Credea pesemne că e cel pe care-l ceruse şi nu mai insistă.

Celălalt reluă:

— Cunoaşte-te pe tine însuţi!

Cripure se răsti:

— Ei, fir-ar să fie, dar parcă ce? cunoaşterea de sân «trece vreodată dincolo de… de Adevărul acestei vieţi, zise el cu glas schimbat, nu e moartea, ci că mori jefuit.

Trecu o vreme.

— Da, spuse celălalt. Numai că oamenii sărută cuţitul care-i ucide. Apropo, şi *Crestomaţia*?

— Eh!

— În locul dumitale n-aş zice: eh! Aş face *Crestomaţia*. Trebuie să spui adevărul, dragul meu, chiar dacă adevărul e otrava dumitale. Ţi-e teamă de moarte?

— Mi-e indiferentă.

— Mincinosule.

— Nu-ţi pot ascunde nimic, spuse Cripure. Dar la ce-ar mai ajuta *Crestomaţia*? Să înfăţişezi sufletele acelea moarte, nu-i aşa, sau mai exact, ucise, printre care ne putem număra şi noi, la o parte lăsând fanfaronada.

— Tocmai voiam să-ţi spun! îmi dă acum prin minte un nou titlu: *Bouclo şi Pecuporte*. Sau altfel spus: *Boucri şi Pecupure*. Fraţii noştri preaiubiţi. Sau şi-ntr-altfel: *Tenebrele ocnelor*. Da. Eu aş face chestia aia. N-am dezertat niciodată de pe frontul spiritului.

Kise cu hohote:

— A-ho-ho! îmi dau drumul…

— Şi ce faci cu Toinette în afacerea asta?

— Să nu crezi, totuşi, să nu crezi că nu mă gândesc la

suferinţa ei. În fiecare zi. În fiecare ceas din zi. Nenorocita de ea, şi de atâţia ani. O viaţă întreagă fără ea şi eu credincios.

— N-ai vrea să spui totul?

— De ce nu, bolborosi Cripure. Din punct de vedere intelectual, nu-i aşa, *noi* nu suntem laşi.

— Atunci povesteşte-mi despre pensie!

Izbi cu pumnul în masă.

— Ţi-a făcut şi dumitale figura asta?

Personajul îşi plecă fruntea. Îi răspunse cu o voce foarte tristă:

— Da, mi-a făcut-o şi mie. Imaginează-ţi că divorţul fiind pronunţat împotriva mea… Iartă-mă: îţi explic, făcu el răspunzând la un gest de-al lui Cripure, care fără îndoială voia să-l întrerupă. Divorţul fiind deci pronunţat împotriva mea, ¡m-am pomenit condamnat să plătesc pensie, din cauza copilului…

— Cel legitim…

— Ah, ştii şi despre celălalt, văd că eşti la curent cu toate. Deci după divorţ…

— O să-mi povesteşti acum că… că ea te-a hărţuit tot timpul, pretinzând un spor pe măsură ce ţi se urca leafa. Asta e? Eşti profesor, se-nţelege?

— Filosofia. Cripure se ridică puţin şi îşi duse mâna la pălărie.

— Iubite colega…

— Iubite colega, repetă celălalt, ridicându-se puţin şi îşi duse mâna la pălărie exact cum făcuse Cripure.

— Încântat…

— Încântat…

Cripure continuă:

— Filosofia, glumologia, ipoeritologia… Filosofia europeană… între noi fie vorba, dragul meu, dar ce apucătură mai e şi asta, să te plimbi toată viaţa, de ici până dincolo, cu un ţucal în mâna! Ajunge! Dar ştii… Te luasem drept Aselul.

— Vai, se poate?

— Îţi dau o dovadă limpede ca lumina zilei, reluă

vocea şuierătoare a lui Cripure, că toate scrisorile notarului sunt false. Da. Toate.

Şi bătu iar cu pumnul în masă, exact cum făcuse celălalt mai adineauri.

— I-ai trimis bani, da sau ba?

— Nu asta-i problema.

— Bine. Perfect. De altfel, bănuiam eu. Dar e mai bine aşa.

— Nălucile au un instinct fericit, spuse Cripure citându-l pe Rivarol: nu vin decât la cei care trebuie să creadă în ele. Asta o spun pentru dumneata.

— Eu n-am fost păcălit nicio secundă, spuse celălalt. La revedere. Merg să mă-ntâlnesc cu Maia. Lasă-mă şi nu-ncerca să mă târăşti după dumneata. Nu, înţelege că nu mă duc. Jos labele sau chem poliţia.

— Ei, haideţi, domnule Merlin, spuse chelnerul. În curând e ora unu. Doamna Merlin o să se neliniştească. Fiţi om de înţeles. Să chem o trăsură?

Şi fără să mai aştepte răspunsul lui Cripure, pe care cu mare greutate reuşea să-l ţină pe picioare, arătând cu bărbia birja lui moş Yves care aştepta în piaţă, şopti la urechea comisionarului:

— Bă ţigane, ia du-te şi adă dricul.

Voise el însuşi să se îmbete, dar până la urmă, aerul de afară, vântul din birja lui moş Yves îl treziră de-a binelea. Nu-i chip să fugi, nici măcar în vin! Să fii mereu propriul tău spectator. Cât despre jocul acela cu nălucile, ştia prea bine cât face. Era o obişnuinţă adânc înrădăcinată. Birja îşi vedea de drum.

Era o birjă veche, o fantomă, o ruină de trăsură, singurul vehicul de acest fel care mai bătea străzile oraşului, mânată de bătrânul ăla cu ochi apătoşi, moş Yves, cel cu vorbirea blândă şi visătoare. Era de o murdărie respingătoare, birja asta. Nu numai că trecuseră probabil ani de zile de când n-a mai fost vopsită, dar, lucru şi mai grav, au trecut tot ani de când pernele banchetei n-au mai fost scuturate. Se putea bănui că înainte vreme au fost albastre, dar praful străzilor şi al drumurilor pătrunsese

atât de adânc în ele, că acum erau cenuşii şi negre pentru eternitate. Judecând după cât de ruginită e fierăria birjei, îţi dădeai seama că afacerile lui moş Yves nu prea merg şi era de prisos să-l mai întrebi dacă nu cumva îşi petrecea mai tot timpul aşteptând în piaţa Primăriei sau a Gării.

Oricum ar fi fost, era încă o birjă bună, cu arcuri solide, şi dacă nu ţi-era teamă de murdărie, acesta fiind şi cazul lui Cripure, mai putea face destul de comod o cursă. Pompon, care-o trăgea după el, n-avea nimic din clasica mârţoagă. Era, dimpotrivă, un cal tânăr şi viguros, foarte bine hrănit şi îngrijit, în stare chiar să facă şi trăsnăi, când se ivea prilejul.

Cripure stătea prăvălit în fundul birjei şi, nemaiputându-se juca de-a nălucile, se juca de-a „Domnul”, un alt fel de-a „face pe prostul”.

Dar cu un grad mai jos.

Ca recruţii care, neavând cine să le scrie, îşi scriu singuri, Cripure, neavând pe nimeni căruia să-i împărtăşească gândurile, îşi inventase un interlocutor fantomă pe care îl botezase „Domnul”. Vorbea cu „Domnul” numai când „îl apuca” şi nu era destul de ameţit ca să se poată juca de-a nălucile.

— Ce părere are Domnul despre asta?

Calul mergea la trap, vizitiul plesnea din bici. „Domnul” răspunse:

— Mă întreb şi eu. E atât de uşor să pleci, să mergi să-ţi termini viaţa la soare, lângă autenticitatea sălbaticilor, departe de murdăria asta.

— Iar Java?

— Numai la ea te-ai gândit toată viaţa.

— Da, scumpe „Domn”, dar pe drum m-aş sinucide. Java! E totuşi un eden. Numai că nu e posibil, nu, e ceva pe care nu se poate conta. Să vorbim de altceva... Să vorbim de pildă despre pedepsirea „vinovaţilor”, numai aşa, ca să mai râdem şi noi. Ce pretenţie nemaipomenită! Ce ipocrizie! Şi cum se vor sfârşi lucrurile presupunând că aliaţii vor ieşi învingători? Ei bine, dragul meu, o să-l trimită pe Wilhelm să-şi scrie memoriile tocmai în Java,

într-un paradis! Lumea o să se prăpădească de atâta moralitate, dragul meu. Dar ce-ar zice Nietzsche? Şi ce-ar trebui să spunem noi, ăştilalţi, noi cei anti?

„Domnul” nu mai răspundea. Cripure era obosit, îşi dădea seama de asta, şi jocul nu-l mai interesa. Se forţă să-l facă pe „Domnul” să-i spună:

— Ce, nu-ţi mai merge cu singurătatea?

— Dar totdeauna am trăit singur, îi răspunse Cripure, absolut singur. Nici printre papuaşi nu m-aş simţi mai singur.

— Şi-o să mori singur?

— O să mor singur.

Complet treaz, termină jocul de-a „Domnul”. Îşi recită versuri:

Cum coboram de-a lungul nepăsătoarelor fluvii, Pe marinari deodată eu nu i-am mai zărit, Răcnind, pieile-roşii i-au prefăcut în ţinte: La stâlpii deznădejdii pe toţi i-au răstignit.

Iar birja mergea în clinchet de zurgălăi.

Ce fericire să te laşi dus astfel, uitând de propriul tău trup, de picioarele netrebnice! Da, hotărât, o să facă un târg cu bătrânul birjar şi n-o să mai meargă decât cu trăsura asta veche. Cu atât mai rău în privinţa banilor! Şi când birja trase lângă trotuar şi se opri, înainte de a coborî, Cripure îl întrebă pe moş Yves:

— Ce-ai zice, dragul meu, ce-ai zice, nu-i aşa, de un mic târg, între noi doi? Ei? Să zicem, de pildă, că mâine dimineaţă la opt vii să mă duci la liceu? Ei? Şi, la urma urmelor, nu-i aşa, în fiecare zi? Ce-ai zice?

E în jarul, întorcându-se spre el cu biciul în mână, încuviinţă din cap.

— Asta se poate, spuse.

— Bono, bono, spuse Cripure. Şi n-o să ai de ce să te plângi, adăugă el coborând.

Îi plăti.

— Pe mâine, dragul meu.

— La opt?

— Da. Poate totuşi ceva mai devreme. Pe mâine. Şi-ţi

spun încă o dată că n-o să ai de ce să te plângi.

— Ei, îl cunosc eu pe domnul…

— Gata, am făcut târgul, dragul meu. Pe mâine, negreşit, spuse Cripure intrând în casă.

Bătrânul birjar era încântat. În sfârşit, un client serios.

Se părea că nu-l aşteaptă nimeni. Nici chiar câinii nu veniră în întâmpinarea lui. Dar ia uite, Maia, Amédée, şi căţeii, toată lumea era în bucătărie. Au început să mănânce fără el.

Îşi scoase cojocul de capră şi pălăriuţa, îşi puse bastonul după uşă, la locul obişnuit şi exclamă:

— Hei! Am sosit.

Niciun răspuns.

Se mai învârti prin birou, zvârli cojocul de capră pe divan şi încercă să zărească prin geamul uşii umbrele „celorlalţi” doi. Sigur că n-o să fie văzut, ieşi în culoar: să rezolve şi povestea asta cu banii, cu cei o mie de franci pe care voia să-i dea lui Amédée.

S-a gândit mult cum ar fi mai potrivit să-i dăruiască şi conchise că cel mai convenabil ar fi să-i strecoare în buzunarul mantalei atârnată în antreu. Era o manta veche, murdară, cu pete negricioase pe pulpane; noroi sau sânge? Se uită la ea îndelung eu o privire vagă, strâmbându-se, ca un telal, şi scoase din portofel o bancnotă de o mie de franci, pusă deoparte de câteva zile. Îşi notase cu grijă seria biletului în agenda de buzunar „în eventualitatea unui furt, nu-i aşa, sau… mă rog, pur şi simplu din prudenţă”. Mototoli bancnota în palmă, şovăi. În buzunar? Era prea riscant. De ce nu în portofel? Tot era la-ndemână. Cripure îl luă, îl deschise ca să introducă-n el bancnota de o mie de franci: căzu un teanc de scrisori.

„Ei fir-ar să fie! Uite ce-am făcut!”

Privea aiurit la dezastru. Oare l-au auzit? Acum ei o să vină şi-o să-l surprindă răscolind prin portofelul lui Amédée. Şi ce vor crede? „Nu, nu! Asta nu!”

El nu făcea parte din speţa laşilor care ascultă pe la uşi şi violează secretele altora. „Trebuie să le strâng cât

mai repede!” Şi începu să se bâţâie.

În întreaga casă era linişte; cum nu se deschise nicio uşă, îşi mai veni în fire şi cu nespusă greutate se plecă să adune scrisorile, el care nu era în stare să-şi lege singur şireturile la ghete. Treaba se dovedi grea. Scrisorile zburaseră peste tot, până prin colţurile cele mai inaccesibile, pe sub scară, pe după biciclete… „Oare le-am adunat pe toate? Da, făcu el aruncând încă o privire în jur. Slavă Domnului!”

Oftă.

„Slavă Domnului!” repetă Cripure, strângând în mână pachetul de scrisori, gata să-l pună la loc. Dar, ce s-a întâmplat? în clipa când să pună, în sfârşit, scrisorile în portofel, îi căzu sub ochi o frază pe care o citi dintr-o privire: „Să nu faci mai mult decât e necesar. Ţi-o spune mama ta, care te doreşte şi care e ca moartă de când…”

Scrisori de la mamă-sa.

Îşi duse mâna la ochi de parcă i-ar fi venit să plângă. Profund tulburat, vârî cu mânie biletul de o mie de franci printre scrisori, puse portofelul în buzunarul mantalei şi intră împleticindu-se în birou, cu o privire de nespus dispreţ şi de milă faţă de propria-i imagine, din oglindă.

— Ce te-a mai apucat? n spuse maia, când îl văzu intrând în bucătărie, ca un spectru mare, negru. Supa ţi s-o fi sleit. Şi de ce nu-ţi scoţi jacheta? Da’ ce-ai? făcu ea văzându-l cum arată. Te doare burta?

El stătea în mijlocul bucătăriei, cu braţele căzute fără vlagă, ca un orb.

— Nu.

— Iar te gândeşti la povestea de azi-dimineaţă?

— La biciclete? Nu…

Abia dacă-şi mai aminteau de povestea aceea.

— Stai să te-ajut, făcu ea ridicându-se, că altminteri iar n-o să-ţi scoţi jacheta şi iar o să-ţi pui o decoraţie de sos!

El îşi ridică braţele şi se lăsă dezbrăcat; „ca un iepuraş” spunea Maia, care-i luă cu grijă jacheta şi o aşeză pe speteaza unui scaun din birou

— Şi-acum ce-ai vrea? Vesta?

— Da, Maia…

— Puturosule! strigă ea râzând cu hohote. Na, uite-o. Să nu-ţi leg şi şervetul la gât? Ca la un puşti.

El se lăsă împins spre masă în timp ce-şi îmbrăca vesta, aruncând o privire piezişă spre sticle. Vin înfundat?

— Cum merge? spuse, ca să zică şi el ceva, privind spre Amédée.

— Foarte bine, răspunse tânărul.

Mâncă preocupat, ca un copil năzuros, absent. Fără să-i dea vreo importanţă, Maia îşi continua povestea ce-ncepuse să i-o spună lui Amédée.

— Şi-atunci, reluă ea, când Pierre vine iar de-o-ntâlneşte şi-i spune c-o iubeşte şi c-o cere de nevastă, ea. Luize. zice că bine, da' cu o condiţie, zice, ca soră-mea Ernestine să şadă cu noi. Şi el zice că da, că n-ar vrea să despartă două gemene, zice. M-asculţi?

— Da, mătuşă.

— Bun. Şi iacătă-i căsătoriţi. El era maistru la o cărămidărie şi ele croitorese. Se descurcau bine. Şi cum n-au copii, fac economii şi iacătă-i că-şi cumpără casă, ici, alături. Unde-ai văzut casa aia drăguţă, şi era numai o veselie la ei. A naibii Luise! Râdea cât îi ziua de lungă. „Închipuie-ţi, dragă, că mi-a trebuit mai bine de un an ca să-l pot tutui pe Pierre. Să nu-ţi vină să crezi, zice, nu-i aşa, dragă? îi ziceam, zice ea, când era bolnav: n-aţi vrea să-ţi pun o sticlă cu apă fierbinte la picioare? Şi tot chestii d-astea…” Mă asculţi?

— Da, mătuşă.

— Numai că după patruzeci de ani de muncă la cărămidărie, i-au dat un picior, cică era prea bătrân. Şi pensie nicio lăscaie. L-au încălţat în schimb cu o medalie şi după aia cu o diplomă… Ai fi crezut una ca asta, draga mea, îmi zice Luise, după patruzeci de ani de serviciu, scârnăviile! Şi ce-a mai plâns. O, nu pentru gologani, zice ea, numai că Pierre e un om care se leagă de locu' unde-a lucrat. Şi-atunci au transformat casa în viageră. Din asta, pentru noi trei, scoatem doişpe franci pe zi, zicea ea.

— Păi să nu halească-atâta, mătuşico. S-o lase mai încet cu găinile. Că dă boala-n ei.

— Ei, o să meargă la spital.

— Ca să crape mai repede.

— Şi mai chinuiţi, spuse Cripure. Dar imediat se căi că vorbise şi-şi vârî iar nasul în farfurie.

Maia continuă:

— Luise nu mai iese din casă. N-o mai scoţi din bârlogul ei. Ernestine e tocmai pe dos, toată ziua bate străzile. Cu noaptea-n cap, cum se iveşte o geană de soare, o-ntinde de-acasă.

— Şi Pierre?

— O-ntinde şi el. Da' nu împreună. El îşi ia totdeauna medalia. Şi dacă-n drum îl vede unul şi-i zice: Bună ziua, rentierule! el îi răspunde: Altă, uite şi renta mea! Şi-i arată medalia. E foarte cătrănit din pricina asta. Auleu! făcu ea, aducându-şi deodată aminte, am uitat să-ţi spun.

Se-ntoarse spre Cripure.

— Ce, Maia?

— Ieri dimineaţă am intrat pe la ei, numai aşa, în trecere, să le zic bună ziua. Luise era singură. „Să-ţi dau ceva, un pahar de vin”. Eu nu voiam, da' ca să n-o supăr, zic că da, numai că nu era un loc unde să pui paharul. Masa era încărcată de cărţi poştale. Erau grămezi-grămezi, în viaţa mea n-am văzut atâtea. „Te-ntrebi ce-i cu ele, îmi zice Luise. Stai să-ţi explic. Când ajungi la bătrâneţe trebuie să te gândeşti la toate, dragă, şi să-ţi pui treburile în ordine. O să vină şi ziua când o să ne vândă casa. Cu mobilele, mă rog, n-ai ce face, dar cu hârtiile? Scrisorile le-am ars de mult. Da' cărţile poştale! Că mi-am zis: avem atâtea că toţi trei abia o s-o scoatem la capăt cu ele. Le facem pachete de câte o sută şi iarna, în faţa focului, fiecare îşi ia suta lui şi ne distrăm arzându-le una câte una. Am şi început, zilele trecute, când a fost frigul ăla. Am aprins un foc mare în cămin şi ne-am aşezat toţi trei cu cărţile poştale pe genunchi. La început a mers de minune. Soră-mea şi cu mine râdeam de nu mai puteam, numai Pierre nu râdea, săracu' de el! Ba la un moment dat

văd că-ncep să-i curgă lacrimile. Hei, Pierre, îi zic, ce te-a apucat? La început nu voia să-mi răspundă. Până la urmă zice: – Mă doare sufletul! Bine, îi zic, zice ea, dacă-i aşa, nu le mai ardem. Şi de-atunci cărţile poştale stau pe masă şi nimeni nu îndrăzneşte să vorbească sau să se atingă de ele. Şi-acum o să trebuiască să le ard singură, şi mi-am zis, zice ea, că poate asta ar fi trebuit să fac de la bun început”.

S-a terminat prânzul, ultimul pe care el şi Amédée îl mai luau împreună. Toate au decurs precum a prevăzut Cripure, într-o atmosferă de vinovăţie şi jenă, pândindu-se unul pe celălalt, fără pic de dragoste. Şi-acum s-a terminat. Nu-i mai rămânea decât să-şi îmbarce fiul în convoiul morţii.

Cam năuc, din pricină că a mâncat prea mult şi a băut prea mult, se lăsă greoi pe scaun, uitându-se cu privirea înceţoşată spre fereastră, unde se zărea printre labele nemişcate, botul fin al lui Petit-Cru, ca o viziune de-a Sfântului Antoniu, din zielele lui bune.

În baraccfment, soldaţii ruşi cântau în cor cât îi ţinea gura.

Amédée îşi fuma pipa, cu coatele proptite pe masă, şi sporovăia cu Maia. Îşi scosese vesta şi îşi suflecase mânecile. Maia se ridicase şi spăla vesela şi paharele – bătrână servitoare care ştie că nu se cade să lerevească în faţa unei mese nestrânse.

Roşie, cu ochii lăcrimoşi în grăsimea obrazului ei rotund şi moale ca o brânză, ea arunca din când în când spre tânărul Amédée nişte priviri încărcate de o jovială concupiscenţă, pe care Cripure le băgă de seamă. Dar putea să se tot culce cu Amédée, dacă avea poftă, pentru că, asta-i sigur! el n-o să fie gelos.

La gândul ăsta izbucni într-un râs uşor, ciudat, şi Amédée ridică spre tată-său o privire întrebătoare la care Cripure nu-i răspunse. Apucă paharul cu mâna lui noduroasă, şi cu un zâmbet de o blândeţe infantilă, care-i imprima o expresie de jenă pudică, întrebă:

— S-ar mai putea un strop de cafea, Maia?

— Al naibii vrăjitor bătrân! strigă ea râzând. Of, Doamne! ăsta nu se mai umple niciodată! Ia-ţi, spuse ea punând cafetiera pe masă. Şi ce-ai mai vrea în cafea, şmecher bătrân ce eşti?

— Ştii tu ce, spuse el cu aceeaşi voce blândă, ca un copil care-şi recunoaşte lăcomia: o picătură de rom.

— O picătură, ai? Na şi sticla.

Turnă rom, îşi muie buzele în ceaşcă şi nu mai spuse nimic, cufundat, cum adesea i se întâmpla, într-o visare căreia Maia nu-i mai dădea nicio atenţie. Învăţase să respecte misterioasele tăceri ale bărbatului şi să-l trateze în astfel de cazuri ca pe un somnambul care merge pe marginea unui abis.

În lagăr, acum, nu mai cânta corul: numai o singură voce, dulce şi pasionată. Un soldat melancolic visa la iubita lui:

Ia liubliu Vse liubliu

Cripure închise ochii.

Consimţământul, sau ce alt nume să-i dea răbdării lui? era nemaipomenit. Era înnebunitor gândul că Toinette există undeva, şi el ştia prea bine unde. Parcă n-a ştiut totdeauna? Avea viaţa ei, obiceiurile ei, casa ei. Existau şi oameni care o întâlneau, care-i vorbeau zilnic, şi ea se ducea în fiecare dimineaţă la piaţă întrebarea era dacă s-a măritat sau nu cu celălalt, cu ofiţerul blond. Poate da, dar la fel de bine se poate că nu. Şi s-ar mai putea ca ofiţerul blond, pe care el n-a avut curajul să-l provoace la duel, să fi fost omorât în Champagne sau la Verdun, şi Toinette să fi rămas văduvă.

Uitând de data aceasta – dar numai o clipă – de jalnica lui diformitate, visă că se deghizează. îmbrăcat ca un muncitor, se reîntoarce la Angers: o barbă falsă, ochelari fumurii şi ar putea s-o mai vadă o dată pe Toinette, să se apropie de ea, poate să-i şi vorbească… Visul ţinu abia o secundă, şi-l făcu să se sufoce de furie şi de durere când se gândi iar la picioarele lui: doi saci. „Şi picioarele astea? Şi picioarele *mele*?” De două ori la rând bărbia îi atinse pieptul.

— O să adormi, făcu Amédée, care tot îşi mai fuma pipa.

Maia puse un deget pe umărul tânărului:

— Lasă-l.

„Ce ciudăţenie de om”, gândi Amédée. Dar nu mai insistă. Nu ţinea neapărat să-şi trezească părintele, nici chiar acum, la sfârşitul ultimului prânz luat împreună. Ridică din umeri: „Ciudat tip…”

Pe Amédée îl şoca mai ales faptul că n-ajunseseră să se tutuiască. A încercat el, dar… vorba-i rămânea în gâtlej. De ce oare? Era taică-său un om ciudat, un original, dar în primul rând era un tip cumsecade. Şi totuşi, nimic de făcut… De două-trei ori, la început, şi-au spus amândoi „Domnule”, ceea ce n-a uşurat de loc relaţiile dintre ei, iar după aceea, ca să evite repetarea unei situaţii atât de penibile, s-au străduit amândoi, fiecare în felul său, să inventeze cele mai abile circumlocuţiuni spre a nu mai pronunţa cuvintele tabu: tată şi fiule. Cu Maia, dimpotrivă, totul a mers foarte uşor.

— Aşadar, reluă Maia, turnându-şi la rândul ei un pahar de rom, mâine sau poimâine o să fii acolo?

— Asta depinde, mătuşico. Regimentul meu poate să fie în refacere sau poate c-a plecat. Trebuie să merg întâi la biroul comandamentului să mă informez, după aia, pe jos sau cu un convoi de aprovizionare, o iau până la un punct de adunare a izolaţilor. E câte unul de fiecare sector. Acolo-mi ştampilez foaia de permisie, şi cu asta o să fiu în regulă, după care o să mă îndrume spre noul meu sector. Dacă unitatea mea e pe front, trebuie să merg la eşalon să-mi iau echipamentul de război. Asta poate dura câteva zile…

— O să ne scrii?

— Poţi fi sigură.

— E păcat că n-o s-o vezi şi pe maică-ta înainte de-a te-ntoarce.

— Da, mătuşă, dă-i prea departe. Ştii bine c-acuma-i la Nisa, la un hotel. Şi chiar dac-aş fi mers s-o văd, tot n-am fi avut când să stăm împreună, că-mi scria că are

treabă până peste cap şi nişte patroni pretenţioşi. Da' dacă n-o să mă omoare, mă duc în permisia ailaltă.

Cripure părea că nu-i aude. Nu era pentru prima oară când vorbeau de faţă cu el despre „lepădătură”. Prezenţa lui nu-i stânjenea mai mult decât prezenţa unui surd. Pentru ei era de la sine înţeles că el e cu totul străin de conversaţia lor. Nu-l judecau, nu-i purtau duşmănie, şi dacă ar fi intervenit, ei doar s-ar fi mirat, de parc-ar fi primit replica unui chinez, despre care credeau că nu le ştie limba.

Cu capul plecat, cu ochii pe jumătate închişi în spatele lornionului, părea una din epavele acelea ce nu s-au resemnat de tot, pe care le întâlneşti prin cafenelele de provincie.

— Ce să-i faci... a îmbătrânit, mătuşico. Numai că ce s-o face dacă mă curăţ?

— Nici să nu te gândeşti la chestii d-astea, spuse Maia.

„Hm... gândi Cripure, desigur că acuma e şi mai ştearsă, şi mai uzată, şi mai lepădătură, ca servitoarele după care nu se mai uită nimeni pe stradă. Oare aş mai recunoaşte-o?”

Lepădătură! Uşor de spus. Aşadar pentru el existau lepădături care nici măcar nu mai erau fiinţe omeneşti? Josnicia gândurilor îl făcu până la urmă să-i fie scârbă de el însuşi. „Toate parfumurile Arabiei n-ar putea parfuma mâna aceasta!...” Se ridică trudit, şi cu spatele încovoiat, cu mâinile spânzurând pe fi. ngă trup, şi târându-şi paşii pe cimentul bucătăriei, intră în birou.

Ei îl urmăriră cu privirea. Prin geamul uşii îl văzură cum se trânteşte pe scaun, orbecăind cu mâna peste grămada de cărţi şi hârţoage, ia o foaie albă şi începe să scrie.

O nouă notă pentru *Crestomaţie*?

Cât de puternic fusese când crezuse că dispreţuieşte lumea! Dar lumea se răzbuna. Cripure îşi dădea azi seama cât de uşor îi fusese să pozeze în adversar. De-acum înainte o astfel de atitudine nu mai avea niciun sens. Viaţa

omenească eşua în durere, în sânge. Iar el, care voise întotdeauna, văzând într-asta un semn de nobleţe, să trăiască departe de oameni şi dispreţuindu-i, descoperea că dispreţul nu mai era posibil, excepţie făcând dispreţul de sine.

În zona obscură în care se elabora esenţa acestor gânduri căuta o dovadă că nu e în întregime rupt de comunitatea umană că poate să participe la durerea care se ivea de peste tot – ca o nebună, forţând toate uşile, lovindu-l pe fiecare drept în obraz – dar nu mai găsea decât o legătură şubredă, suspectă, şi în mod cert, derizorie: bastardul lui, Amédée.

„Ce vină am? Că mă cred vinovat...” Vina lui era spaima care ucidea ceea ce era profund în el, acea perpetuă ipocrizie, inseparabilă totuşi de măreţie. Totdeauna, chiar şi în clipa asta, trăgea cu coada ochiului la spectacol, şi până şi în străfundurile spaimei apărea un anume zâmbet şiret. Dar toţi oamenii doresc profunzimea, nu profunzimea gândurilor, ci a fiinţei lor. Cea care poate fi dăruită oricărui imbecil, chiar şi unui asel, profunzimea care nu ştie de nimic şi deplinătatea iubirii care poate trece peste injurii! Toinette.

„Douăzeci de ani!”

De douăzeci de ani, despre câte zile spunea el: pierdute? Escamotate, poate, de parcă escamotarea ar fi fost plauzibilă. Zile fără luptă.

Se ridică, să-şi mai revină din starea de toropeală, se apropie de fereastră şi, dând în lături perdeaua, privi strada goală, cu ochii-i albaştri măriţi, parcă prostit „Toate astea...”

În zilele lui de neant, ceea ce, oricum, îl susţinuse era speranţa că va scrie până la urmă *Crestomaţia*, în chip de pledoarie sau, mai degrabă, ca un rechizitoriu în care le va spune lucrurilor pe nume şi din care vor răzbate nişte adevăruri atât de amare, că, „nu-i aşa, o să-i otrăvească o bună bucată de vreme”. Da, da, va dezvălui complotul universal, secretul ştiut de toată lumea...

Se lungi pe divan.

Putea să tragă liniştit un pui de somn. O să aibă tot timpul să-şi îmbrace jacheta, aşezată alături de el pe speteaza unui scaun, arătând o strălucitoare căptuşeală de mătase neagră. Era tocmai pe cale să închidă ochii când zări colţul unui plic ieşind din buzunarul interior al jachetei, un triunghi alb, aproape luminos în umbra camerei. O scrisoare? Da, o scrisoare uitată.

Îşi aduse aminte: era o scrisoare pe care i-o dăduse Noël ultima oară când iar îşi îmbrăcase jacheta. Cu ce prilej? Când a venit Rectorul, cu mai bine de două luni în urmă. Scrisoare pe care o luase aproape cu scârbă, ca de obicei, şi o vârâse în buzunar fără s-o citească. Mai târziu! mai itârziu! De ce să se repeadă prosteşte asupra unei noi decepţii? Dar chiar şi în clipa aceasta mai stătea în cumpănă dacă s-o ia sau nu. La vârsta lui nu se mai putea schimba nimic. În fundul Siberiei lui, putea să mai adauge, la nevoie, renunţarea lui… la muzică, la nevoie, renunţarea la iubire, la nevoie, renunţarea la toate – oh, Toinette, dar nu şi lipsa de scrisori, ceea ce ar fi fost prea frumos, dar ca să dea încă puţin relief situaţiei sale, erau numai scrisori care nu erau scrisori, ca şi asta, desigur, scrisori care nu erau decât prospecte, sau tâmpenii de felul celor primite de la părinţii elevilor sau de la colegi în ajunul tezelor.

Câte scrisori citite doar pe jumătate nu zăceau prin fundul buzunarelor sau printre filele cărţilor! Bucăţile de hârtie care mai rămâneau nescrise le folosea uneori ca să-şi facă note pentru *Crestomaţie*, dar de obicei Maia aprindea focul cu ele. Asta o fi ca şi celelalte, dacă totuşi n-o fi cumva o mică speranţă dezamăgită, o curiozitate înşelată. Întinse mâna, luă scrisoarea: un scris necunoscut, ştampila ilizibilă. Deschise plicul, despături foaia…

La prima aruncătură de ochi, „Ah”-ul celui care primeşte o lovitură de moarte, şi braţul îi căzu pe divan, greu şi fără vlagă. Scrisoarea îi scăpă din mână. O apucă iar, ca şi cum contactul degetelor cu hârtia era o garanţie că încă n-au fost rupte toate legăturile, că mai exista încă o salvare.

E cert – omul nefiind numai demnitate – că el s-a

jucat adesea închipuindu-şi-o pe Toinette bătrână şi urâtă, o burgheză îmbrăcată în negru, cu o panglică de catifea albă în jurul gâtului care să-i susţină cărnurile fleşcăite, o doamnă din cele şterse, încotoşmănată în haine de lână, care nu mai are nici măcar puterea să aplaude, la Teatrul Municipal, pe conferenţiarul de ia *Anale* venit în turneu. În momentele acelea de întunecime, când sufletu-i era dominat de răzbunare, se mai juca închipuindu-şi-o moartă. Dar cât de departe erau născocirile acelea de loviturile realităţii! Nu mai exista nici trecut, nici viitor în afară de durerea care i se părea că nu avusese nicicând vreun început, deşi acum îşi revărsa în el şuvoaiele.

Simţi în gât ceva ca un nod. Voi să-şi descheie gulerul cămăşii: degetele-i amorţite nu reuşiseră să apuce nasturele. Nu mai luptă. Lăsă iar să-i cadă mâna. Gura i se întredeschise. „O să treacă... Trebuie numai...” Ar fi trebuit numai să se facă mic de tot, să cedeze, să slăbească coarda: să fugă. Dar gâtul i se strânse din nou. Mâinile, braţele, întreg corpul începură să-i tremure. „Nu-i nimic. Trebuie să fug. *Să trec pe dedesubt*”. Toate din el îi cereau să-şi plece capul. „Toată viaţa am fugit”.

Dar dintr-odată – nici nu se aştepta – îl podidiră lacrimile. Le simţi înainte chiar de a înţelege că i-au umplut ochii. Curgeau printre pleoapele-i închise, udându-i obrajii. De câţi ani n-a mai plâns? Nu avea obiceiul să plângă. Lăsă lacrimile să curgă în voia lor, dar ele deveniră foarte repede amare, însoţindu-se cu uşoare gemete ce-l Surprinseseră, şi pe care la început nu le recunoscu, astfel că la un moment dat îi trecu prin minte halucinanta idee că gemetele nu veneau din el, ci erau ale altuia, ale unui rănit care ar fi intrat în cameră – poate Maia sau Amédée? Dar în cameră nu mai era nimeni. Alături, în bucătărie, Amédée şi Maia continuau să vorbească fără să le pese de el. „Eu hohotesc...”

Hohotele de plâns se înteţiră. „Nu trebuie... Nu vreau!” Gândul că ceilalţi o să-l audă şi-o să vină îl făcu să-şi deschidă ochii şi să se ridice. „Pentru nimic în lume! Ei nu trebuie să mă vadă, nu trebuie să afle. Nu acum!” Ştia

că într-o bună zi avea să se trădeze, că odată, ceva din el, o să dea totul în vileag. Dar nu acum!

Nu se punea, desigur, problema că Maia ar putea fi geloasă, ci că ar putea veni să-l vadă şi să-i pună fel şi fel de întrebări, iar gândul ăsta îl cutremura. Cu ochii plini de lacrimi, larg deschişi, şedea spunându-şi într-una: „Nu vreau”. Şi dintr-odată se prăbuşi, apucă o pernă cu amândouă mâinile şi îşi înfundă faţa în ea.

Acum putea să dea drumul hohotelor. Spatele său imens se cutremura în penumbră ca o carapace de broască ţestoasă gigantică, iar în jurul lui căţeii mârâiau, încercând, cu ghearele şi cu boturile, să-i smulgă perna. Fără îndoială că alături cei doi credeau că el se hârjoneşte cu animalele.

Se temea de latura scârnavă a durerii: de vomă. Îi era frică să nu vomite, frică să fie nevoit să ceară ajutor, iar Maia să-şi bată joc de el, cu vorbe şi scălâmbăieli de copil, cum s-a întâmplat o dată mai demult, când el a început să lăcrimeze în faţa ei. Nu-şi mai aminteşte de ce. Ştia numai că fusese în stare să însceneze comedia asta... Ce ciudat! Dar nimic nu putea fi separat, şi comedia durerii era tot durere. Acum însă, nu, nu era şi nici nu va fi vreo comedie. „Şi se tot înteţeşte”.

Mâna îi tremura atât de tare. că de data asta scăpă de-a binelea scrisoarea, care alunecă sub divan. Simţi că abia acuma vine greul şi, ca să fie gata pregătit pentru toate, îşi încordă tot corpul ca un atlet. Să aştepte. Şi mai ales să stea cu ochii închişi. Poate că n-ar fi fost mai cruntă nici clipa în care s-ar fi omorât sau şi-ar fi aşteptat moartea. Şi, la urma urmelor, poate că era chiar mai uşor să-ţi faci felul, să te arunci cu dinţii încleştaţi înaintea trenului, de pildă, sau să înoţi spre larg, cum făcuse Turnier. Dar abia îi trecură prin minte aceste gânduri, şi imediat renunţă să şi le mai formuleze. Nu mai avea nevoie de limbaj, doar dacă ţipetele pot fi socotite un limbaj, dar el înăbuşea şi ţipetele.

Stătea pe divan, mut şi greu ca o piatră şi, încet, îşi înfipse unghiile în cojocul de capră. Toate gândurile i se

contopiseră acuma într-un sâmbure de lumină orbitoare, sufocantă, fără compensaţie. Puţin interesa acum cauza. Şi chiar puteai oare să-ţi dai seama cum se născuse o asemenea clipă? Se putea oare spera că răspunsul compensator va veni de undeva? Nu… Nimic. Moartea pe care el n-o voia…

Dar încă n-a fost moartea. În curând mâinile crispate se destinseseră şi încetară să mai tremure. Răsuflă adânc şi un fel de zâmbet vag i se desenă pe faţă. Atunci îşi mişcă puţin braţul, ca un om care se trezeşte din somn şi câinii începură să se agite. Îi mângâie, iar ei prinseră să dea din coadă. Mireille îi linse mâna.

În întuneric strălucea numai cadranul deşteptătorului. Cripure îşi căută o poziţie mai comodă. Nu mai simţea nimic, decât o mare oboseală, fără gânduri, fără vise, fără nimic în afară de sentimentul că suferinţa s-a mai alinat. În sfârşit se ridică, cu gesturi stângace şi greoaie de om care a terminat o treabă copleşitoare.

Îşi îmbrăcă jacheta şi merse clătinându-se până la uşă. Era întredeschisă: o împinse. În bucătărie, cei doi nu făcură nicio mişcare. Maia şedea alături de Amédée care ţinea capul în pământ. Nu spunea niciunul nimic. La cantonament, cântăreţul melancolic tăcuse şi se auzea din nou corul.

Deşi nu-i văzu faţa lui Amédée, Cripure bănui că plânge. Se trase fără zgomot spre uşă, dar nu atât de repede încât să nu audă:

— Asta mă scoate din sărite, mă scoate din sărite, mă scoate din sărite…

— Da’ ce te scoate din sărite, bietul de tine? – întrebă Maia.

— Mă scoate din sărite că trebuie s-o părăsesc.

— Pe cine? Pe maică-ta?

— Da’ pe cine altcineva? răspunse Amédée ridicând capul. Cripure apăsă pe clanţă, făcându-se că tocmai intră, fără să se uite la ei. Amédée, ca să-şi ascundă faţa, se aplecă sub masă ca să-şi lege, chipurile, şireturile de la bocanci, şi, de bine de rău, îşi şterse ochii pe genunchii

pantalonilor.

— Ei, venişi! spuse Maia. Hai să ciocnim un păhărel. E vremea să plecaţi.

Luă şi el loc la masă.

— Să ciocnim! spuse.

Ciocniră şi băură în sănătatea lui Amédée şi ca să se termine odată porcăria aia de război, şi mâncară din prăjiturile bine rumenite pe care Maia le făcuse cu mâna ei. Maia îşi înmuia prăjitura în pahar, o ducea apoi la gură şi o sugea fără să muşte din ea, scoţând astfel, printre buze, un plescăit foarte enervant. Numai că ea nu ştia să mănânce altfel şi n-a pregătit niciodată o masă de adio fără prăjituri. Era un obicei care avea pesemne o veche obârşie şi care se trăgea poate chiar din copilăria ei, în orice caz, îl avea încă din prima căsnicie, „pentru că ea avusese un prim soţ”.

De ce se gândea oare la asta? Din pricina prăjiturii, fără-ndoială, care juca un rol important, duminica şi în zilele de sărbătoare, în căsnicia aceea de oameni muncitori. Se uită la Maia pe furiş. Gura ei se deschidea ca să înghită prăjitura şi picături de vin i se prelungeau pe buze. „Oare uneori s-o fi gândind şi ea la celălalt? De ce nu? De ce nu s-ar gândi, cum mă gândesc şi eu la Toinette?”

De o clipă încoace totul i se părea învăluit în negură. Şi nici prin cap nu-i trecea să se mire că durerea dispărea. Aproape că nu mai suferea de loc.

— Mai vrei un pic?

Maia îi oferea un supliment de prăjitură, pe care el îl acceptă.

Era încântată că-i place prăjitura ei. Îi oferi şi lui Amédée.

— N-o să ai parte de-o bunătate ca asta pe-acolo pe unde te duci.

„Ce mai e nevoie să-i spună?” gândi Cripure. Ce trist spectacol – cei doi mâncându-şi prăjiturile. „Da, şi eu?”

Când a murit primul soţ al Maiei, vecinii au făcut o grămadă de glume, ziceau că cioclii nu reuşesc să-l aşeze

în sicriu din pricina coarnelor care nu încap în coşciug. Oare ce glume o să mai inventeze când o muri şi el? Dar mai ales: ce josnicii întinaseră moartea Toinettei?

Se ridică brusc, ducându-şi mâna la gură, de parcă s-ar fi înecat cu îmbucătura.

— Numai o clipă!

Se refugie în birou, închise uşa în urma lui şi agăţându-se de un colţ al bibliotecii închise ochii şi rămase încremenit. „Eu n-am fost acolo!”

Cât a rămas astfel? Şi-a ridicat fruntea numai când a auzit că dincolo e mişcare. Terminaseră de mâncat şi de băut. Sosise vremea plecării.

„Să continuăm!”

Şi ca să aibă o scuză la-ndemână în cazul în care ar intra Maia sau celălalt, se aşeză în faţa oglinzii făcându-se că-şi aranjează cravata.

Haine de gală! Era ceva sinistru. Şi ce mai haine de gală! Ce jachetă! Nu lipsea nimic, nici chiar decoraţia de la butonieră, dichisul era complet. E adevărat că, slavă Domnului, nu era detestabila Legiune de onoare pe care nu putea s-o vadă pe pieptul cuiva fără să se întrebe cu ce josnicie a fost plătită. El se mulţumea cu bareta violetă a Palmelor academice. Dar oricum, era decorat. Nu chiar o flegmă: numai un scuipat…

Se mai privi încă o dată, de parcă s-ar fi îndoit că îşi vede propria-i imagine şi făcu o strâmbătură. Tot în negru. Din cap până-n picioare. Cu excepţia manşetelor, a gulerului şi a plastronului. „Parc-aş fi un anunţ mortuar…”

— Ait, fir-ar să fie! Pe unde dracu’ s-o mai fi vârât, animalul? Uită-te şi tu, Amédée! Ce porc! Hai încoa să te perii. Că doar n-o să te duci aşa, murdar ca o otreapă!

Se întoarse.

Ce s-a întâmplat? făcu el cu o voce blândă, holbând ochii.

— Mai are nas să mă-ntrebe! După ce că-i plin de fioace de la blestematele astea de animale, că nenorocitul ăsta de Judas năpârleşte de tot. Hai odată!

Luă o perie şi o ridică în aer. Amédée intră cu mâinile

în buzunare.

— Întoarce-te!

Cripure îşi încovoie spatele pentru ca stofa să stea mai întinsă, tresărind şi strâmbându-se de la prima atingere a periei, vârtoasă ca o lovitură de pumn. Maia bodogănea. Pe jachetă era mai puţin păr decât pe pantaloni, dar oricum, te-apucau pandaliile până s-o cureţi. Era greu al naibii. Ar trebui luat fiecare păr cu degetele.

— Şi cât mi-am bătut capul azi-dimineaţă ca să le fac mai ca lumea, şi-acum vezi rezultatul. Halal profesor.

— T-ţ-ţ... Maia.

— Ia lasă-mă-n pace, că perii ăştia-s mai ai dracului decât creta.

— Haide! Haide!

Ce mai era acum nevoie să aducă vorba şi de cretă. Ştia el şi fără să-i mai spună că „orătăniile” alea blestemate se amuzau uneori trăgându-i dungi de cretă pe spatele vestonului. El era foarte distrat iar ei foarte dibaci! O dată i-au făcut caricatura; altă dată i-au prins de haină o pancartă: Cripure de vânzare.

— Acum lasă-te mai jos. Pantalonii-s o porcărie. Şi ridică oleacă cozile redingotei.

El o ascultă.

Iar Maia trebăluia cu foc. Să îndrăznească cineva să spună că nu-l îngrijeşte. Orice, da’ asta ba. Lumea n-are decât să zică despre ea că-i o fostă damă de bordel, asta-i adevărat, „şi-apoi lasă-i să trăncănească ce-or vrea, că le-o zic şi eu”. Dar că *nu-l* ţine curat, că nu ţine curat în casă, că nu ştie să gătească mai bine decât oricare lăudăroasă, asta nu! Şi freca şi peria, iar Cripure, cu lornionul legănându-se în gol, la capătul şnurului, ca de o undiţă, simţea că se sufocă.

Încercă să scape.

— Nu crezi c-ar fi destul?

— Ai vrea tu!

— Numai că... mi s-a urcat sângele la cap, Maia.

— Nu-i nimic, ţi se răcoreşte dosul! Şi îţi mai vânturi şi tu gândurile.

Continuă să-l perie.

— Hai că-i gata, spuse ea. Ridică-te.

Îi trase la fund o palmă zdravănă, ţărănească, iar Cripure se îndreptă, la capătul puterilor, şi-şi potrivi lornionul scuturându-se ca un cocoş.

— Acum mai arăţi şi tu ca lumea, spuse ea, îndepărtându-se să-l admire. Închise un ochi, de parc-ar fi privit un portret de familie: „Tablourile frumoase se privesc de la distanţă”.

Îşi ţuguie deodată buzele:

— Ete-al naibii! Ai un nasture gata să cadă.

Ah! Iar o ia de la-nceput!

— Nu, Maia, nu!

— Merge repede.

— Hai, lasă…

— Într-un minut e gata.

— Dar o să-ntârziem, Maia.

— Dacă-ţi spun că merge repede… Ce mai vrei?

Nimic de făcut.

Coşul de lucru care de dimineaţă se rostogolise prin odaie – dar niciunul nu-şi mai amintea de el – apăru ca prin minune în mâinile Maiei. Într-o clipită scoase un fir de aţă, un ac, un degetar. Îşi ţinu într-adevăr promisiunea, termină îndată şi rupse aţa cu dinţii.

— Gata! Am isprăvit!

Atunci însă descoperi altceva: ghetele.

Din îmbrăcămintea lui Cripure ele săreau în ochi: un punct de miră. De aceea Maia voia să se poată oglindi în ele. De dimineaţă a stat o jumătate de oră ca să le lustruiască. Dar de-atunci li s-a dus glanţul din pricina ploii şi s-au înnoroiat. Şi el, purcelul, nu-i spusese nimic. La ce s-o fi gândind?

— Nu ţi-e ruşine? Hai încoa. Pune piciorul aici!…

La ce bun să se mai împotrivească?

Se aşează pe un scaun şi iat-o pe Maia lustruindu-i ghetele.

— Amédée, dă-mi o mână de ajutor.

În genunchi în faţa lui Cripure. Fiecare cu cliftul lui,

ca să meargă mai repede. Cum Maia ignora progresele ştiinţei şi ale industriei şi cum nu aflase de crema de ghete de lux, pe care o întinzi cu o cârpă de lână, rămăsese tot la vaxul de cazarmă, pe care artileristul şi-l întinde pe cizme cu un cuţit şi după aia îl moaie cu scuipat; aşa că Maia scuipa şi ea râzând: ăsta-i balsam de la mine. Amédée făcea la fel.

Se-ntreceau, care de care, să cureţe noroiul, să perie, să dea cu vax pe încălţările alea monstruoase, şi iar scuipau şi iar dădeau cu peria, gâfâind ca nişte alergători.

— Hai că-i bine, spuse ea lăsând peria. Să-ţi văd cravata.

Îi aranjă cravata şi, înfierbântată, mai vru să-i potrivească şi mustaţa, cu fierul.

— Merge repede.

Îl fripse. El urlă:

— Aoleu!

— Hai, nu te mai răsfăţa. Ştii zicala: nu-i frumuseţe fără suferinţă. Că ce te faci dacă dai în drum peste-o puicuţă?

În sfârşit, îi dădu drumul. Dar:

— Şi cumpărăturile?

Repede, o bucată de hârtie şi un creion. Altfel uită.

— Scrie: cartofi, din ăi roşii, care nu se sfarmă o juma de chil de unt. O sticlă de vin înfundat. Ai scris tot? Bine, atunci la drum!

Îl sărută pe Amedăe.

— Ai grijă de tine!

— E chestie de baftă, mătuşico.

— Trage chiulu cât poţi. Fă pe bolnavul.

— Păi mă-mpuşcă ăia, mătuşico. îs toţi nişte porci. Cripure dădu perdeaua la o parte: erau perspective de ploaie. Prin urmare: cojocul de capră.

Basquin pândea de după perdea casa lui Cripure. Fuma o ţigară şi se gândea la afacerile lui.

La urma urmelor, lagărul nu era o combinaţie rea. Mai ales datorită croaţilor. O sută cincizeci de nătăfleţi care s-au lăsat chiar de la început înhăţaţi la Le Havre.

Veneau din America. Se gândeau c-o s-ajungă acasă. Nici măcar nu ştiau că Franţa e în război, auzi ce prostănaci! Aşa că s-au urcat pe un pachebot francez. Bineînţeles că în port i-au luat ca din oală. La început i-au trimis într-o fortăreaţă – două luni – după aia în lagăr. Aproape toţi erau nişte găligani care lucraseră pe la minele de aur din Illinois, Alasca şi Ohio, ce ciudăţenii de locuri. Interpretul zicea că nu ştiu nici măcar nemţeşte, dar că vorbesc foarte bir. e englezească din America. Franceza – ioc. Dar îndeajuns pentru ceea ce voia Easquin de la ei. Şi-a dat seama de la început că cu ăia o să meargă bine. Şi nu s-a înşelat. În zilele de lucru purtau un fel de salopete din doc albastru, cu pieptare care le ajungeau până la subsuori, şi bretele, şi-aveau buzunare de nu le mai dădeai de capăt. Asta l-a mirat pe Basquin, care n-a mai văzut d-astea. Iar duminica îşi puneau nişte costume frumoase care făceau între treizeci şi cincizeci de dolari. Şi plăteau de băut soldaţilor, în privinţa asta nu erau zgârciţi. La puţin după sosirea lor, au venit doi agenţi bancari oare să le schimbe bancnotele americane în hârtii austriece. Basquin a urmărit totul îndeaproape, cu un ochi numai, dar cu cel treaz. Şi până la urmă s-a lămurit cum devine cazul. Pentru douăzeci de dolari, ăia le dădeau nouăzeci de franci, pentru zece coroane, opt franci. Croaţii, care încă nu-şi putuseră cumpăra nimic cu banii lor, pentru că băncile franceze nu le schimbaseră nimic, au tăbărât atunci la cantină, unde s-au îmbătat ca porcii, după care unul dintre ei a început să glumească cu o santinelă şi i-a pus prieteneşte mâna pe umăr, iar bietul boboc, înarmat până în dinţi cum era, a intrat în panică şi a dat fuga la post urlând: „Ajutor! Ajutor!”

Basquin râdea şi-acuma, când îşi aducea aminte.

De-atunci însă lucrurile s-au mai aşezat. Unii au reuşit să se repatrieze în America, dar grosul a rămas. Şi ei erau acum mina de aur a lui Basquin.

Avea şi el interesele lui la cantină. Şi mai avea şi camera de-nchiriat cu ora. De trei ani de când ţinea figura, nimeni n-a băgat de seamă ceva. Totul însă era să se ducă

de râpă când au sosit ruşii. Ai dracului! Pe ăştia nu-i putea suferi. Erau nişte trântori care nu voiau să se bată. Şi cum adică? Să lupte tot ăi de-au luptat? Şi tot noi să ducem singuri greul? Şi până se termină, dă-le casă şi masă? Că fraieri mai suntem, zău! Nătărăi! Dac-ar fi avut el relaţii cu ştabii şi cu guvernul, i-ar fi aranjat el, da, da. Ai mai gureşi – la zid; ăilalţi în batalioanele disciplinare şi pe front, frate, bine încadraţi şi ţine-i din scurt şi dacă crâcneşte unul, păzea! Oho, ce revoluţie le-ar mai fi arătat el! I-ar fi învăţat minte cu puşcoacele. Da-n loc de asta, a trebuit să-i instaleze aici, să-i mute pe alţii ca să-i bage pe ăştilalţi, că locuri erau puţine, mă rog, o-ntreagă harababură pentru banda asta de chiulangii. În afacerea asta era să-şi piardă şi camera pe care o închiria, şi numai c-a fost el dat dracului, a reuşit s-o păstreze, oho, da' ce dat dracului! în fine, n-a fost cine ştie ce pagubă. Negustoria mergea dar nu datorită lor, asta-i sigur! Erau lefteri. De altminteri aveau dreptul să iasă în oraş. ca nişte prinţi, şi-şi mai găseau câte-o drăguţă, ici-colea. Toate noroacele, chiar şi ăla de-a iubi pe datorie. Eh! Toate astea-s fără noimă. Dac-ar fi să se facă ordine, să-i dea lui comanda lagărului, şi-atunci să vezi! Primo, n-ar mai ieşi în oraş. În al doilea rând, i-ar opri să mai urle, cum fac acuma, de dimineaţă până seara, stând roată în mijlocul curţii. Auzi, dom'le! Să cânţi, să cânţi într-una! în loc să lase lumea să doarmă liniştită. Chiar dacă n-ar fi vorba decât de amărâtul ăsta de Cripure! Mă rog, Basquin se culcă cu Maia, e drept, dar ăsta nu-i motiv ca ruşii să-l împiedice pe Cripure să doarmă. Un om ca el care lucrează atâta cu capul, fără să mai vorbim că-i mai lipseşte o doagă, are mare nevoie de „odihnă”. Trebuie să ştii să le înţelegi pe toate, să te pui în pielea tuturor. Şi după aia, şi după aia... încăierările! Că nătării ăia nu erau toţi de acord. De câte ori, în loc să cânte, se cafteau, da' nu aşa, bătaie în lege. Ce mai, ar fi fost nevoie de o mână de fier.

„Hopa! Ete-l că se cară cu fiu-su!”

Coborî.

Rămasă singură, Maia făcu puţină ordine prin

bucătărie, strânse patul, apoi trecu în biroul lui Cripure, ca să dea cu mătura şi pe-acolo. Cât era el acasă nu era chip să facă curat prin birou, pentru că n-o suferea prin odaia lui. Şi ea îl aştepta să plece ca să poată curăţi oleacă grajdul ăla, deşi n-avea voie să se atingă de nimic, de parc-ar fi fost vorba de nişte comori prea fragile pentru mâinile ei grosolane!

Scoase cu mătura scrisoarea pe care Cripure o scăpase sub divan şi o mătură împreună cu celelalte gunoaie.

Prin uşa întredeschisă auzi de două ori clinchetul clopoţelului, şi Maia întrebă:

— Tu eşti?

— Da' cine-ai vrea? răspunse Basquin.

Îi deschise.

Basquin intră mormăind, cu chiştocul în gură, şi se duse în bucătărie, unde se aşeză pe un scaun.

— O cafeluţă? spuse ea.

— Dacă vrei…

Cafetiera era la cald, pe plită.

Maia aduse două pahare, romul, zahărul, o bucată de prăjitură pe care o păstrase pentru el.

— Întâi o bucată de zahăr cu rom, spuse el.

Îşi turnă rom pe fundul paharului, muie bucata de zahăr în el, apoi începu s-o sugă. Faţa lui buhăită, parcă de ceară, era de culoarea lemnului putred. Avea un ochi mai mic decât celălalt.

— Şi Picioare de Vacă?

— Tomnai plecă să-l conducă pe fiu-su.

— Şi după aia… Se-ntoarce acas?

— Numai pă seară. E o serbare unde zice că-i musai să meargă, îi dă nu-ş' ce decoraţie nevestei lui Faurel.

— A! Bun!

Basquin era neîncrezător. Doar nu o dată Cripure a plecat, zicea că pentru câteva zile, ca să se-ntoarcă după zece minute. Era nevoie de prudenţă şi nu trebuia uitat cum s-au petrecut lucrurile atunci când el anunţase că pleacă în Grecia! Doi ani a tot vorbit de călătoria aia, şi

avea biletul luat şi plătit până la Marsilia, totul era-n regulă, dar n-a ajuns nici până la Paris. A coborât la prima staţie, de unde s-a ntors acasă. Susţinea că a fost urmărit, că s-a urzit un complot împotriva lui şi naiba mai ştie ce… Aiureli!

— Nici nu ştii, spuse Maia… I-a dat o mie de franci.

Lui Basquin îi rămase băutura-n gât.

— Eşti nebună?

— N-ai decât să nu mă crezi.

— Ete-al dracu'… zece bătrâne.

— Un bilet de-o mie.

El o privea de parcă tot nu-i venea să creadă.

— Dar n-ai putut să…

Nu îndrăzni să termine. Maia se schimbă la faţă. Asta-i culmea, acum o să-i facă reproşuri. Doar n-are pretenţia că…

— Da ce te-mportă? Ce, erau biştarii tăi?

El nu-i răspunse.

Maia avea dreptate. Nu erau biştarii lui, dar oricum. Zece bătrâne! Că, orice s-ar zice, erau zece bătrâne aruncate pe apa sâmbetei… Amédée n-are când să ia cheltuiască până s-ajungă pe front şi când ajunge poate fi omorât chiar în ziua sosirii. Da chiar şi fără asta, ce mai…

— Nu-ţi ajung toate belelele pe care le ai cu el, spuse.

— Mă descurc şi eu cum pot, răspunse Maia, da' biştarii-s ai lui. Cu mine nu discută de bani.

— Văd şi eu. Îmi dau seama cum stau lucrurile. Tu eşti a cincea roată la căruţă. Nu contezi nimic. E mereu aceeaşi poveste. Şi după o clipă de şovăială: Trebuie să te ia de nevastă, asta-i.

— Ei da, asta da!

Era ideea fixă a amândurora.

Odată măritată, biştarii ajungeau pe mâna ei, şi-atunci… Unde mai pui că Cripure putea să moară cel dintâi. Basquin se gândea la viit în

— Să ştii că eşti o mare toantă, spuse el încrucişându-şi braţele. Cum adică? Acuma-i dă zece bătrâne bastardului ăsta, da' dacă mai pică-ntr-o bună zi

încă unu, ce te faci? Şi mai e un lucru, poate că mai are copii cu prima nevastă.

— Nu ştiu.

— Ar trebui să ştii. Să zicem că moare, Doamne păzeşte… Şi tu n-ai decât să-l îngropi, şi la revedere şi mersi. Şi după aia, ce te faci? Şi ce-o să se facă cu banii, ai? Asta-i curată tâmpenie. Cu un şmecher ca el, care umblă cu ascunzişuri, nu poţi fi niciodată sigură. Da’ dacă-ţi pică un copil legitim sau vreun nepot, care-ţi umflă gologanii cât ai zice peşte şi-ţi mai şi râde în nas. Ei, Maia, Maia! Şi tu care l-ai îngrijit, l-ai spălat, l-ai giugiulit ca pe-un copil, şi i-ai gătit în fiecare zi la bunătăţuri! Faină răsplată, n-am ce zice! Ba-i mai rău decât o tâmpenie: e o crimă. Ce dracu’, c-or râde şi curcile de tine. Nu, nu! Sau te ia, sau nu mai e dreptate pe lumea asta.

Ea-l asculta cu ochii plecaţi. Toate erau lucruri înţelepte. Basquin vede lucrurile just. Numai că celălalt nu voia s-audă o vorbă în privinţa asta. Ajungea să-i pomeneşti de căsătorie ca să-l apuce pandaliile. Şi încă cum!

— Numai că el nici gând n-are, spuse ea.

Basquin se plecă înainte, proptindu-şi un cot de genunchi. Plescăi din limbă.

— Hai, hai, hai… nu ştii cum să-l iei…

— Da’ tu cum ai face? întrebă ea privindu-l în ochi.

El coborî vocea:

— Fă proasto! spuse scrâşnind, nu-ţi dai seama că-l ai în mână? şi-şi vârî pumnul sub nasul Maiei. Ce s-ar face fără tine, spuse, plecându-şi capul înainte şi punându-şi palmele pe genunchi. Ai!

Se priviră o clipă nemişcaţi.

— Ştiu eu ce s-ar face, spuse ea.

— Atunci dă-i bătaie, spuse Basquin făcând un gest hotărât. Zi-i de la obraz: sau mă iei, sau te las. Să vezi, spuse el, picior peste picior, căutându-şi prin buzunare foiţele de ţigări, să vezi dacă nu se dă pe brazdă.

Îşi ridică privirea în timp ce-şi răsucea ţigara r

— Ei fir-ar să fie!

Îşi aprinse ţigara, îşi întinse picioarele sub masă, şi îşi luă paharul.

— Zece bătrâne! Află că dacă m-aş duce pe front eu, m-aş întoarce bogat...

Ea nu răspunse nimic.

Îşi băură cafeaua pe-ndelete, şezând unul lângă celălalt, fără să-şi mai spună nimic şi chiar fără să se mai privească, asemenea unor soţi bătrâni. Basquin fuma. Îşi mai turnă încă un strop de rom pe care-l bău dintr-o înghiţitură şi se ridică.

— Bărbat-tu, făcu el, atingându-şi fruntea cu degetul, nu-i zdravăn la cap...

Ea tot nu-i răspunse nimic.

Cât se poate de liniştit şi fără să lase ţigara din gură, în timp ce Maia ppăla paharele, el se dezbrăcă:

— Ei, cucoană, eşti gata?

CRIPURE SE TÂRA ALĂTURI DE AMEDEE: Îşi reproşa că nu-I chemase pe moş Yves pentru ceremonia plecării. Dar nici măcar nu-i trecuse prin cap. E adevărat că în momentul acela, după zece pahare de anjou... Oricum însă, avea toate motivele să-şi muşte degetele. În afară de faptul că era obosit de toată umblătura de dimineaţă, prezenţa lui Amédée, alături de el, era un adevărat supliciu. Nu reuşeau să schimbe un cuvânt, şi înaintau foarte lent spre gară, pentru că Amédée îşi tot încetinea mersul, dar cu stângăcie, iar Cripure avea o poftă nebună să-i spună: hai, pleacă, şterge-o, fugi.

Nu îndrăznea.

Cu birja ar fi avut avantajul că nu merge pe jos, lăsând la o parte viteza şi, în afară de asta, s-ar fi putut face că visează, sau chiar că doarme, salvarea lui obişnuită. Pe când aşa, înainte de plecare a trebuit să suporte o discuţie despre câte-n lună şi-n stele, care de altminteri nici nu s-a lungit prea mult. Şi după-aceea nu şi-au mai spus nimic.

Oamenii se uitau la ei.

Ah, evident, pe el „îl durea undeva” de părerea lor, dar oricum! Surprindea în câte-o privire atâta răutate,

atâta ură spontană! Şi nu numai răutate şi ură, dar mai erau câte unii care, deşi nici nu-i recunoştea, ai fi zis că înţeleg totul, că-l pătrund până în străfundul inimii.

— Răsufli greu, tată? Poate mergem prea repede?

El nu-şi dăduse seama că gâfâie.

— Nu… Da.

Mai degrabă da. La ce bun să mai încerce să-i explice… Toate astea… „De s-ar termina mai repede”.

— N-o să întârzii!

— O, nicio grijă!… Să ştii, tată, că nu sunt prea grăbit să crăp.

N-a înţeles că i s-a cerut să-l lase în pace. „Dacă aş fi cinstit cu mine însumi, eu l-aş lăsa în pace. Sau mai degrabă…” Despre ce vorbise Amédée? De front. Că o să crape. „Dacă aş fi cinstit cu mine însumi, nu l-aş lăsa în pace, dimpotrivă. Am bani. Dacă aş fi cinstit cu mine însumi, ar trebui să-i dau bani ca să poată dezerta”.

Iată bunul-simţ. Într-asta şi nu în altceva consta fidelitatea faţă de tine însuţi. Era un refractar, da sau ba? Se simţea ca unul din taţii aceia siniştri care dă un revolver fiului hăituit, în loc să scoată din bancă cei cincizeci de mii de franci pe care-i cere ca s-o şteargă în Venezuela.

Dar Amédée nu cerea nimic.

Cripure vo. i totuşi să afle.

— Spune-mi: nu ţi s-a făcut lehamite?

E cert că Amédée nu se aştepta la o asemenea întrebare, şi surpriza i se citi imediat pe figură.

— Păi, mi s-a făcut.

— Cred că toţi sunt la fel.

— N-ai auzit de răsculaţi?

— Ba da, dar, nu-i aşa, se pare c-au fost înfrânţi. Nu?

— Da. Curată nenorocire.

— Ei?

— Poţi fi sigur. Altfel s-ar fi terminat cu războiul. Pentru totdeauna. N-ar mai fi fost niciodată războaie. Am fi fost fericiţi. Nu prea ştiu cum să-ţi explic, tată, dar o simt aici, făcu el lovindu-şi pieptul.

Cripure nu mai spuse nimic. Fusese nevoit să aştepte clipa despărţirii ca să descopere că, în felul său, Amédée era un „idealist” şi, pe de altă parte, un personaj destul de convenţional, potrivit pentru un roman în maniera lui Zola! îl privi cu o milă învecinată cu dispreţul. Eh!

— Nu eşti de părere? spuse Amédée.

Cripure făcu o grimasă.

— Eu tare aş vrea...

Prin minte îi trecu un gând monstruos: n-avea de ce să regrete că nu-i poate salva viaţa, fiindcă nu merita să-şi dea nicio osteneală. „E un om din turmă”.

Să îndrăznească să vorbească despre fericire! Sa de răzvrăteşti în numele fericirii, cum îi spusese ieri locotenentului aceluia tânăr, însemna să nu cunoşti de loc oamenii. Şi iar o spun, dacă n-ar fi fost vorba decât să răstoarne capitalismul cu fundu-n sus, atunci da. Dar restul...

Nu-şi mai spuseră nimic şi continuară să meargă cu trudă. Ce lung mai era drumul! Şi câte străzi mai aveau de străbătut!

Cu puţin înainte de-a ajunge la gară, Cripure se opri. Mai bine acolo. Decât să ajungă pe peron, sau să aştepte în faţa ferestrei plecarea trenului. Stânjeneala ar fi fost mult mai mare. Era mai bine să grăbească lucrurile.

— Ascultă, puiule, eu trebuie să te părăsesc aci.

— Bine.

— Nu eşti supărat pe mine, nu-i aşa?

— Dar se poate!

— Sărută-mă!

Scena de la sosire nu se mai repetă: nici hohote, nici emoţii, nicio dramă. A fost un sărut corect, mai degrabă o acoladă. Totul a trecut cu bine.

— Ei, la revedere, spuse Amédée. O să-ţi scriu. Şi aş vrea să-ţi spun că-ţi mulţumesc.

— Taci.

— Ai fost cât se poate de drăguţ.

— Taci odată.

— Că doar nu te-a silit nimenea...

— Hai, hai… Taci, puiule.

Încă o vorbă şi toate s-ar fi stricat. Cripure ar fi vrut să surzească. Fiecare cuvânt rostit de Amédée se grava în el cu cruzime.

— Taci… Taci…

Amédée credea însă că tată-său voia să fie politicos. Insistă:

— N-o să uit niciodată.

— Ascultă, spuse Cripure apropiindu-se de urechea lui, ţi-am pus ceva în portofel. O să vezi tu ce. Nu, nu, nu-mi mulţumi. Hai, acum du-te, la revedere.

Îl împinse uşor de umăr, iar Amédée repeta într-una:

— Da zău că nu trebuia. Eşti prea bun!

Prea bun!

Îl privi pe Amédée care se îndepărta. „Mai ştii?” şopti el ofitând. Iar când Amédée nu se mai văzu, porni şi el. „Nimic nu mai are importanţă: Toinette a murit!”

Domnul Babinot urca liniştit spre gară. Singura lui slăbiciune era o ţigară, după masa de prânz, fără să ştie nevastă-sa. Fuma deci fără grabă, căutând cu coada ochiului – avea ochii albaştri ca nişte mărgele de sticlă – vreun permisionar mai ca lumea, căruia să-i dea cadou „puemele” sale şi care, în schimb, să „vină” cu o anecdotă eroică, o povestioară sublimă pentru colecţia lui.

Mergând, îşi recita propriile poeme, aşa cum alţii fredonează, delectându-se încă odată cu lucrările lui, încântat să constate că are o memorie foarte bună. Or, Cripure abia făcu vreo câţiva paşi pe bulevard, după ce-l lăsă pe Amédée în plata Domnului, şi fără să se mai gândească la el, se simţea uşurat că a scăpat de o corvoadă, că se pomeni nas în nas cu domnul Babinot.

În timp ce-şi recita poemele, domnul Babinot arunca de jur-împrejur nişte priviri severe, de parc-ar fi avut misiunea să vegheze la liniştea oraşului. Ca vechi patriot, se simţea răspunzător de moralul concetăţenilor săi. Şi, desigur, patriotismul lui nu era de azi de ieri 1 în orice ocazie dăduse în privinţa asta dovezi de netăgăduit. Nu fusese el altă dată unul dintre cei mai asidui fideli ai

concertelor pe care fanfara militară le dădea în fiecare marţi în faţa cercului ofiţerilor, iar joi seara şi duminica în parc? Ba da! Şi bătea măsura cu degetul, iar la sfârşitul fiecărei bucăţi aplauda mai mult decât toţi ceilalţi şi atât de tare, de parc-ar fi avut palme de lemn. Adesea îşi însoţea aplauzele cu vorbe, încurajând în gura mare pe muzicanţi şi pe cântăreţi. Dar domnul Babinot nu se mulţumea numai cu atât. Reuşise, de asemenea, să impună respectul faţă de armata franceză, aşa cum s-a întâmplat într-o zi de 14 iulie când, cu vârful bastonului, i-a zburat de pe cap pălăria unui individ necuviincios, care naiba ştie la ce se gândea tocmai când trecea drapelul. O lovitură bine plasată, buf! buf! şi pălăria a sărit ca un dop. După aceea, pleosc! o palmă răsunătoare, şi domnul Babinot află ce preţ trebuie să plăteşti ca să impui altora să salute un drapel care nu e al lor. Dintr-asta se iscă o mică încăierare. Dar ce importanţă avea. Individul necuviincios salutase oricum drapelul, şi domnul Babinot nici nu dorea mai mult.

Văzându-l venind pe Cripure amărât şi cu privirea pleoştită, Babinot îl întâmpină cu o veselie agresivă şi îi întinse mâna, un gest brutal care parcă cerea punga sau viaţa. Oprindu-se pe marginea trotuarului, se uită cu o privire şmecherească la Cripuire, cu aerul unui simplu curios, dar care poate fi şi comisar de poliţie, şi spuse:

— Ce mai face Franţa?

„Ah! îşi spuse Cripure, iar o ia de la-nceput! „Unde să fugă? Unde să se ascundă? Ăştia-l hăituiau peste tot.

Îşi apropie urechea de Babinot, cu mâna mereu prizonieră în mâna lui, fără să fie sigur că a auzit bine, sau, dacă a auzit bine, atunci era cât se poate de clar că şi de data asta Babinot l-a depăşit pe Molière.

— Ai spus ceva?

— Te întrebam, repetă Babinot, cu vocea lui fornăită: Ce mai face Franţa? în sfârşit, dând drumul mâinii lui Cripure, continuă: Cred c-ar fi mai potrivit ca în zilele noastre oamenii să nu se mai întrebe cum o mai duc cu sănătatea, să termine cu banalul: „Ce mai faci?” ci, o repet, când se văd să-şi spună aceste cuvinte: „Ce mai face

Franţa?”

Din pieptul lui Cripure ieşi un oftat greu.

Hotărât, cu ăştia nu poţi s-ajungi la nicio înţelegere. Şi tocmai de un imbecil ca el avea acum nevoie, ca să-i vorbească de Franţa. De altfel, toţi vorbeau pe acelaşi ton, ceea ce era de nesuportat pentru Cripure, care ştia cel puţin la fel de bine ca ei, şi probabil chiar mult mai bine, ce înseamnă să-ţi iubeşti ţara. Era însă mult mai greu să joace teatru, declarându-se de acord cu ei, pentru că, oricum aveau comună iubirea faţă de aceeaşi patrie, decât în cazul invers, când ar fi fost pur şi simplu în tabere opuse. Dar l-ar fi înţeles ei?

— Franţa?… Franţa sângerează, spuse.

Babinot strigă:

— Să nu fim pesimişti! Nu, dragul meu coleg, să nu dăm exemple proaste! Ceea ce se impune acum, şi îmi permit să-ţi recomand şi dumitale, oh! e o veselie discretă. Să dăruim râsul scumpilor noştri oameni din tranşee. Râsul lor e eroic. Noi să ne păstrăm zâmbetul. Zâmbetul indică echilibru, linişte sufletească şi încredere în viitor. Pentru nimic în lume să nu părem ca cei ce fluieră când trec prin pădure ca să-şi dea curaj! Pentru nimic în lume să nu părem că-ncercăm să ne ameţim. Să trăim franţuzeşte! Să trăim mereu franţuzeşte!

Îl luă cu el pe Cripure şi continuă:

— Mica forţă pe care o reprezintă fiecare dintre noi va fi în acest fel mărită şi amplificată. E clar. Şi care e secretul? Care e metoda? Să punem laolaltă ceea ce e mai bun în noi, să strângem la un loc ceea ce avem de preţ, să înmănunchem tot ce avem mai bun în gândirea noastră. Iată de ce trebuie să fim uniţi, spuse el, gândindu-se la serbarea la care aveau să meargă în curând. Fiecare reuniune trebuie să fie portretul în miniatură al Sfintei Unităţi. Apropo, continuă el, Generalul s-a făcut bine. Generalul s-a făcut bine! trompetă Babinot, de parcă ar fi vorbit cu un surd.

Generalul? „Care General?” – era să întrebe Cripure, care răspunse totuşi cu un „Ah! Oh!” necompromiţător.

— Da, reluă Babinot, va veni şi el la serbare. Am aflat de la Nabucet…

Îşi agită mâinile atât de vioi, încât cozile jachetei începură să fâlfâie – fâş, fâş.

— Generalul, reluă Babinot, continuând să meargă, are o sensibilitate la bronhii. La cel mai mic curent, paf! Asta s-a şi întâmplat. Dar acum e pe picioare.

Mâinile lui Babinot se agitară din nou, ca labele din spate ale unui dulău, şi iar începură să-i fâlfâie cozile jachetei.

— Făceai o mică plimbare, iubite colega? întrebă Babinot.

— Vreau să spun, nu-i aşa, răspunse Cripure, că tocmai mi-am condus la gară nepotul… care… se întoarce pe iront.

— Ah! Perfect! Foarte bine! Nu ştiam că ai un nepot. Dar e perfect. Oho! Perfect! Sper că e plin de avânt!

— Da.

— Toţi sunt la fel.

Cripure îşi aduse aminte de ce zicea Amédée, mai adineauri, în bucătărie.

— În sectorul Chemin des Dames s-a semnalat activitate de artilerie, recită Babinot… Câteva încercări slabe de-ale nemţilor au fost respinse. În ansamblu vorbind, noi ne aflăm pe panta favorabilă a războiului. Dar să nu ne lepădăm platoşa! Pe mine, vezi dumneata, m-apucă râsul când aud că se cere ca aliaţii să spună deschis care e scopul războiului. Scopul războiului! strigă el ridicând mâinile spre cer. De parcă nu pacea ar fi scopul războiului! Dar să nu fim sentimentali. Căci mai sunt şi oameni care, ştiind prea bine ce intenţii au, ar vrea să ne descurajeze; ar vrea să ne taie avântul banda aia de răi francezi, cărora nu le stă capul decât la Kienthal şi la Zimmerwald. Dar o să mi-i bage Clemenceau la zdup, pe toţi. Orice s-ar spune, armata e sănătoasă. Doar n-o să ne îndoim de moralul armatei, fiindcă pasămite se face puţină gălăgie pe la trenurile cu permisionari. Zurbagiilor ar trebui să nu le mai dea băutură. Iar capii lor: împuşcaţi.

Cripure nu-l prea auzea. Avea curioasa uşurinţă de a nu auzi vorbele la care n-ar fi putut răspunde decât cu palme. Şi acum ori niciodată era momentul să-şi spună iar că nimic nu era adevărat, că totul era permis, că viaţa n-are niciun sens, după cum nici moartea nu are. Şi nu pierdea prilejul.

Înaintea lor mergeau doi permisionari.

— Priveşte numai ce ţinută au, strigă Babinot. Câtă supleţe! Câtă energie. Şi-ai vrea ca oameni ca ăştia… Militari domnule!

Cei doi se întoarseră, iar Babinot, lăsându-l în urmă pe Cripure, o porni vioi spre ei, încercând să imite pasul de vânător al domnului Poincaré, şi scoase din buzunar un teanc de poeme.

— Luaţi-le, spuse… Da, da! Luaţi-le!

— Ce-s astea?

Erau neîncrezători.

— O să vedeţi mai târziu… O să le citiţi în tren, spuse Babinot.

Unul dintre ei luă poemele.

— Or fi gogoşi, spuse celălalt. Ia să văd şi eu, făcu el plecându-se peste umărul camaradului său.

— Îs gogoşi, spuse celălalt… Poezii… D-alea cu patria…

— Iar?

Babinot se supără.

— Cum iar?

— Uite-aşa. Avem d-astea cu ghiotura, răspunse cel care luase poemele. Bătrâne, îţi vezi poezelele? râse şmechereşte. Uită-te bine la ele!

Şi sub nasul lui Babinot rupse poemele, aruncând hârtiile în vânt.

După care-i întorseseră spatele.

Cripure rămăsese cu gura căscată. Cât despre Babinot, uluirea îl ţintuise locului.

— Dar daţi-mi voie! strigă el avântându-se după ei.

— Ia nu ne mai bate la cap şi vezi-ţi de treabă…

— O clipă! Ceea ce aţi făcut e foarte urât. E nedemn

de uniforma pe care…

Mai tacă-ţi fleanca!

Grăbiră paşii. Dar Babinot avea picioare bune. Persevera. Exasperaţi, soldaţii se opriră şi se-ntoarseră.

— Încă n-ai terminat? Pesemne că n-ai pe nimeni pe front.

— Îl am pe fiul meu, striga Babinot, şi sunt mândru de el, spuse triumfător.

— Căcat!

— Dacă fi-tu e acolo, să ştii că-i ca noi: i s-a făcut lehamite.

— Aşa, sunteţi francezi din cei răi? Din ce regiment? …

— Aaa… Eşti turnător? Bă sticlete…

O centură descătărămată şuieră prin aer ca un bici.

— Pune-o şi pe asta în versuri! auzi Babinot. Avu impresia că cineva îi smulge obrazul. Se răsuci de două ori în loc, orbit, urlând de durere. Cei doi o luară la sănătoasa.

— Ajutor, striga Babinot, ajutor! Mi-au scos ochiul. Cripure se avântă cu un efort atât de violent, încât ajunsese chiar să alerge, ţinându-şi lornionul între degetul mare şi arătător.

— Iată-mă! Am sosit, dragul meu Babinot… Babinot ţopăia pe trotuar, ţinându-se de cap cu amândouă mâinile. Ziceai că dănţuieşte. Dar prea se văicărea.

— A-a-a-a-a-au! Sunt orb…

— Sunt aici, dragul meu! Iată-mă, spuse Cripure. Dar fără să-l asculte pe Cripure, şi părând chiar că nici nu-l aude, Babinot striga mai tare:

— Mi-au scos ochiul!

De emoţie, Cripure începu să se învârtească în jurul lui Babinot, cu mâinile întinse, tremurând. Ce să facă?

— Auleu… Mi-au… Mi-au scos… Auleu… Ochiul…

— Dă-mi voie, spuse Cripure… Lasă-mă să mă uit. Babinot încetă, în fine, cu urletele şi cu dansul.

Ce-i drept e drept: ochiul stâng arăta al dracului de urât.

— Ce-ar fi să intrăm într-o cafenea? propuse Cripure.

Să-ţi speli ochiul.

— Nu, nu, nu! Fără scandal!

— Hai la un doctor. E mai prudent.

— La un farmacist.

— Fie. Vezi ceva?

— Abia, abia…

— Dă-mi voie… Uite, te iau de braţ.

— Şi pălăria?

— Ah, perfect… Dă-mi voie o secundă şi nu te mişca…

Pălăria se rostogolise până departe şi Cripure n-o găsi imediat. Babinot îşi pierdu răbdarea.

În sfârşit, Cripure ridică melonul, îl şterse cu cotul, se întoarse şi îl potrivi pe capul lui Babinot cu multă sfială…

— Iată… Iată-ţi pălăria, dragul meu. Şi-acum să mergem. Hai la un farmacist. Te doare?

— Mă doare, răspunse nobil Babinot.

Era mândru că suferă.

Cripure îl luă de braţ şi o porniră.

— Tot te mai doare?

— Cred că-mi coace…

Formau un cuplu destul de bătător la ochi. Puteai crede că-s doi prieteni cam beţi, dar de-o beţie mohorâtă, fără cântece. Nu-şi mai spuneau nimic. Cripure, cu statura lui înaltă, îl depăşea cu un cap pe Babinot care, cu vesta, cu melonul şi batista făcută tampon peste ochi, aducea destul de bine cu un Asel, dar un Asel care, în sfârşit, ajunsese prizonierul duşmanului său, un Asel plângăreţ şi recalcitrant, mânat, fără vorbă, spre bârlogul său.

Intrară într-o farmacie. Babinot frecându-şi într-una ochiul cu batista în timp ce Cripure îl susţinea. Farmacistul veni în mare grabă, aşeză rănitul pe un scaun: ochiul nu era scos. Din fericire, catarama centurii nimerise arcada şi domnul Babinot o să scape cu o măreaţă vânătaie.

— Aţi scăpat uşor, domnule, spuse farmacistul. O juma de centimetru mai jos, şi aţi fi rămas chior pe toată viaţa…

— O să le-o plătesc eu, mormăi Babinot.

Farmacistul îl spălă, îl pansă şi-i bandajă capul cu o fesă lată. Apoi îl sfătui să meargă liniştit acasă şi să se culce. Trebuia prudenţă: fără îndoială că o să aibă puţină febră.

— Da… şi serbarea? spuse Babinot.

— Ce serbare?

— Cum ce serbare? Nu ştii că azi o decorează pe doamna Faurel? Fii sigur că rana asta n-o să mă poată împiedica…

Şi cât se poate de vajnic, mândru de bandajul lui ca de o decoraţie, uitând şi de durerea care, la drept vorbind, nu mai era prea mare, se ridică, plăti şi ieşi.

În stradă:

— Iubite colega, spuse, întorcându-se spre Cripure, n-o să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine. Mulţumesc. Mulţumesc! Şi îi strânse mâna plin de căldură. Pe curând. Şi trăgându-l spre el: E ceva misterios în aventura asta, dar gura! O să le lămurim noi pe toate, îi şopti la ureche.

După care-i întoarse spatele. Că atâta i-ar mai trebui, să sosească la serbare alături de un Cripure!

Ce plecăciune drăgălaşă făcu nabubucet când îl întâmpină pe General! N-ar fi reuşit să inventeze ceva mai fin, mai graţios, mai devotat, chiar dacă în locul unui general cam obosit, din limuzină ar fi coborât o tânără şi sclipitoare actriţă. După felul în care i-a întins mâna ca să-l ajute să coboare, ai fi putut crede că îi oferă braţul. Domnule General în sus, domnule General în jos… Ce emoţii! Ce fericire! Faceţi loc! Daţivă-napoi.

— Vreţi să vă daţi la o parte, vă rog…

Cui i se adresa acest ordin? Doi-trei elevi stăteau acolo din întâmplare. Plecară imediat. Generalul porni însoţit de doi ofiţeri şi Nabucet în fruntea lor.

Ochii lui Nabucet aruncau flăcări părând că ameninţă cu toate chinurile iadului pe imprudentul, pe neruşinatul care nu i-ar fi dat ascultare pe loc; apoi, îndreptându-se spre faţa Generalului, deveneau dulci, mângâietori, plini de zâmbete duioase, căutând pe faţa aceea bătrână urmele

bolii. Dar, Domnul fie lăudat, nu erau prea vădite. Generalul avea faţa luminoasă, ochi vioi şi întreaga lui făptură răspândea un aer de mulţumire, de fericire chiar, ceea ce pe Nabucet îl făcea să se simtă în al şaptelea cer. Oh! Doamne Dumnezeule! Numai să fie sănătos Generalul! ...

— Pe-aici, domnule General!

Într-adevăr, erau prea rare ocaziile în care putea spune: „Domnule General!” înainta, învârtindu-se şi răsucindu-se ca un profesor de dans, mergând când de-a-ndărătelea, când alăturea, când înclinându-se adânc în faţa trioului de militari, dar mereu zâmbind, mereu încântat. Ah! domnule General, daţi-mi o cizmă să v-o ling, numai una. Şi dacă din fericire aveţi o cizmă veche pe care n-o mai folosiţi, domnule General, faceţi-mi onoarea şi dăruiţi-mi-o, s-o duc acasă şi s-o ling la domiciliu…

— Sunt încântat că vă văd, spuse Generalul.

— Onoarea e de partea noastră, replică Nabucet cu vocea cea mai fină.

Făcu o nouă plecăciune, arătând drumul cu mâna şi delirând în fundul inimii sale de plăcere că le-a luat-o înainte tuturor, că a sosit primul – primul – chiar înaintea Directorului, care abia acum apărea, alergând. Ah! I-a dus pe toţi!

— Domnule General…

— Domnule General, domnilor, vă cer scuze, bâigui Directorul, care făcu un mare efort ca să zâmbească şi să-şi ceară iertare pentru întârziere. Nefericitul era cu gândurile aiurea.

— Dar se poate? făcu Generalul. Luă mâna Directorului şi o strânse cu putere, ca un bun soldat. Sper că aţi primit veşti bune de la fiul dumneavoastră.

Domnul Marchandeau se simţea gâtuit.

— Mulţumesc, domnule General.

— Mi s-a spus, acum de curând, că e un excelent ofiţer.

— Domnule General…

Soseau şi domnii Moka, cel cu creasta roşie,

bătăioasă, Glâtre, buhăit şi iscoditor; medicul şef Bacehiochi, domnul Econom, alţii… Salutară in corpore şi mica trupă se puse în mişcare, iar săbiile domnilor ofiţeri zăngăneau pe scările de piatră.

Nabucet conducea cortegiul.

Când deodată: Werner, bucătarul. Prea târziu ca să se mai evite întâlnirea.

— Prostul! murmură Nabucet.

Werner se lipise de zid, în poziţie de drepţi. Generalul se opri.

Trecu o clipă.

— Iată un vlăjgan zdravăn, spuse el. Îl cântări din cap până-n picioare. Werner stătea neclintit.

— E bucătarul spitalului… Unul din bucătari, domnule General, explică domnul Econom. Ni l-au împrumutat pentru mica noastră reuniune.

— E alsacian, spuse Nabucet.

— Ia uite! făcu Generalul scărpinându-şi barba. Dar de ce nu te-ai înrolat, băiete? Eşti din lagărul de civili, nu?

— Da, domnule General.

— Ai rude în Franţa?

— Nu, domnule General.

— Şi… faci parte din vreo asociaţie franceză?

— Din niciuna, domnule General.

— Părinţii dumitale erau în Franţa înainte de 1870?

— Da, domnule General.

— A adus vreo dovadă?

— Domnule General, spuse Bacchiochi, problema s-a pus de mai multe ori. A şi fost convocat la prefectură, anume pentru asta şi i-au studiat dosarul.

— Vreau să cred că-i aşa, dar nu văd totuşi niciun motiv care să-l împiedice pe băiatul ăsta să intre în Legiunea străină. Ce părere ai? spuse el adresându-i-se lui Werner.

Werner era tot stană de piatră.

— Am doi fraţi mobilizaţi în Germania, domnule General.

— Aha! Şi se bat?

— Da, domnule General.

— Pe ce front?

— Nu ştiu, domnule General.

— Bine, bine. Scrupulele dumitale sunt demne de respect. Dar la urma urmelor fraţii dumitale sunt tot alsacieni. De ce luptă împotriva noastră? Da, ştiu, întrebarea e foarte delicată, dar din moment ce fraţii dumitale, tinere, se bat, nu văd de ce nu ai face şi dumneata la fel. E clar, nu? întrebă Generalul întorcându-se spre asistenţă.

Toţi fură de aceeaşi părere, unii şi-o spuseră prin viu grai, alţii dând numai din cap.

— Dacă-mi daţi voie, domnule General, spuse Werner, îi mai am pe tata şi mama.

— Ei, la vârsta dumitale eşti destul de mare ca să nu mai ţii cont de părerea lor.

Se hotărî să continue urcuşul. Werner salută şi coborî.

— Cazurile astea particulare nu sunt destul de bine urmărite, conchise Generalul. Afacerea asta ar mai trebui cercetată…

„M-am ars”, gândi Werner.

Ce adunare strălucită! Domnul Prefect, în uniformă de gală, doamna Prefect şi prietenii lor, consilierii municipali, domnul Inspector al Academiei, în frac, doamna Poche, preşedinta Doamnelor Fraijceze, domnişoara Rabat, directoarea colegiului, doamna Bourcier, doamna Marchandeau, doamna Notar în persoană, precum şi doamna Babinot, singură într-un colţ, ca o oarbă în doliu. Toată lumea se ridică la apariţia Generalului.

— Bună ziua, domnule General!

— Bună, dragul meu Prefect… Doamnă…

— Domnule General…

— Domnule Inspector… Domnilor… Doamnă, Doamnelor.

Focul trosnea în şemineu.

Când hărmălaia se mai potoli, Generalul examina

sala:

— Oho! Iată o sală minunat decorată. Un gust foarte sigur, foarte delicat…

Nabucet roşi.

— Oh, domnule General…

— Şi foarte savant, adăugă Generalul.

Se aşeză. Lumea făcu cerc în jurul lui. Generalul comentă pavoazarea sălii, arătă că se pricepe la artă. Îşi depănă amintiri din colegiu. Prefectul cită un vers latin pe care nimeni nu-l înţelese. Domnul Inspector al Academiei privea scena cu un zâmbet de popă şiret. Şi focul trosnea.

În afară de principalii eroi ai serbării, doamna Faurel şi soţul ei, mai era aşteptat şi Episcopul.

Domnul Primar va veni şi el dacă va găsi o clipă de răgaz.

Deodată se auzi:

— Nu-i nimic! Un fleac. O musculiţă…

Se-ntoarseră cu toţii: intra Babinot.

La vederea bandajului, doamna Babinot deschise în acelaşi timp şi ochii şi gura, deveni mai palidă în rochia ei neagră, dar nu spuse nimic.

Babinot înaintă zâmbind. Făcu un semn cu mâna, de jos în sus, ca un dirijor care le cere başilor să cânte mai încet şi, cu vocea lui fornăită, repetă:

— Nu-i nimic, un fleac…

Lumea-l înconjură. I se puneau mii de întrebări:

— Cum? Ce-aţi păţit?

— Ce fel de accident?

— Domnul Babinot e rănit!

Ce fericire! Ce moment frumos pentru el! Ce mândru era de bandajul său, deşi nu avea pe el nicio picătură de sânge şi mirosea a lavandă.

— Poate vreo musculiţă sau vreo furnică cu aripi care mi-a intrat în ochi tocmai când stăteam de vorbă cu doi permisionari.

Doi permisionari îi ceruseră să le recite un poem şi el considerase că e de datoria lui să nu le refuze această plăcere.

— Deci le recitam când: pac! se vâră drăcoaica aia de musculiţă… Drept în ochi, şi mi s-a înfipt ca un ghimpe.

„Oho, gândi el, iată încă o anecdotă. O s-o povestesc mai târziu. Ceva cavaleresc. Cum domnul Babinot n-a voit să-şi sperie soţia şi a dus-o cu o musculiţă”.

I se oferi un fotoliu. Voia să ia ceva întăritor?

— Un păhărel de chartreuse, propuse doamna Bourcier.

— Nimic, nimic…

— O benedictină?

Refuză. Ei, dacă i-ar fi oferit un gât de rachiu!

Doamna Babinot se reîntoarse în colţul ei, dreaptă şi neagră, ca o umbrelă care umblă în mâner. Mută.

Babinot îşi apropie fotoliul de fotoliul Generalului şi-i spuse în şoaptă:

— Nu voiam să spun adevărul faţă de soţia mea. Ştiţi, domnule General, ea-i o fire neliniştită. Dar…

Mai aruncă o privire spre „mămica”. Nicio teamă: pe cât era de mută pe atât era de surdă. Putea să vorbească tare:

— Musca a fost… de ochii lumii. Adevărul e că am dat peste doi spioni.

— Doi spioni! făcu Generalul tresărind.

Nu credea că în regiunea lui sunt spioni.

— St! Nicio vorbă… Mă plimbam pe lângă gară şi iată că la un moment dat mă acostează doi soldaţi, doi… ofiţeri. Bravo, îmi zic, ia să vedem ce vor de la mine domnii ăştia. Şi ştiţi ce mă întreabă? îmi pun capul că nu. Numărul regimentului care-i încartiruit la noi. Numai că eu nu mă las dus, că sunt şi eu motan bătrân şi am înţeles imediat cu cine am de-a face. Nu numai după accentul lor dar şi după… miros. Miroseau a neamţ, şi eu adulmec mirosul ăsta de la distanţă. Numărul regimentului? zic eu. Urmaţi-mă şi-l veţi afla. Şi tot vorbind îi priveam într-un anume fel. Şi se simt pierduţi… se reped la mine şi mă lovesc cu patul revolverelor.

— Nemaipomenit, şopti Generalul.

Nabucet îi făcu semn cu ochiul Generalului, dându-i

de-nţeles că Babinot nu trebuie contrazis. Şi Generalul reluă:

— Sărmanul meu Babinot, tare mi-e teamă că te-au snopit.

— Asta e termenul.

— Şi ce-i doi tipi? întrebă Moka.

— Au dispărut. Ce să le faci. Mi se pare că au reuşit să sară într-un tren. Eu v-am semnalat afacerea, domnule General. Închideţi-i. Dar să nu mai spunem nimănui nimic. Tăcere. Nicio vorbă mai mult. Musca! Musca! Ca să nu stânjenim cumva acţiunea dumneavoastră, să zicem c-a fost o musculiţă. Şi să-i prindem pe băieţii noştri, haţ! făcu el plesnind din degete.

În sinea lui, Nabucet decreta că a te arăta la o serbare cu un bandaj lipit pe ochi şi a debita nişte baliverne atât de abracadabrante e „cabotinaj spaniol”.

— O să-i închidem, dragă prietene. Să n-ai nici o-ndoială. Dar răbdare! Răbdare. *Suficit chei maliţia sua*[7]. Se plecă la urechea Generalului: E cam ciudată povestea! Cred că-i nebun.

Pe coridor răsunară nişte paşi. O fi sosit, în fine. Episcopul? Sau soţii Faurel? Trebuia oare Nabucet să se repeadă? Ascultă. Nimic: paşii lui Cripure.

Intră de parcă s-ar fi păzit de o iminentă grindină de lovituri. Din fericire nu dădu drumul bastonului şi nici pălăriuţei, pe care le întindea de parc-ar fi vrut să le dea unui servitor. Dar acolo nu era niciun servitor, iar el înaintă cu aerul unui om care nu e prea sigur că n-a greşit etajul.

— Nu-i aşa, îmi cer scuze…

— Bună ziua, îi spuse Nabucet de la distanţă. Şi întoarse capul.

— Cine-i? întrebă Generalul.

— Filosoful nostru, domnule General.

— Ciudată arătare!

— E un… neconformist, şopti Nabucet la urechea Generalului, care răspunse:

— Am auzit şi eu ceva în genul acesta…

---

7 Ajungă i zilei răutatea ei (lat.).

— Pretinde că ştie sanscrita, ceea ce e posibil, dar nu prea ştie greaca.

— Aici e buba, spuse Generalul.

— Nu spun asta ca să-i scad din valoare, continuă Nabucet, dar mie mi se pare că sanscrita… cum să spun, sanscrita e cam departe de noi.

— Mai ales în vreme de război, răspunse iar Generalul.

Nimeni nu veni în întâmpinarea lui Cripure. Îşi dezbrăcă singur cojocul de capră, pe care îl puse pe un scaun dimpreună cu pălăriuţa şi bastonul şi se aşeză cât mai departe ou putinţă de „grup”.

Îşi dădea seama că de el e vorba.

„Treacă. Ce mă interesează?”

S-ar fi putut foarte bine amesteca printre ei. Ce puteau ei pretinde că ştiu mai bine decât el? Că nu era un model de eleganţă şi de maniere mondene? Ei da. Că era proverbial de greoi? Perfect. Făcea gafe, se-nţelege, şi nu avea replică promptă, ca şi Rousseau. Şi tot ca Rousseau, trăia cu o Tereza analfabetă; era la fel de mizantrop ca el şi suferea de mania persecuţiei, în sfârşit, mai exista bastardul abandonat. Marea diferenţă, în afară de geniu, consta în aceea că el era *supus*. „Supus!”

Îşi plecă fruntea ca un acuzat în faţa judecătorului. Lui Nabucet i-ar fi stat foarte bine în chip de procuror al Republicii!

Poate că iar vorbeau de legendarele lui picioare.

Odată, cu mult înainte de război, în oraş a venit un circ, cu un uriaş. Or, ghetele uriaşului nici nu se puteau compara cu ale lui Cripure, toată lumea şi-a putut da seama de asta, pentru că directorul circului a expus ghetele uriaşului în galantarul celui mai mare pantofar din oraş, care era chiar pantofarul lui Cripure.

Când i s-au adus ghetele acelea, pantofarul şi-a bătut joc de ele. „Am eu mai ceva decât asta”, i-a spus directorului circului, care tot nu credea. Atunci a tras o fugă până-n atelier de unde s-a ntors cu ghetele lui Cripure pe care Maia tocmai le adusese la reparat. Directorul

circului a trebuit să se dea bătut. Se arătă însă dornic să cunoască „fenomenul”. Avea de gând să-l angajeze? făcu glume pe chestia asta cu pantofarul, care-l sfătui călduros ca, la o adică, s-o angajeze şi pe Maia, pentru că amândoi făceau o straşnică pereche.

(Jind directorul circului află însă că proprietarul acelor „colosale bărciu era profesor, şi încă de filosofie, ridică pur şi simplu din umeri şi schimbă vorba.

Trei zile în şir, ghetele uriaşului au rămas în vitrina aceea – o faptă monstruoasă care, fără îndoială, a dat roade atrăgând la circ o grămadă de gură cască, dar care totodată le-a relevat celor care încă nu ştiau că undeva, într-o mahala a oraşului, trăieşte un om cu multă minte, un savant, ale cărui picioare sunt mai mari decât cele ale uriaşului.

În acele trei zile, pantofarul trebui de mai multe ori să aducă din atelier ghetele lui Cripure, ca să le arate vreunui client care voia „să-şi dea singur seama”. Ghetele treceau astfel din mână-n mână. Erau cântărite, măsurate, întoarse pe toate feţele şi comparate cu cele ale uriaşului, iar în comentariile ce se făceau în astfel de ocazii se amesteca mila cu batjocura. Cei care se pretindeau psihologi afirmau că infirmitatea lui Cripure, obligându-l să se închidă în el însuşi, l-a făcut să devină omul de spirit care era, astfel încât se putea spune că întregul spirit venea din picioare. Alţii, făcând pe savanţii, se scărpinau în barbă căutând să descopere boala care a dat naştere unei atât de triste diformităţi. Când cineva pronunţă cuvântul acromegalie, i s-a cerut farmacistului să explice termenul. Farmacistul plecă să consulte un dicţionar medical şi se întoarse radios în prăvălia pantofarului, strălucitor de atâta ştiinţă. Boala aceea misterioasă se datora unei glande numită apofiză, când glanda funcţiona prost. Toate extremităţile: picioare, mâini, limbă şi alte mădulare, adăugă farmacistul râzând deşucheat, încep să crească peste măsură. Nu e o boală ereditară. Poate să apară la orice vârstă. S-au văzut şi cazuri când a apărut brusc la oameni de douăzeci şi cinci de ani.

Şi nu mai dă înapoi. Cripure fusese oare atins de boală înainte de a se căsători cu Toinette? Sau după aceea? Sau boala s-a declarat *în timp ce*? Şi mai trăgeau o porţie de râs.

Cripure ştia de toate astea.

Babinot făcu fel şi fel de manevre ca să se strecoare lângă Cripure, pe care-l bătu pe umăr. Cripure tresări.

— Iată-te! spuse el… Apropo, ce-ţi mai face ochiul?

— St! Ochiul e destul de bine. Mă ustură el oleacă, mă rog, după câte-a păţit. Dar altceva voiam să-ţi spun… Numai că nu prea putem vorbi aici. Hai să mergem pentru o clipă la bufet.

— De ce nu?

Bufetul era pustiu căci Werner se hotărâse să lase totul baltă. Să trimită pe altcineva în locul lui sau să se ocupe doamnele de servit, dacă or vrea. El n-o să mai mişte un deget! Pentru secăturile alea…

Babinot ochi două scaune.

— E vorba de micul incident de mai adineauri, spuse el aşezându-se. Aş fi vrut să te rog, iubite colega, să nu pomeneşti de el în faţa soţiei mele. E atât de sperioasă! A trebuit să-i spun că mi-a intrat o musculiţă în ochi.

— Auzi, domnule! făcu Cripure uluit.

— Ca să n-o sperii, dragul meu. De aceea te şi rog…

— Dar se-nţelege!

— Îţi mulţumesc. Ar mai fi însă un lucru. Am toate motivele să cred că în afacerea asta există un mister. Oh, un mister uşor de lămurit. Am descoperit substratul întâmplării. Dar n-o să vorbeşti despre asta, nu?

— Desigur, din moment ce-mi ceri să nu vorbesc.

— Până în ziua când vei fi chemat ca martor.

— Eu?

Dacă conta pe el pentru asta… Adică ce voia? Să-i trimită pe agresori în faţa curţii marţiale?

— Ceea ce-mi ceri e foarte grav.

Babinot ridică un braţ spre cer:

— Dar bineînţeles. E al naibii de grav.

— Să nu contezi însă pe mine pentru asemenea

mărturii.

— Cum? Dar mă uimeşti, dragul meu Merlin, mă uimeşti nespus de mult! N-o să mă faci să cred că ţi-e indiferent dacă pe-aici se plimbă spioni germani şi-i molestează pe patrioţi.

Vorbele acestea aduseră o rază de lumină.

— Do necrezut! strigă Cripure care simţea o poftă nebună de râs. Dar înfăţişarea pe care o luă ca să-şi înăbuşe râsul îl făcu pe Babinot să creadă că această veste produsese o enormă impresie asupra lui Cripure.

— Dar te asigur că erau doi spioni germani. Am dovezi de netăgăduit. De altminteri au şi fost reperaţi. Generalul e la curent cu afacerea. Vezi dumneata, dragul meu, Generalul e un om şi jumătate. Ce, ai impresia că a venit, numai aşa, ca să petreacă un ceas la o mică serbare şi că în timpul ăsta nu face nimic? Te înşeli! Curierii sunt pe drum şi semnalmentele vlăjganilor ălora sunt difuzate peste tot. A fost de-ajuns un singuţeuvânt.

— E măreţ!

— Dacă vorbeşti cu Generalul, cred că o să insişti, nu-i aşa, asupra faptului că erau doi ofiţeri.

Ofiţeri? De unde o mai fi scos-o Babinot şi pe asta? Tot de unde a scos şi musca.

— Ofiţeri? spuse Cripure.

— Da, da, sunt sigur.

— Aiurea!

— E mai mult ca sigur, dragul meu. De altfel ăştia se deghizează totdeauna în ofiţeri. E lucru ştiut.

— Aiurea!

— Dar bineînţeles. Aveau însă galoane înguste, aşa cum se poartă acum. Sper că totuşi le-ai observat. Nu?

— N-aş putea jura.

— Ba da… pe mânecă.

— Dar aveau raniţe.

Babinot se întunecă.

— Hm… eşti sigur?

— Aşa mi se pare.

— Aaa… ţi se pare? Deci ai îndoieli… Asta e, asta e…

Dar nu, dragul meu, nu aveau raniţe. Erau doi vlăjgani blonzi, cu ochi albaştri şi cu un mers cam greoi. Parcă-i văd cum mergeau înaintea mea. Nu, dragul meu, acum sunt sigur: nu aveau raniţe. Erau ofiţeri.

— Fie.

— Dar adu-ţi bine aminte.

— Poate că erau ofiţeri.

Ce om al dracului şi Cripure! Niciodată nu-ţi spune ceva limpede. Ba n-a văzut bine, ba n-a văzut ele loc. Oare nu i-o fi căzut lornionul?

— Nu ţi-a scăpat cumva lornionul? Iartă-mă că te-ntreb, dar e esenţial.

Fu de acord, era mai simplu. De ce să ţină cu orice preţ că ăia n-au fost ofiţeri?

— Ai dreptate, dragul meu Babinot. Acum îmi aduc aminte perfect.

— Deci, erau ofiţeri?

— Bineînţeles.

— Ce-ţi spuneam eu. Eram sigur. Dar voiam, nu-i aşa, să-mi confrunt memoria cu a dumitale. Da, da, da, nişte spioni deghizaţi în ofiţeri. Mă aşteptau la colţ de stradă. Dar cine râde la urmă râde mai bine. O să-i fac să înghită o găluşcă, aşa… franţuzească! Deci, conchise el ridicându-se, nicio vorbă nimănui; aştepţi evenimentele.

— Perfect!

— Să mergem acum la ceilalţi. Desigur că se întreabă ce punem la cale. Dar apropo, dragul meu, îngăduie-mi să fac o remarcă… amicală, în legătură cu un subiect care n-are de-a face cu problema asta.

— Dar se-nţelege, dragul meu.

— E ceva delicat, dar… cu atât mai rău. Ei bine, spuse el, ei bine, te priveam mai adineauri. Ce naiba, domnule, te ţii mereu la distanţă? De s-ar zice că… te jignesc cumva?

— O, de loc!

— De s-ar zice că… e greu de exprimat, s-ar zice că te abţii, că te împotriveşti… Ce naiba! Ar trebui să ai mai multă vioiciune! mai mult antren! Nu trebuie să rămâi pe

de lături, dă-mi voie să ţi-o spun, cu atât mai mult cu cât laşi o impresie supărătoare. Şi, nu-i aşa, lumea se întreabă de ce. Discursul dumitale de anul trecut ştiu precis că ţi-a atras mari simpatii. Nu trebuie să te descurajezi. Amestecă-te printre noi, dragul meu, amestecă-te, amestecă-te! Se întrerupse brusc spunând: Ei, fir-ar să fie! N-am fost acolo când au sosit Episcopul şi soţii Faurel!

Într-adevăr, în mijlocul bibliotecii, Preasfinţia-sa, în picioare, întindea inelul episcopal graţioasei doamne Faurel care îl sărută umilă.

— E supărător, e foarte supărător, mormăi Babinot, părăsindu-l pe Cripure.

Se îndreptă spre micul grup solemn al noilor-veniţi, în care doamna Faurel zâmbea.

Ce femeie frumoasă! Ce corp frumos, zvelt şi suplu, cu picioare lungi şi ce piept plin. Şi ce parfum răspândea. Avea o faţă roz, ca de fetiţă, plină de prospeţime. Părea abia de treizeci de ani. Ce nespusă bucurie strălucea în ochii ei albaştri, desenaţi cu rimel! Şi părul blond, zâmbetul prea roşu peste nişte dinţi falşi, şi colierul şi inelele ei strălucitoare! Şi rochia din satin negru! O regină.

Faurel dădea mâna cu invitaţii.

Peste tot, o mare agitaţie. Era o hărmălaie care nu se mai termina. Lui Cripure i se părea că e la teatru, când muzicanţii îşi acordează instrumentele înainte de ridicarea cortinei. Fiecare îşi încerca vocea, privirea. Numai el stătea, tăcut, pe scaun. Nabucet perora, dirija, trecea de la un grup la altul, le vorbea unora şi altora la ureche. Moka şi Glâtre se icertau într-un colţ, doamnele vorbeau despre mătăsuri, despre rochii de doliu şi îşi dădeau reţete. Domnişoara Rabat, directoarea colegiului, tocmai descoperise pe perete portretul lui Descartes şi se extazie:

— Scumpul de René! Iată pe cine iubesc eu şi ştiu de ce.

Prefectul vorbea despre bolşevici cu domnul Inspector al Academiei.

— De altminteri toţi sunt nişte vechi clienţi de-ai justiţiei.

— Ce vreţi, Rusia nu era coaptă pentru revoluţie...

— O să-şi umple buzunarele şi or s-o-ntindă! O să dispară cu bijuteriile coroanei.

— Măcar ştiu ei oare ce vor?

Cri pure se apropie încet de fereastra deschisă şi se plecă în afară. Puţin aer.

Privirea îi nimeri într-o clasă din apropiere. Îl despărţea de ea doi metri: un bătrânel cu barbă punea un pachet pe catedră, îşi scotea pălăria, apoi scotea din pachet o sabie strălucitoare, pe care o ţinea în mâini ca pe un crucifix. Era sabia fiului său, omorât cu două luni în urmă şi care tocmai acum îi fusese trimisă. „Domnilor, spuse el, adresându-se elevilor, micii mei prieteni dragi, astăzi vă cer mai mult decât să fiţi atenţi: vă cer inimile voastre...” Mâinile lui mari, care strângeau pătimaşe sabia, tremurau atât de tare, că lama se izbea de teacă. Elevii, muţi de groază, îşi aţinteau ochii asupra acestui om negru care strângea la pieptu-i slăbănog lama aceea rece, altă dată însângerată. Apropie minerul sabiei de buze, de parc-ar fi vrut să-l sărute: „Domnilor, micii mei prieteni dragi, iată sabia fiului meu care a fost omorât...”

Cripure se îndepărtă de fereastră şi îşi reluă locul pe scaun.

Hărmălaia se mai potoli; o clipă solemnă. Nabucet se apropie de şemineu, ca un poet de salon. Scoase din buzunar un sul de hârtie:

— Preasfinţia-voastră, domnule General, domnule Prefect, Doamnelor, Domnilor... Se plecă în faţa doamnei Faurel: Doamnă...

Şi cu vocea lui frumoasă, de violoncel, îşi începu discursul.

Cripure îşi plecă fruntea, ascunzându-şi faţa neagră de mânie. Ce comedie! Şi ce comedianţi! Nicicând nu le-ar fi dat prin minte să-şi lepede măştile, să renunţe la palavrele lor învăţate cu atâta greutate. „O baretă roşie, oh, pentru Dumnezeu! Dar nu barete roşii, nu medalii le trebuie ăstora, ci...” îşi ridică bărbia, gest pe care din fericire nimeni nu-l observase, deoarece acest gest putea fi

interpretat ca o dezaprobare a ceea ce povestea Nabucet. „Nu. Nu barete. După sfânta dreptate ar fi trebuit să li se dea unora: un cap, altora: un picior sau o mină. Ei? Cum ar fi arătat această doamnă Faurel cu capul valetului agăţat de păr pe pieptul ei? Şi Nabueet, ou un picior prins la butoniera jachetei? Şi aşa mai departe. Femeilor iubăreţe, frumoaselor Isolde, li s-ar putea face nişte splendide coliere din ochii împietriţi ai Tristanilor lor – tu n-o să mă părăseşti niciodată, iubitule, tu eşti numai al meu, iar eu voi şti să te păstrez! în ceea ce-l priveşte pe Babinot, oh! ăsta ar avea dreptul la un cadavru întreg. Cadavrul unui general? Nu prea se găsesc, ce să-i faci! Atunci, de pildă, al unui maior. Asta ar prilejui o ceremonie emoţionantă care s-ar desfăşura cu mare pompă pe Champ-de-Mars, în faţa tuturor trupelor din garnizoană, adunate ca să dea onorul. Cadavrul ar fi adus pe un afet de tun, un cadavru cât mai întreg, de preferinţă al unui gazat sau al unui sugrumat – pentru că în luptă se şi sugrumă! – pe scurt, un cadavru căruia să nu-i lipsească nimic. Cu frumoasa lui voce răsunătoare, Generalul l-ar înmâna în mod solemn lui Babinot, care şi-ar duce cadavrul la umăr, în mişcări descompuse – un – doi – trei! – în sunetul trompetelor. Asta ar fi într-adevăr o treabă frumoasă. Asta da, asta ar însemna într-adevăr o decorare! Şi nimeni n-ar mai putea fi înşelat. După aceea, când Babinot ar apărea pe stradă, cu decoraţia lui pe umăr, s-ar şti imediat cu cine are lumea de-a face, şi că domnul ăsta a ajuns la cea mai înaltă demnitate în ierarhia decoraţiilor, că e super-hipercavaler Comandor al Morţii. Iar cei care n-au primit decât o biată ureche smulsă, un pârlit de picior degerat sau poate numai un dinte, pe care l-ar fi dat să fie montat într-o broşă sau într-un ac de cravată, toţi ăia n-aveau decât să-l salute până la pământ. Nişte neisprăviţi. Şi inimile? Inimile ar fi rezervate – în exclusivitate – generalilor, care şi-ar face din ele pompoane la chipiu sau cocarde la garda sabiei, şi când ar ieşi la peşe, ramoliţi cum scrie la carte, şi-ar face din ele câte-un hopa-Mitică”.

Un tunet de aplauze salută peroraţia lui Nabucet.

Doamna Faurel se ridică zâmbitoare.

Din toate părţile se auzea: Bravo! Bravo! Vocea ionfăită a lui Babinot domina vacarmul.

— Bravo! Bravo! Felicitări...

În picioare, întorcându-şi capul în dreapta şi în stânga, îndemna asistenţa să aplaude şi, când, în sfârşit, aplauzele încetară iar el trebui să se aşeze, îi mărturisi doamnei Poche, vecina lui:

— Iată ce numesc eu pagini înălţătoare. Drace, drace, animalul ăsta de Nabucet e extraordinar! Are un stil! Ce vrăjitor…

— Linişte!

Nabucet se întoarse spre General.

— Restul vă aparţine, domnule General. Şi îi înmână, înclinându-se, preţioasa cutie ce conţinea preţiosul obiect.

— Fie! spuse Generalul zâmbind cu bonomie, e o misiune pe care o îndeplinesc cu plăcere. Şi plecându-se la urechea Episcopului îl întrebă în şoaptă, dar astfel încât să-i audă toată lumea: Ce părere aveţi, Monseniore?

— Nici eu nu m-aş da înapoi, te asigur, răspunse prompt Episcopul. E o penitentă foarte frumoasă, domnule General!

Generalul se ridică.

— Scumpă doamnă, o să vă scutesc de discurs. Arta oratoriei e domeniul Monseniorului, a domnului Nabucet care e mult prea modest, spuse, în timp ce Nabucet făcu o reverenţă adâncă. Nu mi-ai mai lăsat nimic de adăugat la graţiosul elogiu pe care l-ai adus doamnei Faurel, dragul meu Profesor. Nu-mi rămâne, deci, doamnă…

Pronunţând formula tradiţională, prinse bareta roşie la corsajul doamnei Faurel.

— Şi-acum, iată-mă, doamnă, în mare încurcătură.

— Dar de ce, domnule General?

— Abia îndrăznesc să vă aduc aminte de acolada de rigoare. Este adevărat că rigoarea nu va fi acum decât de o singură parte: de partea dumneavoastră, doamnă.

Gândiţi-vă însă: la război ca la război şi daţi-mi voie…

— Ah, domnule General. Dar suntem între noi

soldaţii, strigă doamna Faurel, aruncându-se în braţele Generalului.

Sala era cuprinsă de delir.

Babinot se mai ridică o dată şi aplaudă.

— Măreţ! E măreţ!...

Se auziră două săruturi pleoscăind pe obrajii doamnei Faurel, apoi, dominând tumultul şi impunând tăcere, vocea Generalului, vocea aceea frumoasă care stârnea admiraţia generală la fiecare 14 iulie când comanda „Pentru onor” la parada de pe Champ-de-Mars, răsună umplând întreaga sală:

— Aţi auzit cu toţii cuvântul unei femei franceze.

Aplauzele se înteţiră, dezlănţuind iar tumultul. Se elogia cu voce tare eleganţa Generalului, care a făcut din complimentul său un adevărat madrigal. Madrigal şi general – două rime pe care Babinot le reţinu pentru unul din poemele sale.

— Dar Monseniorul? L-aţi remarcat pe Monsenior?

— Ăştia doi se tachinează imereu.

Generalul Papă şi Mitra... liera. 1

— N-avem de ce să ne plângem! spuse Babinot. Câtă vreme Episcopul şi Generalul se tachinează, Sfânta Uniune e în viaţă şi Franţa e puternică.

Mare harababură. Veselie şi bucurie. Toţi, în picioare, o înconjurau pe eroină, toţi se grăbeau: care o felicită primul. Ea râdea, strângea mâini în dreapta şi-n stânga, o îmbrăţişă pe doamna Poche, scumpa şi vechea ei prietenă, pe care o podidi plânsul. Babinot răzbătea cu vocea şi cu bandajul. Cripure, în fundul sălii, aştepta cu capul plecat.

În urechi îi răsuna un zumzet neîntrerupt şi nu mai vedea decât nişte lumini pâlpâitoare. I se păru că priveşte lumea printr-un periscop. Iar pe Faurel îl zări

1 Joc de cuvinte intraductibil: Mitre railleuse = mitră episcopală; glumeaţă. Citit într-un cuvânt = mitralieră. Le General Papa = Tata. Generalul, dar în context: Generalul Papă.

parcă într-o oglindă cum îl ia pe Nabucet de braţ şi îl auzi ca din adâncuri de ape spunând:

— Ai fost desăvârşit, dragul meu…

Grupurile se alcătuiau, se destrămau, ca într-un cadril oarecum feeric. Acum Generalul îl luă de braţ pe Nabucet şi-i spuse:

— Tocmai am terminat o mică piesă într-un act, care cred, dragul meu, că e cât se poate de potrivită pentru Societatea voastră de Artă Dramatică. E un divertisment. Acţiunea se petrece în Spania, ţară neutră. Ei, războiul! Războiul! Ne-au împuiat capul cu războiul ăsta.

Doamna Marchandeau dispăruse, dar nu şi soţul ei, şi Cripure descoperi pe neaşteptate că şade tocmai lângă el.

— Ia te uită! făcu el.

Dar nu era momentul să vorbească acum de afacerea cu bicicletele… Şi de altfel…

— Ce mai face fiul dumitale?

Sub plastronul alb, pieptul domnului Marchandeau se umflă.

— Sper că bine.

În acelaşi timp îşi vârî un deget pe după guler:

— Te sufoci aici, nu-i aşa?

Serbarea era acum în toi. Un du-te-vino neîntrerupt, invitaţii mergeau la bufet, să bea o cupă de şampanie sau o ceaşcă de cacao şi se-ntorceau ca să „tăifăsuiască la gura sobei”. Episcopul o şterse englezeşte. Prefectul de asemenea. În curând avea s-o şteargă şi Generalul.

Cripure se aşeză iar.

Era fascinat de imaginile acestea desprinse de realitate. Unde era adevărul? De ce viaţa şi nu moartea? Indiferenţă. Se auzi totuşi vorbind, răspunzându-i doamnei Poche, de parcă l-ar fi interesat în mod deosebit ceea ce-i spunea ea, sau, mai ales de parcă ar fi fost un lucru primordial să-i ofere tocmai o astfel de iluzie „împuţitei ăleia cu pielea fleşcăită”.

Nişte coapse strâmbe pe care era aşezat, ca un sac – un bust ce sub dantele era numai ruine; ochii mici, negri, cu genele mâncate de molii, un nas împintenat ca un iadeş de găină, dinţi de cal, galbeni jos, verzi înspre rădăcină.

— M-am întors de la Bourges unde m-am văzut cu

văru-meu Eduard. E prins acum cu nişte lucrări foarte interesante: caută un mijloc prin care să-i împiedice pe nemţi să se mai servească de masca de gaze. A şi ajuns la ţintă. Principiul protector al măştilor lor de gaze are la bază carbonul. Aşa că Eduard caută procedeul prin care carbonul să-şi piardă porozitatea, iar substanţa cu care e îmbibat, şi care reduce la zero puterea asfixiantă a gazelor noastre, să fie neutralizată. Spune şi dumneata dacă nu-i o descoperire frumoasă; şi ce grozav va fi când o să vedem o grămadă de nemţi kaput! Chiar acum e pe cale să înceapă fabricarea noilor măşti, pentru soldaţii noştri. La măştile astea sunt aplicate cercetările lui Eduard. A înlocuit tamponul de vată cu un corp solid, o substanţă care se apropie sau se îndepărtează de gură, după cum vrei. A mai găsit şi metoda – asta-i de-a dreptul formidabilă – de-a neutraliza gazele nemţeşti înainte ca ele să ajungă la tranşeele noastre. Ca să reducă la zero efectul unui val de gaz, ar fi trebuit cam o mie de obuze şi nişte grenade speciale care conţin corpul acela neutralizant. De sus i s-a răspuns însă că asta ar însemna nişte cheltuieli excesive. Apoi, pentru că i-am spus că urina mea e spumoasă şi că văd adesea la suprafaţa ei o aureolă albăstruie, el mi-a explicat că e vorba de fenomenul de „interferenţă”, aşa mi se pare, dar nu garantez că ăsta e cuvântul, şi mi-a dat multe şi interesante explicaţii asupra acestui fenomen care este şi principiul fotografiei în culori…

ÎN URMA LUI BABINOT, CARE SE-NTORCEA de la „bufet” unde băuse lapte cald, se formase o mică trupă de credincioşi. Babinot înainta parcă în extaz, cu capul drept, inspirat, cu bandajul strălucitor ca un prapur şi dând din mâini ca lăutarul satului care conduce un cortegiu de nuntaşi. I-ar fi stat bine cu un flaut, de altminteri se spunea că ştie să cânte la flaut.

— Să nu uităm niciodată acest lucru, spuse el oprindu-se, iar mica trupă făcu cerc în jurul lui, că secretul veseliei eroicilor noştri soldaţi constă în aceea că sunt uniţi, că bravii noştri băieţi n-au timp să mediteze în singurătate. Ceea ce mi se pare că e o excelentă igienă

morală! Ei bine, să le urmăm exemplul. Să învăţăm să ne întrunim, ca astăzi, şi să introducem în reuniunile noastre o anume disciplină suplă, foarte suplă… Şi Babinot mimă de două ori gestul unui săritor care „cade” pe vârful picioarelor. Primul principiu, continuă el ridicând un deget: să nu vorbim de război. Fără să evităm cu ostentaţie acest subiect, să mai vorbim oleacă şi de afacerile noastre, ca în vreme de pace, de existenţa noastră cotidiană, de acele mici plăceri, de acele mici bucurii pe care viaţa ni le dă totdeauna, oricare ar fi împrejurările. E ceea ce eu numesc, vedeţi dumneavoastră, foiletonul. Oleacă de foileton, spuse el, făcând cu mâna un gest de parc-ar fi condimentat o mâncare, da, oleacă de fantezie şi totul va merge strună. Cel mai bun mijloc de a dovedi şi de a răspândi încrederea e tocmai acesta: să nu pari hipnotizat de viziunea perpetuă a războiului. Oh, ştiu! O presimt. Fatalmente va veni şi momentul când vom vorbi de război. Dar atunci, înainte de toate, să nu ne schimbăm la faţă. Să nu ne schimbăm tonul! Să ne legăm că vom rămâne foarte calmi şi foarte liniştiţi, continuă el cu gesturi de dirijor. Să spunem totdeauna ceea ce gândim. Nicio minciună. Dar să spunem potoliţi, în linişte, ba chiar cu oarecare veselie.

Îl zări pe Moka, ce-l aştepta cu mâinile încrucişate pe burtă:

— Ce vrea de la mine tânărul meu coleg?

— M-aţi însărcinat, domnule Babinot, să vă aduc aminte de o anecdotă, spuse Moka. Şi îşi frecă mâinile.

— Ce anecdotă, dacă eşti drăguţ?

— Eu nu ştiu, răspunse Moka holbându-se. O anecdotă… comică, desigur.

— Ai! ai! ai! tinere… Anecdotă comică! Ah, slavă Domnului că de astea nu ducem lipsă. Dar mai târziu, făcu el cu un gest neglijent. Să nu obosim lumea.

Credincioşii protestară.

— Ar fi acum momentul? întrebă Babinot.

— Da! Bineînţeles!

Dar când oare nu-i momentul să povesteşti o anecdotă?

— Fie! Dacă dumneavoastră ziceţi…

Un „Aaa” general salută acceptarea.

Babinot îşi alese un fotoliu cât mai aproape de Cripure şi de doamna Poche. Îndepărtând cu amândouă mâinile cozile redingotei, se aşeză, spunând i

— Tânărul meu coleg mi-a amintit de o promisiune… Fie dar.

— Ssst! se auzi în jur. Domnul Babinot o să ne spună o anecdotă.

Lumea se apropia cu interesul întipărit pe faţă.

— Despre ce e vorba?

— Ssst! O anecdotă.

Răsturnat în fotoliu, domnul Babinot îşi împreună pe burtă mâinile lui mari, păroase, se aşeză picior peste picior, astfel că oricine putea să-i vadă şosetele groase de lână albastră, şi zâmbi, dar numai cu un singur obraz. Bandajul îi alunecase puţin în jos.

— Doamnelor şi domnilor, o să vă povestesc o anecdotă într-adevăr comică.

Pauză.

— S: – a întâmplat, începu el, de cealaltă parte a Rinului, la nemţi…

Moka trosni din degete:

— Măi să fie!

— Da, da, la domnii ăia, cum prea bine am spus. Fiul meu se afla pentru o vreme la Düsseldorf… Cunoşti oraşul, mi se pare? spuse el întorcându-se spre – Cripure.

Cripure făcuse pe vremuri o „plăcută călătorie” în Germania – era oare înainte sau după ce-a rupt-o cu Toinette? – S-a reîntors „pătruns de admiraţie” pentru geniul acela organizatoric etc.

— Un oraş superb, nu? răspunse el.

Bărbiţa lui Babinot fremătă.

— Mă! strigă el sărind din fotoliu. Mă, dragul şi savantul meu coleg, nă împărtăşesc de loc entuziasmul dumitale pentru specimenele acelea. Să mă ierte Dumnezeu. Îşi ridică bărbia cu mândrie.

— Dar… bâlbâi Cripure surprins, n-am spus că…

— Mă. Îţi spun că nă. Noi avem oraşe de o sută, de o mie, de mii de ori mai frumoase decât Düsseldorful lor.

— Fie cum zici, spuse Cripure. Da, într-adevăr avem de o sută de mii de ori…

Babinot se însenină.

— Perfect, acum e perfect. Un om ca dumneata să comită o asemenea eroare!

Credincioşii care se temuseră de o dispută se liniştiră.

— Şi anecdota, domnule Babinot? întrebă Moka.

— Ajung şi la ea. Răbdare. Babinot îşi reluă poziţia lui confortabilă. Fiul meu a stat o vreme la Düsseldori. Locuia la o familie – o să râdeţi – o familie tipic germană, adică onorabila familie a lui Herr Profesor Schröder! Ha! Ha! O impozantă familie de Fritzi şi de Gretchene – spuse el luând o pastilă dintr-o cutiuţă de tablă pe care o scoase din buzunar. Şi-o vârî în gură şi continuă: Am plecat şi eu să-mi conduc fiul şi printr-o ciudată coincidenţă, ziua sosirii, noastre la oamenii ăia era *Sedantag*.

— Adică? întrebă doamna Poche.

— Ziua Sedanului, doamnă. Babinot fluieră şi clipi din unicul său ochi. Era o zi mare pentru domnii ăia. Sărbătoreau înfrângerea noastră din 70. Cu drapele, cu surle, cu tobe…

— Uiuiu! făcu Moka.

— Pentru că dumneata cunoşti Germania, spuse Babinot întorcându-se spre Cripure, spune-mi, colega, nu s-a nimerit cumva să te afli pe-acolo într-o asemenea zi?

— Zău că nu.

— Ei bine, poţi să te feliciţi! Poţi să te feliciţi! repetă Babinot lovindu-l uşor cu palma peste genunchi… E o grea încercare pentru un adevărat francez. Animalele alea sunt bădărănia personificată. O să vezi, îi spun eu fiului meu, că ăştia n-or să scape prilejul ca să ne jignească. Să vezi că la masă or să *vorbească despre asta*-Fiul meu, generos cum e, pretindea că nu. Şi s-a neelat, domnilor, s-a înşelat.

Babinot tăcu şi în tăcerea aceea se auzi Cripure:

— Nemţii sunt greoi şi grosolani.

— Bine zis! strigă Babinot, cuprins de entuziasm. Greoi şi grosolani! E admirabil! Asta-mi aminteşte de o altă anecdotă şi mai comică. O să v-o povestesc altă dată, să-mi aducă aminte domnul Moka. Greoi şi grosolani! E cât se poate de bine spus! Chiar aşa şi sunt! Dovadă că, în ciuda eforturilor noastre de a evita să se discute în timpul mesei despre blestemata aia de Sedantag, ei bine, totuşi s-a vorbit. Grăsunul de profesor Schröder ne spune deodată: „În Franţa nu se obişnuieşte să vă sărbătoriţi victoriile?” Greoiul! Grosolanul! Zdrahonii ăştia n-au dram de fineţe, nu sunt nici psihologi, nici spirituali, eh! Mi-a fost mie ruşine pentru el. Dar ascultaţi numai. Îi răspund, ştiţi ce? „Wir *hätten zuviel* am avea prea multe. Ha, ha, ha! Prea multe. *Zuviel*! Ce părere aveţi?

— Bine zis! spuse doamna Poche.

— L-aţi atins la moacă, făcu Moka. Cred c-a făcut o mutră…

— Greşeală: a încasat-o pur şi simplu. Oamenii ăştia sunt de-o platitudine înfiorătoare. Le place să-i mini cu biciul.

— Sunt caporalizaţi, spuse cineva.

— Asta-i cuvântul, răspuns-Babinot. Şi să ştiţi că eu îi cunosc.

Cum Glâtre îşi dădu atunci cu părerea că afacerea asta ar fi putut deveni un caz de duel, ochii lui Babinot se aprinseră. Declară:

— Ar fi fost cea mai frumoasă zi din viaţa mea.

Nimeni nu se gândi să zâmbească la vorbele astea care se spun despre prima comuniune; nici măcar Cripure. Dar Cripure auzise oare? Părea că se gândeşte la cu totul altceva, în timp ce Babinot o lua de la capăt:

— Iată, altă dată…

Cripure nu mai asculta.

Aşezat în spatele lui Babinot, privea plin de curiozitate capul acela mic de pasăre, rotund ca o bilă, acoperit cu un păr rar, roşu pe vremuri, care lăsa să se vadă în jurul bandajului craniul cu piele albicioasă, ca un fruct descojit. În două sau trei rânduri îi veni să se ridice şi

să plece, simţind că privirea lui era indiscretă, necinstită, de parc-ar fi surprins pe cineva dormind, sau ar fi tras cu urechea pe la uşi. Nu se cuvine să priveşti în acest fel ceafa unui om. Dar ceafa aceea exercita asupra lui irezistibila fascinaţie a unei evidenţe.

Era cu mult mai autentică decât faţa! I se părea a înţelege că raţiunea şi tandreţea ce mai rămăseseră în Babinot dezertaseră din faţa lui, care acum era incapabilă să mai exprime altceva decât pasiunile inumane ale naţionalismului şi ale războiului, şi se refugiaseră în ceafa aceea naivă, şi mai ales în cutele stacojii care se formau pe gât, în timp ce Babinot perora; ceea ce, în oricare alt moment, lui Cripure nu i-ar fi stârnit decât dezgustul şi poate ilaritatea. Acum însă nici prin gând nu-i trecea să râdă. Nimic din ceea ce spunea Babinot, din ceea ce era Babinot nu era de râs, de îndată ce îl priveai astfel, adică nu-i mai vedeai faţa, care era o mască de carton, ci adevărata lui carne, care începea să se descompună, să se desprindă şi să epizure pe sub maxilare, să se umfle cum se umflă carnea cadavrelor. De altfel, în curând, Babinot… Dar de ce în curând? Mai putea s-o ducă aşa încă multă vreme, ani în şir, poate chiar o eternitate. „Da, am spus bine; o eternitate. E îngrozitor!” Mai ciudat însă era că Babinot credea că e propria lui mască şi voia să fie ignorat omul real, ascuns ca o şaradă în încreţiturile cefei sale. Voia să nu se ţină cont decât de Babinot cel fals. Exista un Babinot care tuna şi fulgera împotriva nemţilor, un Babinot de toate zilele, eroic şi imbecil, şi un altul, cel adevărat, care deplângea cu lacrimi mute apropiata moarte a fiului său şi propria-i soartă. Poate că era nevoie de un Babinot tunător pentru ca celălalt să poată plânge în voie. „Of, Doamne! Doamne! Şi faţa aceea albă de var, cu ochi stinşi şi negri, de moartă, care mă privesc cu reproş?” într-un colţ, retrasă discret la distanţă, din întâmplare sau din propria-i voinţă – din propria-i voinţă fără îndoială – doamna Babinot şedea la fel de nemişcată ca o stană, toată în negru, de pe acum rece şi învăluită parcă într-un linţoliu. O lua înaintea destinului ei! Abia ghiceai că e vie,

după câteva tresăriri aproape imperceptibile ale feţei aceleia de hârtie. Dacă avusese cândva o mască, masca aceea a căzut de multă vreme. Ea nu se mai temea să se arate aşa cum era într-adevăr, ca toţi cei care încă în viaţă fiind au intrat în moarte. Când fiul ei va fi ucis, Babinot, poate, se va schimba, ea nu. „Ce oroare! De pe acum un schelet... Ce oroare! Dar... se-ntâmplă! îi văd pe amândoi dormind, lipiţi unul/ de altul, fiecare căutând căldura celuilalt, stăpâniţi şi în cel mai adânc somn de gândul că fiul lor va muri! Nu! Ei, nu! Garantez, cum se zice, că...”

— E un complot, i se şopti la ureche.

Cripure tresări, gata-gata să şi ţipe. Moka, plecat spre el, îi zâmbea complice:

— O fac dinadins.

— Ce dinadins?

Moka îşi duse la buze arătătorul ţeapăn ca un băţ.

— Veniţi cu mine, şuşoti el. Dar ssst!

Cripure se ridică uşurel, tremurând de frică: va putea oare s-o şteargă? Pesemne însă că anecdota pe care o povestea Babinot era mai interesantă decât precedenta, căci nimeni nu-i dădu nicio atenţie, aşa că o luă după tânărul care porni în vârful picioarelor, balansându-şi mâinile ca un acrobat pe sârmă.

Uşa se închise fără zgomot.

— Am scăpat, făcu Moka. Uf!... Veniţi.

— Unde mergem? întrebă Cripure, apucând mâna pe care i-o întinse Moka. Se lăsă târât de-a lungul coridorului. Moka nu-i răspunse la întrebare, dar mergând înainte îi spuse în şoaptă, deşi nu avea cine să-l mai audă:

— Îl tot îndeamnă pe Babinot să spună anecdote, pentru că înţelegeţi... fiu-său...

— Nu se poate! băgui Cripure cu răsuflarea tăiată. Şi Moka trebui să-l tragă de mână ca s-o pornească iar.

— Ba da. Se ştie de azi-dimineaţă. Dar el încă nu a aflat.

— Nu mai spune!

— Pe onoarea mea. S-a anunţat oficial. Numai că nimeni nu îndrăzneşte să-i spună. Aşa că-l tot îndeamnă...

Trecură prin faţa uşii deschise a bufetului. Înăuntru, domnul Primar singur, cu pălăria sub braţ, se ospăta în fugă, grăbit, dar în lege, cu brioşe şi cacao. Astăzi lăsa şampania pentru alţii. Simţea nevoia de ceva mai săţios.

Şi-n timp ce domnul Primar îşi bea cacaua, ochii lui mari, de leu melancolic, păreau că pândesc o friptură rece, pe care cu multă plăcere ar fi mâncat-o, cu puţin muştar alăturea, sau nişte ouă răscoapte, un firicel de salată. Dar vai! Friptura rece n-a fost prevăzută în meniu, iar domnul Primar trebuia să se mulţumească cu prăjiturile. Şi-acum se răzbuna mâncând întruna. Se-mbuibase şi se ghiftuise cu tot ce-i căzuse sub laba lui grea, ţinând degetul mic în vânt şi trăgându-şi mereu burta înapoi ca să nu-şi păteze frumoasa jiletcă. Preocupat cum era să se îndoape cât mai zdravăn, dacă n-ar fi fost frumoasa lui haină de ceremonii, ar fi putut să pară un om de corvoadă pe care un stăpân cumsecade l-a poftit în bucătărie.

— Să ne grăbim! spuse Cripure aruncând spre domnul Primar o privire chiorâşă.

Iar acesta, cum nu mai reuşi să descopere nicio prăjitură, se linse pe buze, se şterse cu batista. Îşi scutură firimiturile de pe pantaloni, îşi trase mănuşile şi ieşi.

Moka şi Cripure îşi duseră în acelaşi timp mâna la pălărie.

— Niciodată n-am vreme! bombăni domnul Primar, îndepărtându-se cu paşi mari.

Moka îl împinse pe Cripure într-o anticameră întunecoasă care mirosea a închis ca o pivniţă.

— Unde naiba m-ai adus?

Cartoane mucede, statui de ipsos înfăţişând Republica – salut! – draperii prăfuite şi zdrenţuite, canapeaua desfundată din colţ, liniştea!…

— E-un mormânt!

— Luaţi loc.

Moka închise uşa, apoi din dosul unui carton scoase o sticlă de şampanie şi două cupe.

Se înclină adânc în faţa lui Cripure; aşeză sticla pe podea şi începu să danseze cu câte o cupă în fiecare mână.

Fredonă:

Mai toarnă-mi, toarnă-mi şi ultima picătură Din vinul ăsta ce trezeşte morţii.

Dansa fără să facă cel mai mic zgomot; Cripure abia auzea foşnetul paşilor lui. Silueta sa lungă şi neagră revenea mereu pe fondul palid al ferestrei, creasta roşcovană îi ardea pe frunte ca un foc nebunatic şi, urmând capriciile dansului, puţina lumină ce se strecura în colivia aceea cădea şi se reflecta în cupe.

— Gata cu nebuniile, spuse el oprindu-se. Acum facem gâl-gâl. Important e să nu se audă când scoatem dopul.

Cu un gest sprinten, apucă sticla şi o destupă.

— Mă apucă ameţeala, murmură Cripure…

— Atenţie! Sus cupele…

Cripure luă în grabă cupele, iar Moka, întorcându-se spre el, le umplu cu un aer triumfător. Dopul ieşise încet şi nu s-a pierdut nicio picătură.

— Spuneţi şi dumneavoastră dacă nu sunt un om precaut – zise el aşezând jos sticla. Mi-am asigurat şi eu rezervele mele, ha, ha!

— Dragă Moka, spuse Cripure…

Îşi bău şampania dintr-o-nghiţitură apoi, plecându-şi fruntea, lăsă cupa goală să-i spânzure între degete.

Moka se aşeză alături de el, pe canapea.

Ce linişte! Aici chiar şi liniştea era sordidă…

— Dragul meu inocent! murmură Cripure. Şi Moka se apropie de el căutându-i privirea.

— N-aţi vrea să veniţi o dată pe la mine? întrebă el cu timiditate. Poate-ntr-o duminică?

Cripure îşi ridică ochii spre fereastră.

Ploua pieziş, cu stropi mici.

— Ce faci duminica?

— Mă duc la biserică. După-amiaza am timbrele… cu timbrele… mă rog, e o idee de-a mea, dar n-o mai spuneţi nimănui.

— Nu.

— Le lipsesc pe farfurii, înţelegeţi? Tapisez farfuriile

cu timbre. E foarte frumos, datorită miilor de culori. Înţelegeţi?

„O, Flaubert! gândi Cripure. Ah, perceptorul tău care strunjea picioare de masă!”

— Dragă Moka, mai dă-mi să beau!

Băură. Moka se ridică şi începu să se plimbe îngrijorat prin cameră. Mâna lui noduroasă chinuia fără milă creasta roşcovană. Înfipt în faţa bunului său maestru, îşi vârî mâinile în buzunare şi îşi aţinti asupra lui ochii bănuitori. Buza de jos urcă încet, înghiţi buza superioară şi aproape că atinse vârful nasului…

Întrebă scurt:

— N-aţi auzit ce se spune… de mine?

— Ce să se spună?

— Că sunt nebun.

Cripure păru că stă pe gânduri. La urmă dădu de două ori din cap în semn că nu.

— Nu.

— Zău?

— Nu. Nimic.

— Pentru că, răspunse Moka aşezându-se – vorbea stând plecat, cu coatele proptite de genunchi şi cu faţa încordată – pentru că eu degeaba mă controlez… cred că asta oricum se vede… Dumneavoastră, de pildă, n-aţi observat nimic? întrebă el aproape în şoaptă.

— N… nu. Absolut nimic.

— Atunci e-n ordine!… Căci dumneavoastră desigur că nu v-ar fi scăpat… o treabă ca asta. E-n ordine, reluă el vesel. Şi totuşi, ca… psiholog, ce părere aveţi despre asta: iată, din când în când văd o muscă… E foarte greu să precizez. În general trece foarte repede. E o muscă uriaşă, care nu zboară: se târăşte. Trece ca un fulger şi vine totdeauna dinspre stânga, de sus, vrr! aşa, pieziş şi pe-aici, spuse făcând cu mâna lui nervoasă o mişcare de sus în jos. Am observat, continuă el, că lucrurile se schimbă numai când stau culcat. Atunci… musca îmi trece pe sub nas, venind dinspre dreapta. Aleargă ca un păianjen de la un cap la altul al patului. Abia apuc s-o văd. Staţi puţin! Staţi

puţin!… Desigur că vă întrebaţi de ce dau atâta importanţă faptului că… musca vine când din dreapta, când din stânga. Asta pentru că totul se leagă de un alt fenomen… Simt ca un fel de ameninţare care pluteşte deasupra mea, aproape tot timpul, şi mai precis: ameninţarea unei lovituri.

— Un şoc moral? Te… temi de o nenorocire 9

— Nu… de loc! E o lovitură, ca o lovitură de pumn. Or, reluă Moka, ameninţarea asta vine totdeauna din stânga. Sunt pândit din partea stângă. De unde şi tendinţa mea de a fugi spre dreapta. Sunt destul de clar?

— Hm…

— De pildă, stau la masă, liniştit, şi mă pregătesc să citesc sau lipesc timbre, când deodată m-apucă un fel de ameţeală şi mă simt îndemnat, fără voia mea, să-mi plec capul, împins de o… spaimă. Nu văd şi nu ştiu cărui fapt să atribui acest fenomen, dar ştiu că totdeauna îmi plec capul în direcţia mâinii drepte.

— Şi-atunci cum stăm cu… musca?

— Nu. În cazul ăsta nu. Sau alt lucru: pe stradă mi se-ntâmplă să mă… să mă apuce… panica! Simt în urma mea o prezenţă. Cineva mă ameninţă şi ameninţarea e localizată aici, în ceafă, spuse Moka, pipăindu-şi capul. Se face acolo un soi de vid… mă gâdilă ceva… Dar nu-mi pot întoarce capul şi continui să merg înainte ca împins de ceva… Cel mai rău e când asta m-apucă la biserică, încheie Moka. Ei bine, atunci…

Moka se ridică, îşi înfundă mâinile în buzunare şi începu iar să se plimbe prin încăpere.

Ploua tare şi picăturile se izbeau în geam. Moka se apropie de fereastră şi dădu perdeaua la o parte. Era ora patru. Noël trăgea clopotul cu nădejde. Peste tot se auzeau uşi trântite şi elevii năvăliră în curte, fără să le pese de ploaie. Domnii profesori îşi îmbrăcau pardesiele şi îşi deschideau umbrelele, încovoindu-se. S-a mai dus o zi! O zi mai puţin, ce fericire! Şi ei, ce făceau ei în hruba aceea? Beau şampania furată de şmecherul de Moka. Era o treabă şi asta.

Bătrânelul înghiţitor de săbii alerga prin curte strângându-şi trofeul sub braţ. Era cât pe ce să-l scape, făcând un gest prea pripit ca să-şi menţină pe capul chel frumoasa lui pălărie de duminică pe care vântul. voia să i-o smulgă.

În fundul anticamerei, Cripure stătea nemişcat, cu capul plecat pe un umăr, cu mina fără vlagă, în care ţinea cupa goală, proptită pe speteaza canapelei. Sunetul clopotului încetă. Nu se mai auzi niciun zgomot. Moka dădu drumul perdelei.

— Am avut o logodnică, începu el cu o voce duioasă şi tremurătoare: am avut o logodnică… Şi la urma urmelor, ce le privea pe ele? Nu era decât dactilografă, şi ce dacă eu voiam să mă căsătoresc cu ea? Sunt nişte burgheze împuţite, adică mama şi soră-mea; bigote. Şi, pe deasupra, virtuoase. Oh!

Fluieră printre dinţi şi plesni din degete. Cripure abia se mişcă.

— Tata era pe moarte. Avea tuberculoză. N-a fost niciodată prea solid şi războiul l-a dat gata. Pe scurt, era pe moarte. Ar fi putut foarte bine să-l trimită într-un sanatoriu, s-ar fi găsit bani, dar ele, ba. Nu voiau să se ştie că e tuberculos. Spuneau: e obosit. Sesizaţi nuanţa?

— Limpede.

— Tata era un om bun, o inimă largă. La vremea lui o fi fost şi el îndrăgostit. Ştia ce-nseamnă să… Dar era la capătul puterilor şi zău dacă nu cred că nici nu-i mai păsa de sănătate. Toate astea, continuă Moka, umplând din nou cupele, toate astea nu mă puteau împiedica să mă gândesc la căsătorie. El nu spunea nimic, se făcea că nu ştie de nimic, dând dovadă de o mare delicateţe.

Se întrerupse ca să-şi golească cupa. Cripure şi-o golise.

— Într-o seară – reluă el legănând cupa în mână, în timp ce se plimba – închipuiţi-vă că într-o seară, când am stat mai mult ca de obicei cu logodnica mea, mama şi soră-mea îmi fac o scenă îngrozitoare. Cu ţipete, cu lacrimi, ceva cum scrie la carte… Adevărate tehniciene în materie.

„Un pedagog nu se căsătoreşte cu o dactilografă”; şi uite-aşa tranca-fleanca... Toate tâmpeniile lor scârnave. Trebuie să vă spun că scena se petrecea jos, în sufragerie. Or, tata era chiar în odaia de deasupra şi sărmanul bătrân şi aşa nu prea putea să doarmă. Le fac semn maică-mii şi soră-mii e-o să ne audă, dar ele nimic. Dimpotrivă, asta parcă le aţâţa mai rău. Şi-o mai aud pe maică-mea strigând din toate puterile: „Şi tatăl tău care e în agonie!”

Tăcu, îşi puse cupa pe mica etajeră care servea drept suport statuii Republicii şi îşi suflă nasul. Cripure îşi puse cupa lui pe podea, şi în timp ce Moka îşi împăturea batista şi o vâra cu grijă la loc în buzunar, îşi trecu mâna peste frunte, îşi frecă tâmplele cu vârful degetelor şi îşi potrivi lornionul.

— Vă daţi seama, reluă Moka, cât de căţele puteau să fie. Dintr-un salt am fost afară. Cred că dacă mai stăteam acolo aş fi fost în stare să le omor. Am fugit în grădină... în odaia tatălui meu se vedea lumină. A auzit oare, sau nu? Nu îndrăzneam să urc până la el. Nişte vorbe ca alea ar fi putut să-l ucidă pe loc. Şi vă repet, era un bătrân foarte cumsecade şi eu îl iubeam mult. În sfârşit, m-am dus la el... Asta n-am mai povestit-o nimănui... Când a auzit că m-apropii, a deschis ochii. Stătea întins în pat, cât se poate de liniştit. Mi-a luat mâna. Imaginaţi-vă numai scena: noi doi, mână în mână, fără să ne spunem o vorbă. Jos, maică-mea şi soră-mea aranjau vesela; furculiţele şi lingurile zdrăngăneau când le aruncau în sertar, o să ţin asta minte toată viaţa. Şi-atunci tata mă strânge de mână puţin mai tare şi-mi spune: „Bietul meu băiat, să ştii că foarte repede ţi se face lehamite de orice femeie!”

În anticameră se făcu o linişte ca în câmp, când trenul se opreşte brusc. Moka se mai plimbă încă multă vreme prin încăpere, ştergându-şi fruntea. Ploaia bătea mai domol în geamuri. Aversa era pe trecute.

— Şi după aceea?

— Cum după aceea? Ah, da, am plecat pe front. Am fost rănit. M-am întors. Între timp tata murise şifata... pfuit! A zburat... A plecat! A dispărut! Să-mi facă una ca

asta, *prietene*, continuă el cu o voce tremurătoare, luând mâinile lui Cripure în mâinile lui…

Se ridică însă imediat:

— Vă rog să mă iertaţi, spuse el, cu un zâmbet de copil.

Mai umplu o dată cupele.

— Credeţi în Dumnezeu? Da sau nu?

Cripure se făcu mic. Se ghemui pe canapea, în timp ce mâinile lui mari morfoleau cojocul de capră.

— Întrebarea… întrebarea dumitale…

Prin minte îi trecu amintirea vagă a scenei de dimineaţă, cu Étienne. Îşi plecă fruntea ca să-şi ascundă ochii.

— Dacă răspunsul e da, atunci vine el de la sine, spuse Moka.

— Atunci, spuse Cripure, tot cu privirea în pământ, pesemne că e nu.

— Pesemne?…

— Să zicem că nu…

Moka făcu vreo câţiva paşi, chinuindu-şi mereu creasta roşie.

— Şi Glâtre spune că nu! şopti el. Şi întorcându-se brusc spre el: Ştiţi, mi s-a povestit ceva despre dumneavoastră, ceva surprinzător. Se pare… mi s-a spus, că vă plimbaţi odată cu un prieten pe plajă… şi vorbeaţi despre poezie. Şi dumneavoastră aţi strigat deodată că cel mai… frumos poem… e *Ave Maria* şi… acesta e de fapt lucrul cel mai surprinzător: aţi început să recitaţi această rugăciune, înaintând spre o capelă clădită în vârful unei stânci, adică înaintând în mare, de parcă… Şi altă dată, reluă Moka gâfâind, unuia care povestea faţă de dumneavoastră cum şi-a pierdut credinţa, cât a suferit din pricina asta şi cum a ajuns să uite cât a suferit… I-aţi fi răspuns… staţi puţin, făcu Moka, luându-şi capul în mâini, caut cuvintele exacte… i-aţi fi răspuns că pentru dumneavoastră chestiunea era mereu actuală, da, i-aţi fi spus că e mereu actuală. E adevărat 1

— E cât se poate de adevărat, spuse Cripure oftând.

— Şi-atunci?

— Şi-atunci ce?

— Atunci înseamnă că m-aţi minţit… Credeţi în Dumnezeu, nu? De ce nu spuneţi? Mai ştiu şi că în vinerea mare nu mâncaţi carne.

— Asta n-are nicio legătură.

— Cum! Cum! nicio legătură!… Dar, dimpotrivă, e o excelentă dovadă… Haideţi, mărturisiţi… Spuneţi: cred în Dumnezeu.

— Tatăl, atotţiitorul, făcătorul cerului şi al pământului, şi în Iisus Cristos, fiul lui – îl luă în derâdere Cripure. Vai, nu, dragul meu Moka! Dar să terminăm cu filosofia. Ştii că au vrut să mă omoare?

— Cum? făcu Moka. Mai spuneţi o dată.

— Au vrut să mă asasineze.

Buzele lui Moka începură să tremure cu un sunet ciudat, ca de clopoţel.

— Da’ cine? Pentru ce?

— Ridici, dragul meu, o problemă spinoasă. E prea lungă povestea şi prea… penibilă. Cred, de altfel, că fără să-şi dea seama, aveau dreptate. Dar destul şi-n chestiunea asta.

Şi Cripure se ridică.

— Dreptate? Aveau dreptate?

— Am spus: destul.

Îl apucă pe Moka de reverele hainei şi îl parodie pe Babinot:

— O să-ţi povestesc o anecdotă tragică. Într-o seară la Paris, prin anul…

Îşi aminti dintr-odată că anul în chestiune era cel în care o părăsise pe Toinette şi pentru o clipă îşi acoperi ochii cu palma.

Apoi, cu o voce gâfâitoare, îşi continuă povestirea. Era-ntr-o seară de primăvară şi el hoinărea pe bulevardul Saint-Michel. Să tot fi fost ora nouă. Voia să se aşeze pe terasa unei cafenele când în spatele lui se-aud două focuri. Bulevardul s-a golit cât ai bate din palme. Un bărbat foarte mărunţel, un chinez pricăjit, alerga cât îl ţineau puterile

chiar prin mijlocul străzii, urmărit de agenţi. Din când în când se întorcea şi trăgea prin buzunarul vestonului, sărind ca o pisică sălbatică. Cu mâna cu care nu trăgea îşi ţinea pulpana vestonului său gri-pal. Ghetele, de un galben-deschis, se vedeau prin aer ca rişte păsări mecanice. Până la urmă agenţii l-au prins, aruncându-se aproape toţi deodată asupra lui, şi l-au întins sub un copac, fără ca el să scoată vreun ţipăt. De bună seamă că nu mai avea cartuşe, dar nu dădea drumul revolverului. Doi agenţi îl ţineau de umeri, un altul îşi proptise genunchiul în pieptul lui, un al patrulea se căznea să-i smulgă arma şi repeta în şoaptă: „Dă-mi revolverul... Dă-mi-l”. Dar omul rezista în continuare. Atunci, fără îndoială, i-au răsucit mâna, căci nenorocitul – „curajosul” – începu să ţipe ca un şobolan. Iar arma se rostogoli pe pământ. Un agent luă revolverul şi-l vârî în buzunar. Şi-atunci, siguri că victima lor nu mai era primejdioasă, îl ridicară şi începură să-l lovească. Doi agenţi îl ţineau de umeri ca să stea drept, şi cu toate că omul leşinase şi pe obraz îi şiroia sângele ceilalţi doi îl loveau cu pumnii şi cu picioarele. Un inspector în civil, cu o căpăţână rotundă şi neagră repeta: „Daţi-i înainte! Daţi-i înainte”. În mâinile lor, nefericitul devenise o cârpă însângerată. Capul i se bălăngănea de colo-colo ca al unui manechin. Poate că şi murise...

Cripure făcu o pauză, apoi continuă:

— În sfârşit, încetară să-l mai lovească şi îl târâră spre post. Părul lui lung şi negru, lipit de obraz, părea ud. Pantalonii îi alunecaseră, dând la iveală nişte picioare slabe şi vânoase... Atunci... Dar numai atunci, un omuleţ firav se desprinse din mulţime şi se apropie, săltând, de sinistrul cortegiu. Era un mic-burghez de-al nostru, poate un funcţionar de bancă sau un conţopist oarecare. Era îmbrăcat într-un costum negru luat de la solduri, avea manşete de celuloid şi la cravată o perlă falsă. Dar mai avea un baston şi o pălărie de pai, şi, bastonul îl şi ridicase... îl văd că, în fine, ajunge lângă cortegiu, şi bastonul ridicat în aer se prăvale dintr-odată spre faţa însângerată a muribundului. Asta-i tot, încheie Cripure.

După care se lăsă o lungă tăcere.

Moka tremura ca o trestie. Bâigui ceva de neînţeles şi lui Cripure i se păru că Moka vorbeşte de „sadism”.

— Sadism? protestă el mânios. Nu prea-mi place felul acesta în care reabilitezi burghezul cu ajutorul psihologiei, domnule Moka.

Îi dădu drumul şi ridică din umeri.

— Or, continuă el, nu există nicio îndoială că pe vremea aceea, Nabucet...

— Ce vreţi să spuneţi?

— Spuneam, reluă Cripure, spuneam că e sigur că în vremea aceea Nabucet nu era la Paris. Reuşesc destul de bine să reconstitui viaţa lui Nabucet ca să-mi dau seama că în anii aceia era, pesemne, pedagog la internatul vreunui liceu de provincie, unde-şi pregătea licenţa. Dacă nu cumva îşi făcea stagiul militar. De altfel nu există nicio asemănare între bărbatul ăsta chipeş şi personajul ăla pricăjit, cu bastonul. Dar atunci, spune-mi, te rog, de ce de fiecare dată când îmi reamintesc scena aceea, pe Nabucet îl văd ridicând sinistrul baston? Ei, poţi să-mi spui de ce? Şi fără să mai aştepte răspunsul lui Moka: Inima îşi are propria ei judecată, făcu el cu o voce tărăgănată. Şi în timp ce Moka tremura întruna, Cripure continuă: Dacă asta e o nebunie, e o nebunie fără niciun temei. S-ar putea ca Nabucet să-mi fi vorbit despre bastonul acela de spaimă prin mijlocirea unui limbaj fără cuvinte, şi, în consecinţă, fără minciuni. Sau poate că această clarificare să se fi produs într-un vis. Lasă-mă să vorbesc, Moka! Să pot vorbi şi eu măcar o singură dată şi să spun totul. Nu, cheia lui Nabucet n-o găsim în cuvinte. Cheia care ar îngădui să transcriem explicit limbajul acesta cifrat trebuie căutată altundeva decât în dicţionare. Există un limbaj, ca să zic aşa, al pielii şi al sângelui, prin care secretul secretului se transmite de la un om la altul cu o precizie infailibilă, revelând într-un domn oarecare, şi tare aş mai vrea să fie aşa, bătăile înspăimântate ale unei inimi. Şi, pe calea asta, toţi oamenii ar putea să-mi devină fraţi, aş putea să mă recunosc în fiecare dintre ei, şi să-i iubesc. Sunt zile în

care eram foarte aproape de acest punct, zile în care sentimentul sfâşietor al unei nenorociri comune, într-o frăţie comună, mi-a dezarmat ura. Dar cei de teapa lui Nabucet s-au aranjat totdeauna astfel încât s-o regăsesc mereu mai vie!

Şi continuă tot aşa încă multă vreme.

Desigur, dincolo de această psihologie şi născut din ea, în el dăinuise un mare idealism, amestecat cu o netăgăduită dragoste, dar mai ales cu sentimentul că e abandonat într-o lume chinuită. Pentru că, din moment ce în fiecare om regăsea mereu aceleaşi pulsaţii de inimă înspăimântată, aceeaşi teamă în faţa morţii, şi nu numai în faţa propriei morţi, ci şi a iubirii – pot fi despărţite! – ce-i mai rămânea de făcut, la urma urmelor, decât să întindă mâinile spre un Dumnezeu în care nu mai credea, sau credea că nu mai crede, sau măcar spre un frate la fel de nenorocit ca şi el? încercase de fapt, uneori, descoperind cu încântare că propria-i nefericire se mai potoleşte ştiind că poate s-o împartă şi cu alţii, deoarece nu e singurul care o îndură. Dar ei nici nu voiau să audă de astfel de lucruri. Un alt mister era că, fiind conştienţi – mai mult sau mai puţin, dar nu asta era problema – de această stare de fapt, ei se comportau în continuare cum se comportau, de parcă acest secret le-ar fi fost cu totul necunoscut. Dar chiar în virtutea a ceea ce credea Cripure despre misterul acestui limbaj şi despre infailibila lui precizie, „convingerea lui intimă” era că nimeni, de la omul cel mai idiot, până la cel mai genial, nu rămânea complet surd. Era sigur că fiecare om de pe lume îşi dă seama de bătaia înspăimântată a propriei sale inimi şi îi ghiceşte sensul. Dar atunci cum se poate ca din această spaimă să se nască atâta ură, şi nu numai ură, ci şi prostie, şi nu numai războaie, ci şi platitudinea domnilor aceia, în frunte cu Babinot, deşi, în nebunia lui, Babinot avea o oarecare măreţie, şi cum de se nasc Aseli? Şi din moment ce ştiau toate astea, şi e neîndoielnic că le ştiau, deoarece purtau la gât ca pe o medalie acest secret ştiut de toţi, cum, cum se face nu că trăiau, ci că trăiau cum trăiau? Şi cum puteau, având

sâmburele acela de plumb în străfundul inimilor, cum de puteau să fie atât de duri şi de sterpi, cum de puteau să-şi arunce fiii în groapa comună şi fiicele în bordeluri, să-şi renege părinţii, să-şi înjure nevestele care totuşi îi menajau – bătălie fără sfârşit – şi să ciupească din leafa servitoarei pentru că nu-şi vede de treburi şi e prea „pretenţioasă” – toate astea făcându-le cu gândul la cursul rentelor sau la filmul comic pe care aveau să-l vadă la Palace, dacă obţin un bilet de favoare? Şi multe alte lucruri încă, pentru că toate acestea nu erau decât decorul pe care-l observi imediat, dar pe lângă spaima pe care Cripure o dorea comună, ei mai aveau şi idei, mai aveau pretenţii. Să te apuce disperarea şi mai multe nu. Să-i iubeşti? Ah, într-adevăr: nu! Să-i iubească ar fi însemnat ca în adâncul inimii lui, Nabucet şi micul chinez să găsească aceeaşi iertare. Nu, nu şi iar nu: Pentru că trebuia să recunoască: aceste reverii idealiste şi sentimentale duceau fatalmente la iertare. Nabucet ar fi fost iertat, iar sinistrul baston, reabilitat, ar fi devenit instrumentul mâniei, al justiţiei divine, un semn fulgerător al nenorocirii comune şi, în consecinţă, în afară de orice reprobare sau răzbunare.

— Şi încă o dată, nu! Nu! Nu vreau să iert.

Se îndreptă greoi spre uşă. Moka se uita la el cum pleacă fără să spună un cuvânt. În clipa când să închidă uşa în urma lui, Cripure ezită şi se întoarse.

— Iartă-mă! spuse, şi dispăru.

După ce închise uşa precaut şi cu un zâmbet de evadat, simţi o ameţeală ca o lovitură şi, ducându-şi mâna la frunte, se sprijini cu umărul de pervaz, privind în jur cu ochi de om hăituit.

Rămase astfel multă vreme, apoi lăsă mâna în jos şi privi fascinat, drept înainte, ca un om care vede monştri. Deşi nu vedea decât golul spaţios din cuşca scărilor, un zid umed şi muced, o lucarnă în care bătea ploaia. Mirosurile-i erau şi ele familiare: ceară de parchet şi mucegai; linişte-a-i era şi ea cunoscută: nimic anormal.

Tăcerea fu dintr-odată ruptă. Se trântiră nişte uşi şi

ajunse până la el murmurul, încă îndepărtat, al unor voci. Se auzi o goană, vacarmul unor paşi pe podeaua de lemn, ca un duruit. Erau ceilalţi care plecau; serbarea s-a sfârşit, şi alergau acum de-a lungul culoarelor sonore, ca nişte şobolani uriaşi, înconjurându-l pe Babinot care spunea fornăit: „Mă, nă, i-am spus: să nu ne lepădăm încă armura! ...”

Cripure se smulse de lângă uşă, coborî în grabă treptele tivite cu o dungă de fier, ţinându-se cu mâna de rampă. La drum! Dar nu mai acţiona decât din imboldul amintirilor despre el însuşi, de parcă nici chiar pentru sine n-ar fi fost vreodată decât un personaj pe care odinioară l-a cunoscut şi l-a iubit şi care l-ar fi însărcinat cu o misiune, iar această misiune nu s-ar mai fi gândit s-o îndeplinească decât dintr-un sentiment de fidelitate şi de onoare, pentru că iubirea murise.

„Vraja s-a destrămat”, şopti el. Şi fără să ştie prea bine de ce anume: „Plângăreţule – îşi reproşa – plângăreţule!”

Trecu, fără să vadă nimic, prin faţa locuinţei portarului, trecu de poartă şi, în sfârşit, se pomeni afară, rătăcit, de parcă dintr-odată nu mai recunoştea oraşul. Ce i s-a întâmplat? Ce nouă descoperire mai făcuse în durerea lui? După ce se opri o vreme în loc, se cutremură din cap până-n picioare, fălcile i se încleştară, sub lornion pleoapele-i grele tresăriră şi, agitându-şi bastonul precum un ofiţer sabia, şopti: „Înainte”, smulgându-se din pietrele oaldarâmului. O porni ca apucat.

Nicicând picioarele lui de plumb n-au fost mai sprintene, faţa mai grăitoare, bărbia mai crispată, ochii mai înceţoşaţi, buzele mai tremurătoare; nicicând bastonul lui nu le) vise aerul cu atâta furie prin dreptul picioarelor.

Dacă „distracţia” lui moka era sa decoreze farfuriile cu timbre, a lui Glâtre, mai puţin inocentă, era să decupeze poze din cataloagele de modă pe care le primea de la unii şi alţii, şi din reviste ca *La Vie parisienne*, din care chelnerul de la cafeneaua Machin îi dădea din când în când câte un teanc. Fotografiile le lipea în albume splendid

legate, cumpărate de ocazie şi mai pe nimic la târgul de vechituri. I s-a spus că au ajuns acolo provenind de la un preot mort de curând. Avea cel puţin zece. Dar numai patru erau pline, fiindcă preotul murise cam prea devreme. Trebuie spus însă, spre lauda acestui preot, că fiind şi el atins de aceeaşi boală a lipitului ca şi Glâtre, subiectele pe care şi le alegea de prin reviste şi magazine nu aveau nimic comun cu cele care-l pasionau pe acesta din urmă. Frumoasele litere aurite care ornamentau somptuoasa legătură a albumelor nu anunţau, într-adevăr, decât *Scene familiale şi pitoreşti*, sau *Subiecte militare* şi, în sfârşit, *Subiecte comice*, adică toate caricaturile care-au căzut la-ndemâna preasfântului om, de-a lungul atâtor ani de viaţă solitară, pusă în întregime, dacă lăsăm la o parte această măruntă manie, în slujba Domnului. Glâtre dezlipise cu răbdare decupajele piosului vicar spre a le înlocui cu ale sale, încântat că de-acum înainte titlurile aurite erau doar un şiretlic, încântat, de asemenea, la gândul că în treaba asta se amesteca şi un uşor iz de profanare, pentru că el nu se mărginea numai să lipească pur şi simplu pozele, ci îşi petrecea ore în şir ca să găsească cele mai ingenioase combinaţii, spre a compune cu pozele acelea scene erotice cât mai extravagante. Îşi compensa astfel amărăciunea de a nu fi pus niciodată piciorul în marile şi prea costisitoarele bordeluri de lux de la Paris, ceea ce, alături de dorinţa de a fuma, măcar o dată, opiu, şi aceea de a fi ales jurat, ca să asiste şi el la o dezbatere cu uşile închise, într-o afacere de moravuri (dacă ar fi fost posibil: violul unei fetiţe), constituia aproximativ esenţialul din ceea ce ar fi vrut el să obţină de la viaţă.

Oprit la jumătatea scării, cu pălăria pe-o ureche şi ocupat cu înmuiatul unei ţigări, se gândea la plăcuta partidă de decupaj pe care avea s-o înceapă acasă, când, auzindu-l pe Moka, se întoarse:

— Iată-te! Te-am căutat peste tot. Unde te-ai ascuns?

— Uite ce e, dragul meu, te rog lasă-mă în pace. Te rog foarte mult.

— I-auzi, i-auzi… asta-i o placă nouă. Domnul nu e în

apele lui? Ce-aţi păţit, preaslăvite prinţ?

— Lasă-mă-n pace…

— Dar, strigă Glâtre, nici măcar nu eşti politicos. Hai, treci, dragul meu, aleargă, du-te, fugi. O să afli părerile mele ceva mai târziu. Sper că nu va fi prea târziu.

Moka se opri.

— Ce păreri?

— Du-te, du-te… să nu întârzii.

— Ce voiai să spui?

— Du-te… Pot să amân pe mâine. Poate-o să fii în toane mai bune. N-ai de ce să te nelinişteşti…

— Dar, la urma urmelor, despre ce e vorba?

— De muzeul tău, răspunse Glâtre coborând lângă el la capătul scărilor. Te interesează?

— Muzeul meu?

— Ce, nu mai ştii? Da, muzeul tău… z) 8]

— Dar, Glâtre, nu-i muzeul meu. Să fim serioşi: ideea a fost a ta. De fapt, ar trebui spus muzeul tău. Dar, mă rog.

Moka ridică din umeri, îşi încruntă sprâncenele şi îşi trosni degetele.

— Şi ce-ai să-mi spui în legătură cu muzeul? Hai, grăbeşte-te, dragul meu. Grăbeşte-te. Azi nu-i zi de…

— Dar ce, te sâcâie vreo muscă?

— Muscă?

— În sfârşit, ce te-a apucat? Dacă eşti chiar atât de grăbit, ţi-o spun încă o dată, du-te. Nu-i ceva urgent.

— Ba nu, vorbeşte.

— Uşurel, uşurel! Vorbesc dacă vreau. Nu, dar zău, dragul meu Moka, ai nişte maniere… cu cei care nu se gândesc decât la binele tău, ba chiar la salvarea ta… Devii insolent. Dar, mă rog, mă rog, te iert. Ascultă-mă, eu m-am gândit serios: care e scopul acestui muzeu?

— Ohoho, tună Moka, de-asta mă ţii aci în curent, ca să-mi pui astfel de întrebări? îţi baţi joc de mine, dragul meu. Dar am discutat despre acest muzeu de-acum opt zile. Şi scopul lui e clar, după cât mi se pare.

— Spune-mi, totuşi, care-i.

— Nu.

— Aşa, atunci, la revedere.

— Dar Glâtre…

— Nu, nu, nu, nu…

Glâtre se îndreptă hotărât spre uşă. Moka îl ajunse din urmă.

— Dar bine, dragul meu, scopul lui e să servească ţara… Mai e nevoie să ţi-o spun?

— Aha, făcu Glâtre, în sfârşit te-ai decis. Dar tocmai asta-i chestiunea, prietene, asta-i problema.

Îşi aţinti privirea în privirea lui Moka:

— Nu vezi mai departe de lungul nasului. Chiar mă întreb, ce s-ar alege de tine, măi băiete, dacă n-aş fi eu să te lămuresc… Vrei să-ţi slujeşti ţara, dar prin ce mijloace? Cu un muzeu de război. Vrei adică să îndemni tinerii naivi să se înscrie voluntari, adică tu, Moka, îi împingi spre moarte. Ssst! mai bine să tăcem! făcu

Glâtre – şi îşi ridică mâinile ca un predicator – să tăcem, Moka. Pentru liniştea sufletului tău, îţi interzic să te mai ocupi de muzeul ăsta. O să mă ocup eu singur. E o treabă ce i se potriveşte unui necredincios ca mine, necredincios şi bun patriot. Dar tu! Nu vreau să ai pe conştiinţă nici măcar una din vieţile acestor tineri. N-ai suporta-o, ai înnebuni…

— Aş înnebuni?

— Da. Ai ajunge la balamuc. Şi gândeşte-te, Moka, ce face Dumnezeu cu nebunii, în eternitate? Nu, nu, dragul meu, mai presus decât ţara, pentru tine e Dumnezeu. Nu uita asta, nătărău afurisit.

— Dumnezeu?

— Da, Dumnezeu, nu înţelegi?

— Ca şi cum Dumnezeu ar exista, strigă Moka. O-ho-ho… Nu, dragul meu, vinde altcuiva balivernele astea, nu mie!

Glâtre deschise o gură atât de mare, încât îşi scăpă ţigara. Reuşi s-o prindă tocmai pe burtă, într-o ploaie de scântei.

— Asta-i o noutate… E-o noutate… Dar ce s-a petrecut?

— Lasă-mă-n pace, strigă Moka cu voce tunătoare, lasă-mă-n pace, fir-ar să fie, sau păzea! făcu el şi intră în odaia lui Noël, de unde, fără să spună cuiva un cuvânt, nici măcar sărmanului George care stătea întins în scaunul lui de invalid, îşi luă câinele.

Plecă în fugă bombănind.

— Ce are? întrebă Noël. E bolnav? Sau ce?

Glâtre îşi aprinse iar ţigara.

— Habar n-am… o fi având vedenii.

— Sau poate… şampania.

— Da, asta se poate.

Poate că a tras o duşcă. Şi cum nu are capul prea rezistent…

— Nu-i nimic grav, spuse Glâtre aruncând chibritul. Mâine o să fie mult mai bine.

Şi coborî liniştit scările.

Ah, dacă-ar fi fost să-l ia în serios pe Moka, de fiecare dată când nu mai credea în Dumnezeu, n-ar mai fi isprăvit niciodată. Într-o zi da, într-alta ba. Nu ştia ce vrea. Numai, că până la urmă povestea asta o să-i joace festa, şi-ntr-o bună zi o să se ţicnească de-a binelea.

Era ora cinci: străzile se animau. Soldaţi din colonii şi italieni hoinăreau pe străzi, artilerişti cu jambiere grele, anamiţi scunzi cu picioare plate, gălăgioşi ca nişte papagali. Senegalezi cu statura herculeană, care tremurau de frig, cu ochi de copil, mergând doi câte doi ţinându-se de degetul cel mic, arabi angajaţi la pulberărie, galbeni ca lămâia, tuberculoşi şi înnebuniţi de dorul de casă, dar mândri de să-ţi arunce în ochi pachetul de ţigări pe care tu, ca patriot, ai fi încercat să li-l oferi…

Glâtre se uita după femei. În general nu era nemulţumit de după-amiaza asta. Totul s-a desfăşurat în ordine, mâncase şi băuse atâta, că nici nu mai merita osteneala să meargă la cină la pensiune. În felul ăsta făcea şi economii. Dacă diseară o să-i fie foame, are să-şi facă o cacao pe reşou, şi gata.

Afurisit om Moka. Vezi că s-a supărat. Păcat! Ar mai fi stat şi ei la poveşti şi-ar mai fi râs împreună. Să vedem

cum o fi mâine. Poate o să-i mai facă iar tapaj, ca după povestea cu bordelul. Încercase o dată să-l ducă „acolo", luându-l prin surprindere – acolo unde de când a-nceput războiul erau o mulţime de fete drăguţe, cel puţin de trei ori mai multe decât înainte. Dar afacerea a fost ratată.

Înaintea lui, o fată care aducea a cerşetoare mergea de parcă ar fi fost fugărită. Era îmbrăcată într-o rochie lungă, cenuşie, care-i ajungea până la călcâie şi cu o bluză ţărănească bălţată într-o mie de culori. Câte petice atâtea culori. Pălăriuţa ei de pai era împodobită cu o panglică verde. Într-o mână avea o paporniţă, şi când credea că n-o vede nimeni, aduna de pe jos tot ce găsea: bucăţele de lemn, capete de sfori, hârtii. Din când în când mai schimba o vorbă cu vreun trecător, după care mergea mai departe sau zăbovea în faţa galantarelor: o interesau mai ales cofetăriile şi magazinele de modă. „Iat-o pe Henriette, care-şi face rondul", gândi Glâtre. Se-ntrebă dacă n-ar trebui s-o acosteze.

De ce nu? N-ar fi pentru prima oară. Era idioată şi murdară, dar nu mai urâtă decât oricare alta. Va trebui s-o ducă o dată la el. Asta ar fi cu atât mai hazliu cu cât sărmana idioată, ştia el, e moartă după Moka. Se apropie.

— Bună seara, domnişoară Henriette.

— Oh, bună seara, domnule, spuse fata întinzându-i mâna ei mică şi rotunjoară.

I-o ţinu multă vreme într-ale lui.

— Vă plimbaţi – spuse ea.

— Da. Şi dumneavoastră?

— Mă uit pe la magazine. Sunt drăguţe, nu-i aşa? Vai, sunt pline de lucruri frumoase. Dar toate-s numai pentru bogaţi.

— Dar dumneavoastră nu sunteţi săracă.

— Ba da... Mama e bogată, dar e econoamă. Nu profită de bani, spuse Henriette. I-e frică de moarte.

— E bolnavă?

— Nu".

O luă la braţ.

— Naţi vrea să vă plimbaţi cu mine?

— Ba da.

— Sunteţi foarte drăguţă.

— Eu? Nu. Să ştiţi că am un caracter urât.

— Aşa spune mama dumneavoastră?

— Şi tata.

— Nu ştiu ce spun.

— Ba da. Dar sunt trişti.

— Ei, ţi-ai dat cu pudră, strigă Glâtre.

— Ah! Asta nu-nseamnă nimic, îşi şterse în grabă obrajii.

— Eşti cochetă!

— Nu, nu, asta nu înseamnă nimic.

— Nu vrei să cânţi?

— Un cântec de dragoste?

— Da.

— Sau un imn.

— Prefer cântecul de dragoste.

— Nu. Mai bine un imn.

Cu o voce firavă, ca de copil, începu să fredoneze un imn religios:

O cerule! o cerule!
Voi merge şi eu să te văd
Voi merge lângă mama mea…

— Ai luat-o prea sus.

— Da. Nu ştiu să cânt.

— Ce-ai mâncat azi? Orez?

— O, nu. Acasă nu mâncăm orez. Tatii îi place prea mult.

— Şi ce-ai mai găsit pe stradă?

— Capete de sfori.

— Lemne nu?

— Foarte puţine.

Glâtre se plecă la urechea Henriettei, atât de aproape că vârful nasului lui atingea frumosul păr negru al fetei. Îi şopti:

— Mi-a spus cineva că te măriţi!

— Oh! strigă ea îmbujorată, v-a spus o persoană serioasă?

— Un preot.
— Confesorul lui?
— Nu.
— Îl cunoaşteţi pe confesorul lui?
— Nu.
— Şi pe logodnicul meu?
— Aşa, puţin.
— E foarte pios, spuse ea. Sărută totdeauna inelul episcopului, dar e timid. Nu mi-a făcut nicio declaraţie. Iar eu, eu nu ştiu cum să-i spun. E-o nenorocire, nu-i aşa? Da dacă totuşi mă mărit… Ştiu să fac de toate, în afară de gătit. Se pare că el nu prea ştie să-şi gospodărească averea. Dar ne-am potrivi bine…
— Îl cunoşti de multă vreme V
— De mai bine de un an. De când mi-a ridicat umbrela în biserică.
— Şi ce ţi-a spus?
— Nimic.
— Asta-i tot?
— E timid. Dar asta depinde de zi. Sunt şi zile când chiar sare. Aşa!
Şi făcu o săritură pe trotuar.
— Şi-atunci, reluă ea, vorbeşte, şi vorbeşte. De mă doare şi capul…
— Dar… unde te-ntâlneşti cu el?
— La el acasă, spuse ea.
— La el?
— Am şi cheia. Mă duc când vreau. Mai ales seara. Tata şi mama pleacă de acasă de cum se-nserează. Că-n felul ăsta nu mai trebuie să ardă lumina. Şi-atunci plec şi eu.
— Şi ei unde se duc?
— Dau aşa o raită. Adună şi ei ce găsesc.
— Lemne?
— Orice.
— Şi el… logodnicul, nu te-a sărutat niciodată, nu ţi-a făcut nimic?
— A, nu!

O prinse de talie.

— Îţi place să te săruţi?

— O, da.

— Vrei să vii la mine?

— E departe?

— Nu, la doi paşi.

— Sigur că vreau.

— Şi el n-o să fie gelos?

— De ce să fie? Doar nu vă iubesc

— Aha! Şi tu, îl iubeşti?

— Oh, da.

— J Dar dacă el ar iubi-o pe alta?

— Nu-mi pasă.

— I-auzi! Să ştii că tu o să mergi de-a dreptul în rai.

— De ce sunteţi rău? spuse ea. El schimbă subiectul.

— Şi părinţii tăi ştiu?

— Ar vrea şi ei să mă mărit. Să-mi fac o situaţie. Şi să nu mai aibă cheltuieli cu mine.

— Dar mi-ai spus că sunt bogaţi.

— Mama are cinşpe case.

— Mama? nu tata?

— Păi, mama guvernează.

— Şi tu, ce-ai face dacă ai fi bogată?

— Eu? Eu n-o să fiu bogată niciodată. Nu, nu.

— Şi dacă n-o să te măriţi?

— Mă duc de-a dreptul la mănăstire.

— Să speli vasele?

— Sunt obişnuită.

Dintr-odată nu mai avu nicio poftă s-o ducă la el acasă şi îşi retrase mâna de după talia ei.

— La revedere.

— Plecaţi?

— Da. Am uitat că mai am nişte treburi. O să mergem la mine altă dată.

— Bine.

— Şi-acum ce-ai de gând să faci?

— Nu ştiu. O să merg la biserică.

O părăsi la colţul străzii.

Henriette o porni, într-adevăr, spre biserică. Ajungând acolo, îl zări pe Moka. Trăgea ca un nebun de zgarda nefericitului său câine.

Câinele îl urma şchiopătând. „Presimt c-o să fac nişte năzbâtii… Simt că m-apucă”, gândea Moka. În zadar îşi promitea fel şi fel de pedepse dacă „face năzbâtii”, ca de pildă să se lipsească de gustarea de mâine dimineaţă, fiindcă simţea că, oricum, nu se mai poate stăpâni. Se cutremură şi trase o dată zdravăn de zgarda nefericitului câine „Iartă-mă, Doamne!”

E adevărat însă că-ntr-o zi a făcut nişte năzbâtii în biserică. De ce? Nu era furios în ziua aceea, nu era disperat, nu s-a petrecut nimic extraordinar, nimeni nu i-a zis vreo vorbă rea. Era o zi în care nici nu se gândea c-o să facă năzbâtii. Dar parcă se gândea vreodată! Le făcea fără să se gândească.

Intră în biserică, îngenunche, şi ascunzându-şi faţa în palme, murmură: „Doamne, dacă exişti, fă ca pălăria mea să zboare pâră în boltă şi scaunele să ţopăie ca nişte iepuraşi”.

Căuta lucruri şi mai dificile.

Şi cum Dumnezeu nu se manifesta încă, gândi următoarele:

„Dumnezeule, dacă exişti, fă ca biserica să se prăbuşească peste mine”.

Nu-l interesa că moare, din moment ce murind ar fi avut dovada existenţei lui Dumnezeu.

Dar vai! Nu se întâmplă nimic. Din înaltul bolţii nu căzu nici măcar un fir de praf.

Moka se ridică şi făcu înconjurul bisericii.

„Dac-aş începe acum să cânt ceva? Sau să ţip?”

Voi să fugă. Se îndreptă chiar spre uşă. Pe sub ea se infiltra o geană de lumină, iar el privi lumina aceea simţind cum i se zbate inima. Dintr-odată se întoarse.

— Cra! Cra! Cra! strigă el din toate puterile şi bolţile îi multiplicară strigătul. Moka, imobil, asculta zâmbind. Nimic. Nici aşa nu se întâmplă nimic.

Se cutremură. O mână îi apucă mâna.

— Henriette!

— Nu-i bine ce faceţi, spuse ea conducându-l afară.

Cu O MANEVRA SIGURA, APROAPE FĂRĂ zgomot, limuzina Prefecturii se opri în faţa grilajului *Centrului special de reformă*. La semnalul claxonului se deschise o poartă şi un planton veni în fugă. Recunoscuse limuzina şi se grăbea. Léo îl urmări cu coada ochiului, cu un zâmbet imperceptibil în colţul buzelor: era plăcut să vadă cum un viconte aleargă la apelul lui.

Vicontele, care se aranjase în spatele frontului, era elegant chiar şi în uniformă.

— Bună ziua, Léo.

— Bună ziua, viconte.

Léo nu păru să bage de seamă că vicontele-i întinde mâna.

— Du-te şi spune-i Medicului-şef că-l aştept.

— Bine.

Vicontele se-ntoarse pe călcâie. Léo îl lăsă să ajungă la poartă, dar când să treacă pragul, îl recheamă:

— Viconte!

Vicontele şovăi o clipă, apoi se stăpâni, se întoarse lângă limuzină, dar de data asta fără să mai alerge. Léo îi întinse o ţigară:

— Pentru deranjul tău.

Mâna vicontelui tremura atât de tare, încât era să scape ţigara. Dar se stăpâni iar. Îşi lipi ţigara de buze, aprinse un chibrit şi ridicând spre Léo doi ochi calmi:

— Vrei foc?

Léo avea şi el o ţigară în gură. Ridică din umeri, îşi scoase capul din portieră şi luă focul.

— Mulţumesc.

— N-ai pentru ce.

— Şi-acum, şterge-o.

Vicontele plecă. Léo mai ridică o dată din umeri. Îi plăceau răzbunările astea josnice, dar astăzi n-aveau haz.

Plantonul avea ordin să nu-l lase niciodată pe Léo să aştepte. Bătu la uşa medicului-şef.

— Intră.

— A sosit maşina Prefectului, domnule Medic-şef.

— Iar!

Prost dispus, Bacchiochi aruncă creionul pe masă.

— E urgent.

— Bine, bine, mă duc.

Un secretar se ridică.

— Aveţi să-mi daţi vreun ordin?

— O să telefonez.

— Bine, domnule Medic-şef.

Secretarul recăzu pe scaun.

Bacchiochi intră în vestiar ca să-şi ia mantaua. Corpolentul Bertaud – un locotenent – era acolo şi se privea într-o oglindă. Bacchiochi îşi căuta din priviri mantaua. Nu reuşea s-o descopere. Corpolentul Bertaud se făcu roşu ca sfecla.

— Mantaua mea?

— Ah, pardong, pardong, domnule Medic-şef. Pardong…

— E pe dumneata?

— Pardong… pardong…

Şi încurcându-se în căptuşeala mânecilor, mort de ruşine, se străduia din toate puterile să scape de nefericita manta. De câtă vreme tot stătea acolo în faţa oglinzii, admirând efectul pe care l-ar fi avut asupra persoanei sale frumoasele galoane atât de râvnite?

— Pardong… pardong…

— E grotesc!

— Pardong, domnule Medic-şef!

— Aştept, domnule.

Corpolentul Bertaud îi dădu, în fine, mantaua, iar Bacchiochi i-o smulse din mâini. În aceeaşi clipă, fără să-şi dea seama cum s-au petrecut lucrurile, corpolentul Bertaud dispăruse.

Atunci Bacchiochi zâmbi, luând-o la fugă spre maşină: „Eh! La fel făceam şi eu când eram tânăr!”

Merseră o bucată de vreme fără să-şi spună nimic, Bacchiochi stând în fundul limuzinei.

— Totul a mers bine, Léo?

— Ca pe roate.

— Şi fetele?

— Sunt acolo. Trecem mai întâi să-l luăm pe Kaminsky. Şi de-acolo la lagărul de civili.

— Vrea să-şi aducă italianca?

— Da.

— Nu-i prudent.

— Ţine foarte mult.

— Dacă-i aşa, nimic de zis…

Kaminsky îi aştepta în faţa casei, pe marginea trotuarului. Maşina se opri o clipă. Urcă şi se aşeză lângă Bacchiochi.

— Abia am reuşit să mă descotorosesc de doamna de Villaplane. E din ce în ce mai zurlie. Mergem la lagăr. Nu-i aşa?

— De-a dreptul la lagăr.

— Perfect.

Urmau, după aceea, să se ducă la vila lor, la vila aceea în care doamna de Villaplane pretindea că se petrec numai orgii. Va fi de altminteri pentru ultima oară. Kaminsky avea să plece, iar vila rămânea de închiriat…

Kaminsky izbucni în râs.

— Orice s-ar zice, dar provincia e o şcoală foarte ciudată. Ce părem noi acuma? Nişte conspiratori. Dar despre ce e vorba? Mergem foarte paşnic să ne-ntâlnim metresele. Şi pentru asta trebuie atâta bătaie de cap, trebuie să cheltuieşti atâta ingeniozitate şi răbdare câtă le-a trebuit anarhiştilor ruşi ca s-arunce în aer caleaşca primului ministru.

— În materie de bombe… spuse Léo.

— Da, da ştiu. Noi suntem nişte farsori, dragul meu Léo. Îmi amintesc că odată, în Polonia, le-am jucat o festă. Tatăl meu era bogat şi bine văzut. Primea multă lume. Mari burghezi cu burghezo-aicele lor. Dineuri etc. Comicării. Să ştiţi că nici ăia nu-s mai buni decât cei de-aici. O dată, când tatăl meu era într-o călătorie, a trebuit să-i primesc eu.

— De ce spui mereu: *ăia* – întrebă Léo, doar şi tu eşti

de-al lor?

— Asta mă mai uşurează.

Léo nu mai spuse nimic. Mergea încet, traversând oraşul, şi, trăgând cu urechea la ce spunea Kaminsky, se distra în felul următor: venea cât mai aproape posibil de hoinarii care năpădiseră şoseaua, se apropia de ei cât mai fără zgomot şi claxona deodată puternic, numai pentru plăcerea de a-i vedea cum sar în lături de parc-ar fi primit o descărcătură electrică în dos. Kaminsky reluă:

— Invitaţii mei erau domni şi doamne cam de cincizeci de ani, persoane foarte respectabile, bancheri, avocaţi, magistraţi. Erau şi câţiva militari în uniformă de gală. Şi le-am ars o cină de-aia rusească, de să crape, şi alta nu.

Povestitor abil, tăcu aşteptând ca Bacchiochi să-l întrebe:

— Şi după aceea?

— Am închiriat, plătind din greu cu aur, douăzeci de curve, cele mai nostime pe care le-am găsit. Nişte dame splendide. Cea mai vârstnică n-avea decât nouăsprezece ani. Ele cinau alăturea, într-o altă sală. Şi când burghezii mei s-au săturat, s-a deschis o uşă şi fetele mele au apărut în pielea goală.

— Ai făcut dumneata asta?

— Ce, nu ţi se pare reuşit? Pe bătrânele doamne le-a apucat o furie nemaipomenită. Ce ţipete! Ce vânzoleală! Cred că ar fi avut poftă să mă omoare. Iar domnii, ei bine, îţi venea să crezi că ei sunt în pielea goală. Nu ştiau pe unde să se mai vâre. Nu îndrăzneau nici să se privească unul pe altul, nici să se uite la fete şi cu atât mai puţin îndrăzneau să se uite la nevestele lor. Ce mai fugeau spre vestiar bătrânele doamne, târându-şi soţii de mână! Niciunul n-a avut curajul să rămână. Toţi au spălat puţină. Ei, nu e ceva nemaipomenit?

— Nu s-ar putea zice că n-ai tupeu.

— Nu, nu, spuse Kaminsky, nu e vorba de tupeu. Voiam numai să văd dacă rămâne măcar unul. Unul care să fi fost de acord cu propriile-i păreri despre dragoste şi

despre femei. Dar chiar cu riscul de a te contraria, dragul meu Léo, trebuie să-ţi spun că în privinţa asta ei nu sunt de acord nici cu ei înşişi.

— Cam exagerezi, bătrâne, spuse Bacchiochi. Astea-s numai poveşti... Fapt e că nu ştii să-ţi trăieşti viaţa simplu, n-ai pornită) cum trebuie.

— Zău? făcu Kaminsky.

— Da. Eşti un om complicat. Despici firul în patru. Eu ştii ce-o să fac?

— Nu.

— Ei bine, o să mă instalez aici. În cei trei ani de când stau prin locurile astea, am ajuns să le iubesc. O să-mi vând casa din Toulouse şi-o să-mi cumpăr alta, aici. În rest, voi vedea...

— Politică?

— De ce nu? spuse Bacchiochi surprins că a fost atât de bine intuit. Crezi că n-ar fi de făcut ceva şi în politică? După război va fi nevoie de oameni noi. Ei bine, mi se pare că nimic nu mă poate împiedica să concurez în alegeri. Toată lumea de-aici mă cunoaşte. Şi multora le-am făcut servicii...

Léo, aplecat peste volan, făcu o curbă bruscă ce-i aruncă unul peste altul. Limuzina alunecă spre stânga şi derapă pe o distanţă de vreo douăzeci de metri. Léo reuşi s-o readucă pe direcţie.

— Fir-ar să fie!

— Ce, voiai să ne spargi capetele? întrebă Kaminsky zâmbind.

— Era să-l strivim pe Cripure, murmură Léo.

Cei doi se-ntoarseră. În mijlocul drumului, Cripure dădea din mâini, cu gura căscată; din nou îşi pierduse lornionul.

— Puteai totuşi să-l vezi din timp, spuse Bacchiochi.

— Da, dar nu în viraj. Şi bineînţeles că nu mergea pe unde trebuie.

— L-ai atins cumva?

— Nu. Sigur nu.

— E-n ordine! spuse Bacchiochi. Accelerează.

— Domnul medic-şef e foarte grăbit să facă dragoste în seara asta, spuse Kaminsky. Şi se lăsă moale pe banchetă, adăugând: Iar eu… nu ştiu…

În mijlocul şoselei, cripure simţea că i se taie răsuflarea. Cu faţa ridicată-nspre cer, cu cojocul de capră întinat de sus până jos de un jet de noroi, părea că-l ia de martor pe Dumnezeu, că-l imploră să-i pună capăt martiriului, să-i pună capăt zilelor chiar în clipa aceea, sau să-i dea puterea să se răzbune.

Îşi scăpase bastonul care zăcea acum în şanţ, dar, nu numai bastonul ci, vai, şi plasa în care-şi avea cumpărăturile. *În ciuda tuturor* reuşise să facă târguielile, scoţând în fiecare prăvălie „lista” ce i-o dăduse Maia şi pe care o descifra de parc-ar fi fost nişte hieroglife, temându-se mereu c-o să încurce lucrurile. Şi iată că plasa lui doldora cu de toate zăcea acum în noroi şi cumpărăturile erau împrăştiate cât-colo: cartofii frumoşi, rotunzi, anghinariile, verdeţurile, macaroanele, totul, mă rog, şi bineînţeles sfertul de caşcaval şi pachetul de unt. Numai sticla de vin scăpase de dezastru, pentru că nemaigăsindu-i loc în plasă o băgase în buzunarul cojocului de capră, de unde gâtul ei învelit în staniol, ieşit afară, părea garda unei săbii de paradă. Ei! de ce, fira-ar să fie, de ce nu era chiar o sabie, nu una de paradă, ci o sabie-n regulă, bine călită şi bine ascuţită!

Martorii la această scenă, adică cei care-l ajutaseră să urce pe trotuar, să-şi găsească lornionul, cei care-i strânseseră cumpărăturile împrăştiate, îl spălaseră la cişmeaua din apropiere, îi puseseră în plasă târguielile şi-i şterseseră de noroi bastonul, au declarat mai târziu că în viaţa lor n-au auzit ieşind din gura cuiva un asemenea val de înjurături şi de spurcăciuni. Şi în plus, nişte vorbe nebuneşti, fără nicio noimă, sau, cum spuneau ei: *exagerate*. Desigur, nu-i o plăcere să dea un automobil peste tine, dar oricum, asta i se poate întâmpla oricui, şi a fost şi a trecut. Bine că a scăpat numai cu spaima. Aşa că de ce s-ajungă într-un asemenea hal, şi să-nceapă, cum făcuse el, să acuze universul de toate nenorocirile lui?

Pentru că asta făcea de fapt: acuza universul, nu numai pe şoferul imprudent şi stângaci, ceea ce era încă o dovadă de rea-credinţă – pentru că şoferul nu fusese stângaci, ba dimpotrivă, el, Cripure, greşise, umblând pe mijlocul străzii, în ciuda celor mai elementare legi ale circulaţiei şi, mai ales, în ciuda bunului-simţ.

Dar el nici nu voia să audă de asemenea argumente! De altfel nici nu se punea problema să se discute asupra unor amănunte atât de absurde şi care n-ar fi avut alt rost decât să falsifice realitatea. În el se făcea acum lumină. O revelaţie. Să se lase dus cine-o vrea, dariei nu, de iluzia mioapă că a fost vorba de un simplu accident, şi alţii să-şi dea strădania copilărească de a-i căuta cauzele şi de a pedepsi pe vinovaţi! Oare tot o căzătură *simplă* ar fi fost şi dacă el s-ar fi răsturnat cu bicicleta şi şi-ar fi sfărâmat capul de caldarâm? Elevii îşi premeditaseră lovitura. Şoferul nu, dar la drept vorbind, faptele n-aveau decât o singură semnificaţie: şi ei şi el nu erau decât nişte instrumente oarbe ale unei necesităţi absolute, şi anume, ca el să *dispară* din univers. De două ori în aceeaşi zi i se aducea la cunoştinţă că e concediat. De două ori scăpase de moarte ca prin minune. Dar cât timp va mai beneficia de amânare?

Înţepenit pe trotuar, îşi privea picioarele, aşteptând poate ca pământul să se despice în faţa lui şi să-l înghită… sau căuta din ochi dacă au fost strânse toate cumpărăturile şi puse în plasă? S-ar fi putut crede şi asta… Cei din jur erau atât de convinşi că aşa stau lucrurile, încât se grăbiră să-l liniştească. Dar auzindu-le glasurile, Cripure se trezi din toropeala lui şi începu să-i înjure cu furie.

Cuprins de turbare, se luă de toţi cei ce fuseseră martori la păţania lui, iar printre aceştia se aflau şi persoane binevoitoare care îi săriseră în ajutor. Făcu o grimasă îngrozitoare şi aruncând spre ei priviri încărcate de ură strigă:

— Asasini ce sunteţi! Credeţi c-o să mă daţi gata? Credeţi că n-o să mă apăr? Jos labele!

Îşi ridică bastonul gata să-i tragă una primului care

ar fi îndrăznit să facă vreo mişcare.

A urmat un moment de stupoare. Desigur, ameninţările acelea nu intimidau pe nimeni, dar toţi se simţeau pătrunşi de o misterioasă spaimă…

— Lăsaţi-mă să trec!

Lumea se îndepărtă. Iar Cripure traversă micul grup, făcând cale întoarsă, hotărât ca de data aceasta să nu mai lase lucrurile la voia întâmplării şi să lupte.

— Poltronilor!

Acum, spaima făcu loc revoltei, iar Cripure o porni la drum sub o ploaie de înjurături. Făcea cale întoarsă. Se ducea la Director.

— Sărmanul de el, spuse un bătrân care asistase la scenă fără să scoată un cuvânt. O ia razna!

Cineva răspunse că nu e pentru prima dată că face asemenea scene.

— Da, zise bătrânul. se crede persecutat. De la o vreme încoace face exerciţii de tir cu pistolul, pe plajă, când se duce la vila lui.

— I-auzi! Cu pistolul! Şi de ce, mă rog?

— Nu ştiu… Aşa-i place. Şi mai e ceva: se crede ameninţat, mai ales de când lucrurile au început să meargă prost. Se teme c-o să se facă revoluţie şi că el o să fie omorât primul.

— Cine să-l omoare?

— Zice că muncitorii. Nu ştiu de ce. Îşi bagă idei d-astea în cap. Se crede vizat ca… intelectual. Şi, închipuiţi-vă, mai e şi povestea cu căţeii. Cică vecinii i-au reproşat că hrăneşte nişte căţei, dar faţă de oameni n-are niciun dram de milă. Sau, în sfârşit, cam aşa ceva. Ei, şi de-atunci…

— De-atunci face exerciţii de tir?

— Mă rog, spuse bătrânul, lucrurile nu sunt chiar atât de simple…

Silueta lui Cripure dispăru pe după colţul străzii. Micul grup se împrăştie.

Din ziua aceea îndepărtată când alergase la telegraf ca să trimită o depeşă plină de insulte judecătorilor care i-au respins lucrarea lui despre Turnier, Cripure nu mai

fusese stăpânit de o asemenea furie. Traversă oraşul ca într-un vis, intră, fără să bage de seamă, pe poarta liceului, şi urcă, în fugă parcă, aceeaşi scară, prea largă şi prea sonoră, între pereţii ei igrasiosi, pe care cu puţin înainte o coborâse cu graba unui om hăituit. Pe o placă albă, smălţuită, scria cu litere negre: *Cabinetul Directorului*.

Intră.

Un vestibul întunecat. În fundul vestibulului – o uşă deschisă, iar în cabinetul directorial, domnul Marchandeau cu soţia lui.

Nu-l auziseră intrând. Cripure s-ar fi putut crede într-o lojă de teatru. Îşi ţinu respiraţia şi nu mai îndrăzni să înainteze – panică. Acum ar fi vrut s-o ia la fugă.

Ce să le spună dacă dau cu ochii de el?

Directorul era întors cu spatele spre Cripure. Pe faţa doamnei Marchandeau era întipărită o durere care-i amintea de Toinette în ultima lor scenă de explicaţii: o expresie de nespusă suferinţă, de care el nu avusese milă, şi aceeaşi mişcare convulsivă a buzelor, aceeaşi zvâcnire a gâtului.

Dar slavă Domnului că a ajuns tocmai în momentul când se despărţeau. Doamna Marchandeau merse spre fundul camerei şi intră în odaia ei fără să spună o vorbă. Cripure nu îndrăznea încă să se arate. Să fii, fost o scenă conjugală? Să fi izbucnit acum, la sfârşitul… ceremoniei ăleia burgheze… Şi în timpul ăsta, fiul lor…

Directorul se aşeză la birou şi începu să scrie ceva, dar rupse imediat foaia şi o aruncă la coş. Luă o altă foaie, dar de data aceasta nu mai încercă scrie. Lăsă tocul, se ridică, luă coşul de hârtii şi-i zvârli conţinutul în sobă. Se înălţă o flacără. Camera se umplu de fum, iar domnul Marchandeau închise uşa sobei şi, ţini. nd mereu coşul în mână, începu să se plimbe prin birou.

În fine, Cripure se hotărî. Tuşi, bătu cu bastonul în podea, şi intră în cabinet cu paşi grei şi nesiguri, de om beat. Paşii lui răsunau pe covor şi iscară, pe undeva, clinchetul unui obiect de sticlă, ori poate clinchetul sfeşnicelor de pe pian, sau al unui coupe-papier de pe

tăblia lustruită a biroului.

Directorul îl privi fără mirare. Încetă să se mai plimbe, uită să lase coşul din mână şi şopti:

— Ia te uită!

— Nu-i aşa, începu Cripure, cu vocea lui şuierătoare, nu-i aşa, domnule Director, îmi cer scuze, nu-i aşa, dar am găsit uşa deschisă şi, nu-i aşa, mi s-a părut că… Nu m-aţi auzit, nu-i aşa? Aşa că… Iertaţi-mă dacă insist, dar am de făcut o plângere, nu-i aşa…

Directorul nu răspunse nimic.

Cripure continuă:

— Domnule Director, trebuie totuşi să protestez împotriva acţiunii, nu-i aşa, despre care, evident veţi spune…

Ţinând mereu coşul în mână, Directorul se uita la Cripure cu o privire fixă şi poate nici nu-l vedea…

— Am venit să fac o plângere, tună Cripure, o plângere, mă înţelegi, domnule?

Pe faţa domnului Marchandeau apăru un zâmbet vag. „Aha! gândi Cripure, îşi bate joc de mine!”

— E intolerabil, strigă el. Vă bateţi joc de mine! O să merg…

Voia să spună că o să meargă mai departe, că o să-l caute pe Inspectorul Academiei, sau pe Rector, ba, de ce nu, chiar pe Ministru! Dar nu-şi mai găsi cuvintele. Domnul Marchandeau puse coşul la locul lui şi îi întinse lui Cripure o scrisoare.

Cripure schiţă un gest de refuz.

— Pentru mine?

— Citiţi.

Şi Directorul se îndepărtă oftând atât de „tare, încât Cripure întrerupse lectura pe care abia o începuse, şi îl privi. „Ce i s-o fi întâmplat?”

Citi.

Nu, nu era o adresă oficială. Nu venea de la domnul Primar. Nu era scrisă cu cerneală roşie. Era o scurtă scrisoare particulară.

— Cu… cum adică? Dar nu se poate! Dar, nu-i aşa…

Cu… cum! strigă Cripure lăsând să-i cadă braţele…

Domnul Marehandeau nu făcu nicio mişcare. Rămăsese unde era, imobil: un om de ceară.

— Şi eu care…

Să vină cu plângeri, să ţipe, cum făcuse el, în faţa acestui om al cărui fiu avea să fie executat!

— Vă rog să uitaţi…

— N-aveaţi cum să bănuiţi…

Nu mai era o voce omenească.

— Iertaţi-mă.

Directorul dădu din umeri.

Cripure făcu un pas şi iar se auzi clinchetul acela. Cum să-i restituie scrisoarea domnului Marehandeau? Ar fi fost un gest nespus de crud, care i se părea că ar dezvălui un refuz, un abandon josnic… O puse pe birou. Apoi braţele i se ridicară, căzură iar, lovind în cojocul de capră. Deschise gura, dar nu spuse nimic, îşi scoase lornionul, îl puse la loc. În sfârşit, se aşeză, plecându-şi capul; rămase astfel nemişcat, cu mâinile încleştate pe genunchii lui ascuţiţi, cu bastonul aşezat de-a curmezişul burţii.

— Plec la Paris…

Directorul căuta prin sertare, bani fără îndoială, şi acte. Cripure îşi aminti de ce-i spusese Faurel, de dimineaţă: nicio iertare. Iar domnul Marehandeau mergea, evident, să încerce să obţină o intervenţie pe lângă Poincaré! „Nu e ceasul slăbiciunilor”…

— Oh! ce viaţă, spuse Cripure aproape în şoaptă, oh, prin câte ne e dat să trecem…

Directorul, plecat asupra biroului, îşi aranja actele îi banii în portofel. Apoi se ridică, închise sertarul, îşi puse portofelul în buzunar, verifică dacă are batistă.

— Aveţi cumva nişte bani la dumneavoastră? îl întrebă pe Cripure.

Cripure îşi duse repede mâna la buzunar, pipăindu-şi portofelul.

— Bani? Da. Câţi?

— O mie, sau o mie cinci sute.

— Da, am. E o pură întâmplare, dar am suma.

Scoase banii şi-i întinse Directorului.

— Poate că va trebui să stau câteva zile pe-acolo, explica domnul Marchandeau, sau poate va trebui să merg până în zona frontului… sau, mă rog, prin apropiere… Şi nu sunt sigur că am destui bani. Ar trebui să-i cer soţiei şi…

Ea deci nu ştia? Cripure nu îndrăzni să-l întrebe, dar Directorul adăugă:

— Prefer să n-o văd înaintea plecării.

Intră servitoarea cu o valiză.

— V-am adus valiza, domnule.

El privi valiza.

— Dumneata ai ales-o pe asta?

— Da, domnule.

— Ah, da… îmi mai spuneam… Bine. Las-o jos.

Servitoarea lăsă valiza şi plecă.

— De ce-o fi ales o tocmai pe asta?

Era o valijoară de piele galbenă cu care Pierre îşi căra echipamentul lui de centru-naintaş. Desigur că servitoarea a găsit în ea maioul, ghetele, chiloţii… Cum se amestecau lucrurile!

— E valijoara lui de fotbalist, spuse.

Îşi muşcă buzele şi lăsă capul în jos.

— Haide, spuse Cripure, curaj, dragul meu. Lucrurile se vor aranja.

Domnul Marchandeau dădu din cap închizând ochii. Luă valiza.

— Însoţiţi-mă până la gară, îl rugă el.

Voiau tocmai să plece: cineva bătu la uşă, deschise fără să mai aştepte răspunsul şi în faţa lor apăru Francis Montfort, cu părul răvăşit pe frunte, ca de obicei, şi cu cărţile la subsuoară.

— Ce e? întrebă Directorul.

Nu-şi mai amintea că-i lăsase vorbă prin portar tânărului pedagog.

— M-aţi chemat, spuse Montfort înaintând. Îi întinse o hârtie.

— A, da, făcu Directorul, aducându-şi aminte, da, e

adevărat… dar…

Îşi întoarse privirea spre Cripure, care aştepta proptit în baston şi cu plasa în mână. Când îl recunoscu pe Montfort, Cripure tresări. Scrisoarea de dimineaţă!

— Nu ştiu, făcu el răspunzând astfel la privirea Directorului.

Tăcerea se prelungea.

Montfort aştepta. Dacă l-a chemat, desigur că l-a chemat pentru ceva. Şi, după câte se părea, din moment ce şi Cripure era acolo, va trebui să dea explicaţii în legătură cu afacerea cu bicicletele. Dar mai întâi, poemul.

Directorul tot nu spunea nimic. Cu valiza în mână, se uita la Montfort cum te-ai uita la o fantomă. Ca să rupă stânjeneala, Cripure interveni.

— Domnule Montfort, spuse, mi se pare că momentul e rău ales, domnul Director…

Dar se opri. Cum să explice, cum să-l facă să înţeleagă?

— Am fost chemat, domnule, spuse Montfort.

Încerca să se justifice. Îşi pregătise răspunsurile. Era hotărât să răspundă de toate actele sale, să spună că dacă a citit în sala de meditaţie un poem defetist a făcut-o la cererea colegilor săi, dar să nu se scuze cu asta. Dacă Directorul o să-l ia cu „tinere”, el o să-i răspundă ca un „bărbat”. Dar Directorul nu-l întreba nimic – şi nici Cripure nu vorbea: amândoi aveau feţele încremenite şi se părea că din situaţia aceea nu există nicio ieşire.

Desigur că în răstimpul de când a primit convocarea s-a întâmplat ceva. Feţele celor doi, valiza din mâna

Directorului… Prin mintea lui Montfort trecu o străfulgerare.

— Pierre!

Rosti numele pe nerăsuflate. Privirea lui o întâlni pe cea a Directorului şi citi în ea răspunsul.

— Iertaţi-mă, făcu el, trăgându-se spre uşă.

Cei doi nu-i răspunseră. îl lăsară să plece. Dar tot nu se mişcară. Au plecat numai după ce nu s-au mai auzit pe scări paşii lui Montfort. Directorul, care tremura, îşi veni

în fire abia mai târziu.

Când ajunse în stradă le fu cât se poate de penibil, unuia ca şi celuilalt, să constate că Cripure nu se putea ţine de domnul Marchandeau, iar domnul Marchandeau trebuia într-una să-şi încetinească mersul ca să nu-I lase în urmă pe Cripure. Birja ar fi salvat situaţia, dar nici urmă de birjar. Cripure îşi trăgea înspăimântătoarele lui picioare cu o figură chinuită, iar domnul Marchandeau, care se grăbea fără voia lui, se întorcea mereu, deschidea gura ca să spună ceva, dar nu zicea nimic.

Pe măsură ce se apropiau de gară, distingeau o rumoare confuză, ca un tunet înfundat; la început nu-şi dădeau seama de unde vine, dar pe Cripure, mereu la pândă, îl făcu totuşi să-şi ciulească urechile.

Ajunseră într-un mic scuar din faţa gării. Zarva devenea mai distinctă. Nu, nu se cânta, deşi, din când în când se auzea o tentativă în acest sens, începutul *Internaţionalei*, ci se striga, se fluiera, se ameninţa: „La Moarte! La Moarte cu Poincaré...”

Acest strigăt de moarte le domina pe toate celelalte Izbucnea din sute de guri, care-l rosteau cu violenţă, îndelung. Apoi, ca o pală trecătoare de vânt, zarva se potoli, destrămându-se în văzduh.

Se auzi un cântec:

Adio viaţă, adio dragoste Adio tuturor femeilor...

Cripure simţi cum, sub mâna lui, umărul Directorului tremură.

— Să înaintăm, dragul meu.

Făcură câţiva paşi prin scuar.

Pe o bancă şedea un bărbat de vreo şaizeci de ani cu nevastă-sa. Bărbatul, un ţăran, avea pe cap un fel de cuşmă de lână. Îşi ridicase gulerul pardesiului şi fuma. Femeia, foarte mărunţică, era înfăşurată într-o broboadă neagră.

Stăteau nemişcaţi, cu desagii la picioare.

— Oare ce se-ntâmplă? întrebă Cripure.

Bărbatul ridică privirea. Cântecul se auzea mereu, dincolo de scuar, ca o melopee, tânguitoare, sălbatică. Nu

s-a sfârşit, o ţine-ntr-una Războiul care-l blestemăm şi pe-al Verdunului podiş Noi pielea o să ne-o lăsăm…

Acum mai distinseră şi altceva, nişte zgomote de fierăraie, care aducea cu zăngănitul căştilor aruncate pe jos, sau cu scrâşnetul gheţarilor care se sfarmă.

— Au decuplat locomotiva, răspunse ţăranul. Şi-o ţin tot aşa cam de pe la amiază.

Observă valiza domnului Marchandeau.

— Vreţi să luaţi trenul?

— Da.

— Ca şi noi. Ar fi trebuit să fim mâine la Orléans. Numai că nu-i niciun tren.

— Sunteţi sigur? Cine v-a spus? întrebă domnul Marchandeau. Cine?

— Aia nu te lasă să treci. Se pare că totu-i dezorganizat.

— Sunteţi sigur?

— Altminteri n-aş fi aici, răspunse omul. Adăugă: Am făcut opt kilometri pe jos ca s-ajungem la gară. Am pornit-o la drum cum am primit telegrama. Tăcu o clipă apoi întrebă: Mergeţi şi dumneavoastră? ea să-l vedeţi pe-al dumneavoastră?

Mâna domnului Marchandeau căută braţul lui Cripure.

— Da.

— E şi el rănit?

— Da, răspunse domnul Marchandeau lăsând să-i cadă bărbia în piept.

— Al nostru, continuă ţăranul, nu ştim ce are. Dar dacă ne-au trimis telegrama… Porcii! Ne-am cheltuit banii şi toate… Ai?

Femeia tăcea. Părea că nu înţelege nimic. Ghemuită în broboada ei neagră, era ca un dulău adormit.

— Să mergem, spuse Cripure, trăgându-l pe domnul Marchandeau de mână. Să mergem, totuşi. Poate găsim o soluţie. Trebuie să luptăm.

Se îndepărtară.

— Noroc! şopti ţăranul.

Oare totul nu mai depinde decât de noroc?

Inima lui Cripure bătea nebuneşte. „Seara, se mai produc mici tulburări pe la trenurile cu permisionari” – spusese Faurel. Deci lucrurile tot nu s-au potolit încă? Şi Amédée? O fi şi el printre ei?

— Ia-mă de braţ, dragul meu.

Chiar voia să-l susţină pe domnul Marchandeau, care se clătina, sau voia să se liniştească pe el însuşi?

Piaţa gemea de lume şi din fundul gării, din partea cealaltă, numai fluierături, ţipete... „La moarte... La moarte”.

Se luptară ca să-şi croiască drum până la cei ce barau calea; dincolo de ei se întindea curtea pustie prin care, din când în când, trecea un om. Cripure domina întreaga mulţime înfuriată şi, cum capul lui se vedea pe deasupra tuturor, cei care veneau din spate puteau crede că e purtat în triumf. Domnul Marchandeau nu-l mai ţinea acum de braţ, ci îl urma, stânjenit de valiză, de pălăria care-i cădea pe ochi, iar Cripure făcea eforturi disperate ca să se-ntoarcă spre el, să-l încurajeze.

— Mi se pare că sub marchiză e un mic post de gardă, nu-i aşa, care veghează. Important este să...

O învălmăşeală îl întrerupse.

— Cel mai important e s-ajungem până acolo...

Vorbea greu, cu răsuflarea tăiată. Unii îl împingeau, alţii, dându-se înapoi, îl loveau în piept. Mare minune că nu şi-a pierdut lornionul.

— Da’ înaintaţi odată, fir-ar să fie! Treceţi peste cordonul de ordine, răcni o voce la urechea lui.

— Jos siticleţii!

Ţipetele femeilor se amestecară cu celelalte. De asemenea şi ţipetele de copii. Cripure văzu cum cei care barau calea se dădură înapoi sub presiunea mulţimii şi reveniră la loc. Înainta mereu.

— Înapoi! înapoi! repetau într-una oamenii de ordine.

Loveau în caldarâm cu patul puştilor.

— Lăsaţi-ne să trecem cu soţiile noastre.

— Înapoi.

— Lăsaţi-ne să trecem.

— Civilii înapoi.

Dar mulţimea continua să-i împingă, şi chiar şi în gară tumultul se înteţi. „Jos sticleţii! Jos sticleţii!”

Cripure intră în panică.

Scotea nişte ţipete slabe, în timp ce cu mâna liberă plasa şi bastonul le ţinea în stânga – încerca, dar zadarnic, să se agaţe de unul sau de altul, ca un om care se clatină, punând mâna ba pe un umăr, ba pe un cap, ba o dată chiar pe faţa unui soldat care nici măcar nu-l băgă în seamă. Mulţimea era atât de înghesuită, încât atunci când lui Cripure îi căzu pălăria de pe cap, rămase înţepenită între cojocul de capră şi o raniţă, şi cu chiu cu vai reuşi să şi-o pună iar la loc. Căuta din ochi o ieşire, dar nu zărea niciuna. Se temea că oamenii de ordine vor interveni ca să degajeze piaţa, iar el va fi aruncat pe jos, călcat în picioare, strivit. Că-l vor ridica însângerat şi plin de noroi, pe jumătate mort. De ce se băgase în povestea asta? Ţipetele îl asurzeau. Şi dacă i se întâmplă vreo nenorocire, cine-o să se îngrijească de el? Cineva îl călcă pe picior, iar el ţipă de durere, dar nimeni nu-i dădu nici cea mai mică atenţie. Ce înseamnă aici strigătul de durere al lui Cripure? Nici măcar Directorul nu-l mai auzi, târât şi el de valul de oameni.

Era pentru prima oară când Cripure trecea neobservat prin mulţime. Aici nimănui nu-i dădea prin cap să se uite la el, să-l arate cu degetul, să râdă sau să se înduioşeze de el. Şi totuşi, acum era mai comic şi mai demn de milă ca oricând, în efortul lui patetic de a scăpa de mulţimea aceea întărâtată şi de a găsi un loc de refugiu. Nu lăsa din mână nici plasa, nici bastonul şi, în ciuda fricii, se gândea la sticla de vin din fundul buzunarului, care în fiecare clipă risca să se facă ţăndări.

— Ne-am săturat! Să se termine războiul!

— Vrem pace! Vrem pace!

— La moarte cu Ribot[8]...

Strigătele veneau dintr-altă parte. Aici le preluau

8 Alexandre Rlbot,

alţii, dar mai ales oamenii se înverşunau să treacă peste cordonul de ordine şi să obţină sau să impună ca femeile şi copiii să-şi însoţească soţii şi taţii până la tren. La care, oamenii de ordine răspundeau invariabil: „Înapoi! Civilii n-au voie să treacă…

— Treceţi peste cordon.

— Înapoi.

Şi busculada continua.

— Asta-i ceva nou, spuse un soldat.

O femeie în capul gol se ţinea lipită de el.

— Stai să vezi…

Întrebă o santinelă:

— Da’ ce-nseamnă chestiile astea?

Santinela nu-i răspunse. Era un tânăr, palid de enervare:

— Eşti surd?

— Treci, spuse santinela. Numai dumneata… Soţia nu.

Femeia se lipi şi mai strâns de bărbat.

— Ia mai zi o dată.

— Civilii nu trec…

— Nu mai spune?!

Soldatul privi în dreapta şi în stânga, ca pentru a căuta un martor. Femeia-şi ascunse ochii plecându-şi capul. Mâna ei mângâia umărul soldatului.

— Lulu…

— Dă-ţi dai seama? Nu zău, îţi dai seama?

— Înapoi.

— Tu mai ţine-ţi fleanca…

— Înapoi.

— Dă-i înainte, strigă în spatele lui o voce de stentor. Şi în acelaşi timp primi un ghiont în coaste. Hai! Valea… Arde-i una peste gură gălbejitului ăluia şi treci cu nevastă-ta…

Era cu un cap mai înalt decât ceilalţi. Le făcea semne cu mâinile unor tovarăşi risipiţi prin mulţime.

— Ar trebui să facem ca-n Rusia.

— Da, dacă n-am fi nişte căcăcioşi, spuse cineva. Ne

batem între noi.

— Din pricina turnătorilor…

— Jos sticleţii!

Strigătul fu reluat de zeci de voci… Interveni un sergent:

— Ce e? încă n-aţi terminat? Hai, treceţi pe peron.

— Şi nevestele?

— Nu.

— Atunci nici noi. Stăm aici. Nu vrem. Să nu treacă nimeni.

Sergentul ridică din umeri.

— Încurcaţi treaba…

Mulţimea împingea mereu.

— Se trece sau ba?

— Fără civili.

Cel care ameninţase că-i arde tânărului gălbejit una peste bot se întoarse, se ridică-n vârful picioarelor, cu mâna sprijinită de umărul unui camarad şi strigă:

— Vă daţi seama ce-au ajuns soldaţii: un nimic. Şi nevestele lor tot un nimic.

— Ce zice?

— Că soldaţii nu mai înseamnă nimic…

— Ce, ne-njură?

Omul îşi făcu mâna pâlnie la gură:

— Nu le dau voie femeilor şi copiilor voştri să vă ducă până la tren. Asta-i o porcărie. Nu trebuie să ne lăsăm ca ăia să ne ducă de nas…

Drept răspuns, o rumoare surdă. O voce strigă:

— Care ăia?

— Aia pentru care te duci să crăpi, deşteptule!…

— Şi după aia la ocnă?

— Rupeţi cordonul. Rupeţi-l. Rupeţi-l.

Pe deasupra mai începu să şi plouă, o ploaie cenuşie şi rece. Într-o clipită apa prinse să şiroiască pe obrazul lui Cripure, iar pălăria i se făcu leoarcă.

Lupta şi-acum, dar atât de înghesuit, că nu reuşea nici măcar să-şi scoată lornionul şi să şi-l şteargă. Abia mai vedea. În jurul lui ţipetele se auzeau ea o furtună, îşi

sprijini mâna de un umăr. Omul îşi întoarse capul: era complet desfigurat.

Toată partea de jos a feţei îi fusese smulsă şi cârpită şi nu mai era acum decât o gâlmă de carne roz şi granuloasă. Puteai crede că-i un burete. Ochii înflăcăraţi ai omului se opriră cu mânie asupra lui Cripure. apoi se îmblânziră. Spuse surprins:

— Domnul Merlin? Nu mă mai recunoaşteţi? Nu-i de mirare. Ultima dată când m-aţi văzut nu arătam ca acum.

Îşi spuse numele:

— Matrod.

— Nu se poate! spuse Cripure. Nu se poate! E imposibil. Tu!

Era fiul unuia dintre chiriaşii lui. I s-a spus că fusese rănit, dar... Se plecă spre el. Era greu de auzit ce spune Matrod în tumultul acela.

— ...că un bolovan mi-a făcut asta... proiectat... de un obuz... şi-acum mă trimit iar, asta ar fi...

Cuvintele-i fură înecate în vacarm. Pesemne că înăuntru începuse o încăierare, căci zgomotele nu mai erau ca cele dinainte.

— ...a cincea oară...

Mâna lui Cripure se încleştă de umărul lui Matrod. Cuprins de milă, spuse ceva cam de felul „Bietul băiat”... Dar celălalt se întoarse violent:

— Bietul ce?

De data asta strigă destul de tare ca să se facă auzit.

— Nu zău? Oameni ca dumneata... care ne-au lăsat baltă...

Apucându-l pe Cripure de reverul cojocului lui de capră, gata parcă să-l scuture, îl privi drept în ochi:

— Mă doare-n dos de mila dumitale, înţelegi?

Şi croindu-şi drum prin mulţime, dând din coate, Matrod dispăru urlând:

— Nu mai suntem oameni! Nu mai avem drept la nimic! Peste tot numai turnători! Toţi sunt turnători, tovarăşe! Toţi-s turnători!

Multă vreme încă, printre strigătele celorlalţi,

Cripure auzea vocea:

— …toţi sunt trădători.

„Prins asupra faptului” – îi trecu prin minte. Apoi din nou fu târât, tras şi împins din toate părţile deodată. Un murmur străbătu prin mulţime. Se spunea din gură în gură că se dăduse ordin să se evacueze piaţa. Oare au să-i someze, cum se obişnuieşte? Au să tragă?

— N-o să aibă curajul…

Cripure ajunse până la cordonul de ordine. Atingea cu pieptul santinela cu cască, ce stătea nemişcată, cu mâinile încrucişate pe armă, şi cu baioneta sub nas.

— Dumneata ce cauţi aici? Dumneata!

— Eu? Cu mine vorbeşti?

— Da, cu dumneata. Ce cauţi aici?

— Eu… eu însoţesc…

De fapt, ce se-ntâmplase cu domnul Marchandeau? Îl zări, la zece paşi în urma lui, străduindu-se să-l ajungă.

— Însoţesc un prieten.

— Civilii n-au voie să treacă.

— Dar…

— Înapoi.

Patul puştii lovi caldarâmul. O mână se înfipse în pieptul lui Cripure care se clătină.

— Dar, totuşi…

— Înapoi, se aude? N-ai ce căuta aici!

În fine, sosi şi Directorul.

— Dar, impune-te, dragul meu. Impune-te, îi spuse Cripure.

Domnul Marchandeau se apropie de santinelă:

— Lasă-mă să trec.

— Înapoi!

— Nu vrei să mă laşi să trec?

Santinela ridică din umeri. Ce, parcă din vina lui… El ce putea face? Parcă-i plăcea să facă pe poliţaiul…

— Nu pot face nimic, spuse.

— Poţi să mă laşi să trec.

— Hai, circulă!

— Dar, prietene, eu sunt domnul Marchandeau.

— Poţi să fii şi Papa.

— Dar ascultă ce-ţi spun, sunt domnul Marchandeau, Directorul liceului. Trebuie să prind în seara asta trenul de Paris.

În seara asta nu-i niciun tren pentru civili.

— Nu e… Dar n-are importanţă, orice tren. Trebuie să fiu mâine dimineaţă…

— Hai, pleacă odată! Pentru dumneata nu e niciun fel de tren. Circulă!

— Nu!

— Ei, dumnezeirea…

— Tot o să trec! urlă domnul Marchandeau apucând puşca soldatului. Îşi lăsase valiza jos şi, zgâlţâind cu amândouă mâinile puşca, repeta ca un nebun: „Vreau să-mi văd fiul! Vreau să merg să-mi văd fiul!”

Omul se clătină:

— Hei! Ce naiba! Ia opriţi-l odată…

— Vreau să mă duc să-mi văd fiul!

— Da’ ţi-am mai spus…

— Vreau să merg să-mi văd fiul…

Cu ochii ieşiţi din cap. domnul Marchandeau ţinea arma cu amândouă mâinile şi o zgâlţâia strigând: „Vreau să merg să-mi văd fiul! Vreau să merg să-mi văd fiul!”

Un plutonier sosi în fugă şi îl imobiliză pe domnul Marchandeau.

— Ce-nseamnă apucăturile astea?

— Dă-mi drumul. Vreau să merg să-mi văd fiul. Dă-mi drumul.

— Ascultă-mă, domnule.

— Dă-mi drumul!

Se zbătea cu disperare, dar plutonierul, ţinându-l mereu strâns cu putere, îi spuse:

— E inutil, domnule. Nu e tren. Pricepi? Eu îţi înţeleg necazurile, dar… noi nu putem face nimic. Nu e tren nici pentru dumneata, nici pentru nimeni. Ce-ai vrea să facem?

Domnul Marchandeau nu se mai împotrivi. Plutonierul îi dădu drumul. Directorul fu luat de un val de oameni.

Fluierături şi huiduieli interminabile salutau sosirea unui pluton de întărire, chemat în grabă din interiorul gării. Oamenii înaintau în pas alergător, şi lumea se dădu în lături ca să le facă loc, acoperindu-i cu înjurături.

— Lepădăturilor!… Să vă fie ruşine.

— Sunteţi nişte vânduţi.

— Aţi ajuns şi voi sticleţi. Ştiţi ce le facem sticleţilor?

— Îi spânzurăm!

Oamenii alergau cu arma în mână, fără să se simtă de loc mândri de ceea ce fac. Un soldat se ridică pe umerii altor doi tovarăşi şi, făcându-şi mâna pâlnie la gură, strigă din toate puterile:

— După ei! După ei! Treceţi prin spatele lor.

Acest cuvânt de ordine fu transmis din gură în gură.

Şi dintr-odată începu învălmăşeala. Cripure se pomeni împins spre intrare, unde se agăţă de un stâlp, cum se ţine prins un marinar de catarg în toiul furtunii. Cordonul oamenilor de ordine fusese rupt, mulţimea năvăli în gară.

Se auziră din nou strigăte.

Fără îndoială că în interiorul gării oamenii de ordine nu prea erau menajaţi. Totuşi, printre strigătele de ură se amestecau şi strigătele de bucurie, aclamaţii la adresa celor care sosiseră, apoi se auzi un alt cuvânt de ordine, spontan: „Toţi împreună! Toţi împreună!”

Cripure dădu drumul stâlpului. Piaţa se golise. îl căută din priviri pe domnul Marchandeau: dispăruse. Atunci, se îndepărtă şi urcă pe o mică pasarelă de unde vedea interiorul gării.

Sub ploaia care nu mai contenea, felinarele aruncau pe peron fâşii de lumină galbenă, prin care apăreau pentru o clipă siluete confuze ce alergau în dezordine, iar ameninţătoarea zarvă era alcătuită din strigătele lor, din tropăitul bocancilor pe asfalt, din pocnetele căştilor cu care aruncau în pereţii vagoanelor, din zăngănitul geamurilor sparte cu piciorul. „La moarte cu Poincaré! La moarte Ribot! Pace! Pace! Ne-am săturat de război! Jos războiul! Trăiască Rusia!”

Cripure privea contemplativ.

O SA LE VENIM NOI DE HAC…

Cine vorbea? A cui era vocea aceea sugrumată de mânie care i se părea cunoscută, dar n-o recunoscu imediat, poate şi pentru că refuza să creadă că o astfel de întâlnire ar fi posibilă? Cripure se răsuci încet pe loc. Rămase înlemnit: Nabucet. Era Nabucet! El ameninţa c-o să le vină de hac! Drăcia dracului! Cine putea să spună una ca asta dacă nu gura lui odioasă, oh! Gura aia spurcată!

— Minţi! strigă Cripure în culmea furiei. Minţi canalie!

Şi mâna lui înmănuşată îşi făcu vânt spre „gura spurcată” a lui Nabucet.

Martorii la acest incident aveau să declare mai târziu că a fost mai mult decât o palmă, sau, în orice caz, n-a fost o palmă obişnuită, ci o lovitură care ar fi putut „doborî şi un bou”. Era prima palmă pe care Cripure o dădea cuiva, dar palma aceea făcea cât tot trecutul, rezuma toate palmele pe care el şi le-a interzis de-a lungul tristei lui cariere. Nabucet se răsuci, clătinându-se, iar pălăria

I se rostogoli la pământ. Îşi luă capul în mâini, apărându-şi urechile, ca un copil zurbagiu care se teme că va fi plesnit.

Cripure gâfâia ca un animal furios. Lornionul îi sărise de pe nas şi i se balansa la capătul şnurului. Şi-l puse la loc cu un gest mânios.

Nabucet îşi veni în fire. Renunţă să-şi mai apere urechile. Avea o faţă noroioasă, cu un obraz galben şi altul stacojiu. Palma lăsase o straşnică urmă. Dar Nabucet nu-şi pierdea niciodată pentru multă vreme sângele rece. Chiar într-o împrejurare ca asta voi să-şi păstreze stăpânirea de sine, calmul, voi să fie om de lume şi se forţă să râdă.

Ei, de data asta îl avea la mână, şi încă bine! în mintea lui mijea o idee care-l entuziasma. Ce ocazie splendidă de a-l determina pe Cripure să… „îl voi provoca la duel!” Ce putea să rişte?

— Sper că nu vei fi surprins, spuse el, şi n-o să fii

mirat, domnule, dacă mâine dimineaţă vei primi o scrisoare.

— Cum? Ce scrisoare?

— Acesta e procedeul.

— Procedeul?

Cu ce nouă formulă de conformism va mai avea de-a face Cripure?

— Sunt obligat să-ţi trimit o scrisoare prin care să te informez cine îmi sunt martorii.

— O, domnule! reluă Cripure, zău, domnule! Să terminăm cu balivernele, te rog. Să rezolvăm totul acuma.

Nabucet zâmbi cu milă.

— Dar nu se cade, domnule.

— Mai spune o dată.

— E împotriva uzanţelor.

— Lasă, lasă. Hai să lichidăm afacerea pe loc. De ce să mai aşteptăm? De ce atâtea maimuţăreli?

Şi din gâtlejul lui Cripure se auzi un fel de „Hî! Hî!”

— O scrisoare! spuse el, reîntorcându-i lui Nabucet zâmbetul acela de milă.

Ei, drace, de ce nu avea acum pistolul la el! Şi să aibă şi Nabucet unul! Ar fi plecat imediat, şi în cel mai apropiat loc singuratic, ar fi lichidat socotelile cu acest… Asel. Ultima oară când a făcut exerciţii de tir, pe plajă, a mers destul de bine.

Celălalt zâmbea întruna, zâmbea ipocrit şi răutăcios, descoperindu-şi dinţii falşi.

— Trebuia să bănuiesc, făcu Nabucet, ar fi trebuit să-mi dau seama că în materie de duel, ca în toate de altfel, îţi displace respectarea regulilor.

— Ce spui? tună Cripure.

— Se ştie că eşti…

— Taci odată! Pentru Dumnezeu… îţi mai spun o dată: hai să terminăm acum. Cât mai repede. Spune la ce oră.

— Cum?

— Hotărăşte un loc.

— Dar ţi-ai pierdut capul. Vino-ţi în fire.

— Să stabilim o oră şi un loc şi eu voi fi acolo. Poţi conta pe mine.

— Ar însemna să ne pripim. Eşti chiar atât de nerăbdător să…

— Să te ucid?

— Voiam să spun: să mori, îl corectă cu răceală Nabucet, ai cărui ochi verzui se luminară.

Cripure nici nu clipi. Era ca dărâmat.

— Să mor, rosti el atât de încet, încât Nabucet abia îl auzi. De mâna dumitale! Ei, asta ar fi culmea! strigă el. Nu, nu, asta n-o să se-ntâmple.

Clipind din ochi furios, celălalt îi răspunse nepăsător:

— Ba s-ar putea…

Se priviră, nemişcaţi, ca doi luptători care se pândesc. Apoi, cu o profundă uimire înţeleseră că lucrurile se mai puteau încă schimba. Poate că nici nu se urau chiar atât cât credeau că se urăsc. Dar asta ţinu doar o clipă. De cum începură iar să vorbească, ura lor reapăru şi mai neînduplecată.

Primul care reluă discuţia fu Nabucet.

— Alege-ţi martorii şi ne vom bate mâine în zori. Martorii dumitale să ia legătura cu prietenul meu Babinot, care, desigur, n-o să refuze să mă asiste.

Cu asta îl salută şi plecă.

— Martorii mei? bâigui Cripure zăpăcit.

Nabucet se-ntoarse.

— Mă rog, doi prieteni…

— Doi prieteni?

— N-are prieteni? N-are prieteni! strigă Nabucet plecând.

Iar Cripure, cu braţele spânzurate de-a lungul cojocului de capră, cu sacoşa şi bastonul la picioare, rămase cu gura căscată, privindu-l cum se îndepărtează.

Şi ce se mai leagănă mergând!

Cripure era aiurit.

Cui să se adreseze, la cine să găsească un ajutor, cui să-i ceară măcar un sfat? Celălalt spusese adevărul: n-avea pe nimeni, niciun prieten. Era un gând sfâşietor. Dar

totuşi: „Cui să se adreseze, pe cine să consulte?”

Desigur că în asemenea cazuri erau lucruri care trebuiau ştiute şi pe care el le ignora, erau anumite reguli care trebuiau respectate, un cod al duelului pe care era obligat să-l cunoască. Va fi silit oare să se comporte ca un aventurier oarecare surprins de un duel neprevăzut, într-un oraş necunoscut, şi să se ducă la cea mai apropiată cazarmă sau la cercul militar, ca să roage doi ofiţeri să-l asiste? Despre domnii ăştia se spune că se pricep în chestiuni de onoare. Desigur că regulile unui duel nu le sunt străine. Dar tocmai ofiţeri! făcu un imens efort ca să-şi spună că nu toţi ofiţerii fuseseră amanţii Toinettei. „Ah! Toinette a murit...”

În gară se părea că soldaţii s-au mai potolit. Locomotiva fusese cuplată în mod misterios şi oamenii urcau în trenul care nu mai avea nicio fereastră întreagă şi nici banchete întregi, doar ici-colo câte una. Când trenul se puse în mişcare, iar se auziră fluierături. Oamenii aplecaţi pe ferestre strigau: „O să ne-ntoarcem noi!”

Unul dintre ei apucă, din mers, mâna unui ofiţer.

Spre marea surpriză a ofiţerului, omul nu-i dădu drumul.

— Hei! Ce faci! Lasă-mă de mână!

Trenul mergea. Ofiţerul începu să alerge.

— Dă-mi drumul!

— Nu vrei să vii cu noi?

— Eşti nebun? Dă-mi drumul!

— Hai cu noi. Hai!

Omul zâmbi.

La ferestre soldaţii stăteau ciorchine. Unii râdeau. Alţii strigau.

— Tine-l bine.

— Nu-l lăsa!

— Vezi să nu-i dai drumul.

— E-te prostul, că-i gata să intre sub roţi.

— Urcă pe treaptă, bă, deşteptule.

— Da’ ce părere ai? Păi atunci ar trebui să vină cu noi până la capăt.

Trenul prindea viteză. Pe peron un impiegat fluiera din toate puterile. Asurzit de vacarm, mecanicul nu înţelegea nimic şi trenul îşi continua drumul. Ofiţerul alerga acum cât îl ţineau picioarele, cu ochii ieşiţi din orbite, înnebunit de spaimă.

— S-a zis cu el! Chiar de-i dă drumul, nimereşte sub roţi.

— Omoară-l.

— Ba nu… ia-l sus.

În sfârşit, omul îi dădu drumul ofiţerului, iar vacarmul se înteţi. După ce se izbi de vagon, ofiţerul se răsuci pe loc de două trei ori, apoi se rostogoli la pământ şi rămase nemişcat pe peron.

Soldaţii se aplecau mai mult, ca să vadă mai bine. Unul dintre ei scuipă:

— E-o baligă.

Din clădirea gării veneau în fugă nişte oameni.

Cripure se îndepărtă. Sunt nişte brute, orice s-ar zice! se grăbi să coboare de pe pasarelă şi se-ndreptă spre oraş. Nu se mai auzea niciun strigăt. Nimic. Răscoala se sfârşise. Le-au venit de hac. Şi-acum, în ceea ce-l priveşte! Un duel!

Se opri brusc pe marginea trotuarului.

Dar pe cine să consulte? Cui să-i ceară un sfat?

Un duel în plin război e, desigur, mai mult decât ridicol. Şi oricum era ceva odios. Numai el, din miile şi milioanele de oameni care acum se băteau, reuşise să se vâre într-o afacere de onoare care-l va duce pe teren – şi era hotărât să se ducă – iar întâmplarea aceasta era atât de ciudată, că fără îndoială, va deveni istorică. Cu timpul se va vorbi de el ca despre nebunul care… Şi oprobriul, şi râsetele şi ridicolul se vor aşterne în eternitate peste numele lui. Afară doar dacă… dacă va muri. „Sau celălalt” – se corectă el imediat. Dacă cel puţin regulile duelului ar fi atât de severe încât să nu existe mijloc de scăpare, să moară măcar unul dintre cei doi adversari, sau, dacă e posibil, amândoi. Încercă să-şi amintească de duelurile care au devenit celebre prin severitatea condiţiilor, al lui

Puşkin… Dar cui – să se adreseze?

— Moka.

Nu era o idee rea. Ba, dacă stai să te gândeşti, era chiar excelentă. Moka era o fiinţă pură. În Moka putea să aibă încredere. Da, Moka. O să meargă să-l caute. Chiar acum, la urma urmelor n-are de ce să stea aşa prosteşte, proţăpit pe trotuar. Dar cum, oare, afacerile lui puteau fi tărăgănate? Putea să tărăgăneze un duel? Dacă mâine în zori trebuia să se bată, se va bate mâine în zori. Mâine dimineaţa le va lichida pe toate. Gata.

Prin urmare, gândea el mergând, nu era chiar atâta de părăsit precum crezuse. Dacă mai stătea să reflecteze, desigur că mai găsea un om pe care putea să conteze. Dar cum să-i explice povestea cu… palma? Oare, în general, martorii cer, înainte de a consimţi, lămuriri asupra motivelor şi originii disputei? Cum să justific palma aia? în mod cert, nu fusese o palmă premeditată, ci o palmă… survenită.

Şi mergând de-a lungul zidurilor cenuşii ale străzii, atât de asemănătoare cu zidurile unei închisori (asta şi era), regretă din nou că birja nu trece pe-acolo. Era obligat să umble. Se străduia să-şi imagineze întrebările ce-ar putea să i le pună martorii şi să-şi pregătească răspunsurile. „De ce l-ai pălmuit pe Nabucet?” Ce-ar răspunde? Că l-a pălmuit pentru că a murit Toinette? Pentru că, pe vremuri, n-a avut curajul să se bată cu un ofiţer blond? Pentru că în Nabucet a pălmuit toată spiţa oamenilor pe care-i urăşte? Pentru că… Pentru că… Va îndrăzni oare să spună tot ce crede, să susţină tot ce crede şi să afirme că Nabucet a pus la cale atentatul împotriva lui, afacerea cu bicicletele? Toate argumentele astea erau şi bune şi rele, dar niciunul nu era valabil. Adevărul era alcătuit dintr-o frântură din fiecare şi încă din multe altele, ale căror elemente îi erau şi lui neclare sau se temea să le elucideze. Un lucru era limpede: el era cel care ofensase. Şi-i venea destul de greu să se convingă că-ntr-adevăr asta e realitatea. Să aducă el ofensă cuiva era un lucru atât de nou, încât, în ciuda evidenţei, ar fi negat cu dragă inimă

faptele. Nu-i rămânea decât să spere că martorii n-o să-i pună prea multe întrebări. Martorii nu sunt judecători. Doar nu merge la tribunal, ce dracu'! Se duce să se bată. Judecata lui Dumnezeu…

Cu chiu cu vai ajunse în mica piaţă unde locuia Moka. Ce pustiu ciudat. Nimeni. Nici măcar un eline. Ca şi străzile pe care le străbătuse: mereu înainte sau după un eveniment, niciodată în timp ce se întâmpla ceva. În mijloc, o biserică – pietre cubice, fără urmă de sculptură şi fără zâmbetul unui ornament. Dacă cineva şi-ar putea închipui că boii ar fi trăit vreodată într-o societate copiată după societatea omenească şi că în creierii lor de boi s-ar fi născut ideea de a-şi construi o biserică pe măsura imaginaţiei lor de boi, clădirea aceasta opacă le-ar fi oferit un excelent exemplu de arhitectură bovină, iar pentru arheologi ea ar fi constituit un prilej de a-şi exersa agerimea de minte. Două turnuri scunde, golaşe şi pătrate, peremptorii ca două porunci oarecare din Decalog, ar fi închipuit destul de bine coarnele oarbe ale vitelor, iar între turnuri, pridvorul scund – orice s-ar zice, pridvor era – nu putea să reprezinte decât fruntea imensă, greoaie, pătrată, întunecată, cu piloni enormi dedesubt – singurele rotunjimi în adunătura aceea de pătrate – care, evident, erau labele. Crupa, imensă şi formidabilă, ocupând mai bine de o treime din piaţă, se lăfăia într-o imobilitate la a cărei vedere te apuca groaza. Iată cum arată vita. Dichisită parcă pentru iarmaroc. Căci peste tot erau agăţate steguleţe şi pe toată lungimea faţadei se desfăşura o banderolă pe care era scrisă o lozincă patriotică. Or, boul ăsta nu era de prea multă vreme aici. Bătrânii din oraş îşi aminteau că în locul lui se întindea un cimitir. Dar într-o bună zi, boul a intrat în cimitirul acela, a năvălit în cimitir scurmând ţărâna cu copitele şi a scos morţii din morminte. S-a zis cu cimitirul. Morţii însă s-au răzbunat: pe loc au transformat casele care împrejmuiesc piaţa în morminte, şi de-atunci locuiesc în ele deghizaţi în fel şi chip. Puteai să le suni la uşă: nu se arătau niciodată fără mască. În general, erau îmbrăcaţi cât se poate de cuviincios şi chiar

lăsau impresia că sunt vii, dar un ochi mai pătrunzător descoperea imediat înşelătoria: erau morţi în toată regula; şi în ciuda tuturor precauţiilor pe care le luau – ajungeau chiar să capete decoraţii şi să „fabrice" copii, ca să-şi mascheze cât mai bine jocul, şi mergeau atât de departe cu precauţiile, încât dobândeau o oarecare poziţie în oraş, unii devenind profesori sau doctori, alţii funcţionari de bancă sau agenţi de constatare, ba chiar soldaţi, şi în acest caz erau plecaţi la război, dar asta însemna că se cam întreceau cu gluma – oricum erau morţi în toată regula, nişte fantome. Cripure cam bănuia cum stau lucrurile, fiind şi el întrucâtva dintr-ai lor, şi, de altfel, destul de intim cu Aselul care, desigur, pe-aici îşi făcea veacul. Or, fără cea mai mică ironie, trebuie spus că această piaţă cenuşie, în care pietrele, pământul, cerul erau cenuşii, cu faţadele ei mari, cârne, cenuşii şi turtite, cu cenuşiile ei alcătuiri şi acoperişuri, cu cenuşii ferestre de mansardă, ca nişte gherete, piaţa aceasta, aşadar, era ceea ce se numea *inima* oraşului. Bougorod. Aselgorod. Mortgorod. O inimă de piatră, o inimă de bou, o inimă de mort. Pentru Cripure acest adevăr n-a fost niciodată mai evident ca azi când era confruntat cu animalul căruia ei avuseseră îndrăzneala să-i dea denumiri foarte nobile în aparenţă, dar care, sub aceste titluri mincinoase, nu era decât o voinţă care nega mereu. Nu! Boul spunea totdeauna: nu! Boul şi întreaga lui fermecătoare familiuţă de prefecturi, cazărmi, licee, bănci etc., boul spunea totdeauna: nu; niciodată: da. Privirea lui Cripure rătăci multă vreme prin piaţă, de parc-ar fi vrut să pătrundă mai adânc în enigmele din jurul său. „Nu-i piatră care să nu merite o bombă" şopti el. „Şi există inimi grele ca bombele", încheie visător. Îi regreta pe terorişti, din rândul cărora n-ar fi făcut parte. Din rândul cărora n-a făcut parte.

Dar inima blestematei Cocoşate era şi ea grea ca o bombă? Nu s-ar fi zis, după cum apăru deodată, săltând, în mijlocul pustiului acela, ca unica supravieţuitoare a unei catastrofe. Sălta, hop, hop, şi se-ntorcea mereu şi se pleca în fiecare clipă spre javra care se zbătea, buimacă, în

zgardă.

Fără îndoială că lui cuţu-scump i se făcuse lehamite să tot fie târât pe străzi, de dimineaţă până seara, ca o jucărie, şi nepotolita lui curiozitate îi dădea ghes să alerge prin şanţuri şi pe sub porţi.

Dar, cu cele mai dulci vorbe din lume, blestemata de Cocoşată îl trăgea lângă ea şi, săltând întruna, îşi continua alergătura fredonând arii. din operete.

Cripure se cutremură văzând-o că se-ndreaptă spre el. Îngrozitoare Cocoşată! De ce nu stătea în bârlogul ei! Se apropie, îmbrăcată într-o cămaşă foarte largă, strânsă la mijloc cu un cordon. Ciudată îmbrăcăminte, pentru o femeie, cămeşoaia care o înveşmânta din cap până-n picioare: ea şi-o alesese de culoare albastră, cum pesemne – îşi spuse el – erau şi cămăşile ce se poartă în spitale sau la puşcărie. Îngrozitoare Cocoşată! Era deci adevărat că are ochii în mijlocul obrajilor şi nasul ascuţit! Pe cap avea o pălărie de pai cu boruri largi, pe care o panglică albastră le ţinea lipite, ca nişte ochelari de cal, de obrajii ei scofâlciţi.

„Holt afurisit! Hai, şterge-o cât mai repede! murmură el lipindu-se de o poartă, în clipa când ea trecu pe lângă el, mai-mai să-l atingă.

Fredona:

Să ne-nvârtim, să ne-nvârtim, Valsului să ne dăruim El farmecă şi îmbată Orice inimă pasionată

O urmări cu privirea.

„Căzătură scârnavă! Nu mi-e milă de tine. Crapă!”

Şi gândul acesta nelegiuit nu deşteptă în el nicio remuşcare. Doar un scurt moment de surpriză.

Dar nu era vorba numai de Cocoşată. Mai era şi domnişoara bătrână care mai zilele trecute l-a agăţat la librărie ca să-i explice de ce – credea ea în metempsihoză. Şi în timp ce bătrâna domnişoară îi vorbea despre necesitatea unei credinţe, fără de care nu se poate suporta tristeţea vieţii, el nu se gândea decât la văduva care locuia deasupra librăriei. N-avea decât să urce două etaje. De cincisprezece ani stătea cu coatele proptite în fereastră,

aşteptând ce? „Ei, ce ciudată perseverenţă de a trăi. Ar trebui lichidată... lichidată” şopti el. Dar cealaltă, care ţinea băcănia din colţ şi de care uitase? A rămas singură, pentru că soţul ei fusese sfârtecat de un obuz, şi nu mai avea pe lume decât o fetiţă idioată.

Azi o litră de trăscău, mâine o salată bine garnisită... Până la moarte. Şi la fel toţi ceilalţi, iar în spatele acestei armate, postulanţi care încă mai râdeau, cu o clipă înainte de a intra pentru totdeauna în aceleaşi tenebre şi în aceeaşi cenuşă. Şi nimeni care să-i salveze! Ce onoare să vezi cum deodată intră într-o sală de cinema, *singură*, fata aceea de patruzeci de ani care până atunci aşteptase un soţ şi nădăjduise să aibă o familie. De fapt, oriunde s-ar duce, ea va pleca totdeauna dintr-o cameră goală ca să se întoarcă într-o cameră goală, fără a uita, totuşi, la plecare, să încuie bine vidul, cu cheia, şi, peste acelaşi vid, să închidă obloanele! apoi săptămâna următoare lumea n-o să se mai prea uite la ea când intră la spectacol. Ca să-ţi faci noviciatul nu e nevoie de prea mult timp.

Sărmane femei! Se cred dezamăgite şi trădate de viaţă, dar n-au fost trădate decât de ele însele – fără să fie vinovate decât că n-au avut destulă putere să se scuture de putregaiul rânduielilor care le zdrobeau – nu de un Dumnezeu!

— Şi nu de un Dumnezeu, mă auzi? strigă Cripure întorcându-se înspre biserică.

Se pregătea să ridice mâna, şi pumnul îl avea gata încleştat, dar braţul i se lăsă în jos fără vlagă: cineva se ivi chiar din partea pe unde plecase blestemata de cocoşată; era domnul Primar în persoană, care se furişa pe lângă ziduri, umblând în vârful picioarelor ca cineva ce se pregăteşte să facă o glumă bună: „Cu-cu! Eu sunt!” Ghiftuit, cu stomacul şi inima pline de cacao, de sandvişuri şi de prăjiturele, îşi lepădase atitudinea de alergător şi acum părea că se plimbă, nici mai bine nici mai prost dispus ca oricare altul ce-şi face plimbarea de duminică, cu o ţigară în gură, fără să se gândească la nimic.

În faţa bisericii, domnul Primar se descoperi.

Să alerge, să alerge la Moka. Să se bată până la moarte! Să lichideze afacerea! Să nu mai aştepte până ce domnul Primar o să-l agaţe să-i vorbească: desigur c-o să-i pună placa pe care i-o pusese şi celălalt.

Cripure făcu un salt.

Numai un bun cunoscător al oraşului, ca el, care-i ştia toate întortochelile, toate umbrele, toate pietrele, şi era în stare să meargă orbeşte, ca o cârtiţă prin labirintul ei, putea să descopere pe loc, printre celelalte case, casa lui Moka. Trebuia să te pricepi! Toate aveau aceeaşi înfăţişare, aceeaşi formă, construite toate în aceeaşi manieră nenorocită şi meschină, cu ferestre ursuze, ademenitoare cum e ademenitoare o gură de foc, cu aripile balcoanelor scorojite şi porţi cu vizoare de aramă, ca nişte catarame de centiron, lustruite în fiecare dimineaţă de femeia de serviciu, în timp ce domnul Mortu' mergea la Banca Franţei să afle dacă n-a mai urcat cursul rentei. Peste toate faţadele atârna parcă un voal funebru de femeie îndoliată. Urcă trei trepte mici de piatră. Fiecare casă avea trepte în faţa uşii, unele chiar îşi dădeau aere copilăreşti că ar fi peroane, de parcă domnul Mortu' nădăjduia să rostească discursuri de la înălţimea lor, sau, tot de acolo, să întâmpine o mare mulţime de personaje ilustre, ceea ce asupra lui Cripure produse o impresie nespus de dureroasă, de parcă ele exprimau un vis tenace, deşi redus, în fapt, la un biet ciot. Căci de multă vreme nu s-a mai auzit de discursuri sau de recepţii grandioase. Dar domnul Mortu' nu voia să renunţe.

La urma urmelor însă, şi casele lui semănau destul de bine cu astea. Când le cumpărase, nu le-a luat pentru frumuseţe. Dac-ar fi ţinut seama de frumuseţe, nici nu s-ar fi gândit să ajungă proprietarul lor legitim. Când negociase cu notarul, nu s-a gândit decât la câştig, ca şi ceilalţi. De-atunci însă, la ce bun să nege, în el se născuse o umbră de ceva, ca un sentiment, pentru casele lui, un fel de vagă dragoste, care-l îndemna din când în când să meargă anume să şi le vadă. „Să lăsăm asta… S-o lăsăm. E ceva josnic…”

Cripure urcă deci cele trei trepte şi mâna lui atinse uşor minerul clopoţelului. Trăsese oare prea tare, ori era mai nebunatic clopoţelul ăsta ca altele? Clinchetul clopoţelului umplu întreaga casă care răsuna ca o cutie goală şi, în acelaşi timp, iată că în spatele lui boul începu să scoată nişte mugete îngrozitoare. Era fără îndoială gelos că i se fac vizite unui supus de-al său şi, de asemenea, e neîndoielnic că nu-şi putea exprima furia decât mugind din toate puterile. Cu puternica lui voce de bronz, scotea un apel disperat, un urlet de moarte, protestând faţă de jignirea pe care Cripure o adusese liniştii acelor locuri, faţă de insolenta îndrăzneală de care dădea dovadă, voind să i se deschidă o uşă.

Vocea boului amuţi şi ultimele clinchete ale clopoţelului răsunau acum în urechile lui Cripure ca un râs batjocoritor, dar uşa tot nu se deschidea, nu venea nimeni. Iar Cripure, cu fruntea plecată, stătea tot nemişcat, ca o statuie într-o nişă.

Atunci, cum se făcu din nou linişte, din interiorul casei răzbătu o voce puternică. Cineva cânta cât îl ţinea gura:

Mai dă-mi, mai dă-mi o sărutare Sărută-mă, sărută-mă mereu…

Cânta Moka în timp ce cobora scara; îndată Cripure îi auzi şi paşii.

Văzându-l pe Cripure, Moka fu atât de uimit, că o bună bucată de vreme rămase cu gura căscată.

— Dumneavoastră! strigă el; în sfârşit, deschise larg uşa, dar fără să se dea în lături ca să-l lase pe Cripure să treacă. Visez! Mi se pare că visez, şopti el. În fine, îşi veni în fire. E o cinste deosebită pentru mine! Intraţi, bunul meu maestru! Intraţi. Sunt atât de uluit că vă văd, încât am uitat de politeţe. Dar iertaţi-mă, spuse el dându-se în lături. Şi făcu o foarte solemnă plecăciune în faţa lui Cripure care, în sfârşit, intră.

În bucuria lui, Moka închise uşa cu o lovitură de picior, apoi, întorcându-se spre Cripure, începu să ţopăie şi să-şi frece palmele.

— Dezbrăcaţi-vă, scumpe maestre. Faceţi-vă comod.

Voi să-l ajute să-şi scoată cojocul de capră, să-i ia plasa, bastonul şi pălăria. Cripure refuză, depunând el însuşi obiectele acelea într-un colţ al vestibulului. Nu-şi scoase însă cojocul de capră.

— Am venit, spuse el, în fine… Vreau să te rog…

— Imediat! îl întrerupse Moka. Ridică mâinile-n sus, ca şi cum ar fi vrut să-l oprească să mai spună un cuvânt şi-i puse palmele la gură. Mai întâi să urcăm în camera mea. O să putem vorbi în largul nostru. Va fi mai… intim. Pe-aici. Poftiţi!

Urcară, Moka dându-i mâna bunului său maestru ca să-l ajute în această dificilă ascensiune până la al doilea etaj, unde avea o vedere… ah I

— O panoramă… O să vedeţi.

Cripure gâfâia. O panoramă? Hm… O frumoasă priveliştе spre bou, nu încape îndoială. De-acolo de sus desigur că se vede spatele…

— Am ajuns.

Şi Moka deschise uşa cu vârful pantofului.

Făcu, bineînţeles, o nouă plecăciune, dându-se în lături ca să intre Cripure, apoi se îndreptă, îşi inelezi în fugă creasta lui roşie şi, grăbit, triumfător, luă de pe un fotoliu un teanc de farfurii pe care le puse pe jos strigând:

— Odihniţi-vă, bunul meu maestru. Vă rog!

Cripure era istovit. Se vedea şi după cum se trânti în fotoliu. Astăzi a umblat şi-a alergat peste măsură! Iar urcuşul de acum l-a dat gata.

— Bine-aţi făcut că aţi venit, spuse Moka, luând dintr-un alt fotoliu un alt teanc de farfurii. Vedeţi, tocmai voiam să-mi încep treaba. Nici n-am avut vreme să mă schimb. Arătă floarea de la butonieră. Şi cu o voce scăzută: Ei, v-aţi mai gândit?

Cripure nu răspunse.

— Dar zău, reluă Moka, zău, nu cred că am terminat discuţia.

Îi vârî degetul sub nas, mişcându-l în dreapta şi-n stânga.

— Aţi glumit, bunul meu maestru.

Cripure tot nu răspundea. Poate că nici n-a auzit. Sau poate iar a căzut într-una din obişnuitele lui visări? Privea stupefiat de jur-împrejur, ca unul care s-a trezit din somn, la o mie de kilometri distanţă de casă, într-un loc unde-a fost dus prin vrajă de un covor zburător. Ce-i asta, chiar, ce-i cu camera asta ciudată şi cu halucinantele farfurii de pe pereţi, şi nimic altceva decât farfurii? Un pat de fier, o masă, două fotolii şi farfurii… Faimoasele farfurii cu timbre rânduite impecabil pe cei patru pereţi ai camerei.

— E curios…

Cuvântul îi scăpă fără voia lui.

— Nu-i aşa? spuse Moka, încântat.

În sfârşit un admirator, cineva care-l înţelege.

— Şi asta? spuse el, ce părere aveţi de asta?

„Asta” era o lanternă veneţiană, un vulgar lampion din cele ce se văd la 14 iulie, care spânzura în mijlocul odăii. În interiorul lui – un bec electric. îl aprinse: o demonstraţie.

— E o amintire.

— Aha!

— L-am luat la ultimul bal la care am fost cu ea…

Tăcere. O tăcere încărcată de suspinele celor doi, de gesturi fugare, în timp ce mâinile le tremurau sprijinite de genunchi, parcă de nerăbdare. În fine, Moka reluă:

— Da… Cum spuneam: a fost o glumă. Nu?

Cripure îl întrebă din priviri.

— Există, spuse Moka cu o expresie şmecherească.

— Cine, dragul meu?

— Păi, Dumnezeu!

— O-ho-ho! exclamă Cripure, iar el! Iar Dumnezeu! Nu, nu, nu, ascultă-mă pe mine, dragul meu! Nu-i de loc vorba de… personajul ăsta, nu-i aşa. Să nu crezi că am venit pentru asta…

— Zău…

Şi el, care-şi făcuse fel şi fel de iluzii! Şi-ar fi „pus capul” că, pradă remuşcărilor, Cripure venise anume ca să-i spună… să se scuze c-a zis…

— Dar de loc, făcu Cripure. Nici pomeneală. Voiam să-ţi cer ceva. Să-mi faci un mare serviciu.

— Orice, bunul meu maestru.

— Un serviciu deosebit.

— Vă repet că…

— Îţi mulţumesc, dragul meu. De când ne-am despărţit, deşi abia sunt câteva ceasuri de-atunci, s-a întâmplat ceva grav, nu-i aşa, un eveniment… foarte important. Şi tocmai la dumneata m-am gândit, spuse el cu un zâmbet în colţul buzelor. Fiind la strâmtoare, dragul meu Moka, dumneata ai fost primul om la care m-am gândit. Aşa cum mă vezi, dragul meu, va trebui să mă bat. Da, mă aşteaptă un duel, asta-i… Şi am venit să te întreb dacă accepţi să-mi fii martor. Asta-i.

— Uiuiuiui! făcu Moka sărind din fotoliu înainte de a auzi sfârşitul acestui discurs. Uiuiuiui! reluă el învârtindu-se prin cameră fără să-i pese c-ar putea răsturna farfuriile. Ei, sfinţii ei de viaţă, că multe se mai petrec pe lumea asta. Auleu, acuma încep să şi înjur. Uiuiuiui! îşi agita mâinile, îşi muşca degetele, bătea din picior. Brrr!…

— Asta-i situaţia, spuse Cripure cu palmele aşezate pe genunchi, cu fruntea plecată.

— Un duel!

— Inevitabil, dragul meu.

— Aiaiai!

— Un duel în care te rog, nu-i aşa, după formula tradiţională, să binevoieşti, nu-i aşa, a-mi reprezenta interesele şi… să mă ajuţi să-mi găsesc şi un al doilea martor în putoarea asta de oraş.

Şi ridică dispreţuitor din umeri.

Moka se apropie de Cripure şi-l întrebă încet:

— Un duel adevărat?

— Cum adică! strigă Cripure. Un duel pe viaţă şi pe moarte.

— Oho! Fir-ar al naibii! Fir-ar al naibii!

Şi luându-şi capul în mâini, Moka începu iar dansul lui frenetic, de canibal.

— S-ar mai putea aranja ceva?

— Nu.

— Trebuie neapărat să vă bateţi?

— Da.

— Ei bine, scumpe maestre, făcu Moka, încetând, în sfârşit, să se mai agite, ne-aoi înţeles. Voi fi martorul dumneavoastră.

Cripure îi strânse cu efuziune mâinile tremurătoare.

— Îţi mulţumesc, dragul meu. Îţi mulţumesc.

Acum trebuia să-i povestească afacerea, să-i spună cu cine se va bate. Dar, lucru nemaiauzit, de care

Cripure nu se miră totuşi, nu el, ci Moka pronunţă numele abhorat:

— Nabucet!

Vorbise, e adevărat, în şoaptă, şi cu inflexiuni în care tonul interogativ se amesteca perfect cu cel afirmativ, care exprima o descoperire, astfel că lui Cripure îi fu greu să-şi dea seama dacă Moka se informează, bănuieşte, sau ghicise totul încă de multă vreme.

— Da.

— Ah! Nabucet…

Cei doi încetară să se mai privească. Moka făcu uşurel stânga-mprejur, rozându-şi unghiile.

— …evident.

— Nu-i aşa… Desigur.

Se adresa acum spatelui lui Moka; în clipa aceea tânărul părea cocoşat. Lanterna veneţiană de deasupra capului lui Moka aducea cu o bilă mare de popice.

— Hi! Hi! Hi!

Râdea?

— Râzi!

— Eu?… nu, spuse Moka, întorcându-se.

— Hm! făcu Cripure. Nu prea-i de râs.

Nici Moka nu găsea că e ceva de râs. O şi spuse. Şi continuând să-şi roadă unghiile, întrebă:

— Din cauza micului chinez?

Cripure păru că nu-şi aminteşte imediat la ce face aluzie.

— Cum, nu vă aduceţi aminte?

— Care chinez?
— Bastonul… Bastonul ăla sinistru…
— A, da… da…
Dar era vorba de altceva. Era vorba de povestea aceea cu bicicletele, de răzmeriţă… mă rog, de toate.
— Da… dar şi aşa, în general, spuse Cripure. I-am tras, nu-i aşa, o palmă, dragul meu! O palmă… O palmă excepţională, globală, ăsta-i cuvântul. Ha-ha-ha!
Începu să râdă încet, şi la început burta îi tresălta aproape imperceptibil, apoi din ce în ce mai tare, până când nu numai burta, ci şi coapsele şi umerii începură să i se scuture de un râs în hohote. Moka se molipsi şi el şi râdea, frânt de mijloc, ţinându-se cu mâna de splina-i bolnavă…
Când se potoliră, nu mai avură curajul să se privească imediat: le era ruşine.
— Să mergem, dragul meu, spuse Cripure.
— Într-o clipită.
Îşi întoarseră spatele unul altuia, ca să-şi şteargă lacrimile de râs.
— O clipă, făcu Moka vârându-şi batista în buzunar. Pe-al doilea martor, scumpul meu maestru, îl voi găsi la doamna de Villaplane. Dar înainte de a pleca, vă rog să-mi daţi voie…
Şi îşi scoase de sub plapumă căţelul care dormea acolo, liniştit, la căldură.
— Nu ştiu ce să fac cu el.
Evident, nu era cazul să-l ia cu el. Cripure nu spuse nimic. Mai privi o dată farfuriile. Începeau să-l cam calce pe nervi farfuriile alea.
Ce să facă cu câinele? Ce să facă cu căţeluşul lui credincios?
— Ei drăcie!
Bănuitor, crezând că Moka încearcă să caute un pretext ca să-l lase baltă, Cripure îşi încruntă sprâncenele.
— Ce s-a întâmplat, dragul meu? S-a ivit vreo piedică? E ceva?
— Nu… o mică încurcătură… căţeluşul.

Aha! Asta era cu totul altceva. Dacă era vorba de căţel, nimic de zis.

— Da, ai dreptate. Într-adevăr e o chestiune… delicată. Bietul animal, spuse Cripure, mângâind câinele pe cap. Se gândea la ai săi.

— Şi-atunci ce facem?

— Mă-ntreb şi eu.

— N-ai pe nimeni căruia… Dar era limpede ca lumina zilei că nu-l putea lăsa singur.

— Nu, n-am pe nimeni.

— Şi ce ochi frumoşi are.

— Ochi de înger, făcu Moka. Dar staţi! Am o idee.

Se avântă spre uşă, se plecă peste rampa scării şi

Strigă:

— Henriette!

Şi întorcându-se spre Cripure:

— Dacă n-a plecat, îl las în seama ei. Ştiţi, cum nu prea are unde să meargă, sărmana fată mai vine uneori pe la mine şi-mi cere voie să stea în salon. Şi stă acolo, singură, ceasuri întregi, aşezată într-un colţ. Henriette!

— Da!

Se auzi o uşă.

— N-a plecat, spuse Moka făcând cu ochiul. Lucrurile o să se aranjeze.

Cripure îi zâmbi cu complicitate.

— Nu-i aşa, începu el.

Dar fu întrerupt de sosirea Henriettei.

Fata stătea în uşă şi nu îndrăznea să intre, cu toate insistenţele lui Moka, şi dădea din cap, mototolindu-şi rochia cu degetele.

— Ah, sălibatico, spuse Moka… Ei bine, domnişoară, dacă nu vrei să intri… Dacă eşti atât de timidă, făcu Moka, încântat că are prilejul s-o certe atât de duios în faţa lui Cripure pe care-l chinuia gândul că în ochii bietei fete el era ca o sperietoare şi din pricina asta ea nu scotea o vorbă.

— Ei bine, micuţa mea Henriette, continuă Moka, ia spune-mi, pot să-ţi încredinţez… căţeluşul? întrebă el.

Cripure luă câinele în braţe, şi-l întinse, zâmbind, Henriettei.

Poate că aşa o să se arate mai puţin duşmănoasă.

— Nu-l mai vreţi? spuse Henriette pălind…

Din cochetărie, desigur, Moka vru să glumească. Îi trecu prin minte să-i spună că s-a săturat de câine.

— Asta-i, făcu el, nu-l mai ţin.

— E-adevărat? întrebă Henriette cu acelaşi ton cu care ar fi întrebat dacă e adevărat c-o să i se taie capul.

— Cât se poate de adevărat. îl vrei?

— O, desigur, numai că…

Şi sărmana Henriette izbucni în plâns.

— Ei, strigă Moka, apropiindu-se de ea, dar ce s-a întâmplat? De ce plângi?

Îi luă mâinile, şi ea, foarte tandră, îl lăsă să i le ţină într-ale lui. Cripure, încurcat, simţindu-se inoportun, sau cel puţin de prisos – dar unde nu era el de prisos? – aşeză câinele într-un fotoliu şi se duse lângă fereastră, întorcând spatele celor doi tineri. De ce-o fi plângând micuţa aceea? „Nu mai înţeleg nimic”.

Moka îşi scoase batista din buzunar şi şterse uşurel lacrimile care nu mai conteneau să curgă pe obrajii Henriettei.

— Hai, hai, spuse el, ce ai, de ce plângi? Hai, spune!

— Am… am… am, spuse Henriette în hohote, am înţeles despre ce…

Şi lacrimile se înteţiră.

— Cum? Ce-ai înţeles?

— O… o… o să te căsătoreşti.

Moka simţea că i se taie răsuflarea şi încetă să mai şteargă lacrimile Henriettei.

— Ce tot vorbeşti? Cum de-ţi trece prin minte una ca asta.

— Ba da!

— Ba nu! Doar ştii că nu-i adevărat. Dar ce-ţi veni să spui asemenea năzbâtii?

— Pentru că-mi dai câinele.

Şi povesti, plângând întruna, că mai văzuse ea d-

astea. A mai fost, tot aşa, un domn pe care-l cunoscuse ea şi care avea un câine. Îşi iubea foarte mult câinele, ca şi Moka. Da, dar asta nu l-a împiedicat să-l dea. Cum s-a logodit, s-a şi descotorosit de el pentru că logodnica domnului nu suferea animalele. Şi-apoi… şi-apoi, ce mai…

— Dar zău că nu-i adevărat.

— Ah, ba da.

— Încăpăţânato!

— Dar eu nu vreau câinele. Şi domnul ăla nu i-l dăduse…

Şi iar o podidiră lacrimile.

— Cui nu i-l dăduse? Ţie?

— Da.

— Îl iubeai?

— Nu, spuse ea.

— Să ne grăbim! spuse Cripure lovind cu degetul în cerceveaua ferestrei, să ne grăbim, dragul meu Moka. E cam târziu. Dacă s-ar putea, ar fi bine să ne grăbim puţin.

Ce! Doar nu te baţi în duel în fiecare zi. Poate că pe lumea asta existau şi afaceri mai importante decât balivernele ăstora doi…

— Vai, Doamne, gemu sărmanul Moka. Ascultă, Henriette, îţi jur pe Cristos… Aşteaptă o clipă.

Se apropie de urechea ei. Ce-i spunea? Fata încetă să mai plângă şi se lumină.

— Ooo! E-adevărat! Zău?

— Hai, du-te acum. Ia câinele şi du-te.

Ea nu-i mai ceru să repete, luă câinele în braţe şi coborî în salon.

— Totul e în regulă, spuse Moka, întorcându-se spre Cripure. Putem pleca!

— În sfârşit!

Henriette plecase. Trecând prin faţa salonului, Moka deschise uşa. Cripure zări fata. Şedea într-un fotoliu Louis XV, ţinând câinele pe genunchi, şi-l mângâia cu un zâmbet extaziat.

— Să mi-l aduci mâine dimineaţă la opt, la liceu. Da?

— Da, da!

„E din ce în ce mai ciudat, îşi spuse Cripure amintindu-şi de blestemata de Cocoşată şi de căţelul ei galben şi năuc. E din ce în ce mai ciudat!” în închipuirea lui, casa lui Moka era aşezată între două femei şi doi câini, care stăteau parcă de santinelă în faţa porţii. „Da… Curate enigme. Nimic nu e întâmplător. Straniu alfabet!”…

— Fuga! Să ne grăbim!

PE LUME NU EXISTA UN AMATOR MAI PAsionat de arme vechi ca domnul Babinot. De ani de zile nu s-a întâmplat niciodată ca, miercurea, să nu tragă o fugă la Casa de licitaţie şi să cumpere toate armele care le găsea, săbii, suliţe, puşti vechi. Avea chiar şi o flintă străveche. Avea şi o tobă despre care era convins că aparţinuse unei brigăzi de-a armatei din Italia – puţin mai lipsea până să ajungă toba de la Arcole! – şi care provenea de la o companie de pompieri. Dar n-avea importanţă! Cea mai frumoasă piesă a colecţiei sale nu era puşca, sau toba, ci o armură autentică, aşezată în capul scării. În coiful întors cu vârful în jos, pe care omul acela de fier îl ţinea între mănuşile lui de fier, se punea corespondenţa.

Domnul Babinot avea atâtea arme şi îi plăcea atât de mult să le vadă, că după ce-a împodobit cu ele pereţii salonului, i-au mai rămas destule ca să împodobească şi pereţii altor camere şi vestibulul. Ceea ce dădea casei sale un aspect ciudat, de muzeu, sau de prăvălie de antichităţi. Dar asta era mândria lui.

Toate armele străluceau de curăţenie şi de unsoare. Dacă cel mai chiţibuşar plutonier-major ar fi venit să le inspecteze, nici cu lupa n-ar fi reuşit să găsească vreo urmă de rugină. Domnul

Babinot, atunci când nu scria poeme, se înţelege, îşi petrecea marea parte a timpului său liber lustruind armele, demontându-le, montându-le la loc, verificându-le arcurile, ungându-le sau căutând pe pereţi locurile unde ele ar fi fost mai bine puse în valoare, cum ar face un amator de pictură cu tablourile sale.

Odată, nemaiputând să reziste, a îmbrăcat armura şi a apărut aşa în sufragerie, unde-şi avea nişte prieteni la

masă. Lumea îşi mai amintea de întâmplarea aceea. Dar cât n-ar fi dat el să poată apărea cu armura la un bal costumat! Din nefericire însă, era prea grea, şi oricât iubea el evul mediu, ar fi preferat pentru bal ceva mai convenabil, un costum de muşchetar, de pildă, sau – şi asta ar fi fost cultaea fericirii – o uniformă de grenadir. Ei! să poată el măcar o dată, la o serbare, să recite-ntr-o asemenea uniformă nemuritoarele versuri ale lui Victor Hugo:

Înainte! Garda la atac!
Şi lăncierii, grenadirii cu jambiere de dril
Dragoni pe care Roma-i crezuse legionari romani…

Colecţia lui creştea mereu. Şi dacă la Caisa de licitaţii nu găsea nimic, făcea un tur prin târg, trecea pe la anticari. Pârliţii ăia se pricepeau atât de puţin în astfel de treburi, că uneori lua de la ei nişte piese excepţionale pentru mai nimic. În dughenele lor descoperise nişte săgeţi otrăvite pe care un marinar le adusese din Africa, un bumerang australian, un mic şi ciudat pumnal veneţian, foarte frumos, lucrat mai degrabă pentru o mână de femeie decât pentru un condotier. Domnul Babinot se slujea de el ca să taie paginile la *Revue des deux Mondes*.

Dar ca orice colecţionar adevărat, domnul Babinot era ros de invidie. Îi lipsea piesa unică, obiectul drag visurilor lui, raritatea de negăsit. Degeaba îşi spunea că obiectul acela cu greu putea fi găsit în târg, şi că în general astfel de lucruri nu aparţineau particularilor, căci raţiunea era fără putere şi îşi inventa mii de argumente ca să se convingă că nu e o nebunie să spere că-ntr-o bună zi tot o să pună mâna pe el.

Zadarnic relata istoria, în amănunţime, toate luptele, căci istoria nu putea să spună totul, din bunul motiv că nu putea să ştie totul. În timpul uneia din nenumăratele bătălii care s-au dat, ani în şir, între francezi şi germani, câte drapele nu şi-au smuls unii altora! Aproximativ s-a ştiut mai totdeauna ce drapele şi în ce împrejurări. Pe acest aproximativ se întemeia toată speranţa lui.

De ce-ar fi fost deci imposibil ca un flăcău de prin

partea locului să fi smuls drapelul duşmanului, să şi-l fi ascuns la piept, şi... Dar în privinţa aceasta, ca să mai poată trage vreo nădejde, domnul Babinot trebuia să ducă o aprigă luptă cu el însuşi. Ce-ar fi făcut el în locul flăcăului? Datoria îi cerea să predea steagul colonelului, pentru ca gloria acestei capturi să se răsfrângă asupra întregului regiment. Dar şi modestia putea să-l îndemne să nu spună nimic, modestia sau pasiunea, condamnabilă desigur, dar cât de nobilă! Ar mai fi putut interveni şi întâmplarea sau fatalitatea, ca în catastrofele de cale ferată. Şi, în sfârşit, o dată terminat războiul, flăcăul nostru s-ar fi întors acasă, cu un picior lipsă, cu un ochi scos, ciuruit de gloanţe şi cu burta lipită de şira spinării, dar cu o floare între dinţi şi cu trofeul în raniţă. Trofeul l-ar fi păstrat cu dragoste toată viaţa, iar pe patul morţii l-ar fi dăruit cu lacrimi în ochi copiilor săi, strânşi la căpătâiul lui ca fiii *Plugarului*. Apoi s-ar fi produs nişte calamităţi. Copiii, cărora părintele erou nu le lăsase decât comoara aceea, şi niciun petec de pământ din care să-şi ţină zilele, ar fi ajuns în cea mai neagră mizerie. O luau care încotro, drapelul ajungea pe mâna unui ignorant care îl vindea. Şi iată cum s-ar fi putut ca într-o bună zi, cu puţin fler şi cu ajutorul bunului Dumnezeu, Babinot să pună mâna pe un stindard imperial. Ei, eu dragă inimă, în ziua aceea ar fi strămutat din vestibul copia, în mărime naturală, după *Visul* lui Détaillé, care ocupa o jumătate de perete. Sau mai bine nu, i-ar fi schimbat numai locul, iar acolo unde acum e *Visul*, la dreapta intrării, ar fi aşezat vulturul smuls de la teutoni, aşa cum unii ţintuiesc o bufniţă deasupra uşii. Ar fi fost de un efect extraordinar. Toată lumea ar fi vorbit despre el, iar casa lui ar fi devenit celebră. El ar face o comunicare la *Societatea de Inscripţii şi Litere*. Ar primi scrisori de la cercetători şi de la curioşi. Şi-ar dedica viaţa reconstituirii istoriei trofeului şi ar publica o plachetă.

Cum însă Babinot nu pusese încă mâna pe stindardul imperial, Nabucet, când servitoarea îl pofti în vestibul, nu văzu decât aceleaşi lucruri, *Visul*, armura, săbiile, suliţele şi lăncile, vechea flintă şi toba. Toate învăluite într-un

plăcut miros de bucătărie şi de ceară de parchet.

Ce contrast graţios, ce încântătoare opoziţie, ce fermecătoare antiteză oferea, printre aceste pistoale şi suliţe, alături de marele tablou şi de armura aceea sepulcrală, prezenţa albă şi roză a micuţei servante. Ah, toate trofeele acelea războinice făceau şi mai plăcute privirea ei dulce, de fecioară, fruntea ei iluminată de nevinovăţie şi fragezii ei sâni. Şi ce şolduri delicate, parc-ar fi o sculptură de Jean Goujon, cu mult deasupra oricărei opere antice.

Micuţa servitoare se îndepărtă cu teamă, căuta cu ochii o uşă pe unde să fugă. Bărbosul naibii! Nu-l putea suferi! Şi ce frică-i era de el. Avea o înfăţişare rea!

— Bună ziua, copila mea, bună ziua! Sper că domnul Babinot e acasă. Da, copilă dragă?

— Da, domnule…

Ce-i mai tremura vocea!

„Şi e drăguţă de s-o mănânci, îşi spuse el, scoţându-şi pardesiul cu un aer degajat. E un deliciu. Şi pe sub sprâncenele ei negre ce priviri îmi mai aruncă, de căprioară speriată. Ce piele albă! Sunt sigur că n-are nici şaisprezece ani…”

Îi întinse pardesiul şi pălăria cu o privire care o făcu să roşească.

— Scuză-mă, zise el cu un glas deosebit de duios.

Fata luă hainele fără să spună nimic şi le agăţă în cuier.

— Mulţumesc, copila mea. Sper că nu te superi că-ţi spun „copila mea”? Eşti atât de tânără! Eşti de puţină vreme în oraş, nu-i aşa?

Ea făcu semn din cap că da.

— Ei, va trebui să fii foarte atentă, spuse Nabucet, pe un ton de falsă dojană, agitându-şi indexul prin faţa ochilor ei. Foarte, foarte atentă. Oraşul e pierzania fetelor drăguţe.

Ea-şi plecă fruntea şi-ncepu să-şi răsucească între degete cordonul şorţului. Ce scârboşenie de om! Se apropie de ea.

— Ah!

— Nu mergi niciodată la cinema?

— Nu ieşi în oraş?

O întrebă la ureche:

— N-ai niciun prieten pe-aici? Nu? Un drăguţ care să te ia de mijloc? Şi pe care…

— Lăsaţi-mă-n pace…

— Hai, hai, hai! Nu m-ai înţeles. Dar nu eşti o mironosiţă, cu mutriţa asta şi cu ochii ăştia? Ai? Cum e drăguţul? E brunet, ai, e brunet?

Micuţa servantă se trase înapoi p. mă lângă scară.

— Of, ai un caracter urât. Bine, domnişoară, să mergem. Dacă-mi dispreţuieşti sfaturile, măcar arată-mi drumul. Urcă!

Da, ca s-o ciupească de fund, cum a făcut şi data trecută? rămase nemişcată.

— Arată-mi drumul.

Ea se avântă pe scări, alergă într-un suflet până la primul etaj, unde se afla biroul lui Babinot şi bătu la uşă de parc-ar fi luat casa foc.

Totul se petrecu atât de repede, încât Nabucet abia apucă să zărească o jumătate de pulpă.

„E o toantă, îşi spuse. Surprinzător pentru o fată de la Asistenţa Publică”. Se întreba unde învăţase să fie atât de sălbatică. Nu acasă, în niciun caz.

Îşi pregăti o privire înspăimântătoare, pentru momentul când avea să se încrucişeze cu ea pe scară, o privire care voia să-i spună că în situaţia ei n-avea de ce să facă pe fandosita. Cât îi dădeau alde Babinot? Treizeci de franci pe lună?

Dar şireata de fată îi scăpă iar. De îndată ce apăru Babinot, în loc să coboare, urcă la etajul doi.

Iar arme! în curând avea să le pună şi pe tavan. Pe o panoplie de stambă roşie, pistoale, săbii şi spade se încrucişau în jurul unei căşti ţuguiate. Ici-colo, portrete de generali decupate din *L'Illustration*, desene de Scott: un vânător de munte sărutându-se cu o alsaciană. Bineînţeles, hărţi ale frontului, în care erau înfipte steguleţe. Şi pe

şemineu, între două obuze strălucitoare, o Ioană d'Arc cu stindardul sub un glob de sticlă. Un revolver militar servea drept presse-papier, iar pe Babinot, Nabucet îl găsi cu un chipiu de poliţai pe cap şi cu o veche manta de infanterist îmbrăcată în chip de halat. Fruntea-i era înconjurată de un bandaj proaspăt. Era în papuci de casă, iar între degetele lui groase ţinea un toc prăpădit, de câteva parale. Din vârful peniţei căzu o picătură de cerneală care se lăţi pe parchet.

Încântat că a fost găsit în „ţinută", Babinot îşi puse tocul după ureche şi, în glumă, luă poziţia de drepţi

— Pe loc repaus! comandă Nabucet întinzându-i mâna lui fină. Şi Babinot i-o strânse îndelung, izbucnind într-un hohot de râs fornăit.

— Cum mă găseşti, iubite colega?

— Excelent.

— Bene. Foarte bene. îl trase pe Nabucet spre un fotoliu. Pot să rămân cu tichia pe cap? Ştii că eu fac imediat guturai.

— Simte-te în largul dumitale, dragul meu.

Babinot nu mai putea trăi fără chipiul acela pe care tare ar fi dorit să-l poată purta şi prin oraş.

Se aşeză într-un fotoliu.

— Ce vânt te aduce la mine?

Era evident că vizita îl încânta. Se şi gândea că avea să-i citească lui Nabucet un poem pe care tocmai îl terminase, şi nu mai putea de nerăbdare.

Nabucet, care se aşezase picior peste picior, îşi potrivi dunga pantalonului, ca nu cumva să facă genunchi, şi cu vocea lui mieroasă spuse:

— Iartă-mă! Văd că te-am deranjat de la lucru.

— Compuneam, dragă colega.

— Un poem?

— Îmi dai voie? spuse Babinot întinzând mâna spre birou. Dar, abia atingându-i mâneca mantalei cu arătătorul, Nabucet îl opri.

— O clipă! Desigur, îşi corectă el cu abilitate bruscheţea gestului, desigur, o să-l citim imediat, dragul

meu Babinot. Sunt dinainte sigur că e un poem excelent. Dar cred c-ar fi bine ca mai întâi să te pun la curent cu scopul vizitei mele.

— Să ştii că poemul e foarte scurt.

— Imediat, dragul meu, într-o clipă.

— Ah, bene, bene, făcu Babinot foarte contrariat. Foarte bene. Te ascult.

Ce naiba putea să-i spună, atât de important încât să amâne lectura poemului? „Oamenii ăştia de litere sunt toţi o apă şi-un pământ”, îşi spuse Nabucet. Şi întrebă:

— Încă n-ai aflat nimic?

— Dar ce s-a întâmplat?

— Dragul meu Babinot, am avut o foarte ciudată ciocnire, ale cărei detalii ţi le voi relata imediat. *Rumpitur durn nimium tenditur juniculus*: coarda s-antins prea tare şi s-a rupt. Pe scurt şi-ntr-un cuvânt: o să mă bat în duel, dragă prietene. Şi se ridică. Dar nu atât de repede ca Babinot, care la cuvântul duel fu parcă aruncat din fotoliu.

— Ce-mi tot păvăs-tăşti, domnule! strigă el ridicând mâinile spre tavan. Un duel? Ce-mi tot păvăstăşti!

— Adevărul.

— Un duel?

— Cu spada...

— Un duel! Un duel! Şi eu cine te baţi în duel?

Privirea lui Nabucet exprimă durerea omului împins la o faptă pe care o dezaprobă, dar e obligat s-o săvârşească.

— Mi-e penibil să-ţi spun, făcu el cu o voce sfârşită, că adversarul meu este eminentul nostru coleg, domnul Merlin.

Lui Babinot i se tăie răsuflarea. Cu gura căscată, cu braţele ridicate şi cu bandajul care-i alunecase pe ochi, era personificarea uimirii.

— Oh, dar asta-i prea de tot, strigă el în sfârşit, lăsând să-i cadă braţele. E prea de tot. Prea de tot. Şi repetă cel puţin de zece ori că e prea de tot, apoi când reuşi să mai scape de sub impresia dublului şoc provocat de această dublă noutate – un duel era ceva deosebit, dar

un duel cu Cripure era ceva enorm – voi să afle cauzele disputei.

— Să nu ne agităm! Şi mai ales să ne păstrăm sângele rece. Să şedem. Aşază-te, dragul meu Nabucet, ia loc şi povesteşte-mi tot.

Nabucet îl lăsă însă pe Babinot să vorbească şi să se agite după pofta inimii, fără să mişte un deget. O să le arate tuturor cum ştie să se comporte un om demn de a fi numit om, în clipele cele mai importante. Şi pe deasupra, nici nu era greu. Ştia cât se poate de bine că Cripure n-o *să se bată*. Dar în privinţa asta, nicio vorbă. Nu era el prost să discute astfel de lucruri cu Babinot sau cu oricare altul.

— De ce ne-am agita? răspunse el zâmbind. Zău că nu văd vreun motiv. Şi cu o perfectă dezinvoltură, de parcă n-ar fi fost vorba – de pildă – decât de ce flori să aleagă pentru un buchet ce-avea să-l trimită iubitei, Nabucet se aşeză în fotoliu.

— Să luăm lucrurile *ab* ovospuse. Şi află în primul rând, dragul meu prieten, că astă-seară au fost nişte incidente la gară. Povesti ce se petrecuse acolo, dar comise imprudenţa de a rosti cuvântul răscoală.

— Răscoală, spui?

— Nu, nu, nu, doar nişte incidente.

— Dar ai spus răscoală!

Ochiul lui Babinot se înflăcăra. Ah! Ce importanţă mai avea duelul! Căci, sfinte Dumnezeule, ce importanţă putea să aibă un duel în comparaţie cu o răscoală!

Îşi deschise, mare, bătrâna lui gură ştirbă. Nu mai putea respira.

— Am înţeles totul! strigă el.

Şi-acum, iată-l pornit! Nabucet nu-şi putu reţine un gest de nerăbdare. Cu o voce care începu cu notele cele mai groase şi cu cele mai reuşite fornăituri pe care le produsese vreodată, spre a ajunge la cele mai acute, Babinot reluă:

— Aici e mâna pehlivanilor mei! E clar, sunt pehlivanii mei! Dacă la gară au fost incidente în seara asta, sau cum dumneata ai spus, prietene: răscoală, asta o

datorăm pehlivanilor mei!

Şi agitându-şi degetul lui grosolan în dreptul ochiului bandajat, mai spuse o dată că înţelege totul şi că e clar că cei doi spioni, după metoda doamnei Germania, au încercat, în mod perfid, să submineze moralul armatei franceze.

— Ehei, nemţii ăştia-s foarte şireţi!

— Sunt de acord, dragul meu, sunt de acord cu dumneata.

— Se pricep în chestii d-astea…

— Da. Desigur.

— Dar, fără să ne lăudăm, putem spune că suntem şi noi la fel de şireţi ca ei, avem destule dovezi.

Iar o anecdotă? Oare Nabucet nu reuşise să scape

1 De la început (l-ai).

de poem decât pentru a ajunge la anecdote? Zeii sunt neîndurători.

Încercă să pună capăt discuţiei.

— Să revenim însă… începu el.

Dar Babinot îl întrerupse:

— Dă, dă, dă! îndată, dragul meu. Îndată. Dar să terminăm mai întâi cu răscoala.

Nimic de făcut! „Dacă vrea răscoală, fie răscoală. Şi dacă altfel nu se poate…”

— Răscoală e un termen cam tare, spuse el, chiar prea tare pentru câteva strigăte, o mică busculadă şi nişte cântece…

— Aha! cântece?

— Ceva confuz.

— N-are importanţă, dragul meu. Ăştia se folosesc de orice ca să ne distrugă, fie şi de nişte cântece confuze. Asupra unor tineri idealişti că ai noştri, cântecele, chiar confuze, au uneori o mare influenţă, spuse Babinot foarte sentenţios, ridicând încă o dată degetul.

Nabueet n-avea nimic de spus „în privinţa asta”. Iar Babinot continuă:

— Bine e, în toată povestea asta, că noi le demascăm orice maşinaţie. Bang! Trosc! Şi s-a zis cu edificiul lor

savant. Aşa-i alcătuită lumea: ei cu răbdarea, noi cu şiretenia. Cocoşul, dragul meu, cocoşelul nostru galic e mult mai deştept decât prostănacul lor de vultur negru!…

Izbucni în râs.

„Oare o mai ţine mult aşa?” se întreba Nabueet. Ar fi vrut să ştie, pentru că, în acest caz, ar fi fost poate bine să-şi caute alt martor, deşi Babinot i se părea cât se poate de potrivit.

— Până la urmă totul s-a aranjat şi soldaţii au plecat.

— Nu zău! strigă Babinot. Dar de asta eram sigur de la început. Zi şi dumneata, dragul meu: cum ar fi posibilă o răzmeriţă? auzi dumneata, răscoală! Soldaţi francezi şi răsculaţi? Palavre, dragul meu. vorbe goale! Dacă toată povestea asta – ascultă ce-ţi spun – n-ar fi fost pusă la cale de cei doi pehlivani, ai zice că s-au ivit iar nişte capete înfierbântate. Dar nă, nă, nă, nici poveste de aşa ceva. Palavre. Dă-mi voie să râd, dragul meu.

Şi râse, dar nu în hohote, ca mai-nainte, ci încet, ea unul care se gândeşte la festa pe care i-a jucat-o cuiva.

Râse multă vreme încă, apoi râsul se domoli şi, în fine, se stinse. Babinot îşi reluă înfăţişarea serioasă, gravă, severă, şi amintindu-şi deodată de motivele pentru care venise Nabucet, reluă:

— Iartă-mi această digresiune, dragă colega, dar în actualele împrejurări, tot ceea ce se referă la Franţa se referă la noi în primul rând. Şi-acum, că suntem pe deplin liniştiţi în privinţa acelei mici încăierări, spune-mi, dragă prietene: ce s-a petrecut între dumneata şi Merlin? Un duel! Cine şi-ar fi închipuit vreodată c-o să auzim de dueluri în oraşul nostru.

— Şi că eu o să te rog să-mi fii martor? Dacă accepţi, bineînţeles! se grăbi Nabucet să spună, de parc-ar fi putut crede, o clipă măcar, că Babinot n-ar accepta.

— Auzi vorbă, strigă Babinot. Auzi vorbă! Dacă accept!

Se ridică şi puse solemn mâinile pe umerii lui Nabucet.

— Dragul meu, spuse el grav, ceea ce nu consimt ar fi

să nu-ţi fiu martor. O să ne mai amintim de această clipă. Ascultă ce-ţi spun! Şi tot cu mâinile pe umerii lui Nabucet, cu privirea singurului său ochi aţintită în tavan, declară: Eşti un om pentru care nutresc cea mai profundă stimă. N-o să te întreb care sunt motivele pentru care te baţi, nu! Şi sper că nu te îndoieşti că între un om ca Merlin şi un om ca dumneata, alegerea mea e dinainte hotărâtă! Ridică o mână: Te cunosc de multă vreme, dragul meu. Te-am văzut muncind. Şi ştiu cu câtă pasiune te-ai dedicat cauzei celei bune. De aceea, dragul meu, de aceea – şi îl bătu de trei ori pe umăr, ca să sublinieze importanţa a ceea ce avea să spună – de aceea n-aş vrea să fiu martorul, ci secondantul dumitale.

Şi mâna-i rămase nemişcată.

Nabucet ascultase discursul cu fruntea plecată, într-o adâncă reculegere. De îndată ce Babinot termină, se ridică şi, fără să spună un cuvânt, îi strânse mâna. Canalia! Ştia prea bine ce face! Ştia încotro voia să-l împingă pe Cripure.

— Noi ne înţelegem unul pe celălalt, nu-i aşa, făcu el cu o voce gâtuită de emoţie.

Babinot strânse şi mai tare mâna lui Nabucet.

— Dacă e să spunem totul, reluă el mai încet, află dragul meu, că azi după-amiază m-ai emoţionat.

La rândul său, Nabucet închise ochii. Îşi înclină uşor capul pe-o parte – ştia să facă gestul acesta cât se poate de bine – şi, cu aceeaşi voce emoţionată, răspunse:

— Mi-am adus modesta mea contribuţie la o faptă măreaţă. La o faptă căreia m-am dăruit din toată inima.

Îşi îndreptă capul, deschise ochii şi oftă.

— Ai spus ceea ce trebuia spus în termenii cei mai simpli, insistă Babinot. Se vede că latinii sunt maeştrii dumitale. Şi se simte. În proza dumitale se simte parfumul antichităţii.

— Horaţiu, dragul meu, mai presus de oricare: Horaţiu.

— Atât de… măsurat. Erai atât… atât de in notă. M-ai emoţionat.

— Prieten drag…

Îşi dădură drumul mâinilor şi, nu fără oarecare încurcătură, se aşezară iar în fotolii. Cu un gest devenit familiar. Pabinot îşi potrivi bandajul în timp re Nabucet îşi aranja dunga la pantalon şi căuta batista ca să-şi şteargă o lacrimă…

Se şterse încet, sperând că Babinot avea să facă o duzie la lacrimile lui, dar bădăranul nici nu-l luă în seamă şi, în timp ce-şi punea batista în buzunar. Nabucet fu surprins la culme văzând cum pe neaşteptate, Ea binot se scarpină în cap. pe lângă bandaj, face o grimasă cu o jumătate de obraz şi începe să strige:

— Ai-ai-ai! La asta nu m-am gândit. Sau, ba da, m-am gândit, dar… ai-ai-ai!

— Dar ce e?

— Am anumite scrupule…

— Ei! făcu Nabucet la rândul său.

— Pentru că, vezi dumneata, dragul meu, n-aş vrea să se spună şi să se clevetească… Ţţţ! Ce încurcătură!

Făcu iar o grimasă, încetă să se mai scarpine şi-şi puse palmele pe genunchi.

— Vezi că tocmai când cei doi pehlivani s-au năpustit asupra mea azi după-amiază… ei bine…

— Ei bine?

— Cum? Nu ştii? El era acolo! El a fost primul care mi-a sărit în ajutor. Mi-a ridicat pălăria, m-a dus la farmacist. Ah, Dumnezeule, ce situaţie jenantă şi supărătoare!

Şi Babinot se ridică, făcu vreo câţiva paşi prin cameră cu mâinile la spate, apoi se opri în faţa lui Nabucet şi întrebă:

— Crezi cumva că asta ar putea fi o piedică?

Nabucet îşi luă capul în mâini şi gândi adânc.

— Crezi?

— Stai puţin să mă gândesc.

— Ţ… ţ… ţ… Dumnezeule, ce încurcătură. Ce era nevoie să se afle tocmai acolo?

— Aşteaptă o clipă.

Babinot aşteptă, continuând să se învârtească prin cameră şi scoţând fel şi fel de exclamaţii. Nu-şi mai scărpina capul, ci urechile.

— Nu, spuse Nabucet descoperindu-şi, în fine, faţa, nu poate fi o piedică.

— Crezi? spuse Babinot. Să nu-mi iasă după aceea vorbe prin oraş…

— De loc. Nicio grijă. Şi iată de ce:

Babinot era numai urechi.

— Încă nu ţi-am spus care a fost pricina disputei. Dar când o s-o afli, dragul meu, toate scrupulele dumitale se vor risipi. Te asigur.

Şi privindu-l pe Nabucet drept în ochi:

3 G5]

— Era pentru răscoală, dragul meu.

Babinot făcu un pas înapoi. Şi, la fel cum înainte exclamase în privinţa duelului, ridicând braţele în sus, acum strigă iar:

— Ce-mi tot păvăs-tăşti! Pentru răscoală!

— Vai, da!

— El!

— Cum adică, protestă Nabucet, parcă nu-l cunoşti? Eu nu vreau să-i neg anumite calităţi intelectuale, pentru că înainte de toate trebuie să fim drepţi, dar el a fost totdeauna un spirit subversiv.

Vorbind, îşi freca mâinile.

— Dă, dă, spuse Babinot, care începu iar să se scarpine, înţeleg… înţeleg. Critică totul, vrea să distrugă tot, nu crede în nimic.

— E într-adevăr de plâns.

— Tratata… De plâns spui? Nu-i acuma ceasul milei şi nici al slăbiciunilor, dragul meu Nabucet. Să deplângi un revoluţionar? reluă Nabucet înfierbântându-se. Asta nu! O, dar depăşeşte orice măsură, spuse el devenind stacojiu, s-ajungă răzvrătit, el, care e profesor. Care e unul dintr-ai noştri! Şi eu, care i le iertasem pe toate de când cu discursul lui de anul trecut de la serbarea de fine de an… Îţi aminteşti?

— A fost un discurs obişnuit.

— Ne-a îmbrobodit, dragul meu.

Nabucet îşi dezlipi palmele.

— Priveam amândoi de pe o pasarelă la ceea ce se întâmpla în gară. Tumultul încetase. Colegul nostru Merlin stătea sprijinit de parapet. M-am apropiat de el şi nu i-am spus decât un singur cuvânt, ceva ce voia să dea de înţeles că, în ciuda oricăror evenimente, noi o să fim stăpâni pe situaţie şi ştii, ştii…

Ura care-l stăpânea în clipa aceea îl făcea hidos. Dar Babinot nu desluşea în expresia lui decât o nobilă indignare.

— Ei bine, m-a pălmuit.

Babinot era sufocat de surpriză şi rămase iar cu gura căscată.

— Ai auzit? spuse Nabucet după un moment de tăcere.

Celălalt făcu semn din cap că da.

— Şi îţi mai faci scrupule?

Babinot nu mai avea scrupule, dar nu mai avea nici glas. Bâigui ceva.

— Cum?

— Scrupule? Dar glumeşti, dragul meu Nabucet, reuşi până la urmă să spună. Îşi redobândi graiul şi continuă: Ar fi trebuit să bănuim că e un defetist mascat, şi cu atât mai primejdios. Doar ştiam, de la afacerea – Dreyfus, că urăşte Armata. Să nu mai ezităm. Desemnează-ţi şi pe al doilea martor şi să mergem! Sunt cu tine până la capăt, dragul meu. Dar poate că în ultima vreme n-ai mai făcut scrimă şi vrei să te mai dezmorţeşti puţin; am putea coborî în pivniţă să facem câteva pase. Am acolo floretele. Şi nu uita, spuse el mângâindu-şi ţăcălia, nu uita că la vremea mea duelam destul de bine. Haide, dragul meu.

La doamna de villaplane, kaminsky şi prietenii săi luau ceaiul. În şemineul din sufragerie ardea un foc straşnic. Flăcările lui ar fi ajuns ca să ilumineze camera, dar servitoarea urmaşe cu stricteţe ordinele lui Kaminsky. În locul lămpii de petrol care ilumina de obicei tristele

prânzuri ale celor din pensiune, au fost aprinse lumânări, aşezate acum mai peste tot. De altfel, policandrul agăţat de tavan era făcut tocmai pentru lumânări. Era un vechi policandru – probabil că odinioară aparţinuse lui Turnier tatăl – în care se aprindeau lumânările când se dădea vreo recepţie. Acum erau puse lumânări şi pe console, şi pe şemineu. Nişte trandafiri splendizi erau răsfiraţi pe faţa de masă albă, printre cupe, fructe, prăjituri şi sticle. În jurul mesei se discuta cu multă însufleţire. La dreapta lui Kaminsky şedea Simone mai veselă şi mai fericită ca oricând. Ca mai înainte, acasă, pusese în faţa ei, pe masă, faimoasa „carte” pe care din timp în timp o privea, mângâind şi pipăind pe sub coperţi bancnotele mătăsoase. Avea o poftă nebună să le scoată şi să le fluture pe sub nasul celorlalţi şi să povestească totul în hohote de râs. Dar şi mai plăcut era să nu le spună nimic. Grăsălanul Baechiochi stătea în capul mesei şi se îndopa cu prăjituri, uitându-se în acelaşi timp la Marcelle, amanta lui, care abia sosise de la vila lui Kaminsky, adusă de Léo cu maşina Prefecturii. Fuma cu coatele sprijinite de masă şi cu mâinile încrucişate sub bărbie. Alături de Léo şedea Francis Montfort, mai lăţos, mai nepieptănat, mai „boem” ca niciodată, şi nu-l pierdea o clipă din ochi pe Kaminsky. Mai rămăsese un loc gol, ca şi cum mai era aşteptat încă un comesean, „poate o fantomă” spuse Kaminsky, râzând… După care începu să povestească anecdote.

— Când eram mic şi ai mei mă certau, mă răzbunam.

— Bravo! strigă Simone.

Ceilalţi râseră.

— Furam – după cum era şi cearta de aspră – un tacâm de argint sau de aur, sau un obiect de artă – tata avea o colecţie splendidă – şi le îngropam în grădină.

Se făcu linişte.

— Ciudat, spuse Marcelle.

— Şi după aceea le dezgropai şi le vindeai?

— Ea de loc. Sunt şi-acum acolo. Eram un tip total dezinteresat.

— Şi nu era nimeni acuzat în locul dumitale? întrebă

Francis.

— Ba da. Odată au dat afară un servitor. Mai făceam şi altceva: chinuiam animalele preferate ale mamei mele.

— Pisici?

— Nu. Imaginaţi-vă că mama adora iepurii. Dar staţi să vedeţi. Maică-mea nu avea crescătorie. Îmblânzea, aşa, câţiva iepuri. Şi prin casă totdeauna ţepăiau vreo zece. Ea-i pieptăna, îi parfuma, îi mângâia ore în şir. Iar eu luam din când în când câte unul şi-l spânzuram.

— Ce oroare!

— Nici eu nu spun că nu era oribil. Şi vă rog să ţineţi seama că totdeauna am adorat animalele – cu excepţia iepurilor; iubeam, bineînţeles, câinii şi pisicile dar şi, de pildă… năpârcile.

— Kaminsky, iubitule, eşti un tip dezgustător, strigă Simone. Şi te previn că n-o să mai ascult poveştile tale scârboase.

Se ridică. El se apropie de ea, îi luă mâna şi i-o sărută.

— Adorato! Tu, cea pe carea-şi fi vrut s-o iubesc pe un pat de roze…

— Lasă-mi mâna!

— Porumbelul meu, luminiţa mea… Năpârcile nu sunt de loc scârboase. Lumea le calomniază.

— Otto! Te rog încă o dată…

Bătu cu piciorul în podea.

— Sufleţelul meu… adică… nu vreau să te supăr, Dumnezeu îmi vede inima. Iartă-mă, şi n-o să mai vorbesc de năpârci, nu, n-o să mai vorbesc, dar e păcat, *galupcâk*, sufleţelul meu, e foarte păcat…

Îşi însoţea cuvintele cu tot felul de temenele şi de mângâieri care făceau şi mai comică parodia lui. Era un joc – pe care-l descoperiseră de curând. Spuneau că se joacă de-a romanul rusesc. Şi-atunci el trebuia să-i spună Nastasia, iar ea Batiuşka.

— Batiuşka, îl întrebă, nu te temi de Dumnezeu?

— Eu să nu mă tem de Dumnezeu? reluă el cu o voce tremurătoare. Cum adică să nu mă tem de Dumnezeu? Şi

începu să se bată cu pumnul în piept: Nastasia, da, e adevărat, mărturisesc în faţa tuturor. Sunt un păcătos, sufletul meu e o cloacă, da, e adevărat, nu am teamă de Dumnezeu. Dovadă, Nastasia, sufleţelul meu, că pe blestemata aia de năpârcă…

— Batiuşka! Dacă te mai aud încă o dată vorbind de năpârca aia…

— Dar, Nastasia, acum mă spovedesc…

— Gata, mi-ai închis pliscul! strigă Simone făcând o piruetă. Dacă-i vorba de o spovedanie, dă-i drumul, dragul meu. Să nu zici după aceea că eu te-am împiedicat să te spovedeşti şi să-ţi salvezi sufletul. Te ascult, spuse ea aşezându-se şi imitând gesturile unei bătrâne doamne care-şi potriveşte lornionul şi îşi netezeşte o cută a rochiei.

— Spovedania lui Kaminsky, anunţă polonezul care sta în picioare în dosul scaunului, cu mâinile proptite de spetează. Îhm…

Pe faţa lui ovală şi plină, palidă în lumina lumânărilor, se ivi un zâmbet echivoc.

— O spovedanie generală, spuse el graseind exagerat, ar fi o treabă care ar cere prea mult timp. Ar însemna să vă spun povestea micuţei servitoare, povestea fratelui meu pe care n-am vrut să-l îngrijesc, să vă vorbesc puţin şi de doamna de Villaplane. Pentru un moment să rămânem deci la… năpârci.

— Nu uita că la noi năpârcă înseamnă minciună, îl întrerupse Simone.

— Fie şi minciună, replică el imperturbabil. Şi continuă: Năpârca aceea îmi era întrucâtva o prietenă. Fluieram şi venea imediat; se ridica în vârful cozii şi mi se urca pe braţ. O hrăneam cu lapte, se înţelege, şi prânzul micuţei mele prietene era un delicios spectacol. Era plină de gingăşie. Când plecam de-acasă o luam în buzunar, unde dormea în linişte. Într-o bună zi însă…

Kaminsky scoase un suspin atât de bine simulat. Încât şi Simone se lăsă păcălită.

— Nastasia, micuţa mea, trebuie să spun tot?

— Tot, plus restul, Batiuşka, porumbelul meu,

Dumnezeu te ascultă… Hai, îngenunchează în faţa fraţilor tăi…

— Restul e chiar mai greu decât totul. Da' fie, iată: într-o zi îmi dă prin cap o idee diabolică. La-nceput n-a fost decât ceva vag, un plan fantezist. După aceea… Trăia la noi o bătrână foarte credincioasă. Fiul ei murise hulind pre Domnul. Ea credea că-i osândit la chinurile iadului. În fiecare zi îşi petrecea ore în şir la biserică, se ruga pentru odihna sufletului lui – în timp ce maică-mea îşi mângâia iepurii. Şi eu ce-am făcut, Nastasia? Ce-am făcut? Am intrat în biserică, Dumnezeu să mă ierte. Am scos năpârca din buzunar şi am pus-o în agheasmatar – asta am făcut. Apoi m-am ascuns după un stâlp şi am aşteptat. În toată biserica nu eram decât eu şi bătrâna. Ea se ruga, eu aşteptam. Şi a durat, a durat. În sfârşit, se hotărăşte să se ridice şi se apropie încetişor de uşă, şi tocmai când să-şi moaie degetele în agheasmatar, năpârca se ridică. Şi bătrâna, ce-a făcut? A scos un strigăt îngrozitor, auziţi: îngrozitor! Eu stăteam tot ascuns pe după un stâlp. Am văzut-o cum a luat-o la fugă, în goană. Şi n-a mai venit niciodată la biserică. A murit la câţiva ani după aceea, fără să mai fi dat pe la biserică, încredinţată că nu numai fiul ei e osândit, ci şi ea. Zicea că diavolul i-o spusese, şi lumea zicea că din pricina asta a şi înnebunit. Asta-i. Aveţi cu toţii dreptul să credeţi că am minţit. Şi eu la fel, spuse el, aşezându-se. Dar nu beţi? Nu beţi nimic, strigă punând mina pe o sticlă de şampanie. Umplu cupele. Ohoho, s-ar zice că istorioara mea v-a mişcat puţin. Vreau să vă dau un sfat, mai spuse, aruncându-i o privire lui Bacchiochi: trebuie să apuci viaţa de partea ei cea bună şi să nu prea crezi…

— În mistificatori, spuse Marcelle.

— Iată-l! iată cuvântul pe care îl aşteptam. Bravo! Toate astea au fost glume. Literatură. Destul am vorbit despre noi: să mai vorbim şi despre alţii.

Şi continuă.

— Un poet îmbătat de glorie a înnebunit de plictiseală. Se credea mort de multă vreme şi a devenit el

însuşi paznicul propriului său muzeu. Arăta tocul cu care a scris, portretul femeii iubite. Altminteri era un băiat foarte cumsecade. Asta-i. Am terminat povestea.

— Vreau alta, spuse Simone.

— Bine. O familie onorabilă care stătea la ţară, undeva foarte aproape de aici, avea o fetiţă de treisprezece ani. Un vagabond violează fata. Ce s-a întâmplat după asta? Tatăl nu mai îndrăzneşte să-şi privească fiica. În zadar îi ţine mama predici, el e tot mai rău cu fiică-sa. Cu cât suferă mai mult, cu atâta e mai rău. Fetiţa începe să fie posacă. Nu se mai joacă. Copiii se ţin scai de ea, râd şi vor „să ştie”. Fata se aruncă într-un lac. Asta-i. Am terminat povestea, încă una? – întrebă Kaminsky.

— Da, dar de alt gen, spuse Marcelle.

— Bine. Atunci povestea unei dame care fuge dintr-un bordel unde poliţia o readuce cu forţa.

— Nu…

De data asta protestară mai mulţi. Mătăhălosul Bacchiochi spuse iar că polonezul exagerează. Kamiński zâmbea, privind când la unul, când la altul.

— Să trecem peste asta, spuse el. Ştiu că adevărurile evidente de genul acestuia vă sperie. Să trecem la altceva. îl cunoaşteţi pe domnul Trémintin?

— Da, spuse Francis.

— Şi dumneata, Marcelle?

— Da.

— Sunt sigur că-l cunoaşte şi Simone, deşi nu spune nimic.

— Da.

— Şi tu Léo, tu nu-l cunoşti?

Léo nu răspunse.

— Ce e? Ai început să visezi? spuse Kaminsky.

Buza lui Léo, mare şi cărnoasă, se lăsă în jos, cu un chiştoc lipit de ea ca o tumoare. Îşi închise ochii aproape de tot şi ridică din umeri cu dispreţ:

— Nu, eu…

— Ştii că ai putea fi luat drept general dacă nu s-ar şti că nu eşti decât şoferul Prefectului?

Léo îşi ridică pleoapele grele, de forma unor coji de nucă şi cu nişte ciudate gene albe, descoperindu-şi ochii cenuşii, tulburi.

Kaminsky se încăpăţână.

— De unde-ai făcut rost de părul tău alb?

Potrivit legendei care circula prin târg, Léo ar fi albit într-o singură noapte, când una dintre amantele sale, o tânără de douăzeci şi doi de ani, s-ar fi sinucis sub ochii lui. Lumea îl acuza c-o omorâse şi se spunea că n-a reuşit să scape decât datorită unor intervenţii de sus, chiar cu ajutorul poliţiei. Era de altfel sigur că e omul poliţiei. Trecutul tulbure al lui Léo şi, în afară de sinuciderea fetei, alte câteva poveşti, zise de moravuri, care fuseseră muşamalizate în mod misterios, dădeau acestei supoziţii un credit care creştea întruna, deoarece de la începerea războiului el nu părăsise Prefectura.

— Eşti un nătărău, mormăi el.

— Ei, te-ai trezit? Ia spune: e-adevărat c-au vrut să te scoată din pâine şi să te trimită pe front? Măcar de data asta a fost ceva serios?

Léo făcu semn din cap că da.

— Şi cel puţin ştii cine ţi-a făcut figura? Ai vreo bănuială?

— Da, mai mult decât o bănuială. Ştiu.

Pleoapele i se coborâră iar, se lăsă pe masă încrucişându-şi braţele şi îşi trase capul între umerii care erau enormi.

Kaminsky îi privea mâinile.

— Ai nişte… mâini solide, spuse.

— Mai bine ţi-ai continua poveştile, i-o întoarse Léo care începuse să se cam sature. Povesteşte-ne despre Trémintin.

— N-am uitat de Trémintin. Deci, îl cunoaşte toată lumea în afară, poate, de domnul Bacchioebi.

— Ba nu, strigă Bacchiochi, doar l-am întâlnit de zeci de ori în biroul dumitale, dragă prietene.

— E-adevărat. Biroul lui e vecin cu al meu. De treizeci de ori era zilnic prezent în biroul ăla.

— Era? întrebă Simone. Dar ce, a murit?

— Nu, doar că acum vine ceva mai puţin punctual. Dar n-a murit. A… a adormit.

— La birou?

— Printre hârţoagele lui, dragul meu Francis. Cu nasul în hârţoage. Dormea şi habar n-avea că programul s-a terminat. Asta s-a întâmplat acum vreo zece zile. Şi nimeni n-ar fi bănuit că domnul Şef de Sector doarme. Când s-a trezit, se făcuse nouă seara. El însuşi era foarte surprins, foarte, foarte surprins. Chiar el mi-a povestit. „Era ciudat: nu mai recunoşteam nimic. Nici dosarele, nici celelalte… nu mai recunoşteam nimic”. A plecat în puterea nopţii şi s-a dus acasă… îşi spunea c-o să moară şi nu-şi putea alunga din minte gândul ăsta. Pe urmă a cinat, pe urmă s-a culcat, a dormit, iar a doua zi, trezindu-se, iar a-nceput să-şi spună c-o să moară. Şi nici chip să scape de gândurile lui negre. În ziua următoare, la fel. De-atunci vine la birou din când în când, se încuie cu cheia şi se plimbă în lung şi-n lat. Hoinăreşte ceasuri în şir prin oraş, de preferinţă noaptea. Hoinăreşte, umblă. Şi nu mai iese îmbrăcat decât foarte solemn, ca pentru o ceremonie. I-am lăsat un bilet prin care-l invitam la mica noastră serbare…

Bacchiochi se întreba dacă nu cumva Kaminsky îşi bate joc de ei, şi se mai temea să nu i se ceară părerea asupra acestui caz clinic. Evident, povestea aceea nu era de competenţa lui… Era de domeniul patologiei. Deci nu al lui.

Francis privi scaunul gol.

— E pentru el?

— Recunoaşteţi c-ar fi o glumă excelentă. Dar mă îndoiesc c-o să vină. Am mari îndoieli. Cred că nici nu mi-a citit biletul. Nu mai citeşte nimic. Nu mai vorbeşte cu nimeni. Hoinăreşte…

— De-acum zece zile? întrebă Bacchiochi.

— Azi e a zecea zi. Închipuiţi-vă: azi-dimineaţă m-am întâlnit cu nevastă-sa. Un personaj foarte ciudat: un ciolan. Şi ştiţi ce mi-a povestit? Vă reproduc textual vorbele ei: „Aseară, sau mai bine zi, azi-noapte, pe la ceasurile două,

numai ce intră în camera mea şi... se aşază pe marginea patului. De cum s-a aşezat, fără să scoată o vorbă, a izbucnit în lacrimi şi mi-a spus... Dar nu ce mi-a spus e important, ci privirea lui. Şi-a îndreptat arătătorul spre obrazul meu. cum faci când cerţi un copil. Şi tot mai aproape, tot mai aproape, de mi s-a făcut şi frică. Era îmbrăcat cu jacheta, avea pălăria pe cap, cravată albă şi lacrimile-i curgeau în barbă. Şi ştiţi ce mi-a spus? Mi-a spus: «Te iubesc»!...”

Nu se auzeau decât lemnele care trosneau în cămin. Toată lumea era întoarsă spre Kaminsky şi nimeni nu bea şi nu mânca. Deodată răsună un râset ascuţit. Era Simone.

— De data asta n-ai minţit, strigă ea. Povestea e adevărată de la un capăt la altul. Aşa-s toţi ăştia!

Aşa-s toţi ăştia, repetă cu furie Simone. Şi pe urmă? Hai, termină...

Kaminsky ridică din umeri.

— În timp ce-mi povestea, doamna Trémintin făcu un gest de disperare. Am înţeles că intenţiona să-şi închidă soţul la balamuc. Asta-i. Povestea s-a terminat. Mai vreţi una?

— Ajunge, spuse Simone.

— De ce?

— Pentru că le urăsc, strigă ea.

— Toţi cei de-aici le urâm, spuse el.

— Dar nicât mine...

— Şi-atunci... ce facem?

— Optăm... pentru noi înşine.

Începu şi el să râdă şi îi sărută mâna.

În stradă, paşi grei ca nişte lovituri de ciocan. Kaminsky ciuli urechile.

— Poate-i domnul Trémintin, spuse Francis.

— Fii serios, spuse Léo, ăştia-s paşi de soldat. Sunt sigur că nu-i numai unul.

Kaminsky se apropie de fereastră, dar se dădu imediat înapoi:

— Sfinte Dumnezeule! Astea-s lucruri pe care nu suport să le văd. Nu, nu, nu!

„Ce l-o fi apucat?” şopti Marcelle ducându-se şi ea la fereastră.

Kaminsky, palid, cu pumnii încleştaţi, bătu din picior.

— Aduceţi-i înăuntru! comandă el pe un ton categoric. Să se odihnească şi să se sature.

— Pe cine? întrebă Francis.

— Sper că n-aveţi nimic împotrivă? Uitaţi-vă numai la ei. Parcă-s nişte cadavre.

Toţi se îngrămădiră la fereastră: Marcelle, Francis, Léo, Simone, Bacchicchi.

— Prizonieri.

Trei oameni mărşăluiau pe stradă, doi germani şi un francez.

— Ce oroare! Ce oroare! spuse Kaminsky lăsându-se pe un scaun. Nu mă pot împăca nici măcar cu gândul. Ce oroare: prizonieri! Francis!

— Da, dragul meu Otto!

— Du-te şi adu-i înăuntru. Nu zău, e ceva intolerabil. Vederea unui prizonier are asupra mea efectul unei... remuşcări, spuse el trecându-şi palma peste frunte. Iertaţi-mă că mă tot agit, dar nu mai sunt stăpân pe nervii mei. Vă repet: când îi văd Simt că înnebunesc. Şi iar bătu din picior.

Simone îi puse o mână pe umăr.

— Hai, potoleşte-te.

— Dar nimic n-o să... începu Kaminsky cu glas înăbuşit. Încă n-ai înţeles?

— Astăzi o să aibă noroc.

Prizonierii se apropiau, cu spatele plecat sub greutatea unor baloturi uriaşe. Soldatul îi urmă cu puşca în bandulieră.

— Tare-aş vrea să ştiu ce-nseamnă asta, spuse Bacchiochi. Ei, tu! strigă el şi soldatul ridică privirea.

— Ia te uită, un medic militar…

Şi îl salută alene.

— Apropie-te!

— Alo, băieţi, strigă soldatul, staţi aşa.

Prizonierii se opriră imediat, îşi aruncară baloturile

la picioare şi se aşezară pe ele.

Soldatul se apropie de fereastră.

— Ce-i cu indivizii ăştia?

— Sunt doi care se întorc din Maroc, domnule Maior.

— Represalii?

— Cred că da.

— Şi mai aveţi mult de mers?

— Cel puţin încă patru kilometri. Numai că ăştia nu mai pot, domnule Maior. îs ca şi morţi.

— Şi de asta-i obligă să meargă pe jos, cu baloturile în spinare? Acolo de unde vii nu era maşină, nu-i aşa? Cine-i ticălosul care ţi-a dat ordin să… Adă-i încoace.

Şi Bacchiochi se întoarse, palid şi el de mânie. Mâinile lui mici şi groase tremurau:

— Sunt totuşi unii care au…

Prizonierii intrară, târând baloturile după ei. Se bâţâiau în cizme.

— Lăsaţi bagajele pe culoar! spuse soldatul.

Kaminsky, proptit de un perete, se uita la ei tremurând.

— Ştiu franceza? întrebă Bacchiochi.

— Nicio boabă.

— Ia te uită ce prăpădiţi. Spune-le să şadă. Ajunge să te uiţi la ei şi-ţi dai seama că sunt pe ducă. Tuberculoză în ultimul stadiu. Şi-i obligă… Să ştii, bătrâne Kaminsky, că şi pe mine poveştile astea mă înnebunesc, mai ales că nu-i pentru prima oară când le văd. Şi toate astea pentru că undeva există un cretin… Daţi încoace bidoanele. Pregătiţi-le ceva de mâncare; o să-i ducem imediat cu maşina. Ce zici, Léo? De ordinele pe care le-ai primit tu nu-mi pasă, ai înţeles? îi spuse el soldatului. Iau totul asupra mea… Ce le-aţi pus în bidoane?

— Ceai fierbinte, spuse Marcelle.

— Bun.

— Şi le mai pregătesc nişte prăjituri şi fructe.

Kaminsky le dădu bani, câteva bancnote pe care ei le acceptară cu indiferenţă.

— Băiete, să le spui şefilor tăi că nu i-am dus la lagăr,

ci la spital.

— Bine, domnule Maior.

— Şi dacă-mi cade în labă vreo scârnăvie de învârtit, dintr-ăia care te pun să faci treburi d-astea, o să am eu grijă de el. Unde mi-e chipiul? Eşti gata, Léo? Hai, rapid. Ăştia ar trebui să fie acum în pat…

Multă vreme încă după plecarea prizonierilor, ceilalţi nu scoaseră o vorbă. Nici nu mai îndrăzneau să se privească. Şi se simţiră foarte jenaţi când îşi reluară locurile în jurul mesei. Focul se stingea încet în cămin, căci nimeni nu se mai gândea să-l aţâţe.

— Multe o să-ţi fie iertate, spuse în sfârşit Simone.

Kaminsky o privi cu severitate. Să bage bine de seamă dacă vorbeşte în batjocură.

— Ce-nţelegi prin asta, dragă Simone?

Nu-i mai spunea Nastasia.

— Ce înţelegi şi tu: că ai iubit cu patimă.

— Să lăsăm asta! Sunt departe de a fi bun. Şi în ceea ce priveşte iertarea, îmi repugnă chiar şi ideea.

— E adevărat, dragă Otto?…

— Da, în mine nu-i nici urmă de asemenea laşitate, făcu el ridicând spre amanta lui o privire tandră şi inteligentă. Le-ai văzut feţele?

— Aşadar, dragă Otto, oamenii ăştia trebuie să-şi urască asupritorii şi să se răzbune.

— Să-i urască şi să se răzbune: da!

— Da?

— Până la moarte.

Ea îi luă mâna într-a ei.

— Şi pentru asta te iubesc, spuse ea. Şi pentru asta o să-ţi fie multe iertate.

El zâmbi:

— Pentru că am şi urât cu patimă?

— Da.

— Ei bine, scumpa mea Simone, iată că acum. cel puţin acum, o să spun întreg adevărul. N-o să fiu iertat decât pe jumătate pentru că am iubit numai pe jumătate şi am urât numai pe jumătate. O privi în ochi: Niciodată nu

m-am dăruit pe de-a-ntregul nimănui.

Ea ezită, apoi spuse:

— Din prudenţă.

— Vai, nu, răspunse el: din fire.

Ea-i zâmbi într-un fel ciudat de complice şi-i strânse mai tare mâna.

— Deci în afacerea asta a fost şi puţin teatru?

— În care afacere?

— Afacerea cu prizonierii.

El căzu o clipă pe gânduri:

— Nu, răspunse. Dar asta n-a durat decât puţin.

Ea zâmbi iar.

— N-ai să te arunci în mare pentru mine, nu-i aşa?

— Nu… din păcate. Nu alerg înnebunit după absolut ca Turnier, a cărui fantomă nu se mai hotărăşte să apară odată…

Încet, încet, revenea la tonul normal. Kaminsky cel obişnuit reapărea iar.

— E adevărat că eu… eu nu sunt Mercedes, spuse Simone, cu acelaşi zâmbet. Eu n-o să te părăsesc.

Marcelle şi Francis, pe care acest dialog prea intim îi cam stânjenea, fură fericiţi de întorsătura pe care o luă conversaţia şi interveniră şi ei în discuţie.

— Nu uitaţi însă că a fost constrânsă, spuse Francis. Mercedes a fost pur şi simplu expediată.

— Cum adică expediată? se interesă Marcelle pe un ton deosebit de siropos, prin care voia să dea de înţeles că în locul lui Mercedes ea nu s-ar fi lăsat dusă. Îşi strivi mucul ţigării într-o farfurioară şi îşi încrucişă mâinile sub bărbie.

— Simplu: a fost urcată într-o trăsură, şi din trăsură în tren, răspunse Kaminsky

Marcelle replică:

— Exact ca în filmele proaste. Pentru că numai în filmele proaste familiile îndrăznesc să procedeze astfel cu tinerele îndrăgostite.

Ridică imperceptibil din umeri.

— O condamni pe Mercedes, Marcelle?

— Da.

— Şi tu, Simone?

— Mai încape vorbă?

— O condamni şi dumneata, domnule student?

Francis o condamna şi el. După părerea lui, cei doi îndrăgostiţi ar fi trebuit să fugă în ziua în care şi-au dat seama că se iubesc. Oricum însă, putea să-ţi fie milă de ei.

— Milă.

— Da, milă!

Kaminsky se întoarse spre fotoliul gol.

— Dragii mei prieteni, iată, aici şi-a petrecut Turnier ultimele sale ceasuri. Cred că în fotoliul acesta s-a aşezat muşcându-şi pumnii, în timp ce-o mai aştepta şi-n ziua a doua pe Mercedes. Vă propun ca indiferent care ar fi părerea voastră despre el şi despre Mercedes, să ne golim cupele în amintirea lor, pentru că îi suntem, cu toţii, tovarăşi…

Se ridică primul, ţinând cupa în mână, iar ceilalţi îl imitară.

— Pentru amanţii nefericiţi, spuse el grandilocvent.

— În acest caz ar trebui să toastăm şi pentru domnul Termintin, zise Francis.

— Pentru domnul Termintin, spuse Kaminsky.

— Şi pentru Cripure…

— Şi pentru Cripure.

Ciocniră cupele.

După ce-şi goli cupa, Kaminsky continuă fără să se aşeze:

— Ştiţi la ce mă gândesc? Evident, spuse, nu vreau să susţin o teză, dar… în linii generale, din punct de vedere social şi din punct de vedere psihologic, noi trăim aici în inima Rusiei imperiale, dragii mei prieteni. Mica voastră burghezie creştină e burghezia lui Tolstoi. Iar ţăranii voştri sunt mujici sadea. Da, da. Credeţi-mă, continuă el, cele mai izbutite personaje de-ale lui Cehov, să zicem, le-am regăsit aidoma aici, nu le lipsea decât samovarul, încheie el pe un ton mai apropiat de mânie decât de ironie.

Reluă:

— Un mare scriitor rus a scris o carte întreagă despre un om care din plictiseală scuipa pe pereţi.

— Oho, strigă Simone, tata nu scuipă pe pereţi. N-are timp: e prea ocupat cu furtişagurile. Dar cum are o clipă de răgaz, scrie scrisori anonime şi rupe cărţile luate cu împrumut.

— Nu-i rău, spuse Kaminsky. Şi continuă: Oricum însă, nu au grăuntele acela de nebunie pe care-l găseşti chiar şi la cele mai abjecte personaje din Gogol, ceea ce m-a şi împiedicat să dispreţuiesc total personajele acelea. De când au triumfat bolşevicii, l-am înţeles mai bine pe Gogol şi pe ceilalţi. Revoluţia a scos toate măştile şi a adus totul la lumină… Hm… Da, aici ar putea fi Minsk, sau Rostov sau Novgorod, sau Iaroslav. Vedeţi că putem chiar alege. În loc să fie de cărămidă, casele ar fi din lemn şi ar fi şi câteva cupole cu cruci ortodoxe. Dar şi voi aveţi destule cupole şi destule mănăstiri. Da, Minsk, adică…

Şi rămase cu gura căscată: în uşă apăruseră Cripure şi Moka.

— Impresionant… Ceea ce spuneţi dumneavoastră e deosebit de interesant. Aşadar, pentru dumneavoastră, raportul… Şi Cripure închise ochii, îşi scoase lornionul şi îşi frecă uşurel pleoapele cu arătătorul, fără să lase însă bastonul din mână. Similitudinea, continuă el, este atât de absolută… Da, da. Şi puse lornionul la loc. Şopti: *Suflete moarte*. Şi tăcu.

Buzele i se strânseră, făcând o cută de amărăciune.

Toţi se ridicară.

— Domnule Merlin!

Nu-l văzuseră intrând. Era însă acolo de câteva clipe, flancat de Moka. Acesta din urmă în frumosul lui costum, cu floare albă la butonieră, părea un impresar ce prezintă publicului cel mai frumos număr al trupei sale. Nu-i oferise lui Cripure braţul, ceea ce ar fi fost de altfel imposibil, din pricina plasei pe care acesta o târa după el. Dar îl susţinea, delicat, de cot, şi cu pălăria în mână de parcă făcea o chetă – creasta lui roşie era mai triumfătoare ca oricând deasupra frunţii ca de var – zâmbea de parc-ar fi

vrut să le spună că încă n-au văzut nimic şi că abia acum e începutul.

— Vă cer scuze, spuse Cripure.

— Vă cerem scuze, spuse Moka.

— N-am îndrăznit să vă întrerupem şi de altminteri ceea ce spuneaţi, pentru mine era, nu-i aşa…

Îşi potrivi lornionul:

— Revelator.

— Ceea ce ne-a adus aici, spuse Moka…

— Da, da, nu suferă nicio amânare.

— Şi, spuse Moka, nu era nimeni care să ne anunţe. Vedeţi deci: caz de forţă majoră…

— Căutăm pe un domn Bourcier.

Kaminsky se hotărî să se ridice de la masă şi se îndreptă spre Cripure cu mâna întinsă.

— Vă rog. Fiţi bine veniţi. Sunteţi oaspeţii mei, domnilor. îl întrebă pe Moka din priviri: domnul?

Moka făcu o plecăciune.

— Mă numesc Moka…

Ce să mai umble cu cioara vopsită!

— Domnule Moka, spuse Kaminsky, binevoiţi să acceptaţi… Şi dumneavoastră, domnule Merlin… Oricât de importantă ar fi afacerea care vă aduce aici, sper că vă rămân câteva clipe ca să staţi şi cu noi. E o cină de adio…

— Ciudată coincidenţă, murmură Cripure.

— Acceptăm? întrebă Moka.

— Dar se poate, dragul meu? E o invitaţie atât de amabilă, nu-i aşa. Să luăm loc… Eu… Permiteţi-mi numai… spuse el întorcându-se spre Kaminsky, să le pun undeva…

Îşi arătă plasa şi bastonul.

— Imediat! spuse Moka luându-i-le din mână.

Le aşeză pe un gheridon, împreună cu pălăria de pânză, pe care abia atunci Cripure se gândi să şi-o scoată.

— Luaţi loc, spuse Kaminsky. Şi-i arătă fotoliul care rămăsese tot gol, pentru că domnul Termintin nu se hotărâse să vină, iar cuminţea fantomă a lui Turnier rămânea invizibilă.

— Fotoliul acesta vă aşteaptă, spuse el aruncând

Simonei o privire complice.

— Dacă am înţeles bine, spuse Cripure, aşezându-se, aţi trăit în Rusia?

Moka îl trase de mânecă.

— Să ne ocupăm mai întâi de…

— Imediat, prietene, într-o clipă…

— Până la Revoluţie am fost cetăţean rus, răspunse Kaminsky, umplând el însuşi două cupe de şampanie pe care le întinse celor doi. Mi-am făcut studiile la Varşovia. Am călătorit rrult prin Rusia şi doi ani am locuit la Petersburg.

Vorbea stând în picioare, cu o cupă de şampanie în mână. I se păru că ceva din privirea lui Cripure îl spionează, izbucni într-un hohot de râs, într-un fel care-i făcu pe toţi să tresară. A fost un râs scurt, ascuţit, care se opri brusc de parc-ar fi fost secerat. Cripure se înghesui în fotoliu, cu trupul chircit, cu mâinile proptite fără noimă de marginea mesei, cu capul tras între umeri, picat parcă iar într-una din ciudatele lui absenţe care uneori se prelungeau o bună bucată de timp. Kaminsky îşi plimba privirea de jur-împrejurul mesei, o privire interogativă la care ceilalţi îi răspunseră făcând ochii mari, sau mişcând dubitativ din buze. Numai Moka clipi dintr-un ochi, ca pentru a-l încuraja pe Kaminsky şi pentru a-i da de înţeles că absenţa lui Cripure nu avea nicio importanţă, că el era „la curent” şi ştia la ce să se aştepte în situaţia aceea şi că în orice caz nu e nimic grav. Încercă prin gesturi să-i facă să înţeleagă scopul venirii lor, dar celorlalţi le fu imposibil să ghicească ce anume voia să spună când întindea braţul, sau îşi ducea pumnul sub ochi, cu indexul îndreptat spre ei.

Ce voia să spună? Pantomima lui semăna în mod ciudat cu aceea a copiilor care fac pss! pss! ca să se aţâţe unii pe alţii.

Cripure se scutură ca un dulău care se trezeşte şi ridicându-se spuse:

— Să bem până mai avem timp!…

Toţi se ridicară şi ciocniră cupele.

— Să bem, repetă Cripure, căci mâine s-ar putea să fie prea târziu. Pentru că, domnilor, şi dumneavoastră, domnişoarelor, pentru că, în sfârşit, e timpul să vă informez despre scopul vizitei noastre. Mâine o să ne batem în duel, spuse el ridicând paharul. Şi Moka, neaşteptând decât clipa aceea, se ridică, făcu un gest larg de salut, cu paharul într-o mână şi cu pălăria în cealaltă – o ţinuse pe genunchi până atunci – şi, parcă de teamă că ceilalţi s-ar putea îndoi de spusele lui Cripure, confirmă:

— E adevărat, e-adevărat. Avem un duel…

Se uitau unii la alţii. Un duel! Ce lucru neverosimil.

— Un duel!

— O afacere de onoare, spuse Cripure.

— Un duel adevărat? întrebă Simone.

— Dar desigur, domnişoară! strigă Cripure. Un duel… mă rog: un duel adevărat.

Kaminsky era şi el stupefiat. Şi care dintre cei doi trebuia să se bată? Pentru că, în sfârşit…

— Dar cine? întrebă el. Dumneata, domnule Moka?

Cripure dădu din deget:

— Nu. Domnul.

Şi arătându-se pe sine:

— Eu voi avea onoarea.

Întreaga adunare rămase mută. Cripure rupse tăcerea precizând:

— Un duel cu pistolul.

— La douăzeci de paşi, spuse Moka… Repeta ceea ce-i spusese Cripure pe drum. Eu sunt martorul domnului Merlin. Am venit aici ca să-l căutăm pe cel de-al doilea, Lucien Bourcier. Domnul Lucien Bourcier mi-e prieten, spuse el salutând. îl cunoaşteţi?

— Îl cunoaşteţi? întrebă Cripure.

— Îl cunoaştem? întrebă Kaminsky care, revenindu-şi în fire, descoperea cu multă bucurie latura de vodevil a acestei scene. Da, îl cunoaştem. E un tânăr care a venit aici de dimineaţă şi, după câte se pare, n-a mai ieşit de-atunci din cameră. Bătu din palme: Ernestine!

Ernestine apăru.

— Da, domnule.

— Ernestine, unde-i noul locatar?

— E în cameră, domnule.

— Bravo, bravo! făcu Cripure.

— N-ai vrea să-i spui, interveni Moka, n-ai vrea să-i spui că am avea nevoie de el aici? Să-i transmiţi din partea domnului Merlin… că e ceva foarte important… Spune-i… Spune-i că e pentru un… nu, nu-i spune nimic. Mă duc eu până la el. Arată-mi numai drumul. Se uită la Cripure şi-i făcu un semn cu ochiul. În două minute l-am şi convins…

— Martore, răspunse Cripure ridicând melancolic o mână, fă-ţi datoria!

Lucien bourcier nu ieşise de loc din pensiune. Stătuse toată ziua în odaia lui, când măsurând-o în lung şi-n lat, când culcat. La amiază coborâse în sufragerie, unde mâncase singur, deoarece doamna de Villaplane ceruse să i se aducă masa în odaie. După ce terminase prânzul, urcase iar în cameră.

Ce altceva să facă? învăţase de multă vreme să-şi stăpânească nerăbdările, fie ele mici sau mari.

Tocmai scria, când Moka bătu la uşă.

— Intră.

Şi văzu stupefiat că intră pedagogul.

— Cum dracu', făcu Lucien ridicându-se.

— St! făcu Moka… Iartă-mă, dragul meu, dar dac-ai şti de ce am venit… Uiuiuiui!

Şi îşi duse misterios un deget la buze.

— Dar cum naiba ai descoperit că sunt aici.

— Foarte simplu: mi-a spus Francis Monfort.

La urma urmeloi, Lucien nu-i ceruse lui Francis să nu spună.

— Te-a trimis tata?

— Nu.

— Foarte bine.

Îi oferi un scaun, dar Moka refuză.

— Nu, dragul meu, nici vorbă să şed, nici vorbă de… în fine, nu am venit în vizită. Am venit să-ţi cer un serviciu… deosebit de important, nu pentru mine, ci pentru

un prieten comun, un bun prieten.

— Hai, spune.

— Nu ghiceşti?

— Spune odată.

— Cripure…

Moka stătea în picioare, în mijlocul camerei, şi, lucru surprinzător, vorbea fără să gesticuleze, ţinându-şi mâinile pe burtă şi pălăria sub braţ. Îl privea pe Lucien în ochi. Acesta se întunecă auzind numele lui Cripure.

— Şi ce vrea de la mine?

— Vrea… adică… Trebuie să se bată în duel, asta-i.

Moka îşi desfăcu braţele şi pălăria îi căzu pe podea.

Şi-o ridică.

— Cum adică? se miră Lucien. Lasă-te de glume.

Cripure să se bată în duel! Da’ ce, nenorocitul ăla a înnebunit?

— Sper că nu-i nimic serios.

— Nici mie nu-mi venea să cred, răspunse Moka, dar vai! e adevărat.

— Un duel! Şi cu cine?

— Cu Nabucet! L-a pălmuit.

— L-a pălmuit? De ce?

— Cică a fost o palmă globală. Aşa mi-a spus Cripure. Dar în sfârşit: l-a pălmuit. La gară. Dar povestea are nişte rădăcini mai adânci. Că de multă vreme Cripure şi Nabucet…

— Oricum, e stupid. E total stupid. N-o să lăsăm să se întâmple una ca asta. E grotesc.

— El te roagă să-i fii martor.

— Eu?

— Împreună cu mine. Sper că n-o să-l refuzi.

— Evident că nu.

Cu atât mai rău, o să-şi amâne plecarea dacă va fi nevoie, dar nu-l putea refuza pe Cripure.

— Bravo. Să ştii că e jos.

— Cripure?

— Da, cu o grămadă de lume. E şi Monfort. Un oarecare Kaminsky, cu două fete…

— Şi ce-are a face duelul cu toţi ăia?

— Nimic… Dar ne-au invitat la mica lor petrecere şi noi am acceptat.

— În ce lume nebună…

Coborâră scările valvârtej.

Jos, în jurul mesei, lumea părea preocupată de cu totul altceva decât de duel. Kaminsky, mai în formă ca niciodată şi incitat de prezenţa lui Cripure, rostea încă un toast, iar Cripure, în picioare, ciocnea o cupă cu Simone.

Sosirea lui Moka şi a lui Lucien nu părea să-i deranjeze.

— Tocmai când aţi sosit, spunea Kaminsky, sau cu puţin înainte de a sosi, vorbeam de Turnier. Ştiţi, desigur, scumpe domn, că asta a fost casa lui.

— Dar cum să nu! strigă Cripure… Ar trebui chiar, nu-i aşa, să se pună o placă de marmură, ca să afle generaţiile viitoare… cum, nu-i aşa; se moare pentru o femeie!

Râse în hohote.

— Ha-ha-ha! Un biet nenorocit…

— După părerea dumneavoastră, deci. era un biet nenorocit.

— Da, un mare nevolnic, domnişoară, răspunse Cripure întorcându-se spre Simone.

— Şi Mercedes?

— Mercedes? reluă visător Cripure, fără să mai zâmbească, ah, Mercedes a fost cu totul altceva…

— Bem şi pentru Mercedes? întrebă Kaminsky.

Cripure nu răspunse la această întrebare. Mai şopti încă o dată…

— Mercedes…

Îşi înălţă capul, şi fiecare putu să vadă că are ochii plini de lacrimi.

Kaminsky îl privea cu coada ochiului. Lucien, în picioare alături de Moka, nu îndrăznea să înainteze. Cele două fete schimbară o privire. Cripure puse cupa pe masă fără să se fi atins de ea. Se aşeză:

— Mercedes a refuzat, spuse el, pe un ton de mânie

surdă. Dar de ce să vorbim iar de Mercedes? Chiar azi-dimineaţă… Ah, să lăsăm asta… să lăsăm…

Şi se ghemui pe scaun, sfârşit.

Dintr-un salt, Moka fu lângă el, se plecă şi-i şopti la ureche:

— A acceptat.

— Cine? spuse Cripure.

— Lucien.

— Aha, bravo, bravo… Dar cu arbitrajul lui Faurel. Gândeşte-te bine, dragul meu, e esenţial. Ai dumneata grijă?

— Se va aranja.

Moka se îndreptă spre Lucien, iar Kaminsky reluă:

— Tocmai în legătură cu Mercedes…

Dar în clipa aceea uşa se deschise cu zgomot şi apăru doamna de Villaplane, palidă de furie. Toată lumea se întoarse spre această apariţie neaşteptată.

— Găsesc, spuse ea gâfâind, că sunteţi prea îndrăzneţi: o condamnaţi pe Mercedes fără s-o ascultaţi.

Şi adăugă în timp ce stupoarea generală atingea culmea:

— Mercedes sunt eu!

Aceste cuvinte fură rostite tocmai când tăcerea devenise mai solemnă şi. pentru o clipă, tuturor li se păru că tăcerea va mai dura încă multă vreme. Cripure, gârbovit în fotoliu, ridică spre doamna de Villaplane o privire în care surpriza, uimirea, poate complicitatea, se amestecau într-un soi de uluială. Răsună râsul lui Kaminsky.

— Dar, scumpă doamnă, strigă el, pe dumneavoastră nu vă cheamă Mercedes.

— Şarlatanule! strigă doamna de Villaplane apropiindu-se de polonez. Fără-ndoială că ar fi vrut să-l lovească peste faţă, cu evantaiul, dar se mulţumi doar cu simularea gestului. Şarlatanule! reluă ea – atunci mă numeam Mercedes. Dar pentru că numai el avea dreptul să-mi spună astfel, după moartea lui mi-am schimbat numele.

Şi surprinzătoarea bătrânică îşi ascunse obrazul în

palme şi începu să plângă.

Kaminsky făcu un semn cu ochiul şi îşi lovi fruntea cu degetul arătător.

— Chiar aşa? şopti Cripure.

Întrebarea îl făcu pe Kaminsky să râdă.

— Drace, spuse el venind lângă doamna de Villaplane, dar bătrânica asta e încă foarte tentantă. Şi mângâind-o pe ceafă: Ei, scumpo…

— Ah! exclamă doamna de Villaplane, şi palma ei delicată, de porţelan, răsună pe obrazul bucălat al lui Kaminsky.

Cripure îl trase pe Moka de mânecă.

— S-o ştergem, dragul meu, s-o ştergem… nu-i aşa, englezeşte! Cred că…

— Aveţi dreptate, îi răspunse Moka, am impresia că atmosfera se cam înfierbântă.

— Te crezi într-o ţară ocupată? strigă doamna de Villaplane, privindu-l, mândră, pe Kaminsky. Soldăţoiule!

Moka luă în grabă plasa, bastonul şi pălăria şi, făcându-le tot felul de semne lui Lucien şi Francis, care, de asemenea, se ridicaseră şi se pregăteau să plece, îl urmă pe Cripure care se şi afla în uşă.

Lucien îi ajunse din urmă.

— Nu plecaţi, domnule… Mai avem câteva lucruri de discutat.

— Ah, da, răspunse Cripure, e adevărat!

Se-ntoarse spre Lucien.

— Îţi mulţumesc, dragul meu. Ai făcut un gest… foarte prietenesc. Îţi mulţumesc.

— Vai, dar se poate!

— O să-l luăm pe Faurel ca arbitru, nu?

În sinea lui îşi spunea că numai Faurel îl va putea scoate din povestea asta. Nu avea o prea mare încredere în Lucien şi nici în Moka şi se gândea că ei n-o să îndrăznească să aducă vorba despre… infirmitatea lui, în timp ce Faurel s-ar descurca foarte bine.

— Dar se-nţelege, spuse Moka.

— Iartă-mă, începu iar Cripure, dar cred că aici nu e

locul cel mai potrivit ca să vorbim. De altfel… e să-ţi explice Moka.

Şi plecă fără să mai spună nimic.

Între timp, doamna de Villaplane se legase de Simone pe care tocmai o făcuse curvă.

— Îţi interzic să-i mai spui curvă.

Simone râdea, dar fără să lase impresia că e răutăcioasă.

— Las-o Qtto, las-o, dragă.

— Cum adică? spuse Kaminsky… Du-te, Simone, şi eşteaptă-mă în camera mea… Vreau să rămân puţin singur cu… bătrâna asta nebună.

Se apropie de „bătrâna nebună”, care stătea în mijlocul camerei, cu braţele deschise, cu ochii tulburi şi părea că nu mai vede nimic. Kaminsky se apropie de ea în timp ce Simone ieşea, şi de data asta doamna de Villaplane nu se mai împotrivi când Kaminsky o mângâie pe obraz şi nu se simţi de loc jignită când auzi că o tutuieşte spunându-i:

— Ai vrea şi tu să ieşi din lumea ta, dar tu nu poţi. Hai, du-te, dragă… O să rămâi aici cu amintirile tale dragi…

De data asta, doamna de Villaplane făcu o întoarcere încântător de sprintenă şi dispăru în fugă. Moka abia apucă s-o zărească.

— Acuma o să urmeze o scenă de zile mari, spuse Kaminsky. A şi-nceput. Auziţi-o cum rage.

Într-adevăr, vocea doamnei de Villaplane răsuna mai poruncitoare şi, în acelaşi timp, mai rugătoare ca ori când.

— Domnule Kaminsky! Domnule Kaminsky! Şi cum i se părea că el nu răspunde destul de prompt: Otto! Vino repede, repede…

Lăsându-i pe Moka şi pe Lucien, Kaminsky urcă scările în fugă şi intră în odaia doamnei de Villaplane, trântind tare uşa în urma lui.

— După cum te comporţi, s-ar zice că… începu el.

Dar ea nu-l lăsă să mai continue. Se aruncă la picioarele lui plângând amarnic:

— Ia-mă cu tine! Ia-mă cu tine! Ia-mă cu tine!

El încercă s-o respingă, să-şi desfacă genunchii din gtrânsoarea braţelor ei.

— Termină cu strigătele…

— Nu mă lăsa… Otto. Dacă pleci fără mine, eu mor. Cu siguranţă. Ia-mă cu tine! Ia-mă cu tine!

— Termină imediat cu ţipetele.

— Spune-mi că mă iei cu tine.

— Mai întâi termină cu ţipetele. Şi dă-mi drumul. Vrei să…

Se smulse brutal din strânsoarea doamnei de Villaplane, iar ea se ridică, încetă să mai strige dar continua să plângă. Amândoi avură un moment de şovăială.

— La urma urmelor ce vrei de la mine? o-ntrebă el la capătul răbdării.

— Mă mai întrebi? făcu ea aşezându-se, iar mâinile îi căzură fără vlagă în poală. Dar nu ţi-am spus-o de o mie de ori: Ah, Otto, Otto! cât eşti de crud, şopti.

El se plecă spre ea de parcă n-ar fi înţeles prea bine ce spune.

— Crud?

— O, da!

Plângea ca o fetiţă, aproape fără să se audă.

— Dar, spuse el, dumneata mă… Nu mă obliga să fiu crud cu adevărat, scumpă doamnă, te rog, nu mă constrânge. Mă pui într-o situaţie imposibilă. Bunul-simţ…

— Bunul-simţ! Bunul-simţ! îl întrerupse doamna de Villaplane cu un zâmbet amar. Ah, lasă-mă te rog în pace cu bunul-simţ. Îşi reluă tonul indignat şi sarcastic. Bun-simţ? Măcar îţi dai seama ce vorbeşti? Ce-mi spune mie bunul-simţ al dumitale? îmi spune, făcu ea cu o voce sugrumată, că dacă pleci fără mine, pentru mine totul s-a sfârşit. Înţelegi? Se ridică şi, apropiindu-se de Kaminsky, mai întrebă o dată: înţelegi?

De data asta nu mai era vorba de o comedie.

— Răspunde!

Mânios pe el însuşi că e atât de neîndemânatic şi că

se simte dominat de doamna de Villaplane, replică:

— Nu asta-i chestiunea.

— Oh!

Stupoare! Cu ochii holbaţi, cu gura căscată, ea se uita la el cu dispreţ măsurându-l cu privirea. Şi iar o apucă furia, nu o furie gălăgioasă, ca mai adineauri, ci o furie surdă. Începu să vorbească aproape fără să gesticuleze, clipind doar, din când în când.

El rămase în picioare în faţa ei.

— Inimă de piatră! Nu asta-i chestiunea, spuse ea împreunându-şi mâinile – şi de-acum înainte avea să vorbească numai cu mâinile împreunate. De câte ori ţi-am spus că nu mai suport viaţa asta? E-adevărat?

— Da.

— Călăule! Nu mai pot duce viaţa asta, şi mai ales, ah, mai ales…

Se cutremură.

— Ce anume?

— Nu pot să mor aşa.

Vreme de câteva clipe ea întineri şi îmbătrâni rând pe rând, pasiunea dădea privirilor ei o intensitate tinerească, o strălucire caldă. Dar cum vorbi de moarte, lui Kaminsky i se păru că obrazul doamnei de Villaplane se descompune. Privirea i se adumbri, faţa-i deveni şi mai palidă, iar dinţii începură să-i clănţăne.

— Nu, nu, nu, spuse ea dând din cap, şi vocea, care de obicei îi era foarte stăpânită, tremura. Dar îşi reveni iar: Nu, nu aşa. Nu vreau.

El oftă.

— Ascultă-mă…

— Te ascult.

— Sunt bătrână numai prin ani şi mi-e frică de moarte. Dar inima mi-e tânără, mai tânără decât s-ar putea crede după trup… Mă-nţelegi?

El înţelegea. Gestul lui voia să spună că o înţelege de minune. Ba chiar o şi compătimeşte. Dar că nu putea face mai mult decât s-o deplângă.

— Şi sunt îndrăgostită.

— Zău?

Nu-şi putu reţine un zâmbet.

— De tine, spuse ea.

El nu-i răspunse, nici măcar din priviri. Dar doamna de Villaplane nu se dădu încă bătută. îl împinse spre un fotoliu în care el se aşeză, se aşeză şi ea, foarte calmă în aparenţă, şi continuă:

— Vreau să-ţi spun totul. Totul.

El îşi puse picior peste picior. Dezinvoltura lui n-o descuraja însă.

Tăcere. Ea se reculegea, aşteptând probabil ca el să vorbească primul. Dar cum el nu spunea nimic, ridică privirea.

— Otto?

— Îndrăzneşte măcar să mă priveşti în ochi şi să mă asculţi. Hai, uită-te la mine.

El o privi în ochi.

— Ei bine. Tu poţi să asculţi şi să înţelegi totul. Ştiu că nu consideri ridicol că o femeie de şaizeci de ani mai poate fi îndrăgostită. Mai mult, spuse ea cu amărăciune: înţelege că sunt pentru prima oară îndrăgostită. Dacă mi-ai cunoaşte viaţa! Tu eşti un om fără prejudecăţi, profund… nu?

— Da, am şaizeci de ani. Dar trupul meu n-are nici patruzeci. Ăsta-i adevărul.

Ea se ridică brusc.

— Vrei să mă dezbrac în faţa ta?

Îl privea sfidătoare.

— Hai, potoleşte-te, făcu el…

— Spune!

— Potoleşte-te odată. Şi termină cu aiurelile. Ce idei mai…

— Nu-ţi pasă de mine. Ah! strigă ea. Şi arplecându-se spre el cu pumnul strâns, crispat: Te porţi cu mine cum s-ar purta… toţi cei care pretinzi că-i dispreţuieşti… că-i urăşti. Dar nici tu, Otto, nu eşti de acord cu tine însuţi. Crudule! Gâfâia. Gândeşte-te că oricum nu mai am de trăit decât doi, trei, poate cinci ani. Dacă tu mă refuzi, pentru

mine toate se vor sfârşi aici, în această... pivniţă, printre amintiri pe care le urăsc, printre oamenii ăştia pe care îi urăsc, o viaţă pe care o urăsc, strigă doamna de Villaplane, pierzându-şi stăpânirea de sine... Vocea ei urca din ce în ce şi sfârşi cu o notă acută, sfâşietoare...

— E insuportabil! bolborosi Kaminsky.

— Da, e insuportabil! reluă ca Da, e insuportabil!

El se ridică, voi s-o ia de mâini, cum făcuse mai adineauri cu Simone. Ea însă nu-i dădu voie.

— Să mă laşi pradă amintirilor!

— Dar credeam că, dimpotrivă...

— Ah! Ah! Ah! Ai crezut mai ales că mint când spuneam că sunt Mercedes. Da, a fost o minciună. Dar nu asta a fost marea minciună. Ci când ţi-am povestit despre tatăl meu, prefectul şi de bunicul meu, colonelul!

— Cum, cum adică? Bunicul dumitale n-a fost colonel? şi tata n-a fost prefect?

— Ah! Şi eu care te credeam un om subtil! Ba da, ba da, au fost şi colonel şi prefect. Nu în privinţa asta am minţit.

— Eşti un abis. scumpă doamnă.

— Iar dumneata, dumneata, scumpe domn, nu eşti decât un biet cabotin, un jalnic psiholog, în ciuda aerelor pe care ţi le dai. Şi, repet: o inimă de piatră. Îmi spui „scumpă doamnă”, dar cum e cu putinţă, Dumnezeule Doamne? Ai fi în stare să mă laşi să mor aici? Spune? Dar stai, încă n-am terminat...

Pe Kaminsky, şuvoiul acesta de vorbe, amestecul acesta de adevăr şi minciună, de pasiune şi raţiune îl zăpăcea. Cu câteva clipe mai înainte, ea îl oprise să-i ia mâinile într-ale lui, acum luă ea mâinile lui Kaminsky. Le duse la buze, apoi le ţinu într-ale ei.

— Ascultă-mă... nu eram o resemnată, dimpotrivă, eram o disperată. Nu vedeam înaintea mea decât moartea... Până în ziua când ai venit tu n-a fost ceas să nu-mi blestem viaţa. Dar te-am iubit. Şi-atunci mi-am spus că viaţa merită totuşi osteneala de a fi trăită. Dar tu m-ai refuzat. Ascultă-mă: nu vreau decât să fiu lângă tine, voi fi

servitoarea ta. Ce spui? O să ai amantele pe care le pofteşti. O să fiu servitoarea Simonei, fără pic de gelozie. Dar scoate-mă de aici. Smulge-mă din mormântul ăsta. Ajută-mă să mor în dragoste. Ce spui? Ce spui? Nu spui nimic? nu spune nimic, făcu ea lăsându-i mâna, mă refuză! Ah, infamule… Ucigaşule.

Şi cuprinsă iar de furiosul ei delir. Îşi frământa mâinile, izbucnind în hohote de plâns, în timp ce Kami nsky o lua la fugă…

De-a lungul străzilor pustii ca după o epidemie de ciumă, printre casele fără lumină, Cripure se grăbea, sprijinindu-se greoi în baston. Oboseală. Mergea pe lângă ziduri, ca să fie cât mai puţin la vedere, pentru că, la urma urmelor, tâlharilor le-ar fi venit cât se poate de uşor să-l atace, să-l doboare ca pe urmă să-l jefuiască şi – nimic nu e imposibil – să-l asasineze. Paşi. Tresări. Cineva mergea pe mijlocul drumului. Cine? Un om? Da, ceva ce aducea a om. Dar dacă-i pus pe scandai? Omul trecu foarte aproape de Cripure, cu şapca trasă pe ochi. Era Glâtre, care se grăbea, de asemenea, strângând în pumnul înfundat în buzunar banii gata pregătiţi, suma exactă pe care obişnuia s-o dea şi în care intra şi bacşişul pentru ţaţă.

Trecu, şi Cripure răsuflă uşurat. Orice s-ar spune, a fost o alarmă. Nu era el mai rrult ca oricare altul prada tuturor bandiţilor? Şi suprema salvare – fuga – nu-i era şi ea refuzată?

Birja. Ce fericire!

Cripure se avântă spre birja oprită lângă trotuar, strigând:

— Aici, birjar! Aici!

Moş Yves clătină din cap şi se îndreptă din şale.

— Bine, domnule, bine.

— Of, suspină Cripure ajungând lângă birjă, of!

Aruncă înăuntru plasa, bastonul şi agăţându-se cu amândouă mâinile de portieră se căţără uşurel pe banchetă şi arcurile scârţâiră.

— Dă-i drumul, birjar!

Moş Yves plescăi din limbă şi birja o porni încetişor.

Cripure se aşeză în fundul trăsurii, închizând ochii, iar roţile săltau prin hârtoapele străzii. Linişte. I se întâmpla uneori să dea peste astfel de clipe de linişte nesperată. Ce plăcut era să se lase legănat de vechitura asta de birjă hodorogită, cu husele numai zdrenţe. Moş Yves, ţeapăn pe capră, scotea din când în când câte-un strigăt uşor, ca să-l mai îndemne pe Pompon. Oraşul era aproape vesel, ca un oraş în care soseşti sau din care pleci. Cripure se întinse cam aşa cum, pesemne avea să fie întins mâine, după aventură. „Dar să nu ne gândim la asta; nu. O să-i spun Maiei cum stau lucrurile”. Un gând care îl bucura; şi se simţi încă multă vreme cuprins de bucurie.

Oraşul dispăru, dacă se poate spune că ceva atât de puţin real ca oraşul acesta poate dispărea, şi cu un clinchet ascuţit de zurgălăi, birja intră în mahala.

Ce bine ora să tot mergi, legănat de trapul mărunt al lui Pompon, să mergi drept înainte fără să te gândeşti la nimic, să te laşi pătruns de noapte, să te adăpi din razele de lună, iar mâine să te trezească o adevărată auroră în lumina căreia să renaşti.

În deinem Tău gesund mich baden.[9]

Da, să renaşti! Oare într-un adevăr nu te naşti decât o singură dată, şi chiar trebuie să crezi în destin?

Birja se opri în faţa casei scunde, care pentru un moment era tăcută şi întunecată. Cripure coborî la fel de greoi precum urcase. Îşi luă plasa şi bastonul, şi umblând cu băgare de seamă ca să nu se împiedice de pietrele caldarâmului, ajunse până la poartă, după ce avusese grijă să-i plătească lui moş Yves tariful obişnuit. Birja întoarse şi, în timp ce Cripure suna, trăgând cu urechea s-audă saboţii Maiei şi lătratul clinilor, biciul lui moş Yves făcu să trosnească bezna, iar birja dispăru în clinchetul mărunt al zurgălăilor.

Maia venea în fugă, tropăind pe coridor, iar câinii lătrau. „Hai! Tăceţi! Ajunge, Turlupin, Mireille!” Dar lătrăturile se înteţiră, animalele erau acum grămadă, la uşa care se deschise cu prudenţă.

---

9 În roua ta să mă scald sănătos (germ.).

Îl întâmpină în şorţul ei albastru de pânză grosolană şi cu mâinile înroşite de cât au tot stat în apă.

— Pe unde-ai mai umblat? Să vii] a ore d-astea, zi şi. tu dacă nu-i ruşine…

Intră, târând după el plasa şi bastonul, lăsându-şi capul în jos şi privind-o pe Maia pieziş, pe sub borul pălăriei. Câinii i se zbenguiau, bucuroşi, la picioare. Le trase câteva înjurături.

Mai întâi să-şi scoată „ţoalele bune”, să-şi dea jos jacheta şi vesta, care-i era prea strâmtă, să-şi îmbrace vechea lui haină de vânătoare şi să-şi încalţe papucii. Să mai răsufle şi el, ce naiba!

Lăsă plasa pe culoar, dădu Maiei pălăria şi bastonul, îşi scoase cojocul de capră şi intră în bucătărie. Tot mormăind, fără ca el să o ia în seamă, vorbea parcă de ceva bârfe de prin cartier sau ceva în legătură cu nu ştiu ce tocană, Maia îl ajută să se dezbrace, apoi să-şi ia pantalonii cârpiţi, vesta neagră, haina de diftină, pâslarii şi fularul roşu de lână. El tăcea mereu. Dar ea n-avea nevoie să i se răspundă, ca să-şi continue vorba. Cam aşa se petreceau lucrurile când se-ntorcea din oraş, mai ales seara. El nu scotea un cuvânt, şi treceau uneori ceasuri în şir fără să răspundă nici chiar la întrebări. Totul depindea de ceea ce văzuse şi, foarte adesea, şi de ceea ce băuse în drum. Erau lucruri cărora ea nu le mai dădea nicio importanţă.

Aranjă frumos hainele de gală şi le puse în şifonier. El, potrivindu-şi fularul, se aşeză pe marginea patului. Stătea cu privirea plecată şi părea că, foarte absorbit, îşi contemplă papucii.

Maia întinse masa.

Căţeii dormeau, toţi patru, lângă foc.

— Maia?

Crezu că vorbeşte foarte tare, ba chiar că strigă, dar Maia nu-l băgă, totuşi, în seamă.

— Maia?

— Ce-i? doar nu ţi-o fi rău, făcu ea întorcându-se. Că ai o moacă de parc-ai fi un rahat în ploaie. Ce ţi-e?

Îşi plecă fruntea şi, ca un copil care mărturiseşte o greşeală, spuse:

— Maia, eu o să mă bat.

— Ai?

— O să mă bat în duel.

Spuse asta cu o voce nesigură şi ştearsă iar bărbia îi tremura de parcă ar fi fost gata să plângă. Mâinile lui mari îi spânzurau între genunchi şi, cum stătea cu fruntea plecată, privind în sus, pe deasupra lorr, ionului, părea că o imploră.

— Visează, bombăni Maia.

Cripure dădu din cap.

— Nu. Nu visez. Mâine dimineaţă mă bat în duel. În zori.

Îşi dădea prea bine seama că încă nu înţelesese, după felul în care ea-l privea, cu mâinile-n şold şi cu sprâncenele încruntate. Şi după înfăţişarea ei aiurită, de cumătră spălătorească care nu-şi crede urechilor. Dar îndată, sau în orice caz mâine, va înţelege ea foarte bine, când o să-l aducă pe targă.

— Adică visez eu? făcu ea.

Să se bată! Cum? Cu cine? Şi pentru ce să se bată?

— Şi cu cine vrei să te baţi?

El ezită – pudoarea urii – să rostească numele adversarului său. Se poticni de două ori înainte de a reuşi să mărturisească pe nerăsuflate:

— Nabucet.

Ea se plecă făcând ochii mici şi cu mâinile tot în şolduri:

— Ai? făcu ea. Cu dobitocul ăla? Da’ ce-ţi făcu?

În ciuda situaţiei, un uşor surâs apăru pe faţa lui

Cripure, dar atât de şters şi atât de fugar că trecu neobservat.

— Mie?

— Da’ cui?

El nu îndrăzni să-i răspundă. Era totuşi prea târziu ca să mai dea înapoi. Dar… era stupid să vorbească despre astfel de lucruri cu femeia asta. Ce putea ea înţelege din

toată afacerea? Ce însemna pentru ea un duel? Măcar ştia în ce constă un duel? Şi ar fi putut care să-i înţeleagă motivele? „Tii, drace! n-am curajul să-i spun că eu l-am pălmuit pe ăla…”

— I-am…

Făcu un gest: ea înţelese.

Cripure plecă iar capul, îşi lăsă iar mâna să-i spânzure între genunchi. Mâinile Maiei se desprinseră, în fine, din şolduri şi începură să se zbată prin aer ca nişte arip\ q auzi cum gâfâie şi se smiorcăie. Cripure. cu ochii plecaţi, nu-i vedea decât picioarele, în saboţii de lemn, ţintuite parcă de podele.

— O labă?

— Da.

— Şi de ce i-ai ars o labă?

El făcu un gest vag.

„Astea-s aiurelile lui, îşi spuse ea zăpăcită, parcă-l poate-nţelege cineva”. De când erau împreună ea trăise tot timpul ca sub o ameninţare.

— Şi cum devine chestia asta?

— Cu pistoalele, spuse el, tot fără să-şi ridice ochii.

Iar o clipă mai târziu adăugă:

— De la douăzeci de paşi.

De data asta saboţii începură să se mişte.

În ce afacerea dracului s-a mai vârât! Un duel! Văzuse ea pe vremuri, în teatrele de bâlci, cum nişte domni foarte bine, în haine aurite şi cu peruci, îşi scoteau săbiile făcându-şi tot soiul de complimente. Numai că astea erau lucruri care se vedeau la teatru, nu în viaţă. Şi pentru o palmă! Dac-ar fi trebuit ea să se bată în duel re câte ori a încasat o palmă!… De câte ori n-a dat ea peste tipi care nu se mulţumeau, ca Cripure, numai s-o-njure. Da… să-i fie ei frică! A ştiut totdeauna cum să se apere. Şi el? Tremura.

— Ia nu-mi mai fă pe filfizonu’! strigă ea lăsându-se în voia mâniei. Îţi bâţâie fundu’ de frică şi vrei să faci pe erou’. Aş vrea să te vadă acuma Nabucet ăla al tău, c-ar crăpa de râs. Dacă ţi-ar lega acuma cineva un clopoţel de nas, l-ar auzi lumea de la o poştă. Căcăcios bătrân ce eşti!

Cripure se ridică strâmbându-se. Tremura într-adevăr din toate mădularele.

— Ajunge, nu-i aşa! Taci!

— Eşti un nătărău.

Stăteau nemişcaţi, faţă în faţă.

— N-am ce să discut cu tine, Maia. Te-am informat numai despre un anumit lucru, dar mai bine aş fi făcut să nu-ţi spun nimic.

Ea rânji.

— Crezi că n-aş fi ghicit?

„M-a pus la punct”, gândi el. Sigur c-ar fi ghicit. Ghicea totdeauna totul.

— Da, ai fi ghicit…

Maia deveni sarcastică şi o flacără de răutate se aprinse în ochii ei de caţă.

— Vrei să faci ca domnii ăia bine…

— Care domni bine?

— Să vă daţi câte-un bobârnac…

— Destul! spuse el întorcându-se, gata să plece. Dar nu făcu decât un pas, urmărit de privirea Maiei care zâfnbea cu dispreţ. „A băgat de seamă că mi-e frică”.

Iată că după ani de zile se vedea amestecat într-un duel, de care altă dată fugise, făcând un hatâr laşităţii şi sacrificând cea mai frumoasă dintre iubiri – Toinette. Dar acum nu mai era vorba de un ofiţer. Nu. Destinul i-a rezervat un adversar demn de el, un lingău nenorocit. Ah!

— O să-l… Vei vedea tu.

Mâna lui făcu o mişcare de la dreapta spre stânga, care fără îndoială însemna: o să-l mătur, o să-l şterg de pe suprafaţa pământului, o să-l fac să dispară.

— Tu?

Ea îi aruncă o privire piezişă. La urma urmelor e posibil să-l omoare. Şi-atunci îl paşte puşcăria?

— De ce nu eu?

— I-di-optu-le!

El se ridică, gigantic, mai cimpanzeu ca niciodată, înspăimântător. Ea se dădu înapoi.

Câtă trivialitate! Unde dracu’ citise el fraza aceea

care-l impresionase atunci atât de mult: „Trivialitatea pune stăpânire pe om pe neaşteptate şi în timp ce el se miră şi căută să-i scape, ea-l înhăţă şi-l înlănţuie”. Hm!… Iar o amintire literară. De câţi ani s-a tot lăsat el prins pe neaşteptate şi înlănţuit? Trivialitate, derâdere pe toată linia. Iar momentul acesta, crucial totuşi, a fost şi el ratat în mod josnic, ca şi celelalte, cum, fără îndoială, va fi şi duelul de mâine dimineaţă.

— N-o mai am decât pe ea, şopti el, iar ea nu înţelege nimic.

— Ce tot mormăi acolo?

— Nimic.

— Nimic, rânji Maia. Nimic?

Toată povestea asta, gândea ea, e la fel de tâmpită ca, de pildă, dacă te-ai duce să te arunci în calea trenului. Şi pe deasupra se mai întâmpla la mai puţin de un an înainte de pensionare, când nu se mai gândea decât să trăiască în linişte, în vilişoara lui, printre cărţi, că numai astea-i plac, şi să vâneze. Şi merge să se bată în duel. Dar ea? La ea nu s-a gândit? Şi ea nu contează pentru el cât de cât? Era mai legat de căţeii lui…

— Fir-ar al naibii!…

O, bineînţeles… N-ar fi putut spune că traiul cu el era prea plăcut, şi nu se gândea numai la înjurături, ci şi la fobiile lui, la momentele lui de proastă dispoziţie şi la faptul că trebuia tot timpul să aibă grijă de el. Dar oricum, o duceau bine împreună, se înţelegeau bine, aveau de toate, ea-i era aproape credincioasă, dacă-l lăsa la o parte pe Basquin. Dar dacă i-ar fi convenit ar fi putut face şi el ca ea. Că asta nu avea nimic de-a face cu ceea ce-i unea pe ei doi. Şi-acum el voia…

— Of, dobitocul!

— Iar?

Ridică mâna, gata s-o pălmuiască. Pesemne că astăzi era sortit să tot dea la palme. Ea făcu această remarcă adăugând că n-are de ce să se oprească: asta n-o să-i mai aducă încă un duel pe cap. Că-i era destul, slavă Domnului, ăla pe care-l avea. Dacă n-o crede, să se uite numai la el.

— Fricosule... Da' pe mine să ştii că nu mă sperii.

El îşi plecă fruntea şi se îndepărtă: nici pe Nabucet nu-l speria, deşi arăta ca o sperietoare.

Intra în birou şi închise uşa în urma lui. Să rămână singur. Singur. N-avea nevoie de nimeni. Era să-i strige: „Nimeni, mă auzi. Maia!" Dar se mulţumi numai s-o gândească.

În birou era întuneric. Întuneric şi fug. Dar nici nu se gândea să lase uşa deschisă. În seara asta o să se lipsească de căldura ce venea de la maşina de gătit. N-avea nevoie decât să aprindă lampa, cu toate că şi asta era ceva cam complicat.

De obicei, Maia se ocupa de treaba asta. S-o pricepe oare şi el? Şi chibriturile? Poate-s pe şemineu...

Găsi cutia, dar fie din neîndemânare, fie pentru că tremura, nu reuşi să aprindă chibritul chiar de la început. Cutia era uzată. Izbuti până la urmă şi, la lumina aceea care-i ardea degetele, apucă lampa, o plecă spre el, îi scoase sticla – minune, fără s-o spargă! – apropie chibritul. Salvat! Lumina de fiecare seară, lumina dragă din nenumăratele lui nopţi de veghe şi de visări strălucea, în tăcere, deasupra regatului său, ca o coroană. Îşi şterse mâinile năclăite de gaz, controlă podeaua să vadă dacă n-a căzut vreo scânteie pe jos şi dacă nu-i cumva pericol de incendiu şi, liniştit în privinţa aceasta, privi în jurul său şi şopti: „Ei da! Ei da!"

Ei da! Frumos, nimic de spus, şi neprevăzut.

Aşadar, în clipa asta, când lucrurile încep să se lămurească şi se apropie de deznodământ, iată ce are ea să-i spună: „Idiot... Fricos..." L-a făcut idiot! Avea dreptate, fără îndoială. „Da, sunt un idiot fiindcă am crezut că ea ar putea înţelege..."

Ce visa el în birjă? Că o să vină acasă cu inima arzând de mânie şi de amărăciune. Îi mărturisea totul Maiei. Ea nu-i răspundea. îl lăsa să i le spună pe toate, până la capăt – i-ar fi vorbit, în sfârşit, şi despre Toinette – îl asculta fără să-l întrerupă, înţelegând totul, până şi cel mai neînsemnat cuvânt, datorită unei minuni pe care o

înfăptuia compătimirea şi dragostea. Era o scenă angelică, o clipă divină, în care, amândoi, urmându-şi, în sfârşit destinul, s-ar fi iertat şi s-ar fi iubit. Începând din momentul acela nimic nu l-ar mai fi putut face să tremure. El n-ar mai fi fost laş, moartea n-ar mai fi fost înspăimântătoare, şi s-ar fi simţit nu numai renăscut, ci şi purificat şi călit de… nu putea să-i zică spovedanie şi nici mărturisire, pentru că refuza să accepte că ar fi cu ceva vinovat; de darul acela, iată cuvântul potrivit. În drum spre casă se gândise la toate acestea şi că avea să-i spună Maiei totul, după care, orice i s-ar fi întâmplat, lui i-ar fi fost totuna. Unde-i omul care n-ar vrea să spună totul înainte de a înfrunta moartea? Şi totuşi iată ce s-a întâmplat: a avut o scenă conjugală. Trivialitatea învinsese o dată mai mult. Idiot. De o mie de ori idiot.

Cât fusese tânăr. chiar şi în cea mai cumplită durere, nutrea speranţa confuză că orice poate fi reluat de la început. Când se vor reîmpărţi cărţile o să-şi supravegheze mai atent jocul. „Trăim de parcă am avea o viaţă numai ca să învăţăm”, şopti el, şi se trânti în fotoliu, îşi privi cărţile. Se uită la hârtiile împrăştiate pe masă: un alt aspect al dezastrului – *Crestomaţia*.

Acum ar fi fost totuşi momentul să pună punctul final al acestei savante lucrări. Mâine, Nabucet se va ocupa şi el de treaba asta. Dar într-alt fel. Până atunci n-ar fi trebuit oare – poate chiar în interesul ştiinţei! – să povestească cele petrecute între el şi Maia, şi apoi, în continuare, să noteze ceea ce avea să se mai întâmple, ceas cu ceas, ba poate şi minut cu minut, până în ultima clipă, când, la douăzeci de metri de el cineva îi va spune: „Sunteţi gata?”

Nu, nu va fi gata. Şi totuşi va răspunde da, forţându-se să nu-i tremure vocea. Încă o minciună, dajultima. După care nu se va mai pune problema dacă minte sau nu minte. Un glonte în scăfârlie. Gata. Afacere lichidată. Şi n-o să se mai vorbească nici de el, nici de *Crestomaţia* lui.

În momentul de faţă lucrarea aceea se prezenta sub forma unor foi pe care transcrisese cu scrisul lui mărunt, fin, elegant, spiritual, atât de diferit de înfăţişarea sa

exterioară, notele pe care le făcuse pe bucăţele de hârtie, pe cărţi de vizită sau pe dosul plicurilor. Avea o mulţime de astfel de note, adunate zi de zi, de-a lungul anilor. Alcătuiau un dosar gros. Scoase dintr-un sertar hârtiile lui dragi, făcu un efort ca să pună pe şemineu cărţile şi hârţoagele care stăteau grămadă pe masă, şi pe tăblia lucioasă de lemn, pătată de cerneală, care acum, când rămăsese goală, îi părea ca nouă, îşi aranjă colile de hârtie şi notele, de parcă de-acum n-avea să se mai preocupe decât de lucrarea lui, şi orice altă treabă, inclusiv duelul, avea să fie suspendată până în clipa când el va termina nu să povestească, ci să *spună*.

Dar acest efort continuă numai până când îşi aranjă hârtiile pe masă. După care se uită la ele cu un fel de ură, de parcă şi *Crestomaţia* l-ar fi trădat, şi cu braţele fără vlagă, cu privirea pierdută, rămase nemişcat.

Ar fi fost poate mai rezonabil nu numai să renunţe la acest proiect – oare acum era momentul cel mai potrivit ca să-şi facă planuri, îţi faci proiecte de viitor în faţa pistolului? – ci să-şi distrugă foile până la cel mai mic petic de hârtie, să le ardă şi să le arunce cenuşa în vânt. „Căci totul e fum şi în fum te vei întoarce”. Să ardă totul, aşa cum fac oamenii în asemenea împrejurări, dintr-o ultimă pudoare, o ultimă şi violentă grijă de a lua cu ei totul, în puritatea morţii sau poate şi dintr-o ultimă răzbunare. Oricum însă e curioasă grija de a şterge totul, orice rămăşiţă a existenţei lor, ca un animal care vrea să i se piardă urma, să nu mai rămână nici măcar umbra paşilor lui, şi e hăituit de această nebunie până la ultima suflare, deşi urmele nu mai au importanţă, pentru că e prins şi de-acum totul se rezumă la cuţitul care-i va străluci ca un fulger prin faţa ochilor şi, în mai puţin de o clipă, îl va trăsni. Interesant sistem de contradicţii: de introdus în *Crestomaţie*.

Şi apropo, dacă nu le arde. ce se va întâmpla cu hârtiile? Ce vor deveni peticele astea de secrete în mâinile furibunde ale Maiei? Le va vinde la mezat, împreună cu celelalte lucruri, şi era sigur că le-ar vinde pe toate

grămadă, celui care dă mai mult, celui mai curios, celui mai sordid, duşmanilor lui. Putea conta pe ea; îi va sfâşia cadavrul – o, scumpă tovarăşă întru nenorocire! Va scoate totul la vânzare. Era lesne de înţeles; şi nici nu trebuia să fie profet ca să-şi poată imagina cum se vor petrece lucrurile. Va încărca toate cărţile şi hârţoagele într-o cotigă sau în maşina lui Basquin, şi hai la piaţă. Două-trei scânduri aşezate pe nişte capre, cu o prelată deasupra în caz de ploaie şi taraba-i gata! „Care vrei frate cărţi de pomană? Ia cu douăzeci de parale, la alegere!” Şi cum de atâta strigat o să i se facă foame şi sete, şi-o închipui cum stă în dosul tarabei, pe cale să îmbuce şi ea ceva, cu briceagul într-o mână, cu pâinea şi slănina în cealaltă şi pe un colţ al tarabei sticla de vin pe care o s-o bea din câteva înghiţituri, turnându-şi-o de-a dreptul în gâtlej. Asta în privinţa cărţilor la care trag de obicei câţiva „intelectuali” săraci, şi mai ales domnii preoţi, care-s bogaţi dar cârpănoşi. În calitatea sa de bibliotecar municipal, domnul Pabinot va cere şi va obţine privilegiul de a căuta primul prin grămadă. Restul – mobilele, bine-nţeles bibliotecile şi în mod sigur hainele – vor lua alt drum: Hala de licitaţii. Nici în privinţa asta n-avea de ce să-şi facă iluzii. Ea o să-i ducă acolo şi ghetele, şi cojocul de capră şi pălăria de pânză. Iar Nabucet o să cumpere falnica pradă ca să-şi facă o panoplie.

Dar ce altceva ar fi vrut? Ca Maia să-şi facă o panoplie, sau un muzeu? „Neagră nebunie”. Avea dreptate să le vândă pe toate. Sau încă mai spera că admiratori necunoscuţi, sau prieteni pe care nu-i ştia...

Perspectiva aceasta oribilă îl fascina. Stătea cu coatele sprijinite de masă, nemişcat ca un bolovan şi rămase astfel până în clipa în care Maia intră cu multă zarvă în cameră. Atunci însă tresări. Într-o clipă fu în picioare. Ea apăru îmbrăcată ca o „doamnă”, în frumoasa ei rochie de duminică, de Paşte şi de Rusalii, cu o umbreluţă în mână, aşa cum n-o văzuse el decât de două sau trei ori, cu prilejul unor evenimente excepţionale – o cununie la care au trebuit să meargă şi ei, un botez – în

sfârşit, aşa cum visase ea mereu să apară în mult dorita zi în care el ar fi condus-o la primărie.

O enormă pălărie de pene, veche şi ponosită, îi masca mutra aprinsă de băutură, părând un enorm jug aşezat pe cea mai opacă dintre frunţi. O rochie albă. Un corsaj alb, decoltat peste măsură şi fără mâneci, îi strângea, ca un aparat de tortură, revărsarea sânilor, lăsând însă la vedere pielea lor zgrunţuroasă ca un raşpel, umflată ca un burduf. În graba şi în furia ei, Maia se împopoţonase la voia întâmplării, dar se credea frumoasă, fără îndoială, frumoasă şi seducătoare. Să mori de râs.

— Ce-nseamnă asta? Unde vrei să te duci?

Ştia el prea bine unde şi panica-i pătrunse până-n străfundul inimii.

Maia îşi trăgea, burghezeşte, mănuşile.

— Răspunde.

— Las că vezi tu! Vezi tu. Dacă crezi că dobitocul de Nabucet…

Era prea de tot. De data asta întrecuse orice măsură. Dar oroarea nu va merge chiar până acolo. Cu ce drept curva asta bătrână…

— Eu îmi aparţin numai mie! urlă Cripure.

Voia să spună că moartea lui îi aparţine şi că ea n-avea niciun drept asupra ei. Dar ea-i răspunse, continuând să-şi tragă mănuşile şi încercând să se privească într-o oglindă:

— Rămâne de văzut. Şi lui Nabucet ăla, mă duc eu să-i trag un perdaf…

Urmă un val de orori. Îl cunoştea ea bine pe ticălosul ăla, pe porcul de Nabucet: maniere mieroase, dar pipăie toate fetele. Îi trage ea două labe şi totul va fi în regulă. O să încaseze vreo câteva de s-o ţină minte. Da’ ce, s-a mai pomenit ca…

— Şi fii atent, spuse ea, îmi pun şi mănuşi ca să nu-mi spurc mâinile. Curvă cum sunt, dar preţuiesc mai mult decât el.

— Maia!

— Nicio Maia.

— N-o să te duci, Maia.

— Şi cine o să mă-mpiedice?

— Eu.

Porni spre ea. Corsajul prost încheiat se căsca peste cămaşa de noapte, iar pielea gâtului făcea o gâlmă roşie pe sub părul cărunt pieptănat ca dracu'.

— N-o să te duci, spuse el, lăsând să-i cadă mina grea pe ceafa Maiei. Ea – şi îndoi gâtul. Pălăria-i căzu pe ochi, dar pentru puţină vreme. Cripure smulse dintr-o mişcare pălăria aceea frumoasă şi-i făcu vânt până în mijlocul bucătăriei.

— Gata!

Nebună de furie ea se întoarse spre el şi voind să-l zgârie îi căuta ochii. El îşi lăsă capul în jos, ajungând cu fruntea până sub bărbia Maiei şi se sprijini cu picioarele de masă în timp ce mâinile, care coborau încet pe spinarea femeii şi-i sfâşiau corsajul, se întâlniră în dosul taliei într-o puternică încleştare. În zadar era ea mare şi puternică, el o strângea bine. Nu putea să-i scape.

— N-o să te duci…

În zborul ei, frumoasa pălărie de pene se ciocnise de globul verde, imprimând lămpii un foarte primejdios balans. Încetară să se mai lupte, dar fără să-şi dea drumul din încleştare, şi rămaseră cu ochii aţintiţi spre lampă, aşteptând s-o vadă cum cade la pământ. Dar n-a căzut decât praf. Pentru o clipă Cripure avu senzaţia că nu lampa, ci pământul se mişcă, şi că nu se mai află în biroul lui, ci într-o cabină de vapor în toiul furtunii. Dar în curând totul se linişti. Marea deveni iar calmă, lampa oscila tot mai încet, apoi se opri. O strângea pe Maia şi mai tare.

— N-o să te duci, îi spuse el aproape în şoaptă. O să rămâi aici.

— Mă duc.

— Nu te duci.

Ea încerca să-l lovească, să-i dea cu genunchiul în burtă. Furioasă că nu-l poate zgâria, ar fi vrut acum să-i strivească cu tocul degetele de la nenorocitele lui picioare.

— Dă-mi drumul, Picioare de Vacă.

— Nu!

— Încornoratule!

Vreme de o clipă el slăbi încleştarea braţelor dar îşi luă imediat seama şi o strânse mai tare.

— N-are importanţă, spuse, cu dinţii încleştaţi. Nu face nimic. Oricum, n-o să te duci. Afacerea asta mă priveşte numai pe mine. Numai şi numai pe mine.

— Mă înăbuşi.

— Spune că nu te mai duci.

— Mă duc.

— Mi-am… mi-am făcut testamentul, spuse el, uluit că se aude rostind aceste cuvinte. Toate îţi vor rămâne ţie.

În clipa în care aceste vorbe îi ieşiră din gură, descoperi cu mirare că în curând nu mai are cu cine să se lupte deoarece Maia nu mai opunea rezistenţă. Putea deci să-i dea drumul, fiind sigur că ea n-o să vrea să mai plece, îi dădu într-adevăr, drumul şi o văzu cum se învârteşte ca o oarbă prin cameră, încovoiată, cu mâinile-ntinse înainte. Se întrebă îngrijorat dacă nu o lovise cumva, în furia lui, şi îşi privi mâinile. Maia găsi, în sfârşit un fotoliu, şi se prăbuşi în el. Cu faţa ascunsă în palme începu să geamă.

— Ce-ai zis! Ce-ai zis!

— Cum ce-am zis?

Era gata acum să-şi renege orice vorbă, să jure că e nevinovat. „Specialitatea mea e să-mi demonstrez inculpabilcitatea”. Dar ştia perfect de ce geme ea. „Ea m-a obligat să-i dau lovitura asta”. Nu l-a făcut încornorat? De unde ştia că e încornorat?… Basquin? Dar nu la Basquin s-a gândit ea.

— Maia!

— Văleu, ce-ai zis!

Se simţea înjosit şi răscolit văzând-o pe grăsana aceea ciufulită, cu corsajul ferfeniţă, ghemuită în fotoliu de parcă era prinsă asupra faptului, gemând răguşit şi copilăreşte, ca şi cum lovitura lui Cripure n-ar fi atins-o numai pe ea, ci ar fi nimerit în ceva fundamental, inviolabil şi poate sfânt. „Oh! Oh! Oh!” gemu el la rândul său.

Desigur, dacă o bănuia de josnicie, vorbele lui aveau

un anume temei. O clipă se gândi chiar, cuprins de o atroce încântare, că a nimerit exact unde trebuie şi a verificat încă o dată groaznica decădere omenească. Se îmbăta cu gândul că Maiei nu-i pasă dacă el moare şi nici că, de fapt, moare asasinat, numai să-i rămână banii, banii pe care el îi păzise cu gelozie, făcând mii de planuri cum să-i folosească, odată şi-odată, pentru fuga şi eliberarea lui, şi care, la urma urmelor, reprezentau pentru Maia o zestre bună de risipit de îndată ce s-ar fi căsătorit cu Basquin. Acestea erau gândurile care-i trecură prin minte şi-i sfâşiară inima în clipa în care Maia s-a smuls din strânsoarea lui şi a fugit spre fotoliu de parcă ar fi fost rănită. Da! a nimerit bine, dar dintr-o întâmplare pe care n-a putut s-o prevadă, n-a atins locul pe care îl ţintise. Văzând-o şi auzind-o pe Maia, el simţea un fel de spaimă, spaima celui care trăgând la întâmplare-ntr-un gard aude dintr-odată ţipetele unui om ascuns după gard şi pe care trăgătorul l-a atins fără să-şi dea seama.

Mai rău decât toate era că Maia nu mai isprăvea. Părea că e prada unei dureri exclusiv fizice, ca durerea de măsele sau colici hepatici. Şi era cât se poate de ciudat că durerea ei părea numai trupească şi că vine numai din mătăhălosul ei trup care se cutremura din cap până-n picioare. Nu îndrăzni să se apropie de ea. Chiar numai gândul că s-ar atinge de ea în aceste clipe îl umplea de oroare. Până la urmă, cum ea tot nu isprăvea, el îi întoarse spatele şi îşi astupă urechile.

Palmele lui noduroase se deschiseră, se ridicară ca palmele unui soldat care se predă, alunecară încet de-a lungul obrajilor – faţa i se strâmbă de parc-ar fi auzit un scârţâit asurzitor – iar cele două arătătoare îi astupară în acelaşi timp urechile. Din momentul acela nu mai auzi decât ceva care semăna cu valurile mării: era sângele care i se zbătea în vine.

Un miros de ars şi şuieratul gazului în bucătărie. Maia termină cu gemetele.

— Auleu! Lintea mea!

Sări din fotoliu şi alergă la maşina de gătit. Cripure,

care stătea tot cu urechile astupate şi cu capul întors spre fereastră nu văzu şi nu auzi nimic. Rămase încă multă vreme, strâmbându-se, în această poziţie ridicolă, până când mirosul de linte arsă îi atrase atenţia; se întoarse şi băgă de seamă că e singur. Atunci îşi scoase degetele din urechi; braţele-i căzură”, încet, de-a lungul corpului; recunoscu în sinea lui că e uluit.

Perfect. Deci lintea s-a ars. Întâmplarea asta îl lăsa singur, liber. Perfect! Perfect! Dar acum nu ştia ce să mai facă, şi aducea destul de bine cu unul care a fost trezit din somn şi, pentru că visul destrămat n-a fost încă înlocuit cu nimic, priveşte descumpănit golul din el, vidul care va dura poate o veşnicie.

Maia se tot învârtea prin bucătărie, cum făcea zilnic, de ani de zile. Un zgomot de veselă, un altul pe care-l făcu vătraiul izbit de un obiect metalic, bolboroseala apei care fierbe într-o oală, toate zgomotele acestea familiare îl liniştiră, de parcă viaţa pe care o trăiau obiectele reprezenta pentru el garanţia că n-o să moară, că toate spaimele lui nu erau decât nişte închipuiri trecătoare ale minţii.

Se lăsă în modul cel mai stupid furat de acest gând: în curând o să mâncăm.

În curând. Dar până atunci?

O idee. Se apropie de birou, şi răscoli prin rafturile de lângă şemineu, prin rafturile în care-şi ţinea dicţionarele. Reuşi cu mare greutate să ia un volum din vechiul lui Littre, pe care îl puse pe masă. Degetele răsfoiau paginile cu abilitate. Îşi potrivi lornionul, îşi ţuguie buzele şi, cu un gest familiar, îşi trase fotoliul sub el, continuând să se uite prin dicţionar.

Totul se petrecea de parcă era la catedră, la liceu, pregătindu-se să le citească elevilor un text antologic din nu ştiu ce filosof.

— Ia, ia, ia, şopti el răsfoind paginile, ia să vedem niţel: ductil, ductilometru, ductibitate… aha, iată şi: *duel* (*du-el*) s.m. *luptă între doi bărbaţi*. *„Ei îi plăcea-n duelul acesta lipsa lui de experienţă”*. *Corneille*. *Cidul*. Să vedem

mai departe. *Duel judiciar*. Duel judiciar: n-are nicio legătură. Mai departe. *Filip cel Frumos*... Nu. Toate astea nu spun nimic. Ia să mai vedem. Hm... *Duel cu pistolul sau cu spada*. Nu, de spadă nici nu poate fi vorba. *Duel la prima lovitură*... Ei, ăsta cum o fi?

Se plecă asupra dicţionarului şi ştergându-şi ochii pe sub sticlele lornionului. cu arătătorul, citi încercând să-şi potolească bătăile inimii. „*Duel la prima lovitură*: *duel care trebuie să se oprească la prima rănire, oricât de uşoară, a unuia dintre combatanţi*”. Reciti încă o dată acest text. „*Chiar uşoară*”, şopti el ridirându-şi capul. Există deci o oarecare şansă ca să nu fie ucis şi ca totul să se rezume la o uşoară rănire? Un glonte în braţ, de pildă, sau în picior, în cel mai rău caz în umăr? Dacă ignora toate regulile duelului, pe asta măcar o aflase.

— Hm... Hm... făcu el privind în tavan şi bătu cu degetele în dicţionar, dacă scap...

Dacă scapă – o şansă dintr-o mie – ei bine. O să se căsătorească cu Maia.

De data asta nu mai bătu cu degetele în dicţionar, ci trase o lovitură zdravănă cu palma, de parcă ar fi încheiat un târg. „O să mă căsătoresc cu ea”. O merita pe deplin, mai ales după cele ce s-au petrecut şi după ce-o văzuse cum se zvârcolea de durere în fotoliu. „Urât din partea mea...” O să-i cumpere o rochie frumoasă în locul celei pe care i-a sfâşiat-o şi o să meargă cu ea la Primărie în văzul întregului oraş. Pentru ea o să fie un mare triumf, iar el nici n-o să mai fie obligai să-şi facă testamentul dac-ar mai surveni alt duel sau mă rog, altceva... Da, se vor căsători. De ce nu? N-avea cum altfel să-i arate recunoştinţa lui pentru toţi anii în care l-a îngrijit, i-a gătit, i-a... etc.

Închise ochii reamintindu-şi de gemetele ei de mai adineauri. Ce-ngrozitor a mai fost. O s-o ia de soţie. Despre asta n-o să-i vorbească chiar acum, o să aş trepte până mâine, după duel, dacă, bineînţeles, scapă. Duel la prima lovitură... duel care trebuie să se oprească la prima rănire, oricât de uşoară, a unuia dintre combatanţi.

Gata; jură că dacă n-o să moară, în lume va exista o

nouă doamnă Merlin. Lucrurile se vor petrece astfel: va angaja birja lui moş Yves, căruia o să-i ceară, dată fiind împrejurarea, să-şi facă rost de un ţilindru, să-şi lege o panglică roz la bici, să-l ferchezuiască pe Pompon şi eventual să-i pună nişte panglicuţe prin coamă şi la coadă. Dacă mai şi perie puţin banchetele, totul e în ordine. Şi pe la ora zece, se urcă în trăsură, Maia şi el, şi dă-i înainte spre o viaţă nouă! Haide! hai. Pompon! Biciul pocneşte. Maia se aşază mândră în birjă, cu umbrela deschisă, sprijinită neglijent pe umăr. Ea i-ar spune lui moş Yves să nu se grăbească şi să meargă mai încet, ca s-o vadă lumea, dar şi pentru că dacă tot dădea un ban, cu prilejul căsătoriei, să facă şi o plimbare cu trăsura. Cripure le vedea pe toate ca aievea. O şi auzea pe Maia: „Ce naiba, Pompon ăsta are – un ardei iute în e...? Ce-o ia la goană? Că primarul mai poate aştepta”. Iar el îşi trage pe ochi pălăria de pânză, se propteşte mai bine de speteaza banchetei şi nu zice nimic.

De data asta batjocura va fi perfectă, o parodie inegalabilă. O splendidă găselniţă. Alături de el, Maia va juca rolul Toinettei, din ziua luminoasă a căsătoriei. Toinette în alb, cu voal şi cununa de lămâiţă, devine Maia, noua lui logodnică şi, în curând, noua lui soţie legitimă, în virtutea acelui da pe care-l va rosti în faţa unei eşarfe. „... Consimţi s-o iei de soţie...” Ce-o să mai râdă tot oraşul şi ce-o să mă mai vorbească lumea! Ce! nfrângere. Iată-l – se va spune – pe campionul anarhiei, pe inamicul de neîmpăcat al societăţii. Uitaţi-vă la el cum se* dă, acum, bătut, cum arde ce a adorat şi adoră ce a ars. *Un supus*! Şi câte şi mai câte. Ei şi... După „da” se vor duce undeva să tragă un chef oho! Pe malul mării, desigur. „Ticălos afurisit!” îşi spuse. Dar n-are importanţă. O să invite şi martorii. Cine-ar putea fi martorii? Basquin, în orice caz. Şi ceilalţi. Primii care i-ar ieşi în cale, la urma urmelor ce-i pasă. Ba dimpotrivă, cu cât vor fi mai prăpădiţi, cu atât mai bine. Căci nu s-ar fi cuvenit ca martorii să cânte fals în simfonia aceea în care scârţâitul roţilor birjei dădea tonul. Se cerea să fie la fel de prăfuiţi ca bancheta trăsurii. Ar fi

fost o lovitură genială, dac-ar fi reuşit să pună mâna pe doi vagabonzi, pe nişte cerşetori din ăia vânaţi de poliţie, peste care să cadă, pleaşcă, un chiolhan în lege. Şi orice s-ar zice, întoarcerea lor de la chef ar fi un spectacol de pomină. Oare or să şi cânte? Poate, tot ce se poate…

În această visare, aproape că uită de duelul care, pentru o clipă, fusese împins dincolo de orizontul conştiinţei, deşi din când în când i se mai năzărea că vede birja, mergând tăcută şi alene, încărcată cu răniţi şi muribunzi, dar imaginile acestea erau învăluite într-o ceaţă din care, deocamdată, nu voia să le scoată. Ba voia cu atât mai puţin cu cât visările lui despre căsătorie şi chiolhanul cu vagabonzi (numai pe vagabonzi, pe condotieri şi pe vagabonzi i-a iubit el cu adevărat) nu erau, de fapt, decât un anume fel de a nega duelul şi de a implora soarta să-l scape. Promiţând că se va căsători cu Maia, el făcuse un târg cu zeii, ca un ţăran sau ca o bătrână credincioasă care aprinde o lumânare la biserică. Ca să nu ajungă în birja în care geme un rănit de moarte, promisese să fie în birja în care Maia era înălţată la rangul de logodnică, iar el juca rolul de viitor soţ. „Dacă nu sunt omorât, o iau pe Maia”. Plătea oare destul? Cine va fi cel păcălit? Zeii, Maia, sau el? Toată lumea. La drept vorbind, va fi o farsă bună, care într-adevăr va avea loc într-o bună zi – dacă scăpa din duel – nu numai în imaginaţia lui, ci în ceea ce el numea „concret”. Şi continuând să viseze la această farsă, descoperi că dacă unul din martorii Maiei trebuia, în mod necesar, să fie Easquin, cel puţin unul din martorii lui nu putea fi decât Aselul în persoană.

Iar! Iar Aselul! Iar el! La dracu’ cu Aselul şi cu toate visările lui laşe despre acest personaj de beznă şi funingine, care în mod cert nu era om, şi aproape la fel de cert nu era nicio persoană reală, ci doar o imagine stâlcită, înşelătoare, rece şi fragilă ca sticla. Iar el visa că e martor la căsătoria lui, sau că e vizitiu pe capra birjei, în locul lui moş Yves, în ziua ceremoniei, sau că pe mumia aia neagră el pune eşarfa domnului Primar, dar destul! destul cu jocul ăsta la care se dedă numai ca să se sperie şi să se

transpună pe el însuşi în locul umbrei ăleia…

Pentru că, în fine, orice s-ar zice, el Merlin-Cripure nu era Aselul! Aselul, orice s-ar zice, era un personaj distinct, deosebit de el. Un altul. „*Nu eu* Era limpede ca lumina zilei – ciudată expresie când e vorba de domnul ăsta – era deci limpede ca lumina zilei că nu Aselul se va bate mâine dimineaţă într-un duel la douăzeci de paşi. La ceasul când unul din martori va rosti fatalul: „Un, doi, trei: foc!” Aselul se va fi întors de multă vreme în bezna pivniţei sau a podului lui şi va dormi dus.

Maia întredeschise uşa.

— Hai să mâncăm.

Şi dându-şi seama că el n-o auzise, repetă mai tart, dar fără iritare.

— Hai să mănânci.

El ridică privirea care surprinse pe obrajii femeii dâre de lacrimi. Făcu o grimasă de dezaprobare, mai mult plictisit decât compătimitor.

— Să mâncăm?

Ea plecă fără să răspundă.

Cripure se ridică. Într-adevăr trebuia să mănânce, chiar dacă ea n-avea să-i dea altceva decât linte arsă. O frază absurdă, în legătură cu anumiţi eroi ce se băteau mai bine cu burta goală – evident, soldaţii lui Napoleon – îi trecu prin minte şi-l scoase din sărite. Ce idioţenie! Cum le-o fi dat prin gând să scrie asemenea tâmpenii. Şi să le mai şi ţină minte. El o să mănânce, ba chiar o să mănânce bine, o să bea bine şi-o să doarmă bine, ca mâine pe teren să fie cât mai în formă. Care general era ăla – amintirile istorice abundă, e clar – care dormea atât de bine în ajunul bătăliilor? Turenne sau Condé? Probabil Condé. „Turenne era fricos ca mine. Tremuraţi, mădulare… Deşi a fost cât se poate de… O, n-aş putea zice nu… Dar şi acum să fiu spiritual? Să mă ironizez pe imine însumi? Oh, ce încântător… Aş putea continua, zicând, de pildă: toată povestea asta e atât de bufă că nu m-aş da nici pe o ghiulea de tun etc. Cam facil. Asta miroase a oboseală. Da, bunul-simţ îmi spune să merg la masă”.

Se hotărî să deschidă uşa în faţa căreia stătea de câtăva vreme şi intră în bucătărie unde toate îi păreau atât de liniştite, atât de in ordine, atât de ca în fiecare zi, încât se îndcă dacă într-adevăr trebuia să se bată în duel şi se întrebă dacă tot romanul ăsta, inclusiv scena conjugală, lupta lui cu Maia, gemetele şi celelalte nu fuseseră decât o invenţie a minţii lui, „un vis", sau pur şi simplu semnele unui început de nebunie. Poate că inventase el totul, ipoteză de loc neverosimilă, pe care înfăţişarea Maiei, a cărei faţă n-o vedea însă, părea s-o confirme.

Unde era pălăria aceea de pene pe care o smulsese făcând-o să zboare până în mijlocul bucătăriei, corsajul de dantelă atât de ridicol şi somptuoasa rochie albă, pe scurt, splendida toaletă de mireasă în care apăruse ea cu puţin înainte, furioasă ca o mamă burgheză? Nu mai era nici urmă de ele. În locul minunilor alea, Maia era îmbrăcată ca de obicei în fusta ei groasă, neagră, cu bluza, cu şorţul şi saboţii, şi trebăluia prin bucătărie. Nu, zău că toate îi dădeau de bănuit. A dispărut chiar şi mirosul de linte arsă. Degeaba adulmeca el căutând vreo urmă de-a mirosului aceluia înţepător, totul era zadarnic. Nu simţea decât parfumul proaspăt al nopţii care se lăsase, miros de grădină, de pământ reavăn, de ierburi şi frunze, care intra în valuri pe fereastră.

Şi în dreptunghiul ferestrei de la bucătărie, ce copleşitoare risipă de stele – dar, se întrebă el deodată, de ce virginale? Şi din care străfunduri ale fiinţei sale se născu gestul rugător pe care-l făcu braţul lui întinzându-se spre ele? Dincolo de fereastră, noaptea era de cristal, pură şi nobilă în frunzişul solemn al arborilor. Maia îl văzu apropiindu-se de fereastră, întinzând încă o dată mina spre noapte, gest care ei i se păru de neînţeles şi prostesc – voia să ştie dacă plouă? Că s-au săturat de cât a plouat. El rămase în faţa ferestrei, care din păcate era prea joasă ca să se poată sprijini cu coatele de pervaz, şi deodată, ca în fiecare seară pe la aceeaşi oră, vocile tinere, grave şi sfâşietoare ale soldaţilor ruşi se înălţară într-un cor, la început slab şi înfundat, care încet încet, umplu întreaga

noapte.

— Dacă ţi-ai cere scuze?

Ea-i aruncă o privire furişă, căutând să-şi măsoare efectul vorbelor. Şedea vlăguită pe scaun, ca o femeie frântă de oboseală la capătul unei zile de muncă şi pentru care chiar şi mâncatul era o corvoadă.

Lingura lui Cripure se opri în drum spre gură. Dar în zadar căuta privirea Maiei, căci ochii lui nu întâlniră decât fruntea îngustă, scăfârlia căruntă şi nepieptănată a târfei. Ea – şi plecase capul şi părea cufundată în căutarea a nu ştiu ce, care căzuse în supă. O muscă?

— Ia, acolo câteva vorbe, reluă ea cu timiditate. Sau îi scrii un bileţel.

Lingura, care se afla în dreptul mustăţii, rămase tot nemişcată. Oare mai are şi altele de spus?

Şi-ntr-adevăr, tot fără să-şi ridice fruntea, spuse:

— Nu vrei?

Niciun răspuns. Deşi gura lui Cripure se deschise. Dar numai pentru lingură. „E nebună…”

Îi era ciudă pe ea pentru că îl punea în faţa acelei ruşinoase şi secrete ispite. Să-şi ceară scuze?

— Niciodată.

— Da' de ce, cocoşelule? Şi cu asta basta…

Dacă mai insistă, o să-l apuce furiile. Mâinile îi şi tremurau, deşi voia să pară calm, hotărât, de neclintit. Şi ca să pară cum voia, ce altceva ar fi putut face decât să-şi mănânce supa, ca de obicei?

— Nu spui nimic?

— Lasă-mă-n pace.

Ea nu mai insistă. Nimic de făcut. Dar cum nu voia şi nici nu se gândea măcar să facă pe curajoasa, stătea nemişcată cu mâinile pe masă şi fruntea plecată, fără să se fi atins încă de supă.

Afară soldaţii ruşi cântau întruna, iar cântul loi devenise mai amplu, iar Cripure îl asculta ca şi cum cântecele splendide şi indescifrabile erau pentru el mai mult decât cântece: o anume aluzie tainică la drama vieţii şi-a morţii sale.

Fără îndoială, prizonierii nu ştiau nimic despre el şi cântau pentru ei înşişi. Dar şi gândul acesta era jalnic. Ei cântau pentru toţi şi cântau viaţa, deşi lui îi cântau moartea şi îngropăciunea.

„Viaţa”, şopti Cripure. Şi bău pe nerăsuflate două pahare de vin.

— Ascultă şi tu, Maia!

Ea stătea tot nemişcată şi părea că nu aude nimic. Păcat, era atât de frumos! Şi încălzit puţin şi din pricina vinului, întoarse spre fereastră o faţă radioasă:

— Cripure vă salută! strigă el ridicând paharul. Îl goli dintr-o înghiţitură. În sănătatea celor vii!

Maia nici nu-şi ridică măcar capul. El puse paharul pe masă. Ea stătea tot nemişcată. Şi când se uită mai bine la ea, văzu că lacrimile-i cad una câte una în farfurie, lacrimi mari, care împroşcau când cădeau în supă.

Era pentru întâia oară că o vedea pe Maia plângând. În zadar trăiseră împreună atâţia ani, că niciodată, de faţă cu el cel puţin, Maia nu vărsase o lacrimă. După ce trecu primul moment de surpriză, el îşi încruntă sprâncenele şi privi mai atent la femeia aceea bătrână, cu fruntea plecată şi ai cărei ochi nu se vedeau, dar plângeau pentru el. Lacrimile Maiei! Nu, nu, nu I

— Nu!

Îl cuprinse furia, fără să-şi dea pe loc seama carecauza. De data asta era un sentiment total, care nu era destinat nici unui spectator. Apoi, cu o violenţă crescândă, repetă: „Nu!” Şi rămase stupefiat cum iar se trezeşte în el dorinţa de a o bate. „Dacă nu încetează imediat, o iau la palme…”

Împinse farfuria. Dar mâna lui care pipăia pe deasupra mesei nu mai căuta sticla. Se întindea într-un gest nelămurit de ameninţare şi de rugă.

— Maia!

Ce-l îndemnase la asemenea strigăte, dragostea sau mânia?

— Maia! strigă el, nu vreau ca tu să spuse: „Să plângi”. Dar gândi: „Să mă iubeşti”.

Bucuria de a se fi oprit la timp îi ascunse pentru o clipă scârba ce i-o pricinuise un asemenea gând, dar imediat după aceea simţi cum acest adevăr îl arde ca o flacără. Ah, dacă Toinette i-ar fi cerut să se scuze! Ar fi făcut-o imediat. Ce n-ar fi făcut el de dragul Toinettei! Şi ar fi plecat împreună râzând de *moacele* lor. Dar asta era Maia.

— Fir-ar al naibii să fie!

Atunci ea îşi ridică fruntea. Dar fie din laşitate fie din alt motiv, Cripure îşi întoarse privirea.

— I-auzi-l cum mai ţipă, şopti Maia cu o voce ca de pe altă lume.

Felul în care vorbise despre el fără să i se adreseze direct produse în el o tainică emoţie şi. cu o voce blândă, îi spuse:

— N-ai de ce să plângi pentru asta…

— Atunci de ce mai…

— Nu imerită, o întrerupse Cripure. Ha A, zău. Nu merită, încheie el cu un oftat.

Dădu din cap:

— Ascultă! spuse, ridicând arătătorul.

Privea spre fereastră: cântecele se auzeau mereu, în adâncul nopţii.

— Înţelegi?

— Mă doare undeva de zurbagiii ăia, strigă ea mânioasă. Nici măcar nu se-nţelege ce naiba tot zbiară.

El însă zâmbi. *El înţelegea*.

Termină în sfârşit cu plânsul. Îşi şterse lacrimile, ca un copil, frecându-şi ochii cu pumnii. Şi fără să-i mai ia seamă, îşi mâncă supa, îndârjită – felul ei de a se arăta fermă – în timp ce el bea pahar după pahar. Dar putea el să bea cât o vrea, chiar să se îmbete, că tot nu-i păsa! Să facă ce, pofteşte, să se bată mâine dimineaţă cu vita aia de Nabuoet, îl priveşte! Dacă asta e tot ce-a găsit el să-i spună când ea a-nceput să plângă – să miorlăie cum spunea ea în limbajul ei.

N-a găsit pentru ea niciun cuvânt bun. „Lasă-mă-n pace…” Şi-a-nceput să ţipe. Da ce era ea pentru el? Numai

o servitoare? Ei bine, dacă nu e decât o servitoare, o să se poarte ca o servitoare. Şi cum îşi isprăvi supa, schimbă farfuriile şi aduse nu lintea, pentru că o aruncase, ci o iahnie de fasole cu afumătură, din conserve, o iahnie dintr-alea la cutie de care avea totdeauna în casă pentru „un caz de ceva”. Şi ca să fie gata, ajungea s-o ţină douăzeci de minute la încălzit în apă clocotită; fără să mai pună la socoteală că el era nebun după iahnie.

După felul cum s-a servit şi-a dat seama că-i place. Să-l fi lăsat de capul lui ar fi mâncat-o singur pe toată, deşi în cutie erau patru porţii bune. La ce să te aştepţi de la el?

— Ia te uită! Fasole cu afumătură…

Şi astea au fost singurele cuvinte pe care le rosti până la sfârşitul mesei.

Se părea că toate s-au lămurit odată cu sosirea acestei preafericite iahnii. El mânca zdravăn şi bucuros, se vedea cât colo, iar afară cântăreţii puteau să tot cânte că nimic pe faţa lui Cripure nu lăsa să se vadă că el i-ar mai auzi, că şi-ar da seama de prezenţa Maiei. de lacrimile ei de adineauri şi de furia care-l apucase.

Îşi mai dădea oare seama de ce lacrimile acelea l-au făcut să sufere? Ştia că mâine se va bate în duel?

Mai luă o bucată de afumătură grasă, înecă iahnia în un roşu şi ceru cafeaua cu rom. Maia îl servi fără să spună un cuvânt. După care, ca de obicei, strânse vesela, în timp ce el, cu coatele sprijinite de masă, începu să viseze. Sau poate era doar cuprins de moleşeala de după-masă.

Credincioasă proastei sale dispoziţii, care însă ascundea în parte chiar faţă de ea însăşi, ceva mai profund Maia spăla în linişte vesela cu o sârguinţă excepţională. Să spargă vesela stăpânului? Ba s-o păzească Domnul! Ca servitoare bună ce era, avea grijă să nu se întâmple o asemenea nenorocire. Aşa că în ziua aceea de dezastru bucătăria era lună, cum nu fusese niciodată, cu toate cele aranjate într-o ordine perfectă.

Dacă n-ar fi fost atât de târziu, şi dacă „afacerea”, în loc să se fi iscat seara s-ar fi petrecut de dimineaţă, ar fi ştiut ea, Maia, ce are de făcut.

— După ce-ar fi terminat cu vesela, după ce-ar fi şters masa şi ar fi măturat, s-ar fi ocupat de alămuri, asta-i! în primul rând alămurile de la maşina de gătit, după aia cratiţele şi pe urmă clanţele de la uşi. Şi argintăria. Ba ar fi lustruit-o şi cu pielea de căprioară ca în casele mari. Şi dacă nici asta n-ar fi fost de ajuns ca să-l facă să înţeleagă „cine-i ea”, după ce-ar fi frecat tacâmurile s-ar fi apucat să frece podelele.

S-ar fi aşezat pe podele în genunchi muind şi scoţând cârpa din găleată şi-ar fi văzut el de ce-i ea în stare, dacă ştie sau nu să se spetească muncind. O servitoare! Şi n-ar mai fi stat el acolo, pe scaun, gata s-adoarmă. Ar fi trebuit s-o şteargă în birou, la hârţoagele lui, că numai acolo se simţea bine, şi s-o lase pe ea să-şi vadă de treabă.

Dar acum nici vorbă de aşa ceva. Ora era înaintată şi orice s-ar zice, nu te-apuci noaptea să freci bucătăria. Aşa că de îndată ce termină de spălat vasele, începu să se dezbrace ca să se culce. Ce altceva să facă?

Dar şi acum fu tratată ca o servitoare. El nici nu băgă de seamă că ea se dezbracă şi nu manifestă dorinţa de-a se culca şi el şi de-a petrece lângă ea noaptea aceea care putea fi ultima. Trezindu-se cu greutate din toropeala lui, în timp ce Maia se vârî fără nicio vorbă sub plapumă, Cripure se îndreptă spre uşă şi intră în birou, unde lampa rămăsese aprinsă. Câtă treabă mai avea de făcut înainte de întâlnire! Tocmai se gândise că nu poţi să mori chiar aşa, fără să fi întocmit anumite documente.

Nu-şi făcuse testament. Deşi era obsedat tot timpul de ideea morţii, n-a îndrăznit niciodată să întocmească acest document, capital totuşi, prin care el transmite altuia bunurile şi banii săi. Poate că se temea, dintr-un fel de superstiţie, că actul acela ar atrage o moarte mai grabnică. Dar acum nu mai putea da înapoi. A sosit ceasul în care trebuia să se aşeze „la treabă” şi să redacteze cu un scris hotărât şi clar, în termeni precişi, pentru ca nimeni să nu se poată îndoi de sănătatea lui spirituală, ceea ce va trebui să se numească ultimele lui dorinţi. Dacă e cu putinţă, pe o coală ministerială. Nu găsi niciuna, ceea ce îl miră: avea

totdeauna nişte coli de rezervă, pentru cazul în care ar fi trebuit să le scrie superiorilor săi. Căută prin toate sertarele răscoli multă vreme toate hârţoagele şi, în disperare de cauză, se hotărî să scrie pe o hârtie pentru corespondenţă, destul de convenabilă, deşi era îngălbenită de cât a stat în soare, iar colţurile-i erau îndoite. Cu atât mai rău. N-avea de ales. Şi-acum un plic. Căci şi plicul era la fel de necesar. Ce s-ar fi zis despre un testament redactat pe o simplă foaie lăsată pe masă ca un bilet oarecare? Luă deci un plic, şi, străduindu-se să nu tremure, voi să scrie cuvintele rituale care în clipa aceea i se părură cât se poate de caraghioase: *Acesta este testamentul meu*. În fine, le scrise, cu un scris lăbărţat, aproape ca scrisul unui plutonier-major, şi, aşezând plicul gata pregătit pe un teanc de cărţi, luă coala. Numai că nu-şi găsea cuvintele. Existau, desigur, şi în treaba asta ca şi în duel nişte reguli, nişte legi pe care el nu le cunoştea, un fel anume de a proceda pe care dacă nu-l respectai cu stricteţe, actul devenea nul. „Poate, poate găsesc vreun cod prin toată harababura asta”. Dar până să-l găsească... Nu, mai bine să deschidă sertarul ăsta, să scoată din ei toate titlurile de rentă şi banii-lichizi, să facă un pachet şi mâine, înainte de-a pleca acolo, să dea pachetul Maiei. Asta era soluţia. Cu restul, casele şi banii depuşi la bancă se va descurca Maia. N-avea de transmis decât nişte marafeţi şi nici cu ăştia nu ştia cum să procedeze. Parcă ar fi fost mort de pe-acuma!

Deschise sertarul. Nu era un sertar secret ci pur şi simplu un sertar mai ascuns decât celelalte, şi mult mai mare, pe care un meşter i-l căptuşise cu tablă, de teama vreunui incendiu – un fel de casă de bani, totuşi. Numai el ţinea cheia sertarului, iar Maia nu avusese niciodată dreptul să vadă ce e înăuntru. Dar ea n-a ţinut seamă de asta, şi îi cunoştea conţinutul până la centimă. Cripure nu bănuia însă nimic. Deschizându-se, sertarul făcu foarte puţin zgomot, un scârţâit uşor; cu zâmbetul caracteristic pe care-l avea când îşi număra „marafeţii”, Cripure, uitând de ce tocmai în seara aceea, şi din care motiv anume,

deschisese sertarul, îşi privi fermecat mica lui comoară.

Casa putea să fie cu dosu-n sus, hârtiile să fie risipite peste tot, cărţile aşezate la nimereală pe stelaje sau prin lăzi, în schimb sertarul cu gologani era întruchiparea ordinii domestice. Într-un colţ din dreapta erau aranjate titlurile pe care încă nu le depusese la bancă, din motive pe care numai el le ştia, şi un pachet de bancnote strânse cu meticulozitate într-o banderolă, cu atâta meticulozitate de parcă le-ar fi pus banderola un casier de la Banca Franţei. Singura diferenţă era că Cripure notase într-un carneţel seria bancnotelor, precauţie pe care un casier de la Banca Franţei ar fi socotit-o, desigur, inutilă, dar Cripure o considera primordială. Într-o servietă de muşama erau aranjate hârtiile de afaceri: extrase de cont, documente referitoare la case, chitanţe de la antreprenori, scrisori de la chiriaşi, impozite, în sfârşit, în fundul sertarului, mai ascuns decât toate celelalte de privirile indiscrete, un săculeţ de pânză, doldora de ludovici de aur.

Lasă-i pe alţii să fie proşti şi neghiobi şi să-şi bage aurul în împrumut, ca nişte nătărăi ce sunt, ca nişte tolomaci care se lasă-nşelaţi şi jecmăniţi. În ceea ce-l priveşte, a dat şi el ceva, deoarece n-a avut încotro, pentru că i-au cerut şi lui să meargă prin oraşele din departament să ţină conferinţe şi să convingă lumea să subscrie la împrumut. Dar să se lase despuiat de aurul lui, de singura lui resursă, de singura lui apărare, mai va! Nici prin minte nu i-a trecut. Şi, slavă Domnului, aurul era acum tot acolo, mult mai preţios decât toate titlurile şi bancnotele. Şi nu pentru că ar fi fost un avar sordid, ci din motive mai tainice şi, desigur, mai emoţionante, mâna lui alese, din grămada aceea de avuţii, tocmai săculeţul cu aur. Era greu de parcă în loc de aur ar fi conţinut pământ, greu şi umflat, strâns la gură cu un şiret pe care el începu să-l deznoade. Treabă grea, care-i luă mult timp, dar îl făcu să uite de toate. După ce şiretul fu desfăcut, luă un ziar care zăcea pe masă, îl despături şi-l puse pe genunchi, apoi, cu mii de precauţii, ca să nu audă cumva Maia clinchetul aurului, revărsă uşurel pe ziar tot conţinutul săculeţului, pe care pe

urmă îl scutură ca să se convingă că n-a mai rămas nimic înăuntru. Sub lumina lămpii de petrol, aurul strălucea şi, cu un gest pe care nu şi-l putu refuza, Cripure îşi înfundă gânditor mâna lui greoaie în grămadă.

Deşi ştia perfect ce sumă reprezintă săculeţul acela, lupta totuşi împotriva ispitei de-a număra iar monedele, una câte una. Jocul acesta îi era familiar. I se dăruia adesea în serile când Maia dormea în bucătărie şi, trebuie s-o spunem din nou, nu cu sentimentele abjecte ale unui avar, sau nu numai cu aceste sentimente, ci şi cu emoţia unui aventurier care contemplă o comoară furată şi se gândeşte la noi fapte de curaj. Să plece? Să rătăcească pe mări! Nu dispunea el de toate mijloacele? Nu ţinea el între degetele lui cheia acelei probleme pe care atâţia oameni şi-o puneau, să fugă în străinătate, să scape nu numai de moarte, dar şi de josnicia lumii lor? Nenorociţii de ei! Nu voiau decât aur! N-avea el însă destul aur ca să poată fugi? Mai avea încă timp. Adio duel şi celelalte. Va pleca să-şi sfârşească zilele undeva într-o insulă din Pacific, doar cu puţin mai singur decât a fost astăzi şi, în mod cert, mai autentic. Las să spună ei că i-a fost frică şi a şters-o ca un iepure de dinaintea pistolului lui Nabucet, cum fugise al dată de sabia ofiţerului blond, cel mai interesează! Căci nu se gândea să-şi salveze numai viaţa.

Aurul i se scurgea mereu printre degete, cu un clinchet limpede şi glumeţ, ca un glas ispititor ce te cheamă tainic, ce-ţi şopteşte la ureche vorbe atrăgătoare şi înţelepte. Să fugi! Să-ţi faci bagajele şi să fugi! Să iei trenul de dimineaţă, spre Paris. O să aibă timp berechet la Paris să-şi scoată un paşaport, n-o să i-l refuze. Un infirm, aproape un moşneag! Poate c-o să se şi bucure că scapă de el – o gură inutilă la urma urmei.

Maia sforăia. Grohăitul acela bestial dar liniştitor ajungea până la el tocmai din bucătărie. Îndepărtă cu precauţie notele pentru *Crestomaţie*, puse grămăjoara de aur pe masă, în faţa lui, şi vârî săculeţul în buzunar. Dacă s-o hotărî cumva să plece, o să-şi pună monedele la loc în săculeţ. Dar deocamdată, aurul Stătea bine unde stătea,

înconjurat de hârtiile lui, la vedere…

Poate că plecarea nici nu era o treabă atât de dificilă pe cât părea şi, la drept vorbind, era singurul fel în care se putea justifica, în care se putea, în fine, pune de acord cu el însuşi. Să fugă, s-o rupă măcar cu lumea aceea putredă, din moment ce n-a avut tăria să dorească altă lume.

Ce oră e? îşi privi ceasul, aşezat, ca de obicei, pe masă. Arăta zece. Desigur însă că era mai târziu. Dacă n-ar fi decât zece s-ar mai auzi corul soldaţilor ruşi. Şi de multă vreme nu mai auzea nimic, iar soldaţii se culcaseră. Pesemne că ceasul s-a oprit. îl duse la ureche: tăcea ca o piatră.

Nu-i trecu însă prin minte să-l întoarcă. Îl privi cu o strâmbătură ţâfnoasă şi-l puse iar pe masă spunând: „Ei bine, dacă nu vrei să mergi, n-ai decât!” După care îşi frecă tâmplele cu vârful degetelor şi îşi potrivi lornionul: ticul lui.

Numai un prost se putea gândi în clipa asta la cât e ceasul. Ce nevoie avea el de ceas ca să ştie…

Încercă, fără să reuşească, să redescopere gustul acelei nopţi din tinereţe în care fericirea s-a ivit pe neaşteptate. E cert, în noaptea aceea n-a prevăzut ce avea să i se întâmple. Dacă mult mai târziu se cufundase în josnicie, începutul cel puţin a fost nobil. Se gândea la acel început, mai liber decât altă dată, pentru că Toinette murise. În ciuda a ceea ce ar fi putut crede unii şi alţii, şi poate încă mai credeau, el nu premeditase nimic, nu i-a făcut curte, nu voise nimic şi nu sperase nimic, n-a întreprins nimic pentru a obţine mâna Toinettei. Nebuniile burgheze n-au început decât mai târziu, după căsătorie, dar, câteva luni bune, el s-a mulţumit doar s-o iubească pe Toinette şi să nu spună nimic. El şi amant! Soţ! Ştia totdeauna unde poate găsi femeile care-l acceptă, şi la ce preţ. Dar ca o femeie să-l iubească era o imposibilitate, s-a jurat în sinea lui să n-o creadă niciodată chiar dacă i s-ar fi spus de mii de ori. Or, în noaptea aceea n-a fost nevoie ca Toinette să-i spună de o mie de ori că-l iubeşte, el îndată a crezut-o. N-a fost necesar să-i spună nici măcar o dată.

Poate, ba chiar e sigur, ea nici n-a rostit cuvintele: „Te iubesc”. Dar fără să fi fost nevoie ca unul sau celălalt să rostească aceste cuvinte, au înţeles deodată că se iubesc şi că erau unul al altuia pentru totdeauna. Cum s-a întâmplat? Cum s-au privit? Ce-au făcut? Ce şi-au spus? S-au trezit dintr-odată de partea cealaltă a abisului, fără să ştie cum l-au trecut.

Era într-o noapte identică cu cea de acum, o noapte uşoară. Pe urmă a condus-o acasă. După aceea el s-a ntors acasă. Beat de fericire a început să se-nvârtă prin cameră, iar spre dimineaţă s-a aşezat în balcon cuprinzându-şi genunchii cu mâinile.

Nori lunguleţi alergau pe cerul căruia noaptea îi dădea o ciudată culoare de oţel; în aer plutea un miros de fân. Totul se imprimase în el, până în cele mai mici amănunte, care-i reveneau acum în minte.

Cu câtă linişte se gândea – Toinette fiind moartă iar el pe cale de a fi omorât – la acea noapte între nopţi – iată alt mister a cărui cheie nu încerca s-o găsească. Gândindu-se la iubirea lui era sincer aşa cum a fost sincer când a descoperit-o şi a mărturisit-o. Toate celelalte n-au fost decât minciuni, nebunii, josnicii şi contradicţii.

În noaptea aceea cât de depline erau clipele şi câtă perfecţiune era în toate, în el ca şi-n afara lui. Cuvintele nu o puteau exprima. Clipa cea mai desăvârşită, amintirea lui cea mai scumpă, rămânea însă ceva ca un nor, o mireasmă de fân ce revenea în aducerile aminte dimpreună cu paşii unui muncitor care se ducea la lucru. În noaptea asta nu era miros de fân, iar norii abia se zăreau deasupra mahalalei. Se auziră însă deodată nişte paşi care-l făcură să se dea înapoi ca ars: nu paşii unui muncitor matinal, veseli, deşi anunţă sfârşitul unei nopţi atât de perfecte, ci nişte paşi binecunoscuţi, grei şi ameninţători – Aselul în persoană.

Din nou aselul, cu toiagul lui prevestitor şi cu bocanci cu ţinte: Boc! Boc! Boc! Şi oprirea rituală sub becul de gaz, prelungită în această seară peste orice măsură, de parc-ar fi vrut să pună, în sfârşit, la încercare răbdarea lui Cripure.

Niciodată până atunci. Aselul nu stătuse atâta vreme în locul acela, deşi îndeobşte, opririle lui erau destul de lungi. Lungi dar aveau totdeauna aceeaşi durată. Dacă s-a dereglat ceva în maşinăria aia avea de ce să se neliniştească. În mod cert se întâmplase ceva cu totul anormal. Ce punea oare la cale? „Ceva împotriva mea? Nici că-mi pasă!” Dar era mult mai uşor pentru Cripure să spună că nu-i pasă, decât să-şi potolească bătăile inimii. Iar inima îi bătea nebuneşte şi şi-o simţea în gâtlej, când pe neaşteptate văzu ceva ce încă nu mai văzuse niciodată: o a doua umbră apăru alături de prima.

La drept vorbind a doua umbră nu apăru chiar lângă Asel, ci se ivi cam la douăzeci de paşi distanţă de el, la limita zonei de lumină, iar lui Cripure i se păru că această de-a doua umbră e însoţită de un căţel.

Părea imposibil, era cu totul de necrezut ca blestemata Cocoşată, care cânta arii din operete, să-şi fi părăsit mansarda şi să se fi hotărât să se plimbe prin noaptea de care se temea, desigur, nespus de mult. Dar umbra aceea săltăreaţă şi căţelul! Fără discuţie că era câinele cel galben şi năuc, era îngrozitorul cuţu-mamii, inima blestematei Cocoşate. Să-ţi târăşti inima de zgardă sub forma unui căţel galben şi năuc…

Aselul se învârtea încet pe loc, de parc-ar fi fost prins într-un pivot. Cripure nu-i vedea picioarele mişcându-se şi nu distingea decât o rotaţie mecanică şi lentă, ca a unui manechin într-o vitrină cu confecţii, şi înţelese că Aselul nu scăpa din ochi mişcările Cocoşatei şi ale câinelui ei.

Iar ea, tot la marginea zonei luminate, executa un soi de dans. Mâna cu zgarda o ţinea în sus, şi cuţu-mamii făcea sluj, iar ea dansa, în vârful picioarelor, mută.

Nimic, nici cel mai uşor zgomot, nici măcar foşnetul paşilor, nicio mârâitură de-a javrei. Şi dansul continua în jurul pistei luminoase, iar Aselul se învârtea pe loc, urmărind mişcarea Cocoşatei.

În spatele obloanelor, Cripure, cutremurat, uită de toate, de duel, de aurul lăsat pe masă, de hotărârea lui de a fugi. Dansul cocoşatei îl fascina cel puţin tot atâta cât îl

fascina pe Asel. Şi ca să vadă mai bine fără să fie văzut, plecă în mare grabă de lângă fereastră ca să stingă lampa. Apoi se întoarse bâjbâind la postul său, deschise fără zgomot obloanele, se plecă în afară şi privi. Cocoşata dansa mereu. El se gândi că ea n-o să se oprească decât după ce va ajunge la punctul de plecare, după ce va fi împlinit încercuirea totală şi poate magică a Aselului. Şi într-adevăr aşa se şi petrecură lucrurile. Revenind în locul din care se ivise, ea se opri brusc, puse mâna pe cuţu-mamii adorat şi-l luă, ghem, în braţe, strângându-l cu furie. Atunci Aselul se hotărî.

El, care de obicei era atât de lent şi ai cărui paşi cădeau atât de greoi pe pietrele caldarâmului, deveni deodată sprinten. Făcu un salt, avântându-se spre ea, iar Cocoşata, strângându-l mereu la piept pe cuţumamii adorat, o luă la fugă. Cripure o văzu cum îşi ridică poalele cămăşoiului ca să poată alerga mai bine, şi aruncă în urma ei priviri mânioase. Cele două umbre dispărură, urmărindu-se în noapte.

Se auzi tropăitul unor bocanci cu ţinte care-l făcu – să-şi amintească de agenţii ce-l urmăriseră pe micul chinez, dar în loc de focuri de pistol şi de strigăte sinistre de groază, din adâncul nopţii îi ajunse la urechi un râs uşor. Desigur că nu Aselul râdea, ci Cocoşata. Cocoşată era bătrână şi urâtă, şi îndrăgostită pe lumea asta numai de căţelul năuc, dar râsul ei în noapte suna tânăr şi şăgalnic, feminin, un râs care – oh, Doamne, trebuia să recunoască – nu era prea diferit de râsul Toinettei, de pe vremea când Toinette încă mai râdea. Era râsul îndrăcit al unei femei îndrăgostite care fuge dar consimte, şi râsul acesta se auzi încă multă vreme în noapte, pătrunzător, crud, răscolitor, atât de răscolitor, încât şi Aselul rămase pesemne încremenit, deoarece nu i se mai auziră paşii.

Asculta probabil râsul ei, aşezat undeva pe bordura trotuarului, unde chicotitul acela i-a întrerupt urmărirea şi, fără îndoială, dus pe gânduri, o lăsă pe Cocoşată să alerge cât o ţin picioarele.

Urmă o clipă de tăcere, dar deodată, în adâncul

liniştii, se auzi galopul unor paşi: Boc! Boc! Boc!... Şi urmărirea reîncepu.

În zadar râdea ea şi fugea şi îşi bătea joc de el şi îşi strângea căţelul galben în braţele ei descărnate, el nu renunţa! Şi Cripure simţi un fel de uşurare şi de bucurie auzind cum răsună iar bocancii cu ţinte pe caldarâmul nopţii. „Curaj! Curaj!” murmură, ca pentru a se încuraja pe el însuşi. Şi cu faţa încordată, agăţat cu amândouă mâânâle de marginea ferestrei ca să-şi sprijine corpul plecat în afară, iscodea bezna numai ochi şi urechi. Paşii se apropiară. Cocoşata – care după cum îşi închipuia el, scrâşnea desigur din dinţi – reapăru săltând înnebunită în zona de lumină. Aselul o urmărea de aproape, ridicându-şi bastonul în aer, cum al ridicase atunci personajul acela firav, pe al său, înainte de a izbi cu el în faţa însângerată a mortului. Dar Cripure ghici, deşi nu putea să-şi explice cum anume, că bastonul acela ridicat nu era ameninţător. Ba chiar desluşea în gestul acela o anume duioşie şi inocenţă şi, într-adevăr, în clipa în care Aselul ajunse, în fâne, destul de aproape de Cocoşată ca s-o prindă sau s-o lovească, bastonul îi căzu din mână. Cripure înţelese că n-a fost o simplă întâmplare. Aselul n-a scăpat bastonul, ci l-a aruncat. Mâna lui diformă se lăsă cu o blândeţe îngerească pe umărul Cocoşatei. Sub becul de gaz stăteau şi se priveau. Fuga aceea n-a fost, desigur, decât o joacă inocentă, de vreme ce acum, când, în sfârşit, ajunsese lângă Cocoşată, Aselul era atât de blând. Şi Cocoşata ştia asta. Nu se vedea pe ea nici urmă de frică, nimic care-ar fi dat de bănuit că s-ar teme de ceva. Îl lăsă pe Asel să-i pună drăgăstos mâna pe umăr, nu prea departe de cocoaşă, şi se scufundară amândoi într-un tăcut şi profund dialog. „Desigur că se privesc în ochi”. Dar din nou se schimbă situaţia: Cocoşata se smulse brusc din mâna Aselului şi strângând mereu la piept jalnicul ei câine galben, o luă la fugă precum făcuse mai înainte. El nu se mai gândi să-şi ia bastonul, nu se mai gândea decât s-o ajungă iar. Cripure îl văzu cum o porneşte într-un salt, la fel de sprinten şi de impetuos ca un tânăr de douăzeci de ani. Cocoşata nu se

lăsa mai prejos în ceea ce priveşte sprinteneala. Deşi era stânjenită de cuţu-mamii adorat, alerga ca o fată şi, de data asta, în loc să se afunde în bezna din celălalt capăt al străzii, se îndreptă către latura dinspre Cripure, gata-gata, i se părea lui, să-i ceară s-o ajute şi s-o apere. El se retrase de la fereastră ascunzându-se pe cât era cu putinţă, aşteptând cu sufletul la gură. Zgomotul bocancilor umplea noaptea. Nebun de furie, fără îndoială, Aselul alerga din toate puterile pe urmele Cocoşatei, întinzând braţele într-un gest de disperare, rugător şi totodată ameninţător. O ajunse din urmă aproape sub fereastra lui Cripure, dar totuşi la o distanţă la care Cripure nu distingea decât două umbre. Ea se opri, se întoarse spre el, strângând mereu la piept căţelul ei galben, iar el se apropie de ea tot cu blândeţe, fiindcă renunţase să mai fugă. Atunci el scoase din buzunar un obiect pe care i-l oferi. Ea şovăi, făcând din cap un semn de refuz, dar în acelaşi timp întinse mâna, iar Aselul, făcând în faţa ei o adâncă plecăciune, îi înmână obiectul după ce mai înainte şi-l duse la buze. Ea se uită mult timp la obiectul acela. Îl apropie, la rândul ei, de gură, gata să-l sărute, când deodată iar începu să râdă ca mai adineauri, dar risui nu mai era vesel, că sfâşietor şi îngheţat. Aruncă în beznă micul obiect pe care-l ţinuse aproape de buze. Obiectul căzu pe trotuar cu un clinchet de argint. Apoi, pentru a treia oară, o luă la fugă, strângându-şi căţelul la piept.

El nu mai încercă s-o urmărească. Rămase pe loc zdrobit şi, o clipă mai târziu, în timp ce Cocoşata mai chicotea încă şi râsul ei se pierdea în noapte, Cripure auzi paşii grei şi istoviţi ai Aselului care se ducea-ntrale lui.

Cripure mai rămase încă multă vreme la fereastră, faţă în faţă cu noaptea pe care de-acum nimic n-o mai tulbura. Din bucătărie se auzea sforăitul necontenit al Maiei. Pe ea nici Cocoşata, nici Aselul nu reuşiseră s-o tulbure! În sfârşit, se întoarse: noapte afară – noapte înăuntru. Căută, bâjbâind, chibriturile şi aprinse lampa. Ludovicii de aur de pe masă străluciră iar, dar de data asta Cripure abia se uită la ei. Parcă de bani era acum vorba!

Ce strângea Aselul în mână? Ce săruta cu atâta patimă? Ce era obiectul acela pe care şi Cocoşata şi l-a apropiat de buze şi apoi l-a aruncat, râzând sfâşietor? Să iasă acum din casă, pentru Cripure însemna o faptă de curaj. Nu că se temea de Asel, ştia că plecase; şi lăsând la o parte şi teama că l-ar putea asasina vreun tâlhar ascuns pe după vreun colţ, ieşirea însemna să scoată stinghia cu care era blocată uşa şi lanţul de siguranţă, să deschidă lacătul şi să tragă cele două zăvoare. Şi nu prea se simţea în stare. Astea erau treburile Maiei, nu ale lui. Ar fi trebuit să le facă pe toate fără zgomot, ca un hoţ, şi în mod sigur n-ar fi reuşit. Rămânea fereastra. Era destul de joasă ca s-o poată escalada. Şi încă o dată, ca nu cumva să-l surprindă cineva săvârşind o faptă atât de neobişnuită, se apropie de lampă, dar n-o stinse, ci doar îi coborî fitilul. Apoi, pe lumina aceea slabă, se apropie de fereastră. Cu puţin curaj şi cu mult noroc, treaba nu era imposibilă. N-o să cadă. Dar comoara? Era prudent să lase comoara singură? Cu fereastra deschisă pentru toţi bandiţii? „Eh! Eh!”

Încălecă pe fereastră. Apoi, după ce nu fără trudă se aşeză pe pervaz, nu-i mai rămăsese de făcut decât să-şi dea drumul jos, urmând ea picioarele lui lungi, imensele lui labe, să găsească singure trotuarul. Nu era încă decis, deşi treaba era pe jumătate făcută. Va fi oare la iei de uşor să se întoarcă? Şi dacă va fi atacat? „Fricos nenorocit, ce ţinea ăla în mână?” îşi spuse în sinea lui. Şi fără să mai şovăie, îşi dădu drumul în jos.

Dar cum se schimbară toate deodată! Cât de părăsit se simţea, deşi se proptea cu mina pe propria-i casă! Asta n-o prevăzuse; şi nici că bicisnicia lui l-ar fi putut convinge că în această neînsemnată escapadă nocturnă îşi riscă viaţa. Deşi tocmai la asta se gândea, dar nu se opri. Smulgându-se brusc de lângă casa lui, dând drumul pervazului ca unul care nu se mai ţine de marginea bărcii şi din nou cade în mare, înaintă încovoiat până în mijlocul trotuarului şi porni hotărât şi cât mai repede cu putinţă spre locul unde avusese loc scena aceea. Mergea cu ochii aţintiţi spre pământ. Nu era de loc uşor să cauţi în noapte

micul obiect misterios. Ba era poate chiar o nebunie, pentru că noaptea era întunecoasă, lumina becului de gaz era îndepărtată şi palidă, iar Cripure avea vederea slabă. Dacă şi-ar fi pierdut lornionul în clipa aceea, n-ar mai fi fost niciun domn Primar care să-l ia de mână şi să-l salveze. Dar căuta mereu, dându-şi seama că în ciuda duelului şi a tuturor celorlalte, n-ar mai fi avut tihnă dacă nu găsea obiectul.

Noaptea era răcoroasă, iar el începu să tremure de frig. Papucii lui monstruoşi, sau, mai bine zis pâslarii lui, croiţi de Maia, foşneau uşor pe pietre, ca o parodie surdă a bocancilor cu ţinte de adineauri. Din loc în loc, Cripure se oprea şi se apleca, încovoiat, ţinându-şi lornionul între degetul mare şi arătător. Obiectul nu putea să fie prea departe. După cum l-a aruncat Cocoşata, nu putea fi la mai mult de douăzeci de metri, undeva în preajma locului în care a avut loc scena. Cu puţină răbdare, doar cu un strop de răbdare, o să-l găsească.

În sfârşit, zări ceva ce strălucea în mijlocul străzii… Crezu la început că e un ciob de sticlă, într-atâta i se părea de neverosimilă ideea că ar putea găsi obiectul acela misterios. Un ciob de sticlă, atâta tot! La început îşi spuse că nici nu merită să meargă să vadă. Obiectul însă strălucea şi, ciob de sticlă sau nu, numai el strălucea în beznă, răsfrângând ultimele raze ale becului, dovadă că totuşi Cocoşata l-a aruncat destul de departe. Cine-ar fi putut bănui că mai are atâta putere în bătrânele ei braţe scheletice? Dar cine ar mai fi bănuit că în corpul diform şi ruginit al lui Cripure mai există atâta supleţe? Abia zări obiectul acela lucitor, şi, în ciuda a tot ceea ce gândea, se repezi, spre el, de parcă obiectul era gata să-şi ia zborul şi deci nu-i mai rămânea nicio clipă de pierdut dacă voia să pună mâna pe el. Şi ca un copil care se năpusteşte cu şapca asupra unui fluture aşezat pe un zid, mina grea a lui Cripure se aruncă asupra micului obiect lucitor şi se strânse. „E-al meu! E-al meu!” Şi fără să se uite rrăcar la obiectul acela râvnit – dar, strângându-l în palmă şi zâmbind în adâncul său şi al nopţii, simţea că are o formă

plată şi colţuroasă – se îndreptă spre fereastră, oftând şi gâfâind uşor tot timpul drumului.

Nu deschise pumnul ca să intre pe fereastră, operaţie care se vădi astfel mai dificilă decât ieşitul, dar pe care el o duse totuşi la capăt nu numai fără să cadă, ci şi fără să-şi sfâşie hainele sau să se lovească.

Lampa cu fitilul coborât părea o candelă pe un altar, şi, sub lumina ei slabă, aurul abia licărea – tăciune ce moare în spuză. Mări flacăra. Aurul se aprinse şi aruncă scântei. Cripure veni atunci sub lampă şi deschise palma: o insignă de şcolar în formă de stea.

O clipă îi fu ruşine de gestul său pe care, Dumnezeu ştie prin ce gânduri întortocheate, al socoti drept o parodie, dar duse la buze insigna de şcolar.

Metalul rece, care nu era nici aur, nici argint ci probabil nichel, îi rămase lipit de buze, aşa cum se lipise mai înainte de gura Aselului dar nu şi de gura Cocoşatei, care-l refuzase. Îşi renegă însă acest sărut dat pe furiş, cu sau fără voia lui. Iar mica insignă îi căzu în palmă pierzându-şi deodată orice farmec.

O steluţă de nichel! O insignă de şcolar! Se simţi ispitit să repete şi el gestul Cocoşatei, să arunce departe de el derizoria insignă, cât mai departe cu putinţă şi pentru totdeauna. Pentru a doua oară s-ar auzi în noapte clinchetul uşor de mai adineauri, pentru a doua şi ultima oară.

„Şi-au bătut joc de mine...”

Dar nu aruncă insigna, deşi se îndreptase spre fereastră tocmai cu această intenţie. O mai ţinu o clipă în palmă, apoi, visător, o puse pe masă, şoptind:

— Cine ştie?

Cine ştie? – relua el. şi de data asta cuvintele pe care le rosti îl făcură să simtă mai profund liniştea. Nimic, nicio şoaptă, nicio răsuflare, nu trosnea nicio mobilă. Nici Maia nu mai sforăia. Respira uşor, dormind pesemne un somn. tihnit şi sănătos, pe care el îl invidia, el al cărui somn, mai mult decât trezia, era bântuit de coşmaruri... De ce n-ar dormi şi el? De ce n-ar pune capăt acestei nopţi de erori,

mergând ca de obicei să se întindă alături de Maia, „pentru că Maia există!…”

Nu aşa cerea bunul-simţ? începu să simtă o oboseală ciudată, şi o febră uşoară, atât de des resimţită în nopţile lui de dezmăţ, la Paris, şi o împăienjenire a tuturor simţurilor, ceea ce-i dădea impresia că umblă prin nori, nor fiind şi el însuşi, îşi trecu mâna peste frunte de parc-ar fi alungat o muscă. îl durea capul. Hotărât, era timpul să se culce. Probabil că nu-i mai rămăseseră decât vreodouă-trei ceasuri înainte de momentul fatal…

Cât e ora? Zadarnic s-ar fi uitat la ceasornic. Ştia că se oprise. Totuşi, cu o clipă mai înainte…

„Da, i-adevărat. Şi-atunci cum?”

Ciuli urechile.

Tic-tac, tic-tac… tic-tac… Ce mai era şi asta? „E uluitor”… îşi duse ceasornicul la ureche: nimic. „Totuşi, nu sunt…” îl mai lipi o dată de ureche…

— Tot nimic.

„Ei drăcie!”

Din motive foarte temeinice, nu putea fi nici deşteptătorul. Maia pretindea că tic-tacul deşteptătorului n-o lasă să doarmă şi seara avea grijă să-l aşeze cât mai departe de ea, pe pervazul ferestrei dinspre grădină. La fel făcuse şi mai adineauri, fără să se gândească măcar că astăzi, un deşteptător…

„Dar atunci ce naiba o fi afurisitul ăsta de tic-tac?…”

Îl auzea atât de limpede de parcă ar fi avut un ceasornic în buzunarul vestei. Dar n-avea niciun ceasornic în buzunar, de asta era sigur.

— Atunci ce-o fi? Zău că nu mai ştiu ce să cred…”

Stătea în picioare lângă masă. Mica insignă strălucea alături – de comoară. Şi ce-i cu asta? Insigna nu avea nicio legătură cu tic-tacul… Doar că ea şi tic-tacul sunt rodul aceleiaşi nebunii. Să fie din pricina vinului pe care l-a băut? Vinul? „Nu-i vinul” – şopti el, îndrăznind, în fine, să ridice ochii spre portretul Toinettei şi spre micul ceas pe care ea-l avea prins la corsaj. Braţele lui se deschiseră larg, cum ar fi făcut un om care se lasă în voia sorţii şi

renunţă, buzele prinseră să i se mişte în neştire, bărbia şi umerii începură să-i tremure.

„Doamne, Dumnezeule!”

O implora pe Toinette, luând-o în acelaşi timp martor. Auzea mereu tic-tacul. Iar zâmbetul Toinettei, zâmbetul acela adorabil, părea acum întrebător.

„Vrei? Vrei să reîncepem totul? Ceasul a-nceput să meargă…”

Se lăsă să cadă pe un scaun.

Dacă începea acuma să creadă sau să se facă pe el însuşi să creadă că ceasul prins la pieptul Toinettei a pornit singur, înseamnă că e pe cale să înnebunească. Când avea zece pahare de anjou în burtă, mai mergea să se joace de-a vedeniile, dar în clipa asta? Nu-şi putea da seama cât anume din trăirea lui era comedie şi cât realitate. Tic-tacul ăla, sau ronţăitul, venea de undeva de la carii care rodeau lemnul, poate chiar rama Toinettei.

„Îmi pierd capul! mormăi el… Ştii bine că nu cred în d-astea…”

„Vrei?”

Îşi întoarse privirile ca să caute, ce? prin beznă.

„Oh, Doamne!”

Fularul roşu îi spânzura – de-a lungul braţelor. Rămase încremenit, cu fruntea plecată şi cu palmele aşezate pe genunchi, cerând iertare.

„Oh, Doamne!” făcu el pentru a treia oară. Şi corpul i se cutremură ca al cuiva care iese din apă. „Şi totuşi, ai murit!”

Uşorul tic-tac persista, neobosit. Dar Cripure nu mai îndrăznea să se uite la portret.

„Crucea şi anafura! Las că mă lămuresc eu şi cu asta!”

Scrâşnind din dinţi, cu fruntea încreţită într-o cută groasă, fremătând din cap până-n picioare, se ridică, se urcă pe un scaun şi scoase portretul din cui. Şi-l apropie de ureche. Fu însă obligat să-i dea drumul imediat, fiind gata-gata să cadă de pe scaunul pe care se cocoţase. Aşeză în grabă portretul pe scaun, scoţând nişte strigăte uşoare –

un fel de hi! hi! hi! – de spaimă mistică, şi o rupse de fugă în bucătărie.

Ieşind, în sfârşit, din învâlmâşeală, domnul Marchandeau se refugiase în scuar. Aici îl surprinsese noaptea, aşezat pe aceeaşi bancă pe care stătuse ţăranul cu femeia lui, având valiza la picioare, aşa cum şezuseră şi ei, cu desagii lor. În sfârşit, se ridică şi începu să hoinărească pe străzi, noapte în noapte, cu un pas bâlbâit, dar încăpăţânat. Cum să dea ochi cu soţia sa, cum să-i spună?…

Ca toată lumea, şi domnul Marchandeau văzuse adesea – le răsfoia uneori distrat – *revistele ilustrate* de război care ofereau lumii un asemenea rezumat de orori, încât părea de necrezut că cineva e în stare să se uite la ele. Prin *revistele* acelea, pe care unii se lăudau că sunt în stare să dea oricât, fiind nişte documente deosebit de interesante, i s-a întâmplat să găsească vreo câteva fotografii care prezentau o execuţie capitală: împuşcarea unui spion. Omul, cu capul plecat, cu mâinile legate, cu ultima ţigară-ntre buze, mergea înconjurat de călăi, şi domnul Marchandeau observase că totdeauna se găsea printre ei unul care zâmbeşte. De-ţi venea să crezi că nu putea avea loc o execuţie capitală fără zâmbetul acela! Dar cine o să zâmbească în curând?

Urma apoi execuţia propriu-zisă: omul în genunchi, lângă stâlp, cu ochii legaţi. În fine, în chip de concluzie, defilarea trupelor prin faţa cadavrului.

Se uitase la imaginile acelea nu fără emoţie, dar cu sentimentul că nu-l privesc direct, că atrocităţile se petrec într-un univers care nu are nicio legătură cu al său, care-i atât de paşnic, că, bine-nţeles, el nu va fi împuşcat, nici el şi nimenea din cunoscuţii lui. Or…

Ca atâţia alţii se pomeni în faţa unei întâmplări pentru care nu era pregătit: era la spectacol, instalat comod într-un fotoliu, şi iată că e invitat brutal să-şi părăsească locul, să urce pe scenă ducându-şi după el soţia şi fiul. În mod naiv, până la 2 august 1914 el luase viaţa drept o poveste. Astăzi, i se pretindea, sub ameninţarea

biciului, să ia parte activă la joc, fără să fie întrebat măcar dacă a învăţat cel puţin un fragment din rol, dacă ştie cum arată scenariul în ansamblu şi în al cui beneficiu are loc gala. Dar el nu ştia nimic. Vedea însă că nu mai era câtuşi de puţin vorba de un spectacol, că de-acum comedia începe să devină dramă – o dramă adevărată – că glontele era un glonte adevărat, sabia era într-adevăr mânjită de sânge, mortul era într-adevăr mort.

Îi împuşcă pe spioni: fie! Dar nu i s-a spus că-i împuşcă şi pe răsculaţi şi nici măcar nu i s-a spus că ar fi existat răsculaţi. L-au făcut să creadă că totul merge „de minune”, şi că miile de tineri aruncaţi în gunoi îşi acceptau moartea cu bucurie. S-a lăsat păcălit fără să se gândească o clipă că maşina ucigaşă s-ar putea întoarce şi împotriva lui şi a fiului său. Iar el a lăsat-o să-şi facă treaba, a consimţit. Vai, era complicele acelui zâmbet care peste puţină vreme îl va însoţi pe Pierre la stâlpul de execuţie, complicele rugăciunilor pe care un preot le va face cu dărnicie pentru fiul său, pentru ca totul să fie în regulă şi moartea să fie bine dichisită.

Noaptea îşi rostogolea peste oraş valurile ei umede de nori, iar domnul Director mergea înainte. În zadar voia să se amăgească: îşi dădea foarte bine seama că la nenorocirea de a-şi pierde fiul, răpit într-un mod atât de josnic, se adăuga o altă nenorocire care-i va desăvârşi prăbuşirea: Claire n-o să-l ierte niciodată. Nu-I va mai iubi, poate chiar o să-l urască. El i-a trădat pe amândoi. Iată de ce îi era atât de teamă să înfrunte privirea Clairei. „N-o să mă ierte, şi are dreptate”.

Îl cuprinsese o sfâşietoare şi amară bănuială: că s-a lăsat înşelat în modul cel mai uluitor, că s-a lăsat atras într-o cursă, ca un naiv care cade pe mâinile unor escroci, că a acceptat să joace cu ochii legaţi, punând ca miză tot ce avea el mai scump pe lume. După cum îi veneau cărţile, una mai proastă ca alta, a descoperit că jocul era trucat.

Când va ajunge acasă, ochii Clairei poate că nu vor exprima încă decât durerea, nu şi ura. Dar ura va veni, şi cu toate acestea ei vor rămâne împreună. Într-o

străfulgerare de luciditate înţelese că ea nu-l va părăsi, nici el nu va pleca şi vor continua să trăiască unul lângă celălalt, având comun doar durerea. Va fi oare posibil? Poate nu, dar era un lucru cert.

Se întoarse iar în gară.

Peste tot, linişte; în noapte, scuarul părea mai mare. Luminile becurilor de gaz tremurau în beznă de jur-împrejur, dar în gară nu se zărea o licărire de lumină, nici măcar obişnuita lumină a orologiului. Arborii din scuar apăreau în noapte ca nişte uriaşi tăciuni înecaţi în cenuşă.

Pătrunse în piaţă cu paşi mărunţi. „Unde se-ntâmplase oare?”

Ar fi vrut să regăsească punctul până la care înaintase în învălmăşeală. Îşi dădu seama de zădărnicia acestei căutări, ridică din umeri şi porni iar tremurând de frig.

Ce să facă? Da, ce să facă?

Mâna lui apucă maşinal clanţa unei uşi: sala de aşteptare.

Apăsă pe clanţă, împinse uşa şi când trecu pragul avu grijă s-o reţină cu vârful degetelor. O ştia bine! De ani de zile venea aici seara să-şi cumpere de la chioşc ziarul lui preferat: Le *Temps*. Dar uşa îi scăpă şi se trânti cu furie, scârţâi, se cutremură cu un prelung zăngănit de sticlărie, al cărui ecou se repercută în sala pustie. Era luminată de o lampă cu feştilă. În mijloc duduia o sobă, ghiftuită cu lemne. Înainte de a pleca, omul de serviciu o umpluse, pesemne, peste măsură. Partea de jos a sobei era roşie iar partea de sus albă. Burlanul era şi el alb. Dar nimeni nu profita de căldura aceea, niciun vagabond, niciun soldat. Ţăranul şi femeia lui şi-au găsit, desigur, un loc pe altundeva, sau poate că au plecat acasă. Pătruns de frig, domnul Marchandeau lăsă valiza jos şi întinse mâinile spre foc. Rămase astfel o bucată de vreme, nemişcat…

„E vina mea”…

Nu el îl încurajase pe Pierre? Nu el l-a trimis la moarte, aşa cum dai pe cineva pe uşă afară, împingându-i de umeri? „Da, cum împingi pe cineva pe care-l urăşti, nu

pe fiul pe care-l iubeşti. Ar fi trebuit...” Ce? Să-i dea bani şi să-l ajute să dezerteze? Pierre nu era un dezertor, era un răzvrătit. N-ar fi primit banii. Tot ce-a făcut a făcut în mod deliberat. „Sărmanul copil, sărmanul păcălit!” murmură domnul Marchandeau care nu-şi ajutase niciodată fiul să înveţe altceva decât ceea ce se învăţa la şcoală, şi care n-avea faţă de eroism decât un respect amestecat cu suspiciune.

Se îndepărtă de foc. Dogoarea era atât de puternică, încât n-o mai putea suporta; valiza începea să se coşcovească. O luă, o puse pe o bancă şi se aşeză. „Doamne, Dumnezeule!”

Prea târziu. Să găsească o maşină? S-o ţină-ntr-o goană până la Paris? Curată nebunie. De unde benzină? Şi permisul de călătorie? Oricum, ar fi ajuns prea târziu. „Ce face Claire?” Mai înainte, când trecuse prin faţa liceului, i s-a părut că zăreşte lumină la geamul ei, dar poate că s-a înşelat. În zadar cunoştea clădirea; în toiul nopţii îi era greu să spună că... Lumina putea să vină din camera vreunui monitor care-şi făcea lecţiile la latină. „Asta trebuie să fi fost”. Îşi frecă fruntea cu palma: sfârşeală. Căldura îl cam supăra. Dar istovit cum era, nu se mişcă totuşi. Aştepta parcă, în faţa morţii fiului său, a durerii soţiei sale, ca propria-i durere să-şi ceară drepturile. Urechile îi vuiau şi-i ţiuiau de parcă erau pline cu apă. Nu plânse, dar o văicăreală înfundată îi ieşi din piept, o văicăreală barbară, în care recunoscu bocetul pe care-l auzise odată la curtea cu juri, bocetul unei mame care asculta verdictul de condamnare la moarte a fiului ei.

Se ridică, îşi luă valiza şi ieşi. Uşa se trânti în urma lui, scârţâi şi se cutremură, multiplicând în noapte ecoul geamurilor zguduite. îl cuprinse frigul, tremură o bună bucată de timp şi, cu un gest maşinal, îşi ridică gulerul pardesiului. Ce să facă? Da, ce să facă? Urcă pe pasarela de unde Cripure privise răzmeriţa şi îl pălmuise pe Nabucet. Se zăreau nişte lumini, cele ale semafoarelor, răspândite în noapte, şi altele, aproape de peron. Cioburile de geam, băncile şi căştile aruncate de oameni fuseseră

ridicate iar ploaia desăvârşise curăţenia. Nu se auzea niciun zgomot: nimic decât foşnetul blând al vântului pe acoperişuri şi printre frunze. Îţi venea să crezi că e gara părăsită a unui oraş mort.

Oftă, se cutremură şi o porni iar.

Străzi. Peste tot ferestre ferecate, obloane de fier zăvorâte parcă de mâini duşmănoase şi, din loc în loc, luminile roşietice ale becurilor cu gaz otrăveau noaptea. Simţea valiza ca de plumb în degetele încleştate pe mâner. Ce-o să-i spună Clairei? *Cum* o să-i spună?

Mergea înainte.

În curând se va face ziuă; o să-l surprindă lumea rătăcind pe străzi, ud, plin de noroi, clătinându-se ca un beţiv. Voi să ştie cât e ora şi îşi scoase ceasul apropiindu-se de un felinar. Lumina galbenă învălui lunga lui siluetă neagră; se plecă asupra ceasornicului pe care-l ţinea în palmă: ora unu.

Probabil că în celula lui, Pierre se plimba acum în lung şi-n lat, dacă nu cumva l-au pus în fiare. La ce se gândea? L-a iertat oare? „E adevărat: ai dreptate. Dar maică-ta, puiul meu, maică-ta nu e vinovată cu nimic. De ce nu i-ai scris ei?” Clătină din cap, îşi muşcă buzele, îşi ridică într-o doară braţul. În spatele lui, pe un oblon de fier lucitor ca o oglindă, umbra grotescă îi repetă gestul. „Pentru ce?”

Un orologiu sună o lovitură scurtă: ceasornicul nu l-a minţit. Tresări – o idee a orei şi a destinului – se smulse de lângă felinar, ieşi cu un pas şovăielnic din micul con de lumină şi, reintrând în beznă, porni la drum, lipindu-se de ziduri.

Câinii, regii nopţii, vagabondau în grupuri mici, de câte trei sau patru, fără niciun lătrat, răscoleau prin lăzile de gunoi, scormoneau cu ghearele maldărele de gunoaie din faţa porţilor. O ladă se răsturnă cu zgomot şi câinii o luară la fugă.

La un colţ de stradă, o pală de vânt îi smulse pălăria. Alergă după ea. Pălăria se rostogolea, sălta. În sfârşit, reuşi s-o prindă şi o şterse cu cotul. Un acces de tuse îl

făcu să se încovoaie.

Din când în când se oprea, îşi mişca uşurel umerii. Valiza, din ce în ce mai grea, îi lovea dureros pulpele.

Se opri, privind la picioarele lui obiectul acela – mort sau viu? – pe care era să calce: palma unui om, întinsă pe pietrele caldarâmului, o mână mică, destul de fină, cu o verighetă pe inelar. O mână, da, mâna unui beţiv, care fără-ndoială că-şi dospea acum beţia… într-adevăr, mâna ieşea dintr-o mânecă, iar mâneca părea că se leagă de ceva destul de nedistinct dar care putea să fie un corp ce forma pe peretele de care era proptit o pată neagră, calcinată parcă, din care se iveau două vârfuri: genunchii. Un beţiv sau un… cadavru? Se aplecă.

Omul dormea cu faţa ascunsă sub pălărie. Un beţiv…

Domnul Marchandeau trecu de el, străbătu câteva străzi, apoi cuprins de remuşcare, se întoarse. Nu putea lăsa omul aşa, fără să-l ajute, sau măcar să afle ce-i cu el. Ar fi însemnat că e… căută cuvântul: inuman. „Da, inuman”.

Apropiindu-se de umbra întinsă pe pământ, simţi o uşoară convulsie în umeri.

Omul nu se mişcase. Era aceeaşi pată neagră lipită de zid. Doar palma întinsă pe trotuar forma o pată relativ mai luminoasă.

Îl scutură.

— Hei… omule!

Omul îşi mişcă uşor un braţ.

— Mă auzi?

Şi Directorul dădu binişor la o parte pălăria care ascundea faţa adormitului.

— Trezeşte-te. Dacă mai stai aici, rişti să mori.

Vântul se înteţi, vânturând prin văzduh stropi mărunţi de apă.

— Ai? făcu omul trezindu-se. Ce e?

— Eşti bolnav?

— Eu?

Acum şedea.

— Bolnav? Nu… nu-s bolnav. De ce, de ce m-ai trezit?

— Ca să eviţi…

Domnul Marchandeau ştia un loc unde, dacă era vorba numai de o noapte, un vagabond sau un beţiv s-ar fi simţit oricum mai bine decât pe trotuar: desigur că focul nu s-a stins încă în soba de la gară.

— De ce nu te duci acolo?

— Unde?

— În sala de aşteptare.

Niciun răspuns.

— Acolo e foc. Mă înţelegi?

— Da.

— Pot să te ajut cu ceva?

Omul, sprijinit cu amândouă mâinile de pavaj, părea un paralitic.

— Mulţumesc. Cu nimic.

Îşi împreună mâinile ridicând capul. Domnul Marchandeau îi distinse, în fine, faţa bărbească. În ochi îi strălucea parcă o scânteie de nebunie. Omul şopti:

— Fiul meu!…

Şi îşi plecă fruntea.

Mâna lui Marchandeau simţi cum umerii omului tresar, scuturaţi parcă de o violentă descărcare electrică.

Omul lăsă să-i spânzure mâinile între picioarele întinse pe trotuar, cu bombeurile în sus.

— I-am cerut… i-am cerut domnului Point un mic concediu ca să-mi conduc băiatul la cazarmă şi-Dar hohotele de plâns îl sufocau, iar mâna lui mătură aerul prin faţa ochilor:

— Nu pot să-ţi spun! Nu pot să-ţi spun…

Domnul Marchandeau îngenunche şi-i cuprinse umerii cu braţul.

— M-am îmbătat!

Vântul resfiră pe fruntea nenorocitului părul lui cărunt, umezit de burniţă.

— N-am putut să-l duc până acolo. Mi-au mai omorât unul. O să mi-l omoare şi pe ăsta. Am băut pentru că nu m-am putut duce la întâlnire. N-aş… n-aş fi putut să-i vorbesc. Azi-dimineaţă am înţeles că voia să-mi spună…

ceva. Şi eu… voiam… să-i spun ceva. Da’ n-am putut. N-am putut! repetă el hohotind mai amarnic. Şi-l respinse pe Director. Trebuie să mă laşi… Lasă-mă. Lasă-mă singur, strigă, sculându-se în picioare.

Domnul Marchandeau se îndepărtă. Omul se sprijini cu umerii de perete şi continuă să geamă:

— N-am putut…

Din adâncul nopţii, un zgomot înfundat ca un bubuit îndepărtat de tobă. Domnul Couturier încetă să mai geamă. Se apropie de Director:

— Auziţi?

Paşi amestecaţi cu zăngănit de arme.

Se traseră înapoi şi se ascunseră amândoi în ambrazura unei porţi.

— Pleacă un eşalon!

Zgomotul de paşi se apropie, şi în curând, în capătul străzii, apăru detaşamentul. Nimic altceva decât paşi şi zăngănit de baionete. Nicio vorbă. Înaintau într-o formaţie compactă, un doi, un doi în lumina felinarelor, căştile şi armele luceau. Care, domnul Marchandeau sau domnul Couturier, luă primul mâna celuilalt? Care, după trecerea detaşamentului, fu primul care lăsă mâna celuilalt? Domnul Marchandeau se pomeni dintr-odată singur. Domnul Couturier plecase, târân. du-şi paşii pe caldarâm.

Directorul o porni la drum. Era clar că trebuia să se întoarcă acasă. Dar era istovit. Din timp în timp se oprea să tuşească. Accesele erau atât de puternice, încât trebuia să lase valiza din mână.

În sfârşit, ajunse la liceu.

La lumina becului de gaz, vârfurile aurite ale grilajului luceau slab, ca reflexele mişcătoare ale unui opaiţ într-o apă sticloasă – sau ca baionetele pe care le-ar fi mânuit în tăcere oamenii dintr-un pluton gata de luptă.

Ajungând în faţa acestui grilaj, domnul Marchandeau se gândi că poarta e încuiată şi făcu un ocol, ca în serile când, venind de la teatru cu soţia, nu voia să-l deranjeze pe Noël. Pătrunse într-o stradă şi mai întunecoasă decât celelalte, din care o poartă dădea în grădină, pe lângă

bucătării. Prin oberlichturile deschise se răspândea o duhoare greţoasă de varză. Scoase din buzunar o legătură de chei şi, pipăind cu degetul, o recunoscu pe cea de care avea nevoie şi deschise.

Linişte. Un somn greu învăluia întregul edificiu, confunda fiinţele cu pietrele. Înaintă în vârful picioarelor, traversând grădina, trecu fără zgomot prin spatele locuinţei lui Noël. Părea un soldat netrebnic care a dezertat, un soţ infidel care se întoarce de la amantă. La picioarele scării principale, degetul lui apăsă maşinal pe butonul automatului şi lumina crudă ce scăldă pereţii îl orbi.

Urcă.

Într-o mână îşi ţinea valiza, iar cu cealaltă se sprijinea de balustrada jilavă şi lipicioasă şi începu să urce treptele cu mare greutate. Se mai opri o dată să tuşească.

„Am răcit”.

Accesul de tuse deveni violent. „O să mă audă Noël…” Nu se ivi nimeni. Tuşea lui nu trezi decât ecoul sonor al zidurilor. Dar nu se auzi nicio uşă, niciun pas. Nimic decât liniştea umedă şi grea, lumina, zidul igrasios, balustrada neagră…

Se şterse de sudoare cu batista, îşi mai îngădui răgazul de a şi-o pune cu grijă la loc, în buzunar, şi, în sfârşit, luând iar valiza, continuă urcuşul.

„Dar dacă doarme? Va trebui oare s-o trezesc?”

Nu prevăzuse nici această eventualitate.

CLAIRE NU DORMEA. ÎNDATĂ DUPĂ PLECAREA soţului ei s-a aruncat îmbrăcată pe pat şi a rămas de atunci nemişcată, lumea şi universul devenind în jurul ei un edificiu fragil, gata să se prăbuşească la cea mai mică mişcare. Era chiar prea mult că respira, prea mult că îşi simţea sângele cum i se zbate în tâmple, că îşi dădea seama că stă cu ochii larg deschişi, ca să vadă, ce? Dumnezeule mare! Dar nu îndrăznea să-i închidă. Nu pentru că i-ar fi fost teamă de întuneric – parcă putea să se cufunde într-o noapte mai adâncă decât noaptea în care se afla ea? Ci pentru că cel mai neînsemnat gest, ca de pildă

să întindă mâna spre comutator, ar fi dezlănţuit în ea ţipetele, mişcările dezordonate ale durerii, nebunia lacrimilor pe care acum se străduia din toate puterile să le înăbuşe. Nu le voia. Cel mai bine era să stea cu fălcile încleştate atâta vreme cât va fi necesar şi să aibă încredere. Dar în ce? În cine? Nu voia să se întrebe. Aşa cum îşi reprima orice gest, voinţa surdă a trupului, care în fiece clipă voia să tresalte şi pe care ea îl înfrâna cum înfrânezi un animal, la fel îşi zăgăzuia toate gândurile, frângându-le cu fermitate de îndată ce încercau să se înfiripe – şi gândurile o asaltau neîncetat – străduindu-se din răsputeri să nu se lase stăpânită decât de voinţa de a aştepta şi, în aşteptare, să nu fie nimic. Situaţia mai putea dura încă destul timp. Va trece desigur mult timp, punându-i la încercare puterile până când va primi telegrama de la „papa". Cuvântul „papa" era cât pe ce să compromită totul. Gândind acest cuvânt, fu pe punctul de a ceda şi de a se lăsa învinsă. Simţea că voinţa de a rezista o părăseşte. O clipă mai târziu însă, luă totul de la început.

Durerea aproape că nu mai avea nicio legătură cu obiectul ei. Era o stare oarecum autonomă şi care, deşi avea o sursă precisă, de îndată ce se făcea resimţită, îşi uita în mod misterios izvorul.

Slujnica intrase anunţând-o că masa e servită. Şi întâmplarea aceasta era să compromită totul. Fu de ajuns s-o vadă, şi Claire se ridică, gata să urle, gura i se deschise mare, rotundă, spre mirarea slujnicei, care o ştia calmă, mereu stăpână pe sine şi potolită. Dar Claire trecu şi peste acest impas, descoperindu-şi curajul de a se preface că s-a trezit din somn tresărind, că i-e rău şi are dureri de cap, şi din două vorbe o expedie pe slujnică spunându-i că nu mai are nevoie de ea până a doua zi. De mâncat nici vorbă. De îndată ce plecă servitoarea, căzu iar în starea ei de letargie pe care ar fi vrut-o totuşi mai deplină, mai reală. Trecură câteva ore în care nimeni nu mai veni s-o tulbure. Bolnavă parcă, ascultase, fără nerăbdare şi fără resemnare, zgomotele obişnuite ale liceului, clopoţelul portarului, saboţii internilor care mergeau spre sala de

mese, zornăitul farfuriilor de faianţă pe mesele de marmură, apoi reîntoarcerea elevilor în sălile de meditaţie şi din nou saboţii, urcând spre dormitoare şi, în sfârşit, nimic, nimic decât tăcerea sau răbufnirile vântului în noapte, nimic decât lumina lămpii care făcea să lucească într-un colţ din faţa ei o ramă aurită, nimic decât aşteptarea pe care mâine va trebui totuşi s-o disimuleze. Dar va fi în stare? La asta era mai bine să nu se gândească încă. Trebuia în primul rând să treacă peste noapte: fiecare clipă cu chinul ei.

Se ridică în pat cu ochii holbaţi. Ce cheie se auzea în broască…?

— Tu!

Sări din pat, şi amândouă călcâiele atinseră în acelaşi timp covorul, bocănind înfundat.

— În ce hal eşti!

Era o şoaptă pe care el abia o auzi.

— Dar ce ţi s-a întâmplat?

— Pentru civili nu sunt trenuri…

Părea că s-a tăvălit prin toate băltoacele oraşului. Redingota, murdară de noroi, i se lipea de umeri ca un prosop. Stătea tot cu valiza în mină, nemişcat, cu capul în piept – o siluetă neagră, deşirată pe cenuşiul albăstriu al uşii. Un om hăituit, la capătul puterilor, după o alergătură disperată, şi care nu mai are decât puterea de a se sprijini cu umărul de uşa în care, din clipă în clipă, vor bate urmăritorii lui. Era o idee nebunească ce trecu atunci prin mintea Clairei. Stând în picioare în faţa patului, nemişcată şi ea ca şi soţul ei, tresări auzind o bufnitură înfundată, şi la început crezu că cineva s-a poticnit pe scară. Era valiza pe care el o lăsă, în sfârşit, jos, descleştându-şi degetele înţepenite. Se răsturnă şi se deschise: tot conţinutul i se risipi pe jos, cămaşa de noapte, obiecte de toaletă, acte. El nu-şi mişcă nici măcar capul, dar mina roşie, ale cărei degete aveau urme albe de la minerul valizei, i se ridică spre gură, tremurând ca scuturată parcă de bruşte şi succesive descărcări electrice. Înainte însă ca mâna să fi ajuns la gură, domnul Marchandeau, cuprins de un nou

acces de tuse, păru că e smuls de lângă uşă. Făcu vreo câţiva paşi, încovoiat, şi se prăbuşi pe un scaun.

Claire veni lângă el, parcă spre a-l împiedica să cadă, şi, după ce accesul trecu, îi cuprinse cu un braţ umerii şi se plecă spre el ca să audă mai bine ce-i spune. El abia îşi trăgea sufletul. Ea înţelese totuşi că îi vorbea de o sobă încinsă la roşu.

— O sobă?

— În sala de aşteptare…

Făcu un semn cu mâna că se înăbuşă. Ea începu să-l dezbrace, iar el se lăsă în voia ei ca un copil fără voinţă.

Brusca trecere de la răcoarea nopţii la atmosfera călduţă din odaie îl vlăgui în cele din urmă pe domnul Marchandeau. Capul i se legăna de parcă era pe cale să adoarmă sau să leşine.

Ea îi sprijini capul cu o mână, în timp ce cu cealaltă căuta să-l dezbrace. În clipa aceea curajul consta în a face lucruri extrem de simple şi în a le face bine. Mai târziu va avea ea destulă vreme să-şi piardă capul. Uluiala pe care i-o pricinuise reîntoarcerea soţului se risipea încetul cu încetul, cum dispare o amorţeală, iar sângele care începea să curgă iar prin membrele ei înţepenite făcea ca trupul să-şi redobândească supleţea şi energia pe care şi le dorea. Nu mai trăia decât prin tensiunea privirilor – îşi simţea ochii adânciţi în orbite, pielea de la tâmple întinsă – şi a fibrelor celor mai tainice şi mai subtile ale fiinţei sale, prin deplina sa mobilizare în vederea a ceea ce avea de făcut. Nu era o stare de exaltare, ci o prezenţă, o concentrare împinsă la culme; o voinţă, dar care n-a fost premeditată. Devenise pentru sine însăşi un fel de personaj încordat şi cristalin, perfect coerent cu propriile ei fapte, dar, în acelaşi timp, dotat cu o uimitoare şi barbară facultate de a se vedea acţionând, gândind şi suferind. Starea aceasta va mai dura până când misiunea va fi îndeplinită. Poate. După aceea fiinţa de cristal se va sfărâma? Dar nu era nimic sigur: spera că va reuşi s-o domine chiar şi atunci. Şi se minuna ea singură de precizia, de economia şi răbdarea gesturilor sale, de parcă

înăuntrul ei o fiinţă dedublată ar fi acţionat pentru ea. Febrilitatea ei interioară abia răzbătea până în degete şi, ca o culme a bunătăţii, a iubirii şi a uitării de sine, atunci când situaţia o cerea, ea izbutea să-i zâmbească feţei aceleia de muribund.

Nasturii rezistau. Dar după ce i-a scos jacheta şi vesta mai rămânea să-l dezbrace de celelalte, partea cea mai grea, şi îngenunche ca să-i dezlege şireturile. Erau înnodate ca şireturile unor ghete de copil. Pe unul trebui să-l dezlege cu dinţii. El o lăsa să-şi vadă de treabă cu o pasivitate şi o moleşeală care-i multiplicau greutăţile muncii. Dar ea se mai gândea la o mie de alte treburi imediate: să-l ducă în baie, să-i facă o frecţie cu alcool, să-i pregătească o sticlă cu apă caldă, să-l culce, să-i dea o băutură caldă. Slujnica ar fi putut s-o ajute. Nimic mai simplu decât să-l lase o clipă singur şi să meargă s-o trezească. Dar nu voia; nu pentru că slujnica ar fi aflat de nenorocirea care s-a abătut asupra lor, şi sub ce formă! ci tocmai pentru că nenorocirea aceea era ceva numai al lor şi nu privea pe nimeni altul, şi pe oricine care în clipa aceea i-ar fi oferit vreun ajutor, ea l-ar fi refuzat. Ca şi iubirea, nenorocirea nu putea fi împărtăşită altora, şi dacă în momentul acela o putea ajuta ceva era numai gândul că sarcina pe care o îndeplinea era într-adevăr a ei şi numai a ei.

— Poţi să te ridici?

El încercă, dar recăzu numaidecât, moale, pe scaun şi făcu semn din cap că nu poate. Nici vorbă să-l mai ducă în baie.

— Stai puţin…

Se aplecă.

— Ia-mă de după gât.

El o ascultă cu stângăcie, pipăind ca un orb. În sfârşit, braţul lui cuprinse umerii femeii. Ea îl sprijini mai bine apucându-l de mină.

— Ridică-te.

Se ridicară împreună.

De data asta el reuşi să se ţină pe picioare; Claire îi

susţinea aproape toată greutatea pe umărul ei de care el îşi proptise şi capul.

— Acuma te culci şi dormi.

— Da.

A fost un „da” slab, aproape imperceptibil; o vorbă care Clairei i se păruse că e rostită de un învins ce se lasă în voia sorţii.

Cu paşi mărunţi, târând picioarele, se apropiară de pat. Cu o mână, Claire dădu la o parte cuvertura, pipăind aşternutul. Era rece. Cu atât mai rău.

— Poţi singur?

— O să încerc.

Vorbise mai desluşit. În acelaşi timp puse un genunchi pe marginea patului şi, împins de la spate de Claire, se lungi dintr-o singură mişcare cu un suspin adânc şi strident ca un ţipăt. Apoi îşi întinse mâinile «pe sub cuvertură şi rămase nemişcat. Căută privirea Clairei, gura i se crispă într-o grimasă de copil îmbufnat. Gemu:

— Să crezi! Să crezi!

Şi izbucni în hohot de plâns.

Claire nu se lăsa de loc contaminată de lacrimi, ceea ce în altă împrejurare s-ar fi întâmplat, desigur. Dar în starea de extremă tensiune în care se afla, simţea ceva ce era potrivnic contaminării, nu repulsie, nici condamnare, ci conştiinţa acută a unei imposibilităţi totale, la fel de dureroasă de altfel ca şi contrariul ei. Şi-apoi mai era şi altceva.

Pentru ea, un bărbat care plânge era un spectacol relativ rar, iar domnul Marchandeau i-a oferit puţine ocazii de a-l vedea. În rarele situaţii când l-a văzut hohotind, la moartea tatălui său, sau când Pierre plecase pe front, domnul Marchandeau se ţinuse tare şi luptase împotriva lacrimilor. Ea îşi amintea de un bărbat copleşit de durere, dar care îşi ascundea faţa în mâini, pe când acum, în timp ce lacrimile i se prelingeau de sub pleoape, mâinile îi stăteau inactive pe albeaţa aşternutului, de parcă-i erau străine. S-ar fi zis că mâinile nu ştiu că ochii plâng. Ceva, ca o curiozitate de neînfrânt, o ţintuia pe această femeie în

faţa bărbatului care plângea, întins pe spate fără să se apere. Lacrimile care cu greu îşi găseau un făgaş şi inundau întreaga cavitate a ochiului, părând că vor să se reîntoarcă în izvorul lor, se prelingeau ca uleiul prin hăţişurile bărbii. Cum putea să plângă fără ca, de la sine, mâna să se ridice? Din adâncul pieptului se auzea iar văicăreala înăbuşită şi gravă, din sala de aşteptare, ca un plânset de agonie. Ea îi puse mâna pe frunte, dar el păru că nu o simte. Niciun gest, nicio mişcare. Apropiată şi îndepărtată în acelaşi timp, Claire se simţea cuprinsă de milă. Îşi retrase mâna, îl înfăşură în cuvertură până la bărbie şi plecă în vârful picioarelor. Nu, încă n-o să-şi piardă capul. Mai avea ceva de făcut. Se întoarse imediat cu nişte flacoane şi un prosop şi îşi obligă soţul să se ridice în capul oaselor. îl fricţionă, îl badijonă apoi cu tinctur% de iod, cum făcuse într-o seară cu Pierre când se întorsese de la stadion cu o pleurezie zdravănă, după un meci. Era o amintire sfâşietoare pe care ea încerca din răsputeri s-o alunge, dar care se înfipse în ea, revenind cu o îndârjire sălbatică la fiecare din gesturile ei atât de asemănătoare cu cele de atunci. Plecă din nou, nu în baie, ci la bucătărie, puse apă la fiert, pregăti o buiotă şi un grog. El bău cuminte grogul şi se întinse iar făcând cu mâna un semn uşor de refuz, de parcă ar fi cerut ca, în sfârşit, să fie lăsat în pace. Fu totuşi încântat când ea se aşeză la căpătâiul lui şi îi luă mâna. Un fel de zâmbet vag trecu pe faţa lui, dar numai pentru o clipă, abia câteva secunde. Claire, mereu tăcută, ţinând mâna fierbinte a soţului în mâna ei se uita la el cum plânge spunându-şi; „O să adoarmă înlăcrimat ca un copil”.

Într-adevăr aşa a şi adormit. Hohotele se răriră, vaietul se potoli devenind în primele momente ale somnului un murmur uşor de tristeţe, un plânset slab, tot mai rar, ce avea în curând să se stingă. Cu precauţii care o făceau să-şi amintească de Pierre când era mic şi cerea totdeauna ca mama să fie lângă el şi să-l ţină de mână până când el pleacă „în lună” – adoarme – ea îşi desprinse degetele, scoţându-şi-le din strânsoarea fierbinte şi umedă

a mâinii celui adormit. El oftă, îşi mişcă uşor capul, conştient parcă de ceea ce se întâmplă, iar buzele făcură o grimasă căreia somnul îi dădea un aer bizar de dispreţ. Pentru o clipă se auzi iar plânsetul, ca un protest sau ca un reproş, apoi nimic: ciudata şi tulburătoarea dispariţie în somn, absenţa. Ea se ridică.

Simţea cum ochii i se afundă tot mai adânc în orbite şi că tâmplele o dor. Îşi frecă fruntea cu palma, simţi cum i se contractă fălcile, cum i se încleştează dinţii şi întregul corp îi tresări, ca un arc. Îi venea să ţipe, să fugă undeva ca să scape de ameţeala ce i-o dădea sângele care i se zbătea cu violenţă în cap. Mâna ei calmă apucă întrerupătorul, ca să stingă lumina. Ameţeala îi trecu. Din nou deveni stăpână pe ea însăşi, foarte sigură în mişcări, convinsă că va îndeplini până la capăt ceea ce avea de îndeplinit.

Ieşi în vârful picioarelor cu urechea atentă la respiraţia omului adormit; închise uşurel uşa. Din câte îşi dădea seama, dormea un somn liniştit. Era de nădăjduit că va mai dormi astfel încă multă vreme, până când ea… „Ba nu, la doctor mai târziu”, îşi spuse îmbrăcându-se în fugă.

Disperarea era o laşitate. Cum de el nu s-a gândit să-l caute pe Faurel? Dacă cumva mai putea cineva să facă ceva, acela era Faurel. Scrise un bileţel, intră fără zgomot în camera servitoarei şi îl puse pe noptieră. Apoi coborî în goană scările şi ieşi pe aceeaşi poartă prin care intrase soţul ei la înapoiere şi, ba mergând. ba alergând, se îndreptă spre casa deputatului. Cine ştie? El ar putea eventual să telegrafieze, să telefoneze, să împiedice…

FAUREL AFLASE CU STUPEFACŢIE ŞI NU fără indignare de provocarea la duel. Nu era numai ceva stupid şi odios, ci grotesc, şi din prima clipă luase hotărârea de a face totul ca lucrurile să nu meargă mai departe. La ce nu te puteai aştepta de la un Nabucet şi de la un biet nebun ca acest Cripure! La ce-i mai rău, desigur, la un omor în toată regula. În febra furiei şi a durerii, Cripure ar fi fost în stare să nu mai aştepte ora duelului, să pună mâna pe o armă şi să-l dea gata pe Nabucet. Foarte posibil! Iar

Faurel, care nu era lipsit de o anume imaginaţie, se gândi cutremurat de durere, la arestarea lui Cripure, la procesul lui şi la anii de temniţă. Dar aceste sumbre perspective erau oare numai nişte gărgăuni? Faurel era de părere că nu. Pretindea că-l cunoaşte destul de bine pe Cripure ca să-l socotească în stare să-l omoare pe Nabucet în afara legilor duelului. În ceea ce-l priveşte pe Nabucet... Ei bine, ca de obicei Nabucet avea rolul cel frumos. Era tare pe poziţie şi după toate probabilităţile ar fi fost foarte greu să se ajungă cu el la vreun aranjament. El era cel ofensat. El a încasat palma, o palmă foarte gratuită, în aparenţă. Nu puteai să nu recunoşti că în afacerea asta Cripure apărea într-o lumină cât se poate de proastă, ca un om incapabil de a-şi stăpâni furia şi care se lasă pradă urii. Rezulta de aici că Nabucet avea toate avantajele, inclusiv avantajul de a alege armele. Sărmanul Cripure! În ce afacere s-a vârât! Şi soarta lui nu depindea oare acum de palma aceea? Dar culmea culmilor erau martorii pe care şi i-a ales Nabucet! Pe Babinot care nu visa decât răniri şi cucuie şi pe căpitanul Plaire, pe care Faurel nu-l cunoştea, dar după înfăţişare nu prea părea înclinat spre reconcilieri. Iar el, Cripure, pe cine a ales? Pe tânărul Lucien Bourcier, care nu-i spunea mai nimic, şi pe Moka. Orice s-ar zice ar fi putut sta mai întâi de vorbă cu el. Când totul se va fi isprăvit şi lucrurile se vor fi aranjat, Faurel era hotărât să-i facă lui Cripure un reproş amical pentru că într-o astfel de afacere n-a apelat la el. L-ar fi ajutat din toată inima. Dar Cripure nu s-a gândit la el sau, o dată mai mult, în chinuita lui închipuire, văzuse în Faurel un duşman gata să-l tragă pe sfoară. Faurel nu se simţea jignit. Se gândea la un singur lucru: din moment, ce a fost ales arbitru, mai exista un dram de nădejde.

Cel mai supărător nu era imbecilul de Babinot. În ultimă instanţă putea să i se impună o anume comportare şi el nici nu şi-ar fi dorit mai mult decât să dea ascultare unui ofiţer de stat-major. Cel mai supărător era căpitanul Plaire. Unde naiba l-au mai găsit şi pe catârul acela care striga într-una pe toate drumurile: „Pentru mine nu există

decât legile onoarei, domnilor. Numai legile onoarei…”

Şi cu ce aer solemn.

Nici Nabucet n-ar fi putut recunoaşte în acest spadasin pe paşnicul lui musafir, pe instructorul lui din dimineaţa aceea. Şi e cât se poate de adevărat că Plaire nu mai era de loc mic-burghezul care visează la o casă izolată şi o servitoare care nu face nazuri. Evenimentele îl transformaseră. De parcă el trebuia să se bată.

Când o să se lămurească odată lucrurile?

„Se ştie, explicase căpitanul Plaire, că odinioară martorii erau denumiţi secunzi, că se băteau efectiv şi nu se limitau, ca azi, la o simplă treabă de diplomaţi”. Asta se petrecea la cafeneaua Machin unde s-au întâlnit întâia oară pentru un prim contact, un schimb de păreri preliminarii. Moka aranjase întrunirea de la cafenea. Dar Plaire începuse să facă nişte observaţii destul de neplăcute spunând că lucrurile nu erau în ordine şi că martorii nu trebuie să se întâlnească într-o cafenea. Gravitatea dezbaterilor într-o chestiune de onoare impunea ţinută şi, la insistenţele sale, patroana cafenelei, blonda grasă care mai stătea la casă şi pe care de dimineaţă Cripure o asemuise cu o găină în cuibar, le puse la dispoziţie o sală de la etaj, o sală goală, o sală în care nu venea nimeni, o sală pentru reuniuni festive. Dar nu era o sală împodobită de Nabucet ca aceea în care îi fusese înmânată doamnei Faurel Legiunea de onoare, cu câteva ceasuri mai înainte, şi în care Babinot, neştiind încă nimic de moartea fiului său, cum nu ştia nici acum, îşi povestise cu atâta succes bancurile. Aici praful ţinea loc de covor şi, în general, ţinea locul oricărui alt ornament. Era atâta praf, încât nimeni nu îndrăznise să ia loc, deşi erau destule scaune în jurul mesei. De cum intră în sală, căpitanul Plaire începu un lung monolog. Misiunea de martor, spunea el, nu putea fi acceptată cu uşurinţă, şi ştia el prea bine ce spune. Fusese martor în treisprezece dueluri, iar acesta era al paisprezecelea. Aşa că putea spune, fără fanfaronadă, că se pricepea în chestiuni de onoare şi le cerea domnilor de faţă să aibă încredere în bogata lui experienţă. Fără

îndoială că niciunul dintre ei nu avusese cumplita onoare de a fi fost solicitat pentru o asemenea misiune, şi procedura normală, fără să le fie total necunoscută, nu le era familiară. Aşa că socoate de cuviinţă să le explice pe scurt cum se desfăşoară de obicei lucrurile. Prima problemă care trebuia dezbătută era următoarea: dacă există motiv de duel sau dacă, dimpotrivă, nu era cazul să se întrevadă, chiar din capul locului, o posibilitate de reglementare. Or, în cazul de faţă, nu putea fi vorba nici de o umbră de dubiu. Nabucet fusese ofensat în mod atât de flagrant, încât duelul se impunea fără discuţie, şi nu un duel de paradă, nu o comedie ruşinoasă cu care atâţia şi atâţia se dau în spectacol (încălzindu-se plaire nu devenise elocvent, dar vorbea cu multă uşurinţă), ci un duel serios. O palmă impune o reparaţie absolută pe care numai duelul până la moarte o poate oferi. Ascultându-l pe Căpitan, Babinot aproba totul prin semne din cap şi zâmbete de consimţământ, sau prin „Aşteaptă! Aşteaptă! * când cineva părea că vrea să spună ceva. Era fermecat de ceea ce auzea, încântat că un căpitan spune aceste lucruri. Iar Căpitanul continuă. Alegerea armelor era dreptul clientului său, iar clientul său a ales spada. Or, trebuie ca cei interesaţi să nu cunoască armele, aceasta fiind o chestiune de justiţie care le oferea şanse egale. Unii duelişti preferau, într-adevăr, armele uşoare, alţii pe cele grele. Li se dau deci arme pe care nu le cunosc. Căpitanul va avea grijă de toate. Asta-i. Ar mai fi multe lucruri de spus despre duel în general şi de povestit anecdote care l-ar fi încântat pe domnul Babinot, dar nu era momentul şi de altfel totul era clar şi limpede. Un caz elementar. O palmă: un duel. N-aveau ce să mai caute nod în papură: se vor bate în zori. Rămânea de ales terenul şi să fie informaţi cei în cauză; să fie închiriate trăsurile şi să se asigure de prezenţa, indispensabilă, a unui medic. Nu era timp de pierdut.

Acest monolog fu ascultat de toată lumea în cea mai adâncă tăcere. Lucien era foarte calm. În schimb bietul Moka era consternat. Atâta vreme cât vorbise despre duel

cu Cripure, lucrurile nu i s-au părut a fi extrem de serioase. Nici nu crezuse că ar fi serioase. Ideea că Cripure se va bate în duel era atât de nebunească, încât chiar „pus în faţa realităţii” Moka tot nu-i dădea crezare. De data asta fusese lipsit de imaginaţie. Şi-o redobândi însă datorită discursului rostit de căpitanul Plaire. De la primele cuvinte ale acestui discurs începu să-şi spună că nu-i nicidecum o glumă, bunul său maestru avea să apară pe teren, uiuiu! ohoho!... Şi cu spada. Măcar dacă s-ar fi ales pistolul! Dar nu se mai putea face nimic, nimic. Nabucet alegea armele şi nimeni nu se putea împotrivi. Mai rămânea Faurel. El ar putea eventual aranja lucrurile. Era versat în diplomaţie şi nu era un apucat ca teribilul Căpitan. Numai că era foarte greu să-l duci pe Plaire la Faurel. La ce bun? spunea el. De ce ar fi nevoie de un arbitru? Repet, spunea el, cazul e extrem de simplu. Ce, ei patru nu erau destul de maturi ca să rezolve convenabil această afacere? Dacă ar fi avut la îndemână Codul Châteauvillard, le-ar fi dovedit, cu textul în mină, că numai în caz de dezacord între martori, când de pildă ei nu reuşesc să se înţeleagă asupra felului în care a început cearta, asupra participării reciproce a părţilor în cauză la ceartă, în sfârşit când nu reuşesc să stabilească în mod cert de partea cui e vina, numai atunci, în atare cazuri, şi dacă toţi martorii sunt de acord, uzanţa permite să se recurgă la un arbitru, o persoană influentă prin poziţia sau reputaţia sa. Dar acum nu era cazul. Afacerea aceasta era cea mai simplă din toate în câte a fost amestecat şi care, toate, „notaţi, domnilor, s-au terminat pe teren”. Şi fără îndoială că s-ar fi menţinut pe poziţia lui intransigentă dacă Babinot n-ar fi declarat că domnul Nabucet însuşi n-ar fi împotriva acestui arbitraj, lucru de care garanta el. În afară de asta nu era niciun motiv de teamă că arbitrajul ar fi putut duce la soluţii care ar fi contrare dorinţei clientului său. Faptele erau fapte. O palmă e o palmă. Nu mergeau să caute un aranjament. Discursul acesta n-ar fi avut prea mare succes, dar, fiecare rămânând pe poziţia sa: martorii lui Cripure încăpăţânându-se să ridice problema pistolului,

iar căpitanul Plaire refuzând s-o ia în considerare, s-a hotărât în ultimă instanţă să se recurgă totuşi, la arbitrajul lui Faurel. N-o spuse, dar în sinea lui gândea că, orice s-ar zice, e de mirare că Nabucet nu i-a cerut lui Faurel să-i fie martor. Dar asta era o altă afacere în care el n-avea de ce să se amestece. Ţinea însă neapărat să meargă la Faurel care era mai mare în grad decât căpitanul Plaire, pentru că, deh! era ofiţer de stat-major…

Se aflau, aşadar, de mai bine de o jumătate de oră la Faurel, instalaţi confortabil în marele salon, dar situaţia era tot în punctul iniţial. Faurel îi spusese unei tinere şi drăguţe cameriste, pe care Căpitanul nici măcar n-o observase, să aducă lichioruri. Totuşi, martor e Dumnezeu că în oricare altă împrejurare fermecătoarea fată i-ar fi atras atenţia. Acum însă era cu gândul numai la duel şi repeta mereu:

— Pentru mine nu există decât legile onoarei, domnilor; numai legile onoarei.

Iar Babinot îi ţinea isonul.

Moka îşi răsucea creasta lui roşie, se aşeza când picior peste picior, când cu picioarele întinse, îşi trosnea degetele şi arunca din timp în timp priviri rugătoare spre Faurel, spre Lucien, ba chiar şi spre Babinot care, zâmbitor, îi făcea cu ochiul potrivindu-şi pe frunte bandajul ce aducea, vai, cu o cârpă. Nu mai era nici pe departe bandajul strălucind de albeaţă care făcuse o mare impresie asupra adunării, la serbare. Bandajul părea terfelit prin praf, târât prin cărbuni.

— Dacă aţi şti ce înseamnă omul acesta pentru noi, spuse Faurel, aţi căuta împreună cu noi să evităm o astfel de absurditate…

Era să spună: care e duelul, dar nu voi să-l ofenseze pe Căpitan.

— Dar, spuse Căpitanul, este că domnul Merlin l-a pălmuit pe domnul Nabucet?

Exasperat Faurel răspunse:

— Evident. Faptul nu poate fi negat, dragul meu. Dar dacă l-ai cunoaşte…

Ar fi vrut să poată adăuga, dar nu era cu putinţă: şi dacă l-ai cunoaşte pe Nabucet.

— Un om de valoarea lui Merlin!

Lucien nu spunea nimic. Lui Faurel tăcerea lui i se părea ciudată. Locotenentul lăsa impresia că nu se entuziasmează prea mult de cauza pe care acceptase să o apere. îl întrebă:

— I Care e părerea dumitale, domnule Locotenent?

— Părerea mea este că e inutil să explicăm de ce Merlin e un om de valoare. Nu asta e problema. Palma e fapt recunoscut. În ceea ce mă priveşte cred că ar fi mai de folos să insistăm asupra laturii medicale a chestiunii. Domnule Căpitan, noi v-am vorbit în seara aceasta, în mai multe rânduri, despre infirmitatea clientului nostru. Şi notaţi că el nu face caz de ea şi acceptă să se bată. Cred chiar că ar fi foarte nenorocit dacă l-am împiedica să se bată. Dar noi, domnule, domnul Pedagog, domnul Faurel şi cu mine, noi, din propria noastră iniţiativă, insistăm asupra particularităţii problemei – infirmitatea – şi vă întrebăm dacă în aceste condiţii mai continuaţi să consideraţi că o întâlnire, în special cu spada, este într-adevăr inevitabilă. Insist asupra acestui punct şi anume: depăşindu-ne poate drepturile noastre de martori, noi vă propunem o formulă de aranjament, ştiut fiind că domnul Merlin, clientul nostru, vrea să se bată.

— E o chestiune de omenie, pur şi simplu, spuse Eaurel.

— Sau dacă nu, atunci pistolul, spuse Moka.

— Pistolul nu, cu niciun preţ, strigă Căpitanul dând din mâini.

Îşi cam pierduse răbdarea ascultând aceste discursuri.

— Clientul meu e cel care alege armele. El vrea spada şi se vor bate cu spada.

— Dar el nici nu se poate ţine pe picioare! gemu nefericitul Moka.

— Atunci cu atât mai rău pentru el. Va fi ucis, spuse Căpitanul.

„Când ai de-a face cu tâmpenia, îşi spuse Faurel… Şi cu răutatea”, îşi spuse gândindu-se la Nabucet.

— Bietul Cripure! şopti el.

— Dar, domnilor, strigă căpitanul Plaire ridicând un braţ spre cer, dacă v-ar auzi cineva ar putea crede că, pe de o parte, clientul dumneavoastră e un om de geniu, iar pe de altă parte, un om foarte slab, poate chiar…

— Domnule Căpitan! strigă Babinot.

— Da, ce e?

— Vă rog, domnule Căpitan, să nu cădem în greşeala de a ne ponegri adversarul.

— De acord! De acord! făcu Plaire. Dar fir-ar să fie de treabă, dacă a pălmuit un om, acum să se bată!

Nu era ceva evident?

Faurel se înflăcără:

— N-o fi vorba de un geniu, spuse el cam pe neaşteptate, dar, orice s-ar zice, domnul Merlin nu e un om oarecare. Ştiţi desigur, domnule Căpitan, că nu e numai autorul unei deosebit de valoroase lucrări asupra filosofului Turnier, ci şi autorul unor volume publicate mai de mult, dintre care unul, despre *Gândirea mezilor*, a fost celebru la vremea sa. Merlin e un savant. Un sanscritist. Şi nu uitaţi că asupra tragediei greceşti ne-a oferit câteva puncte de vedere… Pe de altă parte, spuse Faurel văzând ochii miraţi ai Căpitanului, pe de altă parte… staţi puţin.

Se duse spre un birou pe care-l deschise cu grabă şi răsfoi nişte hârtii. În timp ce cotrobăia, continuă:

— Pe vremuri i-am fost elev, domnilor, şi dacă nu mă înşală memoria, printre hârtiile astea se află şi o veche fotografie, sper chiar mai multe. Mi-ar face plăcere să vi le arăt, domnule Căpitan. Fiţi sigur, spuse el ca să-l flateze, că înţeleg perfect punctul dumneavoastră de vedere, care e punctul de vedere al unui om de onoare, al unui soldat şi, de asemenea, al unui bun prieten. Dar noi – şi continua să răscolească febril prin hârtiile sale – avem punctul nostru de vedere. Permiteţi-mi să vă spun că pentru noi domnul Merlin reprezintă, întruchipează ceea ce considerăm noi că e mai nobil în această lume: Spiritul. Îngăduit să-mi fie

să folosesc această vorbă mare. Noi nu credem că domnul Merlin ar fi un om de geniu, domnule Căpitan, dar am mai spus-o: e un om de valoare. Cu înfăţişarea lui deprimantă şi în ciuda unei vieţi nespus de nenorocite (fără voia lui, Faurel făcea oratorie), nespus de nenorocite, reluă el gândindu-se la Toinette, şi, în sfârşit, oricât s-ar spune – să mă ierte domnul Babinot – că prin comportarea sa dă un exemplu prost, pentru noi el e un dascăl, da, exact precum auziţi. Într-o anumită măsură el reprezintă tot ceea ce civilizaţia noastră poate crea mai bun, deşi e un spirit care se neagă pe el însuşi, dar poate tocmai într-asta constă măreţia lui. Avem pentru el şi pentru ceea ce reprezintă el un nemărginit respect şi ar fi cât se poate de dureros… Iat-o, strigă el, uitaţi-vă, am găsit fotografia! Şi tocmai pe omul acesta vreţi să-l faceţi să se bată cu spada!

Aruncă fotografia pe masă. Căpitanul o luă. Era una clin fotografiile acelea de fine de an şcolar, făcută la lumina soarelui de iunie, care anunţă vacanţa ce se apropie. Bătrânul Cripure – părea de pe atunci bătrân, deşi fotografia avea mai bine de douăzeci de ani: era făcută în primul an al şederii sale în acest oraş, dar s-a schimbat prea puţin de atunci – stătea în picioare alături de elevii săi, cu capul gol şi fără cojocul de capră. Cu mâinile înfundate în buzunare, cu umerii încovoiaţi, avea o mutră bosumflată care părea că dezaprobă complezenţa ce l-a târât acolo, printre călăii săi, dintr-un gest aşa-zis amical. Umerii-i erau fără vlagă, genunchii îndoiţi, iar fotograful neîndemânatec apăsase pe declanşator tocmai în momentul în care soarele se reflecta în ochelarii ce păreau că scapără fulgere. În ceea ce priveşte picioarele lui legendare, luaseră aici nişte proporţii enorme. Puteai crede că sunt două socluri bine înfipte în pământ şi lăsau impresia că surprinzătoarea statuie care se ridica pe ele nu se va putea desprinde niciodată de acest postament. Căpitanul Plaire nu văzuse în viaţa lui ceva asemănător. Era în acelaşi timp caraghios şi atroce. Pe de altă parte, faţa lui Cripure, aşa cum o arăta fotografia, şi în ciuda ochelarilor care scoteau fulgere, nu lăsa de loc să se vadă

că ar fi vorba de un duelist. Era mai degrabă faţa unui mic-burghez obişnuit, de loc războinic, bolnav, plictisit, o faţă tristă, cum de altfel le aveau toţi europenii, fapt ce îl frapase în mod deosebit la reîntoarcerea lui în Indochina.

— Ia te uită, domnule! şopti Plaire.

— Poftim şi altele, spuse Faurel.

Aruncă pe masă patru sau cinci fotografii pe care le descoperise în fundul unei cutii.

— Îmi permiteţi? spuse Căpitanul luând fotografiile pe care începu să le examineze una câte una cu multă atenţie şi cu o mirare crescândă.

— Vai, dar... spuse el. E deci adevărat? Ştiţi, eu crezusem la început, când am văzut prima fotografie, că picioarele astea mari... mă rog, credeam, că e vorba de o greşeală de-a fotografului. Dar nu, peste tot e la fel. Nu e vorba de nicio greşeală, absolut de nicio greşeală. Ia te uită! Ia te uită!

Se tot uita la fotografii cu o mutră uimită şi mânioasă. Ia te uită! Ia te uită!

Nabucet nu-i spusese nimic când a venit, însoţit de Babinot, la popotă unde tocmai îşi termina cina. I l-a descris pe Cripure drept un uriaş pus pe rele, „destul de prost croit”, un spirit periculos, eminamente subversiv, nemulţumit de sine şi de lume, un tip acru, căruia nu i-ar strica o lecţie. Dar nu i-a vorbit de picioare, de nimic din ceea ce surprinzătoarea fotografie revela la prima privire chiar şi căpitanului Plaire. Şi din nou Căpitanul şopti: „Ia te uită! Ia te uită!”

Puse fotografiile pe masă şi, cu mâinile la spate, făcu vreo câţiva paşi prin salon.

— Repet, mai spuse Faurel, e de datoria noastră, a tuturor, să împiedicăm această întâlnire... Văd că domnul Căpitan e pe cale să-şi schimbe părerea, spuse el zâmbind.

Căpitanul nu răspunse. Se gândea şi îşi aducea aminte.

Ce capricioasă e memoria, gândea el. La mărunta întâmplare de care îşi amintea acum nu s-a mai gândit din copilărie. Făcu socoteala: să vedem, am cincizeci şi opt de

ani. Faptul cred că s-a petrecut când aveam treisprezece. Sunt deci exact patruzeci şi cinci de ani de atunci şi Nabucet avea zece. Într-o zi, de lăsata secului, o ceată de puşti s-au mascat, împopoţonându-se cu bulendre luate de pe la mamele lor. Jocul consta în a ghici cine se ascunde sub mască. Or, la colţul unei străzi, înspre seară, Plaire îl întâlni pe Nabucet, îl recunoscu imediat şi se îndreptă spre el bucuros, strigând: „Gata, Nabucet, gata, te-am recunoscut!” Iar sărmanul Plaire a primit drept recompensă o lovitură zdravănă de bâtă peste mână. Căpitanul revedea foarte limpede scena şi îşi aminti perfect, de parc-ar fi fost ieri, de uluiala lui. Dintre toţi cei care luaseră parte la joacă, numai lui Nabucet îi trecuse prin cap să se înarmeze cu o bâtă şi să profite de faptul că era mascat ca să lovească. „Ia te uită! Ia te uită!” – V-aţi convins? întrebă Faurel.

Căpitanul încetă să se mai plimbe şi îşi reluă locul în fotoliu spunând:

— Într-adevăr, domnilor, nici nu poate fi vorba ca domnul Merlin să se bată cu spada. Consider acest document, spuse el arătând spre fotografie, ca fiind absolut convingător. Regret că n-am fost mai bine informat despre starea fizică a domnului Merlin. Vă datorez scuze, spuse el adresându-se lui Faurel, Moka şi Lucien.

— Vai, dar daţi-mi voie! Daţi-mi voie! strigă Babinot.

— Cum adică, domnule? spuse Căpitanul gata de ripostă.

— Daţi-mi voie, domnule Căpitan. Pentru că, dimpotrivă, noi tot timpul am spus că e un neputincios. Eu am spus-o primul.

Căpitanul îl privi pe Babinot cu severitate:

— Poate n-am înţeles eu prea bine, spuse.

— Vă pronunţaţi tot pentru spadă, domnule Babinot? întrebă Faurel.

— Oh, răspunse Babinot, eu voi fi de aceeaşi părere cu domnul Căpitan.

„În disciplină constă principala forţă a armatei”, gândi Lucien.

— Numai să nu înceapă acum să vorbească despre pistol, spuse Moka gândind cu voce tare.

— Fiţi liniştit, domnule, răspunse Căpitanul. Întâlnirea nu va avea loc.

— Oho! strigă Moka bucuros.

— Ah! făcu Faurel.

— Eu spun doar atât: bravo! zise Babinot bătând din palme. Şi fornăind încă o dată pe nas – pe trompa lui – repetă: Eu zic şi răszic numai atât: bravo!

Doar Lucien stătea impasibil. Căpitanul se întoarse spre Babinot:

— Dumneavoastră, domnule, ştiaţi desigur care era situaţia de fapt?

— Mie, domnule Căpitan, nu mi se părea imposibil…

— Să se bată cu spada?

— Uiuiu!

— Drace! Drace! făcu Babinot, sunt obligat să vă spun că într-adevăr, nicio clipă nu mi s-a părut imposibil…

— E-n ordine, i-o reteză prompt şi cu asprime Căpitanul, de acum ştiu ce am de făcut…

Înainte de a fi văzut fotografiile lui Cripure, Căpitanul crezuse că tot ce i se spune despre infirmitatea adversarului sunt exagerări prin care vor să-l constrângă să-i ceară lui Nabucet să renunţe la spadă şi să se bată cu pistolul, lucru pe care Nabucet nu-l accepta cu niciun preţ. Insistase într-atât asupra hotărârii lui de a se bate cu spada, şi atât i-a tot spus Căpitanului că în niciun caz nu va accepta pistolul, încât Plaire, departe de a crede că ar avea vreun gând ascuns, socotise cu naivitate că, dimpotrivă, ceilalţi voiau să-l tragă pe sfoară şi că cer pistolul pentru că pistolul i-ar oferi lui Cripure un avantaj imens. Câtă vreme situaţia i se înfăţişase sub acest aspect, luptase neînduplecat să obţină ca lucrurile să se desfăşoare conform exigenţelor clientului său, pe care le considera legitime. Dar de când văzuse fotografia aceea uluitoare, situaţia îşi schimbase înfăţişarea în modul cel mai ciudat. Începu să-şi dea seama ce anume voia să spună Nabucet când îi vorbise despre lecţia ce trebuie dată „individului”.

În vocabularul Căpitanului a da cuiva o lecţie însemna un lucru foarte precis şi foarte apropiat de ceea ce, în termeni obişnuiţi se spune să-i tragi adversarului o mamă de bătaie. Şi bineînţeles că fiind şi onoarea pusă în joc, Căpitanul fusese de aceeaşi părere. Dar acum înţelegea că ceea ce voise să spună Nabucet era infinit mai subtil decât asta. Nabucet ştia prea bine că Cripure, chiar dacă ar fi vrut, *n-ar fi putut* să se bată cu spada şi că va fi pus în faţa acestei dileme: sau refuză lupta ca un laş, sau o acceptă şi în acest caz era de la sine înţeles că avea să fie asasinat.

Într-un cuvânt, Plaire a fost dus de nas.

— Daţi-mi voie să mai fac o remarcă, domnule Căpitan, spuse Babinot.

Căpitanul îi dădu îngăduinţa destul de morocănos.

— Ia să vedem, spuse Babinot, apropiindu-şi palmele una de alta – vârfurile degetelor se atingeau – ia să vedem, să încercăm să ne lămurim cât mai bine: credeţi că domnul Nabucet comite, în fond, un… abuz când pretinde spada şi refuză pistolul, dat fiind că, pe de altă parte – vreau să ne fie cât se poate mai clar – domnul Merlin e un infirm. Asta e, nu?

— Da.

— Bine, reluă Babinot. Da, făcu el ridicându-se, iar mâinile îi dispărură pe sub cozile redingotei, foarte bine! Dar în acest caz infirmii şi-ar putea face de cap, administrând palme valizilor şi speculând…

Nu-l lăsară să termine. Cuvintele lui fură primite cu un strigăt de dezaprobare generală.

— Sunt sigur că Merlin n-a făcut acest calcul josnic, spuse Faurel.

— O, dar permiteţi-mi!

— Ba de loc, ba de loc!

— Palma i-a scăpat, spuse Moka.

— Nu scapi o palmă chiar aşa, spuse Babinot.

Se pricepea în chestii d-astea. Aflase de curând ce anume trebuie să faci ca să ţi se tragă o palmă sau să ţi se ardă una cu centironul.

Îşi pipăi bandajul.

— Trebuia să-mi spuneţi asta înainte, răspunse Căpitanul.

— Înainte de ce? înainte de fotografie?

— Da.

Şi de asemenea. Înainte de a-şi fi adus aminte de bâta lui Nabucet. Dar asta n-o mai spuse. Ci încheie:

— Poate aş fi crezut. Dar acum e prea târziu.

— Oh! Bene! Bene! făcu Babinot. Va să zică sunteţi cu toţii de acord. Şi dumneavoastră, nu-i aşa. domnule Locotenent?

Lucien, care-şi cuprinsese genunchii în palme, se plecă înainte:

— Eu cred că Merlin nu va accepta o formulă de aranjament.

Se făcu linişte.

— Dar nici Nabucet! spuse Babinot.

— Ceea ce e mai puţin grav.

Moka văzu situaţia compromisă şi se întunecă la faţă.

— Chiar credeţi că domnul Merlin nu doreşte un aranjament?

— N-am spus că nu doreşte.

— Cred, din păcate, că încep să înţeleg, spuse Faurel.

Căpitanul interveni:

— Ei bine, eu nu prea înţeleg. Fiindcă după cât se pare nu există altă ieşire. Sau aranjamentul, sau lupta. Şi dacă clientul dumneavoastră, domnule Locotenent, refuză…

— Vedeţi, domnule Căpitan, el nu poate nici să accepte nici să refuze.

— Şi totuşi el e cel care trebuie să-şi ceară scuze, spuse Babinot.

— În principiu, da, spuse Faurel. Din punct de vedere… exterior, vina e a lui. Dar n-o să-şi ceară scuze.

— E un orgolios, spuse Babinot.

— Nu prea cred în orgoliul lui, replică Lucien. Aşa cum nu cred nici că vom dobândi mare lucru discutând despre… psihologia lui. Fapt e că pentru el situaţia e fără ieşire. Tot ce putem face e să găsim o formulă pe care să i-

o prezentăm. Asta-i.

Aceste cuvinte de bun-simţ puseră capăt pentru moment discuţiilor. Moka cerea să i se acorde onoarea de a fi secretar. Se ştia doar că e un excelent caligraf. Fu instalat la o masă.

Moka, Babinot şi Căpitanul începură o nouă şi interminabilă discuţie asupra termenilor, care pe Lucien nu-l interesa. El îl trase pe Faurel într-un colţ, mai la distanţă, şi cu voce coborâtă îi spuse:

— Părerea mea este că nici n-o să citească scrisoarea.

— Credeţi?

— Sunt aproape sigur… De îndată ce va afla că e vorba de un aranjament…

Faurel căzu pe gânduri.

— Mi-e teamă că aveţi dreptate. Numai că în acest caz… Descurajat, lăsă să-i cadă braţele de-a lungul corpului. Sărmanul Cripure!

Se îndepărtară încă puţin ca să vorbească mai în largul lor. De altminteri ceilalţi uitaseră de ei, cufundaţi cum erau în treburile lor. Din când în când se auzeau cuvinte ca: scuze, onoare, intenţia de a ofensa, care dominau zgomotul conversaţiei lor.

— Vă daţi seama, spuse Lucien, Cripure e de plâns mai ales pentru că nu-l putem ajuta. Noi nu putem face nimic pentru el şi el nu poate face nimic pentru noi.

— E foarte exact.

— În ultimă instanţă, putem evita duelul. Dar nu ne va fi recunoscător. Prevăd chiar că furia lui se va abate asupra noastră.

Deputatul fu de acord că o asemenea întorsătură era foarte posibilă. Cripure ar fi considerat că ei l-au trădat. Dar era acesta un motiv…

— N-am spus asta.

— Ştiţi… Eu ţin la omul acesta.

— Dar eu? Credeţi că mie nu mi-e drag? replică Lucien. Sărmanul meu Cripure! Vă daţi seama: a fost iniţiatorul meu. A fost dascălul meu, în sensul nobil al

cuvântului. L-am adorat şi l-am blestemat. Apoi l-am înţeles. Nu vreau să spun că l-am justificat.

În spatele lor, ceilalţi continuau să discute. Se aşezară.

— Există şi lucruri pe care nu i le poţi ierta?

Răspunsul veni cu greu.

— Nu... Cred că i se poate ierta *totul*. Cripure va pieri. Are tot dreptul la mila noastră. Şi-apoi e timpul să isprăvim odată.

Faurel găsi că Lucien e prea dur. Acesta reluă:

— Am descoperit că ceea ce ne învăţa Cripure e dispreţul.

Faurel nu-l văzuse niciodată pe Cripure „sub acest unghi”, dar fu de acord că ceea ce spune Lucien e „revelator” şi adăugă:

— Da. Deşi, în acelaşi timp, era foarte legat de ceea ce dispreţuia.

Remarcă justă.

— Am crezut şi eu că dispreţul înseamnă măreţie. Am crezut şi eu că gândirea evoluată e în mod necesar dispreţuitoare. Dar nu-mi place să-mi amintesc de vremurile acelea, zise Lucien.

Faurel îşi punea întrebări în legătură cu valoarea vieţii, cu eroismul de a contempla absurditatea.

— Şi totuşi, spuse el, sensul vieţii...

— Nu asta e problema: să aflăm sensul vieţii, i-o reteză Lucien. Singura problemă e: ce anume putem face cu această viaţă.

— Credeţi în om?

Fraza lui Cripure. Lui Lucien i se păru că îl şi aude. Fără să vrea, Faurel imitase tonul „bătrânului dascăl”, aşa cum îl imita în glumă pe vremea când îi era elev.

— De câte ori nu le vorbise Cripure la lecţii despre această nătângă încredere într-un aşa-zis om, capabil de aşa-zise cuceriri...

— Puteţi să spuneţi şi aşa, dacă vreţi, răspunse Lucien.

— De ce aţi acceptat să-i fiţi martor? întrebă Faurel.

— Din prietenie.

— Dar spuneaţi mai adineauri…

— Că are dreptul la mila noastră… Ar fi trebuit să mai adaug: şi la toată prietenia noastră. Dar dacă am spus doar milă nu înseamnă că îmi reneg prieteniile. Cripure exprimă inversul a ceea ce *vreau* eu. S-ar putea însă ca din acest motiv să nu-l ajut acum, când e în agonie? Noi nu suntem călăi.

— Cine noi?

— Mă rog… asta-i altceva.

O să se apuce acum să explice asemenea… lucruri acestui ofiţer de stat-major? Şi-aşa a trăncănit prea mult. Se ridică:

— Poate că ar trebui să vedem şi noi ce e cu documentul acela.

— Numai o clipă, făcu Faurel obligându-l să se aşeze din nou. Folosiţi nişte termeni care… mă sperie. Cripure o să piară… Să-l ajut în agonia lui… De fapt la ce v-aţi referit? Când spuneaţi că o să piară vorbeaţi desigur la modul general. Vorbeaţi despre Cripure ca de un simbol?

— Vorbeam şi de Cripure omul, aşa cum e el.

— Oh! Vreţi deci să spuneţi că el se va…

— Ce altceva ar putea face? reluă cu înflăcărare Lucien. Adăugă: de aceea mă şi întreb dacă e bine ceea ce facem, dacă – nu spun: bunul-simţ, ci bunătatea – n-ar consta, în cazul lui, să-i lăsăm acest duel.

Ceilalţi, în colţul lor, se războiau între ei cu tocul şi cu vorbele.

— Şi-apoi, spuse Lucien, puteţi crede tot ce vreţi despre ceea ce vă spun acum, dar eu consider că, în ultimă instanţă, alternativa Nabucet e mai puţin sigură decât cealaltă.

— Tot din bunătate? Nu?

— V-am spus: puteţi crede ce vreţi.

Faurel, căruia i se păru că răceala lui Lucien e mai mult spontană decât voită, nu replică.

— Ascultaţi-mă, spuse el punând mâna pe umărul lui Lucien, pe noi amândoi ne leagă acest om care ne este

drag…

Lucien îl întrerupse:

— Nu e vorbă acum de-a şti dacă trebuie să trăieşti sau să mori, să iubeşti sau să urăşti. Ci: în numele cui?

Şi convorbirea lor se opri aici.

De altfel ceilalţi, ajungând la un oarecare rezultat, începeau să se mire de absenţa lui Faurel şi a lui Lucien. Moka, lăsând tocul, întindea spre ei gâtul lui lung de pasăre:

— Haideţi la citit! Haideţi la citit!

Redevenise jovial. De data asta erau pe calea cea bună. Documentul era astfel întocmit încât i se părea că e imposibil ca Cripure să nu-l semneze. Reuşiseră acest nemaipomenit tur de forţă de a prezenta „palma globală" drept o scăpare, împotriva voinţei lui Cripure, şi dată, desigur, fără intenţia de a-l ofensa pe Nabucet. Dar şi Nabucet îşi cerea un fel de scuze. Asta era opera căpitanului Plaire. „Convingeţi-l pe al vostru să semneze că pe al meu îl conving eu" – îi spuse el lui Moka. Iar Babinot fu întru totul de acord cu el.

Moka, în picioare, citi cu solemnitate textul. Terminând lectura, puse documentul pe masă:

— Ce părere aveţi?

— Nabucet n-o să-l semneze niciodată, făcu Faurel.

— Oho! replică Plaire, de asta am eu grijă. Dacă nu e vorba decât de semnătură, puteţi conta pe mine.

— Fie, spuse Faurel. Iată deci că am făcut un mare pas… Pentru astăzi misiunea dumneavoastră s-a terminat. Acum e momentul să mâncăm ceva, ce părere aveţi? Eu am prevăzut că mica noastră reuniune se va prelungi până mai târziu, aşa că am cerut să ni se pregătească o gustare rece. Vă rog poftiţi în sufragerie. După aceea maşina mea vă va duce acasă.

Claire lupta împotriva ei însăşi şi pentru a nu se lăsa cuprinsă de nebunia de a-şi pune prea multe speranţe într-un om pe care nici măcar nu-l cunoştea şi, care, probabil, o s-o asculte plictisit, dacă nu chiar cu ostilitate, pentru că, la urma urmelor, era deputat, ofiţer de stat-major,

complice… Şi totuşi, poate că nu. Îi trecu prin minte tot ce auzise povestindu-se despre el, tot ce presupusese ea despre el în rarele ocazii când l-a văzut în public, ca în după-amiaza aceea, la serbarea ridicolă la care i-a fost decorată soţia; mai prinse curaj şi se gândi că demersul ei va fi bine primit, fără îndoială, că în niciun caz Faurel nu putea fi un om rău.

La marginea oraşului, aproape în câmp, bulevardul care ducea spre locuinţa lui Faurel dădea într-o piaţă în fundul căreia se înălţa castelul deputatului, apărat de un grilaj ca nişte colţi ce stau gata să muşte. Desigur, castel era numai cu numele, nu şi prin arhitectură. Era o casă burgheză mai mare şi mai pretenţioasă decât celelalte, înconjurată de grădini şi peluze mai vaste, o „construcţie" în cel mai pur stil 1900, senină ca epoca. Era de ajuns s-o vezi ca să-ţi dai seama că cel care a clădit-o fusese „mare grangur". Într-adevăr, castelul acesta era opera tatălui doamnei Faurel.

Contele de Trinquaille, mare vânător, mare mâncău, mare fumător, mare băutor, mare moşier şi mare pierde-vară, mare afemeiat, gras şi grosolan în toate şi plăcându-i tot ce era gras şi grosolan. Acest grosolan descendent al unei mari şi grase familii se îndrăgostise într-o bună zi de acest mic oraş şi, totodată, de o văduvă, şi cum, lucru foarte ciudat, nu avea în oraş nicio avere, construi cu banii furaţi de la arendaşii săi acest castel care părea că e făcut pentru sau de domnul Prudhomme. Noaptea însă, castelul dobândea o ciudată înfăţişare feudală, de parcă fără să-şi dea seama domnul Conte i-ar fi influenţat pe arhitecţi. Dar poate că şi domnului Prudhomme, feudal el însuşi. Îi plăceau castelele feudale aşa cum îi plăcea să calce în picioare blănurile leilor împuşcaţi de alţii. Oricum ar fi stat lucrurile, cert e că aripile înguste care flancau clădirea cu acoperiş ţuguiat, şi care se înălţau spre cer, împodobite cu fleşe şi giruete, noaptea semănau destul de bine cu nişte turnuri de castele feudale. Fleşele, giruetele şi paratrăsnetele, drepte ca nişte suliţe, erau lăncile şi flamurile cavalerilor fantastici care călăreau pe acoperiş,

poate chiar peste oraş sau pe deasupra norilor. Scârţâitul giruetelor părea zăngănit de armuri. Iar una dintre ele, ce se detaşa în întuneric pe fondul unei fâşii de nor roz, părea că e în fruntea cortegiului.

Claire sună, devenind brusc conştientă că această clipă i se va grava pentru totdeauna în memorie, că îşi va aminti mereu, până în ultima zi a vieţii sale. de clinchetul clopoţelului în noapte. Ca răspuns la apelul ei începură să latre nişte câini şi apăru cineva, un bărbat încălţat cu saboţi, legănând în mână un felinar şi ţinând de zgardă un deg.

Deasupra grilajului străluci o lumină, revărsându-se în piaţa pustie, iar pe sub frunzele ca de cărbune ale teilor apăru, albă şi roză, aleea ce ducea spre castel.

1 Tipul burghezului mărginit, eroul *Memoriilor lui Joseph Prudhomme* şi al altor lucrări de Henri Monnier (1805 – 1877).

Trebui să parlamenteze prin grilaj cu portarul, să-i spună că e vorba de o chestiune urgentă.

Dar portarul avea îndoieli. Vizita unei femei la o oră atât de târzie, hm!… Şi stăpânul nu i-a spus nimic în privinţa asta. S-ar putea ca femeia să fie vreo fostă amantă şi să ascundă un revolver în manşon. Ce, nu s-au mai văzut d-astea?

— Domnul Deputat e foarte ocupat acum, spuse el.

După câte ştia, domnii n-au terminat încă discuţiile, iar el nu era de loc sigur că domnul Deputat ar fi în măsură să primească pe cineva. Dar, mă rog, va merge să-l anunţe. Legă câinele, deschise poarta, şi Claire pătrunse, în fine, în parc. O lăsă să aştepte acolo.

Saboţii lui de lemn scrâşniră pe nisipul fin al aleii, iar omul, legănându-şi într-una felinarul, mergea alene spre castelul în a cărui faţadă se decupa dreptunghiul luminos al unei ferestre. Noaptea mirosea a pământ şi a lemn umed. Câinii nu mai lătrau, dar mârâiau mereu în cuştile lor, susţinând cu un acompaniament sălbatic foşnetul uşor al copacilor ce se clătinau în briza care sufla peste oraş de când se ridicase mareea.

După o grea aşteptare, omul cu saboţi se întoarse. Ea îi auzi paşii monotoni şi indiferenţi în fundul aleii şi văzu felinarul pe care îl tot legăna în mână. Putea să intre. Domnul Deputat o va primi numaidecât.

Ea îl urmă.

După ce omul îşi scoase saboţii, pătrunseră într-un vestibul imens. Deschise o uşă şi o introduse pe Claire într-un mic salon foarte elegant, unde abia apucă să se aşeze că apăru Faurel.

Ea tresări şi se ridică stăpânită de panică şi cu vederea tulburată de sângele pe care îl simţea cum i se urcă brusc la cap. N-o să mai poată spune niciun cuvânt... Cum să-i vorbească despre Pierre acestui om elegant, atât de străin de cele ce o îndemnaseră să vină la el...

Vorbi, totuşi, şi pe măsură ce vorbea, cu o voce calmă, ridicând din când în când ochii spre Faurel, ca să se asigure că e bine înţeleasă, deputatul se întuneca la faţă. Îşi schimbă locul venind să se aşeze mai aproape de ea, de parcă ar fi vrut s-o audă mai bine, în realitate însă pentru că astfel îi era mai uşor să-şi ascundă privirile. Înţelesese. Era prea târziu. Şi chiar dacă ar fi avut timp să intervină, n-ar fi fost de niciun folos. Ea nu-i cunoştea!

O întrebă:

— Când aţi primit scrisoarea?

— Astă-seară. Cu poşta de la cinci.

— O aveţi la dumneavoastră?

Scoase scrisoarea din poşetă şi i-o dădu.

— E datată de alaltăieri, spuse el restituindu-i-o. Şi tăcu. Claire puse scrisoarea la loc, în poşetă.

— Da, e de alaltăieri.

„Şi anunţă execuţia pentru mâine în zori” – gândi el.

— Soţul meu a vrut să plece la Paris, dar...

— Ştiu. Astă-seară a avut loc o răzmeriţă la gară. N-au mai fost trenuri pentru civili.

— Numai dumneavoastră îmi puteţi spune dacă s-ar mai putea face ceva.

Vocea Clairei era aproape firească; la fel şi mişcările. Nimic nu-i trăda tulburarea. În sinea ei se realizase parcă

o suprapunere perfectă, o coerenţă absolută între ea însăşi şi durerea ei. Faurel simţi acest lucru şi i se făcu teamă. Nu atât de ceea ce trebuia să-i spună, ci de legătura care se stabili pe neaşteptate între el şi această femeie: o legătură detaşată total de orice minciună. N-ar fi fost chip s-o înşele, chiar dacă ar fi vrut. Prin tot ceea ce era ea în clipa aceea îl obliga şi pe el să-i semene şi îl atrăgea fără voia lui într-un domeniu al adevărurilor crude, absolute, în care nu era sigur că nu se va asfixia.

Ea aştepta să-i răspundă. El nu-şi găsea cuvintele, simţindu-se copleşit şi complice în faţa femeii care era şi un judecător. S-ar fi bucurat dacă ea n-ar fi venit. Şi îşi justifica această dorinţă laşă prin propria lui durere. Nu era oare un fel de nedreptate că l-a ales tocmai pe el ca să-i încredinţeze o asemenea povară? Pentru o clipă simţi că o urăşte de parcă n-ar fi fost o femeie şi o mamă frântă de durere, ci un junghi, o rană în propria lui carne împotriva căreia ar fi avut tot dreptul să se revolte. Clipa aceea trecu. Descoperi altceva, o necesitate străină de circumstanţă, în virtutea căreia prezenţa ei acolo era legitimă, poate chiar necesară. Aşadar, două fiinţe oarecare nu se puteau întâlni cu adevărurile lor şi nu le puteau privi decât în adâncurile durerii şi numai în contact cu cea mai sfâşietoare durere?

Îndrăzni, în fine, să-şi ridice capul. Cu mâinile încrucişate peste poşetă, ea aştepta mereu, nemişcată.

— Dacă aş fi medic… Dacă aş fi medic şi m-aţi chema la căpătâiul unui bolnav… mi-aţi cere să vă spun adevărul?

Ea făcu da, din cap şi din buze.

— Da?

— Da.

El nu mai spuse nimic. Ea îl înţelese. Ochii i se închiseră. Se făcu dintr-odată palidă: de o paloare supranaturală, cum sunt femeile după naştere. El văzu cum sub ochii lui faţa ei se transformă – devenind de o frumuseţe absolut pură, ca transparentă: faţa pe care o avea probabil atunci când făcea dragoste şi o va avea, în mod cert, când va muri. În schimb, faţa lui şi-o simţi cum

se înăspreşte, cum i se crispează obrajii şi i se schimonosesc. Claire îşi puse mâinile una într-alta peste poşetă, iar degetele i se încleştară. Se plecă spre ea, gata să ia în braţe trupul acela sfârşit. Dar ea lupta din toate puterile, de parc-ar fi încercat să urce din adâncul apelor spre lumina zilei, dar nu de dragul luminii: dincolo de durere mai era ceva la care trebuia să ajungă. Trebuia să treacă peste această oroare, nu peste înspăimântătoarea reve1 aţie că, de fapt, copiii pot să moară, ci că pot fi daţi pe mâna călăului.

Încercă să se scoale dar nu reuşi imediat. Simţea în tot corpul o apăsare, o durere ca de plumb, o stângăcie greoaie şi când, în fine, se ridică, i se păru că toate din jurul ei se înceţoşează. Instinctiv, căută un punct de sprijin, găsi speteaza fotoliului şi se propti cu mâna de ea. Faurel se ridicase şi el având mereu aceeaşi senzaţie că faţa i se schimonoseşte. Îl auzi cum o invită să ia un pahar de porto şi îl refuză îngăimând:

— Mulţumesc.

— Aş putea să vă ajut cu ceva?

Ea îl refuză din nou.

— Mulţumesc. Sunteţi foarte…

Nu găsi cuvântul. El îşi plecă fruntea. Iar Claire făcu un pas spre uşă.

— Dacă vreţi să vă conduc, e cât se poate de simplu.

— Nu, nu e nevoie.

— Maşina mea e gata; cred că tocmai a…

— Nu. Prefer să merg pe jos.

— Dar puteţi?

— Da.

— Sunteţi sigură?

— Da. Mulţumesc. Sunt foarte sigură.

Ieşiră şi traversară grădina fără să-şi mai vorbească. Ea mergea alături de el, cu paşi foarte siguri. Faurel umbla mai şovăielnic. Îi deschise poarta şi se dădu în lături, încercând să găsească un gest, un cuvânt. Dar care?

D DUPĂ PLECAREA DOAMNEI MARCHAN deau, Faurel nu se întoarse imediat la musafirii săi. Atât pentru a

scăpa de întrebările la care nici n-ar fi putut şi nici n-ar fi vrut să răspundă, cât şi pentru că voia să se mai reculeagă, reveni în micul salon, se aşeză într-un fotoliu, aruncă, fără să şi-o fi aprins, ţigara pe care tocmai şi-o scosese din tabacheră şi îşi luă capul în mâini.

Prea multă oroare, prea multă durere, prea mult sânge. Şi pentru ce? Din nou toate-i erau răvăşite în minte, se încurcă în propriile lui gânduri şi renunţă.

„Biata femeie! Şi ăsta nu e decât începutul!”

În curând, după ce fiul ei avea să fie dat „dispărut”, supliciul va începe să ia o nouă formă. Ea şi soţul ei vor trebui să simuleze că împărtăşesc împreună cu prietenii lor speranţa că într-o bună zi băiatul se va întoarce: nu toţi „dispăruţii” erau morţi. Atâta vreme cât nu exista dovada că a murit, aveau datoria să nădăjduiască. Poate că, fiind rănit, a fost capturat de nemţi, care-l îngrijesc dar îi interzic să scrie. Şi li se vor da mii de exemple, îi vor îndemna să aibă răbdare. Doar s-au văzut destule cazuri de soldaţi care au suferit o comoţie şi au fost atinşi de amnezie în toiul luptelor. Desigur, existau actele, placa de identitate, dar, vor spune aceşti apostoli cumsecade, oare nu ştiau ei că în anumite operaţiuni soldaţii nu aveau voie să aibă asupra lor nimic din ce le-ar fi dezvăluit identitatea? Deci, aveau *datoria* să nădăjduiască.

Şi la toate astea ar fi trebuit să răspundă fără să se trădeze. Va fi posibil? Oare chiar atât de puţin se va vedea pe feţele şi în privirile lor că au un fiu executat? Şi îi vor copleşi multă vreme cu compătimirea lor putredă? N-ar fi fost de o mie de ori mai bine să le spună adevărul, din capul locului, decât să-i lase să ghicească? Măcar în felul acesta s-ar face dintr-odată tăcere în jurul lor, iar ei ar putea suferi în linişte. N-ar mai fi siliţi să îndepărteze pe nimeni: oamenii s-ar îndepărta singuri. „În sfârşit!” oftă încă o dată Deputatul, cu faţa în palme.

De altfel, până la urmă aşa vor face, cu toţii. Uşuratica lor compătimire nu va găsi aici elementul pe care îl descopereau cu uşurinţă în altă parte. Era de ajuns să-i priveşti. Se vor îndoi că durerea e reală când, după ce

se va scurge destul timp ca să mai fie posibil – „ei vor spune: rezonabil” – să te îndoieşti de moartea fiului tău, vor vedea că doamna Marchandeau n-o să se îmbrace în negru, şi nu numai că va refuza să poarte doliul, dar va ocoli – şi el era sigur de asta – în mod deliberat societăţile memoriale şi ceremoniile comemorative, liturghiile solemne ce se vor oficia pentru odihna sufletelor ostaşilor morţi, „dacă nu cumva, se gândi el ridicându-se, liturghiile acestea nu vor fi tocmai spre chinul lor”.

Se hotărî să se întoarcă la musafiri, şi, potrivindu-şi o faţă zâmbitoare, deschise uşa.

Babinot, cu mâinile încrucişate pe burtă, îşi bălăngănea capul învins de emoţiile zilei. Discuţiile despre duel, masa oferită de Faurel îl dăduseră gata. Mai perora totuşi, dar cu o voce, ce-i drept, cam îngreuiată şi mai fornăită ca oricând, întrerupându-se adesea ca să caşte.

Moka nu-l mai asculta de multă vreme pe Babinot. Ardea de nerăbdare să meargă să-l informeze pe Cripure despre fericitul rezultat al negocierilor şi era de părere că prea se întârzie mult. Cât despre Lucien, el fuma liniştit. Misiunea lui se încheia aici. I-a făcut lui Cripure ultimul serviciu posibil şi era bucuros că fusese un serviciu prietenesc.

— Altminteri, spunea Babinot întorcându-se spre Căpitan, era un băiat zdravăn, bucălat, roşu-n obraji, aşa cum produce cu grămada coana Germania. Şi cum fiul meu s-a dus într-un an la Düsseldorf, în anul celălalt a venit la noi fiul lui Herr Profesor Schröder. Un autentic nemţoi de dinainte de război. Şi clipi cu răutate din unicul său ochi.

— N-ar fi oare timpul… încercă să spună Moka.

Ce aşteptare ucigătoare pentru bunul său maestru!

De ce nu dădea Faurel semnalul de plecare? Tocmai s-a aşezat şi pare că se gândeşte la cu totul altceva.

Babinot reluă:

— În rest, grosolan şi greoi… Dă, dă, domnule Căpitan. Probă că micuţa Angèle cu care se va căsători fiul meu, ei bine…

— Ce, voia să i-o sufle? întrebă Căpitanul cu interes.

În sfârşit, se mai vorbea şi de femei.

— Mă, nă, nici gând.

— h!

— Mă, domnule Căpitan! Doamne păzeşte. Nu de asta era vorba. Să vezi numai ce s-a întâmplat: într-o zi... nemţoiul meu a însoţit-o în oraş pe micuţa Angèle, care-i o mare rafinată. Ei, ştiţi ce i-a propus?

— Zău că nu.

— I-a propus să-i ducă el poşeta! Poşeţica ei! Ha, ha, ha ţ strigă Babinot bătându-se cu palmele pe genunchi. Ziceţi şi dumneavoastră dacă nu-i o chestie pe cinste? auzi, poşeţica! strănută Babinot.

Se bâţâia în fotoliu în modul cel mai periculos, dând din mâini, în timp ce bandajul, pe jumătate desfăcut, stătea gata-gata să-i cadă.

— Da, a mers cam departe, spuse Căpitanul. Dar ea, tânăra, ce i-a răspuns?

— Ea?

O clipă de tăcere:

— Ea? Păi i-a dat-o.

Şi imediat începură iar râsetele. Ha! Ha! Hi! Hi! auzi ce rafinată...

— Mare rafinată! Şi ajung aşa acasă, el ţinând poşeta ca pe-un pachet de prăjituri, cu vârful degetelor, aproape sub nas. Ha! Ha! Hi! Hi! O adevărată comedie. Babinot schimbă tonul: încă nu ne gândeam la dramă... Ziceam că-i caraghios, comic. Aşa-i vedeam noi pe germani înainte de 2 august 1914, în criminala noastră orbire...

Babinot îşi luă capul în mâini:

— Ah! Când mă gândesc! Când mă gândesc că ara avut în casa şi la masa mea pe unul dintr-ăştia... Ah! Ştiţi, era *Feldwebel*[10]. Şi reţineţi: dovada premeditării e că-mi spunea cu accentul lui greoi, nemţesc: „O să fie război, domnule Papinot, o să fie război!” Ah! Când mă gândesc la asta! Dar noi nu eram bănuitori, eram sinceri până-n fundul sufletului. Adesea îmi spun că fiul meu şi Kurt ăla s-ar putea întâlni faţă în faţă într-o luptă.

10 Plutonier (germ.).

— Puţin probabil, spuse Faurel ridicându-se.

Până la urmă i se făcuse lehamite de toate.

— Dar nu imposibil, afirmă Babinot. De loc imposibil. Şi dacă s-ar întâmpla…

Făcu un semn cu ochiul.

Ieşiră şi se îndreptară cu toţii spre maşina în care îi aştepta Corbin turbat de furie că Faurel şi ceilalţi îl ţin toată noaptea, după o zi de călătorie, ca pe un şofer de taxi. Tată-său, deputatul, mergea cam departe. Erau zile când uita prea uşor de îndatoririle pe care le are faţă de un bastard, când îl „confunda”, luându-şi prea în serios rolul lui de ofiţer de stat-major, şi până *la* urmă nu mai vedea în el, în Corbin, decât un soldat ca oricare altul. Dar la prima ocazie o să-l facă el să i-o plătească. Celorlalţi, dacă ar fi fost după capul lui, le-ar fi jucat o festă de să n-o mai uite. Ca să-i înveţe minte i-ar fi dus cât mai departe cu putinţă, în câmp, la cinci-şase kilometri de oraş, şi acolo ar fi simulat o pană. Le-ar fi spus, făcând pe prostul, că a rătăcit drumul. Şi cum acolo n-ar fi găsit pe nimeni care să-i dea o mână de ajutor să-şi repare maşina, ceilalţi ar fi trebuit să meargă acasă pe jos, în puterea nopţii, în timp ce el, soldat erou şi servitor credincios, ar fi pretins că nu vrea să părăsească maşina şi că o să doarmă în ea până dimineaţă. Şi s-ar fi întors şi el după vreo jumătate de oră, când ar fi fost sigur că ceilalţi nu l-ar mai fi putut auzi. Toată seara şi-a petrecut-o rumegând aceste plăcute gânduri, cântărindu-le avantajele şi dezavantajele şi până la urmă ajunse la concluzia că e mult mai bine să acţioneze corect faţă de domnii martori, iar pe taică-său, singurul şi adevăratul vinovat, să-l oblige la o amendă de câteva sute de franci. Nici patima răzbunării nu-l făcea pe Corbin să-şi piardă capul pentru multă vreme. De îndată ce luă această hotărâre, mânia i se mai potoli. Aşa că se arătă cât se poate de amabil, ba chiar curtenitor, deschizându-le chiar el portiera, ceea ce nu făcea de obicei, doar dacă îşi calcula dinainte cam ce bacşiş va încasa.

— Vă rog, domnilor, spuse Faurel.

Corbin alergă să deschidă poarta. Nu merita să-l

deştepte pe portar pentru atâta treabă. Iar domnii urcară în maşină cu Babinot în frunte. Acesta se aşeză în fund, prăvălindu-se greoi pe banchetă, mort de oboseală. Căpitanul Plaire luă loc alături de el. Moka şi Lucien se aşezară în faţă. Corbin învârti manivela. Motorul începu să duduie. Urcă şi apucă volanul.

— Drum bun! spuse Faurel.

Ei îi urară noapte bună şi maşina demară.

— Oh! strigă Babinot reluând povestea pe care o începuse, n-aş vrea să-l omoare dintr-odată. Nu. Aş vrea ca mai întâi să-i spună câteva de la obraz şi, înainte de a-l omorî, să-l… Babinot făcu un gest de parcă ar fi smuls ceva. Da: să-l degradeze!

Nimeni nu-i răspunse.

— Unde mergem, întrebă Corbin după un timp.

Cine să-i răspundă?

— Nimeni nu spune nimic?

— Domnul Babinot pare foarte obosit, spuse Moka, mort şi el de oboseală. N-am putea să trecem mai întâi pe la dânsul?

Lucien era de aceeaşi părere. Dar Căpitanul Plaire propuse altceva:

— Ar fi vreun inconvenient dacă am trece mai întâi pe la domnul Nabucet? întrebă el.

— Niciunul, spuse Babinot, dar minţea.

Lui Lucien această propunere i se păru destul de ciudată. Afacerea cu procesul verbal putea foarte bine să fie rezolvată cu Nabucet şi a doua zi. Totuşi nu spuse nimic.

— Ei bine, spuse Căpitanul, dacă consimte şi şoferul nostru…

— Eh, pentru mine-i totuna dacă întorc şaiba la dreapta sau la stânga, răspunse Corbin.

După această reflexie, în maşină se aşternu liniştea. „Ciudat caracter are tânărul ăsta”, gândi Căpitanul.

Lumina farurilor intra ca o lamă de cuţit prin străzile pustii; Corbin mâna cu toată viteza ca să-şi impresioneze „clienţii”.

Căpitanul încerca să-şi dea seama pe unde se află, dar zadarnic. Mergeau prea repede şi noaptea era prea întunecoasă. În sfârşit recunoscu zidul mănăstirii pe lângă care trecuse de dimineaţă cu Nabucet… Se apropiau.

Nemaipomenit: cu automobilul n-a făcut mai mult de cinci minute. Se pare deci că oraşul nu e chiar atât de mare. Şi lui Babinot i-au fost de ajuns cinci minute ca să adoarmă. Încă nu sforăia, dar stătea cu mâinile încrucişate pe burtă şi cu capul plecat pe umăr. Bietul Babinot! Nu era obişnuit să stea până noaptea târziu.

— Am ajuns, spuse Corbin.

Încetini. Maşina se opri în dreptul porţii lui Nabucet.

— O clipă numai, spuse Căpitanul coborând. N-ai vrea să porneşti… cum îi zice? Claxon?

— Da, claxon, spuse Corbin apăsând pe claxon.

Da, asta era o idee excelentă! Dacă era să-i facă o serenadă lui Nabucet – cu toată inima.

— Ajunge, spuse Căpitanul, că va crede că e judecata de apoi.

— Bine.

— Nu văd lumină. O să sun. Dar domnul Babinot chiar doarme?

— Cred că da, spuse Moka.

— Ar trebui să-l trezim. Voi avea nevoie de el; şi de dumneavoastră, de asemenea, domnilor.

— De noi? spuse Lucien.

— Numai pentru o clipă.

— Şi va trebui să coborâm? întrebă Moka.

— Ar fi de preferat.

Domnul Babinot dormea dus. Acum şi sforăia.

— Domnule Babinot i spuse Căpitanul vârându-şi mâna prin portieră. Îl scutură de umăr. Vă rog, domnule Babinot!

Dar nu primi drept răspuns decât un sforăit mai puternic decât toate celelalte.

— Domnule Babinot!

În ce vis glorios era cufundat domnul Babinot?

— Alarmă! Alarmă! strigă el deodată şi săltă atât de

violent, încât dădu cu capul în plafonul maşinii. Lovitura de la cap îi reaminti desigur de cei doi vlăjgani, pentru că adăugă: Unde-s? Unde-s?

Corbin se strâmba de râs pe bancheta clin faţă. Ridică din umeri aprinzându-şi o ţigară:

— E sonat!

— Ce s-a întâmplat? întrebă Babinot, care se mai trezise puţin. Unde suntem?

— În toiul campaniei, spuse Corbin.

— În campanie? Cum adică în campanie? Suntem în campanie?

— Misiunea noastră încă nu s-a terminat, spuse Căpitanul. Mai avem de spus o vorbă domnului Nabucet. Suntem chiar în faţa casei lui.

— Aha! strigă Babinot. Acum m-am lămurit. De bună seamă că am aţipit în maşină.

— Da, e adevărat.

Lucien şi Moka coborâră.

— Trebuie să cobor şi eu? întrebă Babinot.

Mai ales dumneata, răspunse Căpitanul.

Numai Corbin rămase nemişcat. Căpitanul se apropie de casa lui Nabucet în care totul părea adormit. Nicio lumină. Sună. Îi răspunseră nişte lătraturi sălbatice.

— Atenţie. Are un câine foarte rău.

— E un câine poliţist, spuse Babinot. îl ştiu…

— Ştiţi cumva şi dacă e legat? întrebă Moka. Era speriat de moarte. Accepta orice, dar de câinii poliţişti să nu audă.

— Nu. Nu e legat.

Moka tremura.

— Sunaţi mai tare!

Căpitanul sună din nou. Corbin, văzându-l că nu ajunge la niciun rezultat, începu iar să claxoneze. De data asta fu mult mai rău decât înainte. Vacarmul deveni înspăimântător. Urletele furioase ale câinelui, claxonul, clopoţelul de care Plaire trăgea întruna, convins fiind că Nabucet nu vrea să le deschidă, se amestecau într-un tărăboi infernal.

În sfârşit, auziră deschizându-se două obloane. Corbin încetă să mai claxoneze, Căpitanul să mai tragă de clopoţel, şi câinele care sărea în dosul grilajului ca o sălbătăciune în cuşcă începu şi el să latre mai încet.

— Ce s-a întâmplat? întrebă o voce care nu era a lui Nabucet, ceea ce îl făcu pe Moka să se gândească îngrozit că poate au greşit casa. Ce s-a întâmplat?

Era bătrâna Anna.

— Vrem să discutăm ceva cu domnul Nabucet, spuse Căpitanul.

— Oh!

— Vrem să discutăm chiar acum!

— Oh! Dar cine-i acolo?

— Sunt eu, Anna, căpitanul Plaire.

— Spune-i şi numele meu, făcu Babinot zgâlţâindu-l pe Căpitan de cot. Mă cunoaşte. Şi o să se mai îmbuneze.

El nu se mai simţea în stare să strige.

— Căpitanul Plaire şi domnul Babinot.

— Oh! făcu Anna, e şi domnul Babinot?

— Şi încă doi prieteni… Hai, Anna, grăbeşte-te. Du-te şi trezeşte-l pe domnul Nabucet. E ceva foarte urgent…

— Mă duc, mă duc.

— N-ar fi putut să lege mai întâi câinele? întrebă Moka. Se temea ca nu cumva câinele să reuşească să sară peste grilaj, cum se tot străduia s-o facă de când coborâseră din maşină.

Câteva ferestre se luminară. Stăteau în faţa porţii fără să-şi spună nimic. Corbin, cu capul culcat pe braţele ce şi le ţinea proptite de volan, fuma.

În fine, se aprinse lumina şi în vestibul. Şi nu numai în vestibul ci şi afară, deasupra uşii de la intrare, revărsându-se dintr-un glob ce era atârnat ca felinarele de odinioară. Faţada casei le apăru deodată albă. ca de cretă, în lumina dură care îi orbi. Un zgomot de chei. Uşa se deschise şi în prag apăru Nabucet în persoană, înfăşurat într-un splendid halat cu brandenburguri.

— Aici, Pluto, porunci el cu voce seacă.

Văzură cum câinele se târăşte pe burtă până la

picioarele stăpânului.

— Intră şi stai liniştit.

Moka oftă uşurat.

Nabucet traversă părculeţul din faţa casei cu paşi vioi; nisipul scârţâia sub talpa papucilor. Deschise poarta:

— Sunt dezolat, domnilor, că v-am obligat să veniţi atât de departe în toiul nopţii. Dar vă rog intraţi. Aruncă o privire îngrijorată spre Lucien şi Moka. Era oare normal ca martorii *celuilalt* să meargă acasă la adversar? Din câte ştia el, nu se prea făceau astfel de vizite.

Deschise larg poarta.

Căpitanul Plaire şi Babinot intrară, făcură câţiva paşi în grădină, dar Căpitanul se opri şi spuse:

— Dacă stau bine să mă gândesc, poate nici n-ar fi cazul să intrăm. Ce ziceţi, domnule Babinot?

— Zău dacă ştiu ce să zic, răspunse Babinot.

— Dar ce înseamnă asta, Paul? întrebă Nabucet. Cum, nu vrei să intri?

— Nu, răspunse Căpitanul.

Şi în acelaşi timp scoase din buzunar procesul verbal, întocmit cu atâta trudă la Faurel.

— Iată, spuse, un mic document pe care l-am făcut împreună şi de comun acord. E un proces verbal de carenţă. Duelul nu va mai avea loc. Ai avut grijă să nu-mi spui cine era adversarul tău, ticălosule. Dar acum, spuse el înaintând cu hârtia în mână, dar acum o să ai de-a face cu mine!

Şi apropiind procesul verbal de faţa lui Nabucet, îi răsuci nasul cu hârtia pe care o ţinea între degete.

— Asta-i! Cu mine o să te baţi. Mâine. De mâine dimineaţă, doik camarazi de-ai mei, ofiţeri, vor sta la dispoziţie martorilor tăi. Şi din moment ce ţii atât de mult la spadă, sper că în calitatea ta de ofensat vei alege tot spada, ticălosule. Şi-acum întinde-o. Şterge-o, să nu-ţi mai văd mutra scârboasă. Şi repede, repede, urlă Căpitanul repezindu-se iar spre Nabucet cu mâna ridicată.

Nabucet, încremenit de uimire şi de spaimă, incapabil de un gest sau de un cuvânt, trăsnit, scoase un

ţipăt de animal, un ţipăt ca de iepure.

— Laşule! strigă Căpitanul.

Deodată Nabucet scheună:

— Asta-i o cursă!

Şi o luă la goană spre casă, apărându-şi urechile cu palmele.

— Ajutor! Ajutor!

Căpitanul, cu mâinile în şolduri, se uita după el cum aleargă.

— Ce lepădătură! şopti el.

Uşa se trânti, luminile se stinseră. Nu mai luminau decât farurile maşinii.

— Repede, repede! strigă Moka. O să dea drumul câinelui.

Se urcară cu toţii în maşină.

Corbin asistase la scenă fără să se mişte. Îşi scuipă mucul de ţigară prin fereastra portierei şi demară.

Tăcere. Maşina trecu din nou pe lângă zidul mănăstirii.

— Şi-acum? întrebă Corbin după o vreme.

Primi ordin să meargă spre casa lui Babinot.

Acesta nu mai dormea, dar era într-o stare mult mai rea. Era prostit şi din pricina asta amuţise. Nu reuşise încă să se dumirească de cele văzute. Nici Moka nu era prea departe de o stare asemănătoare cu cea a lui Babinot.

— O treabă pe cinste! spuse Corbin.

Căpitanul nu-i răspunse. Nu-i răspunse nimeni. Şi maşina gonea în noapte. îl lăsară pe Babinot la poartă cum sunt lăsaţi beţivii. Într-adevăr, se clătina şi trebui ca tot Moka, bineînţeles, să sune în locul lui. După ce-l dădu în grija soţiei, care nu se culcase, aşteptându-l, urcă şi el în maşină.

— Al cui e rândul?

Se descotorosiră mai întâi de Căpitan. Apoi se înţeleseră să-l conducă pe Lucien la doamna de Villaplane, după care Moka avea să meargă la Cripure. Dar şi aceste planuri aveau să fie răsturnate.

Într-adevăr, găsiră pensiunea într-o stare de

extraordinară agitaţie. Toate ferestrele erau luminate, uşa de la intrare era larg deschisă. Abia intră Lucien în vestibul, că auzi zgomote de paşi grăbiţi, chemări…

Moka şi Corbin îl ajunseră din urmă.

Era evident că în casă se petrece ceva anormal. Strigară. Cineva coborî scara în mare grabă şi se pomeniră nas în nas cu Kaminsky, un Kaminsky în pijama, cu părul răvăşit şi faţa pământie de spaimă, având în priviri un soi de bucurie disimulată.

— Sunteţi cu maşina?

Îi auzise venind.

— Da, spuse Corbin.

— Bine. Atunci o s-o putem duce. Nu vă mişcaţi de-aici…

Se pregătea să urce. Făcând cu ochiul, Corbin îl interpelă:

— Alo… domnu' pe care nu-l cunosc…

— Da, spune Kaminsky întorcându-se. Iar Corbin îi răspunse:

— Aflaţi că şoferul sunt eu.

Kaminsky se apropia împăciuitor, adresându-se lui Moka:

— Domnule Moka, spuse, n-aţi vrea să-l rugaţi pe prietenul dumneavoastră să ne facă serviciul de a o duce pe doamna Villaplane la spital?

— Depinde pentru ce, spuse Corbin.

Doar n-o să se vâre în cine ştie ce afacere deocheată?

— S-a îndopat cu veronai, spuse Kaminsky, grăbit să urce la bolnavă.

— E grav? spuse Corbin.

— Eh! Şapte-opt pastile… Putoarea dracului! răspunse el printre dinţi… Şi adăugă: N-o să plecaţi, nu-i aşa? Şi o să ne ajutaţi cu maşina? Domnule Moka, dumneata fii drăguţ şi anunţă poliţia…

Sus se auzi vocea Simonéi:

— Otto! Otto! Vino repede!

Lucien era uluit.

Cripure dormea.

Aşezase portretul Toinettei pe un scaun şi se refugiase în bucătărie. Cu un singur gând: să se întindă lângă Maia, să uite, să doarmă dacă era posibil. Se dezbrăcase în fugă, clănţănind din dinţi şi se vârâse în pat. Maia abia se mişcă, oftă, iar el rămase imobil lângă ea, nesperând că o să adoarmă şi totuşi somnul îl cuprinse aproape imediat.

În birou ardea în continuare lampa pe care uitase s-o stingă.

Visa.

Aselul dispăruse de multă vreme, poate chiar murise. Nu se mai arăta. Noaptea nu-l mai auzea târându-şi labele, nu-i mai auzea bocănitul bastonului pe caldarâm, răsunând ca un clopot dogit. Cripure se afla într-o cameră mare şi pustie, numai el singur, dar prin preajmă-i se auzeau voci, vocea lui Babinot fără îndoială, ba era chiar sigur, pentru că era o voce fornăită. Totuşi nu era la liceu. „Dar de ce domnilor, de ce-şi târăşte laba?” întreba vocea lui Babinot. „Ia te uită. Dar dacă sunt la liceu?” îşi spuse Cripure. Şi într-adevăr, nu făcu decât să-şi întoarcă privirea şi îl văzu în faţa lui pe Babinot, la catedră, iar în jurul lui Babinot vreo treizeci de aseli micuţi, cocoţaţi pe bănci ca nişte broaşte, cu nişte ochi aurii de broască. „De ce, domnilor, de ce îşi târăşte laba? repetă Babinof cu un deget ridicat. Pentru că, reluă el aplecându-se înainte, haideţi, domnilor, ia să vedem…

— Pentru că a sărit pe fereastră! răspunseră în cor micii aseli…

— „Ha! Ha! Ha! fredonă Babinot, pe melodia cântecului *Cadet Rousselle*, făcând o piruetă, a sărit!”

Ha! Ha! Ha! a sărit!

Şi laba şi-a scrântit…

Şi toţi micuţii aseli începură să cânte împreună cu el-Apoi aselii au pierit. Dispăru chiar şi Babinot. Cripure se pomeni instalat pe terasa unei cafenele, a cafenelei Machin; îl întrebă pe chelner: „La urma urmelor, de ce a sărit?

— Pentru că a intrat soţul, răspunse chelnerul. Asta

s-a petrecut acum două mii de ani, două mii de ani, două mii de ani, iar fluviul acesta are exact două mii de metri lăţime”. Cripure, într-adevăr, nu mai şedea pe terasa cafenelei Machin, ci pe malul unui fluviu atât de lat că nu i se vedea celălalt mal. Apa era. galbenă, noroioasă, iar copacii care creşteau pe maluri semănau cu nişte puşti. Cripure pescuia cu undiţa, de capul ascuns sub o pălărie de pai, dar care semăna al „naibii cu coiful de jandarm pe care Maia şi-l făcea din ziare, ba chiar din ziarul lui preferat: *L'Oeuvre*. Dar nu de peşti îi ardea lui Cripure. Ceva de preţ, nu ştia nici el ce, căzuse în apă, şi tocmai pe acest ceva căuta el să-l scoată cu undiţa. În mijlocul fluviului apăru o barcă, un fel de barcă de pescar, cu o pânză albastră, iar în partea din spate a bărcii, chipul odios al lui Nabucet. Dar numai pentru o clipă, fiindcă, într-adevăr, barca se scufundă în apă eu un zgomot ironic. Pânza se desprinse şi îşi luă zborul. Zbură, se înălţă fulgurant până în adâncul cerului, ca o frumoasă eşarfă de la 14 iulie, unde se înfipse ca un piron aurit, devenind stea. Şi atunci, din această nouă stea, ca un aeronaut, cu paraşuta sau ca un păianjen spânzurat de capătul firului, coborî solemn Aselul. Fluviul nu mai exista. Ci strada întunecată, şi Aselul cu steaua aceea în frunte, transformat în felinar. „Atenţiune! continuă megafonul, se va petrece o dramă îngrozitoare”. „Deci, gândi Crigpure, înseamnă că n-a murit”. Şi se ascunse pe după oblonul ferestrei sale.

Aselul era acolo, sub becul de gaz, ca de obicei, cu „bărbia în palme. Cripure luă revolverul şi ochi: prec, pac… Aselul nici măcar nu-şi întoarse capul. „Imposibil”, murmură Cripure. Pac, pac, pac… Trei cartuşe. Pac: ultimul. Încărcătorul era gol şi Aselul nu se clintise…

Atunci se mişcă, făcu un pas şi, gest uluitor din partea Aselului, începu să învârtească pe deasupra capului nu bastonul… Dar ce? O spadă! în lumina bercului de gaz lama ei lucioasă sclipea, se învârtea cu atâta abilitate în mâinile lui şi atât de repede, că părea

O roată, cum e la bâlci roata norocului. Cripure făcu un asemenea salt trezindu-se, că Maia deschise ochii.

— Ce ai? făcu ea.

— Nimic, un coşmar, răspunse Cripure cu o voce gâtuită. Căută sub pernă batista ca să-şi şteargă fruntea.

Se poate aşadar să uiţi de tine însuţi o bună bucată – de vreme în somn, cu câteva ore înainte de moarte şi – să visezi despre aseli... „Ce vis! îşi spuse. Şi cum mai mânuia spada”. Maia adormi iar, dar el, înţelegând că de-acum înainte nu va mai dormi decât somnul acela veşnic de care se vorbea în discursurile rostite în faţa gropii (n-o să piardă ei ocazia de-a ţine un discurs şi la groapa lui) se ridică foarte precaut, ca să n-o trezească pe Maia, şi privi curios în jurul său cutremurându-se.

În bucătărie focul se stinsese de multă vreme. Totul i se păru trist, sordid, îngheţat. Se îmbrăcă, regretând căldura patului şi întrebându-se dacă n-ar fi cazul să se culce iar. Îşi luă cojocul de capră. Cu el pe umeri se simţea mai bine. Cojocul ăsta vechi îi e drag, orice – s-ar zice. Se simţi deodată cuprins de o afecţiune duioasă şi solemnă faţă de cojocul acela de capră care-l învăluia din cap până-n picioare într-o căldură dulce şi drăgăstoasă. „Haide, haide!” Şi abia atunci observă că în birou mai ardea lumina.

Cum? Lumină? Nu-şi aduse imediat aminte că a lăsat lampa aprinsă, şi când îşi aminti oftă din adâncul pieptului de parcă uitucenia era o dovadă că nu mai era pe de-a-ntregul lucid, că ceva în creierul lui începea să se deregleze. Se duse totuşi şi deschise uşa, prudent, cu privirea întoarsă spre Maia. Pe măsură ce împingea uşă, lumina intra în bucătărie, ridicându-se încet, ca o unică spiţă de lumină de la o roată al cărei butuc rămânea invizibil, luminând la început o mână care atârna peste marginea patului, apoi întregul braţ, umărul dezvelit şi, în sfârşit, faţa buhăită de somn. Cripure rămase nemişcat. Mâna-i încremeni pe clanţa uşii în timp ce privea îndelung la femeia adormită. Abia o auzea respirând. Atunci lăsă clanţa, dar nu intră imediat în birou. Se întoarse lângă pat, cât mai în linişte cu putinţă, şi când ajunse lângă Maia se plecă, aproape îngenunche, şi întinse buzele spre mâna

care atârna în neştire, grosolană şi, în clipa aceea, naivă. Şopti de două ori: „Nu-i rea... Nu-i rea”. Şi o sărută. Apoi simţind că îi tremură bărbia şi e gata să plângă, surprins el însuşi de ceea ce făcuse, şi întrebându-se dacă n-a jucat teatru – dar pentru cine? – intră, în sfârşit, în birou.

Biroul era ciudat de gol. Mai gol ca niciodată. Desigur din pricină că lampa a stat aprinsă fără ca el să fi fost acolo...

E foarte bine totuşi că s-a trezit atât de devreme Y Vor veni să-l ia dis-de-dimineaţă şi până atunci câtenu mai sunt de făcut! Să se bărbierească. Să se spele, adică: să facă un duş. Să se îmbrace. Bineînţeles că nu cum se îmbracă de obicei, când se duce la liceu, ci tot cu ţoalele bune. I-a rămas oare destul timp? Şi putoarea asta de Maia – ia te uită! De ce putoare? – doarme dusă. Aseară a ştiut să-i facă tărăboi dar nu i-a dat prin cap să-i pregătească hainele de ceremonie. Şi iar îl cuprinse furia. Ei îi era deci totuna dacă el se prezintă pe teren cu ghetele nelustruite, neras, cu hainele cele vechi şi dacă lumea iar o să-şi bată joc de ei înainte de a fi definitiv trimis pe lumea cealaltă.

„Să ne calmăm! Să ne calmăm!” Poate era prea: devreme, ora trei sau cel mult patru. „Să mai aşteptăm/6

Părea că nu vede aurul, deşi se gândea confuz că ar „trebui să-l pună la loc, în săculeţ, iar săculeţul la locul lui, în sertar. Nici vorbă să se folosească de aurul acela ca să plece. El să plece, el să se ducă? Aurul îşi va lua locul în sertar şi de-acolo va ajunge în mâinile Maiei. Dar până atunci stătea foarte bine pe masă. Putea să-l vadă. O să-l pună în săculeţ ceva mai târziu. Ceva mai târziu. Nu era nicio grabă.

Tot cu mii de precauţii trase un alt sertar, din care – scoase nu aur, ci un revolver. În palma lui de uriaş, micul obiect negru părea extraordinar de derizoriu: o jucărie. Îl privi îndelung, îi verifică piedica şi ridicând încet arma, eu un deget pe trăgaci, ochi clanţa uşii şi constată cu mândrie că nu-i tremură mâna.

Mâna îi tremura. Ba chiar atât de tare, încât era să scape revolverul: îşi retrăia visul cu Aselul, la început

nemişcat şi invulnerabil sub becul de gaz, apoi, după terminarea gloanţelor din încărcător, dansul fantomei cu spada... „Vis profetic! vis profetic!” repetă de două ori Cripure. Şi păli. „Vis revelator! Ah, că imbecil mai «în. E clar că ei vor să mă bat cu spada...” Ducându-şi o mână la inimă în timp ce în cealaltă continua să ţină revolverul, se ridică într-o atitudine grandioasă de om care moare, de judecător care cere capul acuzatului, «arătând juraţilor dovada vinovăţiei, arma crimei. „Cu spada!” Se prăbuşi pe un scaun, ca un bolovan ce se lasă la fundul apei. Bolovanul acela se sfărâmă, se nărui pe masă cu capul ascuns în braţele încolăcite, cu părul amestecat cu blana cojocului de capră. Cotul nimeri chiar în mijlocul grămezii de aur uitată pe masă, comoara se împrăştie ca un castel de nisip, monedele se risipiră în jurul lui înconjurându-l ca o ploaie fermecată de scântei, i se rostogoliră la picioare şi până în cele mai întunecoase colţuri ale biroului. Arma căzu şi ea pe Jos. Dar el nu-i dădu nicio atenţie. „Cu spada!” Nici nu i-a trecut prin cap că o să-i pretindă asta, dovadă că e un imbecil. „Eu, eu, eu, cu spada!” Ei aveau însă tot dreptul: el era cel care ofensase. Ei alegeau armele. Şi toate pledoariile din lume, toate expertizele şi certificatele medicale care ar fi dovedit că e infirm, şi la care se gândea chinuit, n-ar fi reuşit să demonstrezecă nu e laş. Plângea de furie.

În culoar se auzi clopoţelul. La început sună discret, uşor, o singură dată, de parcă musafirul matinal se temea, dar în aceeaşi măsură dorea să-i trezească pe cei ce dormeau. Dar după clinchetul acela timid urmă o zarvă care umplu întreaga casă, iar Cripure înălţă capul, sfârşit, îndoindu-se încă, sau voind să se îndoiască.

Au şi sosit! încă nu s-a făcut ziuă şi ei erau aici ca nişte călăi, cu trăsura trasă, desigur, în faţa porţii şi în trăsură, armele! rămase paralizat, incapabil nu numai să se ridice ca să deschidă, dar şi să-şi şteargă lacrimile. Gândul că ar putea fi găsit în această atitudine ruşinoasă îl făcu să-şi vină în fire şi să se poată folosi de picioare. Atunci însă descoperi că monedele de aur se împrăştiaseră

în jurul lui, rostogolindu-se prin toată încăperea, şi mai întâi voia să le strângă. Clopoţelul sună din nou. El şovăia, privea spre uşă. Dar încă nu se duse să deschidă. Repede, repede, tot plecându-se în dreapta şi-n stânga, aşa cum făcuse şi ieri, pe culoar, ca să strângă scrisorile lui Amédée, începu să adune ludovicii de aur.

Maia care se trezise îl striga din bucătărie. Se dezmeticea greu, smulsă brusc dintr-un somn dulce. În adâncul somnului ei clinchetul aurului ce se rostogolea pe jos şi clopoţelul din culoar se transfiguraseră într-un dangăt minunat de clopote de nuntă. Visa că, în sfârşit, Cripure s-a hotărât s-o ia de soţie şi ceremonia se desfăşura cu mare pompă în oraşul îmbrăcat de sărbătoare. Şi clopotele sunau de-ţi luau auzul. Dar vai! nimic nu era adevărat. Abia se trezi, că înţelese, îşi aminti de toate, că tocmai în dimineaţa aceea Cripure se va duela. Ba chiar imediat, pentru că au şi venit după el. Sări îndată din pat, strigând: „Vai, Dumnezeule!” Şi alergă spre birou, văzând că e lumină.

Intră aşa cum era, în cămaşă, umflată de somn, cu ochii cârpiţi, despletită, oribilă – exact în clipa în care Cripure, reuşind, în fine, să adune piesele de aur împrăştiate, se pregătea să le zvârle în fundul sertarului.

— Deschideţi! Deschideţi! se auzea de afară.

Era vocea lui Moka, nerăbdătoare dar veselă, aceeaşi voce sonoră care cânta atât de frumos: Sărută-mă, sărută-mă iar, Sărută-mă, sărută-mă mereu

Dar e cu putinţă să fie asta vocea unui om care vine după un alt om spre a-l duce la moarte?

— Deschideţi!

— Cripure, care era cu aurul în mână, se uita spre uşă ca înlemnit.

— Du-te şi deschide, Maia, spuse el cu o voce ştearsă.

— Da’ cum, aşa? în cămaşă?

— Pune-ţi ceva pe deasupra.

Ea îşi luă un capot şi alergă să deschidă. Treabă grea şi zgomotoasă. Cripure, mereu nemişcat, cu aurul în pumni, asculta cum lanţul se izbeşte de lemn, apoi declicul

lacătului şi, în sfârşit, scârţâitul cheii şi zgomotul broaştei care se deschide cu un pocnet scurt, ca o armă pe care o încarci.

„Dumnezeule mare! şopti Cripure azvârlind aurul în sertar, dar cum, e numai Moka singur? Dumnezeule smare!”

Era numai Moka singur.

Fără să bage de seamă ciudata ţinută a Maiei şi îmbrăcămintea şi mai ciudată a lui Cripure, nici aerul lui visător, şi fără să remarce de loc dezordinea care domnea în încăpere – parcă de asta îi ardea lui – Moka intră făcând o piruetă. Îşi scoase pălăria cu un gest larg, salută „ca muşchetarii”, se îndreptă şi îşi scutură capul şi mica flacără roşcovană pâlpâi pe fruntea lui ca laptele.

Frumosul lui smoking de zile mari era ponosit şi, fără îndoială, pierdut pentru totdeauna, de parcă ar fi stat luni de zile în ploaie, iar frumoşii lui pantofi de Jac, atât de eleganţi şi de care era atât de mândru, erau acum îngrozitor de spălăciţi şi înnoroiaţi. Câtă alergătură, de la pensiune la poliţie, de la poliţie la spital, unde în clipa aceea doamna de Villaplane agoniza, apoi. de la spital aici, venind pe jos, deoarece Corbin refuzase să-l mai aducă cu maşina. Plastronul îi stătea, anapoda, de parcă i-ar fi căzut toţi nasturii de la vestă şi nici cravata nu mai era dreaptă. La butoniera lui Moka încă se mai vedea ceva ce semăna destul de bine cu o căpăţână de usturoi, un fel de gâlmă galbenă, parcă arsă pe alocuri şi care înainte fusese un splendid şi parfumat trandafir. În halul în care era, palid şi tras la faţă, cu ochii măriţi de oboseală, Moka părea un chefliu care şi-a pierdut partenera şi a greşit uşa. Şi ca iluzia să fie completă, nu-i mai lipseau decât fâşiile de serpentine în jurul gâtului, confettile în păr, iar în mână o surlă. De fapt, Moka n-avea în mână o surlă, ci un sul de hârtie pe care îl desfăcu de cum intră, ridicându-l triumfător deasupra capului.

— Semnaţi! strigă el. Puneţi-vă parafa aici, scumpe maestre, şi totul va fi în regulă, semnaţi! semnaţi!

Cripure rămase nemişcat.

— Şi cu asta-i chit? întrebă Maia.

— Chit, doamnă. Da, chit. Vă spun doar că numai, parafa… Şi-Au mai reuşi să continue, căci Maia îi sări de gât cu atâta avânt, că era să-l răstoarne pe spate. Hârtia îi scăpă din mână, zbură prin odaie şi se lăsă uşurel pe podea.

— Oh! făcu Maia îmbrăţişându-l pe Moka de să-l sufoce, ne-ai salvat viaţa. Binefăcătorule! Binefăcătorule! striga nenorocita, regăsind în emoţia ei un cuvânt pe care nu-l mai folosise din copilărie, când l-a auzit de la maică-sa, care-l învăţase desigur de la vreun preot. Binefăcătorule! Cum aş putea să-ţi mulţumesc?

Şi din ochii Maiei şiroiau lacrimi în timp ce săruta copilăreşte, cu pleoscăituri, obrajii palizi ai lui Moka.

El o bătu uşor pe spate.

— Lăsaţi! Lăsaţi!

Dar mormăind într-una nişte cuvinte ininteligibile, ea îl strângea convulsiv la pieptul ei revărsat.

Cripure îşi plecă fruntea.

Nu se uita la cuplul acela ciudat, ci aştepta pur şi simplu ca scena să se termine, şi într-adevăr se şi termină după câteva clipe.

Maia îşi înălţă capul. Moka încetă s-o mai bată pe spate. Ea îşi trase nasul şi se întoarse spre Cripure:

— Dă-mi batista.

Dar cum el n-avea batistă şi cum prea ar fi durat până să-şi ia una din şifonier, ea îşi şterse nasul şi ochii cu mâneca de la capot şi, reuşind să se mai ca Îmeze, întrebă:

— Unde-i hârtiuţa aia?

Moka tocmai o căuta. Cripure stătea tot nemişcat, martor curios, spectator la o scenă în care, totuşi, era vorba de drama lui. Îşi luase bărbia în palmă şi se uita foarte atent la Moka. Acesta ridică foaia şi căuta un loc pe birou unde s-o pună. Ceea ce nu era de loc uşor. Notele pentru *Crestomaţie* ocupau toată masa şi de la prima aruncătură de ochi Moka îşi dădu seama că era vorba de manuscrisele maestrului său, obiect faţă de care el nutrea cel mai profund şi cel mai sincer respect. Nu era oare

pentru el un fapt extraordinar că poate să privească ceva ce nimănui nu îi era dat să vadă, şi să contemple chiar hârtiile pe care maestrul îşi însemnase gândurile? Nu dorise el mereu să participe la viaţa aceea neştiută, misterioasă, la acea viaţă a minţii şi a sufletului, care, pentru el, se personifica în Cripure? Nu visase el că Cripure era în realitate nu profesorul pe care îl cunoştea, personajul ciudat pe care îl vedea rătăcind jalnic pe străzile oraşului, ci un adevărat şi mare poet, al cărui geniu nu se va revela decât după moarte? în mod cert, bucăţelele de hârtie pe care le vedea acolo erau fragmente din poemul genial căruia Cripure i-a consacrat întreaga-i viaţă. Nu îndrăznea să se atingă de ele. Dacă dintr-o greşeală de-a lui o frântură din acest poem s-ar fi rătăcit sau pierdut, sau dacă doar s-ar fi încurcat fragmentele, el ar fi fost cuprins de remuşcări ce l-ar fi urmărit toată viaţa. Nu, nu Moka era omul care ar fi făcut ceva ce să schimbe chiar numai o virgulă dintr-o astfel de lucrare!

Moka nu mai mişcă. Ţinea mereu hârtia în mână şi tot privea când la masă, când în ochii lui Cripure care, în sfârşit, înţelese.

— Aha! Numai de asta-i vorba? spuse Cripure cu tonul unuia care s-a resemnat sau care a ajuns să fie indiferent şi crede că, la urma urmelor, e mult mai bine să participe la joc din complezenţă. Numai de asta-i vorba, dragul meu Moka? Stai puţin.

Şi făcu loc, gata parcă să răvăşească totul, să măture cu dosul palmei toate hârtiile, dar numai aparent, pentru că, dimpotrivă, le îngrămădi la marginea mesei având mare grijă să nu le amestece.

— E-n ordine, spuse Moka zâmbind complice; e manuscrisul dumneavoastră, nu-i aşa?

Cripure se-ntoarse brusc.

— Al dumneavoastră?

Ce voia să spună? Cum! Al dumneavoastră? Ştia deci?

Să fi spus cel puţin: un manuscris. Să fi făcut oare prostia de a-i vorbi cuiva despre *Crestamaţia* lui? Sau

poate că Moka se gândeşte la o nouă *Gândire a mezilor*?

— Nici vorbă.

— Oh! Vă rog să mă iertaţi, făcu Moka… zău, iertaţi-mă, dragă maestre… nu aveam de loc intenţia…

— Lasă, lasă.

Moka nu se simţi jignit. Găsea foarte normal ca fiind vorba de manuscris să fie trimis la plimbare. Bineînţeles că nu era treaba lui, şi Cripure avea dreptate.

Puse pe masă procesul verbal.

— Iată!

Netezi foaia cu latul palmei de parcă ar fi vrut în acelaşi timp s-o şi mângâie. Datorită acestui deznodământ se simţea deosebit de fericit.

— Iată, repetă el. Doar o parafă, scumpe maestre. Nu e nevoie decât de o semnătură, jos…

Abia se mai putea stăpâni să nu izbucnească în râs, şi în străfundul sufletului său curat se mira că bunul său maestru nu-i face semn să râdă şi nu-şi arată şi el bucuria. Ce dracu'! N-are oare destule motive să joace, chiar şi-aşa infirm cum e? N-ar fi trebuit să se fi şi aruncat până acum unul în braţele celuilalt? Cripure însă nu manifesta nici cea mai mică dorinţă de a se arunca în braţele lui Moka. Deveni iar tăcut şi nemişcat. Ducându-se la fereastră, se propti cu umărul de pervaz şi părea că se uită afară – nici măcar cum asistase la scena de mai înainte: indiferent, ci ca un om care se plictiseşte privind de după o draperie.

Faţa lui bătrână, sau atât cât putea Moka să vadă, pentru că din pricina poziţiei lui Cripure, care stătea cu capul plecat, faţa aceea nu putea fi văzută decât în parte – puţin din frunte, vârful nasului, ochii de loc şi nici bărbia înfundată în cojocul de capră – faţa aceea deci, sau ceea ce se vedea din ea, nu exprima decât o meditare adâncă şi poate bănuitoare. Până la urmă Moka începu să se neliniştească. Privirea îi deveni gravă şi căuta privirea Maiei. Ea rămăsese tot în picioare, cu braţele spânzurate pe lângă trup, cu părul răvăşit şi capotul desfăcut peste cămaşă, aţintindu-şi îngrijorată ochii asupra „bătrânului ei".

La privirea lui Moka, în picioare şi el, lângă birou, cu mâna pe document, semănând destul de bine în această atitudine, datorită şi hainelor lui de gală, cu un conferenţiar cuprins de trac, ea răspunse strâmbându-şi buzele cu o foarte mare amărăciune.

— Ei, gogoloiule, ce facem? întrebă ea, vorbind atât de repezit, încât Moka văzu cum tresare tot trupul ei mătăhălos, ca o statuie de gelatină brusc zgâlţâită de trecerea unui camion. Şi zgâlţâiala ei păru că se răspândeşte, că atinge cealaltă statuie, pe Cripure, care se însufleţi de asemenea, dar cu încetineală. Într-adevăr, Cripure făcu o întoarcere pe loc, îşi înălţă capul care se ridică deasupra gulerului cojocului de capră, împins parcă de un resort foarte slab, şi, în sfârşit, ei îi văzură ochii, doi ochi aspri, duri, ce păreau că şi-au schimbat culoarea devenind din albaştri, negri.

Ce punea la cale? Nu reuşiră s-o afle imediat, într-adevăr, Cripure se uită lung la ei, apoi făcu un semn din cap de la stânga la dreapta, gura i se întredeschise, iar arătătorul i se ridică încet, în aer.

— Nu, spuse el.

Moka rămase cu gura căscată de mirare. Dar mâna şi-o ţinea tot pe coala de hârtie.

Îi răspunse Maia.

— Acum ce te-a mai apucat? Ce, nu vrei să semnezi?

El îşi desfăcu braţele şi le lăsă apoi să cadă pe lângă trup, dezolat că trebuie să refuze o rugăminte.

— Am spus: nu.

— Ce nu?

— Nu… n-o să semnez.

— Tu…

Gâtuită de mânie, roşindu-se nu numai la faţă, ci şi pe gât, nu reuşi să mai spună şi altceva, şi Moka o văzu cum iar tresare din cap până-n picioare.

Interveni şi el.

— Dar, dragul meu maestru, zău! Vă rog să mă ascultaţi… Vă implor, ascultaţi-mă! Nu luaţi cu uşurinţă această hotărâre… Trebuie… Aş vrea… Doamne

Dumnezeule, cum să vă spun…

Se încurcă şi nu-şi mai găsi cuvintele. Ceea ce se întâmpla în clipa aceea era cu totul neaşteptat. Cripure refuza să semneze.

— Oh! strigă Moka…

Şi cu un gest dramatic îşi ascunse faţa în palme, mormăind o rugăciune. „Dumnezeule mare, Tatăl nostru! Ai milă! Ai milă! Salvează-l şi fără voia lui!”

Cripure îşi retrăsese capul în gulerul îmblănit, şi când Moka îşi termină rugăciunea, nu mai văzu din faţa bunului său maestru decât vârful nasului şi puţin din frunte. Stând aşa, Cripure părea în modul cel mai ciudat un copil care e certat şi se pleacă în faţa furtunii. Dar în acelaşi timp părea că gândeşte: „Voi daţi-i înainte…”

Maia făcu un pas. Văzând-o cât e de furioasă, Moka se temea că lucrurile ar putea lua o întorsătură şi mai rea. O potoli cu un gest.

— Acest proces-verbal, continuă el, e cât se poate de onorabil pentru dumneavoastră. Nu văd prin ce… Ba tocmai dacă nu-l semnaţi vă puneţi într-o situaţie proastă… Pentru că atunci, ei…

Dar dându-şi seama că vorbeşte în pustiu, se întoarse spre Maia, iar privirea lui spunea clar: „Ce-i de făcut? Acum e rândul dumitale să încerci!”

Maia nu aşteptă să i se spună de două ori.

— Ia mai termină cu poveştile astea, spuse ea cu o voce tunătoare, făcând un pas spre Cripure. Ai să semnezi!

Un râs uşor, înfundat, care poate nu era decât un mormăit de furie, răspunse acestei somaţii.

— O dată…

— Nu.

— De două ori…

— Nu.

— De trei ori…

— Nu.

Şi la fel ca şi data trecută, capul lui Cripure se ridică încet din gulerul de blană, iar privirea i se îndreptă spre Maia. Oare va începe iar scena aceea brutală şi odioasă

din ajun, şi de data asta faţă de un martor, faţă de fantoma aceea palidă cu creasta roşcovană, omul cu timbrele, Moka musca? Sub fruntea făinoasă a lui Moka se holbau nişte ochi cât cepele, nişte ochi care nu voiau să creadă ceea ce văd, iar gura i se deschidea de părea că e gata-gata să urle.

Maia ridică mâna, o mână rotundă şi scurtă, dar grasă, vânioasă, grosolană, cu încheietura înroşită, solidă şi îndesată, ca un mai, tocmai mâna pe care cu puţin înainte Cripure o sărutase pe furiş.

Va lovi sau nu?

Moka voi să strige ceva, să oprească mâna aceea. Dar târfa mai aşteptă o clipă, dorind să-i dea lui Cripure o ultimă şansă.

— Mai zi o dată că nu semnezi.

El repetă:

— Nu, niciodată.

Mâna Maiei lovi – dar în gol.

El eschivă lovitura făcând o mişcare neaşteptată ca un dansator abil, în timp ce Maia, atrasă de avântul pe care şi-l luase, era cât pe ce să cadă în cap, ca unul care aleargă şi se împiedică.

— Ticălosule!

— Vă rog! Vă implor, strigă Moka, aşezându-se între cei doi cu braţele întinse ca să-i ţină la distanţă. Zău! Să fim calmi! Cearta n-are rost, zău! Să lămurim lucrurile cu calm… calm… calm… Pronunţă aceste cuvinte dând de trei ori din mâinile lui lungi.

Cripure îl privea de parcă ar fi spus: „Eu n-am nicio vină, n-am început eu…”

— Zău, doamnă, spuse Moka.

Ea căută să-l îmbrâneească spre a ajunge până la Cripure ca să-l poată lovi.

— Nu te amesteca, spuse ea.

— Calm, doamnă! Linişte, vă rog! făcu el crezându-se desigur în sala de studiu, înfruntându-i pe elevii gălăgioşi.

Şi cum Maia tăcu şi nu mai vădea intenţii belicoase, Moka începu să-şi răsucească creasta şi şopti:

— Şi-acum ce facem?

La această întrebare răspunse chiar Cripure, cu o voce limpede şi viguroasă:

— Ce facem? Dar vă spun numaidecât! E foarte simplu! O să vedeţi... O s-o fac chiar eu însumi! spuse el înaintând spre birou, cu mâna întinsă, gata să apuce documentul.

— Vrea să-l rupă! strigă Maia.

— Nu, replică Moka, avântându-se şi el spre birou şi acoperind documentul cu palma. N-o să faceţi una ca asta, bunul meu maestru. Nu! Eu v-o cer, făcu el rugător. Nu trebuie...

Cripure părea că nu înţelege de la bun început ce anume îl roagă Moka, dar mâna care era gata să apuce hârtia se lăsă pe marginea mesei, iar cealaltă se tot învârtea în jurul unui buzunar în care zadarnic se străduia să se strecoare.

Ar fi putut, dacă ar fi voit, să ia documentul. Nimic mai uşor. La drept vorbind, Moka îl apăra destul de prost. Ar fi fost de ajuns să fi întins mâna ceva mai repede. Se părea însă că numai privirea lui Moka îl oprise.

— De ce? întrebă el, în cele din urmă.

— De... de ce? Mă mai întrebaţi? auziţi ce mă întreabă! făcu el privind spre Maia.

— Da’ nu semnezi odată? urlă târfa.

— Oh! exclamă Cripure întorcându-se, dar rămânând în continuare proptit de masă, iar tu? Dar e... intolerabil, spuse. Şi adăugă încet: Pleacă...

„— Ce?

— Du-te...

— Eu? spuse ea cu mâna pe inimă.

— Da.

Ce tupeu! Da’ ce credea el... eq-şi închipuia... chiar credea că ea o să plece...

— Da’ ce, nu-s în casa mea?

— Lasă-ne singuri.

— Aud? Ba află că n-o să plec.

— Ei hai, du-te odată. Am de discutat ceva între patru

ochi cu… domnul.

Moka îşi încruntă sprâncenele. Cu domnul? Ce-o mai fi însemnând şi asta? Cripure era foarte enervat. Prudent, Moka luă procesul-verbal. Îl împături şi îl băgă în buzunar: acuma Cripure nu-l mai putea distruge.

— Astea-s prostii, spuse Maia.

— Du-te.

— Dar semnezi?

La capătul răbdării spuse:

— Vom vedea.

— Să mă chemi dumneata, îi spuse ea lui Moka. Eu o să stau prin apropiere, dincolo, în bucătărie.

— Asta nu, făcu Cripure dezlipindu-se în sfârşit de masă, nu. Nu în bucătărie. Nu vreau să asculţi… să auzi…

— Să ascult eu? Drept cine mă iei?

Şi ieşi imediat furioasă, trânti uşa şi alergă în capot cum era în fundul grădinii cu intenţia de a se închide în beci.

Ce chestii i-or mai fi trecând ăluia prin cap?

De îndată ce maia ieşi, cripure începu să măsoare biroul, cu umbletul lui greoi, de parc-ar fi şchiopătat de amândouă picioarele. Era cu mâinile înfundate în buzunare, şi din cojocul de capră care-i flendura până aproape de călcâie nu se zărea decât capul lui rotund şi chel. Nu spunea nimic, şi în curând, Moka, foarte stânjenit, îşi schimbă locul şi tuşi. Nu îndrăznea să şadă şi nici să se plimbe cum făcea Cripure. Situaţie delicată! Şi totuşi simţea furnicături prin picioare. Bucuros ar fi făcut şi el câţiva paşi, dar era evident că ar fi trebuit să-i facă fie alături de Cripure, fie în sens invers, îşi imagină cum ar fi fost. Ce spectacol! Ar fi fost într-adevăr… Cum? Comic? Eu merg… Tu mergi… Eu te-ntâlnesc… Tu mă saluţi… Vai. scuzaţi! V-am înghiontit? V-am lovit cumva? Gânduri absurde. Gândurile lui Moka. Ce situaţie delicată!

Cripure părea că uitase complet de prezenţa lui Moka. Nici chiar tuşea, începu din nou să tuşească, mai tare, nu reuşi să atragă atenţia bătrânului profesor, care multă vreme încă se tot plimbă prin birou cu privirea

absentă şi capul în pământ.

Până la urmă situaţia deveni… apăsătoare. Aşa înţelegea Cripure să vorbească cu cineva între patru ochi, şi de asta o expediase pe Maia?

— Îhâm… Îhâm…! făcu iar Moka.

Ceea ce nu împiedică umbra deşirată a lui Cripure să tot treacă în sus şi-n jos, tăcută, pe dinaintea lui. I se făcu frică. Stând în picioare în dosul biroului, Moka începu să tremure. Oare toate astea erau într-adevăr reale? Sau era, cum se spune în romane, jucăria unui vis? Cum adesea i se întâmpla! Desigur că dormea, visa. Avea un coşmar şi ajunsese în acel moment al visului în care tocmai intensitatea ororii aduce brusc deznodământul: deşteptarea, eliberarea! Dar, tot ca în vis, vru să vorbească, şi gâtlejul lui paralizat fu incapabil să scoată vreun sunet, nici măcar să mai tuşească, aşa cum făcuse mai adineauri sperând că va reuşi să întrerupă plimbarea halucinantă a fantomei, să rupă vraja, să dezlege farmecul sau descântecul care-l ţinea prizonier. Dar fantoma nu se oprea din mers. Trecea mereu în sus şi-n jos pe dinaintea lui, imensă şi înceată. „Ce-am păţit?” se întrebă Moka. Din nou palmele i se întâlniră şi se încrucişară pe faţă. Se rugă. Şi asta dură o vreme. Dar când îşi termină rugăciunea şi îşi luă palmele de pe ochi, fantoma era tot acolo, şi mergea, mergea parcă de o eternitate şi până în eternitate. Şi după cum Cripure se mişca dintr-un loc într-altul, lumina lămpii îi cădea pe lornion iar lentilele o reflectau rapid, într-o strălucire uniformă şi roză, lăsându-i lui Moka impresia foarte neplăcută că ochii lui Cripure sunt iluminaţi pe dinăuntru, cum sunt capetele groteşti pe care ţăranii le fac din dovlecii goliţi de miez, în care vâră o luminare şi cărora le scobesc două găuri mari în chip de ochi. Spre marea uşurare a lui Moka, acest fenomen încetă în curând să se mai producă. Lampa începu să fileze. Cripure nu s-a priceput s-o regleze ca lumea şi se prea poate că nici Maia să nu se fi ocupat de ea de multă vreme. Petrolul fiind pe terminate, flacăra descreştea din clipă în clipă, fără ca cei doi să dea semne că i-ar acorda vreo

importanţă; în curând, sub abajurul verde nu mai rămase decât o coroniţă roşie, ca un inel în jurul feştilei, o lumină pâlpâitoare din care ieşea un fir de fum negricios ce se îngroşa pe măsură ce se ridica, răspândind în încăpere un miros înţepător, o putoare de os ars. Prinsă între două lumini, cea a lămpii ce se stingea şi a zilei care mijea, fantoma lui Cripure deveni şi mai fantomă.

De data asta, într-adevăr, obloanele nu erau închise. Cripure uitase de ele, în timpul nopţii, după ce găsise insigna, aşa cum uitase şi de lampă, şi astfel s-a făcut că lumina zorilor a reuşit să intre în acest bârlog în care nu pătrunsese niciodată. Se putea crede, la urma urmelor, că toate acestea erau premeditate, că nu întâmplător lampa lui Cripure era pe cale să se stingă tocmai când soarele, e adevărat, un soare leoarcă de apă, dar care destrăma bezna cu forţa unei explozii triumfale, intra aici, în odaia aceasta, unde, după toate aparenţele, n-avea ce face. Cripure se potrivea mai bine cu bezna. În beznă se simţea mai în largul lui, mai acasă. Dar aşa fantomă cum părea că este Cripure, Moka avu impresia că înţelege dintr-un gest pe care acesta îl făcu, îndepărtându-se de fereastră, că ivirea zorilor îl mânia, îl supăra şi că în adâncul inimii lui ar fi dorit să fi rămas numai cu lampa, cât mai nemişcat cu putinţă ca să se gândească la el însuşi şi la nimicnicia vieţii. Într-adevăr, Cripure aruncă o privire patetică spre lampa muribundă, iar când flacăra se stinse, cu un fel de gâlgâit uşor, după ce zvâcni de două sau trei ori, el îşi desfăcu larg braţele, gest de descurajare, iar buzele i se strâmbară cu amărăciune. Totuşi, încă nu spuse nimic. Se opri doar o clipă în dreptul lămpii şi îşi reluă imediat plimbarea, dar foarte schimbat faţă de cum fusese până atunci. Lumina aurie a lămpii îmbrăcase această masivă siluetă, înceată şi greoaie, într-un soi de realitate plină de căldură şi romantică, de care strălucirea rece a zilei ce abia se năştea o dezbrăca dintr-odată cu brutalitate. Cojocul de capră, ai cărui peri străluceau în lumina lămpii de gaz, de la care împrumutau nuanţele cele mai variate, de la alb până la albastru sau roşu, căpătă deodată o

culoare uniformă, cenuşie şi murdară. Chiar şi faţa îi părea cenuşie, şi Moka nu mai văzu, ca mai adineauri, lentilele reflectând lumina, sau, în anumite momente, strălucind ca nişte faruri. Ba chiar şi lentilele îşi pierdură luciul. Toate, om şi obiecte, păreau că devin dintr-odată reci, iar Cripure, în cojocul lui de capră, îl făcea lui Moka impresia unui animal monstruos care iese dintr-o apă unde fusese aruncat şi ţinut vreme îndelungată de o mână nemiloasă. Sau poate un biet nenorocit care se plimbă pe peronul unei gări, tremurând de frig până îi vine trenul.

Inima lui Moka începu să bată cu putere şi, de data asta, fără să-şi mai acopere faţa cu palmele, mulţumindu-se doar să închidă ochii, mai spuse o rugăciune. „Slobozeşte-ne, Doamne! Dacă e vis, ei bine, Doamne, trezeşte-ne!” Şi trăgându-şi din această rugă forţa de a acţiona, se hotărî, chiar înainte de a se fi gândit la ceea ce va face, să se desprindă de lângă masă şi să se apropie de fantomă.

Fie ce-o fi!

Fantomele, nălucile, mă rog, muştele, nu le puteai apuca niciodată cu mâna. Nu s-a auzit ca cineva să fi trăit o astfel de aventură. Fantomele şi nălucile dispar îndeobşte de îndată ce te apropii de ele cu oarecare îndrăzneală. Şi dacă trupul acela mare de urs, care nu mai contenea să se plimbe încoace şi-ncolo era o fantomă, la primul gest real avea să dispară reîntorcându-se în umbrele şi în bezna din care ieşise.

Moka înaintă deci cu mâna întinsă şi tremurătoare, cu mâna lui mare şi osoasă, ale cărei încheieturi îi plăcea atât de mult să şi le trosnească, şi în clipa în care Cripure trecu pe dinaintea lui, poate pentru a suta oară, i-o puse cu teamă pe umăr.

Fantoma, dacă fantomă era, se „materializă” pe loc – sau poate era o nouă viclenie? În orice caz, mâna lui Moka nu întâlni vidul ci, sub perii cojocului de capră, reci şi netezi ca nişte solzi, ceva dur şi rezistent, trupul foarte real de care Cripure era atât de stânjenit. Ca răspuns la această atingere, uşoară totuşi, Cripure reveni la realitate,

smulgându-se din adâncurile visării. Capul lui mic şi rotund făcu o mişcare de rănit plecându-se pe un umăr şi, în lumina murdară, cenuşie, foarte slabă, a zilei ce abia mijea, Moka desluşi în dosul lentilelor o privire de muribund plină de reproşuri.

— M-ai trădat, şuşoti vocea stinsă a lui Cripure, cu mare greutate, de parcă rostirea fiecărui cuvânt ar fi fost în clipa aceea peste puterile lui, sau ca şi cum s-ar fi g. Îndit că strădania de a vorbi nu mai avea niciun rost.

Hotărât, Moka nu mai era sigur de nimic: nici de ce vedea, nici de ce auzea. El! L-a trădat el pe Cripure!

— Eu? făcu el foarte încet, ducându-şi mâinile la plastronul lui ponosit.

Şi făcu un pas îndărăt.

— Exact, dumneata, răspunse Cripure pe un ton care nu exprima nici mânie, nici măcar reproş. Moka era în căutarea unui calificativ: tonul informaţiei. „Mă informează. Asta-i tot”.

— Trădat?

— Total.

— Niciodată! îngăimă nefericitul Moka. Cum puteţi spune una ca asta? Stau şi mă întreb, făcu el copleşit, eu care totdeauna v-am apărat, eu care pentru dumneavoastră…

— Hî, hî, hi!…

Râsul acesta amar îl scuti pe Moka să mai spună că pentru Cripure s-ar fi aruncat şi în foc.

— Nu mă credeţi?

Cripure nu răspunse imediat. Începu iar să se plimbe, apoi oprindu-se şi privindu-l pe Moka în ochi:

— Nu.

Refuza deci şi prietenia!

„Ajută-ne, Doamne 1 gemu Moka. Fă-l să înţeleagă că îl iubesc”.

Felul în care îşi puse palmele pe faţă îl făcu pe Cripure să creadă că plânge.

— E şi timpul, murmură el. Dar ce importanţă are asta pentru dumneata?

De data aceasta vorbise cu patimă şi din ochii lui mari, albaştri, ţâşni flacăra mâniei.

— Ce anume? întrebă Moka descoperindu-şi faţa.

— Că mor.

Moka îşi întoarse ochii, incapabil să mai suporte privirea lui Cripure. Ce să răspundă la o astfel de întrebare? De a cui moarte nu-i păsa? e gândi să-i răspundă că prietenia… dar nu, pentru că lui nu-i plăcea cuvântul acesta; admiraţia? Nici… Veneraţia? Chiar şi mai puţin, nici respectul. Şi totuşi!

— E ceva în dumneavoastră, răspunse Moka…

— Drace, drace!

— Ceva în dumneavoastră, reluă Moka învingându-şi emoţia, ceva ce vrea ca noi… eu… oameni ca mine să nu putem accepta…

— Ce?

— Ceea ce spuneaţi mai înainte.

— Eh! Eu le spun lucrurilor pe nume: era vorba de moarte, de a mea, nu-i aşa. Şi dumneata pretinzi că un fleac de nu ştiu ce vrea ca noi… ca eu… oameni ca… Dar ce-i acest fleac, dragul meu Moka?

Moka voi să spună: durerea. Şopti:

— Spiritul.

De data asta Cripure izbucni într-un hohot de râs neruşinat. Pe cât îi îngăduia cojocul de capră, îşi ridică braţele spre cer într-un gest de uluială.

— Dumneata îţi baţi joc de mine? Dar uită-te la mine, făcu el. Crezi că nu ştiu cum vine treaba asta? Spirit? repetă Cripure. Am să-ţi spun, reluă el după un moment de tăcere: am crezut multă vreme într-o anume bunăvoinţă a zeilor. Dar s-a terminat… de ani de zile. Da, dragul meu. Nu mai cred în nimic, nu mai vreau nimic. Făcu o pauză: Nu mai pot nimic. Ai vrut să salvezi un mort, zise el sfârşit. Şi termină printre dinţi: dacă e o glumă, o găsesc cam amară.

„A înnebunit de durere”, gândi Moka, incapabil să scoată o vorbă. De altminteri, Cripure nici nu-i dădu răgaz. Se înflăcără:

— Ţi-e pur şi simplu milă de mine, spuse el apucându-l de reverul hainei. Mărturiseşte! Voiai să-mi salvezi carcasa, ha! ha! ha! Ai? Asta era? Spune?

— Dragă maestre!

— Spune! Mărturiseşte odată.

Nu-l lăsă pe Moka. Se aplecă spre el şi feţele lor aproape că se atinseră.

— Dar nu era necesar, spuse Moka.

— Nu era necesar?

— De ce să curgă sânge?

— Dar, fir-ar să fie, asta mă priveşte numai pe mine, înţelegi? Numai pe mine! Ai vrut să-mi salvezi viaţa şi prin asta m-ai trădat. Viaţa! continuă el tot mai aţâţat şi privindu-l pe Moka drept în ochi: mă doare undeva de viaţă, pricepi?

Îl zgâlţâi şi ultimele vestigii ale trandafirului se risipiră la picioarele lor.

— Ai înţeles?

— Da, bâigui Moka.

— Ah, în sfârşit! spuse Cripure dându-i drumul.

O bucată de vreme nu-şi mai spuseră nimic, apoi cu voce scăzută, Cripure reluă:

— În curând se vor rezolva toate.

— Dar totul e rezolvat, dragă maestre. Nu mai lipseşte doar semnătura dumneavoastră.

— Nu la asta mă gândeam, spuse Cripure.

— Dar la ce?

— Treaba mea.

Moka se simţi foarte jignit de acest răspuns repezit. Cripure observă şi se scuză:

— Sunt cam repezit, nu-i aşa? îmi dau seama. Dar ce vrei, făcu el ridicând din umeri. Eu… în situaţia mea!

Moka îi luă mâna. Gestul fu atât de stângaci, încât Cripure nu înţelese de la început ce vrea şi cu privirea căuta să descopere ce anume găsise Moka pe mâneca lui pe care nu se vedea nici cea mai mică pată şi nici umbră de muscă rătăcitoare.

— Bunul meu maestru, spuse Moka, ridicând spre

Cripure o privire ce implora, promiteţi-mi că n-o să faceţi una ca asta.

Cripure îşi încruntă sprâncenele dar nu-şi retrase mâna.

— I-a ce Pândeşti? întrebă.

— La ce vă gândeaţi şi dumneavoastră, răspunse Moka. Şi strânse tare mâna lui Cripure.

— Da, într-adevăr?

— N-o să faceţi una ca asta?

— N-are importanţă, Moka.

— Ba da.

— N-are importanţă! Haide, spuse Cripure smulgându-şi brusc mâna din mâna lui, haide, haide! Să terminăm odată! Comedia a ţinut cam mult, domnule Moka, şi e timpul să trecem la lucruri serioase. Unde-i hârtia? Hai, o semnez! N-are nicio importanţă. Dar grăbeşte-te, grăbeşte-te, domnule Moka! Scoate hârtia! continuă Cripure din nou foarte agitat. Profită de buna mea dispoziţie căci presimt că nu-mi va fi greu să revin asupra acestei hotărâri şi să nu mai semnez. O presimt! Hârtia, domnule Moka. Aha, iat-o! strigă Cripure. Iată faimosul document eliberator, strigă el văzând cum Moka se apropie de birou cu un pas săltăreţ şi pune pe masă procesul-verbal. Îl despături şi-i netezi cutele cu latul palmei, privindu-l pe Cripure cu nişte ochi plini de bunătate şi de speranţă. Oare Cripure era într-adevăr salvat?

Poate. Se avântă foarte impetuos spre birou şi făcu o strâmbătură atât de urâtă pe când se pleca asupra hârtiei, încât Moka se simţi cât se poate de jenat, ca Étienne, în ajun, când îl auzise pe Cripure ţipând din pricina bicicletelor.

— Unde?

Moka îi arătă cu indexul locul unde trebuia să semneze.

Peniţa se bălăci şi scrâşni pe fundul călimării. Bine înţeles, Cripure făcu o pată şi mormăi. Apoi, din fuga peniţei, care zgârie mânioasă hârtia, îşi depuse semnătura

în partea de jos a documentului, subliniind-o cu o linie groasă şi apăsată ce se termina într-o jerbă de pete mărunte deoarece tocul se poticnise şi împroşcase. După care se îndreptă şi, în acelaşi timp, zvârli cât colo tocul care se izbi de un perete şi căzu înfigându-se în podea ca un cuţit. Cripure gâfâia.

Foarte surprins, Moka privise scena cu coada ochiului. Cripure se prăvăli pe un scaun, îşi luă capul în palme şi gemu. Moka găsi o sugativă, tamponă cerneala proaspătă şi puse hârtia în buzunar îndepărtându-se. „Ciudat", gândi el.

Cripure nu plângea, iar gemetele lui nu erau decât strigăte de mânie pe care nu reuşea să le înăbuşe, după cum Moka îşi dădu seama în clipa când Cripure, descoperindu-şi faţa, se ridică strigând:

— M-ai dus! Iar m-ai dus!

— Dar cum puteţi spune?

— Ca pe un nătărău!

— Eu? făcu Moka atingându-şi pieptul cu vârful arătătorului.

Cripure părea că nici nu-l vede.

— Ţi-a fost milă de mine, spuse el, dar ai salvat viaţa celuilalt. L-aş fi dat gata, da, da. Adică…

Era invers. Celălalt l-ar fi „dat gata". De trei ori în aceeaşi zi i-a fost interzisă moartea. Reluă:

— Trebuia în primul rând pusă chestiunea pistolului. Mi-ai atras atenţia că ridicând această chestiune, eu n-aş mai fi putut recurge, ulterior, la o formulă de aranjament şi că aş fi fost silit să mă bat cu spada… şi că dacă renunţ la formula propusă, tot cu spada sunt silit să mă bat şi că…

— Dar nici nu mai e vorba de duel!

— Atunci despre ce e vorba, domnule Moka? Să mă închidă?

— Iisuse Cristoase!

— Dar dacă vor să mă bage la balamuc, toată lumea va vedea într-asta dovada că eu am dreptate, strigă el.

— Doamne, Iisuse Cristoase!

— Acesta e un caz… sunt foarte înclinat să cred, unic

în analele duelului.

— Ei, alta acum…

— Da’ ce, m-aş fi dezonorat dacă alegeam pistolul? Să vorbim deschis, ceru Cripure desfăcându-şi braţele.

— Dar v-am spus că totul s-a terminat.

Cripure îşi arătă picioarele:

— Să mă bat cu spada? E ca şi cum i s-ar cere unui olog să se bată cu spada. Era din ce în ce mai furios. Ce nebunie! strigă el. Numai că toate resorturile ei sunt ascunse. Ah! Socotelile sunt încheiate. Sunt în regulă, prietene. Ce-o să mai râdă Augurii! Şi eu de ce am parte? De nimic, şi acum e prea târziu. Totul e ratat, s-a zis cu toate. Oh, spuse întorcându-se spre Moka, nu te acuz pe dumneata.

Ceea ce putea să însemne fie că Moka e un personaj prea mărunt ca să-i pese de el şi de rolul pe care l-ar putea avea într-o afacere oarecare, fie, şi era chiar mai verosimil, că Moka face şi el parte dintre cei ce sunt traşi pe sfoară, şi prin urmare…

De altfel o şi spuse:

— Şi pe dumneata te-au dus.

Moka vru să protesteze.

— Iartă-mă, dragul meu, de o mie de ori te rog să mă ierţi, îl întrerupse Cripure bătând cu degetul în birou, cum făcea în clasă când voia să fie linişte, dumneata ai văzut totul în roz. Era şi foarte uşor. Foarte uşor! În schimb, Faurel, a cărui prezenţă în această afacere a fost cel puţin expletivă…

— Acum Faurel?

— Capul trădătorilor.

— El?

— Doar n-o să-i iei apărarea?

— Dacă l-aţi fi auzit…

— Ajunge, domnule Moka. Ajunge. O explicaţie n-o să reuşească niciodată să şteargă faptele. Să ştii însă că pe acest Faurel…

Făcu un gest ca şi cum ar fi ochit cu un revolver. Moka se făcu livid.

— Nu se poate.

— Absolut, spuse Cripure, de la un pas.

Moka îşi lăsă capul în pământ în timp ce Cripure continuă:

— Mi-a furat moartea. Încearcă să înţelegi cât mai bine: treaba era terminată, nu-i aşa. Eu n-aveam de făcut mal nimic. Pe când acum… Dar nu înainte de a-l da gata, spuse el tresărind, nu, fir-ar să fie, nu! Şi mâna i se agita prin aer.

Un zâmbet vag flutura pe buzele lui Moka: îşi ridică privirea, şi, spre marea surpriză a lui Cripure, spuse cu o voce blândă:

— N-o să faceţi nici ana, nici alta.

— Ei?

— Nu.

Moka dădea din cap şi părea că ascultă o voce interioară.

— Nu, bunul meu maestru, n-o să vă omorâţi nici pe dumneavoastră şi n-o să-l omorâţi nici pe Faurel.

— Ei?

— Nu, nu!

— Şi de ce?

— Pentru că… Nu vă cred, spuse Moka.

— I-auzi! făcu Cripure… Se priveau în ochi. Moka tot mai zâmbea. Un zâmbet se desenă şi pe faţa lui Cripure.

— Ştiţi ce cred eu? spuse Moka.

— Hai, spune.

— Ei bine… cred că nici dumneavoastră nu credeţi.

— I-auzi drăcie!

— Nu, nu, asta-i o mică comedie. Recunoaşteţi. Aţi vrut să mă speriaţi.

Se apropie de masă, se plecă spre Cripure care stătea tot în picioare de partea cealaltă.

— Recunoaşteţi?

— Poate, spuse Cripure.

Arătătorul lui Moka se ridică într-un gest de afectuoasă dojană:

— Nu prea sunteţi amabil: aţi spus poate. Hai, ziceţi

da.

— Ei bine, acceptă Cripure: da.

— Uraaa! strigă Moka cuprins de o bucurie nebună. Toate se aranjează! Uraaa!

Succesul i se urcă la cap. Începu să bată din palme şi, după cum obişnuia atunci când era bucuros, se apucă să joace prin cameră. Luă apoi mâinile lui Cripure şi le scutură îndelung.

— Îmi mai purtaţi pică?

— Pentru ce?

— Pentru ce v-am spus apropo de comedie. Îmi mai purtaţi pică?

Vorbea încet, abia perceptibil.

— Nu, spuse Cripure. De loc, şi îşi întoarse privirile.

— Vă amintiţi cum aţi aruncat tocul, după ce aţi semnat?

— Da.

— Mi s-a părut tare caraghios.

Mai ţinea încă în mâinile lui mâinile lui Cripure.

— N-am ce zice, spuse Cripure, eşti un tip dat naibii. Şi izbucni în râs. Ha, ha! – şi îi scutura mâinile – cu dumneata, nu-i aşa, nu ştie omul niciodată cum o s-o scoată la capăt. Oho! fir-ar să fie, retrag ce-am spus mai adineauri: dumneata nu te laşi dus.

Acum el nu mai dădea drumul mâinilor lui Moka:

— E colosal, orice s-ar zice. Are şi lumea asta părţile ei bune. Ce zici, dragul meu? e nemaiauzit, nemaiauzit…

Cineva, un matinal, cânta prin vecini:

nu-şi puteau da seama dacă e voce de bărbat sau de femeie. În orice caz, era cineva pentru care această nouă zi se anunţa ca o zi de bucurii. Ceea ce în clipa aceea era cam agasant, la fel de agasant ca şi cântecu/ în sine, o riturnelă stupidă, o *paimpolaise* oarecare. Aceeaşi placă.

— Ţţţţ… făcu Cripure, oare n-are de gând să termine odată?

Moka privi spre uşă. Îngăimă:

— N-o fi…

Nu îndrăzni să-şi termine fraza şi roşi, de parcă

celălalt i-ar fi ghicit gândul. Şi într-adevăr, Cripure întreb

— Maia?

— Aşa s-ar zice.

Ascultară cu mai multă atenţie: da, Maia zbiera.

Făcându-se că ascultă de ordinele lui Cripure şi că iar se lasă tratată ca o servitoare, Maia, care tremura de frig în beci, luă o hotărâre. Din moment ce o dăduse afară însemna că nu-i pasă de ea, nu? şi-atunci, dinte pentru dinte: nici ei n-o să-i pese de el, ba chiar într-o formă care să-l facă să afle acest lucru. Se temea că o să tragă cu urechea la uşă? Ei bine, o să-i arate limpede ca lumina zilei că nu ascultă: o să cânte.

De îndată ce luă această hotărâre, ieşi din beci şi începu să cânte prin grădină prima cântare care-i trecu prin cap: *paimpolaise*-a. Pe asta o auziseră ei la început, când au crezut că cineva cântă pe stradă. Acum Maia cânta în bucătărie, în timp ce scotea cenuşa din maşina de gătit ca să poată face focul pentru cafea. Eh! ce-mi pasă... Te baţi sau nu te baţi, semnezi sau nu semnezi, e *treaba ta*, dragul meu.

Cripure bătu uşurel în geamul uşii. Ea îl văzu cum se apleacă.

— Maia...

Privind în tavan ea începu să zbiere şi mai şi: Ca să te baţi cu flota engleză E nevoie de mulţi marinari...

În spatele lui Cripure apăru Moka: o faţă albă de clovn. Dar nu spuse nimic, nici nu-şi mişcă buzele; se mulţumea să privească aiurit, cu ochii holbaţi.

Cioc, cioc, cioc...

Cripure mai încerca o dată.

— Maia!

„Dă-i înainte!” îşi spuse Maia. Şi terminând cântecul îl luă de la cap:

Despărţindu-se de lande Bretonul se face marinar...

El ar fi putut, ca în ajun când ea se zvârcolea îndurerată în fotoliu, să-şi astupe pur şi simplu urechile; dar chiar şi fără asta, putea să n-o bage în seamă. Ce l-ar fi silit să ţină cont de Maia? Nimic. Dar chiar nimic. Parcă

ţine cineva cont de o lepădătură? Şi-atunci de ce era atât de exasperat, de ce i se părea că absurda cântare a Maiei întrerupe totul, de ce i se părea că înainte de a merge mai departe trebuia neapărat s-o facă să tacă?

Deschise furios uşa şi se năpusti în bucătărie. Moka rămăsese înţepenit în prag. Atât îi mai lipsea, să fie şi amestecat într-o astfel de scenă, după ce avusese parte să asiste la ea.

Cripure îşi scoase lornionul şi făcu o grimasă:

— Hai, ajunge! spuse.

Dar ea începu să cânte mai cu foc, şi fără să se uite la el zbiera cât o ţinea gura:

Să mă ierte sfântu' Yves, Dar cerul nu-i. atât de albastru la ochii…

El o trase de mânecă:

— Ce ai?

— Ei! Eşti aici?

— Ce-nseamnă asta?

— Care?

— Că te-ai apucat să cânţi.

— Da' de ce n-aş cânta? Am tot dreptul!

Nimic de făcut. Tot ea avea ultimul cuvânt.

— Ce penibil, spuse Cripure lăsându-şi capul în jos.

— Fiecare cu afacerile lui, nu-i aşa? răspunse ea vârând în maşina de gătit un ziar aprins.

— Întoc-mai.

Îşi frământa lornionul între degete.

De câtăva vreme Moka făcea mari eforturi ca să atragă atenţia Maiei. Grea treabă. În afară de faptul că era ocupată cu Cripure, Maia stătea tot timpul cu spatele la el, şi Moka nici nu era sigur că ea a observat prezenţa lui. În disperare de cauză, fluieră:

— Fiii-uuu!

Ea înţelese. Şi Cripure, fără îndoială; dar avu prudenţa să nu se întoarcă, iar Moka reuşi astfel să-i facă nestânjenit semne Maiei.

Clipi din ochi nu o dată ci de nenumărate ori cu o uimitoare rapiditate, de parc-ar fi vrut să alunge de sub

pleoapă o musculiţă foarte reală de data asta. În acelaşi timp dădea din mâini, arătându-l pe Cripure cu indexul într-un fel foarte ciudat, încât la început Maia nu reuşi să-şi dea seama dacă prin mimica lui nu voia poate s-o întărite împotriva „bătrânului ei”. Prudentă şi ea, tăcu, dar văzând că nu-l înţelege, Moka încetă să-l mai arate cu degetul pe Cripure şi făcu un gest larg de tăgadă. „Nu, nu, nu-i ceea ce credeţi!” Şi ridicându-se în vârful picioarelor, cu mâinile pâlnie la gură, se pregăti să-i sufle ceva. Vai, era însă imposibil! Oricât ar fi vorbit de încet, Cripure tot l-ar fi auzit. Atunci Moka îşi luă mâinile de la gură şi fără să mai încerce să şoptească îşi mişcă buzele articulând: „A semnat!” Şi ca să se facă mai bine înţeles, făcu o mişcare de parcă ar fi scris, ar fi mâzgălit ceva în josul unei coli. Şi îndreptând din nou indexul spre Cripure: „El... da, da”, făcură pe muteşte buzele lui şi clipi din ochi zâmbind şi mişcându-şi de trei ori capul înainte şi înapoi. Dacă nici asta nu-i de ajuns!

Dar a fost de ajuns. Maia se ascunse ca să râdă. Îi era o teamă nebună că o să izbucnească în râs faţă de Cripure şi pentru ca el să nu bage de seamă, continua să-şi facă de lucru pe la maşina de gătit.

Dintr-odată se întoarse spre el aruncând vătraiul din mână:

— Sărută-mă, strigă ea într-un elan de bucurie drăgăstoasă. I se aruncă de gât: Bătrân nebun, spuse, bănuiam eu, bănuiam eu...

Urmă o mare explozie de lacrimi. Dar efectul lor fu tocmai contrar celui scontat. Cripure deveni rece. N-o respinse, dar nici nu răspunse la îmbrăţişarea ei. De data asta ea vărsa lacrimi de bucurie care, într-un anume fel, o făceau frumoasă, aproape pură.

— Aha, rânji Cripure, bănuiai...

Ar fi putut spune că şi el bănuise ceva în genul ăsta.

— Ce bănuiai? spuse el.

— Păi, c-o să semnezi... Că de ce să nu fi vrut?

El făcu:

— Ţţţţ...

— Ai?

— Eh, mă cunoşti prea bine.

Ea nu ştiu cum s-aducă vorba ca să-i spună că îl şi iubeşte. Dar ochii vorbeau în locul ei. Cripure a văzut oare? Şi din pricina asta şi-a întors din nou privirea? în orice caz, această scenă înduioşătoare se termină aici, şi Cripure îi fu recunoscător lui Moka pentru felul în care făcu imposibilă prelungirea ei, declarând teatral, cu o frumoasă reverenţă, dar de data asta fără piruetă, că misiunea lui s-a încheiat.

— Rolul meu s-a terminat, scumpe maestre. E timpul să mă retrag. La revedere, spuse el căutându-şi pălăria cu coada ochiului.

— Dar cum! strigă Maia. Cum, pleacă?

Cripure făcu o mutră bosumflată. Cum adică? Era clar că Moka trebuia să plece. Doar nu s-o fi gândind Maia să-l ia în pensiune? Să-i ia poate locul lui Amédée, în pod?

— Da' cum să plece fără să guste ceva? spuse ea.

— Doamnă, făcu Moka…

— Aş vrea s-o văd şi p-asta, îl întrerupse Maia. Fără să mănânci nimic? O să luăm imediat o gustărică, nu-i aşa, dragule? făcu ea adresându-se lui Cripure.

El nu spuse nu. Dar nici da.

— Nu mai am timp, spuse Moka.

— Păi asta merge repede.

— Altă dată, altă dată!

— Nici zece minute?

— Regret, dar e imposibil, spuse el făcând o nouă reverenţă. Şi luându-şi pălăria care zăcea pe divanul lui Cripure, se îndreptă spre uşă spunând:

— Altă dată, doamnă. Vă promit.

Ea îl apucă de mânecă şi îl aduse cu forţa în mijlocul camerei:

— Când mi-am pus eu ceva în cap…

— Hm… făcu Cripure.

— Şezi aici, spuse, aşezându-l cu de-a sila pe un scaun. Aseară a adus o sticlă de vin înfundat… Unde-o fi? Ei, nu pleca, nu pleca!

Moka nu se mai gândea să plece. Extenuat, cu faţa descompusă, se gândea că înainte de a se duce la serviciu mai trebuia să se şi schimbe. Şi-apoi, tare ar fi vrut să intre într-o biserică să se roage, să-i mulţumească lui Dumnezeu cu toată seriozitatea, aşa cum se cuvenea, pentru buna reuşită.

— Unde-o fi? mormăia Maia căutând sticla. Unde-ai vârât-o, sfinte încurcă-lume?

Cripure, în picioare în uşa bucătăriei, cu mâinile în buzunar, nu-i răspunse.

— Cu tine vorbesc…

— Habar n-am, Maia…

Cu necazurile pe care le-au avut uitaseră de sticlă şi nici Cripure nu se mai gândise la ea, deşi o cumpărase zicându-şi că ar goli-o cu mare plăcere. Dar unde naiba o puseseră? în orice caz, nu mai era în buzunarul cojocului de capră.

— În plasă?

Era lângă plasă, pe culoar, unde o lăsase când s-a întors acasă. Maia o descoperi. O luă, dispăru cu ea în bucătărie, luă trei pahare şi se întoarse cu mâinile încărcate şi cu un tirbuşon în dinţi.

Moka sări s-o ajute. Smulse capsula, înşurubă tirbuşonul şi îşi potrivi sticla între genunchi.

— Hopa, gata!

Umplu paharele aşezate pe marginea mesei.

— Hai noroc, spuse ea…

Cripure făcu un pas. Ce aer sumbru. Întinse mâna şi, apatic, luă un pahar.

— Da’ ce-ai? făcu Maia. Ce-i cu mutra asta de înmormântare? Haide, haide, nu-i momentul! E-te că totul s-a termenat. Ce, nu-i aşa? Hai, gata, acuma ne-nveselim! Noroc!

El tresări.

— Fie, spuse.

Şi ciocni. Apoi îşi duse paharul la buze, dar înainte de a se atinge de el strigă:

— În sănătatea lui Nabucet. Să bem, să bem, spuse,

în sănătatea adversarului meu.

Şi fredonă ca în *Carmen*:

…adversa… a… ru… lui meu

— Ce te-a apucat?

Maia fu cât pe ce să se înece cu paharul ei.

— Pe mine? spuse el… Râd. De ce n-aş râde? Doar chiar tu mi-ai spus să râd. Ha, ha, ha… îşi goli paharul dintr-o înghiţitură şi, după ce îl puse pe masă, făcu un gest de parcă ar fi ridicat o spadă în aer. Moka şi Maia se uitau unul la celălalt. Cu o voce acră, falsă şi foarte mincinoasă, continuă să fredoneze:

Cripurador în ga… a… a… arnă, Cripurador! Cripurador…

Şi în acelaşi timp se străduia să se pună efectiv în gardă şi să fandeze, mişcându-se ca un urs care dansează.

Da, luptând gândeşte-te bine, da, gândeşte-te…

Maia se supără foc. Punând şi ea pe masă paharul pe care încă nu-l băuse, întrebă:

— Ai terminat?

— Ce, Maia?

— Ai terminat cu comedia?

— L-auzi! Şi tu acum? Dar e din *Carmen*, răspunse Cripure. „*Carmen, adorata mea Carmen*…” Nietzsche era nebun după muzica asta, spuse el, întorcându-se spre Moka. Spunea că e „Sudul muzicii”. Şi… hm! mai zicea – dar asta-i cu totul altceva – că trebuie să-ţi iubeşti destinul. Mă rog, vorbe de clacă.

Maia se mai linişti văzând că nu mai face pe soldatul şi vorbeşte calm, cum discuta de obicei cu diferiţi oameni despre lucruri pe care ea nu le înţelegea. Îşi goli paharul.

— Ar trebui să vă odihniţi puţin, maestre dragă, spuse Moka.

— Asta o să şi fac, răspunse Cripure. Şi pentru un început se aşeză. Urmă o clipă de tăcere, după care vocea lui Cripure răsună iar:

— Îţi mulţumesc, nu-i aşa, pentru… francheţea şi… ajutorul dumitale prietenesc. N-o să mai discuit despre admiraţia dumitale faţă de succesul lui Nabucet. La ce

bun? La ce bun! reluă el cu o voce deznădăjduită, întinzând mâna şi aţintindu-şi privirile în tavan. Mă abţin, de asemenea, să-ţi redau istoria asta aşa *cum* o *văd eu*, o comedie sinistră, nu-i aşa, în care eu m-am lăsat dus de nas ca un dobitoc. Dar la ce bun să mai vorbim? Succesul e succes. Tăcu, îşi lăsă capul în jos, îşi puse mâinile lui mari pe genunchi, bosumflat ca un copil. Să lăsăm lucrurile cum sunt! strigă el ridicându-se şi închizând ochii. „La fel va arăta şi când va fi mort”, îşi spuse Moka. Cripure îşi ridică braţele într-un gest de refuz, buzele i se descleştară şi spuse tot cu ochii închişi: Indiferenţa este umbrela înţeleptului, la fel precum singurătatea e refugiul lui... Nădăjduiesc, nu-i aşa, să mă retrag şi eu în singurătate... Da.

— Nu-l lua în seamă, interveni Maia. Astea-s figuri de cinema.

— St, st, făcu Cripure.

Ajunseră la uşă.

În prag, Cripure luă mâinile lui Moka într-ale sale, le ţinu aşa o bună bucată de vreme, apoi se aplecă la urechea lui şi îi şopti, având grijă să nu fie auzit de Maia:

— M-ai făcut să semnez o infamie, spuse.

Şi fără să aştepte răspunsul, îl împinse pe Moka afară cu vârful degetului.

Se făcuse ziua de-a binelea. era ora

Ia care foarte adesea, după o noapte de insomnie, Cripure se îmbrăca în grabă, îşi punea pe cap o şapcă veche, îşi lua puşca şi, fluierând-o pe Mireille, care sălta de bucurie, dădea o raită pe câmp.

Era ora cea mai potrivită pentru vânătoare.

De câte ori nu s-a întors el de la plimbările astea matinale cu câte un iepure, ba o dată chiar cu o vulpe? Pielea i-a dat-o la tăbăcit. Maia o avea şi acum în dulap, alături de „ţoalele bune” ale lui Cripure.

În timp ce el vâna, ea pregătea cafeaua, dereteca, şi când se întorcea acasă îşi lua micul dejun bine dispus şi simţea cum prinde curaj ca să înfrunte iar, la liceu, adunătura de elevi şi moacele scârboase ale colegilor.

De câte ori!

Plecă şi în această dimineaţă, ca în atâtea altele, dar n-o fluieră pe Mireille, nu-şi luă puşca şi nici măcar nu se gândi să-şi pună o şapcă pe cap.

În papuci, cu capul gol, învăluit de sus până jos în scumpul lui cojoc de capră, ieşi în drum umblând ca un echilibrist pe sârmă. Maia îi strigă din prag:

— Un te duci? El se întoarse încet, părând că îşi ciuleşte urechile.

— Un te duci? repetă Maia.

Cripure ridică o mână părând că arată în direcţia câmpului.

— Bine, spuse ea.

Intră, dădu drumul câinilor. Din moment ce s-a luminat de ziuă n-avea niciun rost să-i mai ţină închişi. Animalele începură să se zbenguie. Ea le lăsă puţin prin grădină, apoi le chemă în casă.

„Ei, se isprăvi şi asta”, gândi ea apucându-se să râşnească nişte cafea. Căscă. Au trezit-o cam devreme.

„Doamne Iisuse Cristoase!”

Mai căscă o dată, se scărpină în cap şi, strângând râşniţa între genunchi, începu să învârtească manivela.

Toate chestiile alea n-au fost decât poveşti, palavre. Da’ ce să faci, aşa e el, cu ciudăţenii. Face din ţânţar armăsar. De când îl ştie. Aşa că plimbarea n-o să-i prindă rău. Când s-o întoarce o să bea o cafea tare, iar pe la ceasurile opt poate să pornească să-şi vadă de treburile lui.

După ce râşni cafeaua, puse râşniţa pe masă, căscă iar şi iar exclamă: „Doamne Iisuse Cristoase!” Apoi aprinse focul ca să fiarbă apa şi spălă cafetiera.

În bucătărie câinii făceau mare tărăboi. Mireille. care înţelesese că stăpânul era plecat, lătra plângăreţ, supărată şi geloasă.

— Hai, tacă-vă gura, îi certă Maia.

Dar cum Mireille lătra întruna, o închise împreună cu ceilalţi în biroul lui Cripure. Aşa proceda de obicei când nu era el acasă. În birou n-aveau ce să strice, pe când în

grădină făceau totul harcea-pareea.

— Bună treabă! exclamă ea, aruncând o privire prin birou, înainte de a închide uşa, bună treabă… A-ntors totul cu dosu-n sus.

Îşi propuse să facă neîntârziat ordine prin… grajdul ăla. Uite c-a aruncat cărţile pe podele, a dat jos portretul… ăleia… Zău că da! Şi masa? Nici n-ai zice că-i tot masa aia, fără nicio carte pe ea, ci numai cu hârţoage. Toate cărţile care-n ajun zăceau acolo vraişte erau îngrămădite pe şemineu şi stăteau gata-gata să cadă pe jos. Şi asta ce mai e? Un ludovic de aur? îl ridică. Şi sub masă? O insignă de şcolar şi… un revolver?… „Trebuie c-a avut o noapte de pomină! Doamne Dumnezeule! exclamă ea, chiar acu m-apuc să fac ordine. S-ar putea să mai fie şi alţi ludovici prin te miri ce colţuri…”

De data asta închise definitiv uşa şi iar strigă la câini:

— Hai, tacă-vă gura!

Şi îşi văzu liniştită de treabă.

Ziua se ridica din pâcle. Vremea se anunţa frumoasă. Cu atât mai bine. Cum o răsări soarele, o să-şi întindă rufele. Până diseară o să fie uscate.

„Da, orice s-ar zice, n-a fost prea uşor!…”

Eh! N-are rost să se mai gândească la chestia asta de vreme ce totul s-a terminat.

Cu un capăt de zdreanţă pe care o udase la chiuvetă îşi şterse ochii, vârful nasului şi, oleacă, obrajii. Mai dădu de două ori cu pieptenele prin păr, şi cu asta îşi isprăvi toaleta.

Opări cafeaua, pe îndelete, cum îi plăcea ei. Câinii începură să se agite prin birou. Le deschise uşa iar ei intrară sărind.

Le făcu de mâncare, ocupându-se în acelaşi timp de strecuratul cafelei. Le pregăti un ospăţ din lintea arsă pe care o scoase din lada de gunoi, amestecând-o cu apa-n care spălase vasele şi cu ceva pâine. Mireille se resemnă. Acum, Maia nu mai avea decât să pună masa şi să taie pâinea. Termină cu aranjatul mesei şi aşteptă.

Se făcuse ziuă de-a binelea când el se-ntoarse acasă.

Ea-i recunoscu paşii; uşa se deschise. El se opri în mijlocul biroului şi rămase nemişcat.

Privea în pământ.

Maia, stând la masă, ungea feliile de pâine cu unt.

— Cum a fost plimbarea? întrebă.

El nu răspunse. Privea mereu în pământ, iar Maia, intrigată, îşi înălţă capul. Deodată el se trase înapoi. Se sprijini cu o mână de perete. O strigă cu o voce sugrumată:

— Maia! maia!

— Ce s-a mai întâmplat? bombăni Maia fără să se mişte. Dar el o ţinea într-una:

— Maia! maia!

Tremura din tot corpul.

— Uită-te şi tu! spuse el în cele din urmă.

Iar Maia, uitându-se după degetul lui Cripure, privi prin încăpere. Podelele erau presărate cu petice de hârtie, roase parcă de şoareci. Uşa, când se deschise, le luă pe sus.

„Asta-i treaba câinilor, îşi spuse ea. Şi-acum iar o să-nceapă cu gura mare!”

El îşi întoarse capul, dar nu spre ea.

— Păi, animalele astea, spuse ea.

El făcu un semn. Voia să spună că a înţeles? I se păru că îl aude mormăind ceva printre dinţi.

— Ce? spuse ea.

— Tu i-ai lăsat acolo?

— Păi da, eu.

El îşi înălţă capul, privi la dreapta, la stânga.

— Mi-au făcut praf *Crestomaţia*.

— Ai?

El tăcu. La ce bun să mai repete!… Totuşi:

— Mi-am lăsat, nu-i aşa, hârtiile pe birou. Câinii le-au tras pe jos, s-au jucat cu ele şi… asta-i. Asta-i! spuse!

Îşi muşcă buzele. Mâinile îi atârnau de-a lungul cojocului de capră, ciudat de inutile, de autonome. Repetă: „Asta-i!

Maia căzu o clipă pe gânduri.

— Ce-i cu tine, gogoloiule, te-ai prostit? strigă ea.

Stai numai puţin că dau odată cu mătura de nu mai rămâne nici urmă de alea. Ce-i? Acuma ce-ai de râzi?

Râdea, într-adevăr? Se plecă. Voia s-adune toate confettile alea? „Ce tâmpenie!” gândi ea.

— Aşteaptă că vin imediat. Stai să-mi termin pâinea asta.

El stătea tot aplecat în faţa mesei de parcă n-o auzise sau nu voia s-o audă. Ce căuta? Nu strângea hârtiile, nici măcar ludovici de aur. Mâna i se întinse. Spre ce? Insigna sau...

— Să nu faci una ca asta!

Bubuitura fu scurtă şi înfundată. Corpul încercă să se îndrepte, apoi se rostogoli trăgând după el, în cădere, scaunul cu portretul Toinettei, care se răsturnă cu un zgomot de sticlărie spartă.

— Oh! Dobitocul!

Genunchii lui Cripure se ridicară, apoi se destinseră, capul i se prăvăli pe un umăr. Încăperea era plină de un fum albastru; ca fumul de tutun.

— Ce-ai făcut? Ce-ţi veni să faci asta? strigă Maia apucându-se de cap. Genunchii îi bocăniră pe podea, amândoi deodată, se plecă, luă în mâini capul lui Cripure. „Ce-ai făcut? Ce-ai făcut?” repeta Maia în şoaptă. Şi în acelaşi timp se gândi că dacă Cripure n-a murit pe loc, o mai aude, desigur. Ce, nu ştia ea că urechile se sting mult mai târziu decât ochii? „De ce, gogoloi mic?” repeta Maia în şoaptă şi adăugă: „Dragul meu...” stupefiată că se aude spunându-i astfel, pentru prima oară, şi simţind cum la aceste vorbe durerea i se înteţeşte brusc.

Cu mâna ei mare, care tremura, dădu la o parte de pe pieptul lui Cripure cojocul de capră, căutând rana pe sub cămaşa abia pătată. O gaură foarte mică şi doar un strop de sânge. „Doamne Dumnezeule, dar de ce?”

În chip de răspuns parcă, Cripure începu să geamă; poate şi horcăia. „Nu-i mort!” Maia se ridică, opintindu-se din şolduri, făcu un ocol în jurul trupului aceluia mare, neînsufleţit, care, îmbrăcat în eternul cojoc de capră, semăna cu un mistreţ, în sf. îrşit împuşcat. îl luă de

subsuori, capul lui Cripure i se bălăbănea în poală, şi adunându-şi toate puterile, încearcă să-l târască spre divan, gândindu-se că va reuşi să-l aşeze întins şi să-i pună o pernă sub cap. Dar ce greu era! Şi nu numai că era greu, dar se părea că în povara aceea se simte o rezistenţă secretă. I-ar fi fost mult mai uşor, în privinţa asta nu avea nicio îndoială, să smulgă din nisip un om înglodat până la gât. Picioarele lui Cripure n-au fost niciodată atât de lungi, şi picioarele lui de ocnaş, în papucii negri, n-au fost nicicând atât de *contrariante*. Picioarele lui Cripure nu păreau că atârnă greu, ci că sunt lipite de podele, iar după câteva minute de efort, Maia fu silită să se oprească, să-şi mai tragă sufletul, sprijinind în acest timp umerii lui Cripure de genunchii ei încordaţi şi ţinându-i capul, care horcăia, în poala şorţului ei albastru. Un papuc se pierduse pe drum, rămase pe podele şi, lucru cât se poate de ciudat, părea însufleţit şi neînsufleţit, aiurit ca un animal împăiat, nu departe de revolver, nu departe de insigna care tot mai strălucea sub masă, printre rămăşiţele *Crestomaţiei*, lângă monedele de aur uitate şi cioburile de sticlă, asemenea unei ultime embleme care desăvârşea sensul acestei panoplii.

„Totuşi, trebuie” îşi spuse Maia. Şi strângând din buze, lăsându-şi capul pe spate şi închizând ochii din pricina efortului, îl trase mai departe, sperând mereu că va reuşi să-l ridice pe divan. Dar iar o lăsară puterile, şi se mulţumi să-l ducă pe Cripure doar până lângă divan şi acolo să-l lase uşurel pe podele. După care, ca un om de corvoadă, îşi şterse fruntea cu braţul gol, apoi luă o pernă de pe divan şi o aşeză sub capul lui Cripure. El gemea mereu.

Câinii se tot învârteau prin încăpere, cu coada între picioare, scâncind încet. „Singură n-o s-o scot la capăt”. Mireille lingea uşor mâna stăpânului.

La lătratul plângăreţ al Mireillei se adăugară îndată lătrăturile celorlalţi trei. Vacarmul devenise asurzitor.

— Javre împuţite, le strigă Maia, alungându-i. Le trase câteva picioare zdravene: Hoiturile dracului! Voi

sunteţi de vină…

Animalele se încăpăţânau Nu se lăsau alungate. Mireille nici nu se mişca.

Maia luă bastonul lui Cripure, şi, ciomăgindu-le mânioasă, le alungă în grădină. Animalele începură să urle. Când s-o scoată şi pe Mireille din casă, căţeaua se împotrivi. Se întoarse spre Maia şi mârâi arătându-şi colţii.

— Tu! spuse Maia…

Luă căţeaua în braţe.

Mireille se zbătea, voia s-o muşte. Maia îi strânse bine botul cu mâna şi alergă cu ea până-n grădină unde o azvârli cât colo. Sărmana Mireille se rostogoli la pământ, dar se ridică imediat. Maia abia avu timp să închidă uşa. Câinii se şi năpustiră spre uşă, zgâriind-o cu ghearele şi urlând.

— Javre împuţite, repetă Maia. Voi sunteţi de vină.

Dacă animalele alea n-ar fi rupt hârtiile, nimic nu s-ar fi întâmplat, era sigură de asta. Da' ce naiba era cu hârtiile alea? El îi spunea mereu că îşi însemna pe ele „ideile". Dar nu te omori pentru „idei".

Se-ntoarse lângă Cripure. Câinii urlau întruna. Dintr-o pornire subită, deschise obloanele şi strigă după ajutor.

Răspunsul păru că venise chiar înaintea chemării Maiei. Ca în comediile bine făcute, ca în dramele bine „ticluite", se părea că actorii care urmau să intre în scenă aşteptau de multă vreme în spatele decorului, poate chiar nerăbdători. Oare mirosul sângelui, dorinţa nestăpânită de a vedea pe cineva murind erau chiar atât de puternice? Abia deschise uşa, că toţi năvăliră în încăpere, bărbaţi, femei, copii, unii muţi de uluială, alţii înlăcrimaţi sau gata să dea o mână de ajutor, plecându-se sau îmbrâncindu-se ca să vadă mai bine, aşteptând cu toţii grămadă ca Maia să le dea lămuriri. Ani de zile Cripure îşi apărase uşa cu străşnicie şi cu atâta ostilitate încât ceea ce se petrecea acum era, pentru ei, o adevărată revanşă, un fel de victorie. La starea lor de aţâţare, prilejuită de sângeroasa dramă, se adăuga curiozitatea la fel de puternică, de a vedea cum e prin casa omului aceluia ciudat. Şi ochii le

rătăceau de la muribundul întins pe jos lângă divan pe pereţii înnegriţi, pe cărţile prăfuite, pe masa răvăşită…

— Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? gemea Maia.

Un găligan cu cap de pasăre trecu prin mulţime şi se apropie.

— Lăsaţi-mă pe mine, spuse, am fost infirmier pe front.

Se plecă peste Cripure, îi dădu la o parte cojocul de capră, îi descheie vesta, cămaşa şi ceru o pereche de foarfeci.

Maia nu avea. Adică nu acolo, nu la-ndemână. Dar căută înnebunită şi până la urmă găsi nişte foarfeci în fundul coşului ei de lucru, coşul care în ajun, cam pe la aceeaşi oră, se rostogolise pe „jos.

— Uite, ia-le…

Omul luă foarfecele fără să spună o vorbă. O tăietură largă în cămaşă scoase la iveală o rană minusculă din care se răspândise o mică pată de sânge – „cu ceva mai mare decât un bănuţ”, gândi Maia – o pată negricioasă care nu părea a fi de sânge, care semăna cu o vânătaie pe carnea albă a lui Cripure, o carne moale şi grasă, de babă.

Curioşii se apropiaseră. Se aplecau, priveau, fără să zică nimic.

— Ar trebui să spăl rana. Dă-mi alcool, spuse infirmierul.

— Romul e bun?

— Nu, nu, alcool pur, de nouăzeci de grade.

— Da’ d-ăsta n-am, n-am de loc.

— Atunci apă fiartă.

— Apă fiartă… Dar asta durează şi până atunci…

— Ah, uitaţi-vă, uitaţi-vă, făcu ea aplecându-se. Îi luă capul în mâini: Iubiţelule!

Ochii lui Cripure nu erau complet închişi. Printre pleoape rămăsese o mică distanţă, ca o crăpătură albăstruie. Dar faţa crispată, gura strâmbă, lipsa lornionului…

— Nu m-auzi?

Nimic.

— Nu m-aude. Doamne Dumnezeule! Nu m-aude!

Se luă cu mâinile de cap, smulgându-şi părul.

— Du-te şi pune nişte apă la fiert, spuse infirmierul împingând-o de umăr.

Intră în bucătărie şi descoperi că există apă fierbinte, cea care rămăsese după ce-a opărit cafeaua.

Uitase de ea. O aduse. Infirmierul muie în ea un capăt de prosop şi spălă rana.

Intră Basquin.

Ca în fiecare dimineaţă, tocmai se pregătea să se ducă la lagăr, cu capul plin de noi combinaţii comerciale, când un vecin îi aduse la cunoştinţă vestea: „Merlin şi-a găurit pielea c-un glonte”.

O zbughi imediat. „Dumnezeii lui! Numai să nu fi nimerit pe de lături!”

Se părea că nu.

Se apropie, se plecă asupra lui Cripure. Mâna lui grosolană şi murdară se plimbă o clipă pe faţa muribundului. Cu degetul mare ridică o pleoapă, căutând privirea care devenise sticloasă:

— E gata! şopti. Şi întorcându-se spre Maia care stătea lângă el: S-a zis cu el. N-a nimerit pe de lături!

Maia nu-i răspunse, dar ochii ei de caţă îl priviră pe Easquin cu un asemenea dispreţ, încât acesta, foarte stânjenit, bâigui:

— Şi cum zici că s-a întâmplat?

Îşi dădu seama că asta trebuia să întrebe de la bun început, şi într-adevăr, Maia se îmblânzi.

— Doar lucrurile s-au aranjat, strigă ea cu disperare. Zău că nu ştiu de ce-a trebuit să-mi facă mie una ca asta!

S-a aranjat ce? Basquin nu era la curent.

— Ce anume s-a aranjat?

— Ah, lasă, nu-i acu’ momentul, replică Maia. Uită-te. Uită-te şi tu 1

— Văd, văd, spuse Basquin. Numai că ăi de fac chestii d-astea uneori mai şi scriu. El n-a lăsat nicio scrisoare, ceva?

— Da’ de unde să ştiu eu!

— Stai să vedem…

Cotrobăi pe masă, se uită în şemineu, dar nu găsi decât un plic pe care erau scrise aceste cuvinte: „Aici e testamentul meu”, Numai că plicul era gol. Şi de altminteri era un plic vechi. N-avea nicio legătură…

— Nimic, spuse el. Deci l-a apucat aşa, deodată, din senin?

— Habar n-am. Şi doar totul se terminase, spuse ea. A semnat şi totul era în regulă. Şi iacătă că pleacă să se plimbe pe câmp şi eu rămân să încălzesc cafeaua. Bun. şi după aia iacătă că se-ntoarce. Se uită pe-aci şi nu zice nimic. Căţeii i-au răscolit tot biroul şi i-au făcut ferfeniţă hârtiile. El vede care-i situaţia, se apleacă… Da cui i-ar fi trecut prin minte…

Lăsă capul în jos, întunecată, îşi înghiţi lacrimile şi continuă:

— Şi mă-ntreb ce căuta revolverul sub masă? Ce-o fi făcut el noaptea asta aici numai Dumnezeu ştie. Da’ cum zic, iacătă că se apleacă şi ia drăcovenia… Nici n-am apucat să văd ce face. Acum buzele i se lăsară în jos şi lacrimile începură să curgă şiroaie: Şi fără să-mi spună un cuvânt, făcu ea.

— Ăi de vor să facă treaba asta nu spun dinainte ce planuri au, răspunse Basquin.

Remarcă a ta făcută pe un ton sentenţios şi rece stârni furia Maiei.

— Mai bine-ai tăcea dracului şi mi-ai da o mână de ajutor. Nu vezi că nu-i mort? Mai bine te-ai duce să aduci un doctor pentru că văd că pe-aici nimeni nu mişcă un deget, continuă ea întorcându-se spre cei de faţă.

Oamenii se retraseră jigniţi. Cineva se duse după doctor.

— Da, da, spuse Basquin, hai. daţi-vă la o parte, să-i mai vie niţel aer. Nu vedeţi că se înăbuşă?

Cripure gemea întruna. Se văita încet, ca un copil cu temperatură, adormit în leagăn.

— Nu de doctor e nevoie, spuse Basquin, ar trebui…

Ce voia să spună? De fapt de-acum o şi spusese prin

bucuria şi privirea lud hidoasă. Pe astea nu şi le-a putut ascunde!

— Ar trebui un chirurg.

Şi cu tonul de superioritate care îl caracteriza, cu pedanteria lui insolentă, peremptorie, de dobitoc ignorant, adăugă arătând cu mâna spre Cripure: – Omul ăsta trebuie operat urgent.

Şi în sinea lui gândi: „N-o să se mai trezească. Ajunge să-i dea cloroformul şi…

— Op… operat! strigă Maia, op.

Operaţia însemna pentru ea o moarte mult mai sigură. Şi pentru a doua oară căzu în genunchi la căpătâiul lui Cripure, îi luă mâna şi i-o lipi de obrazul ei.

— Domnul are dreptate, spuse infirmierul, care, cuprins de milă faţă de Maia, o îndepărtă uşurel, făcând-o să înţeleagă că n-ar trebui să arate astfel că…

— Înţelegeţi, desigur… Pentru el. Dacă e conştient şi dacă vă aude…

Ea îşi şterse ochii şi se ridică smiorcăindu-se. Oricum nu trebuia lăsat să moară aşa. El e pe cale să se stingă şi ei nici n-o să aibă când să se lămurească, să revină asupra celor spuse aseară. Era greu să se despartă aşa, fără să se fi împăcat…

— Lăsaţi-mă să-i iau pulsul, spuse infirmierul.

Luând din mâinile Maiei mâna lui Cripure, îi pipăi pulsul.

— Şi doctorul ăla nu mai vine Odată…

— Şi doctorul ăla nu mai vine odată…

— Nu vă neliniştiţi, doamnă. Să ştiţi că acum mult mai necesar decât medicul ar fi o maşină.

— Exact ce spuneam şi eu, făcu Basquin, care nu spusese nimic în acest sens, ceea ce însă nu-l împiedică să dea din umeri în semn de dispreţ general faţă de toţi cei de faţă, toţi, fără nicio excepţie, nişte nătângi care nu se gândesc la nimic.

— O maşină să-l ducem la clinică.

— Dar unde?

— Ei, doamnă… dar asta nu-i nicio problemă.

— Da’ ce, oare nu sunt clinici peste tot? La liceu, de pildă. Bacchiochi l-ar fi operat fără discuţie.

Basquin se gândea. Toată povestea asta putea să iasă bine, putea să iasă rău. Nu trebuia să se pripească. Dacă biştarii se duceau pe apa sâmbetei, dacă nătăfleţul ăla n-a făcut testament, sau dacă a făcut dar nu în favoarea Maiei, ci în favoarea nu ştiu cui, poate a vreunui copil de teapa lui Amédée, atunci va trebui să deschidă bine ochii. Ar trebui să afle mai întâi dacă nu-i nimic de făcut ca să pună mâna pe gologani. După aia o mai vedea el. În viaţă trebuie să ştii să te descurci. Şi dacă Maia rămâne fără o leţcaie, poate să se ducă la plimbare. Adică nu, zău, doar nu şi-o fi închipuind c-o s-o ia de nevastă pentru frumuseţea ei? Supărător însă era că s-ar fi putut isca fel de fel de poveşti, pentru că neisprăvitul ăsta n-a fost destul de precaut ca să scrie un bilet cum că se sinucide şi pentru ce anume. Aşa că dacă îi venea cuiva poftă să spună că Maia l-a omorât, ar adăuga imediat că el, Basquin a-mpins-o pe Maia la fapte şi atunci să vezi ce circ o să mai iasă! Şi când te gândeşti că de florile mărului!

O apucă pe Maia de cot şi-i făcu din ochi.

— Ia fă-te-ncoa, îi şopti el la ureche trăgând-o spre bucătărie. Ia deschide uşa… Uşurel. Trebuie să fii cu ochii în patru, îi spuse pe şoptite. Să bagi de seamă.

Avea grijă să nu spună: noi. Iar tonul îi sublinia intenţia.

Ea, cu mâinile spânzurând fără vlagă de-a lungul trupului, îl asculta fără să înţeleagă.

— Ce tot mormăi?

— Ascultă… Gândeşte-te…

— La urma urmelor ce vrei să spui, replică ea mişcându-şi violent umerii.

N-o să aibă totuşi neruşinarea să-i vorbească acuma despre moştenire. Şi ce-i trece oare prin cap? Că ea a şi cotrobăit prin sertare şi a şi pus în siguranţă partea leului?

— Hai, zi-i, ce vrei?

— Nu te supăra, Maia, pentru că eu îţi fac un mare serviciu. Şi zici că şi-a tras un glonte, ai?

Ea îl privi halbată. Unde voia s-ajungă? El spuse:

— Ia seama: s-ar putea să se spună că tu ai făcut-o.

— Eu?

Ea ţipase.

— Nu mai răcni, răspunse Basquin aruncând o privire bănuitoare prin geamul uşii. Când s-a întâmplat chestia mai era cineva în casă afară de tine, ai? Vezi, bagă de seamă. Şi cu asta, basta, conchise el. De-acum te-am prevenit.

O bună bucată de vreme Maia nu rosti o vorbă, deşi după contracţiile gâtului, după tremurul care-i scutura obrajii, după felul cum îşi duse mâna la gură, ca cineva care se sufocă, era vădit că voia să spună ceva, în sfârşit:

— Eşti un ticălos, strigă ea.

Basquin se întoarse. Făcuse de-acum câţiva paşi spre birou r ocotind că Maia a fost prevenită îndeajuns.

— Eu?

— Ai merita…

— Ia nu mai rage în halul ăsta, ce naiba… Lumea ar putea crede că punem nu ştiu ce la cale. Ce, crezi că-s chiar atât de tâmpiţi? întrebă el arătând cu mâna umbrele curioase care se zăreau prin geamul uşii. Păi ăştia ştiu.

— Ce ştiu?

— Că noi trăim împreună, îi şopti el la ureche.

Ea era cât pe ce să-i răspundă că asta nu se va mai întâmpla. Da, ştiu. Ei şi? Umerii îi tresăriră de parcă ar fi sughiţat.

— Mai ai neruşinarea să vorbeşti de asta tocmai acuma când… când…

Pe faţa lui se ivi un zâmbet de om rău, hăituit până în ascunzişurile lui cele mai de nepătruns, când îşi dădu seama că în clipa aceea ea nu îndrăzneşte să rostească faţă de el numele lui Cripure. Chiar, nu îndrăznea? Nu, nu putea. Şi înfuriat la gândul că pentru el totul era pierdut, şi femeia şi banii, nu şovăi să-i spună cu răutate:

— Ei, dacă vrei să faci pe sentimentala…

— Ieşi imediat!

Spusese aceste cuvinte pe şoptite, dar nu de teamă

că ar fi putut s-o audă cineva. În vocea ei, Basquin recunoscu accentele furiei şi ale urii. Vocea aceea nu venise din gâtlej, ci din străfundurile fiinţei ei.

El se apropie încet. Pe faţa lui cărămizie ochii i se strânseră, se făcură mici de tot.

— Ce-ai spus? Mai zi o dată.

Vorbi şi el aproape în şoaptă. Ea despărţi silabele:

— Şterge-o i-me-di-al!

Ah, dacă n-ar fi fost ceilalţi, în dosul uşii! îşi descleştă cu încetineală dinţii.

— Nu.

— Ticălosule! las că ştiu eu de ce vii pe-aici. Pândeşti moştenirea, ai! îţi pare bine de ce s-a întâmplat. Îţi pare bine? Ia zi…

Se făcuse roşie de furie, de ură şi din pricina neputinţei ei de a-l arunca afară. Dacă n-ar fi fost prizoniera ăstora… ei, atunci da. Ar fi putut spune ce-ar fi vrut, l-ar fi trimis la plimbare, şi încă acum…

Repetă:

— Şterge-o de-aici, imediat!

El îi întoarse spatele, făcându-se c-ar căuta ceva prin bufet şi îi vorbi astfel:

— Ascultă… fii om de-nţeles. Ascultă-mă.

Ea rămase neclintită, în mijlocul bucătăriei, uluită că îl aude vorbind atât de calm, şi cum nu putea să-l dea afară cu forţa, şi cum nici nu putea să ţipe, îl asculta…

— Fii cu băgare de seamă. Cam de prea multă vreme stăm numai noi singuri, aici în bucătărie. Şi îţi spun că „ei ştiu… Bun. Deci… căutăm ceva medicamente. Tinctură de iod. E bine? Bun. Iar în legătură cu ce ţi-am spus mai adineauri, mai gândeşte-te. Nu eraţi în casă decât el şi cu tine. În birou totul e cu dosu-n sus. De ai crede că v-aţi bătut. Şi de aici până să spună că tu l-ai omorât nu-i decât un pas. Mă asculţi?

Ea trebui să se apropie ca să-l audă; într-adevăr, pe măsură ce vorbea, cobora tonul. Oare femeia l-a înţeles? Era convinsă, în sfârşit că vorbele lui sunt de bun-simţ? în zadar a lăcrimat ea la căpătâiul lui Cripure şi, deocamdată,

în zadar i-a spus lui, lui Basquin, pe tonurile cele mai felurite, că nu-i mai rămâne altceva de făcut decât s-o ştează de acolo, chestiunea era dacă ea a înţeles; da sau ba?

Se părea că da. Furia nu i s-a potolit, nici vorbă, dar oricum, parcă lucrurile s-au mai limpezit. Vedea şi ea situaţia…

— Mă asculţi?

— Da.

— Chestia e serioasă. Şi nu e vorba numai de tine. Ci şi de mine. Ar putea zice că eu ţi-am băgat asta în cap.

Basquin regretă îndată că a – spus ce a spus. Astea erau lucruri care nu trebuiau spuse nici chiar Maiei. Ce dobitoc, să bage astfel de gărgăuni în capetele oamenilor. Dar ce? Ce-a apucat-o de-l priveşte aşa?

„Iată, gândea ea, în primul şi în primul rând îşi apără pielea lui. Oh, tică…”

Ce bine îl cunoştea. Într-o ultimă tresărire de furie ea îi răspunse:

— Mă doare undeva de ce-or zice…

El îşi întoarse încet capul, iar ochii i se holbau, se făceau mari de tot; apoi încet, încet, pleoapele se lăsară în jos până se închiseră aproape de tot.

— Ba pe mine nu. Ar fi prea… prea…

A auzit într-adevăr sau numai i s-a părut că-l aude zicând că prea ar părea adevărată toată povestea? înţelese însă în orice caz că el s-a gândit la asta, că a tot visat un asasinat, socotind fără, îndoială că Cripure nu se prea grăbeşte să dispară de bunăvoie. Şi iată, faptul era împlinit. Iar acum lui îi era frică.

— Stârvule… Eu care nici nu ştiu cum se umblă cu…

Voia să spună că nu s-ar fi priceput lă se folosească de revolver. El o întrerupse cu brutalitate:

— Nu-i vorba de asta. Şi nici nu e momentul să discutăm. Vreau numai să ştiu dacă ai înţeles.

Ea înţelesese. Astăzi înţelegea ea multe lucruri. Nici – când nu lucrase capul ei atâta cât lucra azi. Îşi dădea reama cât de neînduplecate erau legăturile care o uneau

de Basquin, pe ea care se crezuse totdeauna foarte liberă şi că astfel de legături se pot rupe foarte uşor. Ei însă nu erau numai amanţi: erau şi complici, rămâneau agăţaţi unul de altul, erau forţaţi şi unul şi celălalt să joace teatru într-o clipă în care Maia ar fi voit să se dăruiască numai durerii sale. Dar nu era nimic de făcut. Trebuia să treacă şi prin asta. Şi în ciuda durerii şi a iubirii, trebuia să se supravegheze şi să-şi joace rolul.

— Chestia asta îmi face greaţă.

— Iar îţi spun că nu-i vorba de asta. N-ai înţeles?

Ea răspunse sfârşită:

— Da.

— Bun. Acu' vino-ţi în fire. Şi hai să mergem dincolo. Nu-i prea prudent ce facem acum. E rău de tot, da' asta-i situaţia. Şi deschizând uşa îi spuse unui copil: Du-te şi adă nişte tinctură de iod. C-am răscolit toată casa şi nu-i o picătură.

Copilul plecă în goană, îmbrâncindu-i pe cei care căscau gura prin odaie şi în faţa uşii.

Maia se lăsă pe vine lângă Cripure. Îi luă mâna: omul gemea întruna. Afară oamenii vorbeau. Credeau pesemne că nu se aude până în casă. Câţiva dintre ei îşi aminteau de sfada din ajun, când maşina lui Lqo era să dea peste Cripure şi plasa i-a căzut în noroi. Desigur, nu era un om ca toţi oamenii. O fi avut el motivele lui să se omoare, şi probabil că de multă vreme s-a gândit la sinucidere. Poate din pricina cărţilor care i-au sucit capul.

— Îţi aminteşti ce mutră furioasă avea ieri?

— Voia să ne omoare pe toţi. Dacă nu l-am fi cunoscut am fi putut crede că e nebun.

— Ia mai lăsaţi trăncăneala, spuse o femeie. Nu era nebun de loc, dimpotrivă, era un mare înţelept. Asta-i sigur. Numai că a trecut prin multe nenorociri. Voi nici nu ştiţi, spuse ea.

Era încă o femeie care auzise vorbindu-se despre Toinette.

— A murit?

— Aş, cum să moară?

— Unde s-a mpuşcat?
— În cap.
— Ba nu, în inimă.
— Dacă în inimă, atunci s-a zis cu el. Dacă în cap, s-ar putea să mai scape.
— Da’ poate că nici nu vrea.
— Oh!
— Era şi foarte ciudat. Bombănea mereu de unul singur, ca un ţicnit.
— Avea prea multe idei în cap.
— Da’ a mai fost şi altceva, o cu totul altă chestie. Se zice c-ar fi trebuit să se bată în duel.
Dând drumul mâinii lui Cripure, Maia se ridică brusc, şi îmbrâncindu-i pe cei care erau în apropierea ei, se năpusti spre uşă strigând:
— Nu mai terminaţi odată cu trăncănelile voastre, mocofanii dracului? Ce, n-aveţi altă treabă? Ia mai căraţi-vă şi pe la casele voastre, prefăcuţilor.
Oamenii tăcură, cu capetele în jos. Unul încercă o replică, voind să-i explice Maiei că nimeni nu vorbeşte de rău.
— Tacă-vă gura! i-o întoarse Maia.
Dar tăcu ea însăşi; schimbându-şi expresia, îşi încordă auzul. Se înşela oare? O trăsură venea la pas. Copitele calului clipoceau vesel în noroiul pietros, în zvon de zurgălăi.
— E moş Yves! E moş Yves!
Recunoscu zurgălăii birjei.
Se întoarse în odaie ca o vijelie, dezlegându-şi şortul şi aruncându-l din mers pe joj, ca o completare a panopliei, şi potrivindu-şi părul cu degetele, spuse:
— Hai, fuga, să-l ducem la clinică.
Era într-adevăr moş Yves care, om de cuvânt, venea ţinându-se ţeapăn pe capra birjei, în trapul mărunt al lui Pompon. Lăsă calul la pas şi pătrunse uşurel în mijlocul mulţimii adunate în faţa porţii.
— Ce s-a întâmplat? întrebă el de pe capră.
— Las c-o să afli.

Se lăsă pe spate, trăgând de hăţuri şi strigând: „Ptrr… Ptrr” lui Pompon care se opri. Apoi, coborând greoi, întrebă încă o daită:

— Ce s-a întâmplat?

În loc de răspuns, îl lăsară să intre.

Crezu pesemne că Cripure era mort, pentru că de îndată ce l-a văzut s-a descoperit, şi-a făcut cruce şi poate, că, de asemenea, căuta din priviri crucifixul şi rămurica de merişor în vasul cu apă sfinţită. Gemetele lui Cripure deveniseră atât de slabe, încât moş Yves nici nu le mai auzi.

Maia veni în faţa birjarului.

— Ce, eşti într-o ureche? Ce-ţi veni să te-nchini? Vezi-ţi de treabă, îi spuse.

— Da’ ce are?

— Are că trebuie transportat

— Aha! făcu moş Yves.

Ce se petrecea oare în casa asta? Părea că s-au bătut. Pe jos zăceau vraişte un scaun răsturnat, un papuc, hârtii, un şorţ, ba chiar şi un ludovic de aur!

— Bun, bun, dar ce s-a întâmplat? spuse el.

— Asta nu te-mportă. Trebuie să-l ducem la clinică şi gata

— Cu trăsura mea?

— Da’ cu a cui ai vrea?

Moş Yves îl măsură pe Cripure din priviri. Trupul acela mare n-ar avea loc în trăsură. Aşezat pe banchetă, da. Dar întins?

— N-o să fie prea comod, spuse el.

— Cum zici? făcu Maia. Dar oricum ar fi trebuie să-l ducem

Basquin interveni:

— Staţi aşa: trebuie să punem un scaun în faţa banchetei şi peste el perne. Şi o să-l aşezăm întins. Şi trăsura să meargă numai la pas.

Aşa se şi făcu. Lângă bancheta birjei, Basquin, ajutat de Maia, instală două scaune aşezate faţă-n faţă, iar peste ele îngrămădiră perne. Mai aranjară nişte perne şi lângă

burduful capotei, ca rănitul să-şi poată sprijini capul cât mai comod, şi când totul fu gata, Basquin făcu apel la oamenii cei mai solizi. Au sărit o grămadă. El alese patru.

Maia o porni înainte ca să facă loc. Oamenii care-l purtau pe Cripure ajunseră la birjă istoviţi, atât de greu era corpul. Iar Maia citi în ochii lor teama că ar putea să-l scape, şi poate că s-ar fi şi întâmplat o astfel de nenorocire dacă n-ar fi sărit alţi oameni în ajutor în clipa când cei patru s-au apropiat de birjă şi se pregăteau să-l pună pe Cripure înăuntru.

În şase, îl ridicară, ca să spunem aşa, pe palme. Basquin care se urcase pe scara birjei dirija manevra. Ceilalţi reuşeau numai cu mare greutate să-l audă. Cripure gemea întruna.

Oamenii îşi şterseră mâinile lovindu-şi palmele una de alta, şi gâfâind îşi lărgeau cu un deget gulerele cămăşilor. Orice s-ar zice, a fost o corvoadă a naibii de grea. Maia încuie uşa.

— Unde ne ducem? întrebă moş Yves.

— La spitalul militar de la liceu.

Porniră la drum.

Moş Yves, cu biciul petrecut pe după gât, mergea înainte ţinându-l pe Pompon de căpăstru. Căuta din ochi hârtoapele şi, ca să nu dea peste ele, mâna trăsura cu mii de ocolişuri. Din când în când, se-ntorcea să vadă dacă totul e în ordine, apoi se uita iar înainte, făcând semne cu mâna de îndată ce zărea vreun vehicul venind din sens opus.

Maia mergea pe lângă birjă cu capul dezbrobodit, făcând paşi mari, şi atentă la cuvertura care aluneca mereu, iar ea o potrivea la loc. De cealaltă parte mergea Basquin, chinuit de pofta de a fuma. În situaţia aceea nu îndrăznea însă să-şi aprindă o ţigară. Şi mergea cu ochii în pământ.

În urmă venea un mic grup de oameni.

Era oft fărĂ ceva. moment plin de prospeţime în văzduhul ce abia scăpase de umbrele nocturne, clipă de şovăială în care balanţa părea că nu are niciun motiv să se

plece mai degrabă într-o parte decât în cealaltă. Se părea că această nouă zi care începea, poticnindu-se încă printre ultimele mreje ale viselor, nu va fi şi nu va putea să fie decât rodul voinţei oamenilor. Şi din moment ce această zi s-a născut, însemna că oamenii şi-au dat consimţământul. Numai că, o spun din nou, s-ar fi putut ca ei să fi vrut tocmai contrariul. Fiecare e liber, în aparenţă, să accepte sau nu o situaţie, şi văzând feţele oamenilor de pe străzi s-ar fi putut crede că toţi erau preocupaţi numai de această problemă.

Poate că în timpul nopţii oraşul premeditase în taină să le facă oamenilor cadou vestea unui concediu general. Sau poate că tocmai ei, în străfundul viselor lor de aseli, s-au gândit la acest concediu şi se mai gândesc încă la el fumându-şi prima ţigară, grăbindu-se spre birouri sau ateliere, alţii spre cazărmi – şi din cazărmi spre moarte. Era ca un secret pe care-l deţineau în comun, dar căruia nimeni nu prea i-ar fi dat crezare şi care i-a adus în această clipă, scurtă şi crucială ce însemna umbletul tuturor, chiar şi al celor mai năpăstuiţi, cu ceva ce semăna a bucurie. Obloanele ferestrelor se izbeau de pereţi, obloanele grele de fier ale prăvăliilor se ridicau uruind în vârful unei prăjini. Trecea o maşină, o roabă, soneria unei biciclete răsuna pe strada pustie ca sub un clopot. Aceste zgomote nu erau însă prea convingătoare: aparenţe, mijloace de a mai prelungi îndoiala înainte de marea bucurie promisă şi meritată.

În cerul care, în ajun, fusese acoperit de neguri şi chiar mai adineauri fusese învăluit în noapte, câmpiile pământului îşi oglindeau chipul lor frăţesc, chipul florilor, al apelor, al tăcerii. Spre apus mai stăruiau încă plăsmuiri, ca nişte uriaşe garoafe roşii sau trandafirii pe care vântul le mina spre abisuri de zăpadă.

Acest vesel haos în care părea că toate gonesc, în care nimic nu mai era apăsător, în care preţ de o clipă totul mai respira încă veselia, se făcu deodată o ordine severă: domnul Primar tocmai îşi făcu apariţia. Roata lumii şi-a regăsit osia, va putea deci să se învârtească!

Abia apucă domnul Primar să facă vreo câţiva paşi în stradă, cu mers săltăreţ şi gata parcă să dărâme totul cu burta lui mare, abia apucă să împartă două-trei anunţuri şi o porni spre Babinot care încă mai dormea – că pe loc au apărut şi alţi cunoscuţi, ca nişte ghiduşi care nu aşteptaseră decât acest semnal: Glâtre, înfofolit, cu ochii încă cârpiţi de somn, nespălat, neras, murdar, întârziat, cu buzunarele doldora de avize de pedeapsă pentru elevi. Era prost dispus, ca totdeauna a doua *zA* după o „partidă fină”. Păzea, deci.

Moka îl urma la distanţă, când mergând la pas, când alergând, de părea că sare într-un picior şi striga mereu nu! nu! dar celălalt nu-l auzea sau se făcea că nu-l aude. Din zece în zece metri. Moka se oprea ca să-şi ridice jartierele, după care o pornea mai cu avânt.

Bietul Moka! Arăta ca un mort. Prin câte chinuri n-a mai trecut după ce s-a despărţit de Cripure! Numai printr-o minune se mai ţinea pe picioare şi era nespus de caraghios în costumul pe care îl îmbrăcase în fugă, în locul smokingului, făcut desigur ferfeniţă şi bun numai să-l vândă telalului. Întorcându-se acasă şi picând de somn, s-a dezbrăcat şi s-a îmbrăcat ca în vis, iar. rezultatul era uluitor. În ziua aceea de iarnă purta o pălărie de pai ce se legăna pe capul lui ţuguiat, picioarele-d deşirate se pierdeau într-un fel de pantaloni de golf iar pe umerii slăbănogi îşi aruncase o veche haină de casă, toată ruptă; într-atât era de obosit şi de năuc. N-avea cravată. Doar guler. Pentru că, îmbrăcându-se, s-a gândit la cu totul altceva: să dea fuga la biserică, să îngenuncheze în faţa altarului şi să se roage cu toată inima, cu mintea, cu pumnii încleştaţi pentru bătrânul său profesor. S-a şi dus. Numai că acolo s-a petrecut un fapt nou: Dumnezeu i-a vorbit, era sigur că a fost El, şi i-a reamintit de scena aceea ciudată a lui Cripure proferase la adresa lui Faurel ameninţări atât de nedrepte şi de grele. Moka ieşi în goană din biserică, răsturnă un scaun din fugă; gâfâia înspăimântat că ar putea să ajungă prea târziu. Cum de-a putut să uite?

Desigur, în clipa când Cripure a spus c-o să-l omoare pe Faurel, considerat drept cap al trădătorilor, Moka nu-l crezuse în stare de o asemenea faptă şi chiar i-o spusese. Atunci însă era noapte, era tulburat, s-a înşelat fără îndoială, şi în orice caz... Da, era foarte posibil să-l omoare! Cum de i-a putut lăsa lui Cripure răgazul de a-l surprinde pe Faurel în somn? S-*a* dus într-un suflet la Deputat şi aici află că Faurel tocmai plecase cu maşina, împreună cu Corbin.

Uşurat, Moka porni spre liceu, tot alergând şi tot ridicându-şi jartierele. Şi acum la orizont apăruse Glâtre, iar Moka striga nu! nu! dar în zadar.

Blestemata de Cocoşată era şi ea de-acum pe-afară. împreună cu câinele ei. Trecând pe lângă ea, Moka îi făcu – de ce? – un semn. Ea nu-i răspunse, trecu pe lângă el fredonând:

Amorul e-un copil pribeag Ce-n veci cu legi nu poţi să-l stăpâneşti şi dispăru la un colţ de stradă.

Domnii profesori urcau spre liceu, sub braţ cu servietele doldora de declinări şi cu urmele micului dejun în bărbi. Bătrânul cel mărunţel nu mai purta sabie, dar totuşi zâmbea. Maşinăria mergea de minune. Nimeni şi nimic nu lipsea, nici chiar detaşamentul de prizonieri germani care se duceau la muncă tropăind pe caldarâm, nici fanfara militară care itiergea să repete marşuri pe lângă casa lui Cripure. Toate se petreceau precum se petrecuseră în ajun şi cum aveau lă se petreacă mâine. În piaţa din faţa liceului, elevii începuseră un meci de fotbal şi mingea zbura la dreapta, la stânga, o lua în sus dintr-o învălmăşeală de bocanci şi de ţipete, în timp ce alături o companie de recruţi se învârteau şi se răsuceau la ordinul răcnit al unui subofiţer. Un-doi! La dreapta! Pluton, stai! Aerul matinal vibra de aceste zgomote, de bălăcăritul bocancilor prin noroaie, de pleoscăitul mingii care cădea prin băltoace, de înjurăturile pe care le stârnea problema de a şti, pe de o parte, dacă era sau nu vorba de un corner şi, pe de altă parte, dacă toţi fiii ăia de târfă vor învăţa odată să ţină cadenţa şi să nu mai meargă *cp* o turmă de

porci.

Prin oraş şi începură să circule noutăţile cele mai contradictorii. După unii, duelul avusese efectiv loc, părerile fiind împărţite doar în privinţa armelor cu care s-au bătut. Unii ziceau că s-a fost pistoale, alţii însă văzuseră săbiile. Erau şi oameni care afirmau că în zori au auzit focuri de armă. Se cunoştea şi locul întâlnirii. Cei care susţineau că Nabucet şi Cripure s-au bătut într-un luminiş de pădure nu erau decât nişte mincinoşi. Întâlnirea n-a avut loc în pădure, ci pe malul mării. Aşa a vrut Cripure. Şi numai savanţii ghiceau de ce a avut această pretenţie. Păi sigur. Voise să-şi termine viaţa chiar în locul în care Turnier şi-o încheiase pe a sa, aşa cum dovedeşte crucea înălţată pe faleză în locul din care a plecat să se arunce în mare. Astfel, peste timp, cei doi filosofi se regăseau tovarăşi întru moarte aşa cum la urma urmelor au fost şi în durere, excepţie făcând numai problema credinţei în Dumnezeu. Căci nu trebuia uitat faptul că, nu-i aşa, Cripure era un ateu, un fioros duşman al omului şi ai lui Dumnezeu. Era, fusese. Într-adevăr, zvonurile, din care Glâtre prinse câteva frânturi aproape de îndată ce a ajuns în stradă, sunau că, în duel, Cripure a fost rănit mortal. Teza sinuciderii avea, în general puţini adepţi. Erau mai uşor de imaginat motivele unui duel decât motivele unei sinucideri, deşi, în ultimă instanţă... „Un asemenea detracat...”

Pe drum, micul grup a crescut simţitor. Când ajunse în piaţa liceului, grupul forma în urma birjei în care zăcea Cripure o lungă coloană triunghiulară. Oameni care-l simpatizaseră, curioşi, gură cască, lume fără treabă îngroşau rândurile de la o clipă la alta şi-i îmbrânceau pe ceilalţi, din dorinţa de a se apropia de birjă spre a vedea faţa în agonie a lui Cripure. Din mulţime răzbătea un fel de zumzet profund. Moş Yves mergea cu paşi egali, ducându-l pe Pompon de căpăstru. Maia, roşie şi zbârlită, cu şiroaie de lacrimi pe faţă, lupta din răsputeri cu cei care erau prea grăbiţi să contemple moartea altuia, şi îşi regăsise toată vehemenţa, tot geniul ei în materie de sudălmi. Basquin

stătea cu capul plecat, ca unul care gândeşte adânc. Mulţimea devenise atât de numeroasă în urma birjei, încât mulţi crezuseră că e vorba de o manifestaţie, iar poliţia alarmată însărcinase degrabă doi îngeri negri, doi agenţi pe biciclete să preceadă cortegiul.

Zărind cortegiul acela ciudat, şcolarii se opriră din joacă. Un ultim şut era să arunce mingea în mijlocul mulţimii şi s-o facă să cadă în birjă. Câţiva dintre ei rămaseră pironiţi locului aflând că muribundul pe care-l transportau era Cripure, şi fără îndoială că aceştia ar fi putut fi întrebaţi cine anume deşurubase piuliţele de la biciclete. Cuprinşi de panică, o luară la fugă spre liceu. Prea bine le-a reuşit lovitura!

Subofiţerul, mai degrabă interesat decât stânjenit de această invazie, comandă repaus soldaţilor, care se împrăştiară, şi, precedat mereu de agenţi, cortegiul înainta cu încetineală. Cerul se întunecă. Frumoşii nori roşii de mai adineauri dispăruseră de-a binelea. Din nou se învăluiră toate în cenuşiu şi, dintr-odată, dominând freamătul mulţimii şi toate celelalte zgomote nedesluşite ale oraşului, se auzi vocea enormă a Boului. Clopotele greoaie din înaltul turnurilor pătrate făceau o zarvă groaznică, bubuind până-n înaltul cerului flasc. Pesemne că Boul adulmecase ceva, adulmecase pe undeva un miros de moarte şi îşi saluta prada. Cortegiul înainta ca o procesiune, pas cu pas, învăluit în dangătul de clçpot grav şi negru ca o pedeapsă, la care deodată se alătură clinchetul ascuţit şi repezit al clopoţelului lui Noël. Era ora! la care elevii intrau în clasă şi începeau să-şi bâlbâie lecţiile. Domnul Bourcier îşi făcu apariţia în faţa porţii liceului, ca în fiecare dimineaţă, ca să-i vâneze pe întârziaţi. Dar ce se petrecea oare? Ce era cu grămada aceea de oameni ce părea că se îndreaptă spre liceu? Se apropie, întrebă. „Merlin”, i s-a răspuns. Adică domnul Merlin, sau altfel spus: Cripure, care şi-a găurit pielea cu un glonte. Cum! Profesorul *său* de filosofie! Se ridică în vârful picioarelor, căuta pe deasupra capetelor să vadă dacă într-adevăr pe Merlin, zis Cripure, îl cărau într-un fel

atât de neobişnuit. Tot ce văzu fu o bucată din cojocul de capră: îndoiala nu mai era posibilă. Şi tot oraşul liotă după un profesor care s-a sinucis! Şi în ce condiţii! însoţit de femeia aceea care semăna a mahalagioaică, aruncat ca un beţiv în trăsura aceea hârbuită şi murdară, ale cărei roţi scârţâiau de te durea capul. Şi toate astea la poarta liceului pentru că domnul Director era bolnav, foarte bolnav (doctorul care a venit dis-de-dimineaţă avea rezerve asupra diagnosticului. Domnul Bourcier trăi un moment de uluială.

Alţi şi alţi oameni veneau în fiece clipă, nu din întâmplare, ei mânaţi de necesităţile muncii şi ale obişnuinţei. Sosi un automobil, care fără să ţină seamă de mulţime, încerca să-şi facă loc de trecere. Claxonul suna furios stârnind proteste pline de mânie. Automobilul fu obligat să se oprească. Atunci lumea îl văzu coborând pe Faurel, urmat îndeaproape de Corbin. Voiră să treacă prin mulţime ca să se apropie de trăsură. Foarte agitat, Faurel întreba în dreapta şi-n stânga: „E adevărat? Cel care s-a sinucis e chiar prietenul meu Merlin?” Dar explicaţiile ce i se dădeau erau foarte foarte contradictorii. Încerca mereu să înainteze, se ridica în vârful picioarelor ca să vadă mai bine. Corbin nu scotea o vorbă. Şi trăsura înainta mereu. Moka sosi alergând. Plângea. Nici n-o băgă în seamă pe Henriette, deşi era şi ea acolo, cu prăpăditul de căţel ce-i fusese încredinţat în ajun. „Bunul meu maestru! Bunul meu maestru!” striga Moka, avântându-se în mulţime cu braţele întinse. Şi ca prin minune mulţimea îi făcu Ios să treacă. În curând lumea-l văzu lângă Maia, cocoţat pe scara trăsurii, dominând spectacolul cu silueta lui deşirată şi slăbănoagă şi arătând spre fundul trăsurii o faţă de var, brăzdată de lacrimi. „Ah, bunul meu maestru! Iar eu nu v-am crezut!”

Mulţimea devenea tot mai numeroasă. Sosi şi Francia Montfort, cu părul vâlvoi, apoi Kaminsky, Simone şi Léo, care coborâseră din maşina ce-i ducea la gară. Simene. În ţinută de călătorie, avea şi acum sub braţ preţiosul ei volum. Kaminsky întoarse spre trăsura în care i se spusese

că zace Cripure o faţă pe care era întipărit un zâmbet ciudat. Era oare adevărat că s-a omorât, că s-a hotărât să renunţe la viaţă”, ca bătrâna de Villaplane? Dar încă nimeni nu spunea că a murit. Şi birja continua să înainteze spre liceu, la pas, în clinchetul vag şi uşor al zurgălăilor care din când în când domina freamătul mulţimii. Acum piaţa era înţesată de lume şi mereu mai veneau alţii şi alţi oameni. La un moment dat însă, veniră în goană nu oameni, ci elini. Cele patru dobitoace, uitate de Maia în grădină, reuşiseră să scape de acolo, şi acum veneau alergând, cu Mireille în frunte, urmată de Petit-Cru şi de Turlupin. Judes cel greoi venea şi el cum putea, se tăvălea şi se rostogolea prin băltoace dar gonea plin de curaj. „Ăştia-s „căţeii lui! Ia te uită, căţeii lui!” se auzea prin imulţimea spre care câinii se năpustiseră ca turbaţi. Lumea se dădea la o parte pe cât se putea, temându-se de colţii lor şi cuprinsă de un fel de spaimă superstiţioasă. Oare venirea căţeilor nu vestea că totul s-a terminat? urmă un moment de panică şi de învălmăşeală, apoi oamenii o văzură pe Mireille săltând şi scheunând în jurul birjei, iar ceilalţi o imitară imediat. Moka se plecă, o apucă pe Mireille de zgardă şi o aşeză alături de Cripure. Ea se întinse alături de stăpânul ei, gemând uşor. Mai rămăseseră vreo treizeci de metri până s-ajungă la liceu, când birja se opri pe neaşteptate. Moka îi făcu un semn lui Bacchiochi care se strecura prin mulţime. „Lăsaţi-l să treacă. Lăsaţi să treacă doctorul!” strigă Moka. Lumea se dădu la o parte, iar silueta (masivă a lui Bacchiochi apăru pe cealaltă treaptă a trăsurii… Se aplecă şi rămase o clipă în această poziţie. Apoi îşi scoase chipiul. Se lăsă cea mai adâncă tăcere. Unul câte unul oamenii îşi scoteau pălăriile. Femeile îşi făceau cruce. La ordinul subofiţerului, soldaţii luară poziţie de drepţi. Hohotele Maiei amestecate cu scheunatul căţeilor destrămară tăcerea. Plângea şi Moka şi se ruga. Faurel, care reuşise să se apropie, se gândea la discuţia pe care o avusese în ajun cu Lucien, şi îl căuta din priviri. Dar de mai bine de un ceas vaporul ridicase ancora.

Coperta colecţiei: Emil Chendea

LOUIS GUILLOUX *LE SANG NOIR* e Editions Gallimard. 1935

Nr. colilor de tipar: 35
Combinatul Poligrafic „CASA SCÂNTEII” Bucureşti – R.S.R. Corn. 10183

Guilloux îşi ridică personajele până la înălţimea tipului universal, făcându-le mai întâi să treacă prin cea mai umilă realitate. Eu nu cunosc altă definiţie a artei, şi dacă atâţia scriitori de astăzi vor să pară că se îndepărtează de ea. O fac pentru că e mai uşor să stârneşti uimire decât să convingi.

albert camus

Nu e indiferent că Louis Guilloux a ieşit, cum se spune, din popor. Găoacea copilăriilor burgheze nu se sparge niciodată de-a binelea: pentru cel care a deschis ochii înăuntrul ei groaznica realitate se află totdeauna oarecum «de partea cealaltă».

Sentimentul acelui spaţiu viu, a nenumăratelor primejdii, a dezlegărilor aflate, pe care-l încerci citindu-l pe Guilloux nu e străin de faptul că, încă din copilărie, a avut de înfruntat greutăţile vieţii. Henri Thomas

Lei 15